

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK DOKTORA PROGRAMI**

**TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ ELEKTRİK PİYASALARINDA
TÜKETİCİ HAKLARI VE EMİSYON TAHSİSİ İLE YEK-G
BELGESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ**

HAZIRLAYAN

NURCAN UYAR

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. KUDRET GÜVEN

ANKARA - 2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 21 / 06 / 2022

Öğrencinin Adı, Soyadı: Nurcan Uyar

Öğrencinin Numarası: 21610184

Anabilim Dalı: Özel Hukuk Anabilim Dalı

Programı: Özel Hukuk Doktora Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof. Dr. Kudret GÜVEN

Tez Başlığı: Türkiye ve Avrupa Birliği Elektrik Piyasalarında Tüketici Hakları ve Emisyon Tahsisi ile YEK-G Belgesinin Hukuki Niteliği

Yukarıda başlığı belirtilen Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 275 sayfalık kısmına ilişkin, 21 / 06 / 2022 tarihinde tez danışmanım tarafından TURNITIN adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 17'dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 21 / 06 / 2022

Öğrenci Danışmanı

TEŞEKKÜR

Türkiye’de enerji hukuku alanında çalışmaların ilkinii yapan ve o günden bu yana kıymetli eserlerinden, fikirlerinden yararlanan çok değerli hocam Sayın Prof. Dr. Kudret Güven’e bu çalışmamda bana destek olduğu, yol gösterdiği ve her zaman bana inandığı için çok teşekkür ederim.

Kendisiyle büyüdüğüm, yol arkadaşım, canım dostum ve biricik eşim Mehmet Uyar’a hayallerimizi birlikte gerçekleştirdiğimiz için, bana hep inandığı ve hep yanı başımda olduğu için teşekkür ederim.

Bana her seferinde “Anne kaç sayfa oldu? Bence başaracaksın.” diyerek bana hep varlığıyla destek olan canım oğlum Ekrem Buğra’ya teşekkür ederim.

“Benim kızım başarır.” diyerek benden güvenini hiç esirgemeyen babama, şimdi aramızda olmayan ama bizimle hep gurur duyan kayınpederim Necati Uyar’a, annelerim Gülten ve Şefika’ya destekleri için çok teşekkür ederim.

Türkiye’deki tüm kadınlara bugün sahip oldukları hakları kazandıran Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’e, vatandaşı olmakla hep gurur duyduğum Türkiye Cumhuriyeti’ne teşekkür ederim.

ÖZET

Nurcan UYAR, Türkiye ve Avrupa Birliği Elektrik Piyasalarında Tüketici Hakları ve Emisyon Tahsisi ile YEK-G Belgesinin Hukuki Niteliği, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, 2022.

Türkiye ve AB gelecek beş ve on yıllık hedeflerinin yanı sıra 2050'deki hedeflerini de ortaya koymaktadır. Bu hedeflerde çevreyle dost, tüketici odaklı, herkesin sorumluluk üstlendiği, gelişmiş teknolojiye ve yenilenebilir kaynaklara dayalı bir toplum inşa etmek yer almaktadır. Bu çalışmada, elektrik piyasasının değişen yapısı tarihsel olarak inceledikten sonra bu yapının günümüzdeki durumu, piyasadaki roller ve sorumluluklar ile piyasa oyuncularının görevi ve tüketiciye sunulan sözleşmeler hukuki açıdan incelenmiştir. Bunun yanı sıra AB elektrik direktiflerinin hükümleri ve tüketici direktiflerinde yer alan elektrik piyasası ile ilgili kavram ve kurumlara yer verilmiştir. Elektrik piyasasında “*tüketici*” kavramı ve tüketicilerin hakları, elektrik piyasası mevzuatı ve TKHK kapsamında ele alınmıştır.

Türkiye’de Enerji Verimliliği Eylem Planı ve Yeşil Mutabakat Eylem Planı ile hedeflenen, sıfır karbon salınımını öngören ve tüketiciyi içine alan düzenlemelerin hayata geçirilmek istendiği görülmektedir. Bu kapsamda, Kyoto Protokolü ile ortaya çıkan karbon salınımını azaltan mekanizmalar ile emisyon ticaretine konu emisyon tahsislerinin (*allowances*) hukuki niteliği Türk ve AB mevzuatı kapsamında incelenmiştir. Ayrıca “*Fit for 55*” ile 2050’de karbon - nötr bir toplum yaratma fikriyle ortaya çıkan Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizmasının (*Carbon Border Adjustment Mechanism*) etkisi ve Türkiye’nin Yeşil Enerji Mutabakatı ile ortaya konulan yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektriğin belgelenmesine ve ticaretine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye ve AB elektrik piyasaları, elektrik tüketicisinin hakları, elektrik piyasasında sözleşmeler, YEK-G Belgesi (Yenilenebilir Enerji Kaynak Garanti Belgesi), emisyon ticareti

ABSTRACT

Nurcan UYAR, Consumer Rights in Türkiye and EU Electricity Markets and Legal Nature of Emission Allowances and Renewable Energy Guarantee of Origin (REGO), Baskent University, Institute of Social Sciences, Department of Private Law, 2022.

Türkiye and EU present their targets for 2050 alongside their targets for the next five and ten years. These goals include building an environmentally friendly and consumer-oriented society based on advanced technology and renewable resources, where everyone takes responsibility. In this study, after examining the changing structure of the electricity market historically, the current status of this structure, the roles and responsibilities in the market, the role of market players and the consumer's position in the market have been legally examined. On the other hand, provisions of the EU's Electricity and Consumer Directives have been examined. The concept of "*consumer*" in the electricity market and the rights of consumers are discussed pursuant to the electricity market legislation and CPL (Consumer Protection Law).

In Türkiye, it is seen that the regulations, which are targeted by the Energy Efficiency Action Plan and the Green Deal Action Plan, foresee zero carbon emissions and cover the consumer have been intended to be implemented. In this context the mechanisms, which reduce carbon emissions, introduced by the Kyoto Protocol, the legal characteristics of allowances related to emissions trading have been examined within the scope of Turkish and EU legislation. In addition, "*Fit for 55*", the effect of the Carbon Border Adjustment Mechanism, which emerged with the idea of creating a carbon-neutral society in 2050, and the documentation and trade of electricity produced from renewable energy sources as set out in Türkiye's Green Deal, have also been included.

Keywords: Electricity markets of Türkiye and EU, rights of electricity consumers, contracts in electricity markets, Renewable Energy Guarantee of Origin (REGO), emission trading.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLOLAR LİSTESİ	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	10
AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASALARININ YAPISI.....	10
1. 2019/944 SAYILI AVRUPA BİRLİĞİ ELEKTRİK DİREKTİFİ İŞİĞİNDA AVRUPA ELEKTRİK PİYASASININ YAPISI	10
1.1. Avrupa Elektrik Piyasasının Tarihsel Gelişimi	10
1.1.1. 96/92/EC sayılı Avrupa Birliği Direktifi.....	15
1.1.2. 2003/54/EC sayılı Avrupa Birliği Direktifi	16
1.1.3. 2009/72/EC sayılı Avrupa Birliği Elektrik Direktifi	19
1.1.4. 2019/944/EU sayılı Avrupa Birliği Direktifi.....	21
1.1.5. “Fit for 55” Yeşil Enerji Dönüşümü Paketi.....	26
1.2. Avrupa Birliği Elektrik Piyasasının Yapısı	29
1.2.1. Dağıtım sistem operatörü	30
1.2.1.1. Dağıtım sistem operatörünün belirlenmesi	30
1.2.1.2. Dağıtım sistem operatörünün görevleri.....	31
1.2.1.3. Dağıtım sistem operatörünün ayrışması.....	33
1.2.1.3.1. Veri yönetimi görevi ve sır saklama yükümlülüğü.....	35
1.2.1.3.2. Dağıtım sistem operatörünün enerji depolama tesisi sahipliği.....	36

1.2.1.3.3. Elektrikli araçların dağıtım sistemi ile bütünleşmesi.	37
1.2.1.4. Kapalı Dağıtım Sistemleri (<i>Closed Distribution Systems</i>)	38
1.2.1.5. İletim Sistem Operatörü	39
1.2.1.6. Enerji Toplulukları (<i>Energy Communities</i>)	42
1.2.1.7. Üretim Faaliyeti	44
1.2.1.8. Tedarik Faaliyeti	46
1.2.1.9. Elektriğin Depolanması	47
1.2.1.10. Talep Tarafı Katılımı (<i>Demand Response</i>) ve Talep Toplayıcılık (<i>Aggregation</i>)	49
1.2.1.11. Düzenleyici Otorite, Görevi ve Yetkileri	50
2. 14.03.2013 TARİHLİ VE 6446 SAYILI ELEKTRİK PİYASASI KANUNUNDA DİZAYN EDİLEN TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASASININ YAPISI	53
2.1. Elektrik Piyasasının Tarihsel Gelişimi	53
2.2. Elektrik Piyasasında Serbestleşme	55
2.3. Elektrik Piyasasında Düzenleme ve Düzenleyici Kurumun Rolü	59
2.4. Bugünkü Piyasa Yapısı	61
2.4.1. Elektrik piyasasında verilen lisanslar	61
2.4.1.1. Dağıtım lisansı	62
2.4.1.2. İletim lisansı	66
2.4.1.3. Piyasa işletim lisansı	67
2.4.1.4. Tedarik lisansı	69
2.4.1.5. Üretim lisansı	70
2.4.1.6. Şarj ağı işletmecisi lisansı	71
2.4.2. Elektrik piyasasında lisanssız yürütülebilecek faaliyetler	75
2.4.2.1. Genel olarak lisanssız elektrik üretimi	75
2.4.2.1.1. Lisanssız elektrik üretimine ilişkin bağlantı anlaşması	78

2.4.2.1.2. Lisanssız elektrik üretimine ilişkin sistem kullanım anlaşması	83
2.4.2.1.3. Lisanssız elektrik üretim tesisinin ilişkili olduğu tüketim tesisi için akdedilen tedarik sözleşmesi.....	85
2.5. Elektrik Piyasasında Tarife ve Fiyatlandırma	87
2.5.1. Genel olarak tarife	87
2.5.1.1. Ulusal tarife mekanizması.....	89
2.5.1.2. Tüketici gruplarına göre tarifenin uygulanması.....	94
2.5.1.3. Serbest fiyat yapısı ve geçerli olduğu alanlar	98
2.5.2. Zorunlu bedeller	104
2.5.3. Elektrik piyasasında tüketicilerden tahsil edilen vergiler	107
2.5.3.1. TRT Payı.....	107
2.5.3.2. Elektrik enerjisi fonu	108
2.5.3.3. Elektrik ve havagazı tüketim vergisi.....	108
2.5.3.4. Katma değer vergisi.....	109
İKİNCİ BÖLÜM	110
AVRUPA BİRLİĞİNDE VE TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASASINDA TÜKETİCİ KAVRAMI VE TÜKETİCİNİN KORUNMASI.....	110
3. AVRUPA BİRLİĞİ ELEKTRİK PİYASASINDA TÜKETİCİ KAVRAMI.....	110
3.1. Son Tüketici (<i>Final Customer</i>)	110
3.2. Mesken Tüketicisi (<i>Household Customer</i>).....	112
3.3. Mesken Tüketicisi Dışındaki Tüketiciler (<i>Non - Household Customer</i>).....	115
3.4. Aktif Tüketici (<i>Active Consumer</i>)	116
3.5. Elektriği Tekrar Satış İçin Alan Tüketici (<i>Wholesale Customer</i>)	117
4. TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASASINDA TÜKETİCİ KAVRAMI.....	118
4.1. Genel Olarak Tüketici Kavramı.....	118
4.1.1. TKHK'nin kapsamı ve tüketici işlemleri	120

4.1.2. TKHK uyarınca “tüketici”	121
4.2. Elektrik Piyasasında Tüketici Kavramı	125
4.2.1. Serbest olmayan tüketici.....	125
4.2.2. Serbest tüketici	130
4.2.3. Son kaynak tedariki kapsamında elektrik alan tüketici.....	134
4.2.4. Yıllık tüketimi yüz bin kWh ve altındaki tüketiciler	137
4.3. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile Elektrik Piyasasındaki Tüketici Kavramlarının Karşılaştırılması	140
5. TÜRKİYE’DE VE AVRUPA’DA ELEKTRİK TÜKETİCİSİNİN KORUNMASI	148
5.1. Zayıf (Vulnerable) Tüketicilerin Tespiti ve Korunması.....	148
5.2. Enerji Yoksulluğunun Önlenmesi	149
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	151
AVRUPA VE TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASALARINDA TÜKETİCİ HAKLARI	151
6. AVRUPA ELEKTRİK TÜKETİCİSİNİN HAKLARI.....	151
6.1. Elektrik Bağlantısı	151
6.2. Tedarikçi Seçimi	153
6.3. Kolay ve Hızlı Tedarikçi Değişimi.....	154
6.4. Sözleşmeyle İlgili Ayrıntılı Bilgilendirilme ve Sözleşmeden Vazgeçme Hakkı	154
6.5. Faturalama ve Elektrik Tüketimi Hakkında Doğru Bilgilendirilme	156
6.6. Elektrik Enerjisinin Verimli Kullanılması ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Enerji Kullanımının Faydaları Hakkında Bilgilendirilme	157
7. TÜRKİYE ELEKTRİK TÜKETİCİSİNİN HAKLARI	159
7.1. Bağlantı ve Sistem Kullanımı.....	159
7.2. Sayaç Okuma, Ödeme Bildirimi ve Faturalama	171
7.3. Bilgi Edinme	173

7.4. Şikâyetlerin Çözümü	176
7.4.1. Tüketici mahkemeleri ile tüketici hakem heyetlerinin görevi.....	176
7.4.2. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri.....	177
7.4.3. Dava şartı arabuluculuk.....	178
7.4.4. Elektrik piyasasına özgü şikâyet mekanizması	178
7.5. Elektrik Kesintisi ve Hizmet Kalitesi	179
7.5.1. TKHK kapsamında ayıp.....	179
7.5.2. TBK kapsamında gereği gibi ifa etmeme.....	180
7.5.3. Elektrik piyasasında ayıp kavramı.....	181
8. ELEKTRİK PİYASASINDA SUNULAN SÖZLEŞMELER VE HUKUKİ NİTELİKLERİ	187
8.1. Elektrik Sözleşmelerinin Genel Özelliği	187
8.1.1. Borç sözleşmesi olması	187
8.1.2. İsimli sözleşme olması.....	187
8.1.3. İki tarafa borç yükleyen sözleşme olması	189
8.1.4. Zaman yönünden türü	190
8.1.5. Genel işlem koşulu içeren sözleşme olması	190
8.2. Elektrik Alt Yapısına Bağlantı ve Tedarik Sözleşmelerinin Tespiti ve Hukuki Niteliği	192
8.2.1. Dağıtım sistemine bağlantı anlaşması	192
8.2.2. Dağıtım sistemi kullanım anlaşması	196
8.2.3. Perakende satış sözleşmesi.....	199
8.2.4. İkili anlaşma	205
8.2.4.1. Sözleşmenin tarafları.....	207
8.2.4.2. İkili anlaşmanın şekli.....	207
8.2.4.3. İkili anlaşmanın ivaz yönünden değerlendirilmesi.....	208
8.2.4.4. İkili anlaşmanın PYS'ye girilmesi zorunluluğu	209

8.2.4.5. Zaman bakımından ikili anlaşmanın türü.....	210
8.2.4.6. Sözleşmenin süresi, feshi ve sona ermesi	210
8.2.4.7. Zamanaşımı	211
8.2.4.8. Şebekeden kaynaklanan zarar ziyandan tedarikçinin sorumlu olmaması	212
8.2.5. Piyasa katılım anlaşması.....	213
8.2.6. Yan hizmet anlaşmaları	217
8.2.7. Enterkonneksiyon anlaşması.....	220
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	224
KARBON EMİSYONLARININ AZALTILMASI VE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARINA DAYALI ELEKTRİK TÜKETİMİ.....	224
9. EMİSYON TİCARETİ VE YEK-G BELGESİ	224
9.1. Genel Olarak	224
9.2. Karbon Salınımlarının Azaltılmasına Dair Tarihçe.....	225
9.2.1. Viyana Konvansiyonu	226
9.2.2. Montreal Protokolü.....	226
9.2.3. İklim değişikliği paneli ve iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi	227
9.2.4. Kyoto Protokolü	228
9.2.5. Paris Anlaşması	229
9.2.6. Avrupa yeşil anlaşması ve “Fit for 55”.....	230
9.2.7. Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizması (<i>Carbon Border Adjustment Mechanism - CBAM</i>)	232
9.2.8. AB Emisyon Ticareti Sistemi (EU ETS).....	232
9.2.9. Yeşil Enerji Sertifika Sistemi	233
9.3. Türkiye Tarihçesi.....	234
9.3.1. Uluslararası sözleşmeler	234
9.3.2. Türkiye ikincil mevzuatı.....	235

9.4. Emisyon Ticareti	236
9.4.1. Emisyon ticareti ve karbon piyasası.....	237
9.4.2. Karbon piyasası türleri.....	238
9.4.2.1. Zorunlu olmaya göre	238
9.4.2.2. Hacme göre	240
9.4.2.3. Mala göre	240
9.4.2.4. Sözleşme şekline göre.....	240
9.5. YEK- G Sistemi ve Organize YEK-G Piyasası	241
9.5.1. YEK-G sistemi ve organize YEK-G piyasası katılımcıları.....	241
9.5.2. YEK-G sistemi ve organize YEK-G piyasasında tüketici tarafı.....	242
9.5.3. YEK-G sistemi ve organize YEK-G piyasasında yapılan işlemler	242
9.5.4. YEK-G belgesi ticareti	244
9.5.5. YEK- G belgesinin uluslararası piyasalarda kullanımı.....	244
9.6. Aynı Hak	245
9.6.1. Aynı hak	245
9.6.2. Aynı hakların diğer haklardan ayırt edilmesi	246
9.6.3. Aynı haklara hâkim olan ilkeler	246
9.6.3.1. Aleniyet ilkesi	247
9.6.3.2. Belirlilik ilkesi	247
9.6.3.3. Sınırlı sayı (Numerus Clausus) ilkesi	247
9.6.4. Aynı hakların türleri.....	248
9.6.4.1. Mülkiyet hakkı – Sınırlı aynı haklar	249
9.6.4.2. Hakkın konusuna göre aynı haklar.....	249
9.7. YEK-G Belgesinin ve Emisyon Tahsislerinin Hukuki Niteliği	250
9.7.1. Uluslararası hukuktaki hukuki nitelendirme	250
9.7.1.1. Emisyon tahsislerinin AB hukukundaki niteliği.....	250

9.7.1.2. YEK sertifikalarının AB hukukundaki niteliği.....	258
9.7.2. YEK-G belgesinin hukuki niteliği.....	259
9.7.2.1. Genel olarak eşya kavramı.....	259
9.7.2.2. YEK - G belgesinin aynı hak bakımından değerlendirilmesi ..	263
9.7.2.3. Eşyanın türü bakımından değerlendirme.....	264
SONUÇ	266
KAYNAKÇA.....	276

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Temel Elektrik Piyasası Faaliyetleri	62
Tablo 2.2. Son kaynak tedarik tarifesi 2022 yılı tüketim miktarı.....	93
Tablo 2.3. 2022 Yılında Tüketicilerin Statülerini Gösterir Tablo	99
Tablo 7.1. AG Dağıtım Şebekesi.....	167
Tablo 7.2. OG Dağıtım Şebekesi.....	168
Tablo 9.1. Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizması Özeti	239

KISALTMALAR

AATUHK	Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (6183 Sayılı)
AAU	Assigned Amount Unit
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACER	Enerji Düzenleyici Birlikleri Ajansı
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AG	Alçak gerilim
ATAD	Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
AY	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
BEUC	The European Consumer Organisation / The Bureau Européen des Unions de Consommateurs
BK	Borçlar Kanunu (818 Sayılı)
Bknz/ Bkz	Bakınız
BMİDÇS	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
BSKY/EPBSKY	Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği
C	Cilt
CEER	Council of European Energy Regulators
CEN	Comité Européen de Normalisation
CENELEC	Comité Européen de Normalisation Électrotechnique
CER	Certified Emission Reduction
CDM	Clean Development Mechanism
CJEU	The Court of Justice of the European Communities
COM	Commission
ÇÜHFD	Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DEÜHFD/ D.E.Ü.	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DUY	Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği
E.	Esas
EC	Avrupa Parlamentosu / European Community
EDPB	The European Data Protection Board

EEA	European Environment Agency
EEC	The European Economic Community
EEM	European Energy Market
ENTSO	Avrupa Birliği İletim Sistemi Operatörleri
ENTSO- E	Avrupa Birliği İletim Sistemi Şebekesi
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
EPK	Elektrik Piyasası Kanunu
EPly	Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği
EPHY/ THY	Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği
ERGEG	European Regulators Group for Electricity and Gas
ERU	Emission Reduction Unit
ERÜHFD	Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ETKB	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
ETS	Avrupa Birliği Emisyon Ticareti Sistemi
ETSI	European Telecommunications Standards Institute
EU DSO	Avrupa Birliği Dağıtım Sistem Operatörleri Birliği
EU	Avrupa Birliği / European Union
EÜAŞ	Elektrik Üretim Anonim Şirketi
f.	fıkra
GDPR	General Data Protection Regulation
H.D.	Hukuk Dairesi
HFD	Hukuk Fakültesi Dergisi
IT	Information Technology
JRC	Joint Research Centre
K.	Karar
KDV	Katma Değer Vergisi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
Kurul	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
kV	Kilovolt
kW	Kilowatt
kWh	Kilowatt saat
kWh/hr	Kilowatt saat

m.	madde
MiFID	Markets in Financial Instruments Directive
Mülga EPK	4628 sayılı Mülga Elektrik Piyasası Kanunu
MW	Megawatt
MW _e	Megawatt elektrik
NECP	National Energy and Climate Plan
OG	Orta gerilim
OJ	The Official Journal of the European Union
OJEU	Official Journal of the European Union
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
ÖYK	Özelleştirme Yüksek Kurulu
PMUM	Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi
PSH	Perakende Satış Hizmetleri
PSS	Perakende Satış Sözleşmesi
PYS	Piyasa Yönetim Sistemi
R.G. / RG	Resmi Gazete
REL P	Renewable Energy Law and Policy Review
S	Sayı
s.	sayfa
SME	Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
T.	Tarih
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBK	Türk Borçlar Kanunu (6098 Sayılı)
TCE	Treaty of Establishing a Constitution of Europe
TEAŞ	Türkiye Elektrik Üretim ve İletim Anonim Şirketi
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TEK	Türkiye Elektrik Kurumu
TETAŞ	Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.
TEU	Treaty on Functioning of European Union.
TFEU	Treaty on Functioning of European Union
TKHK	Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TKM	Temiz Kalkınma Mekanizması

TL	Türk Lirası
TMK	Türk Medeni Kanunu (4721 Sayılı)
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TWh	terawatt saat
UEVEP	Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı
UNEP	United Nations Environment Programme
vb.	ve benzeri
VEP	Vadeli Elektrik Piyasası
vd	ve devamı
vs	ve saire
Y.	Yıl
YEK	Yenilenebilir Enerji Kaynakları
YEKDEM	Elektrik Piyasası Yenilenebilir Enerji Kaynakları Destekleme Mekanizması
YEK-G Belgesi	Yenilenebilir Enerji Kaynak Garanti Belgesi
YHD	Yargıtay Hukuk Dairesi
YPK	Yüksek Planlama Kurulu

GİRİŞ

Tüketicilerin ekonomik ve sosyal rolleri, küreselleşme, nüfus yapısındaki değişiklikler, teknolojik gelişmeler ve düzenleyici reformların sonucu olarak önemli ölçüde değişmiştir. Elektrik piyasalarındaki liberalleşme ve genişlemiş ticaret yöntemleri tüketiciye pek çok seçimlik hak tanımaktadır. Nitekim daha ucuz teknolojilerin ortaya çıkışı, dijital piyasaların yükselişi ile birlikte tüketici aktif bir şekilde elektrik piyasasında rol almaya başladı, kendi ürettiği mal ve hizmetleri de pazarlayabilecek konuma geldi.

Aktif tüketici anlayışı; 21 inci yüzyılın sürdürülebilir, kapsayıcı ve akıllı stratejisi ile Türkiye’de sosyal piyasa ekonomisinin temeli haline gelmektedir. Yenilebilir enerji kaynaklarının temiz enerji dönüşümünde kullanılması, akıllı sayaçlar, güneş panelleri ve enerji depolama sistemleri gibi teknolojik gelişmeler, enerji tüketicisine proaktif bir rol biçmektedir. Bu değişim, elektrik sektörünün yeniden yapılanmasına ve mevzuatın değişmesine yol açmaktadır.

Avrupa Birliği’nde iç elektrik piyasasını düzenlemek, elektrik enerjisinin tedarik sürekliliğine katkı sağlamak, elektrik sektöründeki yüksek hizmet standartlarını yakalamak, tüm tüketicilere serbest seçim hakkı tanımak, elektrik enerjisinin verimliliğini sağlamak, rekabetçi fiyatlara ulaşmak ve daha fazla sınır ötesi ticaret hacmini elde etmek amacıyla, 1999’dan bu yana üç elektrik direktifi yürürlüğe konulmuştur. Üç elektrik direktifinin uygulandığı dönem boyunca, tüketicinin korunmasına dair kurallar güçlendirilmiş ve Kasım 2016’da Avrupa Birliği Komisyonu’nun önerdiği dördüncü pakette ise temiz enerji dönüşümünde tüketiciyi merkeze alan bir yaklaşım benimsenmiştir.

Avrupa Birliği iç elektrik piyasası ortak kurallarını ortaya koyan 2019/944 sayılı Direktifi¹, 2009/72/EC² sayılı Elektrik Direktifi’nin hükümlerini, kademeli olarak 1 Ocak 2020’den itibaren yürürlükten kaldırarak temiz enerji dönüşümünde tüketiciyi merkeze alan, tüketicinin elektrik piyasasına aktif katılımını sağlayan, bunu yaparken de tüketicinin korunmasında güçlü bir çerçeveyi belirleyen bir yaklaşım ortaya koymuştur.

Avrupa Birliği, yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektriğin payını 2030 yılına kadar yüzde yirmi beşten, yüzde elliye çıkarmayı, güneş ve rüzgârın olmadığı durumda yeterli miktarda elektriğin üretilmesi ve teslim edilmesini, enerji üretimini

¹ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 2019/944 sayılı Elektrikte İç Pazarın Ortak Kuralları, 14.6.2019 tarihli L. 158 sayılı (s. 125-199) Avrupa Birliği Resmi Gazetesi’nde yayımlanmıştır.

² Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 2009/72/EC sayılı Elektrikte İç Pazarın Ortak Kuralları, 14.8.2009 tarihli L. 211 sayılı (s. 53-93) Avrupa Birliği Resmi Gazetesi’nde yayımlanmıştır.

çeşitlendirirken de enerji depolamayı hayata geçirmeyi hedeflerken tüketicilerin elektrik piyasasına daha aktif katılımı için doğru teşviklerin tüketiciye sunulmasını da sağlayacak tedbirleri uygulamaya geçirmeye çalışmaktadır.

Avrupa Birliği elektrik piyasalarında bunlar olurken, Türkiye ilk elektrik piyasası kanunu olan 20.02.2001 tarihli ve 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu³ ile henüz liberalleşme çalışmalarını tamamlamamış elektrik sektörünü yapılandırırken, özelleştirmeler yoluyla piyasanın rekabete açılmasını sağlamak, rekabete açılmayan şebekeye özgü faaliyetleri de sıkı bir regülasyona tabi kılmak çabasıındaydı⁴. Türkiye'nin ilk elektrik piyasası kanununda Avrupa Birliği'nin piyasa yapısının benimsendiği ve özellikle 96/92/EC sayılı birinci⁵ ve 2003/54/EC sayılı ikinci⁶ elektrik direktiflerinden esinlenen bir yapı tasarlandığı görülmektedir. Ülkemizin ikinci ve halen yürürlükte olan 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu, 14.03.2013 yılında kabul edilmiştir⁷ ve Resmi Gazete'de yayımlandığı günden bu yana pek çok değişiklik geçirmiştir. Yürürlükteki Elektrik Piyasası Kanunumuzun 2009/72/EC sayılı üçüncü paketten ve 2019/944/EU sayılı paketten etkilendiği görülmektedir; ancak bu kanunun teknolojik gelişmelerden, elektrik üretiminde yenilebilir enerji kaynaklarının kullanılmak istenmesinden, tüketiciyi korumak ve tüketiciyi merkeze almaya dayalı yaklaşımlardan etkilenererek değiştiği de göze çarpmaktadır.

Tüketiciler elektrik piyasasının hedeflediği amaçlara ulaşmak noktasında merkezi bir rol üstlenecekse, bu ihtiyacın hukuk kurallarına yansıtılması gerekir. Zira, tüketicilerin potansiyel aktif rolü, hukuk alanında desteklenmezse, tüketicinin somut rolü ve hukuk kuralları arasındaki uyumsuzluk, hukuki belirsizliğe ve regülasyon düzenlemelerindeki verimli olmayan bir duruma yol açar. Bu yaklaşımla bu tezde Türkiye ve Avrupa Birliği'nde hukuksal perspektifte elektrik piyasasının düzenlenmesindeki tüketicilerin rolü, tüketicilerin nasıl korunduğu ve desteklendiği üzerinde durulacaktır.

Türkiye elektrik piyasasında tüketici kavramı, 6446 sayılı Elektrik Piyasasının tanımlar başlıklı 4 üncü maddesinde “*mm) Elektriği kendi kullanımı için alan kişiyi*” şeklinde tanımlamış, söz konusu kanunun ikincil mevzuatında da tüketici, Tüketicinin Korunması

³ 03.03.2001 tarihli ve 24335 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴ YAVUZ Mustafa, Elektrik Piyasası Kanununun Öngördüğü Hukuki Rejim ve Elektrik Tedarik Sözleşmeleri – Özellikle İkili Anlaşma - Elektrik Tedarik Sözleşmeleri, XII Levha Yayınları, Ankara, 2011, s. 71,

⁵ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 96/92/EC sayılı Elektrikte İç Pazarın Ortak Kuralları, 30.1.1997 tarihli L. 27 sayılı (s. 20-29) Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır.

⁶ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2003/54/EC sayılı Elektrikte İç Pazarın Ortak Kuralları, 15.7.2003 tarihli L. 176 sayılı (s. 37-56) Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır.

⁷ 30.03.2013 tarihli ve 28603 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Hakkında Kanun⁸ (“TKHK”) perspektifinden tanımlanmak yerine, tüketiciler tüketim limitlerine, elektrik piyasasına özgü tüketici gruplarına göre sınıflandırılarak tüketicinin korunmasına dair önlemler alınmaya çalışılmıştır.

Elektrik sektörünün enerji depolama sistemlerinde ve elektriğin üretildiği yerde tüketilmesine ilişkin olarak geldiği yer henüz istenilen düzeyde olmadığından, elektrik enerjisinin son tüketiciye satışında genel olarak hatlar, transformatörlerden oluşan bir şebekeye bağlanmak zorunluluğu bulunmaktadır. Bu durum elektrik sektörüne kendine özgü⁹ bir yapı vermekte, şebekeye bağlanma ve şebekeden yeterli, kaliteli, ucuz, sürekli elektrik enerjisi temin etmek hususunda tüketiciye şebeke operatörüne¹⁰ karşı ileri sürebileceği çeşitli haklar vermektedir. Bunun yanı sıra, elektrik sektöründe, tüketicinin kullanım yerinin şebeke ile bağlantısının tesis edilmesini, elektriğin bağlanmasını ve gerektiğinde kesilmesini, elektriğin taşınmasını, şebekede meydana gelen arızaların giderilmesini, sayaçların kurulmasını ve okunmasını, tüketim miktarının tespit edilmesini, hesaplanmasını şebeke operatörü yaptığından, tüketicinin şebeke operatörüne ileri sürebileceği hakları, elektrik enerjisinin satışını yapan tedarikçiye ileri sürebileceği haklarından farklılık arz etmektedir. Elektrik sektöründe tüketicinin hakları ve tüketicinin korunması bakımından alınan tedbirlerin temel kaynağı, 6446 sayılı EPK ve ikincil mevzuatıdır.

Avrupa Birliği ise yakın zamanlarda, temiz enerji dönüşümünde karşılaşılan zorlukları giderecek, yenilenebilir enerji kaynaklarına entegre, piyasa odaklı, tüketiciyi merkeze alan, elektrik kesintilerine karşı koruma önlemlerini hayata geçirmeye yönelik bir dizi mevzuat çalışmalarını yapmıştır. Gözden geçirilmiş direktif ve piyasa kuralları ile Enerji Düzenleyici Birlikleri Ajansına (ACER) artırılmış yetkiler verilerek Avrupa Birliği’nde sınır ötesi elektrik ticaretinin geliştirilerek enerjinin serbestçe dolaşımını sağlamak, daha fazla rekabeti ve bölgesel işbirliğini desteklemek, şebekede yenilenebilir enerjinin payını artırmak, elektrik sektöründe yatırımları artırmak, dekarbonizasyonu sağlamak, üreticilerin sübvansiyonlardan yararlanabilmesi için yeni emisyon limitleri belirlemek şeklinde hedefler konulmaktadır. Yeni kurallar, tüketicinin korunması, bilgilendirilmesi ve güçlendirilmesi bakımından

⁸ 28.11.2013 tarihli ve 28835 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁹ YAVUZ, s. 93.

¹⁰ Şebeke operatörü, elektrik dağıtım ve iletim sistemlerini inşa eden, bu tesisleri işleten, bağlantıyı tesis eden, sayaç okuyan şebekeye özgü faaliyetleri yürüten dağıtım ve/veya iletim şirketlerini kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Şebeke operatörü kavramı için bakınız: Dağıtım ve Perakende Satış Şirketlerinin Hukuki Ayrıştırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Taslağı Üzerine Rekabet Kurumu Görüşleri, 2012, <http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fKurum+G%c3%b6r%c3%bc%c5%9f%c3%bc%2fdag%c4%b1t%c4%b1mparekende.pdf>, erişim tarihi: 13.09.2020.

kapsamlı bir çerçeveyi içermektedir. Tüketicie, en başta, elektrik piyasasının anlaşılmaz, kompleks kavramlarını anlayabilme hakkı tanınmakta; basitleştirilmiş sözleşme koşullarının anlaşılır özetini sunmak bakımından ise elektriği tedarik edene yükümlülük getirilmektedir. Elektrik sektöründe tüketicinin muhatap olduğu şebeke operatörü, batık maliyet nedeniyle, bir tane olabilmesine rağmen, elektriğin ticaretini yapan tedarikçiler ise piyasada sayıca fazladır¹¹. Bu nedenle, tüketici kendisine ekonomik açıdan en ucuz elektrik enerjisini teklif eden tedarikçi ile herhangi bir zaman kısıtına tabi olmaksızın sözleşme imzalayabilmelidir. Bu doğrultuda, Avrupa Birliği'nde 2026 yılına kadar her tüketici 24 saatten daha kısa bir periyotta tedarikçisini değiştirmek ve yeni bir sözleşme akdedebilme hususunda özgürleştirilmiş olmaktadır. Yine, elektrik sektöründe, sağlayıcıların tüketicilere bedelsiz şekilde karşılaştırma aracı sunmaları ve bu sayede tüketicilerin en avantajlı sözleşmeyi bulmaları teşvik edilmektedir. Diğer taraftan, tüketicilerin maliyetlerini kontrol altında tutabilmeleri için elektrik faturalarında yer alan kalemlerin daha anlaşılabilir şekilde sunulması zorunluluk arz etmektedir. Enerji yoksulluğu ile başa çıkabilmek amacıyla zayıf ve enerji yoksulu tüketicilerin tespit edilebilmesi için yeni yükümlülükler getirilmektedir. Tüketicinin elektrik piyasasında, bireysel ya da topluluklar vasıtasıyla, elektriği üreterek, tüketerek veya satarak ya da elektrik depolama hizmeti sunarak aktif bir biçimde katılımı desteklenmektedir. Dördüncü Enerji Paketi ile ("*2019/944 sayılı Avrupa Birliği Direktifi*") tüketici ilk kez, akıllı sayaç kurulmasını talep etmek ve dinamik (*değişken*) fiyatlı elektrik sözleşmelerinin tarafı olmak, böylece elektriğin ucuz olduğu ve üretildiği vakitlere göre tüketim zamanlarını değiştirerek kârlı bir sözleşme yapma olanağıyla donatılmaktadır.

Tüketicinin değişen rolü, hukuk âleminde tüketicinin korunması, bilgilendirilmesinde değişikliğe yol açarken, tüketicilere sunulacak ve tüketicilerle yapılacak sözleşmelerin hukuki niteliğini de değiştirmektedir. Bu çalışmada, Avrupa Birliği ve Türkiye Elektrik Piyasaları anlatılacak, piyasaların yapısına, elektrik tüketicisine sunulan bu ortamı düzenleyen kurallara yer verilecek, tüketicin elektrik sektörüne özgü hakları tanıtılacak ve nihayetinde elektrik piyasasındaki tüketicinin sözleşme ilişkilerine değinilecektir. Diğer taraftan elektriğin son tüketiciye sunulmasında şebekenin önemini koruması nedeniyle, tüketicinin şebeke operatörüne karşı kullanabileceği haklarına da yer verilecektir. Tüm bunlar karşılaştırmalı bir metot ile sunulacak, tüketicinin haklarına hâlel geldiğinde,

¹¹ EPDK'nın elektrik tedarik lisansı vermiş olduğu 214 adet tedarikçi bulunmaktadır. <http://lisans.epdk.gov.tr/epvys-web/faces/pages/lisans/elektrikTedarik/elektrikTedarikOzetSorgula.xhtml>, erişim tarihi: 12.09.2020.

tüketicinin hangi başvuru yollarını kullanabileceği de izah edilmeye çalışılacaktır. Öte yandan, elektrik piyasasında tüketiciye yüklenen anlamın, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan ("TKHK") farklılaştığı noktalar ayrıca belirtilecek, tüketicilerin elektrik sektöründe kullandıkları hakları Türk Borçlar Kanunu ("TBK") perspektifinden ele alınacaktır.

Avrupa ve Türkiye elektrik piyasaları büyük ölçüde fosil yakıtlara dayalı, monopolistik ve dikey bütünleşik sistemden, tüketicinin yenilebilir enerji kaynaklarından elektrik üretebildiği, akıllı sayaçlar yoluyla talep tarafı katılımında aktif rol oynayabildiği bir yapıya evrilmektedir.

Tüketici, regülasyonun, deregülasyonun ve liberilizasyonun merkezinde olmuştur; ancak tüketicinin daha ucuza elektrik almaya dayanan bir davranış sergilemeye başlaması, enerji verimliliğinin sağlayacak ve piyasada rekabeti artıracaktır. Fakat tüketicinin sahip olduğu hakları, neler yapabileceği konusunda bilinçlendirilmemiş olması ve tüketiciye yeterli korumanın sağlanmaması, konulan hedeflerdeki kazanımları sağlamak için yetersiz kalacaktır. İyi işleyen bir elektrik piyasası; iyi bir şekilde bilgilendirilmiş, korunmuş, tedarikçisini özgürce seçebilmiş, fiyat karşılaştırması yapabilmiş, haklarını çok iyi bilen ve uyuşmazlıkların çözümünde piyasadaki rekabetten istifade edebilmiş tüketiciyi gerekli kılar.

TKHK'nin yanı sıra elektrik piyasasında, tüketiciyi korumak amacıyla bir kısım ikincil mevzuat yürürlüğe konulmuştur. Bunların en başında, Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği¹² ("EPTHY") gelmektedir; ancak bu yönetmelik bir tüketicinin elektrik bağlantısını tesis ettikten sonra, elektrik tedariki aşamasındaki haklarını ve borçlarını düzenlemekte, perakende satış sözleşmesi (PSS) ve ikili anlaşmalar yoluyla elektrik tedarik edebilmesinin kurallarını ortaya koymaktadır. PSS'nin tarafı olan tüketici, EPDK tarafından belirlenen tüketim limitlerinin¹³ altında tüketim yapmış olması nedeniyle korunmakta, PSS ve EPTHY söz konusu tüketiciye düşük tüketim yapmış olduğu gerekçesiyle bir takım haklar bahsetmektedir. Ayrıca, aynı yönetmelikte, tüketicilere özgü özel bir koruma yöntemi daha benimsenmiştir. Bu yöntemde yıllık yüz bin kWh'nin altında tüketim yapan tüketicilerle imzalanacak sözleşmelerde yer alması gereken kurallar ayrıntılı olarak belirlenmiş; bu kurallara sözleşmede yer verilmemiş olması sözleşmenin feshi için haklı bir sebep olarak ortaya konulmuştur. Yıllık yüz bin kWh elektriğin ortalama büyüklükteki bir ticarethane

¹² 30.5.2018 tarihli ve 30436 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹³ 2020 yılı için bu limit 1400 kWh/yıl'dır. Bu limitin altında tüketimi bulunan tüketici, yalnızca perakende satış sözleşmesi imzalayabilir ve elektriğini yalnızca, dağıtım şirketinden bölünerek kurulan görevli tedarik şirketinden alabilir. 2021 yılında bu limit 1200; 2022 yılında ise 1100 kWh/yıl olarak belirlenmiştir.

tarafından da tüketilebildiği gözetildiğinde, EPDK'nin tüketiciye TKHK'deki tüketici tanımından farklı bir anlam yüklediği ve bu kanuna göre daha korumacı bir yaklaşımı benimsediği görülecektir.

Diğer taraftan, EPTHY m. 42 ve devamı maddelerinde düzenlediği kaçak elektrik kullanan tüketiciye yapılacak kaçak elektrik tahakkukun azami sürelerini tayin etmektedir. Yine kaçak elektrik kullanan gerçek kişi için getirilmiş bu koruyucu hükmün TKHK ve TBK'nin 49'uncu vd. maddelerinde düzenlenen haksız fiil hükümlerinden ayrıldığı görülecektir.

Nitekim elektrik dağıtım sistemine bağlantıyı düzenleyen Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği'nin¹⁴ ("EPBSKY") 21'inci maddesine göre; dağıtım sistemine bağlanmak üzere başvuruda bulunan gerçek veya tüzel kişinin, sistem kullanımı açısından kapasitenin yetersiz olması nedeniyle genişleme yatırımı veya yeni yatırım yapılmasının gerekli olduğu hallerde, söz konusu yatırımı yapabilmesi mümkündür. Bu durumda dağıtım şirketi ile dağıtım şirketine bağlanmak isteyen kişi arasında tesisin yapımı ve geri ödenmesine ilişkin koşulları içeren bir sözleşme yapılmaktadır. Kimi zaman başvuru, elektrik bağlantısının çabuk yapılması gerektiği hallerde, dağıtım şirketine başvurmadan elektrik tesisinin yapım işini üstlenebilmektedir. Bu durumda sözleşmeye eser sözleşmesi ya da vekâletsiz iş görme hükümlerinden hangisinin uygulanacağını tayin edilmesi gerekir.

Yine tüketicinin başvurularına yanıt alabilmesi, işlemlerinin kısa sürede çözülebilmesi için dağıtım ve tedarik şirketlerine tüketiciye yanıt vermek, işlemlerini tamamlamak için Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği'nin¹⁵ ("Kalite Yönetmeliği") eki olan Tablo 6'da asgari performans ölçütleri getirilmiş, bu ölçütlere uyulmaması halinde, tüketicilere tazminat ödenmesinin yolu açılmıştır. Tazminat için dağıtım ya da tedarik şirketleri arasında bir sözleşme ilişkisine gerek bulunmamakta; söz konusu hizmetin yerine getirilememesi tazminatın ödenmesi için yeterli bir parametre olarak kabul edilmektedir.

Son dönemlerde, tüketicinin hem üretici hem de tüketici olabildiği İngiltere'de *prosumer* olarak ifade edilen yeni bir anlayış gelişmiştir. Tüketicinin elektrik piyasasında

¹⁴ 28.01.2014 tarihli ve 28896 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁵ 21.12.2012 tarihli ve 28504 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kalite Yönetmeliği, 29.12.2020 tarihli ve 31349 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Elektrik Piyasasında Dağıtım ve Perakende Satış Faaliyetlerine İlişkin Kalite Yönetmeliği ile yürürlükten kaldırılmıştır.

aktif rol alabildiği bu yeni uygulamada, tüketici, 6446 sayılı EPK’de izin verilen üst sınırdaki yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik üretim tesisi kurabilmekte ve ihtiyacından fazla olan ürettiği enerjiyi ise doğrudan kendisi satmamakta; görevli tedarik şirketi vasıtasıyla spot piyasaya verebilmektedir. Bu yeni ilişkide, görevli tedarik şirketi, spot piyasada elektrik piyasası uzlaştırma işlemlerini yürüten EPIAŞ’ın spot piyasada işlem yapan tüm piyasa katılımcılarından işlem hacimlerine göre topladığı elektriğin satış bedelini almakta ve bedeli hem üretici hem de tüketici konumundaki bu yeni nesil tüketiciye ödemektedir.

Bu çalışma, tüketicinin haklarını mehz Avrupa Birliği mevzuatı ile Türkiye elektrik piyasası mevzuatı perspektifinde bütünsel olarak incelemeyi ve tüketici ile piyasa katılımcıları arasındaki ilişkilerin hukuki niteliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Elektrik piyasası mevzuatı, teknolojik gelişmelerden, ulusal ve uluslararası hedeflerden etkilendiği için sık sık değiştirilmektedir. Diğer hukuk dalları ile kıyaslandığında, enerji hukuku, genç ve dinamik bir görünüm arz etmektedir. Özellikle mehz Avrupa Birliği mevzuatının geçirdiği değişimden etkilenmekte, bu değişiklikler ülkemize özgü perspektiften geçirilerek iç mevzuat halini almaktadır. Nitekim, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından Avrupa Parlamentosu’na, Konseyi’ne, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi’ne ve Bölgeler Komitesi’ne sunulan 2019 yılı Türkiye Raporu¹⁶’nda da enerji faslı 15’inci fasıl olarak yerini almıştır. İlerleme Raporu’nda yapılan değerlendirme; AB enerji politikası, arz güvenliği, enerji iç piyasası, hidrokarbonlar, yenilenebilir enerji kaynakları, enerji verimliliği, nükleer enerji, nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma konularını kapsamaktadır. Türkiye İlerleme Raporu’nda, Türkiye enerji faslında kısmen AB mevzuatıyla uyumlu bulunmuş, Rapor’da elektrik tüketicisini ilgilendiren kapsamlı bir değerlendirme yapılmamış; ancak tüketicinin seçimlerini doğrudan etkileyen tarifelerde, şeffaf, maliyet tabanlı ve ayrımcı olmayan fiyatlandırma mekanizmaları oluşturulması konusunda bazı ilerlemeler kaydedildiği ifade edilmiştir. 2021 yılındaki Türkiye İlerleme Raporu’nun¹⁷ enerji faslı kısmında ise yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı olarak üretilen elektrik enerjisinin desteklenmesi ile ilgili Dolar/cent üzerinden yapılan ödemenin Türk Lirası ile desteklenen yeni bir mekanizmaya yerini bıraktığı ifade edilmiş, yerli aksam kullanımının da ödüllendirildiği ifade edilmiştir. Aynı ilerleme raporunda, Enerji Verimliliği

¹⁶ AB 2019 Yılı Türkiye İlerleme Raporu, https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu_tr.pdf, erişim tarihi: 13.09.2020.

¹⁷ Commission Staff Working Document Turkey 2021 Report, Strasbourg, 19.10.2021. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/turkey-report-2021_en, erişim tarihi: 10.12.2021.

Eylem Planı'nın (2017- 2023) politikaların devamlılığının belirsiz olduğu, sürdürülebilirlik bağlamında ise 2023 sonrasında da neler yapılmak istendiğinin ortaya konulmadığı ifade edilmektedir.

Elektrik sektöründe doğal tekel niteliğini haiz 21 elektrik dağıtım şirketi bulunmaktadır. Bu şirketler Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi, 2009 ile belirlenmiş bölgelerinde önceleri elektriğin dağıtımını ve satışını birlikte yürütmüş; 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun mülga 3' üncü maddesi uyarınca¹⁸ elektrik sektörünün rekabete açılması kapsamında ve Rekabet Kurumu'nun özelleştirmeler sırasında vermiş olduğu görüşler¹⁹ doğrultusunda bu iki ayrı faaliyeti hukuki ayrışma²⁰ yoluyla ayırtmışlardır. Tüketiciler elektrik piyasasındaki bilgi asimetrisi nedeniyle çoğu zaman dağıtım şirketi, görevli tedarik şirketi (dağıtım şirketinden bölünerek kurulan tedarik şirketi), bağımsız tedarikçinin kimler olduğunu bilmediği gibi, haklarını kime ve hangi yöntemle iletebileceğinin de çoğu zaman farkında değildirler.

Elektrik piyasasını düzenleyen mevzuatın, düzenlediği sektörün karmaşık yapısından ileri gelen anlaşılabilirliği bulunmaktadır. Bu çalışma ile bir tüketicinin kullanım yerini elektrik şebekesine bağlamaktan başlayan elektrik alma, kullanma, şikâyetini ileri sürme süreci bütünsel olarak incelenecektir. Zira bu bahsedilen süreçlerin her birinin ayrı tüzel kişilikler nezdinde yürütülmesi, ayrı mevzuat hükümlerinin bilinmesini ve başvuru yollarının tüketilmesini gerektirmektedir. Bu çalışma teknolojik gelişmelere dayalı olarak gelişen ve tüketiciyi odağına alan elektrik piyasasını mehz Avrupa Birliği ile kıyaslayarak ve bütünsel bir çerçevede incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, öncelikle mehz Avrupa Birliği mevzuatı incelenerek tüketicinin sahip olduğu haklar, piyasaya özgü sözleşmeler ele alınacak, akabinde Türkiye elektrik piyasasının kavramlarına yer verilerek tüketici kavramı, tüketicinin sahip olduğu haklar irdelenecektir. Nihayet, elektrik piyasasına

¹⁸ 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 3. maddesi ve Elektrik Piyasasında Gelir ve Tarife Düzenlemesi Kapsamında Düzenlemeye Tabi Unsurlar ve Raporlamaya İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğin 39. maddesi ve Resmi Gazete'nin 27.09.2012 tarih ve 28424 sayılı nüshasında neşr ve ilan edilen Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun Dağıtım ve Perakende Satış Faaliyetlerinin Hukuki Ayırıştırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar hakkındaki kararı gereğince dağıtım ve perakende satış faaliyetlerinin dağıtım şirketleri tarafından 01.01.2013 tarihinden itibaren ayrı tüzel kişilikler altında yürütülmesi zorunlu kılınmıştır.

¹⁹ Dağıtım ve Perakende Satış Şirketlerinin Hukuki Ayırıştırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Taslağı Üzerine Rekabet Kurumu Görüşleri, 2012.

<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fKurum+G%c3%b6r%c3%bc%c5%9f%c3%bc%2fdag%c4%b1t%c4%b1mparekende.pdf>, erişim tarihi 13.09.2020.

²⁰ *Hukuki Ayırıştırma*: Dikey bütünleşik teşebbüsün farklı faaliyetlerinin farklı tüzel kişilikler tarafından yürütülmesini ifade etmektedir. Hukuki ayırıştırma modeli, muhasebe, yönetim ve fonksiyonel ayırıştırma yöntemlerini de kapsamaktadır.

özgü, emisyon ticareti ile YEK-G Belgesi gibi yeni sözleşmelerin, hukuki ilişkilerin hukuki nitelendirmesi yapılarak tüketicinin güçlendirilmesi ve bilinçlendirmesi kapsamındaki öneriler sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASALARININ YAPISI

1. 2019/944 SAYILI AVRUPA BİRLİĞİ ELEKTRİK DİREKTİFİ IŞIĞINDA AVRUPA ELEKTRİK PİYASASININ YAPISI

1.1. Avrupa Elektrik Piyasasının Tarihsel Gelişimi

Avrupa Birliğinde elektrik piyasasını düzenleyen mevzuat ikincil kaynak olarak adlandırılan direktiflerle oluşturulmaktadır²¹. Birincil kaynaklar ise anlaşmalardır. İkincil kaynak olan “tüzük” ve “direktifler” anlaşmalara aykırı hüküm içeremezler²². Dolayısıyla anlaşma ve diğer ikincil mevzuat arasında normlar hiyerarşisi söz konusudur.

İkincil kaynaklar ise bağlayıcı olup olmamalarına göre ikiye ayrılmaktadırlar. Bağlayıcı olan kaynaklar üye devletlerin iç hukuk kurallarının üzerinde yer alırlar. “Tüzükler” üye ülkeler için bütün unsurlarıyla bağlayıcıdır²³; ancak “direktifler” üye devletleri bağlamakla²⁴ birlikte direktifte yer alan sonuca ulaşmadaki yöntemin seçimini üye ülkelere bırakır. Bu noktada, direktifler hedeflenen sonuca ulaşmada kullanılan araçlar konusunda üye ülkelere esneklik tanımaktadır²⁵.

Avrupa Topluluğunun Kurulması ve Avrupa Birliği Anlaşması’nı Değiştiren Lizbon Anlaşması²⁶, 13 Aralık 2007’de Lizbon’da imzalanmıştır ve 1 Aralık 2009’da yürürlüğe girmiştir. Böylece Avrupa Birliği’nin gelecekteki varlığına ilişkin uzun dönemli belirsizlik ortadan kaldırılmıştır.

²¹ CAMPHELL Christian, “Legal Aspects of Doing Business in Europe II”, Yorkhill Law Publishing, 2009, s. 84-88. Avrupa Birliği mevzuatının birincil kaynakları anlaşmalardır. Anlaşmalar üye ülkelerin onayına gerek kalmaksızın kendiliğinden yürürlüğe girmektedir. Bu anlaşmalardan en önemlileri ise: 1951 tarihli Paris Antlaşması, 1957 tarihli Avrupa Ekonomik Topluluğunu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu oluşturan Roma Antlaşması; 1986 tarihli Tek Avrupa Senedi, 1992 tarihli Maastricht Anlaşması olarak bilinen Avrupa Birliği Antlaşması; 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması, 2001 tarihli Nice Antlaşması 2001 ve 2007 tarihli Lizbon Antlaşmasıdır.

²² GÖNEN Yakup, “Türkiye’de Elektrik Kamu Hizmetinin Yürütülmesi ve Lisans Usulü” (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), s. 47- 49.

²³ GÜNUĞUR Haluk, “Avrupa Birliği’nin Hukuk Düzeni, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayını”, Ankara, 2007, s. 176.

²⁴ CAMERON Peter Duncanson, “Competition in Energy Markets”, Second Edition, Oxford University Press, Oxford 2007, s. 272.

²⁵ KRÜGER Heiko, “European Energy Law and Policy, An Introduction”, s. 27.

²⁶ Avrupa Topluluğunun Kurulması ve Avrupa Birliği Anlaşmasını Değiştiren Lizbon Anlaşması, 7.12.2007 tarihinde, C 306 sayısı ile Avrupa Birliği Resmi Gazetesi’nin 1 inci sayfasında yayımlanmıştır.

Enerji sektörüne ilişkin AB aksiyonları, Avrupa Birliği ve Avrupa Topluluğu Kuruluş Anlaşması'nı değiştiren Lizbon Anlaşması ile temellendirilmiştir. Enerji sektörünün hızlı gelişmesine ve yükselen önemine bağlı olarak bağımsız bir enerji politikasının gerekliliğine, Avrupa Topluluğunun Kuruluşuna İlişkin Anlaşma'nın²⁷ (TCE) (*Treaty of Establishing a Constitution of Europe*)²⁸ 1'inci maddesinin 14'üncü paragrafında işaret edilmiştir. TCE'nin 10'uncu bölümünde bulunan 3 - 256 maddelerinde, Avrupa Birliği'nde enerji piyasalarındaki işlevselliğin artırılması, tedarik sürekliliğinin sağlanması ve enerji verimliliğinin artırılmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Anlaşma'nın (*Treaty on Functioning of European Union - TFEU*) 194'üncü maddesinde Avrupa Birliği'nin enerji politikası TCE'den farklı olmayan bir içerikle tekrar hüküm altına alınmıştır. Lizbon Anlaşması TFEU'nun 194'üncü maddesi ile enerji politikasının ilkelerini koymuş²⁹, enerji tedarikinin sağlanması, enerji verimliliğinin artırılması, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi, enerji ağlarındaki enterkonneksiyonun sağlanması şeklinde dört adet temel amaç belirlemiştir. Temel ilkelerin konulduğu TCE ve TFEU'da enerji tüketicisine ilişkin bir ilkeye yer verilmediği görülmektedir. Lizbon Anlaşması'nın 194'üncü maddesi, farklı enerji kaynaklarından elektrik üretimi ile enerji tedarikinin genel yapısı hakkında üye ülkelerin egemenlik haklarını tanımıştır³⁰. Bu, üye ülkelerin doğal gaz, nükleer enerji, kömür ya da yenilenebilir enerji kaynaklarından dilediklerinden elektrik üretebilecekleri manasına geliyordu; ancak bu egemenliğin, yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretiminin artırılmasını öngören 2030 İklim ve Enerji Çerçevesi³¹ ile kısıtlanmış olduğu görülmektedir.

TFEU'nun 194'üncü maddesinde, enerji politikası üç ana kritere sahiptir. Bunlar, tedarik sürekliliği, sürdürülebilirlik ve enerji sistemlerinde rekabettir³². Bu üç amaç, destekleyici olduğu kadar da çelişkilidir. Bu durum, tedarik sürekliliğinin sağlanması ve aynı

²⁷ Avrupa Topluluğunun Kuruluşuna İlişkin Anlaşma
https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_en.pdf, erişim tarihi: 13.09.2020.

²⁸ Treaty Establishing a Constitution of Europe, OJEU C 310, 29/10/2004.

²⁹ TALUS Kim/AALTO Pami, "Competences in EU Energy Policy, Research Handbook on EU Energy Law and Policy", s. 19.
https://www.researchgate.net/publication/344848563_Compentences_in_EU_energy_policy, erişim tarihi: 29.04.2022.

³⁰ TFEU'nun 194(2)'ncü maddesi.

³¹ 2030 İklim ve Enerji Çerçevesi. https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030_en erişim tarihi: 10.09.2020.

³² MERSINIA, Ioanna, "Energy Transitions: Regulatory and Policy Trends", Cambridge: Intersentia, 2017, s. 2.

zamanda sürdürülebilirlik ile rekabetin birlikte tesisinin güçlüğü ifade eden “*enerji trilemması*” olarak adlandırılmaktadır.

Enerji Birliği³³, ilk başlarda doğal gazın tedarik sürekliliği endişesiyle hareket etse de zamanla Avrupa Tek İç Enerji Piyasası’na doğru genişleyen, 2030 ve 2050 enerji ve iklim hedeflerini destekleyen bir hale bürünmüştür. 2015 yılında Enerji Birliği Stratejisi³⁴, Juncker Komisyonun (2014 - 2019) öncelikli hedefi olarak 25 Şubat 2015 tarihinde yayınlanmıştır. Enerji Birliği Stratejisi’nin temel hedefi, mesken ve ticari tüm tüketicilere güvenli, sürdürülebilir, rekabetçi ve ekonomik enerji sağlamaktır. 2015 yılından itibaren, bu temel amaçların hayata geçirildiği ve Enerji Birliği Stratejileri’nin başarıyla tamamlanmasını sağlamak üzere Avrupa Komisyonu tedbir paketleri ile ilerleme raporları yayınlanmıştır. Avrupa Enerji Birliği’nin birbiriyle ilişkili ve karşılıklı boyutları güçlendirici beş temel hedefi bulunmaktadır:

- Enerji birliği, güveni ve güvenliği,
- Tam bütünleşik Avrupa enerji piyasası,
- Talebin yönetilebilmesi için enerji verimliliği,
- Ekonomik dekarbonizasyon,
- Araştırma, geliştirme ve rekabet³⁵.

Avrupa Komisyonu, Enerji Birliği stratejileri içerisinde açık bir biçimde tüketicileri odağına alan, onları enerji dönüşümünün sahipleri olarak gören bir anlayışa sahiptir. Komisyon, yeni teknolojilerin kullanımı ile tüketicilerin elektrik faturalarının düşmesini sağlamayı amaçlamakta ve tüketicilerin aktif bir biçimde elektrik piyasasına katılımlarını desteklemektedir. Ayrıca ekonomik açıdan zayıf tüketicilerin korunması için de önlemler alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Tüm bu amaçlara ulaşmak adına Avrupa için dönüşümcü bir enerji sistemine ihtiyaç duyulmuştur³⁶.

Daha güvenilir, ekonomik ve dekarbonize bir enerji sistemi dönüşümünü cesaretlendirmek için Avrupa Birliği uzun dönem stratejilerini de içeren 2050 yılı hedefleri ile birlikte 2020, 2030 yıllarının enerji hedeflerini belirlemiştir³⁷. Avrupa 2020 ekonomik büyüme stratejisi, 2020 yılı enerji iklim hedeflerinden oluşmaktaydı ki, bu durum Nisan

³³ Avrupa Birliği Enerji Stratejisi, https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-strategy/energy-union_en, erişim tarihi: 10.10.2020.

³⁴ COM/2015/080

³⁵ COM (2015) 80 final, s. 4.

³⁶ COM (2015), s. 2.

³⁷ LEAL ARCAS Rafael/ LASNIEWSKA Feja/ PROEDROU Filippou, “Prosumers: New Actors in EU Energy Security”, Netherlands Yearbook of International Law, 2017, s. 139 - 172.

2019'da 2009/28/EC sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynakları Direktifi'nde³⁸ kendine yer bulmuştur. 2020 Yılı Enerji ve İklim Paketi üç ana hedefi içermektedir:

-%10'u ulaşım sektöründe olmak üzere, nihai enerji tüketiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının %20'ye çıkarılması. Bu nedenle 2009 tarihli yenilenebilir enerji kaynakları mevzuatında (2009/28/EC), yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı enerjinin öncelikli şekilde şebekeye verilmesinin destekleyecek önlemler alınmıştır³⁹.

-Birincil enerji kaynakları ya da nihai tüketim bakımından ölçümlenmiş %20 daha düşük enerji tüketimi⁴⁰.

1990 yılındaki seviyeye kıyaslandığında sera gazı salınımında %20 azalma.

2030 yılı İklim ve Enerji Çerçevesi, 2030 yılında Birlik geneli için öngörülen hedefleri şöyle belirlemiştir:

- 1990 yılındaki seviyeye kıyaslandığında sera gazı salınımında en az %40 azalma.
- Nihai enerji tüketiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının %20'ye çıkarılması,
- Enerji verimliliğindeki gelişimin en az %32,5 seviyesinde olması⁴¹.

Avrupa Birliği 2050 yılı uzun dönemli stratejisinde karbon tarafsızlığı (*carbon neutrality*) (sera gazı emisyonunun sıfır seviyesinde olması) amaçlanmaktadır. Karbon tarafsızlığı ya da net sıfır karbon ayak izi terimi, ölçümlenmiş salınan karbon ile onun eşdeğeri miktardaki karbon azaltma ya da mahsuplaşmasının dengelenmesini ifade etmektedir⁴². Birleşmiş Milletler 2019 Emisyon GAP Raporunda⁴³, 2 °C limitinde kalabilmek için küresel karbon emisyonunun 2010 yılı seviyesinden 2030 yılına kadar %45 oranında azaltılarak 2050 yılına kadar; %25 oranında azaltılarak 2070 yılına kadar sıfır seviyesine ulaşılabileceği belirtilmektedir. Avrupa Birliğinin 2050 yılı stratejisi, Birleşmiş

³⁸ 23 Nisan 2009 tarihli, 2009/28/EC sayılı Direktif, Avrupa Birliği Resmi Gazete'sinde 5 Haziran 2009 tarihinde yayımlanmıştır. (OJ L 140, s. 16-62.)

³⁹ European Commission. Climate Strategies and Targets.

https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020_en#tab-0-0, erişim tarihi: 10.10.2020.

⁴⁰ Age.

⁴¹ COM/2014/015 Final. Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği hedefleri 2018 yılında yukarıya çekilmiştir.

⁴² United Nations Environment Programme,

<https://www.unenvironment.org/news-and-stories/story/business-unusual-shift-carbon-neutral>, erişim tarihi: 10.10.2020.

⁴³ United Nations Environment Programme (UNEP): Emissions Gap Report 2019, s. 29.

<https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/30798/EGR19ESEN.pdf?sequence=13>, erişim tarihi: 10.10.2020.

Milletler Sürdürülebilir Gelişim Hedefleriyle⁴⁴ uyumlu bir şekilde Paris Anlaşması'ndaki⁴⁵ sıcaklık değerinin başarılmaması ile ilişkilendirilmiştir⁴⁶.

Enerji Birliği Stratejisi'nin amaçlarını yerine getirmek ve temiz enerji dönüşümünü sağlamak amacıyla Dördüncü Enerji Paketi (*Tüm Avrupalılar için Temiz Enerji*) 2016 yılında Avrupa Komisyonu'nda kabul edilmiştir⁴⁷. Tüm paket, fosil yakıtlardan uzaklaşmayı ve temiz enerjiye yaklaşmayı, Paris Anlaşması'nda yer alan sera gazı emisyonlarının azaltılması taahhüdünü yerine getirmeyi ve 2050 yılına kadar karbon tarafsızlığını sağlamak için uzun dönemli stratejilerin başarılmamasını amaçlamaktadır⁴⁸. Paket üç temele dayanmaktadır: “(1) enerji verimliliğini ilk sıraya koymak, (2) yenilenebilir enerji kaynaklarında küresel liderliği başarmak, (3) tüketiciyi Avrupa Birliği'nin merkezine alarak tüketiciler için adil bir anlaşma ortamı⁴⁹ yaratmak.”

Temiz Enerji Paketi'nin temel hedefi, Avrupa Birliği elektrik piyasasını temiz enerji dönüşümüne hazır hale getirmektir. Bu yeni elektrik piyasası; yenilenebilir enerji kaynaklarının payını ve esnek bir biçimde yeni teknolojiyi – tedarik sürekliliğini tehlikeye atmadan artırarak piyasa kurallarını yeni piyasa gerçekliğine dönüştürmeyi amaçlamaktadır⁵⁰. Ayrıca bu Paket, akıllı, yerel ve enterkonnekte üretimi; merkezi geleneksel üretimin yerine koyarak elektrik piyasasının dizaynında da regülatif değişiklik yapmayı hedeflemektedir. Diğer taraftan Paket, öz tüketim nosyonu, kolektif self tüketim ve enerji toplulukları (*energy community*) için hukuki çerçeveyi belirleyerek tüketicinin güçlendirilmesini (*consumer empowerment*) hedeflenen amaçlara ulaşılmasında bir araç olarak görmektedir⁵¹.

Paket, enerji dönüşümünde tüketiciyi merkezi bir yere koymaktadır. Tüketicinin elektrik piyasasında aktif bir rol oynaması, elektrik piyasasında esnekliğin artırılmasını

⁴⁴ Sürdürülebilir Gelişim Hedefleri (*The Sustainable Development Goals*), 2015 yılında Birleşmiş Milletler Üye Ülkelerinin tamamı tarafından kabul edilmiş, yoksulluğun sona erdirilmesi, gezegenin korunması, herkesin barış ve huzur içinde yaşamasını amaçlayan, 2030 yılına kadar refahı hedefleyen evrensel bir çağrıdır. <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>, erişim tarihi: 10.10. 2020.

⁴⁵ Paris Anlaşması Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu, Paris, 12 Aralık 2015, yürürlük tarihi: 4 Kasım 2016.

⁴⁶ COM/2018/773 final, s. 3.

⁴⁷ COM (2016) 860 final. https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans_en, erişim tarihi: 12.10.2020.

⁴⁸ Avrupa Komisyonu, 2019, Basın Açıklaması. Clean Energy for All Europeans; *European Commission* 2017, Clean Energy for All Europeans Package. https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans-package_en erişim tarihi: 10.10.2020.

⁴⁹ *Age*.

⁵⁰ COM (2016) 861 final/2.

⁵¹ COM (2016) 860 final, s. 10.

sağlayacaktır. Bu da aralıklı enerji üretimini elektrik sistemine uyumlu hale getirmekten geçmektedir. Dahası, Avrupa Birliği Stratejisi ve Tüm Avrupalılar için Temiz Enerji yasal düzenlemeleri, tüketiciyi yalnızca rekabetin bir itici gücü olarak değil; aynı zamanda çevre ve iklim hedefleri politikalarının başarılmasında aktif bir oyuncu olarak görmektedir⁵².

1.1.1. 96/92/EC sayılı Avrupa Birliği Direktifi

Aralık 1996 tarihinde kabul edilen 96/92/EC sayılı Avrupa Birliği Direktifi, 19 Şubat 1997 tarihinde, “İlk Enerji Piyasası İç Paketi” olarak yürürlüğe girmiştir ve 1999 yılına kadar uygulanmıştır. Direktif, Avrupa Birliği elektrik piyasasının liberasyonunu sağlama sürecinde, elektrik üretimi, şebeke operasyonları, üretim tesislerinin kullanımı, şebeke operatörleri tarafından ayrımcı uygulamanın yasaklanması, ayrışma (*unbundling*) olarak anılan üretim faaliyetinin satış ve şebeke faaliyetlerinden ayrılması şeklindeki düzenlemeleri içermektedir.

96/92/EC sayılı Direktif, bütünleyici bir enerji piyasası tamamlanmasına doğru, rekabetçi bir elektrik piyasasının kuruluşu açısından önemli bir adım teşkil etmektedir. Direktifte üretim (*generation*), elektriğin üretilmesi; iletim (*transmission*) yüksek gerilim seviyesinden nihai tüketiciye ya da dağıtıcıya elektriğin iletimi; tedarik (*supply*) elektriğin tüketicilere teslimi ve satışı; dağıtım (*distribution*) elektriğin - tüketiciye teslimi amacıyla - orta ve alçak gerilim seviyesinden nakli olarak ifade edilmiştir. Direktifin 10’uncu maddesinde; dağıtım şirketlerinin belirli bir alanda sınırlandırılmış tüketiciye elektrik tedarik edebileceği belirtilmekte olup, tüketicilere eşit muamele edilmesi amacıyla üye ülkelerin tarife belirleyebileceği hüküm altına alınmıştır.

96/92/EC sayılı Direktif’in “*Unbundling*” başlığında (m. 14 p. 13) dikey bütünleşik şekilde üretim, iletim ve dağıtım faaliyeti ile uğraşan teşebbüslerin elektrik piyasasına özgü faaliyetleri ile elektrik piyasası dışındaki tüm faaliyetlerinde hesaplarını ayrı tutmaları gerektiği ifade edilmektedir. Avrupa Birliği’nin ilk direktifinde, piyasayı bozucu, ve dışlayıcı davranışların bertaraf edilmesi için tüzel kişiliklerini ayrışması şeklinde ifade edilebilecek “*hukuki ayrışma*” kavramı ile “*mülkiyet ayrışması*” yerine ilk aşamada “*muhasabe ayrışması*”nın tercih edildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, Direktifte üye ülkelerin dikey bütünleşik yapıdaki tek alıcı konumunda bir elektrik teşebbüsünü görevli

⁵² CSERES Kati J, “The Active Energy Consumer in EU Law, European Journal of Risk Regulation (EJRR)”, Volume 9, Issue 2, June, 2018, s. 231-232; LAVRIJSSEN Saskia, “Power to the Energy Consumers. European Energy and Environmental Law Review”, 2017, volume 26, issue 6, s.178.

kılmaları halinde, dikey bütünleşik yapıdaki söz konusu teşebbüsün dağıtım ve üretim faaliyetini ayrı yürütmesi gerektiğine dair hüküm eklenmiştir. Tek alıcı opsiyonunu kullanan üye devletler bakımından, Direktifin “*hukuki ayrışma*”yı öngördüğünü söylemek mümkündür.

Direktifte, tüketici kavramı; elektriğin ve dağıtım şirketlerinin son kullanıcısı ya da elektriğin alınması veya satılması ile iştirak eden, dağıtım, üretim ve iletim faaliyetinde bulunmayan gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanmaktadır. Son kullanıcı ise; elektriği kendi kullanımı için satın alan kişi şeklinde ifade edilmektedir. Direktif’in 16, 17 ve 18’inci maddeleri ile sisteme erişim iki şekilde düzenlenmekte olup bunlardan ilki olan “*müzakereye dayalı şebekeye erişim*”de, elektrik üreticileri, tedarikçiler ve “*serbest tüketiciler*”in (“*eligible consumer*”) aralarında gönüllülük esasına dayalı olarak tedarik sözleşmeleri yapabilmeleri için bu teşebbüslere sisteme erişim kapsamında müzakere edebilme yetkisi verilmektedir. Sisteme erişim konusunda ikinci yöntem olan “*tek alıcı*” modelini benimseyen üye ülkeler, “*serbest tüketici*” olma kriterlerini her yıl 31 Ocak itibarıyla belirleyeceklerdir. Böylece serbest tüketiciler, kendi elektrik ihtiyaçları için tedarikçiler ve üreticiler ile tedarik sözleşmesi yapmakla serbest olabileceklerdir. Serbest tüketicilere elektrik tedarik etmek isteyen bağımsız üreticiler, gönüllülük esasına dayalı sözleşmeler kapsamında iletim ve dağıtım sistem operatörleri ile sisteme erişimi müzakere edebileceklerdir.

Avrupa Birliği’nin ilk direktifi, elektrik piyasasının yapılanmasında çok önemli bir adım olmakla birlikte, Direktif, serbest tüketicilere ilk kez tedarikçisini seçme hakkı vererek söz konusu tüketicilere fiyat ve elektrik tedarik sözleşmesini müzakere edebilme hakkı vermesi bakımından tüketiciyi koruyucu tedbirler almıştır. Diğer taraftan, tedarikçisini seçme hakkı bulunmayan tüketiciler açısından ise ayrımcılığa maruz bırakılmayı önlemesi amacıyla üye ülkelere tarifeler belirlenmesi koşulunu getirmiştir.

1.1.2. 2003/54/EC sayılı Avrupa Birliği Direktifi

2003/54/EC sayılı Elektrik Direktifi⁵³, 26 Haziran 2003 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nde kabul edilerek 26 Temmuz 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Avrupa Birliği’nin ikinci elektrik direktifi, birinci elektrik direktifi olan 96/92/EC sayılı

⁵³ Directive 2003/54/EC of the European Parliament and of the Council of 26 June 2003 concerning Common Rules for the Internal Market in Electricity and Repealing Directive 96/92/EC - Statements Made with Regard to Decommissioning and Waste Management Activities - OJ L 176, 15.7.2003, p. 37–56.

Direktifi de yürürlükten kaldırmış; elektrik piyasasının yapısı, ayrışma ve tüketicileri hakları konusunda bir öncekinin üzerine yeni kurallar eklemiştir.

Avrupa Birliği'nin İkinci Enerji Paketi olan bu Direktif, daha fazla liberalleşmeyi amaç edinerek bu doğrultuda daha detaylı sektör özelinde düzenleme içermektedir⁵⁴. 2003/54/EC sayılı Direktif, ulusal enerji düzenleyici otoritesini, üçüncü kişilerin şebekeye erişimini, ayrışmayı ve sınır ötesi elektrik ticaretini düzenlemektedir. Üçüncü taraf erişimi ise; dağıtım ve iletim şebekesine üçüncü kişilerin erişimi anlamına gelmektedir.

2003/54/EC sayılı direktifinde, iletim ve dağıtım faaliyetlerinin daha etraflıca tanımlandığı, bu iki faaliyetin tedarik faaliyetinden belirgin şekilde ayrılığı, faaliyetin yürütümünün etraflıca ortaya konulduğu görülmektedir. Nitekim Direktifin 11'nci ve devamı maddelerinde dağıtım ve iletim sistemi operatörlerinin tarafsız olmaları gerektiğine vurgu yapılarak, söz konusu teşebbüslere sistemin dengede tutulması görevi verilmekte ve şebekedeki enerji kayıplarının satın alınması için ihale yapmaları gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca bu iki operatörün dikey bütünleşik yapıda olmaları halinde⁵⁵ hukuken ayrışmaları, organizasyon ve karar alma merkezlerinin farklılaştırılması gerektiği ifade edilmektedir; ancak bu ayrışmanın hiçbir şekilde varlıkların mülkiyetinin ayrıştırılması manasına gelmeyeceği de vurgulanmaktadır. Diğer taraftan, tedarik ve üretim faaliyetlerinde ise 96/92/EC sayılı direktiften farklılaşan bir tanım yapılmadığı görülmektedir.

Tüketici tarafına bakıldığında ise; tüketicinin korunmasına dair hükümlere bir önceki direktife kıyasla daha fazla yer verildiği görülmektedir. 2003/54/EC sayılı Direktif'te öncelikle tüketici tanımı değiştirilmiş; söz konusu direktifin ekine "*Tüketicinin Korunmasına Dair Önlemler*"⁵⁶ eklenmiştir. Direktifte, tüketici kavramı bir önceki direktifteki tanımdan farklılık arz etmese de mesken tüketicisi, mesken tüketicilerinin dışındaki tüketiciler ve serbest tüketici tanımlanmıştır. Direktif'te, mesken tüketicisi – ticari ve profesyonel kullanım hariç olmak üzere - elektriği kendi evinde tüketmek amacıyla satın alan tüketici olarak; mesken tüketicisi olmayan tüketici ise üreticileri ve elektriğin toptan

⁵⁴ TALUS, Kim, "Introduction to EU Energy Law", Oxford University Press USA - OSO, 2016. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/uef-ebooks/detail.action?docID=4842926>, erişim tarihi: 11.10.2020, s. 4.

⁵⁵ 2003/54/EC sayılı Direktif'in *Unbundling of Transmission Operators*" başlıklı 10'uncu ve "*Unbundling of Distribution Operators*" başlıklı 15'inci maddesinde iletim ve dağıtım sistemleri operatörlerinin hukuki ayrışması kapsamında alınması gereken önlemlerden bahsedilmektedir. Bu önlemler, organizasyonda ve karar alma mekanizmasında bağımsızlığın sağlanması, dağıtım ve iletim operatörü yöneticilerinin satış ve üretim faaliyetleriyle birlikte günlük aktivitelere dâhil olmaması olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca dikey bütünleşik yapıdaki hâkim şirketin elektrik hatlarının ve yatırımların yapılması gibi konularda dağıtım ve iletim operatörlerine talimat verememesi de piyasada rekabetin sağlanması için alınan önlemler arasındadır.

⁵⁶ Bknz: 2003/54/EC sayılı Direktif, Annex A- Measures on Consumer Protection.

satışı⁵⁷ ile iştgal edenleri de kapsayacak şekilde, elektriği kendi evsel kullanımı dışında kullanmak üzere satın alan geręek veya tüzeli kişi olarak tanımlanmıştır. Serbest tüketicisi, üye ülkeler tarafından belirli limit⁵⁸ veya kurallar dikkat alındığında, elektriği dilediği tedarikçiden alma hakkını haiz tüketicidir.

2003/54/EC sayılı Direktif, elektriği evrensel bir hizmet statüsüne dönüştürerek tüketicisiyi koruma tedbirlerini almıştır. Evrensel hizmet, belirli niteliklere sahip tüketicilere, makul bir şekilde, kolayca ve açıkça karşılaştırılabilir, şeffaf fiyatlarla, kaliteli elektrik enerjisi tedarik edilmesidir. Evrensel hizmetin kapsamında mesken tüketicileri ile küçük ölçekli iřletmeler⁵⁹ yer almaktadır. Direktif, üye ülkelere evrensel hizmeti sağlayacak son kaynak tedarikçisi⁶⁰ atama görevi vermektedir. Ayrıca elektrik dağıtım şirketlerine tüketicisiyi düzenleyici otorite tarafından belirlenen tarifeler ve koşullar doğrultusunda elektrik şebekesine bağlamak zorunluluğu da getirmektedir.

2003/54/EC sayılı Direktif'in ekinde tüketicilerin korunmasına dair tedbirlere yer verilmiştir. Tüketicilere; tedarikçilerin adı ve unvanını, sağlanan hizmeti, teklif edilen hizmet kalitesini, ilk bağlantı zamanını, bakım tiplerini, uygulanan elektrik tarifeleri hakkındaki en son bilgiyi, sözleşmenin süresini, yenilenmesini, sonlandırılmasını, vazgeçme hakkının varlığını, elektrik hizmet kalitesinin sağlanamaması durumunda tazmin ve geri ödeme hükümlerini, uzlaşmazlıkların çözülme metodunu bilme hakkı tanınmaktadır. Koruyucu hükümler, sözleşme koşullarının her halükarda sözleşmenin akdedilmesi veya onaylanmasından önce tüketicisiye bilgi verilmesini gerekli kılmaktadır. Tüketicilerin korunması ile ilgili alınan önlemler arasında, tüketicinin tarifelerdeki artış hakkında en geç içinde bulunulan ayı takip eden ay içerisinde bilgilendirilmeleri de yer almaktadır. Ayrıca, üye ülkeler tarafından tüketicilere, sözleşme koşullarındaki değişiklik yapıldığında, sözleşmeden vazgeçme hakkının tanınması görevi de yüklenmektedir.

⁵⁷ Toptan satış "*wholesale customers*", elektriğin yeniden satışı için alınması ile uğraşan geręek veya tüzeli kişi olarak tanımlanmaktadır. 4628 sayılı mülga Elektrik Piyasası Kanunu ile 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda toptan satış faaliyeti, tüketici kavramı dışında bir piyasa faaliyeti olarak düzenlenmiştir.

⁵⁸ Türkiye elektrik piyasasında serbest tüketici statüsü yıllık olarak belirlenen tüketim limitini aşan miktarda tüketimi olan tüketicilere tanınmış bir haktır. 2020 yılı için bu tüketim limiti 1400 kWh; 2021 yılı için 1200 ve 2022 yılı için 1100 kWh/yıldır. Ayrıca organize sanayi bölgeleri ile iletim şebekesine doğrudan bağlı olan tüketiciler de serbest tüketici statüsüne sahiptir.

⁵⁹ 2003/54/EC sayılı Direktifte, küçük ölçekli işletme; 50'den az çalışanı olan ve yıllık bilançosu 10 milyon Euro'yu aşmayan işletme olarak ifade edilmektedir.

⁶⁰ *Last resort supplier* terimi, İngilizce'den Türkçe'ye "son kaynak tedarikçisi" olarak çevirmektedir. Türkiye'de benimsenen bu terim, dağıtım şirketlerinden kısmi bölünme yoluyla bölünerek kurulan görevli tedarik şirketlerinin yıllık belirli bir tüketim limitinin altında kalması nedeniyle tedarikçisini seçemeyen tüketiciler ile bu limiti aştığı halde elektriği başka bir tedarikçiden almayan tüketicilere sağladığı hizmet olarak tanımlanmaktadır.

Tüketicinin korunması hakkındaki tedbirler arasında, sözleşme hüküm ve koşullarının açık, anlaşılır bir dille ifade edilmesine, tüketiciye geniş ödeme yöntemleri sunulmasına, genel hüküm ve koşulların adil ve şeffaf bir şekilde belirlenmesine dair hükümler de yer almaktadır. Ayrıca, tüketici şikâyetlerinin basit ve pahalı olmayan yöntemlerle iletilmesini sağlayan mekanizmaların da hayata geçirilmesi gerekmektedir.

2003/54/EC sayılı Direktif'in tüketiciyi koruma rejimi, bir önceki direktife göre artmıştır. Direktifte, müzakere gücü ve bilgi düzeyi zayıf tüketiciyi⁶¹ korumak çabası açık bir şekilde görülmektedir. Avrupa Birliği'nin hedefi, bilgili tüketici modelidir ve bu hedef de direktife yansıtılmıştır. Her ne kadar mesken ve mesken tüketicisi olmayan tüketici tanımları farklılaştırılmış olsa da elektriği evi için alıp kullanan tüketici ile iş ve mesleki amaçla kullanan tüketicilerin de küçük ölçekli işletme oldukları takdirde, mesken tüketicileri ile benzer haklardan faydalandırıldıkları görülmektedir.

1.1.3. 2009/72/EC sayılı Avrupa Birliği Elektrik Direktifi

2009/72/EC sayılı Avrupa Birliği'nin Üçüncü Elektrik Direktifi⁶², Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından 13 Temmuz 2009'da kabul edilmiştir. Direktif, 14 Ağustos 2009'da yayımlanmış, kendinden önceki 2003/54/EC sayılı Direktifi de yürürlükten kaldırarak yayımlanmayı takip eden 20'nci günün sonunda (3 Eylül 2009) yürürlüğe girmiştir. 2019/944/EC sayılı Direktif'in yürürlüğe girişiyle birlikte 31.12.2020 tarihinde bütünüyle yürürlükten kalkmıştır.

2009/72/EC Elektrik Direktifi, diğer adıyla Üçüncü Enerji Paketi, mülkiyet ayrışması ile dağıtım ve iletim sistem operatörleri rol ve sorumlulukları hakkında detaylı kurallara yer vermiştir. Tam mülkiyet ayrışması, sistem operatörünü, diğer elektrik piyasası faaliyetlerinden kesin bir biçimde men etmişti⁶³. Bu dönemde, yenilebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması amacıyla 23 Nisan 2009 tarihli 2009/28/EC sayılı Direktif⁶⁴, kendinden önceki 2001/77/EC sayılı 2003/30/EC sayılı Direktifleri yürürlükten kaldırarak yürürlüğe girmiştir. 2009/28/EC sayılı Direktif, yenilebilir enerji kaynaklarından

⁶¹ İŞIKSUNGUR Döğerlioğlu Özlem, "Avrupa Birliği Enerji Piyasalarında Tüketicie İlişkin Düzenlemeler ve Bu Düzenlemelerin Türk Enerji Mevzuatına Yansımaları", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s. 68 (Doktora),

⁶² AB Resmi Gazetesi: OJ L 211, 14.8.2009, p. 55–93

⁶³ TALUS, s. 26.

⁶⁴ Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the Promotion of the Use of Energy From Renewable Sources and Amending and Subsequently Repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC, AB Resmi Gazetesi, L. 140 – 1, s. 16-62.

elektrik üretiminin şebekeye verilmesinde (*dispatch*) öncelik sağlayan kriterleri de belirlemiştir.

2009/72/EC sayılı Direktif, bir önceki direktifin ortaya koyduğu ancak tamamlamadığı fonksiyonel ve hukuki ayrışmanın tamamlanmasını, böylece tedarik ve üretim faaliyetlerinin etkili bir şekilde şebeke operatörlerinden ayrıştırılmasını hedeflemiştir. Ayrıca Direktif, tedarik ve üretim faaliyetlerinin şebeke faaliyetlerinden mülkiyet bakımından ayrıştırılması konusunda üye ülkelere yetki vermiştir; ancak her halükarda ayrışma kurallarının üreticiler, tedarikçiler ile şebeke operatörleri arasında çıkar çatışmasını önleyecek, piyasaya yeni girişlere engel olmayacak ve elektrik piyasasında yatırımların yapılmasını teşvik edecek şekilde konulması gerektiğini düzenlemiştir.

13 Temmuz 2009 tarihli ve 713/2009 tarihli Tüzük⁶⁵ ile tüzel kişiliği olan Enerji Düzenleyicileri İşbirliği Ajansı (ACER) kurulmuştur. Kuruluş Tüzüğü'nün 4'üncü maddesinde; ACER, üye ülkelerin düzenleyici otoriteleri arasında işbirliğinin sağlanması, sınır ötesi enterkoneksiyonun sağlanması, iletim sistemi operatörleri, Avrupa Parlamentosu, Konseyi ve Komisyonu ile düzenleyici otoritelere görüş ve öneri verilmesi konularında görevlendirilmiştir. Ajans, Mart 2011'de kurulmuştur. Üçüncü Enerji Direktifi'nde ACER'a, rekabetçi bir elektrik piyasası yaratılması için bölgeler arasında mevzuatın uyumlu bir şekilde uygulanması amacıyla ulusal düzenleyici otoriteleri ve iletim sistem operatörleri ile işbirliği yapma görevi verilmektedir.

Direktifte, tüketici haklarına özel önem verilmiş; tüketici çıkarlarının direktifin kalbi olduğu vurgulanarak hizmet kalitesinin tüm elektrik teşebbüsleri bakımından temel sorumluluk olması gerektiği ifade edilmiştir. Tüketicilerin mevcut haklarının sağlanması ve şeffaflığın sağlanması, enerji yoksulluğu ile mücadele etmek amacıyla zayıf tüketicilerin korunması konusunda tüm taraflara sorumluluk yüklenmiştir. Ayrıca Direktif, üye ülkelere zayıf (*vulnerable*) tüketicilerin kriterlerinin belirlenmesi ve kritik zamanlarda elektrik bağlantısının kesilmemesine yönelik tedbirlerin alınması konusunda görev yüklemektedir. Diğer taraftan, Direktifte, serbest tüketicilerin kolayca tedarikçi değiştirmesine olanak sağlanmasına, sözleşme hükümlerinde basitlik ve şeffaflığın temin edilmesine, uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının belirlenmesine dair hükümlere de yer verilmiştir. 2009/72/EC sayılı Direktifte; 2003/54/EC sayılı Direktife benzer şekilde, hiç değilse mesken tüketicileri için uygulanmak üzere, ekte tüketicilerin korunması gereken

⁶⁵ 14.8.2009 tarihli 1/112L sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır.

tedbirlerin listesi belirlenerek, tüketicinin gerçek tüketimi hakkında, elektrik sayacının özellikleri de dikkate alınarak, belirli bir zaman planına göre, ücretsiz olarak, bilgilendirilmesi gerektiği düzenlenmiştir. 3 Eylül 2012'den başlamak üzere, 2020 yılının sonuna kadar en azından yüzde seksen oranında tüketici sayacının akıllı sayaçlarla değiştirilmesi konusunda üye ülkeler görevlendirilmektedir. Akıllı sayaçlar ile tüketicinin elektrik tedarik piyasasına aktif katılımı amaçlanmaktadır.

93/13/EEC sayılı *Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Direktifi*⁶⁶ ve 1999/44/EC sayılı *Tüketim Mallarının Satışı ve İlişkili Garanti Haklarının Çerçevesine İlişkin Direktifini*⁶⁷ değiştiren 2011/83 sayılı *Tüketici Hakları Direktifi*'nde⁶⁸; tüketici; ticaret, iş, zanaat veya mesleği dışında hareket eden gerçek kişi olarak tanımlanmaktadır. 2009/72/EC sayılı *Elektrik Direktifi*'nin pek çok yerinde pek çok tüketici tanımına yer verilmekle birlikte, *Tüketici Hakları Direktifindeki* tüketici tanımına karşılık geleni mesken tüketicisidir (*household customer*). Diğer taraftan, *Elektrik Direktifi*'nde küçük – orta ölçekli işletmelerin de korunmak istendiği görülmektedir; ancak bu küçük – orta işletmelere, ekonomik hayatta aktif rol almaları için bir teşvik mahiyetinde görülebilir. Özel olarak korunmak istenen bir diğer tüketici grubu ise, zayıf (*vulnerable*) tüketicilerdir. Zayıf tüketicilerin korunmasıyla sosyal adaletsizliğin önüne geçilerek iç pazarda elektriğin herkese sunulması amaçlanmaktadır. Zira zayıflık, elektriğe erişimdeki ekonomik ve sosyal ihtiyacı ifade etmektedir⁶⁹.

1.1.4. 2019/944/EU sayılı Avrupa Birliği Direktifi

5 Haziran 2019 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından kabul edilen Temiz Enerji Paketi içerisinde yer alan ve Avrupa Birliğinin en son Direktifi 2019/944 sayılı *Direktif*⁷⁰, tüketiciyi odağına alarak temiz enerji dönüşümünün hayata geçirilmesini hedeflemektedir. Kademeli bir yürürlüğe girişi öngören Direktif, 14 Haziran 2019'da Resmi

⁶⁶ Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on Unfair Terms in Consumer Contracts -OJ L 95, 21.4.1993.

⁶⁷ Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on Certain Aspects of the Sale of Consumer Goods and Associated Guarantees - OJ L 171, 7.7.1999, p. 12–16.

⁶⁸ Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on Consumer Rights, Amending Council Directive 93/13/EEC and Directive and 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and Repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council Text with EEA relevance - OJ L 304, 22.11.2011, p. 64–88.

⁶⁹ ZIEGLER Friedrich, “Consumer Protection Law in the Ongoing European Internal Energy Market by the Example of the Electricity Directive 2009/72/EC”, Dissertation, (Charles University, Faculty of Law, 2014). s. 68.

⁷⁰ Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on Common Rules for the Internal Market for Electricity and Amending Directive, 2012/27/EU OJ L 158, 14.6.2019, p. 125–199.

Gazete’de yayımlanmasını müteakip yirminci günde yürürlüğe girmiştir; ancak 2009/72/EC sayılı Direktif 1 Ocak 2021’de yürürlükten kalkmıştır, Direktifin “yürürlüğe giriş” başlıklı 73’üncü maddesinde bazı hükümlerin yürürlüğe girişi 1 Ocak 2020, 26 Ekim 2020 ve nihayet 1 Ocak 2021 olarak belirlenmiştir.

Direktifin önemli değişiklik içeren ilk hükmü, “*piyasa tabanlı tedarik fiyatları*” başlıklı 5’inci maddedir. Bu hüküm, elektrik tedarikçilerinin tüketicilere satacakları elektrik enerjisinin fiyatını belirlemede serbest olmalarını garanti etmektedir. Aynı madde, üye ülkelere tedarikçiler arasındaki etkin rekabetin sağlanması için uygun tedbirleri alma görevini de yüklemektedir. Diğer taraftan, üye ülkelere, aynı direktifin 28’inci ve 29’uncu maddelerinde düzenlenen zayıf mesken tüketicileri ile enerji yoksullarını koruma tedbirleri almak üzere sosyal tarifeyi belirlemek ya da elektrik tedarikinin fiyat kurgusuna kamu müdahalesinden ziyade diğer tedbirler alma görevini vermektedir. Üye ülkelerin sosyal tarife ve elektrik piyasasında serbestçe fiyat belirleme kurgusundan enerji yoksulu ve zayıf mesken tüketicilerini korumak için sapmaları ancak belirli kurallara tabi kılınmıştır. Bu kurallar arasında; genel ekonomik faydanın korunması ve bu amaçtan daha ileriye gidilmemesi, kuralların belirli, ispat edilebilir ve şeffaf olması ile ayrımcı olmayan bir yaklaşımla belirlenmesi yer almaktadır. Enerji yoksulluğuna karşılık gelen zayıf tüketiciler; gelir seviyesi, tasarruf edilebilir harcamalar içerisindeki enerji harcamalarının payı, evlerin enerji verimliliği, yaş ve sağlık gibi diğer koşullar sebepleriyle elektrikli cihazlara kritik düzeyde bağlılık kriterlerine göre üye ülkeler tarafından belirlenecektir. Dileyen üye ülkeler mikro ölçekteki iş yerleri⁷¹ için de enerji yoksulluğunun önüne geçme kriterlerini uygulayabilirler. Direktif ile zayıf tüketicilerin, yüksek düzeyde koruma tedbirleriyle kritik zamanlarda elektrik kesintisinden korunması, sosyal sigorta gibi uygulamalarla enerji yoksulluğundan kurtarılması ve enerji verimliliğinde artan oranda iyileşmelerinin sağlanması hedeflenmektedir.

Direktifle düzenlenen diğer bir husus ise temel sözleşme haklarıdır. Bu haklar, 2009/72 sayılı Direktif’ten farklı olarak ek vafından çıkarılmış; Direktif’in içine taşınmıştır. Bu haklar; tüketicilere sunulan sözleşmelerde yer alması gereken temel hükümlerdir. Bu ilkeler uyarınca; son tüketicinin, sözleşme koşullarında değişiklik yaratan hükümler hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Tedarikçiler bu bilgilendirmeyi şeffaf ve

⁷¹Mikro girişimci 10 kişiden daha az çalışanı olan yıllık cirosu ve/veya yıllık bilançosunun toplamı 2 milyon Avroyu aşmayan girişimci olarak tanımlanmaktadır.

kapsayıcı bir biçimde doğrudan tüketicilere yapacaktır. Tedarikçiler, tedarik fiyatı ve sözleşme ön koşullarında değişiklik meydana getiren bilgiyi mesken tüketicileri için bir ay içinde, diğer tüketiciler için ise iki hafta içinde verecektir. 2009/72/EC sayılı Direktif, tüketici grubu fark etmeksizin bu bilginin bir ay içinde verilmesini öngörürken 2019/944 sayılı Direktif, bir önceki Direktiften bir adım ileriye giderek mesken haricindeki tüketiciler için bilginin iki hafta içerisinde verilmesini zorunlu kılmaktadır.

Dinamik fiyatlı elektrik sözleşmesi; ilk kez 2019/944 sayılı Direktifte yer alan bir sözleşme türüdür. Direktif'in 11'inci maddesine göre, üye ülkeler tedarikçilerin tüketicilere dinamik fiyatlı sözleşme sunabilmeleri için gerekli olan regülasyon çerçevesini hazır edeceklerdir. Buna göre, üye ülkeler akıllı sayacı bulunan tüketicilerin dinamik fiyatlı sözleşme yapabileceği ülke genelinde iki yüz bin müşterisi olan en az bir tedarikçiyi belirlemek zorundadır. Ayrıca üye ülkeler; dinamik fiyatlı sözleşmelerin riskleri, maliyetleri ve fırsatları hakkında tüketicileri ayrıntılı bir biçimde bilgilendirmeyi garanti edeceklerdir. Diğer taraftan tedarikçiler, dinamik fiyatlı elektrik sözleşmesini akdedebilmeleri için tüketicilerin akıllı sayaca sahip olması gerektiği hakkında tüketiciyi bilgilendirecek; tüketici ile sözleşme ilişkisine girmeden önce tüketicinin rızasını alacaklardır. Dinamik fiyatlı sözleşme, 2019/943 sayılı Elektrik Regülasyonun⁷² “*teknik teklif limitleri*” başlıklı 10'uncu maddesinde öngörülen piyasada toptan satış piyasasındaki fiyatların kademeli bir şekilde bitirilmesini sağlayacaktır⁷³.

Tedarikçi değiştirme hakkı ve tedarikçi değiştirme maliyetleri hakkında da direktifte özel bir düzenleme yapılmıştır. Direktif'in 12'nci maddesinde, tedarikçi ya da talep toplayıcı⁷⁴ (*aggregator*) değiştirilenin, talep tarihinden itibaren en fazla üç haftalık süreçte yapılabilmesi için teknik alt yapının hazırlanması konusunda üye ülkelere görev verilmektedir. 2026'dan sonra ise tedarikçi değiştirme talebi yirmi dört saatlik iş günü içerisinde yerine getirilecektir. Tedarikçi ya da talep toplayıcı değiştirme maliyetlerinin oluşması ise mesken tüketicileri ile küçük ve orta ölçekteki işletmeler için yasaklanmaktadır.

Talep Toplayıcılık Sözleşmesi de Direktif'in diğer direktiflerden farklılaşarak düzenlediği konulardan biridir. Talep toplayıcı (*aggregator*), Direktif'te herhangi bir

⁷² Regulation (EU) 2019/943 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on the Internal Market for Electricity , OJ L 158, 14.6.2019, p. 54–124.

⁷³ Legal Monitoring, Clean Energy Package, 31 Temmuz 2019, s. 1.

⁷⁴ Talep toplayıcı (*aggregator*), Direktifte herhangi bir elektrik piyasasında birden fazla müşterinin elektriksel yükünü ya da ürettiği elektriği ihale yoluyla alan, satan gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanmaktadır.

elektrik piyasasında birden fazla müşterinin elektriksel yükünü ya da ürettiği elektriği ihale yoluyla alan, satan gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanmaktadır. Uygulamada, talep toplayıcılar (*aggregator*) elektrik üretim ve/veya tüketimlerdeki esneklikten gelir elde etmek isteyen tüketicilerle anlaşma (*Talep Tarafı Katılım Anlaşması - Demand Response Agreement*) yapmaktadırlar. Şebeke operatörleri, şebekeyi dengede tutmak ve enerji açığı ile fazlalığını önlemek zorundadırlar. Bu kapsamda şebeke operatörü talep toplayıcı ile anlaşarak yük alma ya da yük atma talimatlarını uygulamak ister. Talep toplayıcı ("*aggregator*") portföyünde bulunan tüketicinin üretim yapması, tüketimini azaltması, tüketimini kaydırması, üretim yapmaması gibi seçeneklerle sistem operatörüne hizmet vermektedir (*Talep Tarafı Katılımı- Demand Response*). Sistemin dengede tutulması için hizmet verildiğinde sistemde yaratılan değere göre hizmetin bedelini talep toplayıcı almakta ve bu bedeli hizmetin verilmesine katkı sağlayan tüketiciye de aralarındaki sözleşme uyarınca ödemektedir. Direktif'in 13'üncü maddesine göre; üye ülkelerin, tedarikçiler ile tedarik sözleşmelerinden bağımsız olarak, talep toplayıcılık da dâhil olmak üzere elektrik almak veya satmak konusunda tüm tüketicilere serbestlik tanınması gerekmektedir. Tüketicinin talep tarafı katılımı kapsamında talep toplayıcı ile yapacağı sözleşme için tedarikçisinin izni ya da onayına gerek bulunmamaktadır.

Tüketicilerin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi için atılan diğer adımlardan biri ise karşılaştırma aracıdır (*comparison tools*). Direktif'in 14'üncü maddesinde en azından mesken tüketicileri ile yıllık elektrik tüketimi 100.000 kWh'ten daha az mikro ölçekteki işletmecilere, ücretsiz olarak, dinamik fiyatlı elektrik sözleşmeleri de dâhil olmak üzere tedarikçi tekliflerini karşılaştırmalı ve en güncel biçimde sunacak bir araç sunulması zorunlu tutulmaktadır. Tüketiciler böyle bir aracın varlığı hakkında faturaları aracılığıyla bilgilendirileceklerdir. Karşılaştırma aracı; tüm tedarikçilerden bağımsız olarak piyasadaki fiyatlar hakkında tüketiciyi açık ve anlaşılır bir biçimde bilgilendirmeyi amaçlamalıdır. Bu aracın yönetimi, bağımsız bir kuruluşta olabileceği gibi üye ülkeler tarafından doğrudan bir kamu otoritesi de yönetim için görevlendirilebilir.

Faturalar hakkında tüketicinin doğru, anlaşılır, açık ve kullanıcı dostu bir biçimde bilgilendirilmesinin sağlanması hakkında üye ülkelere görev verilmektedir. Üye ülkeler, son tüketicinin faturasını ücretsiz ve elektronik iletim seçeneğini de içerecek şekilde tüketicilere sunulmasına dair alt yapıyı hazır edeceklerdir. Özellikle faturanın gerçek tüketime dayanmadığı hallerde, tüketicinin bilgi istemi tedarikçisi tarafından derhal yanıtlanacaktır.

Tedarik sözleşmesi ile belirlenen ürün, fiyat değişikliği ile indirim hakkında tüketici ayrıntılı şekilde bilgilendirilecektir.

Veri yönetimi mekanizması ile Direktif, tüketicinin elektrik piyasasındaki işlemlerinin yürütülebilmesi için gerekli olan verisinin değişim süreci ile ilgili kuralları düzenlemektedir. Direktif; tedarikçi değişikliği, talep tarafı katılımı ve diğer hizmetler için ihtiyaç duyulan sayaç ve tüketim verisini kapsama almakta; üye ülkelerin tüketici verilerine erişimi hakkındaki kuralları Direktif'in 23'üncü maddesi ile Avrupa Birliğinin veri ile ilgili olan hukuki çerçevesini dikkate alarak belirlemesi gerektiğini hüküm altına almaktadır.

Direktif'in 26'ncı maddesinde, mahkeme dışındaki uyuşmazlık çözümü konusunda, enerji ombudsmanlığı, tüketici kuruluşu ya da düzenleyici otorite gibi bağımsız mekanizmaların geliştirilmesi zorunlu tutulmaktadır. Üye ülkeler, alternatif uyuşmazlık çözüm ile ilgili kuruluşların hizmet, mal ya da bunlara bağlanmış ürün ve hizmetlerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümünde adil, basit, şeffaf, bağımsız ve etkili alternatif uyuşmazlık çözüme işbirliği yapmasını sağlayacak tedbirleri alacaktır. 2013/11/EU sayılı Direktif⁷⁵ Avrupa Birliği'nde kurulu bir tacir ile Birlik sınırlarında yerleşik bir tüketici arasındaki yerel ve sınır ötesi satış ve hizmet sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların alternatif çözüm yolları ile dostane bir şekilde çözülmesinde öneri getiren uygulamaları düzenlemektedir. 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi; alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinde, 2013/11/EU sayılı Avrupa Birliği Direktifi ile konulan gerekliliklerle tam bir uyum içinde olacak mekanizmaların belirlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

2019/944 sayılı Direktif, Tüm Avrupalılar için Temiz Enerji Paketi'nin (*Clean Energy for All Europeans Package*) temiz enerji dönüşümünü düzenleyen sekiz mevzuatından biridir⁷⁶. Diğer paketler ise enerji verimliliği, yenilebilir enerji, elektrik piyasasının yapısı, tedarik sürekliliği ve yönetim kurallarını belirlemekte ve Avrupa Birliği'ni temiz enerji kullanımına yaklaştırmaktadır⁷⁷. Binalardaki Enerji Performansı Hakkındaki 2018/844 sayılı Direktif⁷⁸, 2018/2002 sayılı Enerji Verimliliği Direktifi⁷⁹, 2018/1999 sayılı Enerji Birliğinin

⁷⁵ 2013/11 sayılı Tüketici Uyuşmazlıklarında Alternatif Çözüm Direktifi, Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 On Alternative Dispute Resolution for Consumer Disputes and Amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Directive on Consumer ADR) (OJ L 165, 18.6.2013, p. 63).

⁷⁶ MATHUR Micheal, "Energy Storage in the New Electricity Market Design-Leveling The Playing Field and Improving the Security of Electricity Supply", (Master's Thesis University of Helsinki, Faculty of Law, 2020), s. 7.

⁷⁷ Clean Energy for All Europeans, European Commission, COM(2016) 860, 30.11.2016, s. 2.

⁷⁸ Energy Performance in Buildings Directive (EU) 2018/844, OJ L 156, 19.6.2018, p. 75–91.

⁷⁹ Direktif, 2030 yılı için %32,5 oranında enerji verimliliği öngörmektedir. OJ L 328, 21.12.2018, p. 210–230

Yönetişimi Direktifi⁸⁰, 2019/943 sayılı Elektrik Regülasyonu⁸¹, 2019/941 sayılı Risk Hazırlığı Regülasyonu⁸², 2019/942 sayılı Avrupa Birliği Enerji Düzenleyicileri İşbirliği Ajansı Regülasyonu⁸³ (ACER- *Agency for the Cooperation of Energy Regulators*) ile birlikte enerji sektörü bütünüyle yapılandırılmaktadır. 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi, Temiz Enerji Paketindeki düzenlemelerden biri olarak, elektrik piyasasının daha esnek bir biçimde tüm piyasa oyuncularını bütünleştiren, tüketicilerin elektrik piyasasına aktif katılımını öngören bir yapı tasarlanmaktadır. Özellikle, elektrik depolama, talep toplayıcılık, vatandaş enerji toplulukları (“*citizen energy communities*”), tedarik piyasasında tarife belirlenme sürecinin ortadan kaldırılarak fiyatların piyasa dinamikleri içerisinde oluşmasını öngören bu yeni yapı ile Direktif, kendinden önceki diğer enerji paketlerinden önemli farklılık göstermektedir.

1.1.5. “Fit for 55” Yeşil Enerji Dönüşümü Paketi

Avrupa Birliği, Avrupa Yeşil Mutabakatı⁸⁴’nın bir parçası olarak, sera gazı emisyonlarını, 2030’a kadar en az %55 oranında azaltmayı ve 2050’ye kadar da net olarak sıfırlamayı hedefleyen iklim – nötr (*climate neutrality*) bir yapıya kavuşmayı hedeflemektedir. Bu amaca yönelik olarak Avrupa Komisyonu tarafından, 14 Temmuz 2021 tarihinde “Fit-for-55” adı verilen mevzuat paketi teklifi sunulmuştur. Paket, AB’nin 2030 yılındaki tüm iklim ve enerji çerçevesini değiştirecek şekilde, enerji verimliliği, Enerji Vergilendirme Direktifi⁸⁵, yenilebilir enerji, yeni araçlar için emisyon standartlarının belirlenmesi, emisyon ticaretinin güçlendirilmesini, söz konusu ticaretin denizcilik

⁸⁰ 2018/1999 sayılı Enerji Birliği’nin Yönetişimi (*Governance of the Energy Union*) Direktifi, her üye ülkenin 2021 yılından başlamak üzere 2030 yılına kadarki süreci kapsayacak şekilde ve 2050 yılı uzun dönem bakış açısıyla 10 yıllık Ulusal Enerji ve İklim Planını (*National Energy and Climate Plan -NECP*) hazırlamayı şart koymaktadır. OJ L 328, 21.12.2018, p. 1–77.

⁸¹ 2019/943 sayılı Elektrik Regülasyonu, iç elektrik piyasası yapısına dair kuralları ortaya koymaktadır. Regülasyon toptan satış pazarı ile şebeke operasyonlarına odaklanmakta, elektrik şebeke mevzuatını ve kılavuzlarını belirlemektedir. Örneğin, bölgesel bazda iletim sistemi operatörünün görevini tamamlayacak yeni teklif bölgeleri ile bölgesel koordinasyon merkezlerini kurmaya yönelik hükümler içermektedir. OJ L 158, 14.6.2019, p. 54–124.

⁸² 2019/941 sayılı Risk Hazırlığı Regülasyonu (*Risk Preparedness*), üye ülkelerin gelecekteki ulusal ve bölgesel seviyedeki olası enerji krizleri ile nasıl başa çıkması gerektiği ile ilgili plan hazırlamayı şart koşmaktadır. OJ L 158, 14.6.2019, p. 1–21.

⁸³ 2019/942 sayılı Avrupa Birliği Enerji Düzenleyicileri İşbirliği Ajansı Regülasyonu, Ajansın görevini Temiz Enerji Paketindeki hedefleri dikkate alarak, bölgesel koordinasyon merkezleri, sistem operatörleri bölgeleri gibi kararları almak üzere revize etmektedir.

⁸⁴ Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels, 11.12.2019 COM(2019) 640 final.

⁸⁵ Enerji Ürünlerinde ve Elektrikte Vergilendirmenin Çerçevesini Oluşturan Konsey Direktifi Teklifi, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52021PC0563>, erişim tarihi: 29.07.2021.

faaliyetlerini de içine alacak şekilde genişletilmesi gibi pek çok konuda değişiklik yapılmasını önermektedir.

11 Aralık 2019'da AB Komisyonu tarafından sunulan Avrupa Yeşil Anlaşması⁸⁶, 2050 yılında Avrupa'yı ilk iklim nötr kıtası haline getirme hedefini ortaya koymaktadır. Mart 2020'de AB Komisyonu tarafından, Avrupa Yeşil Mutabakatı ile Avrupa ekonomisinin ve toplumunun, 2050 yılına kadar iklim - nötr hale getirilmesi hedefleri kapsamında Avrupa İklim Kanunu Teklifi ("*European Climate Law*") sunulmuştur. Kanun teklifi ile 2030 yılına kadar, sera gazı emisyonlarının 1990 seviyelerine oranla minimum %55 azaltılmasına ilişkin ara bir hedef konulmuştur⁸⁷. Avrupa İklim Kanunu, 9 Temmuz 2021'de AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmış, 29 Temmuz 2021'de yürürlüğe girmiştir⁸⁸.

2050 yılında iklim nötrlüğüne ulaşmak için tüm sektörler ve endüstriler genelinde uygulanmak üzere benzeri görülmemiş bir dizi iddialı plan önermekte olan "Fit for 55" paketi ("*Fit for 55 Package*"), AB Komisyonu tarafından Temmuz 2021'de kabul edilmiştir.

AB, "Fit for 55", Türkçe söyleyişle 55'e Uygun Paketi ile AB'nin mevcut emisyon ticaret sistemini (EU - ETS) düzenleyen EU ETS Direktifini ("*EU - ETS Directive*")⁸⁹, AB'nin Paris Anlaşması'ndaki taahhütlerini karşılamak amacıyla üye ülkeler tarafından iklim değişikliğine katkı sunan 2021'den 2030'a kadar bağlayıcı, senelik Sera Gazı Emisyonlarının Azaltılmasına Yönelik 2018/842 Sayılı Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Teklifini⁹⁰, değiştirmek başta olmak üzere birçok mevzuatında yenilik yapacaktır.

Komisyon tarafından bildirilen ve değiştirilmesi öngörülen konu başlıkları aşağıdadır:

- AB Emisyon Ticaret Sisteminin revizyonu,
- Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizması (*Carbon Border Adjustment Mechanism*),
- Çaba Paylaşımı Tüzüğü,
- Enerji Vergi Direktifi'nin revizyonu,

⁸⁶ Avrupa Yeşil Anlaşması (*European Green Deal*) (COM 2019) 640 Final, Brüksel 11.12.2019.

⁸⁷ European Climate Law, https://ec.europa.eu/clima/eu-action/european-green-deal/european-climate-law_en, erişim tarihi: 10.02.2022.

⁸⁸ 2021/1119 EU Regulation of 30 June 2021, European Climate Law <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>, erişim tarihi: 10.02.2022.

⁸⁹ Revision for Phase 4 (2021-2030), https://ec.europa.eu/clima/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/revision-phase-4-2021-2030_en, erişim tarihi: 10.02.2022.

⁹⁰ Proposal on the Revision of Effort Sharing Regulation, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10867-2021-INIT/en/pdf>, erişim tarihi: 10.02.2022.

- Yenilenebilir Enerji Kaynakları Direktifi'nin yeni 2030 iklim hedeflerindeki amacına uygulanmasına yönelik olarak değiştirilmesi,
- Enerji Verimliliği Direktifi'nin yeni 2030 iklim hedeflerindeki amacına uygulanmasına yönelik olarak değiştirilmesi.

Bunlardan dikkat çekici olanı ise “*Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizması*”dır. Bu mekanizma Dünya Ticaret Örgütü ile AB Uluslararası mevzuatı kapsamında, AB'ye ürün ithal edenlerin, ürün AB sınırları içerisinde üretilmiş olsaydı buna karşılık gelen karbon fiyatı karşılığında karbon sertifikasını alınması zorunluluğunu ifade etmektedir. Eğer bir AB üyesi olmayan üretici tarafından üçüncü bir ülkede ithal edilen ürünlerin üretiminde kullanılan karbonun fiyatının ödendiği gösterilirse, yansıtılan karbon maliyeti AB'ye ürün ithal edenden düşülecektir. “*Sınırdaki karbon düzenlemesi mekanizması*”, AB üyesi olmayan ülkelerdeki ürünlerin yeşil hale dönüştürülmesi kapsamında üreticileri cesaretlendirerek karbon sızıntısı riskinin azaltılmasına yardım etmeyi amaçlamaktadır.

Sınırdaki karbon düzenlemesi mekanizması, dünyanın bazı yerlerinde, örneğin elektrik ithalatında uyarılma yapılmasına yönelik olarak Kaliforniya'da uygulamaya konulmuştur. Kanada ve Japonya ise benzer girişimler yapmayı planlamaktadırlar. Karbon sınırı ayarlama mekanizmasının kademeli olarak yürürlüğe konulması ve ilk olarak yalnızca yüksek karbon sızıntısı olan mallarla sınırlandırılması öngörülmektedir. Bu bakımından öncelikle demir-çelik, çimento, gübre, alüminyum ve elektrik üretimi ile mekanizmanın sınırlandırılması hedeflenmiştir. Mekanizma kapsamında raporlama yumuşak bir geçişle diğer ülkelerle diyalogla geçecek şekilde 2023 yılında başlayacak ve ardından ithalatçılar 2026 yılında karbon salınımının parasını ödemeye başlayacaklardır.

Avrupa Birliği Emisyon Ticareti Sistemi (ETS), dünyanın ilk uluslararası emisyon ticaret mekanizması olup AB bayrağı altında iklim değişikliği ile mücadele etmek için kurulmuştur. Sistem, belirli sektörlerdeki endüstriyel tesislerden salınan sera gazı emisyonları için bir tavan getirmektedir. Bu kapsamdaki tahsisler (*allowances*) ETS'den satın alınması gerekmektedir. Karbon sınırı ayarlama mekanizması ETS'ye alternatif olarak hayata geçirilmiştir ve ithalatçılar tarafından sertifikaların satın alınmasına dayanan bir maksatla ETS'nin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Sertifikaların fiyatı haftalık olarak, ETS tahsislerindeki salınan karbonun ortalama ihale fiyatına göre (Euro/ton) hesaplanmaktadır. İthalatçılar, bizzat ya da temsilcileri aracılığıyla ulusal otoritelere, karbon sınırı ayarlama sertifikası almak üzere başvurmak zorunda olacaklardır.

1.2. Avrupa Birliği Elektrik Piyasasının Yapısı

Avrupa elektrik piyasasında elektriğin üretilmesi ve satışı ile iřtغال eden üreticiler (“*producer*” ya da “*generator*”), elektriğin uzak yerlere yüksek gerilim seviyesinden naklini sağlayan ve bütünüyle düzenlenmiş bir piyasa varlık gösteren iletim operatörleri (“*transmission system operators*”), elektriğin yerel dağıtıcısı konumundaki dağıtım şebeke operatörleri (“*distribution system operators*”) ve elektriğin toptan ya da son tüketiciye satışı ile uğraşan tedarikçilerden oluşmaktadır.

Geleneksel olarak elektrik piyasası dört farklı operatörün faaliyet gösterdiği bir yapıyken, enerji toplulukları⁹¹ (“*energy community*”), kapalı dağıtım sistem operatörleri (“*closed distribution operators*”), hem üretici hem tüketici konumundaki piyasa oyuncuları (*prosumer*), enerji depolama sistemleri (“*energy storage*”), talep tarafı katılımı (“*demand response*”), dağıtık üretim (“*distributed energy*”) ve dinamik fiyatlı sözleşmeler (*dynamic price contracts*) ile farklı bir yapıya evrilmektedir. Bu kısımda Temiz Enerji Paketi ile değişen piyasa yapısına yer verilecektir.

Avrupa Birliği’nde elektriğin bir mal mı yoksa hizmet mi olduğu sorusuna verilen yanıt da elektriğin tabi olacağı hukuki rejimi belirlemek açısından önem arz etmektedir⁹². ATAD (CJEC)⁹³, elektriğin bir mal olduğunu 1960 tarihli Costa / E.N.E.L kararında⁹⁴ a priori (önsel) olarak kabul etmiştir. Elektrik üretimi ve dağıtımında görevlendirilmiş olan E.N.E.L adındaki ticari işletmeye karşı açılan davada, ATAD önüne gelen konuyu incelerken Roma Anlařması⁹⁵’nın 37’nci maddesinde yer alan : “Üye devletler ticari nitelik taşıyan ulusal tekellerini, Üye Devletlerin arasında malların temini ve pazarlanması koşullarında herhangi bir ayrımcılık yapılmamasını sağlar” hükmüne dayanarak “*mal*” olarak nitelemiştir.

⁹¹ Vatandaş Enerji Toplulukları, ilk kez 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi ile düzenlenmiştir. Kâr amacı gütmekten daha çok temsil ettikleri topluluklara sosyal, ekonomik ve çevresel fayda sunmayı amaçlamaktadırlar. Bknz: 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi, Citizen Energy Communities, m. 16.

⁹² KARAKILIÇ Hasan, Hukuki Açıdan Elektrik Piyasası, Güncel Yayınevi, İzmir 2006, s. 68.

⁹³ ATAD (Avrupa Topluğu Adalet Divanı) The Court of Justice of the European Communities (CJEU) (referred as the “Court”), 1952 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu anlaşması ile kurulmuştur (Treaty establishing the European Coal and Steel Community) Lüksemburg’da kurulan mahkeme, Avrupa Birliği mevzuatının tüm üye ülkelerde tek bir şekilde uygulanmasına ve yorumlanmasına dair görevleri yerine getirir.

⁹⁴ Judgment of the Court of 15 July 1964. - Flaminio Costa v E.N.E.L. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006>, erişim tarihi: 10.03.2020.

⁹⁵ “Treaty Establishing the European Economic Community” adındaki Roma Anlaşması, 25 Mart 1957’de imzalandı ve 1 Ocak 1958’de yürürlüğe girdi.

1.2.1. Dağıtım sistem operatörü

Dağıtım sistem operatörü, yüksek, orta ve alçak gerilim seviyesinden elektriğin tüketiciye teslimi ile görevli, belirli bir alanda dağıtım şebekesinin işletilmesi, uzun dönemli elektrik talebinin makul seviyede karşılanmasını sağlayacak şekilde, bakımı ve gelişimi ile sorumlu gerçek veya tüzel kişidir. 2019/944 sayılı Direktif'in "tanımlar" başlıklı 2'nci maddesinde, elektriğin tüketiciye teslimi ile işgal edecek dağıtımcının tedarik faaliyeti ile ilişkili bir iş yapamayacağı açıkça belirtilmektedir. Dağıtım sistem operatörünün görevi, Temiz Enerji Paketi ile bir takım değişikliklere uğramıştır. Şebeke operatörü olması nedeniyle dağıtım sistem operatörünün bağımsızlığı çeşitli kurullarla korunmaya devam edilmiş, faaliyeti yerine getirirken belirli yasaklar konulmuştur. Değişen yeni yapıda elektrik dağıtım sistem operatörünün görevi bu bölümde incelenecektir.

1.2.1.1. Dağıtım sistem operatörünün belirlenmesi

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nin 30'uncu maddesinde, daha önceki Direktifte⁹⁶ de yer aldığı üzere, üye ülkelerin dağıtım sisteminin mülkiyetine sahip olacak ya da dağıtım sisteminden sorumlu bir ya da birkaç teşebbüsü, verimliliği ve ekonomik dengeyi göz önüne alarak, belirli bir zaman dilimi için yetkilendirmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır.

2019/943 sayılı Elektrik Regülasyonunda, elektrik dağıtım şebekesindeki verimliliği artırmak, iletim sistemi operatörleri ve Avrupa Birliği İletim Sistemi Operatörleri (ENTSO) ile yakın ilişki kurmak üzere Avrupa Birliği içerisinde dağıtım sistem operatörleri birliği kurulması tavsiye edilmiştir⁹⁷. Bu tavsiye kararı üzerine 2019/943 sayılı Regülasyonun 53'üncü ve 54'üncü maddeleri uyarınca Avrupa Birliği Dağıtım Sistem Operatörleri Birliği (*EU DSO Entity*) kurulmuştur⁹⁸. Dağıtım sistemi operatörlerinin ENTSO ile işbirliği içerisinde dağıtım şebekesine bağlanacak dağıtık enerji sistemleri ile enerji depolama sistemleri hakkında ilkeler belirlenmesi, dağıtım şebekesinin geleceği bakımından gerekli görülmüştür.

Üye ülkelerin bazılarında dağıtım sistem operatörünün belirlendiği, diğerlerinde ise dağıtım sistemi operatörünün hiç bulunmadığı görülmektedir. Almanya gibi ülkelerde

⁹⁶ 2009/72/EC Elektrik Direktifinin 2 (6)'nci maddesinde de aynı ifade kullanılmıştır.

⁹⁷ 2019/943 sayılı Elektrik Regülasyonu'nun 53'üncü maddesi.

⁹⁸ Avrupa Birliği'nde belirlenmiş 2500 dağıtım sistem operatörünün EU DSO'nun üyesi olabileceğine dair açıklama yer almaktadır. <https://www.eudsoentity.eu/>, erişim tarihi: 29 Eylül 2020.

yaklaşık 800 dağıtım şirketi bulunurken Yunanistan'da dağıtım sistemi operatörü belirlenmemiştir⁹⁹.

1.2.1.2. Dağıtım sistem operatörünün görevleri

Dağıtım sistemi operatörü, dağıtım şebekesini enerji verimliliğini göz önüne alarak ve çevreye duyarlı bir şekilde elektrik dağıtım şebekesindeki uzun dönemli elektrik talebini güvenilir, verimli ve ekonomik koşullarda karşılamakla görevlidir. 2019/944 sayılı Avrupa Birliği Direktifi'nin 33'üncü maddesinde dağıtım sistem operatörünün, özellikle ilişkili olduğu teşebbüslerin lehine, sistem kullanıcıları arasında ayrımcılık yapması yasaklanmaktadır. Ayrıca Direktif'in aynı maddesinde; dağıtım sistem operatörünün sistemin kullanımına ilişkin olarak sistem kullanıcılarının ihtiyaç duyacağı bilgileri sağlamakla görevli olduğu ifade edilerek, dağıtım şebekesine bağlanacak üretim tesisleri arasında yenilebilir enerji kaynaklarına dayalı olanlar ile yüksek verimliliği haiz kojenerasyon¹⁰⁰ tesislerinin bağlantı talebini öncelikle karşılaması gerektiği hüküm altına alınmaktadır.

Dağıtım sistemi operatörünün, şebekesine bağlı olan perakende, toptan satış ve dengeleme piyasası katılımcılarının piyasa faaliyetlerine etkin katılımı için iletim sistemi operatörü ile işbirliği yapması gerekmektedir. Diğer taraftan, yüz binden fazla kullanıcısı bulunan dağıtım sistem operatörünün, enerji depolama sistemleri ve elektrikli şarj istasyonlarının kurulumu, enerji verimliliğinin sağlanması ile talep tarafı katılımın da etkin bir şekilde işletilebilmesi için her iki yılda bir güncellenecek şekilde şebeke ilerleme planını hazırlaması zorunluluk arz etmektedir. Ayrıca ilerleme raporunun, beş ve on yıllık orta ve uzun vadeli olarak hazırlanması ve düzenleyici otoriteye sunulması öngörülmektedir.

Direktif'in 32'nci maddesinde üye ülkelere, dağıtım şebekesinin gelişimi ve işletilmesi için, şebekede tıkanıklığı¹⁰¹ (*congestion*) yönetimi da dâhil olmak üzere, şebekenin esnekliğini sağlamak üzere dağıtım üretim tesislerinden¹⁰², talep tarafı katılımcılarından, enerji depolama tesislerinden hizmet alımı yapabilmesine olanak tanıyacak mevzuatı

⁹⁹ PRETTICO, G. vd., Distribution System Operators Observatory 2018, Overview of the Electricity Distribution System in Europe, 2019, s. 11.

¹⁰⁰ 2017/27/EU sayılı Enerji Verimliliği Direktifinde kojenerasyon şöyle tanımlanmaktadır: Mekanik, elektrik ve termal enerjinin tek bir süreçte birlikte üretilmesidir.

¹⁰¹ 2019/943 sayılı Elektrik Regülasyonunda, tıkanıklık (*congestion*) şebeke unsurları arasındaki fiziksel akışın karşılanamamasına bağlı olarak söz konusu akışın bütünüyle etkilenmesi nedeniyle tüm piyasa katılımcılarının şebeke bölgeleri arasındaki ticaretinin karşılanamaması durumunu ifade etmektedir.

¹⁰² 2019/944 sayılı Direktif dağıtım üretimi; dağıtım şebekesine bağlı üretim tesisleri olarak tanımlanmaktadır.

belirleme görevi verilmektedir. Dağıtım şebeke operatörü ise bu hizmetleri alırken, şeffaf ve piyasaya özgü bir biçimde ve ayrımcı olmayan bir yaklaşımla davranmakla görevli kılınmaktadır.

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nde kamuya açık özel elektrikli araç şarj ünitelerinin dağıtım şebekesine bağlanmasının kuralları ortaya konulmaktadır. Dağıtım sistem operatörü, kendi kullanımı için gerekli olanlar hariç olmak üzere, elektrikli araç şarj istasyonlarını işletemez ve bu istasyonların mülkiyetine sahip olamaz. Aynı şekilde dağıtım şebeke operatörü elektrik depolama tesislerinin de sahibi ve işleticisi olamayacaktır. Bunun tek istisnası dağıtım şebekesinin güvenliğini sağlamak üzere kurulan enerji depolama sistemleridir; ancak her halükarda bu sistemler kullanılarak enerji alınması ve satılması yasaktır.

Direktifte, verilerin gizliliği, güvenliği ve korunmasına dair özel düzenlemelere yer verilmektedir. Özellikle dağıtım sistem operatörüne ayrımcı olmayan bir yaklaşımla, açık ve eşit şartlar altında, ilgili veri koruma kuralları¹⁰³ da dikkate alınarak sayaç verilerinin paylaşılması görevi verilmektedir. Dağıtım sistem operatörü, aynı dikey bütünleşik yapıdaki tedarik faaliyeti ile iştigal eden teşebbüse verileri ayrıcalıklı bir şekilde paylaşmayacaktır. Ayrıca dağıtım şebeke operatörüne, faaliyetini yerine getirirken elde etmiş olduğu ticari açıdan hassas bilgileri koruması hakkında yasal yükümlülük getirilmektedir.

Tüm bu yükümlülüklerden hareketle, dağıtım sistem operatörünün bağımsız bir şekilde elektrik dağıtımını ile iştigal etmesi için Avrupa Birliği'nde önlemlerin alınmış olduğu görülmektedir. Nitekim dağıtım şebeke operatörünün, üretim, depolama, elektrikli araç şarj istasyonları gibi yeni hareket alanlarından uzak tutularak yalnızca dağıtım faaliyetine odaklanması için düzenleyici tedbirler alınmıştır.

Özellikle belirtmek gerekir ki dağıtım sistem operatörünün rolü, Temiz Enerji Paketiyle önemli ölçüde genişlemiştir. Dağıtım sistem operatörünün şebekesine bağlı taraflardan talep tarafı katılımı, enerji depolama, dağıtık üretim¹⁰⁴ ("*distributed generation*") gibi vasıtalarla esneklik sağlayan hizmetleri tedarik etmesi öngörülmüştür. Değişken üretim,

¹⁰³ Avrupa Birliğinin Veri Yönetimi Kuralları, General Data Protection Regulation (GDPR) ile düzenlenmektedir. Bknz: Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Protection of Natural Persons with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data, and repealing Directive 95/46/EC (*General Data Protection Regulation*). GDPR'a göre kişisel veri; bir gerçek kişiyi belirli ya da belirlenebilir kılan tüm bilgileri (ad, soy ad, telefon numarası, abone numarası vs.) ifade etmektedir.

¹⁰⁴ Dağıtım üretim tesisleri, küçük kapasiteli, tüketim noktasına yakın enerji kaynağıdır. SOVACOOOL Benjamin K. / PARAG, Yael, "Electricity Market Design for the Prosumer Era", 1 Nature Energy 2016, s.1.

şarj istasyonları ile elektrikli araçların artışı, yerel enerji tıkanıkları ve enerji dengesizlikleri, akıllı bir dağıtım şebekesi ile dağıtım sistem operatörünün arz ve talebi dengelemesine yardımcı olacaktır. Dağıtım sistem operatörü pasif bir sistem yöneticisinden, aktif bir hale gelmektedir. Tüm bu gelişmeler, dağıtım sistem operatörünün temel görevi olan şebekeyi işletmenin yanı sıra, şebekenin dijitalleştirilmesi, yeni iş alanlarının geliştirilmesi bakımından dağıtım sistem operatörüne yeni uğraş alanları çıkarmaktadır¹⁰⁵.

1.2.1.3. Dağıtım sistem operatörünün ayrışması

Dağıtım sistem operatörünün dikey bütünleşik bir teşebbüsün parçası olduğu durumda, elektrik dağıtım işi ile ilgili olmayan faaliyetlerinin yürütümü için karar alma ve organizasyon bakımından en azından hukuki şekil açısından bağımsız olması gerekli görülmektedir. Çeşitli ülkelerde benimsenen ayrıştırma uygulaması, mülkiyet ayrıştırılması gibi radikal bir yöntem ile muhasebe ayrıştırması şeklindeki sadece hesapların ayrı tutulmasını içeren yöntemler arasındaki çeşitli modellerle uygulamaya geçirilmektedir. Bu modeller genel olarak “muhasebe ayrıştırması”¹⁰⁶, “yönetim ayrıştırması”¹⁰⁷, “fonksiyonel ayrıştırma”¹⁰⁸, “hukuki ayrıştırma”¹⁰⁹ yöntemleri ile “mülkiyet ayrıştırması” olarak sıralanmaktadır. Avrupa Birliği Elektrik Direktiflerinde, ayrışma yöntemleri arasında farklılık görülmektedir. 96/92/EC sayılı ilk Direktif, yönetim ayrıştırmasını öngörürken; 2003/54/EC, 2009/72/EC ile 2019/944 sayılı Direktif dağıtım sistem operatörünün hukuki ayrışmasını yeterli görmüştür.¹¹⁰ Nitekim 2019/944 sayılı Direktif’in 35’inci maddesinde;

¹⁰⁵ CEER, The Future Role of DSOs A CEER Public Consultation Paper.

<https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/61ddf36f-0e30-8ac6-c7bb-ba1b8d30be78>, erişim tarihi: 11.10.2020.

¹⁰⁶ Muhasebe Ayrışması: Dikey bütünleşik yapıdaki şirketlerin, dağıtım faaliyetlerine özgü olarak ayrı birer muhasebe kaydı tutması anlamına gelmektedir. Bu şirketler, şebeke faaliyetleri bakımından ayrı bilanço ve ayrı gelir tablosu hazırlayacak, bu faaliyetler bakımından varlık ile yükümlülükleri, amortismanlar, kâr ayrı bir biçimde gösterilecektir.

¹⁰⁷ Yönetim Ayrıştırması: Şebeke yöneticilerinin ve çalışanlarının atamalarında, karar alma mekanizmalarında dikey yapıdan bağımsız davranılabilmesi anlamına gelmektedir. Ana şirketin, şebeke operatörünün günlük faaliyetleri ile kararlarına müdahalede bulunmaması, böylece kararların şebeke operatörünün menfaati doğrultusunda alınması amaçlanmaktadır.

¹⁰⁸ Fonksiyonel Ayrıştırma: Dikey yapıdaki şirketlerin faaliyetlerinin ayrı değerlendirilmesini, departmanların farklılaştırılarak farklı yöneticiler tarafından idare edilmesini ifade etmektedir. Bu halde, şebeke operatörünün insan kaynağına, fiziksel ve finansal kaynaklara sahip olması gereklidir. Bu yöntem şebeke faaliyetleri ile diğer faaliyetler arasındaki bilgi değişimi ile iletişimin sınırlandırılması ve ayrımcılığın önüne geçilmesini sağlamaktadır.

¹⁰⁹ Hukuki Ayrıştırma: Dikey yapıdaki teşebbüsün her bir faaliyetinin farklı tüzel kişiler tarafından yürütülmesini ifade etmektedir. Hukuki ayrıştırma yöntemi, muhasebe, yönetim ve fonksiyonel ayrıştırma yöntemlerinin tamamını kapsamaktadır.

¹¹⁰ ŞAHİN, Selen Yersu, “Enerji Sektöründe Ayrışma”, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri, Uzmanlık Tezleri Serisi No:131, s. 13.

dağıtım sistem operatörünün bağımsızlığını sağlanabilmesi için konulacak kuralların, dikey bütünleşik yapıdaki dağıtım operatörünün dikey bütünleşik yapıdan mülkiyetinin ayrıştırılmasına yol açacak şekilde olmaması gerektiği belirtilerek hukuki form olarak dikey bütünleşik yapıdan ayrışması gerektiği ifade edilmektedir.

Hukuki ve yönetim ayrışmasının aksine, muhasebe ayrışması ise küçük veya büyük ayrımı olmaksızın tüm dağıtım sistem operatörlerinin istisnasız uyması gereken bir kuraldır. Tüm direktiflerde benimsendiği üzere, hesap ayrışmasında, temel muhasebe ilkelerinin doğru bir biçimde uygulanması büyük öneme sahiptir. Şebeke faaliyetinin dışında kalan her türlü abartılmış maliyetin dışlanması gerekir. Aksi takdirde, tedarik cephesinde çapraz sübvansiyona yol açacak bu uygulamalar piyasada rekabeti bozucu etki meydana getirebilir¹¹¹.

Şebekenin üretim ve tedarik faaliyetlerinden etkili bir şekilde ayrışmaması, sadece şebekenin işletiminde değil, aynı zamanda dikey bütünleşik yapıdaki teşebbüslerin şebekeye yeterince yatırım yapmamasına yol açar. Ayrışmanın hangi türü benimsenirse benimsensin ayrışma; iletim, tedarik ve üretim faaliyetleri arasındaki her türlü çıkar çatışmasını ortadan kaldırmaya yönelik olmalı, şebekede gerekli yatırımların yapılmasını teşvik etmeli, piyasaya yeni girişleri garanti etmelidir. Bu açıdan 2019/944 sayılı Direktifte, dağıtım sistem operatörünün yönetiminden sorumlu kişilerinin, dikey bütünleşik yapıdaki teşebbüsün elektriğin satışı, iletimi, üretimi ile ilgili günlük aktivitelerine doğrudan veya dolaylı bir şekilde katılması yasaklanmaktadır. Ayrıca dağıtım sistem operatörünün şebekenin işletimi, bakımı ve iyileştirilmesine yönelik olarak alacağı kararların dikey bütünleşik yapıdan bağımsız olması sağlanmak istemektedir. Bu doğrultuda, Direktifte dağıtım sistem operatörünün, insan kaynakları, fiziksel, ekonomik ve teknik açıdan gerekli kaynaklara sahip olması bakımından tasarruf yetkisi ile donatılması gerektiği; ancak bunun hâkim şirketin gözetim hakkının ortadan kaldırılmasına yol açmaması gerektiği ifade edilmektedir.

2019/944 sayılı Direktifle dağıtım sistem operatörlerine getirilen enerji depolama sistemleri ile elektrikli araç şarj istasyonları kurma yasağının da dağıtım sistem operatörünün gelişmekte olan piyasa faaliyetlerine ayrımcı, piyasayı bozucu bir yaklaşımla engel olmasını

¹¹¹ Commission Staff Working Paper Interpretative Note on Directive 2009/72/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Electricity and Directive 2009/73/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Natural Gas the Unbundling Regime, Brussels, 22 January 2010, s 27. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2010_01_21_the_unbundling_regime.pdf, erişim tarihi: 4.10.2020.

ortadan kaldırmanın amaçlandığı söylenebilir. Direktifte, yasal ayırıştırma zorunluluğunun 100 binden aşağıda bağlı tüketicisi (“*connected customers*”) olan dağıtım sistem operatörleri bakımından uygulanmayacağı belirtilmektedir. Direktif, bağlı tüketici kavramını tanımlamadığından, şebekeye bağlı olmanın makul bir biçimde yorumlanması gerekir. Bir mesken tüketicisinin, hanede kaç kişi yaşadığına bakılmaksızın bir bağlantı olarak kabul edilmesi, bir apartmanda yer alan sekiz adet meskenin de sekiz bağlı müşteri¹¹² olarak değerlendirilmesi makul bir yorum olacaktır.

1.2.1.3.1. Veri yönetimi görevi ve sır saklama yükümlülüğü

Veri, elektrik dağıtım sektörü bakımından, tüketicinin tedarikçi değiştirebilmesi, talep tarafı katılımı sürecinde yer alabilmesi için gerekli olan sayaç ve tüketim verisi olarak anlaşılmaktadır. 2019/944 sayılı Direktif, verinin taraflar arasında değişimini hukuki bir çerçeveye oturtmak amacıyla özel bir düzenleme yapmış, ancak Avrupa Birliği’nin genel veri koruma kurallarına atıf yaparak verinin bu kurallar çerçevesinde korunması gerektiğini ifade etmiştir. 2019/944 sayılı Direktifle üye ülkelere, ilgili tarafların son tüketicinin verisine erişebileceği alt yapıları, Direktif’in koyduğu kurallar ve Birlik genelindeki hukuki çerçeve dikkate alınarak, kurma görevi yüklenmiştir.

Mesken tüketicilerinin akıllı sayaç verileri, kişisel rutinler ve tüketicinin özel hayatı hakkında bilgiler verebilir. Bunun yanı sıra, sayaç verisinin ticaret şirketleri veya istihbarat bakımından yüksek bilgi içermesi nedeniyle akıllı sayaçlara siber saldırılar düzenlenebilir¹¹³. 4 Nisan 2011 tarihli Veri Koruma Çalışma Grubu’nun¹¹⁴ (*working party*) akıllı sayaçlar hakkında vermiş olduğu görüşte¹¹⁵, akıllı sayaçların çok fazla kişisel veri ürettiği belirtilerek,

¹¹² Commission Staff Working Paper Interpretative Note on Directive 2009/72/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Electricity and Directive 2009/73/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Natural Gas the Unbundling Regime, Brussels, 22 January 2010, s. 27. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2010_01_21_the_unbundling_regime.pdf, erişim tarihi: 4.10.2020.

¹¹³ PETERS, Anne Theodora Gerdina, “Data Management in a Smart Electricity System ‘Is the Dutch Electricity Act Ready for the Changing World of the Electricity Sector Regarding Data Management and Data Protection by DSOs?’”, (Master Thesis, Tilburg University, 18 Mayıs 2020), s. 36.

¹¹⁴ Çalışma grubu, 95/46/EC sayılı Direktif’in 29’uncu maddesi uyarınca kurulmuş, bağımsız olarak hareket eden Avrupa Danışma Kurulu’dur. Kurulun görevleri, 95/46/EC sayılı Direktif’in 30’uncu ve 2002/58/EC sayılı Direktif’in 15’nci maddesinde belirlenmiştir. 2016/679 sayılı GDPR ile birlikte Avrupa Birliği Veri Koruma Kurumu (*EDPB –The European Data Protection Board*) oluşturulmuş olup, Kurumun ilk bileşiminde Kurumun Avrupa Danışma Kurulu’nun Kılavuzlarından bazılarını onaylamış olmasına rağmen, bu onaylama sürecinden Kurumun akıllı sayaçlarla ilgili vermiş olduğu görüşü benimsediğine dair bir sonuca ulaşılamamaktadır.

https://edpb.europa.eu/sites/edpb/files/files/news/endorsement_of_wp29_documents_en_0.pdf, erişim tarihi: 4.10.2020. EDPB, Endorsement of GDPR WP29 guidelines by the EDPB 1/2018.

¹¹⁵ 29’uncu madde uyarınca oluşturulan Çalışma Grubu’nun akıllı sayaçlar hakkındaki görüşü 12/2001, 4 Nisan 2011, WP183, s. 21.

akıllı sayaçlar aracılığıyla elektrik şebekesinin işlevsel hale getirilmesi, enerji tasarrufundan tüketicinin yarar görmesi nedeniyle akıllı sayaçlar aracılığıyla verilere erişilmesinin önemli olduğu işaret edilmiştir. Çalışma Grubu'nun kararında, elektrik sayaçlarının yeni ve karmaşık bir karşılıklı ilişkiyi beraberinde getirdiği ve veri koruma kanununun uygulanması bakımından bu durumun çelişki oluşturacağı ifade edilmiştir.

Birlik genelinde, ilgili tarafların veriye erişim süreçleriyle ilgili tüm prosedürlerin kamuya açık olması zorunluluğu bulunmaktadır. Ayrıca ilgili kişinin kendi verilerine erişmenin herhangi bir ücrete tabi tutulması da Birlik genelinde yasaklanmaktadır. Verilerin korunması ve ilgili tarafların verilere erişimi bakımından konulan kuralların uygulanmasından ve gözetlenmesinden sorumlu olmak üzere uyum sorumlusu (*compliance officer*) atanabilecektir. Veri işleme süreci ise Avrupa Birliği genelinde uygulanan 2016/679 sayılı Regülasyona¹¹⁶ tabi kılınmaktadır. 2016/679 sayılı Regülasyonda kişiyi belirli veya belirlenebilir kılan her türlü veri, kişisel veri kabul edildiğine göre, sayaç ve tüketim verisi de ancak bir gerçek kişiyle ilgili olduğu ve onu belirli kıldığı sürece kişisel veri olarak kabul edilecektir¹¹⁷. Diğer taraftan yalnızca gerçek kişilerin verileri değil; ticari açıdan hassas (*commercially sensitive data*) verilerin de korunması gerektiği hakkında Direktif'te özel bir düzenleme yapılmıştır. Direktif'in 47'nci maddesinde, dağıtım sistem operatörünün işlerini yürütürken elde ettiği ticari açıdan hassas verilerin ayrımcı bir yaklaşımla ticari açıdan avantajına yol açacak şekilde kullanması yasaklanmaktadır.

1.2.1.3.2. Dağıtım sistem operatörünün enerji depolama tesisi sahipliği

Enerji depolama sistemi, elektrik sisteminde, elektriğin nihai kullanımının üretildiği zamandan daha sonraya ertelenmesi veya elektrik enerjisinin depolanabilecek bir enerji biçimine dönüştürülmesi, bu enerjinin depolanması ve daha sonra bu tür enerjinin elektrik enerjisine dönüştürülmesi veya başka bir enerji taşıyıcısı olarak kullanılmasıdır¹¹⁸.

https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2011/wp183_en.pdf, erişim tarihi: 5.10.2020.

¹¹⁶ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Protection of Natural Persons with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), OJ L 119, 4.5.2016, p. 1– 88.

¹¹⁷ 2016/679 sayılı Regülasyon, kişisel verilerin serbest dolaşımında bir gerçek kişi (*natural person*) ile ilgili kişisel verilerin korunmasına dair kuralları koymaktadır. Bir tüzel kişinin (*legal person*) verileri 2016/679 sayılı Regülasyonun koruması altında değildir.

¹¹⁸ 2019/944 sayılı Direktifin “*Tanımlar*” başlıklı 2'nci maddesinin 59 nolu paragrafında tanımlanmıştır.

Elektriğin depolanması, dağıtım sistem operatörünün şebekeyi işletmesi ve planlamasında esneklik sağlamaktadır¹¹⁹. 2019/944 sayılı Direktifte, dağıtım sistem operatörünün enerji depolama sistemlerini kuramayacağı, işletemeyeceği, yönetemeyeceği ve enerji depolama sistemi sahibi olamayacağı düzenlenmiştir. Belirli koşullar altında dağıtım şirketine elektrik depolama tesisi kurma izni verilmektedir. Depolama tesisinin dağıtım şebekesinin bir unsuru olması ya da düzenleyici otorite tarafından kurulunun onaylanması halinde dağıtım şebeke operatörü enerji depolama tesisi kurabilmektedir.

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nden önce dağıtım sistem operatörünün enerji depolama tesisi kuramayacağına ilişkin olarak özel bir yasak bulunmamaktaydı. 2009/72/EC sayılı Direktif'te enerji depolama sisteminin bir üretim faaliyeti olarak kabul edilmiş olması nedeniyle dağıtım sistem operatörünün ayrışma kuralları gereği depolama tesisi kuramayacağı sonucuna varılmaktaydı. 2019/944 sayılı Direktifteki bu açık yasak, enerji depolama hizmetinin rekabetçi bir hale getirilmek istenmesinden kaynaklanabilir. Zira dağıtım sistem operatörünün içinde faaliyet gösterdiği, sevk ve kontrol etmediği bir piyasada, diğer elektrik talebi hakkında yeterince bilgi sahibi olmayan depolama sağlayıcıları optimal düzeyde yeterli dengeleme ve yan hizmet satamayacaklardır¹²⁰.

1.2.1.3.3. Elektrikli araçların dağıtım sistemi ile bütünleşmesi

2014/94/EU sayılı Alternatif Yakıt Altyapısı Direktifinde¹²¹, elektrik şarj istasyonları, elektrikli aracı tek bir seferde şarj eden veya tek bir seferde bataryasını değiştirebilen arayüz olarak tanımlanmaktadır. Aynı direktifte, yüksek ve normal şarj noktaları şeklinde iki kategori belirlenerek 22 kW ve daha az elektrik transfer edebilenler normal; 22 kW üzerinde elektrik transfer edebilen noktalar ise yüksek şarj noktaları olarak tayin edilmiştir. Direktif, 3,7 kW'den daha az gücü olan cihazlar ile meskenler için kurulmuş olan cihazları ya da temel amacı elektrik araçlarını şarj etmek olmayan kullanımları dışlamış ve kapsama almamıştır.

2014/94/EU sayılı Alternatif Yakıt Altyapısı Direktifinin 4 (10) maddesi, kamuya açık olacak tüm şarj noktalarının herhangi bir tedarikçi ya da operatör ile sözleşme ilişkisine

¹¹⁹https://www.eurelectric.org/media/2452/dso-storage-ownership-and-operation_final_19-05-clean.pdf, erişim tarihi: 29.09.2020.

¹²⁰ GISSEYA Giorgio Castagneto/DODDSA Paul E./RADCLIFFEB Jonathan, Market and Regulatory Barriers to Electrical Energy Storage Innovation, s. 8. <https://core.ac.uk/download/pdf/111082781.pdf>, erişim tarihi: 30.09.2020.

¹²¹ Directive 2014/94/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 on the Deployment of Alternative Fuels Infrastructure, OJ L 307, 28.10.2014, p. 1–20.

girmeden doğrudan kullanılabilmesi gerekliliğini düzenlemektedir. Ayrıca aynı maddenin (12) numaralı paragrafında, kullanım yerine elektrik tedarik eden teşebbüs dışında elektrikli araç şarj istasyonuna elektrik tedarik edilmesine izin veren hukuki çerçevenin üye ülkeler tarafından sağlanması gerektiği de vurgulanmaktadır.

20 Temmuz 2016 tarihli “*Düşük Karbon Emisyonlu Otomobiller için Avrupa Stratejisi*” başlıklı Komisyon İletişim Dokümanında, emisyonun azaltılması ve ulaşım sektöründeki dekarbonizasyon ihtiyacına vurgu yapılmıştır. Özellikle şehirlerde elektrikli araçların kullanımının yaygınlaşmasının bu amaca hizmet edeceği de ifade edilmiştir. Bir diğer taraftan kamusal alanlarda özel sektör tarafından işletilecek şarj noktalarının konuşlandırılması ve araç şarj istasyonlarının şebeke ile entegrasyonunun sağlanması gerektiği de belirtilmiştir.

2019/944 sayılı Direktifin 33’üncü maddesinde, dağıtım şebekesine bağlanacak kamusal olarak erişilebilir özel şarj istasyonlarının kurulmasına ilişkin regülasyon çerçevesinin hazırlanması ve dağıtım şebeke operatörünün şebeke bağlantısı da dahil olmak üzere elektrikli araç sahibi ve işleticileri hakkında ayrımcı uygulamalarda bulunmasını yasaklayan kuralların konulması hakkında üye ülkelere sorumluluk verilmektedir.

Elektrikli araç şarj istasyonlarının kurulumu ve işletilmesi için lisans aranmamaktadır. Ancak dağıtım sistem operatörüne elektrik şarj istasyonunu kurulması, işletilmesi ve sahipliği bakımından açıkça bir yasak getirilmektedir. Dağıtım sistem operatörü, ancak kendi kullanımındaki araçları şarj edebilmek için elektrikli araç şarj istasyonu sahibi olabilmektedir. 2019/944/EU sayılı Direktifin 4 (10) maddesinde de dağıtım sistem operatörünün kamunun kullanımına açılacak şarj istasyonlarının kurulması ve işletilmesiyle işgal eden kişilere dışlayıcı olmayan bir yaklaşımla hareket etmesinin ve bu kişilerle işbirliği içerisinde olmasının üye ülkeler tarafından alınacak tedbirlerle sağlanması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

1.2.1.4. Kapalı Dağıtım Sistemleri (*Closed Distribution Systems*)

Kapalı dağıtım sistemleri, endüstriyel, ticari ya da hizmetlere özgülenmiş coğrafi olarak sınırlı bir alanda elektrik dağıtımını yapmak üzere düzenleyici otorite tarafından belirlenmiş gerçek veya tüzel kişiyi ifade etmektedir. 2009/72/EC sayılı Direktif’in 28’nci

maddesinde¹²² ve 2019/944 sayılı son elektrik direktifinde kapalı dağıtım sistem operatörünün belirlenme ihtiyacı, işletme ve üretim süreçlerinin entegre olduğu teknik ve güvenlik sebeplerine dayanırken diğer taraftan elektrik dağıtıcısının kendi mülkiyetindeki ya da iştiraklerinin mülkiyetindeki sistemlere elektrik dağıtması da kapalı dağıtım sistemini meydana getiren koşullardan biri olmaktadır.

Kapalı dağıtım sistemleri, enerji kayıpları ile rezerv kapasiteyi karşılamak üzere şeffaflık arz eden ve ayrımcı olmayan bir yaklaşımla enerji tedariki faaliyetinden istisna tutulabilmektedir. Ayrıca şebekenin sahibi olan ya da işleten tüzel kişilerin ayrımcı uygulamalarını ortadan kaldırmak amacıyla belirlenen ve onaylanan tarifeden de kapalı dağıtım sistem operatörleri, faaliyetlerinin dar bir alanı etkilemesi nedeniyle bağışık tutulabilmektedir. Dağıtım sistem operatörü gibi kapalı sistem operatörünün de enerji depolama sistemleri ile elektrikli araç şarj istasyonları kurması yasaklanmaktadır.

Direktifin kapalı sistem operatörlerine, *de minimis* kuralından¹²³ hareketle bir istisna tanındığı düşünülmektedir. Avrupa Birliği Hukuku'nda *de minimis* örneği Rekabet Hukuku kapsamında görülmektedir. Zararın önemsiz olduğu hallerde belirli bir eşik belirlenerek hukukun ve hâkimin bu eşik altındaki uyuşmazlıklarla ilgilenmemesi manasına gelen *de minimis* kuralının da kapalı sistem operatörlerinin tarife uygulamaları bakımından direktife eklendiği düşünülmektedir. Ancak her halükarda kapalı dağıtım sistemi kullanıcılarından herhangi birinin başvurusu üzerine tarifinin onaylanması zorunlu tutulmaktadır.

1.2.1.5. İletim Sistem Operatörü

2019/944 sayılı Direktifin 2 (34) maddesinde, iletim, çok yüksek gerilim seviyesinde ve enterkonnekte sistemde tedarik hariç olmak üzere, elektriğin dağıtım sistem operatörüne ya da son kullanıcıya nakli olarak tanımlanmaktadır. İletim sistem operatörü¹²⁴, uzun dönemli elektrik talebini karşılamak üzere, belirli bir alanda iletim sisteminin ve enterkonneksiyonun işletilmesi ve bakımını, gerekli olması halinde sistemin gelişimini

¹²² Regulatory Framework for Closed Distribution Systems in the Energy Community Contracting Parties Status Review, the Energy Community Regulatory Board, Mayıs 2018, s. 2.

¹²³ *De minimis*, özellikle Amerikan hukukunda sıklıkla yargı tarafından başvuru olan bir kurumdur. Bu kurum, önemsiz zararların tazmin edilmemesini veya dava edilememesini sağlamaktadır. MERHACI, Selin ÖZDEN/ ERKAN Vehbi Umut, Anglo-Amerikan Hukukundan Kıta Avrupası Hukukuna – Özel Hukukta De Minimis Kuralı From Anglo-American Law to Continental European Law– De Minimis Rule in Private Law, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi – İnühfd- Cilt:9 Sayı:2 Yıl 2018, s. 49. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inuhfd/issue/38129/446918>, erişim tarihi: 10.10.2021.

¹²⁴ 2019/944 Sayılı Elektrik Direktifinin 2 (35) nci maddesinde, 2009/72/EC sayılı Elektrik Direktifinin 2'nci maddesinin (3) ve (4) nolu paragraflarında ve 2003/54/EC sayılı Elektrik Direktifinin aynı madde ve fıkralarında yer alan iletim ve iletim sistem operatörünün tanımında herhangi bir fark bulunmamaktadır.

yapan gerçek veya tüzel kişidir. Avrupa Birliği'nde iletim sistem operatörleri, Avrupa Birliği İletim Sistemi Şebekesi¹²⁵ (ENTSO- E) ile organize olmuşlardır.

İletim sisteminin komşu iletim, dağıtım ve enterkonnekte sistemle şeffaf bilgi akışı temin edilerek sistemin güvenli ve verimli bir şekilde işletilmesi, iletim şebekesinin dijitalleşmesinin sağlanması, bölgesel kontrol merkezleri¹²⁶ ile işbirliği ve koordinasyon için yan hizmetler, talep tarafı katılımı ve enerji depolama sistemlerinin de devreye alınması gerekir. İletim sistem operatörü sistem kullanıcıları ve özellikle ilişkili teşebbüsleri lehine ayrımcı davranışlardan kaçınmalıdır. İletim sistemi operatörünün yürüttüğü piyasa faaliyeti nedeniyle tüm taraflarla ilişkilerinde eşit mesafede olması gerektiğinden, Direktif'in 43, 44 ve 45'inci maddesinde belirlenmiş ayrışma kurallarına uyması da temin edilmelidir.

İletim sistem operatörünün ayrışması, 2009/72/EC sayılı Elektrik Direktifi ile 2009/73/EC sayılı Gaz Direktifi'nin¹²⁷ yürürlüğe girdiği tarih olan 3 Eylül 2009 öncesi ve sonrası için farklı bir yaklaşımla belirlenmiştir. 3 Eylül 2009 tarihinden önce iletim sistem operatörü dikey bütünleşik bir yapıdaysa mülkiyet ayrışması (*ownership unbundling*) kurallarından ayrılarak bağımsız sistem operatörü (*independent system operator*) ya da bağımsız iletim sistem operatörü (*independent transmission operator*) için belirlenmiş kuralların benimsenmesi mümkündür. Dikey bütünleşik yapı (*vertically integrated undertaking*) kavramı 2009/72/EC sayılı Direktif'in 2(21) maddesinde tanımlanmaktadır. İletim sistem operatörü, dikey bütünleşik bir yapıda kurgulanmışsa, mülkiyet ayrışmasına dair kurallar uygulanmalı, bağımsız iletim sistem operatörü kuralları ise dışlanmalıdır. İletim sistem operatörünün mülkiyet ayrışmasında, karşılıklı olarak üretim ve tedarik faaliyetlerini yürüten teşebbüslerin birbirlerini doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol etmeleri yasaklanmaktadır. Mülkiyet ayrışmasından sapmaya dair yöntemlerden ilki olan bağımsız

¹²⁵European Parliamentary Research Service 2016, Understanding Electricity Markets in the EU, s. 4. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/593519/EPRS_BRI\(2016\)593519_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/593519/EPRS_BRI(2016)593519_EN.pdf), erişim tarihi:10.10.2020.

¹²⁶ Bölgesel koordinasyon merkezleri, elektrik üretim ve iletiminde karar merkezi olarak görülmektedir. Elektrik sisteminin fiziksel ve ekonomik olarak dakika dakika koordine edilmesi ve gözetlenmesidir. <http://home.engineering.iastate.edu/~jdm/ee457/ECC.pdf>, erişim tarihi: 4.10.2020. Bölgesel koordinasyon merkezlerinin kurulması ile ilgili olarak 2019/943 sayılı Elektrik Regülasyonunda düzenlemeler yer almaktadır. Regülasyon 5 Temmuz 2020'ye kadar iletim sistem operatörlerine bölgesel koordinasyon merkezlerinin kurulmasına ilişkin önerilerini düzenleyici otoriteye sunma görevi vermektedir. Aynı süre zarfında, ENTSO, ACER'e teklif bölgeleri, teklif bölge sınırları, kapasite hesaplamaları, kesinti koordinasyon merkezlerinin hangi operasyon sistemleri tarafından yerine getirileceğine dair teklifini sunması zorunluluğu getirmektedir. Teklifin, enterkoneksiyon derecesi ve elektrik sistemlerindeki elektrik akışlarının karşılıklı bağımlılığını en az bir kapasite hesaplama bölgesini içerecek şekilde olması aranmaktadır. Bknz: 2019/943 sayılı Direktif 35, 36, 37, 38'nci maddeleri.

¹²⁷ Directive 2009/73/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 Concerning Common Rules for the Internal Market In Natural Gas And Repealing Directive 2003/55/EC. OJ L 211, 14.8.2009, p. 94–136.

sistem operatörü uygulaması ise, düzenleyici otoritenin bir iletim sistemi operatörü atayarak bu operatörün mülkiyet ayrışması için zorunlu görülen kontrol, finansal, teknik, insan kaynakları fiziksel özelliklere sahip olma ve temsil ilişkisine uygun davranıldığını beyan etmesine dayalı bir sistemdir. Bağımsız sistem operatörlüğüne ilişkin kurallar, 2019/944 sayılı Direktifin 44'üncü maddesinde düzenlenmiş olup bağımsız şebeke operatörü olunmasına dair gerekliliklere uyulduğunun kanıtlanması için belgelendirme (*certification*) gerekmekte olup bu rapor içinde sunulan beyanların doğruluğu ve ispatı düzenleyici otoritenin değil; atanmış bağımsız sistem operatörünün üzerindeki bir külfettir¹²⁸. Bağımsız sistem operatörünün atandığı durumda, operatörün, parçası olduğu dikey bütünleşik yapıdaki teşebbüsten hukuki form, organizasyon ve karar alma mekanizmaları bakımından bağımsız olması gereklidir. Bu mekanizma, asgari düzeyde, iletim sistemi operatörünün çalışanlarının üretim, dağıtım ve tedarikle ilgili günlük operasyonunun yürütümüne katılmaması ve iletim sistem operatörünü yönetenlerin bağımsız karar almalarını sağlayacak şekilde dizayn edilmelidir. Bağımsız iletim sistemi operatörlüğüne dair kurallar ise 2019/944 Sayılı Direktif'in 46 ila 51'nci maddeleri arasında düzenlenmiştir. İletim sistem operatörünün insan kaynakları, teknik, fiziksel ve finansal bakımdan yükümlülüklerini yerine getirecek şekilde donatılması gerekmektedir. İletim sistem operatörü, dikey bütünleşik teşebbüsten şebekenin işletilmesi, bakımı ve geliştirilmesi bakımından etkin karar alabilme hakkına sahip olmalıdır. İletim sistem operatörü, sistemin dengede tutulması için ticari açıdan hassas verileri elde etmektedir. Bu hassas verilerin ifşa edilmesinin önüne geçilmesi bakımından iletim sistem operatörü ile geriye kalan teşebbüsün idari, *IT* (bilgi teknolojileri) ve hukuk servislerinin ortak kullanılması yasaklanmaktadır. İletim sistem operatörünün iletim şebekesine bağlanacak üretim tesisleri ile enerji depolama tesisleri bakımından ayrımcı uygulamalardan kaçınması ve gelecek dönemde oluşması öngörülen sınırlamalar gerekçe gösterilerek bağlantı talebinin olumsuz karşılanmaması amacıyla şeffaf ve verimli olan ve ayrımcı olmayan bir yaklaşımla hazırlanmış bağlantı prosedürünün düzenleyici otoritenin onayına sunulması gerekli görülmüştür.

İletim sistem operatörünün, dağıtım sistem operatöründe olduğu gibi enerji depolama sistemi ve elektrikli araç şarj istasyonu kurması yasaklanmıştır. Aynı şekilde, direktifte, veri koruma, veri yönetimi, siber güvenlik tedbirlerinin alınması gerekliliğine de yer verilmektedir.

¹²⁸ Commission Staff Working Paper Interpretative Note on Directive 2009/72/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Electricity and Directive 2009/73/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Natural Gas The Unbundling Regime, Brussels, 22 January 2010, s. 10.

1.2.1.6. Enerji Toplulukları (*Energy Communities*)

Enerji toplulukları, enerji sistemlerinin organize edilmesi ve yönetilmesi amacıyla alternatif yol bulma gayesini yansıtmaktadır¹²⁹. Daha katılımcı ve demokratik enerji süreçlerine izin veren sosyal bir hareket türüdür¹³⁰. Büyük ölçekli enerji şirketleri için konulmuş regülasyona dayalı çerçevede faaliyet göstermek, enerji toplulukları bakımından açık ve zımnî dezavantaj oluşturabilmektedir¹³¹. Çok yakın bir tarihe kadar, Avrupa Birliği'nde enerji topluluklarının tanımına yer verilmemiştir. Enerji toplulukları, sürdürülebilir enerji teknolojileri ve uygulamaları ile yerel faydayı artırmak üzere üretim yapmak amacıyla resmi ya da resmi olmayan vatandaş işbirliklerine verilen addır¹³².

Temiz Enerji Paketi, Avrupa Birliği Hukuku'nda enerji topluluklarını ilk kez bir piyasa oyuncusu olarak kabul etmiş ve bu toplulukların haklarını düzenlemiştir¹³³. Enerji topluluğu, iki ayrı mevzuatta tanımlanmıştır: Bunlardan ilki, 2019/944 sayılı Direktifin 2 (11)'nci maddesinde yer alan vatandaş enerji toplulukları (*citizen energy communities*); diğeri ise 2018/2001 Yenilenebilir Enerji Direktifi'nin içeriğinde 2 (16)'nci maddesinde yer alan yenilenebilir enerji topluluklarıdır (*renewable energy communities*). Bu iki yasal düzenleme, vatandaşların enerji sistemine katılmalarını düzenleyen ilk yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Söz konusu düzenlemeler, enerji topluluklarını; ekonomik bir faaliyetle iştigal etmelerine rağmen, birincil amaçları kâr elde etmekten ziyade, çevre, ekonomik ve toplumsal fayda sağlamak olan yeni tip ticari olmayan teşebbüs olarak tanımlamaktadır¹³⁴.

2019/944 sayılı Direktifin temel amacı iç elektrik piyasasını tamamlamak iken 2018/2001 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynakları Direktifi'nin amacı yenilenebilir enerji kaynaklarının geniş bir biçimde kabulü ve elektrik üretiminde yenilenebilir enerji

¹²⁹ LAVRIJSSEN, *European Energy and Environmental Law Review* 2017, s. 179.

¹³⁰ LEAL / LASNIEWSKA/ PROEDROU, "Prosumers: New Actors in EU Energy Security", *Netherlands Yearbook of International Law*, 2017, s.140.

¹³¹ GANCHEVA Maria. vd., *Models of Local Energy Ownership and the Role of Local Energy Communities in Energy Transition in Europe*. European Committee of the Regions, Publications Office of the European Union: Luxembourg, 2019; ISBN 9789289509893 2018, s. 52.

¹³² LEAL/LASNIEWSKA/PROEDROU, (Prosumers), s.140.

¹³³ CARAMIZARU Aura/UIHLEIN Andreas, "Energy Communities: An Overview of Energy and Social Innovation", *Science for Policy Report by the Joint Research Centre (JRC)*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, s.7.

https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC119433/energy_communities_report_final.pdf, erişim tarihi: 24.10.2020.

¹³⁴ "Q & A: What Are 'Citizen' and 'Renewable' Energy Communities?", Policy Paper, REScoop.EU, 2019 s.2. <https://www.rescoop.eu/toolbox/q-a-what-are-citizen-and-renewable-energy-communities>, erişim tarihi: 10.10.2021.

kaynaklarının payının artırılmasıdır¹³⁵. 2019/944 sayılı Direktif, vatandaş enerji topluluklarını, gönüllülük esasına dayalı, açık katılımlı, belediyeler ve küçük teşebbüsler de dâhil olmak üzere yerel idareler ve gerçek kişilerden oluşan üyeler veya hissedarlar tarafından kontrol edilen tüzel kişiler olarak tanımlanmaktadır. Direktife göre, vatandaş enerji toplulukları, finansal kâr elde etmekten daha çok paydaşlarına, üyelerine ve faaliyet gösterdiği yerel alanlara çevresel, ekonomik ve sosyal fayda sağlama amacına dayanır. Vatandaş enerji toplulukları, yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi, dağıtım, tedarik, tüketim, talep toplayıcılık (*aggregation*), enerji depolama, enerji verimliliği hizmetleri, elektrikli araçlar için şarj istasyonu hizmetlerinin sunulması faaliyetleri ile iştigal edebilir.

2018/2001 sayılı Yenilenebilir Enerji Direktifinin 2(16) maddesinde yenilenebilir enerji toplulukları, 2019/944 sayılı Direktifte yer alan vatandaş enerji topluluklarından bazı noktalarda ayrılmaktadır. Birinci fark, yenilebilir enerji topluluğunun kontrolünün, topluluğun sahip olduğu veya geliştirdiği yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı projelere yakın bir şekilde konuşlanmış üyeler veya paydaşların elinde olmasıdır. Oysa vatandaş enerji topluluklarında üyeler veya paydaşlar için getirilmiş coğrafi bir sınırlama bulunmamaktadır¹³⁶. Yenilenebilir enerji kaynakları bakımından “yakınlık” (*proximity*) kriteri üç temel yaklaşıma dayanmaktadır: (1) uzaklık, (2) şebeke (gerilim seviyesi), (3) idari bölge yaklaşımı. Yenilenebilir enerji topluluğunun, ancak gerçek kişiler, küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından kontrol edilebilmesi ise bir diğer farkı oluşturmaktadır. Oysa vatandaş enerji toplulukları, orta ve büyük ölçekli işletmelerin kontrolü elinde bulundurmasına izin vermemektedir. Yenilenebilir enerji topluluklarına özgü diğer bir özellik ise “özerklik”tir (*autonomy*). Bu durum, 2018/2001 sayılı Direktif gereğince, yenilenebilir enerji topluluklarının özel çıkarlardan bağımsız bir şekilde yönetilmesi anlamına gelmektedir. Gerek içeriden gerekse dışarıdan topluluk üzerindeki çıkar çatışmalarına izin verilmemektedir. Yenilebilir enerji toplulukları ile vatandaş enerji topluluklarının enerji faaliyetleri ile iştigal eden şirketler tarafından kontrol edilmeleri ise yasaklanmaktadır¹³⁷.

¹³⁵ LOWITZSCH Jens/HANKE Florian, Consumer (Co) Ownership in Renewables, Energy Efficiency and the Fight against Energy Poverty – A Dilemma of Energy Transitions. 9(3) Renewable Energy Law and Policy Review (RELP), Vol. 9, No:3 2019, s. 21.

¹³⁶ ALATON Clement vd., “Energy Communities: From European Law to Numerical Modeling”, arXiv:2008.03044v, [cs.CY] 7 Ağustos 2020, s. 5.

¹³⁷ Age, s. 5.

Adlarından da belirli olduğu üzere, yenilenebilir enerji topluluğu, yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilintili faaliyetleri yürütebilmeye sınırlandırılmıştır. Diğer taraftan, yenilenebilir enerji topluluğu, ısı ve biyogaz gibi enerji kaynağı ile işgal edebilirken, vatandaş enerji toplulukları ise yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı olmayan ancak yalnızca elektrik sektörüne özgü konularda faaliyet gösterebilmektedir¹³⁸. Enerji toplulukları, tüketici odaklı ve dayanışma esaslı bir elektrik piyasası faaliyetidir¹³⁹. 2018/2001 sayılı Yenilenebilir Enerji Direktifi, “yenilenebilir öz tüketiciyi”(renewable self-consumers), birincil amacı ticari ya da profesyonel kazanç elde etmek olmayan, tüketim noktasının bulunduğu alanla sınırlandırılmış yerde elektriği üreten, ürettiği elektriği kendi tüketen, depolayan ve bölgesel bazda ürettiği elektriği satan tüketici olarak tanımlamaktadır¹⁴⁰. Buna benzer diğer bir analog kavram ise aktif tüketicidir (*active consumer*). Bu tüketiciler, yerel olarak elektriğin tüketilmesi, üretilmesi, depolanması faaliyetleri ile uğraşmaktadırlar; ancak belirtmek gerekir ki her iki tüketici grubunun da temel olarak ticari veya profesyonel bir amaç gütmemesi gerekir. Gerek aktif tüketici kavramı, gerekse yenilenebilir öz tüketici kurgusunun temeli, tüketicileri güçlendirmek ve onları aktif birer piyasa oyuncusu yapmaktır. Yenilenebilir enerji toplulukları ile vatandaş enerji toplulukları ise, bu iki kavramdan daha geniş, daha kompleks bir takım aktivitelerden oluşmakta ve özel bir yönetim gerektirmektedir. Oysa yenilenebilir öz tüketici ile aktif tüketici küçük kullanım yerleriyle ilgilidir ve hukuki bir teşebbüs fonksiyonunu içermez¹⁴¹.

1.2.1.7. Üretim Faaliyeti

Avrupa Elektrik Piyasasındaki yeni gelişmeler, temel değişikliklere yol açmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektriğin toplam üretimdeki payı artmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının artan payı, Avrupa Birliği'nin Paris Anlaşması kapsamında taahhüt ettiği yükümlülüklerini yerine getirmeye yardımcı olmaktadır. Diğer taraftan yenilenebilir enerji kaynaklarının, geleneksel üretime kıyasla fazla değişken ve az tahmin edilebilir oluşu bir takım düzenlemelerin yapılması ihtiyacını doğurmaktadır. Dijitalleşme, internet tabanlı sayaçlar ve ticaret seçeneklerinin gelişmesi, iş yerlerinin hatta

¹³⁸ Age, s. 5.

¹³⁹ FRIEDEN Dorian/ ROBERTS Josh /GUBİNA Andrej F., “Overview of Emerging Regulatory Frameworks on Collective Self-Consumption and Energy Communities in Europe,” in 2019 16th International Conference on the European Energy Market (EEM). IEEE, 2019, s.1.

¹⁴⁰ 2018/2001 sayılı Yenilenebilir Enerji Direktifi, m.2(14).

¹⁴¹ LOWITZSCH/HANKE, s. 21.

evlerin kendi elektriklerini üretmelerini, depolamalarını ve hatta “*talep taraflı katılımı*”yla elektrik piyasasına katılmalarını artırmıştır.

Avrupa Birliği’nde elektrik piyasasını düzenlemeye yönelik dört direktifin tamamında “üretim” (*generation*) elektriğin üretimi olarak tanımlanmaktadır. Dördüncü Elektrik Direktifine hazırlık aşamasında teknolojinin gelişmesine bağlı olarak elektrik üretimi de farklı bir boyut kazanmıştır. Özellikle 2009/72/EC sayılı Direktifte üretim faaliyetine özgü maddelere geniş bir biçimde yer verilirken, “*Temiz Enerji Paketinde*” büyük ve merkezi elektrik üretim tesislerinden yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı yeni teknolojiyle birlikte tüketicinin aynı zamanda üretici olabildiği düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Nitekim “*Yeni Enerji Piyasası Tasarımında Kamuoyu Katılımıyla İstişare Sürecinin Başlatılması*” başlıklı 15 Temmuz 2015 tarihli Komisyon İletişim dokümanında¹⁴² merkezi büyük enerji üretim tesislerinden yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı dağıtık üretim tesislerine geçişe vurgu yapılmaktadır. Enerji tüketicisinin aynı zamanda üretici olduğu yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı dağıtık üretim tesislerinden üretilen elektrik, fosil yakıtlara dayalı geleneksel üretim tesislerinden daha fazla şekilde elektrik enerjisi tedarik sürekliliğini sağlamayı garanti etmektedir¹⁴³. Ayrıca bu tür çözümler enerji yoksulluğunu da azaltmaya yardımcı olmaktadır.

Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı dağıtık elektrik üretimi, pasif konumdaki tüketicinin piyasa rolünü aktif hale getirerek tamamıyla entegre, esnek, rekabetçi bir elektrik piyasası modeline geçişi sağlamayı amaçlamaktadır. Elektrik depolama sistemleri kullanıldığında, enerji tüketicisi ve aynı zamanda üreticisi olan gerçek veya tüzel kişilerin elektrik üretimi artacak ve puant zamanlarında ihtiyaç duyulan elektrik enerjisi ihtiyacı azalacaktır. Fotovoltaik sistemler gün içinde elektrik enerjisi üretirler. Enerji tüketicisinin değişken fiyatlı elektrik sözleşmesi olduğunda, tüketici gün içinde ihtiyaç duyduğu enerjiyi güneş santralinden karşıladığında, elektrik piyasasındaki puant zamandaki yüksek elektrik fiyatına maruz kalmayacak ve böylece elektrik maliyetlerinde azalma söz konusu olacaktır. Yenilenebilir enerji teknolojilerini kullanan artan sayıdaki üretici – tüketici (*prosumer*), karbon emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğinin etkilerinin en aza indirilmesine katkı sağlayacaktır. Tüm bu faydalarına rağmen, elektrik üretilmediği anda şebekeden elektrik enerjisi çekilmesi ihtiyacı nedeniyle sürekli bir şekilde şebekeye bağlı kalınması,

¹⁴² COM/2015/0340 Final.

¹⁴³ MILČIUVIENĚ Saulė vd., The Role of Renewable Energy Prosumers in Implementing Energy Justice Theory, Sustainability, 2019, 11, 5286; doi:10.3390/su11195286, www.mdpi.com/journal/sustainability, erişim tarihi: 26.10.2020.

kendi elektriğini üreten tüketicilerin şebekeyi kullanımını azaltacak ve bu durum hizmet bedellerinin diğer kullanıcılar bakımından yüksek olmasına yol açacaktır. Dahası, güneş enerjisine dayalı elektrik üretim tesisinin ihtiyaçtan fazla elektrik enerjisi üretmesi iletim ve dağıtım sistemlerindeki kayıpları artıracak, gerilim ve frekans stabilitesinin bozulmasına sebep olacaktır¹⁴⁴.

“Temiz Enerji Paketi”nde yer verilen bireysel öz tüketici (*individual self-consumer*), kolektif öz tüketici (*collective self-consumer*) ve enerji toplulukları, elektrik üretmekte ve üretilen elektriği de tüketmektedir. 2019/944/EU sayılı Elektrik Direktifinde¹⁴⁵ ve 2018/2001 sayılı Yenilenebilir Enerji Direktifinde¹⁴⁶, bireysel öz tüketici, kullanım yerinde ürettiği elektriği tüketen, depolayan ve satan tüketici olarak tanımlanmaktadır. Kolektif öz tüketicinin bireysel öz tüketiciden tek farkı ise, aynı binada ya da aynı apartmandaki tüketicilerin elektrik üretiminde birlikte hareket etmeleridir. 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi ile 2018/2001 sayılı Yenilenebilir Enerji Direktifi, tüketicilerin ortak üretim faaliyetinde bulunabildikleri alanları aynı bina veya apartmanın dışına taşıyacak şekilde genişletmelerine izin vermemektedir. Nihayet, vatandaş enerji toplulukları ile yenilenebilir enerji toplulukları, daha geniş bir alanda elektriğin üretilmesi, depolanması ve satışı ile iştigal edebilirler.

1.2.1.8. Tedarik Faaliyeti

“Tedarik” (*supply*), 2019/944/EU, 2009/72/EC, 2003/54/EC sayılı Direktiflerde, elektriğin, yeniden satışı da dâhil olmak üzere, tüketiciye satışı olarak tanımlanmaktadır; ancak Avrupa Birliği’nin ilk elektrik direktifi olan 96/92/EC sayılı Direktifte ise tedarik, elektriğin tüketiciye teslimi (*delivery*) ve satışı olarak ifade edilmiştir. Elektriğin teslimi, şebekeye özgü bir kavram olduğu için teslim, gerilim seviyesine göre iletim ve dağıtım şebeke operatörü tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle ilk elektrik direktifinde kullanılan “*teslim*” ifadesinin sonraki direktiflerde yer almadığı görülmektedir.

Geleneksel manada tedarik piyasası, elektriğin toptan ve perakende satışını ifade etmekteyken¹⁴⁷ “*Temiz Enerji Paketi*” ile tedarik kavramı da değişmiştir. Geçmişte bir

¹⁴⁴ MILČIUVIENĚ vd., Justice Theory, s. 2.

¹⁴⁵ 2019/944 sayılı Direktifin 2 (6) paragrafında tanımlanan aktif tüketici kavramı, bireysel öz tüketici kavramına karşılık gelmektedir.

¹⁴⁶ 2018/2001 sayılı Yenilenebilir Enerji Direktifinin 2 (14) paragrafında tanımlanan ve yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı olarak ürettiği elektrik enerjisini tüketen son tüketicidir.

¹⁴⁷ İŞIKSUNGUR DÖĞERLİOĞLU, (Doktora), s. 12.

tüketicinin yalnızca bir tedarikçisi olabilirken, gerekli bağlantı ve sayaç alt yapısının kurulu olduğu hallerde, tüketicinin aynı anda birden çok elektrik tedarik sözleşmesinin tarafı olabilmesi mümkün hale getirilmiştir. Bu durum, tüketicinin gün içerisinde farklı zamanlarda farklı tedarikçilerden elektrik enerjisi almasına izin vererek rekabetçi bir elektrik piyasası oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca talep tarafı katılımı (*demand response*) söz konusu olduğunda talep toplayıcılık sözleşmesiyle (*aggregator contract*) tüketici, elektrik temin ettiği tedarikçi dışında başka bir piyasa oyuncusuyla (talep toplayıcı – *aggregator*) sözleşme ilişkisine girerek ürettiği elektriği piyasaya satabilmekte, belirtilen zamanlarda elektrik enerjisini durdurabilmekte, azaltabilmekte ya da artırabilmektedir. Böyle bir sözleşme akdedebilmesi için son tüketicinin, tedarikçisinin iznini alması da gerekmemektedir¹⁴⁸.

“*Temiz Enerji Paketi*” ile birlikte tüketicilerin güvenli, temiz ve rekabetçi bir elektrik piyasasından yararlanabilmeleri amacıyla tedarik piyasasında bazı değişiklikler yapıldı. Bunlardan ilki, tüketicilerin elektrik faturaları hakkında daha fazla bilgilendirilmeleri hakkındadır. 2019/944 sayılı Elektrik Direktifinde, tedarikçilerin tüketicileri faturalarında yer alan şebeke hizmet bedelleri, vergi, fonlar ve elektrik maliyetleri hakkında yalın ve anlaşılır bir biçimde bilgilendirmeleri gerekliliği hakkında düzenleme yapılmıştır. Nitekim Direktifin 48 nolu paragrafında, elektrik faturalarının tüketicilerin bilgilendirilmelerinde önemli bir araç olduğu, tüketim miktarı ve elektrik maliyetleri hakkında bilgi vermesinin yanı sıra faturaların tüketiciler bakımından bir karşılaştırma aracı olduğu belirtilmektedir. Diğer taraftan düşük seviyedeki tüketici memnuniyeti ve tüketici katılımı nedenleriyle tüketici şikâyetlerinin önemli bir kısmının fatura kaynaklı olduğu, bu sebeple, elektrik faturalarının daha sade, açık ve anlaşılır olmasının tüketici şikâyetlerini ortadan kaldıracığı, böylelikle elektrik tüketimlerini karşılaştırabilen tüketicilerin kolaylıkla tedarikçi değiştirebileceği ifade edilmektedir.

1.2.1.9. Elektriğin Depolanması

Elektriğin depolanması elektriğin tedarik sürekliliğinin sağlanmasında ve enerji sisteminin dengede tutulmasında büyük öneme sahiptir. Elektriğin iletimi, dağıtımı ve son kullanıcı değer zincirinde farklı avantajları bulunmaktadır. Depolama faaliyeti üretim ve tüketim arasındaki sapmaları azaltmaya yarar, iletim ve dağıtım sisteminde stabilite ve

¹⁴⁸ 2019/944 sayılı Direktif Madde 13 - Talep Toplayıcılık Sözleşmesi (*Aggregation Contract*) Paragraf 2.

esneklik sağlarken tüketici açısından ise talep tarafı esnekliğini ve elektriğe erişim seçeneklerini artırmaktadır. Üretimin fazla olduğu zamanlarda elektriğin depolanmasına, tüketimin yoğun olduğu zamanlarda da depolanan elektriğin kullanılmasına izin veren bu sistemler kendisi ile entegre olan elektromobilité ve ısıtma- soğutma sistemlerinin de kullanılmasını eş zamanlı olarak desteklemektedir¹⁴⁹.

2019/944 sayılı Elektrik Direktifinin 2.59 numaralı paragrafında, elektrik sisteminde enerji depolama, elektriğin nihai olarak tüketilmesini üretiminden belirli bir zaman sonra öteleyen ya da elektrik enerjisini depolanmaya izin veren başka bir forma dönüştüren ya da enerjiyi birbirini takip eden elektrik enerjisine ya da diğer enerji taşıyıcılarına dönüştüren elektrik sistemleri olarak tanımlanmaktadır. Böylece ilk kez elektrik depolama sistemi bir piyasa faaliyeti olarak düzenlenmiştir. Elektrik depolama sıfır karbon ekonomisinde, elektrik enerjisinin verimli kullanılmasında daha fazla yenilenebilir enerji kaynağının elektrik sistemine bağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Avrupa Birliği'nin 2019/944 sayılı Direktifinin “*Active Customer*” başlıklı 15 inci maddesi, üye ülkelere aktif tüketicilerin yeterli sayaç ve dengeleme yükümlülüklerini yerine getirmeleri halinde elektrik depolama sistemlerinin şebekeye makul bir sürede bağlanmasını temin etme yükümlülüğü getirmektedir. Ayrıca madde, aktif müşterilere, elektrik depolama sistemlerinin kurulmasında lisans alma yükümlülüğü getirilmesini yasaklamakta, tüketicilerin elektrik depolama sistemleri kurmaları halinde tüketicilerin kullanım yerinde tuttukları ya da dengeleme sorumluluğunu üstlenmeleri nedeniyle şebekeye sağladıkları esneklik için çifte şebeke hizmet bedeli alınmasına izin vermemektedir. Avrupa Birliği elektrik piyasasında aktif tüketici kavramı, elektriği kendi için alan ve tüketicinin korunması mevzuatında korunan tüketici modelinden ziyade, elektrik piyasasına özgü birden çok faaliyeti bir arada yürütebilen bilgili, bilinçli bir tüketici kavramını karşılamaktadır. Depolama hakkı, elektrik piyasası direktifi ile güvence altına alınmakta, daha kapsayıcı bir perspektifle düzenlenmekte ve bu faaliyete daha üstün ayrıcalıklar tanımlanmaktadır.

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nin “*Ownership of energy storage facilities by distribution system operators*” başlıklı 36 ncı maddesinde ve “*Ownership of Energy Storage Facilities By Transmission System Operators*” başlıklı 54 üncü maddesinde, iletim ve dağıtım şebeke operatörlerinin ticari kazanç elde etmeleri amacıyla elektrik depolama

¹⁴⁹ Energy Storage: Which Market Designs and Regulatory Incentives Are Needed? Study for the ITRE Committee, 2015, s. 15, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563469/IPOL_STU\(2015\)563469_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563469/IPOL_STU(2015)563469_EN.pdf), erişim tarihi: 12.05.2021.

sistemi kurmalarına izin verilmemekte ancak şebeke unsurlarına bağlı şekilde ve düzenleyici otoritenin onaylaması kaydıyla şebekeye özgü faaliyetlerin desteklenmesinde elektrik depolama sistemi kurmalarına ve işletmelerine ise olanak tanınmaktadır.

Türkiye’de ise elektrik depolama faaliyetine ilişkin düzenlemelerin tarihi çok yenidir ve bu faaliyet “*Elektrik Piyasasında Depolama Faaliyetleri Yönetmeliği*”¹⁵⁰ ile düzenlenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de elektriğin depolanmasını hukuki zemine oturtan ilk mevzuattır. Bu mevzuat, Avrupa Birliği’nden farklı olarak depolama tesisini üretim ve tüketim tesisleri ile bütünleşik, müstakil ve şebeke işletmeci tarafından kurulabilecek şekilde farklı kullanım ve izin koşullarına tabi kılmaktadır. Yönetmeliğin “*tüketim tesisine bütünleşik elektrik depolama tesisleri*” başlıklı 7 nci maddesinde, elektrik piyasası tüketicisinin tüketim tesisinde kurmuş olduğu depolama tesisinden şebekeye elektrik verilmesi yasaklanmakta ve depolama faaliyetinin henüz tüketiciler bakımından bir ticari faaliyet olmasına izin verilmemektedir. Ayrıca depolama faaliyeti Avrupa Birliği’ndeki gibi elektrik şebeke işletmecileri bakımından şebeke faaliyetinin yerine getirilmesi sırasında şebekede ihtiyaç duyulan esnekliğin sağlanmasına yardımcı olmak üzere Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun onayı ile yapılabilecektir.

1.2.1.10. Talep Tarafı Katılımı (*Demand Response*) ve Talep Toplayıcılık (*Aggregation*)

Avrupa Birliği Enerji Verimliliği Direktifi’nden¹⁵¹ bu yana Temiz Enerji Paketi ile de enerji tüketicisinin aktif olması öngörülmüştür. Talep tarafı katılımıyla düzenlemeler, Enerji Verimliliği Direktifi’nde ve 2019/944 sayılı Elektrik Direktifinde¹⁵² yer almaktadır.

Enerji Verimliliği Direktifi’nin 15.8 inci maddesinde, üye ülkelerin düzenleyici otoritelerinin perakende ve toptan satış piyasalarındaki tedarik faaliyetinin yanı sıra talep toplayıcılığı (*aggregation*) destekleyecek şekilde talep tarafı katılımını cesaretlendirecek tedbirleri almaları gerektiği düzenlenmektedir.

Avrupa Birliği’nin 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi’nin 2.12 numaralı paragrafında talep tarafı katılımı (*demand response*), nihai tüketicilerin piyasa sinyallerine cevap olarak

¹⁵⁰ 9.5.2021 tarihli ve 31479 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁵¹ Directive (EU) 2018/2002 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 Amending Directive 2012/27/EU on Energy Efficiency (Text with EEA relevance.), 21 Aralık 2018- (OJL) s. 210–230.

¹⁵² Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on Common Rules for the Internal Market for Electricity and Amending Directive 2012/27/EU (Text with EEA Relevance.). OJL, 14 June 2019; s. 125–199.

talep gücünü azaltması ya da artırmasının bir teşvike bağlandığı normal ya da içinde bulunulan zamanda elektrik yüklerinde değişim olarak ifade edilmektedir. Talep tarafı katılımı, elektrik fiyatlarının arttığı, talebe olan ihtiyacın fazlaştığı ya da elektrik ihtiyacının artması sonuçlarına bağlı olarak şebekenin ve ihtiyaçların dengelenmesine izin veren bir yapıdır¹⁵³. Talep tarafı katılımı piyasa yapılarına göre farklılık arz etmekle birlikte bu sözleşmesel ilişkide şebeke işletmecisi başta olmak üzere (*iletim veya dağıtım şebeke operatörü*) talep toplayıcı ve tüketici yer almaktadır¹⁵⁴.

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nin "*Demand response through aggregation*" başlıklı 17 nci maddesinde, üye ülkelerin talep toplayıcılık vasıtasıyla talep tarafı katılımını destekleyecek ve talep tarafına katılımına bir üreticinin yanında yer alarak dâhil olmaya izin verecek alt yapıyı kurmaları gerektiği düzenlenmektedir. Direktif'in 2.19 maddesinden hareketle, bir tüketici talep tarafı katılımına elektrik tedarikçisinden farklı bir talep toplayıcı ile ve elektrik tedarikçisinin iznine gereksinim duymadan girebilmektedir. Direktifin 17.3 (e) paragrafında da bir tüketicinin talep toplayıcısı ile girmiş olduğu sözleşme ilişkisi nedeniyle kendisine elektrik tedarik eden teşebbüsün haksız ödemeler, cezai şartlar ve sözleşmesel kısıtlamalar uygulaması ise kesin bir şekilde yasaklanmaktadır. Avrupa Birliği piyasa regülasyonunun tüm tüketici gruplarının (sanayi, ticarethane ve mesken) kendi ürettikleri elektriğin ve tüketim esnekliklerinin ticaretini yapmak, talep toplayıcılığın avantajlarını kullanarak üretim ve tüketimin dengesini sağlamak noktasında tüketiciyi cesaretlendirecek mevzuat alt yapısını hazırlamıştır.

1.2.1.11. Düzenleyici Otorite, Görevi ve Yetkileri

Avrupa Birliği'nde elektrik piyasasını düzenlemek, denetlemek ve piyasada rekabetin artırılmasında¹⁵⁵ görevli bir bağımsız otoritenin kurulması ihtiyacına değinen düzenlemelere ilk olarak 96/92/EC sayılı Elektrik Direktifi'nde yer verilmiş olmasına rağmen söz konusu direktifte üye ülkelerden kurması beklenen düzenleyici organın görev ve sorumluluklarına etraflıca yer verilmemiştir. 96/92/EC sayılı Direktifi'nin 6'ncı maddesinde üye ülkelerin ihale prosedürlerini kontrol edecek gözetleyecek elektriğin üretimi, iletimi ve dağıtımı

¹⁵³YİTĞİN Burak, "Türkiye Organize Elektrik Piyasalarında Talep Tarafı Katılımı Regülasyonu, (Yüksek Lisans Tezi, Özyeğin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017), s. 41.

¹⁵⁴ WILLEMS Bert/ZHOU Juulia, The Clean Energy Package and Demand Response: Setting Correct Incentives, *Energies*, 2020, 13, 5672; doi:10.3390/en13215672, s. 13.

https://www.researchgate.net/publication/346557895_The_Clean_Energy_Package_and_Demand_Response_Setting_Correct_Incentives, erişim tarihi: 10.10.2021.

¹⁵⁵ CAMERON, s. 30.

aktivitelerinden bağımsız olacak bir otorite, kamu kurumu ya da özel bir kuruluş kurmaları gerektiğine değinilmiş; aynı Direktifin 20 (3) maddesinde de sözleşme ihtilafları ile alımın ya da bağlantının reddedilmesi gibi taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü için bu bağımsız otoriteye görev verilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. 2003/54/EC sayılı Direktif bir önceki direktife göre bağımsız düzenleyici otoritenin kurulması gerekliliğine dair çok daha kapsayıcı bir düzenleme getirmektedir. Direktifin 23 üncü maddesinde elektrik endüstrisinin bütün çıkarlarından bağımsız olarak yapılacak şekilde piyasanın gözetimini sağlamak, etkin rekabeti tesis etmek, ayrımcı olmayan bir yöntemle piyasanın etkin işlemlerini sağlayacak bir veya birden fazla düzenleyici otoritenin kurulması gerektiğine değinilmektedir. Bu dönemde 2003/796/EC sayılı Komisyon Kararına¹⁵⁶ dayanılarak ERGEG (“*European Regulators Group for Electricity and Gas*”- *Avrupa Elektrik ve Gaz Düzenleyicileri Grubu*) adında elektrik ve gaz hakkında bağımsız bir danışmanlık meclisi oluşturulmuştur. Danışmanlık meclisi 2003/54 sayılı Elektrik Direktifi uyarınca kurulan üye ülkelerin düzenleyici otoritelerinden gelen temsilcilerden oluşmuştur¹⁵⁷. Mart 2011’den itibaren ACER’in kurulması ile birlikte ERGEG 1 Temmuz 2011’den geçerli olmak üzere tasfiye edilmiştir.

2009/72/EC sayılı Direktif’te ise düzenleyici otoritenin yetkileri artırılmış, bu direktif döneminde ACER kurulmuştur¹⁵⁸. 2009/72/EC sayılı Direktif’in 35, 36 ve 37’nci maddelerinde ulusal düzeyde bağımsız bir otorite kurulması gerektiği belirlendikten sonra bu otoritenin görev ve sorumluluklarına sayma yoluyla değinilmiştir¹⁵⁹. 2009/72/EC sayılı mülga Elektrik Direktifi’nin 35’inci maddesinde enerji piyasasını düzenlemekle görevli otoritenin tam bağımsızlığına değinilmiş 40’inci maddesinde de bu otoriteye birtakım sorumluluklar ve görevler verilmiştir.

¹⁵⁶ ERGEG, 11 Kasım 2003 tarihinde Avrupa Komisyonunun 2003/796 sayılı kararına istinaden iç elektrik piyasasının kurulmasında koordinasyonun sağlanması ve elektrik iç pazarının tamamlanması amacıyla kurulmuştur.

¹⁵⁷ Report of the European Energy Regulators' Group for Gas and Electricity (ERGEG), 2004 Annual Report. <https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/9afca34e-6e96-d8dc-0f71-2bb436f367a5#:~:text=The%20ERGEG%20was%20set%20up,of%20the%20internal%20energy%20market%22,erişim tarihi: 13.05.2021.>

¹⁵⁸ ACER, 13.7.2009 tarih ve 713/2009 sayılı Avrupa Enerji Düzenleyicileri İşbirliği Ajansının Kurulmasına Dair Tüzüğe dayanılarak kurulmuştur.

¹⁵⁹ The Regulatory Authorities, Commission Staff Working Paper Interpretative Note on Directive 2009/72/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Electricity And Directive 2009/73/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Natural Gas, 22 January 2010, Brussels, s. 3. https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2010_01_21_the_regulatory_authorities.pdf, erişim tarihi: 10.03.2020.

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nin "*Designation and independence of regulatory authorities*" (*Düzenleyici otoritenin bağımsızlığı ve tayin edilmesi*) başlıklı 57'nci maddesinde, üye ülkelere ulusal düzeyde yetkili tek bir düzenleyici otorite kurmaları görevi verilmektedir. Direktifte üye ülkelerin bu düzenleyici otoritenin görevlerini yerine getirirken tarafsız ve şeffaf olmasını sağlayacak tedbirleri almaları öngörülmektedir. Üye ülkeler bağımsızlığı, tarafsızlığı ve şeffaflığı sağlamak amacıyla düzenleyici otoriteyi kamu ve özel teşebbüslerden fonksiyonel ve hukuken ayrı olacak şekilde yapılandıracaklardır. Nitekim 2019/944 sayılı Direktif'in 57.4 ve 57.5 paragraflarında üye devletlere düzenleyici otoritenin kararlarını özerklikle alacağına ve politik makamlar da dahil olmak üzere herhangi bir özel veya kamu otoritesinden görevi konusunda talimat almayacaklarına dair düzenlemeleri hayata geçirmeleri gerektiği konusunda görevler verilmektedir. Ayrıca bu düzenleyici otoritenin bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamak amacıyla düzenleyici otoritenin ihtiyaçlarını karşılayacak bağımsız bir bütçenin de tahsis edilmesi gerekliliği ortaya konulmaktadır. Yönetimsel olarak tarafsızlığı ve bağımsızlığı sağlamak amacıyla kurumu temsil edecek kişilerin yedi yılı aşmayacak şekilde belirli süreyle görevde kalmaları garanti edilmektedir.

2019/944 sayılı Direktif'in 59' uncu maddesi düzenleyici otoritenin görevlerini tek tek saymaktadır. Maddeye göre, düzenleyici otoritenin görevleri arasında elektrik iletim ve dağıtım tarifelerini onaylamak, elektrik piyasası katılımcılarının şebeke kural ve kılavuzlarına, ilgili tüm birlik mevzuatı ile ACER'in kararlarına uyumunu sağlamak, şikâyetlerin çözüm merkezi olmak, piyasa engellerini ortadan kaldırmak, tüketici haklarını koruyacak tedbirleri almak, elektrik dağıtım ve iletim yatırımlarını takip etmek, piyasadaki toptan elektrik piyasası fiyatını izlemek yer almaktadır.

Görüldüğü üzere, elektrik direktifleri, AB üye ülkelerinde bağımsız düzenleyici otoritelerin kurulmasını şart koşmaktadır. Bağımsızlık koşulu ile elektrik piyasasının piyasa menfaatlerinden tamamen bağımsız olması kastedilmektedir. Direktiflerdeki bağımsızlık, piyasa oyuncularına ilişkin bir bağımsızlıktır. Ayrıca bu bağımsızlık bağımsız idari otoritelerinin düzenleme ve denetleme görevlerini yerine getirmelerini sağlayacak şekilde mali ve siyasi bağımsızlığa sahip olmayı gerektirmektedir¹⁶⁰.

¹⁶⁰ ERGÜN Çağdaş Evrim, Avrupa Birliği Enerji Hukuku, Çakmak Yayınevi, Ankara, 2007, s. 126.

2. 14.03.2013 TARİHLİ VE 6446 SAYILI ELEKTRİK PİYASASI KANUNUNDA DİZAYN EDİLEN TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASASININ YAPISI

2.1. Elektrik Piyasasının Tarihsel Gelişimi

Rekabetin sağlanarak verimliliğin ve hizmet kalitesinin yükseltilmesinin amaçlanması nedeniyle elektrik sektöründe özelleştirme ve serbestleşme çalışmalarına 1980li yılların başında başlanmış ve günümüze kadar elektrik sektörünün yapılanmasına dair çalışmalara devam edilmiştir. Bu çalışmaların temel sebepleri, elektrik sektöründeki tekelci yapıyı ortadan kaldırmak, şebeke faaliyetlerini düzenlemeye tabi kılarak tedarik tarafında rekabeti tesis etmek, tüketici haklarını korumak, yatırımlar için gereken kaynağı sağlamak yer almaktadır. Diğer taraftan Avrupa Birliği uyum sürecinde Türkiye’de elektrik piyasasını yapılandırmak ve elektrik sektörünü düzenleyen mevzuatı hayata geçirmek üzere 2000li yılların başında çalışmalara başlanmıştır.

Türkiye’nin elektrik piyasasını düzenleyen ilk bütüncül kanunun yürürlüğe girmesinden önce elektriğin üretimi, dağıtımını ve satışı tek bir tüzel kişilik tarafından yani TEK Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. Elektrik sektöründe serbestleşmenin sağlanması ve sektöre başka oyuncuların da girebilmesi amacıyla Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkındaki Kanun¹⁶¹ yürürlüğe konulmuştur. TEK, önce 13.8.1993 tarihli ve 513 sayılı KHK ile özelleştirme kapsamına alınmış, akabinde Bakanlar Kurulu’nun 93-4789 sayılı Kararı ile TEK ikiye ayrılmış Türkiye Elektrik Üretim ve İletim A.Ş. (TEAŞ) ve Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) adında iki ayrı devlet teşekkülü oluşturulmuştur. Sonrasında yap işlet devret modelini hayata geçiren 3996¹⁶² sayılı Kanun’un sonuç vermemesi üzere 1997 yılında yap – işlet kanunu olan elektriğin üretimi, iletimi ve dağıtımının özel sektör projeleriyle desteklenmesi maksadıyla 4283 sayılı Kanun¹⁶³ yürürlüğe konulmuştur.

¹⁶¹19.12.1984 tarihli ve 18610 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶² 8.6.1996 tarih ve 3996 sayılı “Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap/İşlet/Devret Modeli Çerçevesinde Yapılandırılmasına İlişkin Kanun. 13.06.1994 tarihli ve 21959 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶³ 16.7.1997 tarihli ve 4283 sayılı “Yap/İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun”, 19.07.1997 tarihli ve 23054 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

2000li yılların başında Avrupa Birliği mevzuatına uyum çalışmaları kapsamında Türkiye'nin ilk elektrik piyasası kanunu olan 4628 sayılı Kanun¹⁶⁴ 3 Mart 2001 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Kanunun öngördüğü rejimin bir sonucu olarak 2001-2026 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı¹⁶⁵ ile Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ), Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) ve nihayet Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş. (TETAŞ) kurulmuştur.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile elektrik piyasası; iletim, dağıtım, üretim, toptan satış, perakende satış hizmeti, elektrik enerjisi alım satımı (ithalat ve ihracat dâhil) ve/veya ticareti ile bu faaliyetlere ilişkin faaliyetlerden oluşmaktadır. Ülkemizde özel hukuk hükümleri¹⁶⁶ uyarınca faaliyet gösterebilecek şeffaf, mali açıdan güçlü, istikrarlı bir elektrik piyasasının kurulması amacıyla Elektrik Piyasası Kanunu kabul edilmiş bu kanun ile elektrik piyasasındaki dikey entegre yapı hukukî ve mülkiyet bakımından ayrıştırılarak, bu faaliyetlerden toptan ve perakende satış faaliyetleri rekabete açılmış, şebekeye özgü faaliyetler ise Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun regülasyonuna tabi tutulmuştur¹⁶⁷.

30 Mart 2013 tarih ve 28603 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 14.3.2013 tarih ve 6446 sayılı EPK, 4628 sayılı EPK'yi ("Mülga EPK") yürürlükten kaldırmış; 4628 sayılı Kanun, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'a dönüştürülmüştür.

Mülga EPK, Türkiye'nin elektrik endüstrisinde yeni kavramlar ve piyasaları ortaya çıkarmıştır. Bu kanunda dağıtım ve iletim faaliyetleri gerilim seviyesi bakımından bir ayrıma tabi tutulmuş; elektriğin tedariki ise ikiye ayrılarak "*Toptan satış*" 'elektriğin tekrar satış için satışı' "*Perakende satış*" ise 'elektriğin tüketicilere satışı' olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde özel elektrik üreticileri, belirli sınırlar dâhilinde ihtiyaç duydukları elektriği üretebilen ve fazlasını piyasaya satabilen "*otoprodüktörler*" ile kamu tüzel kişiliğini haiz Elektrik Üretim A.Ş. üretim faaliyeti ile iştigal edebilmişlerdir. Üretim faaliyeti bir serbest piyasa faaliyeti olup mülga kanunda elektriğin üretilmesinin yanı sıra ticaretine de izin verecek şekilde tasarlanmıştır. Elektrik piyasasında rekabetin tesisinde dikkate alınan temel kavramlardan biri *serbest tüketici* olmuştur. *Serbest tüketici* kendi tedarikçisini seçme

¹⁶⁴ 20.02.2001 tarihli ve 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu, 03.03.2001 tarihli ve 24335 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶⁵ 05.02.2001 tarihli ve 2001/2026 sayılı BK Kararı, 02.03.2001 tarihli ve 243334 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶⁶ CAN Mustafa Erdem, Hukukî Açıdan Elektrik Piyasasında Rekabet, Turhan Kitapevi, Ankara, 2006, s. 328; KAYA Bağdagül, Avrupa Birliği Elektrik ve Doğal Gaz Piyasalarında Rekabet ve Türkiye'ye Yansımaları, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s. 153.

¹⁶⁷ AKÇOLLU Yeşim, Elektrik Sektöründe Rekabet ve Regülasyon, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tezleri Serisi No.31, Ankara, 2003, s. 69; YAVUZ, s. 5.

olanağına sahip olan tüketicilere denilmektedir. Mülga Kanun'da serbest tüketici olabilmek için tüketicinin ya iletim hattına doğrudan bağlanmış olması ya da Kurul tarafından belirlenmiş tüketim limitini geçmesi şartı getirilmiştir. Kanun ile enerji piyasasını düzenlemekle görevli Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'na¹⁶⁸ ("EPDK") serbest tüketicileri belirleyen limitlerin aşağı indirilmesi yetkisi verilmiştir. Bu limitlerin aşağı çekilmesi ile birlikte tedarikçisini seçebilen tüketici sayısının, dolayısıyla elektrik arz piyasasında rekabetin artması amaçlanmıştır. Mülga Kanun'da dikkat çeken en önemli husus ise *Dağıtım şirketlerinin* perakende satış lisansı almaları kaydıyla lisanslarında belirlenen elektrik dağıtım bölgesinin içinde ve dışında elektriğin perakende satışını yapabilmekte olduklarıdır. Bu durum 2013 yılında yapılan hukuki ayrışma sürecinin tamamlanmasına kadar devam etmiştir. 4628 sayılı Kanun'da 2008 yılında yapılan değişiklik¹⁶⁹ ile benimsenen "*hukuki ayrıştırma*" modelinde tedarik piyasasının rekabete açılması amacıyla dağıtım şirketinin bu şirketlerden ayrı şekilde konumlanması esası benimsenmiştir. Böylece şebeke gibi güçlü bir batık maliyeti elinde bulunduran dağıtım şirketinin piyasaya bütünüyle hâkim olmasının önüne geçilmek istenmiştir. Rekabetin tesisinde tüketici yararı benimsenmiş, piyasaya yeni tedarikçilerin girmesine izin verilerek tüketiciye tedarikçi cephesinde çok fazla seçenek sunulması, böylece elektrik piyasasında en uygun elektrik tedarikinin sağlanması amaçlanmıştır.

2.2. Elektrik Piyasasında Serbestleşme

Mülga Elektrik Piyasası Kanunu'nun hayata geçirilmesinden sonra elektrik sektöründe özelleştirmelerle ilgili adımlar atılmaya başlanmıştır. 4628 sayılı Kanun'da özelleştirmeye dair hükümlere yer verilmiş, mülga kanunda yer alan *özelleştirme* başlıklı 14'üncü maddede ETKB'nin TEDAŞ'a ve EÜAŞ'a bağlı müessese, iştirak ve bağlı ortaklıklarının özelleştirilmesine dair görüşünü Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na bildireceği hüküm altına alınmıştır. Aynı madde özelleştirmelerin 4046 sayılı Kanun¹⁷⁰ uyarınca Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yürütüleceği düzenlemiştir. Elektrik piyasasında kullanılacak özelleştirme modelinin ne olması gerektiği hakkında belirsizlikleri gidermek maksadıyla

¹⁶⁸ Mülga Elektrik Piyasası Kanunu'na göre, kurumun temsilini Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Başkanı yaparken, otoritenin karar organı ise Kurul'dur.

¹⁶⁹ 09.07.2008 tarihli ve 5784 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.26.7.2008 tarihli ve 26948 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷⁰ 04/11/1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun. 27.11.1994 tarihli ve 22124 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Danıştay 1 inci Dairesi'nin istişari görüşüne¹⁷¹ başvurulmuş, Danıştay elektrik özelleştirmelerindeki özelleşme yöntemini “*işletme hakkı devir modeli*” olarak bildirmiştir. 4046 sayılı Kanun'a göre işletme hakkının devri, kuruluşların bir bütün olarak veya aktiflerindeki mal ve hizmet üretim birimlerinin mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla bedel karşılığında belli süre ve şartlarla işletilmesi hakkının verilmesidir. Danıştay'ın görüşü sonrasında 17.3.2004 tarihinde YPK tarafından alınan kararla “*Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Strateji Belgesi*”¹⁷² yürürlüğe konulmuştur. Bu Strateji Belgesi ile elektrik dağıtım faaliyetinin ve diğer elektrik sektörü faaliyetlerinde de yeniden yapılanma, serbestleşme ve özelleştirmenin temel ilkeleri ve esaslarını ortaya konulmuştur. Elektrik Piyasasında 2005 yılına yapılan değişiklikle¹⁷³ 4046 sayılı Kanun çerçevesinde özelleştirme sonrasında elektrik dağıtım tesislerinde yapılan yatırımların mülkiyetinin kamuya ait olacağı düzenlenmiştir.

Strateji belgesi ile elektrik dağıtım şirketleri yirmi bir dağıtım bölgesine ayrılmış, ÖYK'nin 02.04.2004 tarihli ve 2004-22 sayılı Kararı¹⁷⁴ ile TEDAŞ özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır. Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 5496 sayılı Kanun ile Mülga EPK'nin¹⁷⁵ 14 üncü maddesine elektrik dağıtım varlıkları üzerinde mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla TEDAŞ ile elektrik dağıtım şirketleri arasında işletme hakkı devir sözleşmeleri düzenlenebileceğine dair hüküm eklenmiştir. Nitekim 24.7.2006 tarihinde TEDAŞ ve elektrik dağıtım şirketleri arasında imzalanan işletme hakkı devir sözleşmeleri ile elektrik dağıtım faaliyetinin yürütülmesi için varlığı zorunlu olan taşınır ve taşınmaz mallar üzerindeki işletme hakkı, mülkiyet hakkı TEDAŞ'ta kalmak kaydıyla elektrik dağıtım şirketlerine devredilmiştir. TEDAŞ'ın özelleştirilmesi hakkında Rekabet Kurulu'nun 21.7.2005 tarihli görüşünde dağıtım özelleştirilmesinde 31.12.2010 tarihinin sonuna kadar hukuki ayrışmanın tamamlanması gerektiği hakkında bir ön koşul ileri sürülmüştür. Bu görüşe paralel olarak 5784 sayılı Kanunla mülga 4628 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinde yapılan değişiklikle elektrik dağıtım şirketlerinin üretim ve perakende faaliyetlerini ayrı tüzel kişilikler altında yürütmeleri gerektiği hüküm altına alınmıştır.

¹⁷¹ 05.03.2004 tarihli ve 2004/17 E, 2004/24 sayılı Karar. Danıştay istişari olan bu görüşünde elektrik dağıtım lisansının en fazla 49 yıl olarak verilebileceğinden hareketle mülkiyetin herhangi bir kısıtlamadan arı olduğu düşünüldüğünde dağıtım tesislerinin mülkiyetinin özelleştirilemeyeceğini ifade etmiş ve özelleştirme yöntemini işletme hakkı devri olarak belirlemiştir.

¹⁷² Yüksek Planlama Kurulu'nun 18.05.2009 tarihli ve 2009/11 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

¹⁷³ 3.7.2005 tarihli ve 5398 sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun m.2. 21.7.2005 tarihli ve 25882 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷⁴ 03.04.2004 tarihli ve 25422 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁷⁵ 23.05.2006 tarihli ve 26177 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

1.1.2013 tarihinden itibaren ÖYK'nin 7.11.2005 tarihli ve 2005/125 sayılı kararıyla elektrik dağıtım şirketlerinin TEDAŞ'a ait olan hisselerinin tamamının özelleştirilmesine karar verilmiştir. 2009 yılında 18.5.2009 tarihli ve 2009/11 sayılı YPK'nin kararı ile belirlenen “*Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi*” ile dağıtım ve üretim özelleştirmelerinin tamamlanması ile serbest tüketici limitinin sıfırlanması hedef olarak benimsenmiştir.

Özelleştirmeye dair Rekabet Kurulu'nun verdiği görüşlerde¹⁷⁶, elektrik piyasasının ticari işleyişi dört kademede ele alınmıştır. *Üretim* elektriğin üretim tesislerinde üretilmesi, *toptan satış* ikili anlaşmalardan oluşan piyasada bir satıcı – sağlayıcı rolündeki üretim ve toptan satış şirketleri; alıcı tarafta ise dağıtım şirketleri, serbest tüketiciler ve perakende satış şirketlerinin bulunduğu piyasayı, *dağıtım ve iletim* şebekeye özgü faaliyetlerin yürütüldüğü doğal tekel niteliğini haiz piyasaları, *perakende satış* ise perakende satış sözleşmesi veya ikili anlaşmalarla serbest olmayan tüketicilere ve serbest tüketicilere yapılan satışları içeren piyasa olarak tarif edilmiştir. 4628 sayılı Kanun ile oluşturulan piyasa yapısı 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun kabulüne kadar devam etmiştir.

14.03.2013 tarihli ve 6446 sayılı yeni Elektrik Piyasası Kanunu'nun¹⁷⁷ (EPK) kabulü ile elektrik piyasasındaki serbestleşme devam ettirilmiş elektrik sektöründe piyasa faaliyetleri bir önceki kanunda olduğu gibi lisansa tabi kılınmış, lisanssız yürütülebilecek faaliyet belirli limitler dâhilinde yalnızca üretim faaliyetine özgülenmiş, elektrik piyasasında elektrik tüketicilerine uygulanacak tarifeler sayma yoluyla belirlenmiştir. Elektrik tüketicilerine uygulanacak tarifelerin bu kadar kapsamlı bir şekilde kanunda düzenlenmiş olması son dönemlerde tarifelerin uygulanmasından kaynaklı olarak tüketiciler ve lisans sahipleri arasında ortaya çıkan ihtilaflardan kaynaklanmıştır.

Serbestleşmenin devamı olarak 6446 sayılı EPK' de elektrik tüketicisinin tedarikçisini özgürce seçebildiği ikili anlaşmalar piyasası ile ilgili düzenlemeler yapılırken bir yandan da henüz limiti tamamlayamadığı gerekçesiyle düzenlenmiş tarifeden elektrik enerjisi tedarik eden tüketicilerin hakları da korunmaya çalışılmıştır. Kanun ile serbest olmayan bu tüketicilerin, hükümleri bütünüyle EPDK tarafından regüle edilen standart bir sözleşmeyle, atanmış bir tedarikçiden elektrik enerjisi alabilmeleri sağlanmıştır. 6446 sayılı EPK'de, hukuki ayrışmanın bir sonucu olarak elektrik dağıtım şirketinden kısmi bölünme yoluyla

¹⁷⁶ Bkz: Sakarya EDAŞ'ın özelleştirilmesi hakkında Rekabet Kurulunun 2008-1-67 dosya sayılı, 08-50/747-3030 karar sayılı, 14.8.2008 günlü kararı. Başkent EDAŞ'ın özelleştirilmesi hakkında Rekabet Kurulunun 2008-1-66 dosya sayılı, 08-50/747-302 karar sayılı, 14.8.2008 günlü kararı.

¹⁷⁷ 30.3.2013 tarihli ve 28603 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

kurulan perakende satış şirketleri “görevli tedarik şirketi” olarak atanmış ve bu şirketler ilgili dağıtım bölgesinde serbest olmayan tüketicilere düzenlemeye tabi fiyatlardan elektrik enerjisi tedarik etmekle yetkilendirilmiştir¹⁷⁸. Görevli tedarik şirketleri zorunlu olarak “iltihaki” bir sözleşme ile son tüketiciye belirlenen fiyatlarla elektrik enerjisi tedarik etmek zorundadır. Diğer taraftan, serbest tüketici niteliğini haiz olmasına rağmen çeşitli sebeplerle düzenlemeye tabi olmayan fiyatlarla ikili anlaşma piyasasında elektrik tedarik edemeyen tüketiciler açısından da hem koruyucu hem de serbest piyasadaki elektrik tedarik etmeyi teşvik edecek bir mekanizma geliştirilmiştir. 6446 sayılı Kanun, tedarikçinin iflası, ödeme yükümlülüklerini yerine getirmemesi gibi nedenlere dayalı olarak bir tüketicinin elektrik ihtiyacının acil karşılanması gereken haller ile serbestleşmenin tamamlanmasına kadar varsayılan bir tedarikçinin atanması gerekliliği ile oluşturulmuş bir son kaynak tedarikçi yapısını benimsemiştir¹⁷⁹. Kanunda son kaynak tedarikçi olarak adlandırılan bu mekanizma ile serbest tüketicilerin elektrik tedarik edememelerinin önündeki engel kaldırılmış ancak bu tüketicileri bir an önce serbest piyasadaki elektrik tedarikine yönlendirecek fiyatların uygulanmasına dair tedbirler de alınmıştır. 6446 sayılı Kanun’un toptan ve perakende satış faaliyetlerini düzenleyen 10 uncu maddesi ile görevli tedarik şirketleri aynı zamanda son kaynak tedarikçisi olarak belirlenmiştir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından görevli tedarik şirketine verilen tedarik lisansında söz konusu şirketin aynı zamanda son kaynak tedarikçisi olduğuna dair açıklamalara yer verilecektir.

Yeni EPK’nin lisans alınmasını zorunlu tuttuğu faaliyetler mülga edilen 4628 sayılı Kanun ile benzer şekilde düzenlenmiştir. Bu iki kanun arasındaki lisansla yürütülebilecek faaliyetler arasındaki bir diğer önemli fark piyasa işletim faaliyetinin yeni kanunla düzenlenmiş olması ve organize toptan elektrik piyasasının işleyişini sağlamak üzere Elektrik Piyasaları İşletme A.Ş.’nin (EPIAŞ) kurulmasının öngörülmesidir. Mülga 4628 sayılı Kanun zamanında iletim lisansı sahibi Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ) bünyesinde kurulmuş olan piyasa mali uzlaştırma merkezi, TEİAŞ tüzel kişiliğinden ayrılarak büyük ölçüde bugünkü EPIAŞ’ın kurulmasına alt yapı hazırlamıştır. 6446 sayılı Kanun’da lisans alınması zorunlu görülen bir diğer piyasa faaliyeti olan üretim ise lisans öncesi dönemdeki hazırlık aşamalarının tamamlanması amacıyla önlisansa tabi bir faaliyet olarak düzenlenmektedir. Kanun’da önlisans sürecinde yerine getirilmesi gereken yükümlülükler ayrıntılı bir biçimde ele alınmış, lisanslı olarak üretim faaliyetini yerine

¹⁷⁸ BİLİMGUT İnanç, Elektrik Piyasasında Son Kaynak Tedariki, (Uzmanlık Tezi, EPDK, 2008), Ankara, s. 70 vd.

¹⁷⁹ BİLİMGUT, s. 70.

getirmek isteyen tüzel kişilerin bürokratik işlemleri bu dönemde tamamlayarak tesisin kurulmasının önündeki hukuki engellerin kaldırılması amaçlanmıştır.

4628 sayılı Kanun'da yer almayan bir diğer yenilik olarak 6446 sayılı Kanun'da lisanssız olarak yürütülebilecek üretim faaliyetinin kapsamı belirlenmiştir. 4628 sayılı Kanun'unun yürürlük döneminde lisanssız yürütülebilecek faaliyetler “*Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunun*”¹⁸⁰ (YEK Kanunu) 6/A maddesinde düzenlenmiş olmasına rağmen 6446 sayılı Kanun, lisanssız olarak yürütülebilecek üretim faaliyetinin azami sınırı ile lisanssız üretim yapılabilecek üretim faaliyetlerini tek tek saymıştır. Lisanssız yürütülebilecek faaliyetler sınırlı sayıda düzenlenmiş olup kanunun hilafına bu faaliyetlerin genişletilmesi ve lisanslı bir faaliyetin lisanssız olarak yürütülebilmesi olanaklı değildir. Lisanssız olarak yürütülmesine izin verilen yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik enerjisi üretimlerinde üretici tüketim tesisinde tüketemediği elektrik enerjisini son kaynak tedarik yükümlüsü şirket aracılığıyla YEK Kanunu'nun I sayılı cetvelinde gösterilen ve yenilenebilir enerji kaynağının türüne göre değişkenlik arz eden fiyatlarla piyasaya satabilmektedir. Lisanssız üretici ile son kaynak tedarikçisi şirket arasında fiili bir sözleşme ilişkisi kurulmuş olmakta, lisanssız üretici ürettiği elektrik enerjisini EPIAŞ tarafında işletilen organize elektrik piyasasında satma olanağına kavuşmaktadır. Diğer taraftan lisanssız olarak yürütülebilecek faaliyetler YEK Kanunu ile 6446 sayılı Kanun'da önceleri sadece üretim faaliyetine özgülenmişken 7103 sayılı Kanun¹⁸¹ ile yapılan değişiklik sonrasında elektrik depolama faaliyeti ile talep tarafı katılımı ilk bir piyasa faaliyeti olarak kanun düzeyinde sayılmıştır.

2.3. Elektrik Piyasasında Düzenleme ve Düzenleyici Kurumun Rolü

Elektrik piyasasında düzenleme (regülasyon), bir faaliyete ilişkin bir piyasada piyasa kuralları ile piyasada faaliyet gösterenlerin uyması gereken kuralların belirlenmesi, kurallara uyulmasının sağlanması ve denetlemelerle kurallara uyulmadığını tespiti halinde yaptırımlar uygulanması olarak adlandırılmaktadır¹⁸². Geniş anlamda düzenleme ise denetlemek, düzenlemek, etkilemek için yapılan bilinçli faaliyetlerdir¹⁸³.

¹⁸⁰ 10.05.2005 tarihli ve 5346 sayılı Kanun, 18.5.2005 tarihli ve 25819 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁸¹ 21.03.2018 tarihli ve 7103 sayılı Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 27.3.2018 tarihli ve 30373 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁸² ÇAKMAK Zeynep, Bağımsız İdari Otorite Olarak Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, I. Baskı, Ankara, 2011, s. 6.

¹⁸³ ÖZCAN Elvin Evrim, İdare Hukuku Açısından Türkiye'de Elektrik Sektörünün Regülasyonu ve Avrupa Birliği, Rusya, Çin ve Güney Amerika Uygulamaları, 1. Baskı, 2010, s. 24 vd.

Düzenleme; iktisadi, sosyal ve idari olmak üzere üç kategoride toplanmaktadır. İktisadi düzenleme, fiyat, ücret ve faiz kontrolleri gibi piyasadaki oyuncular arasında rekabeti artırarak piyasanın etkinliğini geliştirmeye yönelik bir faaliyettir. Sosyal düzenleme toplumun haklarını korumaya ve refahını artırmayı amaçlarken idari düzenleme ise devletin müdahil olduğu işlemlerin ne şekilde gerçekleştirileceğine dair kurallar bütünüdür¹⁸⁴.

Kamusal alanda önemli birtakım sektörlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi, hâkim durumun kötüye kullanılmasını engelleme, piyasaya yeni girişleri sağlamaya¹⁸⁵ yönelik olarak rekabete açılan bu alanlarda işletme ve düzenleme işlevlerinin ayrılması sonucunda düzenleme görev ve işlevini yerine getirecek bağımsız idari otoritelere olan gereksinim ortaya çıkmıştır¹⁸⁶. Bu otoriteler kurumsal özerkliğe sahiptir. Özerklik ifadesi için bağımsızlık (*independency*) ya da tarafsızlık (*neutrality*) kavramları da tercih edilebilmektedir. Ayrıca bu otoriteler, kurum – kurul – başkan şeklinde idari bir yapılanmayı haiz olup her birinin görevlerinin belirlendiği durumlarda birbirlerine soyut bir yetki devri söz konusu olmamaktadır¹⁸⁷. Bağımsızlığın garanti edilmesi bakımından da bu bağımsız idari otoriteler için özel bütçe belirlenmektedir. Diğer taraftan uyguladıkları yaptırımlar karşısında tahsil edilen idari para cezasının bir kısmının bu kurumlara bırakılması ise düzenleyici ve denetleyici otoritenin tarafsızlığı konusunda soru işaretleri oluşturmaktadır.

Türkiye’de enerji piyasasını denetlemek ve düzenlemekle görevli olan EPDK, 4628 sayılı mülga Elektrik Piyasası Kanunu’nun ilk halinde belirtildiği üzere Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu olarak 19.11.2001 yılında kurulmuştur. 18/4/2001 tarihli ve 4646 sayılı Kanunla¹⁸⁸ kurumun adı “*Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu*” olarak değiştirilmiştir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında 4628 sayılı Kanun’un 4 üncü maddesinde Kurumun kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip olduğuna dair hükme yer verildikten sonra Kurumun lisans vermek, piyasa performansını izlemek, yönetmelikleri çıkarmak, piyasayı düzenlemek ve denetlemekle görevli olduğu hüküm altına alınmıştır. Teşkilat Kanunu Başkanın, Kurumun ve Kurulun görevlerini saymış kurumun karar ve temsil organının Kurul olduğu da açıkça ifade edilmiştir. Başkan, Kurul’un ve

¹⁸⁴ ARDIYOK Şahin, Doğal Tekeller ve Düzenleyici Kurumlar, Türkiye için Düzenleyici Kurum Modeli, Rekabet Kurumu, Ankara, 2002, s. 8.

¹⁸⁵ ÇINAR Hacı Yusuf, Elektrik Piyasasında Dağıtım Faaliyetine İlişkin Lisanslama Rejimi ve Denetimi, Astana Yayınları, Ankara 2018, s. 25.

¹⁸⁶ TAN Turgut, “Bağımsız İdari Otoriteler ve veya Düzenleyici Kurullar”, Amme İdaresi Dergisi, 35, 2 (2002), s. 11.

¹⁸⁷ TAN, (Bağımsız İdari Otoriteler ve veya Düzenleyici Kurullar), s. 18.

¹⁸⁸ Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması ve Doğal Gaz Piyasası Hakkında Kanun 2.5.2001 tarihli ve 24390 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Kurum'un başkanıdır. Başkan kurul kararlarının yürütülmesi ve uygulanmasından sorumludur. Başkanın ve kurul üyelerinin görev süresi 4 yıldır¹⁸⁹.

2.4. Bugünkü Piyasa Yapısı

2.4.1. Elektrik piyasasında verilen lisanslar

Elektrik piyasasında faaliyet göstermek isteyen tüzel kişiler faaliyete başlamadan önce EPDK'den lisans almak zorundadır. 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun tanımlar başlıklı 3'üncü maddesinde (t) lisans tüzel kişilere piyasada faaliyet gösterebilmek için verilen izin şeklinde bir tanım yapılmıştır. Elektrik piyasasında lisans almak kaydıyla yürütülebilecek faaliyetler *üretim, iletim, dağıtım, toptan satış, perakende satış, piyasa işletim, ithalat ve ihracat, şarj ağı işletmecisi* olarak sayılmıştır. Elektrik piyasasında sayılan bu faaliyetleri yürütmek üzere kurulan şirketlerin Türk Ticaret Kanunu uyarınca anonim ya da limited şirket olması gerektiği düzenlendikten sonra lisans sahiplerinin uymakla yükümlü oldukları faaliyetlerin yönetmelikle düzenlenmesi hüküm altına alınmıştır.

Lisans sahiplerinin uyması gereken kurallar başta Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği¹⁹⁰ (EPLY) olmak üzere EPDK tarafından çıkarılan ikincil mevzuat ile düzenlenmiştir. 6464 sayılı Kanun ile ilk kez getirilen önlisansın süresi ise mücbir sebep halleri hariç olmak üzere 24 aydır. Elektrik Piyasasında lisansların en az 10 yıl en fazla 49 yıl için verileceği düzenlenmiştir. EPLY'nin 25 inci maddesine göre görevli tedarik şirketi ile dağıtım şirketine verilecek lisanslarda ön koşul olarak düzenlemeye tabi varlıkların işletme hakkının devralındığının belgelenmesi gerekmektedir.

Kanaatimizce, Türkiye Elektrik Piyasasında faaliyetleri incelemeyen önce Türkiye Elektrik Piyasası Faaliyetlerinin genel görünümünü vermek konunun etraflıca ele alınmasını kolaylaştıracaktır.

¹⁸⁹ 10/7/2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 3 sayılı Üst Kademe Kamu Yöneticileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usullerine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 6 yıl olan kurum başkanın ve kurul üyelerinin süresi 4 yıla düşürülmüştür.

¹⁹⁰ Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliğinin ilk hali 2 Kasım 2013 tarihli ve 28809 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Tablo 2.1. Temel Elektrik Piyasası Faaliyetleri

Üretim	Şebeke Faaliyetleri ve Piyasa İşletim	Tedarik Faaliyeti ve Diğer Faaliyetler	Tüketici
Lisanslı Üretim Şirketleri (Üretim Lisansı)	Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (İletim Lisansı – Şebeke İşletmecisi- Kamu)	21 Görevli Tedarik Şirketi (Tedarik Lisansı - Özel)	Serbest Olmayan Tüketici
Lisanssız Elektrik Üretim	21 Elektrik Dağıtım Şirketi (Dağıtım Lisansı - Özel)	Tedarik Şirketleri (Tedarik Lisansı - Özel)	Serbest Tüketici
Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) (Kamu / Üretim Lisansı)	EPIAŞ (Piyasa İşletmecisi – Kamu / Özel)	EÜAŞ (Tedarik Lisansı)	Son Kaynak Tedariki (Düşük Tüketimli Tüketici / Yüksek Tüketimli Tüketici)
	Dağıtım Lisansı (OSB)	Şarj Ağı İşletmecisi Lisansı	Özel Koruma Rejimi (Tüketimi Düşük Serbest Tüketici)
		Depolama	

2.4.1.1. Dağıtım lisansı

4628 sayılı mülga Elektrik Piyasası Kanunu’ndan bu yana elektrik piyasasında dağıtım faaliyetinin kapsamı şebeke faaliyetlerine özgülenmiştir. Elektrik piyasasında dağıtım faaliyetinin yapılabilmesi için öncelikle TEDAŞ ile İşletme Hakkı Devir Sözleşmesi imzalanmış olduğunun tevsik edilmesi gerekmektedir. Dağıtım lisansı, sınırları belirlenmiş dağıtım bölgesinde dağıtım faaliyetinin yürütülmesini sağlamaktadır. Türkiye’de EPDK’dan elektrik dağıtım lisansı almış 21 şirket bulunmaktadır. Dağıtım faaliyetinin sınırları ise önceleri 4628 sayılı mülga Elektrik Piyasası Kanunu’nda sonrasında ise 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nda belirlenmiştir. Sıkı bir düzenlemeye tabi olduğu için elektrik dağıtım faaliyeti dışında piyasa dışı bir faaliyetle iştigal edilmesi halinde 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun 16’ncı maddesi uyarınca yaptırım uygulanmaktadır.

Elektrik Piyasası Kanunu’nda dağıtım: “*Elektrik enerjisinin 36 kV ve altındaki hatlar üzerinden naklini, dağıtım sistemi: “Bir dağıtım şirketinin, lisansında belirlenmiş dağıtım bölgesinde işlettiği elektrik dağıtım tesisleri ve şebekesini”, dağıtım şirketi: “Belirlenen bir bölgede elektrik dağıtımını ile iştigal eden tüzel kişiyi” ve dağıtım tesisi: “İletim tesislerinin ve dağıtım gerilim seviyesinden bağlı üretim ve tüketim tesislerine ait şalt sahalarının bittiği noktadan sonraki nihayet direğinden, alçak gerilim seviyesinden bağlı tüketicilerin yapı bina giriş noktalarına kadar, bina giriş ve sayaç arası hariç, elektrik dağıtımını için teçhiz*

edilmiş tesis ve teçhizat ile dağıtım şirketince teçhiz edilen ya da devralınan sayaçları” şeklinde ifade edilmektedir.

Elektrik dağıtım şirketlerinin piyasa dışı bir faaliyet ile iştigal etmesi yasak olduğu için faaliyetin çerçevesi ve bu faaliyetten elde edilecek gelir EPDK tarafından belirlenmektedir. 6446 sayılı Kanunu'nun 17'nci maddesinde elektrik dağıtım sistemine bağlantı hizmeti verilmesi halinde uygulanacak *bağlantı tarifeleri* ile dağıtım sistemindeki yatırımların yapılması, sistem işletim maliyetinin karşılanması, sayaç okuma ile kesme - bağlama hizmetlerinin verilmesi amacıyla ve teknik ve teknik olmayan kayıpların düşürülmesini teşvik edecek şekilde belirlenen *dağıtım tarifesi* Kurul tarafından belirlenmektedir. Belirlenen tarifelerden hareketle makul bir kâr elde edilmesine izin verecek şekilde dağıtım hizmet maliyetleri son kullanıcıya yansıtılmaktadır. 6446 sayılı Kanun'un geçici 1'inci maddesinde de belirtildiği üzere tüketiciler elektrik dağıtım hizmeti aldıkları dağıtım bölgesinin maliyetleri yerine tüm Türkiye'de uygulanan ve çapraz sübvansiyon içeren ulusal tarife mekanizması uyarınca belirlenen maliyetlere katlanmaktadırlar.

6446 sayılı Kanun elektrik dağıtım faaliyeti genel olarak, kullanıcılara bağlantı hizmeti verilmesi, elektrik şebekesinde yatırımların yapılması, sayaçların kurulması ve işletilmesi, sayaçların okunması, elektrik şebekesinde tedarik sürekliliğini sağlanması, şebekenin bakım ve onarımının yapılması şeklinde ifade edilebilir. Dağıtım şirketi, Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği'nin¹⁹¹ 10'uncu maddesi uyarınca usulüne uygun yapılan bağlantı taleplerini aynı Yönetmeliğin 10/A ve 10/B maddelerinde öngörülen süreler ve yöntemlerle karşılamak zorundadır.

Elektrik dağıtım şebekesi doğal tekel¹⁹² niteliğini taşımaktadır. Dağıtık üretim¹⁹³ tesisleri hariç olmak üzere elektrik enerjisinin üretildiği yerden itibaren tüketiciye teslim edilmesi mümkün değildir. Elektriğin tüketiciye ulaştırılabilmesi için bir elektrik şebekesine

¹⁹¹ İlk halı 28.01.2004 tarihli ve 28896 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁹² Doğal tekel, rekabetin eksik ya da hiç olmadığı piyasalar için söylenebilir. Doğal tekel özelliği gösteren teşebbüsler sahip oldukları üstün pazar gücü sayesinde piyasada arzı, fiyatı belirleyebilme ayrıcalığına sahiptirler. Fahiş veya aşırı düşük fiyat uygulayarak piyasada bozucu etki meydana getirebilirler. Bu durum ise refah kaybına yol açar. Ayrıntılı bilgi için Bknz: ATİYAS İzak, “Rekabet Politikasının İktisadi Temelleri Üzerine Düşünceler”, Rekabet Dergisi, S. 1, 2000 (Rekabet), s. 25-47; ÇORLU Hüseyin Çağrı, Identifying Relevant Markets in the EU Energy Sector: Experience and Prospects, Medeniyet ve Toplum / Güz 2018 Cilt 2 Sayı 2, s. 50.

¹⁹³ Dağıtık üretim, tüketim noktasında elektriğin üretilmesidir. Böylece elektriğin nakli için bir şebekeye ihtiyaç duyulmaz.

ihtiyaç duyulmaktadır. Elektrik dağıtım şebekesini kurmanın maliyeti çok yüksektir, bu nedenle elektrik dağıtımını “batık maliyet”¹⁹⁴ özelliği göstermektedir.

Elektrik dağıtım şirketi elektrik dağıtım sisteminde sunulan elektrik enerjisinin tedarik sürekliliğini, elektrik dağıtım sisteminin teknik, ticari kalitesini sağlamakla görevlidir. Bu bakımdan elektrik enerjisinin tedarik edilememesinden kaynaklanan ve ayıba karşı tekeffül olarak adlandırılabilir sorumluluğun sınırları Kalite Yönetmeliği’nde¹⁹⁵ belirlenmiştir. Dağıtım şirketi, elektrik dağıtım şirketinde tedarik sürekliliğini ve teknik kaliteyi sağlamakla görevli olduğu gibi elektrik dağıtım sistemi kullanıcılarının işlemlerini de belirlenen sürelerde yerine getirmekle yükümlüdürler. Bu sorumluluk ise ticari kalite performansı olarak adlandırılmaktadır. Dağıtım şirketi uzun süreli kesinti, yıllık kesinti ve tedarik sürekliliğinin sağlanamamasından kaynaklı olarak kullanıcıya tazminat ödemekle yükümlüdür. Aynı şekilde dağıtım şirketinin ikincil mevzuat ile belirlenmiş işlemleri belirlenen sürelerde yerine getirememesi de tüketici açısından bir tazminat hakkı doğurmaktadır. Örneğin elektriğin süresinde bağlanamaması, müşteri hizmet merkezlerinde tüketiciye süresinde yanıt verilmemesi gibi hallerde dağıtım şirketi süresinde yerine getiremediği her işlem için EPDK tarafından belirlenen tazminatı kullanıcıya ödemek zorundadır. Aksine bir uygulama halinde yerine öngörülen tazminatın 1.2 katı dağıtım şirketinin elde ettiği gelirlerden EPDK tarafından indirilmektedir.

Elektrik; üretilen ve tüketilen elektriğin şebekeye verilmeden üretildiği yerde tüketilmesi hali haricinde bir şebeke aracılığıyla nakledilmektedir¹⁹⁶. Elektrik piyasasında organize elektrik piyasalarının¹⁹⁷ açılması ile birlikte elektrik artık bir emtia olarak kabul edilmektedir. Elektrik alınıp satılmakta ve vadeli işlem piyasasında ticareti yapılan ileri dönemde fiziksel teslimat gerektiren¹⁹⁸ bir mal olarak sayılmaktadır. Dengeleme ve

¹⁹⁴ Yatırım yapıldıktan sonra geri kazanılmayan ve alternatif kullanımı olmayan maliyet, batık maliyettir. Bu konuda Bkz. ATİYAS İzak: 15/16 Mart 2001 “Regülasyon ve Rekabet” konulu çalışmada sunulan tebliğ, Rekabet Kurumu Yayını No: 0081, Rekabet Kurumu, Ankara 2001, s. 31.

¹⁹⁵ 29 Aralık 2020 tarihli 31349 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁹⁶ GÜVEN Kudret, Enerji Sağlama Sözleşmeleri, Hüküm ve Sonuçları, Ankara, 1994, s. XIV (Enerji Sağlama). Hukukumuzda elektriğin hukuki niteliği hakkında ASLAN, İ. Yılmaz: Enerji Hukuku, Elektrik Piyasasında Rekabet ve Regülasyon, Cilt 1, Bursa 2007, s. 294-298; AYRANCI Hasan, Enerji Sözleşmeleri, Yetkin Yayınları, Ankara 2010, s. 142-147 (Enerji).

¹⁹⁷ 6446 sayılı Kanunda ve ikincil mevzuatında *Organize elektrik piyasaları: Elektrik enerjisi, kapasitesi veya perakende alışı satışının gerçekleştirildiği ve piyasa işletim lisansına sahip merkezî bir aracı tüzel kişilik tarafından organize edilip işletilen gün öncesi piyasası, gün içi piyasası ve ileri tarihli fiziksel teslimat gerektiren diğer elektrik piyasaları ile sermaye piyasası aracı niteliğindeki standardize edilmiş elektrik sözleşmelerinin ve dayanağı elektrik enerjisi ve/veya kapasitesi olan türev ürünlerin işlem gördüğü ve Borsa İstanbul Anonim Şirketi tarafından işletilen piyasaları ve Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi tarafından organize edilip işletilen dengeleme güç piyasası ve yan hizmetler piyasası gibi elektrik piyasalarını, şeklinde tanımlanmaktadır.*

¹⁹⁸ 14.4.2009 tarihli ve 27200 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Uzlaştırma Yönetmeliği¹⁹⁹ uyarınca gün öncesi, gün içi ve dengeleme güç piyasalarında aktif elektrik enerjisine olan arz ve talebin dengelenmesine dair kurallar ortaya konulmaktadır. Elektrik alınıp satılan ve ticareti yapılan bir emtiadır. Oysa elektriğin şebekede taşınması *hizmet* olarak adlandırılmakta, elektriğin ticaretini yapanlar elektrik dağıtım şebekesinden kaynaklanan arıza nedeniyle elektriğin tedarik edilememesinden kaynaklı olarak tüketiciye karşı bir sorumluluk üstlenmemektedir. Aksine şebeke kaynaklı bir aksaklık nedeniyle tedarikçi taahhüt altına girdiği emtiayı tedarik edememekte ve kontrata bağlanan edimleri ölçüsünde zarara maruz kalmaktadır. Tüketilen elektrik sayaçlarla ölçülerek dağıtım şirketi tarafından tespit edilmekte tedarikçi ise dağıtım şirketi tarafından bildirilen tüketim değerlerini esas alarak tüketiciye fatura düzenlemektedir. Dolayısıyla sayaç, elektrik kesintisi olduğu zaman tüketim kaydetmediği için tedarikçinin faturalanacak bir alacağı da söz konusu olmamaktadır. Buradaki zarar, tedarikçinin aldığı ya da ürettiği elektriği satamamasından kaynaklanan menfi zarar ile sözleşmedeki edim yükümünün yerine getirilmesinden beklenen müspet yararı da kapsamaktadır. Her ne kadar elektrik enerjisinin tedarik edilememesi ve tüketicinin kesintiye maruz bırakılması nedeniyle elektrik dağıtım şirketinin Kalite Yönetmeliği uyarınca bir tazmin sorumluluğundan bahsedilse de ortaya çıkan zarar Yönetmelik gereği tüketiciye ödenmesi istenilen tazminattan daha fazla olabilmektedir. Örneğin tüketicinin ürünlerinin bozulmasında olduğu gibi dağıtım şirketinin tüketiciye sabit bir tazminatı ödeyerek ürün kaybından doğan zararı karşılayıp karşılamadığı sorusu akla gelebilir. Dağıtım şirketinin bu durumda tüketicinin kullanım yerinde gereken tedbiri almadığı örneğin jeneratör tesis etmediği gerekçesiyle TBK'nin 52'nci maddesi uyarınca sorumluluktan kurtulabilmesi ise mümkündür. Diğer taraftan Kalite Yönetmeliği'nin 26'ncı maddesinde dağıtım şebekesinde meydana gelen kesintinin kullanıcının cihazlarında arızaya ya da bozulmaya yol açması halinde kullanıcının cihazının tamir ettirilmesi ya da tamir bedelinin ödenmesi, cihazın tamir ettirilemeyeceği hallerde ise cihaz bedelinin dağıtım şirketi tarafından ödenmesi gerekmektedir.

¹⁹⁹ Vadeli Elektrik Piyasasının İşletimine İlişkin Usul ve Esaslar 2.2.2021 tarihli ve 31027 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Vadeli elektrik piyasasının açılışı için öngörülen tarih 1 Haziran 2021'dir.

2.4.1.2. İletim lisansı

İletim, elektrik enerjisinin yüksek gerilim hatlarıyla iletim şebekesinden taşınarak dağıtım şebekesine ya da iletimden bağlı olan son kullanıcıya ulaştırılması işidir²⁰⁰. 6446 sayılı Kanunda iletim, *elektrik enerjisinin gerilim seviyesi 36 Kv üzerindeki hatlar üzerinden nakli* olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca TEİAŞ, sınır ötesi elektrik ticaretinin yapılabilmesi için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın izni ile uluslararası enterkoneksiyon hatlarını kurabilir ve tesisleri işletebilir.

Dağıtım faaliyetinde olduğu gibi iletim faaliyeti de doğal tekeldir ve batık maliyetlidir. Doğal tekel olması nedeniyle EPDK tarafından sıkı bir regülasyona tabi olan TEİAŞ'ın iletim faaliyeti kapsamında elde edeceği gelirin düzenlenmesini Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği uyarınca EPDK yapmaktadır. Elektrik dağıtım faaliyetinin aksine iletim faaliyetini kamu tüzel kişiliğini haiz Türkiye Elektrik İletim A.Ş. yürütmektedir. TEİAŞ 233 sayılı KİT'ler Hakkında KHK'ye tabi bir iktisadi devlet teşekkülüdür.

İletim faaliyeti elektrik piyasasında lisans alınarak yürütülebilecek bir faaliyettir ve TEİAŞ 13.3.2003 tarihinde EPDK'den elektrik iletim lisansı almış ve o günden bu yana da 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 8'inci maddesinde belirlenen görevleri yerine getirmektedir. TEİAŞ'ın piyasa dışında bir faaliyetle işgal etmesi 6446 sayılı Kanunla yasaklanmıştır. İletim faaliyetinin bir gereği olarak TEİAŞ üretim ve tüketim tesislerinin iletim sistemine bağlanması için gerekli olan yatırımları yapmakla yükümlüdür. Ayrıca TEİAŞ "*şebeke işletmecisi*" ve "*sistem işletmecisi*" olarak Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği uyarınca iletim seviyesinden bağlı sayaçların okunması ya da tüketimlerini tespit etmekle görevli olduğu gibi dengeleme güç piyasasının²⁰¹ da yürütülmesinden sorumludur. Bu sorumluluk elektrik piyasasında sistemin dengede tutulması, arz ve talebin dengelenmesi anlamına gelmektedir. Bu kapsamda TEİAŞ, Elektrik Şebeke Yönetmeliği²⁰² kapsamında iletim sisteminin gerçek zaman şartları altında gerilim, frekans ve güç akışlarının belirlenen limitler içerisinde kararlılığını kaybetmeden işletilmesi için gereken tedbirlerin alınması ile yükümlüdür. TEİAŞ, Elektrik Piyasası Yan Hizmetler

²⁰⁰ TATLI Burçak, Türkiye Elektrik Pazarında Güncel Gelişmeler ve Avrupa Birliği Komisyonunun CEZ Kararı (İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi- İnHÜFD, 9,1), 2018, 77-104, s. 84.

²⁰¹ Arz ve talebin gerçek zamanlı olarak dengelenmesi amacına hizmet etmek üzere, 15 dakika içerisinde gerçekleştirilebilen çıkış gücü değişimi ile elde edilen yedek kapasitenin alış-satışının gerçekleştiği ve sistem işletmecisi tarafından işletilen organize toptan elektrik piyasasıdır.

²⁰² Elektrik Şebeke Yönetmeliğinin ilk hali 28.05.2014 tarihli ve 29013 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Yönetmeliği²⁰³ kapsamında primer, sekonder, tersiyer ve reaktif güç kontrolü için gerekli olan yan hizmetleri temin ederek kararlı bir sistemin sunulmasına hizmet eder.

Elektrik Piyasası Kapasite Mekanizması Yönetmeliği²⁰⁴ uyarınca yeterli güç kapasitesinin oluşturulması ve uzun dönemde sistem güvenliğinin sağlanması amacıyla doğal gaz ve kömüre dayalı kurulu gücü 100 MW_e'ın üzerindeki tesisler ile YEKDEM'den yararlanmayan 50 MW_e üzerinde kurulu güce sahip yerli kaynaklara dayalı üretim tesislerinin yararlanabildiği teşviki içeren kapasite mekanizması temin etme sürecini de TEİAŞ yürütmektedir.

2.4.1.3. Piyasa işletim lisansı

4628 sayılı Mülga Kanun'da piyasa işletim faaliyetini aynı zamanda iletim faaliyetini yürüten TEİAŞ yapmaktaydı. İlk hali 14 Nisan 2009 tarihli ve 27200 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliğinin (DUY) "*Piyasa İşletmecisinin sorumlulukları*" başlıklı 11' inci maddesinde, piyasa işletmecisinin Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi (PMUM) olduğu, PMUM'un gün öncesi planlama, gün öncesi piyasa işlemini, uzlaştırma işlemlerinin ve veri yayınlama faaliyetlerini yürütmekle görevli olduğu düzenlenmekteydi. PMUM'un ayrı bir tüzel kişiliği veya statüsü bulunmamaktaydı ve PMUM, TEİAŞ nezdinde bir daire başkanlığı şeklinde yapılandırılmıştı.

6446 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte piyasa işletim faaliyetinin yürütülmesi, eş söyleyişle organize toptan elektrik piyasaları ile bu piyasalarda gerçekleştirilen faaliyetlerin mali uzlaştırma işlemlerini yeni kurulacak olan EPIAŞ'ın yapması hüküm altına alınmıştır. EPIAŞ'ın 13.1.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca bir anonim şirket olarak kurulması ve 6446 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden itibaren 6 ay içerisinde esas sözleşmesinin ticaret siciline tescil edilerek faaliyete geçirilmesi öngörülmüştür; ancak EPIAŞ 18 Mart 2015 tarihinde faaliyete geçebilmiştir. 1 Eylül 2015 tarihinde EPIAŞ piyasa işletim lisansı olarak PMUM'un o güne kadar yürüttüğü piyasa işletim faaliyeti devralmıştır. EPIAŞ'ın %30 payı TEİAŞ'a, %30,8 hissesi Borsa İstanbul'a ve %39,2'si piyasada faaliyet gösteren enerji şirketlerine aittir.

DUY'un 11 inci maddesinde:

- EPIAŞ'ın piyasa işletmecisi olduğu,
- Vadeli elektrik piyasası

²⁰³ 26.11.2017 Tarihli ve 30252 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁰⁴ 18.12.2021 tarihli ve 31693 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

- Gün öncesi piyasası
- Gün içi piyasası
- Vadeli işlem piyasası
- Uzlaştırma

işlemlerini yürütmekle görevli olduğu düzenlenmiştir.

DUY'a göre elektrik piyasasında dengeleme ikili anlaşmaları tamamlayacak şekilde gün öncesi ve gerçek zamanlı dengelemeden oluşan işlemdir.

EPİAŞ, kısa adı "YEKDEM" olan ve yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrik enerjisinin destelenmesi amacıyla 5346 sayılı YEK Kanuna dayanılarak oluşturulan piyasanın da işlemlerini yürütmektedir. YEK Kanunu uyarınca yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması, kaynak çeşitliliğinin artırılması amaçlanmış olup ilgili Kanunun 6, 6/A ve 6/B maddeleri kapsamında yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı lisanslı, lisanssız üretim ile üretimde yerli aksamın kullanılması desteklenmiştir. YEK Kanunu YEKDEM'den yararlanmaya dair süreyi, fiyatları ve YEKDEM kapsamında üretilen elektrik için ödenecek bedeli düzenlenmektedir. İşte bu noktada EPİAŞ, yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektriğin tedarikçiler tarafından alınması, tedarikçilerin payına düşen miktarın ve bedelin uzlaştırılması işlemleri ve faturalama görevlerini yürütmektedir (YEK Kanunu m. 6).

EPİAŞ, serbest tüketicilerin kayıt, tedarikçi değiştirme, portföye ekleme, portföyden çıkarma işlemlerinin yürütüldüğü Piyasa Yönetim Sisteminin (PYS) sahibidir. Bir serbest tüketiciye elektrik tedarik etmek isteyen bir piyasa katılımcısı tüm işlemlerini PYS üzerinden yapmak zorundadır. EPİAŞ serbest tüketici veri tabanı ile serbest tüketici portalini yönetmektedir. Ayrıca elektrik piyasasındaki tüm uzlaştırma işlemleri, TEİAŞ ve/veya elektrik dağıtım şirketlerince tespit edilen uzlaştırmaya esas veriş-çekiş miktarından hareketle EPİAŞ tarafından yapılmakta ve ilgili piyasa katılımcısına²⁰⁵ faturalanmaktadır. Uzlaştırma, dengeleme mekanizmasından doğan alacak ve borçların hesaplanması, faturalanması, mahsuplaştırılması, mahsuplaşma sonucunda piyasa katılımcılarının borçlu ya da alacaklı olmasına göre Takasbank üzerinden tahsil etme ya da ödeme işlemlerinin yapılmasını içeren bir süreçtir. Bunun yanı sıra EPİAŞ, gün öncesi ve gün içi piyasasındaki elektrik alış – veriş arasındaki taahhütlerin sapması nedeniyle ortaya çıkan elektrik

²⁰⁵ DUY'a göre, piyasa katılımcısı vadeli elektrik, gün öncesi, gün içi piyasaları ile dengeleme mekanizmasına katılan ve EPİAŞ ile imzaladıkların katılım anlaşmaları doğrultusunda EPİAŞ tarafından yürütülen organize elektrik piyasalarında işlem yapan lisans sahibi tüzel kişilerdir.

enerjisinin piyasa katılımcıları bakımından mali dezavantaj oluşturan dengesizliklerini de faturalamaktadır. Dengesizlik “*pahalıya al, ucuza sat*” mantığıyla hesaplanıp fatura edilmektedir. Dengesizliklerin bir portföy grubu içinde yönetilebilmesine izin verilmiştir. Bu halde, dengeleme grubuna dâhil olan piyasa katılımcıları, uzlaştırmanın yapıldığı aynı saat dilimi içerisinde karşılıklı olarak negatif ve pozitif sapmalarını “dengeden sorumlu grup” ve “dengeden sorumlu taraf” mekanizmasıyla değiştirebilmektedirler.

2.4.1.4. Tedarik lisansı

4628 sayılı mülga Kanun zamanından beri perakende ve toptan satış lisansları kapsamında yürütülen tedarik faaliyeti, 6446 sayılı Kanun’un 10’uncu maddesinde düzenlenmiştir. Aynı kanunun 3’üncü maddesinde *toptan satış* “Elektrik enerjisinin ve/veya kapasitesinin tekrar satışı için satışını” *perakende satış* ise elektriğin tüketicilere satışı” olarak ifade edilmektedir. Son tüketiciler son kaynak tedariki kapsamında elektrik alan tüketiciler ile serbest ve serbest olmayan tüketiciler olarak ikiye ayrılmaktadır. EPTHY’nin²⁰⁶ 7’nci maddesinde serbest olmayan tüketici elektrik dağıtım sistemine ilk kez bağlanan tüketiciler ile tüketimleri EPDK tarafından belirlenen serbest tüketici limitini geçemeyen tüketiciler olarak belirlenmektedir. Aynı Yönetmeliğin 6’ncı maddesinde serbest tüketici olma statüsü iletim sistemine doğrudan bağlanma, Organize Sanayi Bölgesi (OSB) tüzel kişiliğini haiz olma ve EPDK tarafından belirlenen tüketim limitinin aşılmasına bağlanmıştır. Son kaynak tedariki kapsamında elektrik alan tüketiciler ise herhangi bir nedenle ikili anlaşma yapamamış olan serbest tüketicilerdir.

6446 sayılı Kanun’un 10’uncu maddesinde, elektrik tedarik lisansı sahiplerinin serbest tüketicilere perakende veya toptan elektrik satabileceği ve elektriği ithal ve ihraç edebilecekleri düzenlenmektedir. Tedarik şirketlerinin yanı sıra üretim şirketleri de serbest tüketicilere elektrik enerjisinin toptan ve perakende satışını yapabilmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki elektriğin serbest olmayan tüketicilere satışını yalnızca elektrik dağıtım şirketinden bölünerek kurulan görevli tedarik şirketi yapabilmektedir. Bu bakımdan görevli tedarik şirketleri sadece bölündüğü dağıtım şirketinin lisans bölgesi içinde bulunan serbest olmayan tüketicilere EPDK tarafından belirlenen düzenlemeye tabi tarifelerden elektrik enerjisi satabilir, serbest olmayan tüketiciler açısından ise bir bölge sınırlaması bulunmamaktadır. Aynı şekilde görevli tedarik şirketi, ilgili dağıtım bölgesinin son kaynak tedarikçisi olduğu için EPDK tarafından belirlenen son kaynak tedariki tarifesi kapsamında

²⁰⁶ Yönetmeliğin ilk hali 30.5.2018 tarihli ve 30436 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

elektriğin tedarikini yapabilmektedir. Tedarik lisansı, EPLY’de gösterilen şartları haiz olan her anonim ve limitet şirket tarafından alınabilirken görevli tedarik şirketi sıfatıyla yalnızca 21 şirket bulunmaktadır. Kamu tüzel kişiliğini haiz EÜAŞ ise 6446 sayılı Kanun’un 26’ncı maddesi uyarınca kayıp kaçak ile genel aydınlatma için gerekli olan enerjiyi dağıtım şirketlerine; serbest olmayan tüketiciler için ihtiyaç duyulan enerjiyi ise görevli tedarik şirketine aynı kanunun 17’nci maddesine göre EPDK tarafından belirlenen toptan satış tarifesi üzerinden satmaktadır.

2.4.1.5. Üretim lisansı

6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun 6’ncı maddesi önlisansı, 7’nci maddesi ise üretim faaliyeti ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Kanunda üretim, enerji kaynaklarının elektrik enerjisine dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır. Üretim lisansı kapsamında, üretim şirketleri tedarikçilere, serbest tüketicilere ve özel direk hat tesis ettiği tüketicilere elektrik enerji satabilirler. 4628 sayılı Mülga Kanun’da üretim lisansı verilmesinden önce yasal gerekliliklerin tamamlanması için bir önlisans süreci bulunmamaktaydı. Bu nedenle, izin, ruhsat ve taşınmaz edimi gibi süreçlerin tamamlanamaması nedeniyle inşaat sürecine başlanamadığı için lisans iptali yaptırımı ile karşı karşıya bırakılmak istenilmeyen yatırımcı için 6446 sayılı Kanunda önlisans süreci düzenlenmiştir. Önlisans sürecinde üretim tesisinin bağlanacağı şebekeye göre iletim veya dağıtım şirketi ile EPBSKY uyarınca bağlantı ve sistem kullanım anlaşmaları imzalanmaktadır. Elektrik Şebeke Yönetmeliği’nin 33 üncü maddesi uyarınca 50 MW altında kurulu gücü olan tesislerin dağıtım şebekesine bağlanması gerekmektedir. DUY’un 19’ uncu maddesine göre elektrik sisteminin dengede tutulabilmesi için kendi adına kayıtlı uzlaştırmaya esas veriş çekiş birimi olan bir piyasa katılımcısının dengeleme birimi olması zorunlu olduğundan, sistem işletmeci olan TEİAŞ’ın talimatı doğrultusunda üretim yapılması zorunludur. 7257 sayılı Kanun’un 37’nci maddesiyle 6446 sayılı Kanun’da yapılan değişiklikle üreticilerin dağıtım sistemine bağlanmak üzere tesis edecekleri hat “bağlantı hattı” olarak kabul edilmiş olup bağlantı hattının dağıtım şirketi tarafından yapılması halinde üreticinin dağıtım şirketine “bağlantı tarifesi” ödemesi esası getirilmiştir. Bağlantı ve sistem kullanım anlaşmaları kapsamında üretici elektrik şebekesine verdiği ve elektrik şebekesinden çektiği elektrik miktarı için bağlantı durumuna göre dağıtım ya da iletim şirketine EPDK tarafından belirlenen hizmet bedelini²⁰⁷ ödemekle yükümlüdür.

²⁰⁷ 5993-2 sayılı Kurul Kararı ile kabul edilen 29.12.20015 tarihli ve 29579 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Dağıtım Lisansı Sahibi Tüzel Kişiler ve Görevli Tedarik Şirketlerinin Tarife Uygulamalarına İlişkin Usul ve

Türkiye’de kamu tüzel kişiliğini haiz EÜAŞ, özel sektör üretim şirketleri, yap işlet, yap işlet devret ve işletme hakkı devir sözleşmeleri kapsamında faaliyet gösteren şirketler elektriğin üretimi faaliyeti ile iştigal etmektedir. Üretim lisansı sahibi tüzel kişiler, ürettikleri elektrik enerjisini serbest tüketicilere, tedarikçilere ve organize elektrik piyasasına satabilirler ve vadeli elektrik piyasasında işlem yapabilirler.

2.4.1.6. Şarj ağı işletmeci lisansı

Avrupa Birliği’nde uzun zaman önce mevzuat düzenlemeleri tamamlanan elektrikli araçlara dair düzenlemeler, Türk Hukuku’nda ilk kez 21.12.2021 tarihli ve 7346 sayılı Kanun ile Elektrik Piyasası Kanunu’na “Şarj hizmeti” başlığı altında hükümler eklenmesi, elektrik araç ve şarj istasyonuna dair düzenlemelerin yapılması ile gerçekleşmiştir. Kanun ile elektrikli aracın tanımı yapılarak, şarj ağı işletmecisinin lisansla belirlenmesi, bu işletmecinin sertifika yoluyla şarj istasyonlarının şarj ağı işletmecisi hesabına kurulması ve işletilmesi amacıyla üçüncü kişileri yetkilendirmesi, sadakat sözleşmesi ile şarj hizmetinin belirli avantajlarla şarj kullanıcılarına tanınması öngörülmüştür. Ayrıca 6446 sayılı EPK’ye EK Madde 5 eklenerek şarj hizmeti ve şarj ağı işletmeci lisansı sahipliği düzenlemiştir. Madde ile yönetmeliklerin kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 3 ay içerisinde yürürlüğe konulması ve şarj hizmeti sağlayıcılarının mevcut durumlarını yönetmeliğin yürürlüğünden itibaren 4 ay içinde uyumlandırılması hedeflenmiştir.

Kanun’da, “*Elektrikli araç: Hareket etmesinde tek başına veya destekleyici olarak elektrikli motor kullanılan ve elektrik enerjisiyle haricen şarj edilebilen motorlu karayolu taşıtını*”,

“*Sadakat sözleşmesi: Elektrikli araç kullanıcısının şarj hizmetini belli avantajlar dâhilinde edinmesi amacıyla şarj ağı işletmeci lisansı sahibi ile yaptığı sözleşmeyi*”

“*Sertifika: Bir şarj ağı bünyesinde bir veya birden çok şarj istasyonunun, şarj ağı işletmecisi nam ve hesabına kurulması veya işletilmesi amacıyla Kurumun belirlediği usul ve esaslar çerçevesinde şarj ağı işletmecisi tarafından gerçek veya tüzel kişiye verilen yetki belgesini*”,

Esasların 16 ncı maddesi uyarınca üreticiler bağlantı durumuna ve tabi oldukları tarife sınıfına (çift terim – tek terim) göre hesaplanan bedeli ödemekle yükümlüdür.

“Şarj Ağı: Elektrikli araçlara birden çok şarj istasyonunda şarj hizmeti sağlamak için oluşturulan ve şarj ağı işletmecisi tarafından yönetilen sistemi”,

“Şarj Ağı İşletmecisi: Elektrikli araç kullanıcılarına, şarj ağına erişim açarak şarj hizmeti sağlayan ve şarj ağının işletmesini gerçekleştiren lisans sahibi tüzel kişiyi”,

“Şarj hizmeti: Elektrikli araçların akü, pil, kondansatör ve benzeri enerji depolayan ekipmanlarını doldurmak üzere ticari amaçla ve bedeli mukabilinde gerçekleştirilen kablolu veya kablosuz enerji aktarımını,

“Şarj istasyonu: Elektrikli araçlara kablolu veya kablosuz elektrik enerjisi aktarımının yapıldığı tesisi,”

“Şarj İstasyonu İşletmecisi: Şarj ağı işletmecisinden almış olduğu sertifika kapsamında şarj istasyonlarını yerinde işleten ve üçüncü taraflara bu şarj istasyonlarında şarj hizmeti sağlayan gerçek veya tüzel kişiyi”,

şeklinde tanımlanmıştır. Böylece kanunumuzda ilk kez elektrikli araçlar, elektrikli araçların şarj edilmesi, elektrikli araçların şarjı ile işgal edebilecek gerçek veya tüzel kişiler belirlenerek, “şarj ağı işletmeci” adında yeni bir lisans tanımlanmıştır. Şarj ağı işletmeci lisans sahibi, lisansında belirlenen bölgede veya ülkede şarj istasyonu kurulması veya işletilmesi hak ve yetkisine sahiptir. Ayrıca “sertifika” yoluyla şarj istasyonu kurdurulması veya işletirilmesi kapsamında hak ve yetkilerini “şarj istasyonu işletmecisi” ne devredebilmektedir. Ancak buna rağmen şarj ağı işletmecisinin asli sorumluluğu devam etmektedir.

Elektrik Piyasası Kanunu’nun EK 5’inci maddesine dayanılarak hazırlanan Şarj Hizmeti Yönetmeliği²⁰⁸,nin 16’ncı maddesinde şarj ağı işletmeci lisansı sahibinin hak ve yükümlülükleri belirlenmiştir. Kullanıcı elektrikli araç için şarj hizmeti alan kişi olarak tanımlanmıştır. Yine elektrik piyasası mevzuatının tamamına ait olarak benimsenmiş bir yöntem olarak “kullanıcıların” tamamı, şarj istasyonu işletmecisi karşısında 6502 sayılı TKHK kapsamında olup olmamaya bağlı olmaksızın aynı hak ve yükümlülüklerle sahip kılınmıştır. Nitekim Yönetmeliğin “Kullanıcıların hak ve yükümlülükleri ile şarj ağı gelişimi” başlıklı altıncı bölümünde, şarj hizmeti alan kullanıcıların hakları ve zararlarının tazmini konusunda TKHK’nin uygulanacağı açıkça zikredilmektedir.

²⁰⁸ 02.04.2021 tarihli ve 31797 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

TKHK’de tüketicinin taraf olduğu hukuki işlemin niteliği veya türü nedeniyle herhangi bir sınırlama yapılmamıştır (m. 3/1-L)²⁰⁹. Taraflardan birinin tüketici, karşı tarafın satıcı ya da sağlayıcı olduğu her türlü işlem ve sözleşme TKHK kapsamına girmektedir. Ancak şarj hizmeti alan her kullanıcının ticari ve mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi olmamasına rağmen, tüm kullanıcıların TKHK’nin verdiği koruma rejimine alınması elektrik sektörünün tüm tüketici haklarını kapsama eğilimi ile açıklanabilir. Kaldı ki böyle bir düzenleme yapılmassa da TKHK kapsamındaki tüketiciler bu haklarından istifade etmeye devam edeceklerdir.

Yönetmelikte, şarj ağı işletme lisans sahipliği ile kanunda sayılan haklar sayılarak lisans sahibinin sadakat sözleşmesi yapabilmesine imkân tanınmaktadır. Sadakat sözleşmesinin de bir tüketici sözleşmesi olabilmesi için “kullanıcı” sıfatının mutlaka TKHK kapsamında bir tüketici olması zorunludur. Aksi takdirde kullanıcının TKHK’de sayılan ve tüketiciyi koruyan hükümlerden yararlanabilmesi mümkün değildir. Tüketici sözleşmelerinde şekil serbestliği esastır²¹⁰. Şarj Hizmeti Yönetmeliği’nin 29’uncu maddesinde sadakat sözleşmesinin yazılı veya mesafeli olarak kurulabileceği düzenlenmiştir. Sözleşmenin şekli kanunda düzenlenmediği için sadakat sözleşmesinin “isimsiz sözleşme” olduğunu söylemek mümkündür. Kanun koyucunun bir sözleşmeyi adlandırmış olması ve düzenlenmiş olması o sözleşmeyi isimli sözleşmeler kategorisine sokmaktadır. Düzenlemeden amaç sözleşmenin herhangi bir kanunda yalnız isminin zikredilmiş olması değil, tanımının, esaslı unsurlarının, sözleşmenin tipini oluşturan asli edimlerin, tarafların hak ve borçlarının kanunda yer almasıdır²¹¹. Burada sözleşmenin şekli konusunda taraflara seçimlik bir hak verildiği görülmektedir. Sözleşmenin isimli olduğunun kabul edilebilmesi için “*essentialia negotii*” nin (esaslı unsur) kanun tarafından belirlenmiş olması gerekir²¹². Oysa sadakat sözleşmesinin isimli sözleşme olduğunu söylemek mümkün değildir. Şarj hizmeti fiyatı sadakat sözleşmesi kapsamında olsun ya da olmasın şarj hizmeti karşılığında serbestçe belirlenecek bir fiyattan oluşmaktadır. Şarj Hizmeti Yönetmeliği’nin 25’inci maddesinde birim fiyatın elektrikli araca aktarımı yapılan birim enerji fiyatı

²⁰⁹ AKİPEK ÖCAL Şebnem/ KARA İlhan, Tüketici Hukuku Dersleri, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021, s. 33.

²¹⁰ AKİPEK ÖCAL/ KARA, s. 34.

²¹¹ YÜCER AKTÜRK İpek, İsimsiz Sözleşme Genel Teorisi ve Uzaktan Öğretim Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 94 - 95.

²¹² EREN Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Kitabevi, 9. Bası, Ankara, 2021, s. 947 (Özel Hükümler); AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşme), s.33; OKTAY Saibe, İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 55, S 1 -2, s. 264, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/95879>, erişim tarihi: 11.01.2022; GÜMÜŞ Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler I. Cilt, 3. Baskı, İstanbul, 2018, s. 4 (Özel Hükümler Cilt I).

(TL/kWh) cinsinden uygulanacağı belirlenmiştir. Şarj hizmeti karşılığında kullanıcıya şarj ekipmanı kullanım bedeli, bağlanma bedeli gibi her ne ad altında olursa olsun başka bir bedel uygulanmayacağı da açıkça ifade edilmektedir. Birim fiyat konusunda sadakat sözleşmesi akdetmiş kullanıcı ile diğer kullanıcılar arasındaki temel fark, sadakat sözleşmesi bulunan şarj hizmeti kullanıcısının normal birim fiyattan azami %25 indirimli olarak şarj hizmetinden faydalanmasıdır. Bunun dışında halka açık olarak şarj istasyonu hizmetinin verilmesi de mümkündür. Şarj Hizmeti Yönetmeliği'nde halka açık şarj istasyonlarında eşit durumdaki kullanıcılara ayırım gözetmeksizin şarj hizmeti sunulması gerektiği hüküm altına alınmıştır (m. 23 f. 4). Bu hüküm nedeniyle şarj istasyonu işletmecisi ile şarj hizmeti lisansı sahibinin aracını şarj etmek isteyen kişi ile sözleşme kurma mecburiyetinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum sözleşme yapılmasına dair olumlu bir sınırlamadır²¹³.

Şarj hizmetinin belirli avantajlar dâhilinde elektrikli araç kullanıcısına sunulması amacıyla şarj ağı işletmeci lisansı sahibi, söz konusu kullanıcı ile sadakat sözleşmesi yapabilir. Sadakat sözleşmesi, genel olarak akaryakıt istasyonlarında kullanılan bir sözleşme iken bu sözleşmenin elektrik piyasasında ilk kez kullanılması Şarj Hizmeti Yönetmeliği ile olmuştur. Sadakat sözleşmesi ile kullanıcı şarj istasyonunda aracını şarj ederek puan kazanmakta ve daha sonra bu puanları akaryakıt istasyonlarında kullanabilmektedir²¹⁴. Rekabet Kurulu, akaryakıt dağıtıcıları ile bu dağıtıcılara ürün geliştirme, iş süreçleri, bilişim gibi konularda aracılık ve danışmanlık yapan bir firma arasındaki menfi tespit belgesi veya muafiyet verilmesi talebini incelerken sadakat uygulamasını tanımlamıştır. Rekabet Kurulu'na göre, "*Sadakat uygulamalarında hedef kitleye, ulaşılmak istenen müşteri profiline göre farklı program ve kampanyalar düzenlenecektir. Burada amaç, müşteri sadakatini oluşturmak ve müşterilerin aklında yer edinebilmek, müşterilerde avantajlı ve seçilmiş müşteri algısı oluşturmaktır. Sadakat karta sahip müşteriler; pompada anında indirim alma, yapılan kampanyalardan önceden haberdar olma gibi avantajlardan faydalanmaktadır.*" Bu tanımdan da hareketle sadakat sözleşmesinin tam iki tarafa borç yükleyen ve sürekli borç doğuran bir sözleşme olduğunu söylemek mümkündür. Tarafların karşılıklı olarak karakteristik edimi sürekli şekilde devam ettiğinden, sözleşme sürekli edimli sözleşmedir. Sürekli edimli sözleşmelerde edimin konusu zaman dilimine yayılarak sürekli şekilde ifa

²¹³ ALTAN Alpaslan, Enerji Sağlama Sözleşmeleri Bakımından Sözleşme Özgürlüğü ve Sözleşme Yapma Zorunluluğu İlkelerinin Uygulanması, Ankara Barosu Dergisi, S. 4, Ankara, 2004, 61-88, s. 68.

²¹⁴ Rekabet Kurulu'nun 20.06.2019 tarihli, Dosya Sayısı: 2018-1-36 (Muafiyet) Karar Sayısı: 19-22/324-143 kararı.

edilmektedir²¹⁵. Borç ilişkisinin sürekli olarak nitelendirilmesi, ilişkide geçersizliğe uygulanacak hükümler ve ilişkinin sonlandırılması açısından önem taşımaktadır²¹⁶.

2.4.2. Elektrik piyasasında lisanssız yürütülebilecek faaliyetler

2.4.2.1. Genel olarak lisanssız elektrik üretimi

Elektrik enerjisi yaşam ve ekonomi için gelişim elzemdir. Elektriğe duyulan ihtiyaç nedeniyle kullanılan kaynaklar çevrenin de korunmasına²¹⁷ hizmet ettiği ölçüde maksimum fayda sağlamaya yöneliktir. Çevrenin korunması ve enerji birincil kaynaklarında dışa bağımlılığın azaltılması ve fosil yakıtların tüketiminin asgari seviyeye indirilmesi²¹⁸, tüketirken aynı zamanda üreten bir toplum olmak için yenilenebilir enerji²¹⁹ kaynaklarına dayalı dağıtık üretimin desteklenmesini gerekli kılmıştır. Özellikle güneş ve batarya gibi yeni teknolojilerin ortaya çıkmasıyla büyük ve merkezi üretim yerine, yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı dağıtık üretim yaygınlaşmaya başlamış, tüketiciye aynı zamanda üretici rolü de biçilmiştir.

Lisanssız üretici kavramı Avrupa Birliği'nde "*prosumer*" kavramına denk düşmektedir. *Prosumer* kavramı "*producer*" ve "*consumer*" kelimelerinden oluşturulmuştur²²⁰. Enerji literatüründe *prosumer* elektrik talebini bireysel ya da kolektif olarak üreten ve tüketen enerji tüketicileri olarak adlandırılmaktadır²²¹. 2018/2011 sayılı Yenilenebilir Enerji Direktifi ve 2019/944 sayılı direktif "*prosumer*" ile ilgili herhangi bir

²¹⁵GÜVEN Kudret/ÖZDEMİR Atalay, Enerji Sağlama Sözleşmelerinde Yan Yükümlülükler ve İşlevi, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 3, S. 1, s. 11 - 46, s. 26; ERTAŞ Şeref, Sürekli Borç İlişkilerinde (Dauerschuldverhaeltnisse) Zamanaşımı, DEÜHFD, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, 2014, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 3094; DOĞAN Gülmelahat, "Sürekli Borç İlişkilerinde Borçlunun Temerrüdü", Ankara Barosu Dergisi, 2014, S. 4, 387-413, s. 393, <https://dergipark.org.tr/pub/abd/issue/33819/374527> erişim tarihi: 12.11.2021.

²¹⁶DOĞAN, s. 391.

²¹⁷AYDINOĞLU Zeynep Nihal, Yenilenebilir Enerji Alanında Yurttaş Enerji Toplulukları (Bürgerenergiegesellschaft): Yerel Kabul Edilebilirlik Açısından Almanya Örneği, ÇÜHFD - C. 5 - S. 1 - Nisan 2020 - s. 253-274, s. 254,

<http://earsiv.cankaya.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12416/4688/Ayd%C4%B1no%C4%9Flu%20Zeynep%20Nihal.pdf?sequence=1&isAllowed=y> erişim tarihi: 15.05.2021.

²¹⁸ ÖZYAKIŞIR Özkan/ÜNVER Serdar, "Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Dayalı Lisanssız Elektrik Üretimi", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXIV, Y. 2020, 4, s. 195, <https://dergipark.org.tr/pub/ahbvuhfd/issue/57377/813037> erişim tarihi: 15.05.2021.

²¹⁹ 5346 sayılı YEK Kanununun 3.8 maddesinde yenilenebilir enerji kaynakları: "Hidrolik, rüzgâr, güneş, jeotermal, biyokütle, dalga, akıntı ve gel-git gibi fosil olmayan enerji kaynakları" şeklinde tanımlanmaktadır.

²²⁰ Cambridge ve Oxford Sözlüklerinde *prosumer* kelimesinin anlamına yer verilmiştir. Cambridge sözlüğünde *prosumer* bir şirkete üretimde yardım eden tüketici; Oxford Living Sözlükte ise kendi ihtiyacı için bir ürünün kişiselleştirilmesi ve şekillendirilmesi sürecine dâhil olan tüketici olarak ifade edilmiştir. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/prosumer>, erişim 15.5.2021.

²²¹ CSERES, s. 9.

hüküm içermemekle birlikte 2018/2011 sayılı Direktif yenilenebilir öz tüketici (*renewable self-consumer*); 2019/944 sayılı Direktif ise aktif tüketici (*active consumer*) kavramını kullanmaktadır. Üreten tüketicinin rolü, 2016 yılındaki iç elektrik piyasası ve yenilenebilir enerji kaynaklarının yasama sürecinde özellikle vurgulanmış ve bu doğrultuda Avrupa Parlamentosu tarafından Temiz Enerji Paketinde yer alan sekiz mevzuattan biri olan 2018/2001 sayılı Yenilenebilir Enerji Direktifi kabul edilmiştir. Böylece tüketicinin değişen rolüne vurgu yapılarak enerji şirketleri değil; enerji tüketicisi enerji dönüşümünün merkezine konulmuştur²²².

Türkiye’de lisanssız elektrik üretimi ile ilgili ilk düzenlemeye 4628 sayılı Kanun’da değişiklik yapan 9.7.2008 tarihli ve 5784 sayılı Kanun²²³,un 3’üncü maddesinde yer verilmiştir. 4628 sayılı mülga Kanun’un 3’üncü maddesine eklenen: "*Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı, kurulu gücü azami beş yüz kilovatlık üretim tesisi ile mikro kojenerasyon tesisi kuran gerçek ve tüzel kişiler, lisans alma ve şirket kurma yükümlülüğünden muaftır. Bu tüzel kişilerin ihtiyaçlarının üzerinde ürettikleri elektrik enerjisinin sisteme verilmesi halinde uygulanacak teknik ve mali usul ve esaslar Kurum tarafından çıkartılacak bir yönetmelikle belirlenir.*" hükmü ile lisanssız elektrik üretim tesislerinin kurulmasının temeli atılmıştır. 5346 sayılı YEK Kanunu’nda değişiklik yapan 29.12.2010 tarihli ve 6094 sayılı Kanun’un²²⁴ 4’üncü maddesinde de mevcut kanunda "*muafiyetli üretim*" başlığı ile 6/A maddesi ihdas edilmiş ve yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik enerjisi üreten kurulu gücü azami 500 kW olan lisanssız üreticilerin ihtiyaçlarının üzerinde ürettikleri enerjiyi dağıtım sistemine verebilecekleri, söz konusu enerjinin dağıtım şirketi²²⁵ tarafından satın alınacağı, satın alınan enerjinin YEK Destekleme Mekanizması kapsamında üretilmiş ve sisteme verilmiş kabul edileceği ve 31.12.2015 tarihine²²⁶ kadar işletmeye girecek santrallerin ihtiyaç fazlası enerji miktarı için aynı kanunun eki I sayılı cetvelinde²²⁷ belirtilen fiyatlardan on yıl süreyle faydalanabileceği

²²² MĪLČĪUVĪENĚ vd., s. 2.

²²³ 26.07.2008 tarihli ve 26948 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²²⁴ 8.01.2011 tarihli ve 27809 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

²²⁵ Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte dağıtım ve perakende satış faaliyetleri ayırmadığı için fazla enerji o dönemde dağıtım şirketi tarafından satın alınmıştır. 6446 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte ihtiyaç fazlası enerjinin YEKDEM kapsamında değerlendirilmek üzere görevli tedarik şirketi tarafından satın alınacağı düzenlenmiştir.

²²⁶ 05.12.2013 tarihli ve 28842 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2013/5625 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1.1.2016 tarihinden 31.12.2020 tarihine kadar işletmeye giren tesislerin I sayılı cetvelden 10 yıl süreyle yerli aksam kullanılması halinde ise II sayılı cetveldeki fiyatlardan 5 yıl yararlanabileceği hüküm altına alınmıştır.

²²⁷ Eklî I sayılı Cetvelde yer alan birim fiyatlar ABD Doları Cent/kW üzerinden belirlenmiş olup örneğin güneş için 13,3; rüzgar ve hidroelektrik için 7,3 ABD Doları Cent/kW dikkate alınarak ödeme yapılmaktadır.

düzenlenmiştir. 6094 sayılı Kanunla getirilen diğer bir değişiklik ise “yerli ürün kullanımı” başlıklı 6/B maddesiyle ilgilidir. Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik üretimi yapan tesislerde mekanik ve/veya elektromekanik aksamın yurt içinde imal edilmiş olması halinde üretim tesisinin işletmeye girişinden itibaren beş yıl süreyle II sayılı cetveldeki fiyatların I sayılı cetvelde fiyatlara ilave edileceği hüküm altına alınmıştır. Kanuni düzenlemeler tamamlandıktan sonra Türkiye’nin ilk Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmeliği 21 Temmuz 2011 tarihli ve 28001 sayılı Resmi Gazete’de; Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ ise 10 Mart 2012 tarihli ve 28229 sayılı Resmi yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 6446 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesiyle birlikte lisanssız olarak yürütülebilecek yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesislerinin azami sınırı 1 MW’a yükseltilmiş, 9.5.2019 tarihli ve 1044 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı²²⁸ ile de bu sınır azami 5 MW olarak belirlenmiştir.

6446 sayılı Kanun’un “lisanssız yürütülebilecek faaliyetler” başlıklı 14 üncü maddesinde EPDK’dan lisans almadan yürütülebilecek faaliyetler sayma yoluyla belirlenmiştir. Kanundaki değişikliğe paralel olarak Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretim Yönetmeliği²²⁹ yayımlanmıştır. 7103 sayılı Kanun’un 84’üncü maddesiyle yapılan değişiklikle de elektrik depolama ve talep tarafı katılımının da lisanssız yürütülebilecek faaliyetler arasına alındığı görülmektedir. Kanundaki bu değişikliğin 29.12.2017 tarihli ve 2017/50 sayılı YPK kararı ile kabul edilen Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (2017-2023)²³⁰ doğrultusunda belirlenen hedefler doğrultusunda şekillendiğini söylemek mümkündür.

7257 sayılı Sayılı Kanun’un 35’inci maddesi ile getirilen önemli bir düzenleme de tüketim tesisinin kurulu gücü ölçüsünde yenilenebilir kaynaklara dayalı lisanssız üretim tesisi kurulabilmesine izin verilmesidir. Bu halde, 6446 sayılı Kanun’un 14’üncü maddesinin 1 inci maddesinin b bendinde belirlenen azami 5 MW’lık sınır uygulanmayacak, tüketim tesisinin kurulu gücü ne kadar ise o kadar lisanssız elektrik üretim tesisi kurulabilecektir.

²²⁸ 10.05.2019 tarihli ve 30770 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²²⁹ 12.5.2019 tarihli ve 30772 sayılı Resmi Gazetede’de yayımlanmış ve Yönetmeliğin 39 uncu maddesiyle 2.10.2013 tarihli ve 28783 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

²³⁰ 02.01.2017 tarihli ve 30289 sayılı mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan YPK’nin 29.12.2017 tarihli kararı ile belirlenen Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planının (2017-2023) 8 nolu eylem kodu ve adında yer alan “Elektrik İletim ve Dağıtım Faaliyetleri Verimlilik Artışlarının Geliştirilmesi” 10 nolu eylem kodu ve adından yer alan “Talep Tarafı Katılımı (*Demand Response*) Uygulaması için Piyasa Altyapısının Oluşturulması hakkındaki hedeflerin kanun değişikliğinde rol oynadığı düşünülmektedir.

2.4.2.1.1. Lisanssız elektrik üretimine ilişkin bağlantı anlaşması

Lisanssız elektrik üretiminde kullanılan bağlantı anlaşması (bağlantı anlaşması) Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun 6/6/2012 tarihli ve 3860/43 (1) sayılı Kurul Kararı²³¹ ile belirlenmiş ve standart bir anlaşma olarak kullanıma sunulmuştur. Sözleşmeler bireysel ya da standart şekilde yapılabilmektedir. Bireysel sözleşmelerde sözleşmenin içeriği tarafların karşılıklı görüşmeleri yoluyla belirlenirken, standart sözleşmeler ise tamamen ya da kısmen genel işlem şartlarından oluşan, önceden hazırlanmış ve tarafların üzerinde müzakere edemediği²³² sözleşme türüdür. Bağlantı anlaşması EPDK tarafından standart şekilde hazırlanmıştır. Anlaşmanın “ek protokoller/anlaşmalar” başlıklı 17’nci maddesinde anlaşmanın genel hükümlerinde kurul onayı olmaksızın değişiklik yapılamayacağı ifade edilmektedir. TBK m.20/I’de: “Genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir.” denilmektedir. Dolayısıyla standart anlaşmada yer alan hükümlerin genel işlem koşulu olduğunu söylemek mümkündür.

Bağlantı anlaşmasının hukuki niteliği hakkında bir inceleme yapmadan önce bağlantı anlaşması ile sözleşmenin karşı tarafına sağlanan edimin “mal” ya da “hizmet” ten hangisi olduğunu tayin etmek gerekir. TMK’nin 762’ nci maddesine göre doğal güçler taşınır mülkiyetinin konusunu oluşturmaktadır. 6502 sayılı TKHK’de alış verişe konu olan taşınır eşya “mal” olarak kabul edilmektedir. Bu iki kanundaki tanımlardan hareketle elektriğin bir doğal güç olması nedeniyle taşınır mal²³³ olduğu söylenebilir. Ancak iflas davasına bakan Amerika’daki bir mahkeme²³⁴, elektriğin hükümete ait tesislerle nakledildiği, sözleşme anında tedarik edilecek miktarın belirlenmediği, teslim edilecek elektriğin şebekedeki akış miktarının bilinemediği, ancak sayaçla ölçümlendiği anda tedarik edilecek elektriğin bilinebildiğinden hareketle elektriğin “mal” değil; “hizmet” olduğuna hükmetmiştir. 1999/44 Sayılı mülga Tüketici Malları Direktifi ile 2011/83 sayılı Tüketici Hakları Direktifinde elektrik tüketici malı (*consumer goods*) olarak zikredilmiş, direktifin elektrik,

²³¹ 26.6.2012 tarihli ve 28335 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²³² HAVUTÇU Ayşe, Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması, İzmir, 2003, s. 12.

²³³ Elektrik, su, buhar ve doğal gaz gibi doğal güçler taşınır mal tanımına girer. Bknz: Zevkliler Aydın/AYDOĞDU Murat, Tüketicinin Korunması, Ankara, 2004, s. 92; Elektrik Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda açıkça sayılmadığı için hizmet kavramından hareketle TKHK kapsamında tüketicinin korunması söz konusudur. Bknz: ASLAN İ. Yılmaz, 6502 sayılı Kanuna Göre Tüketici Hukuku, İstanbul, 2015, s. 13 (Tüketici).

²³⁴ In Hudson Energy Services, LLC v. Great Atlantic & Pacific Tea Co, Inc., 2013 WL 5212141 (S.D.N.Y. Sept. 16, 2013), <https://www.energybusinesslaw.com/2014/10/articles/power-markets/bankruptcy-courts-fail-to-enlighten-on-electricity-as-goods-or-services/>, erişim tarihi: 16.05.2021.

su ve gaz sözleşmelerine doğrudan uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Aynı direktifte satış sözleşmesi tacirin bir malın mülkiyetini bedel karşılığında tüketiciye geçirmeyi; hizmet sözleşmesi ise; satış sözleşmesi dışında satıcının tüketiciye bir hizmetin sunulmasını taahhüt ettiği sözleşme olarak tanımlanmaktadır.

Bağlantı anlaşmasında lisanssız üreticinin dağıtım sistemine bağlanması anlaşmanın konusunu oluşturmaktadır. 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nin "*basic contractual rights*" (m.10) maddesinde tüketicinin temel sözleşme hakları arasında şebekeye ilk bağlantı zamanından itibaren şebekede kaliteli bir hizmetinin sunulmasını istemek hakkı olduğu belirtilmiştir. Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere elektrik bağlantısı bir hizmet olarak kabul edilmiştir. 6502 sayılı TKHK'de ise "*hizmet: Bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan ya da yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işleminin konusunu*" şeklinde tanımlanmaktadır. Mal sağlama, elektrik şebekesinin içinde taşınan elektriğin tedariki manasına geldiğine göre lisanssız üretici tesisinin şebekeye bağlı tutulması ve onun sürekli olarak elektriği alıp satabilmesine izin verilmesi "hizmet" olarak adlandırılabilir.

Bağlantı anlaşması ile lisanssız üretici ilk bağlantının tesis edildiği andan itibaren sürekli olarak şebekeye bağlı kalmak zorundadır. Üreticinin bağlantısının kesilmesini gerektiren haller hariç olmak üzere anlaşmanın sürekli bir edim yükümü içerdiği görülmektedir. Her ne kadar üretici bağlantı bedelini bir kez ödemekle edim yükümünden kurtulmuş gibi gözükse de aslında sürekli olarak şebekenin işletim kurallarına uygun davranma borcu altına girmektedir. Nitekim anlaşmada, lisanssız üreticinin şebekeyi koruyucu ekipmanları tesis etmesi, bu ekipmanların arızalanması halinde ekipmanı değiştirmesi, şebekeye anlaşma gücünü aşacak şekilde enerji vermemesi gibi edim yükümleri bulunmaktadır. Dolayısıyla taraflar arasındaki edim süreklilik arz etmektedir ve bu durum anlaşmayı sürekli edimli²³⁵ bir sözleşme²³⁶ haline getirmektedir. Anlaşma yalnızca şebekeye bağlı kalmakla ilgili koşulları düzenlemekle birlikte şebekenin kullanımını içermemektedir.

Lisanssız üretim faaliyeti kapsamında elektrik dağıtım sistemine bağlantının tesis edilebilmesi için bağlantı koşulları, öncelik sırası ve sistemin teknik gereklilikleri

²³⁵ Elektriğin tüketim miktarı sözleşmenin kurulduğu anda belirli değildir, bu bakımdan elektrik abonelik sözleşmeleri sürekli edimli bir sözleşmedir. GÜVEN, (Enerji Sağlama), s. 27.

²³⁶ Borç ilişkisi, yüklenilen asli edimlere göre ani ifalı, sürekli, dönemsel edimli borç ilişkisi olarak üçe ayrılmaktadır. Bknz. EREN Fikret/DÖNMEZ Ünsal, Eren Borçlar Hukuku Şerhi, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 285 (Borçlar Genel I).

bakımından bir değerlendirme yapılmakta ve değerlendirmenin olumlu sonuçlanması halinde bağlantı anlaşması imzalanabilmesi için lisanssız üreticiye çağrı mektubu verilmektedir²³⁷. Sisteme bağlantı yapılması için önkoşulların tamamlanması gerekmekte olup dağıtım şirketinin sözleşmenin karşı tarafını seçme özgürlüğü²³⁸ bulunmamaktadır. Bu bakımdan sözleşme serbestisinden söz edilebilmesi mümkün değildir; ancak Uyuşmazlık Mahkemesi²³⁹ lisanssız üretime dair başvuruları ve sözleşme önerisini ilgili mevzuata uygun olmadığı gerekçesiyle reddettiği işlemler için idari yargıda açılan iptal davalarında ve başvurunun olumsuz yanıtlanması nedeniyle uğranılan zararın tazmini için açılan tam yargı davalarında, dağıtım şirketinin kamu kurumu niteliğini haiz olmadığı ve uyuşmazlığın özel hukuk hükümlerine tabi olduğu gerekçesiyle adli yargının görevliliğine karar vermiştir²⁴⁰. Türk Borçlar Kanunu'nun 26'ncı maddesi taraflara sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içerisinde belirleme özgürlüğü; 12'nci maddesi ise şekil serbestisi sunmaktadır. Kanaatimizce dağıtım sistemine bağlantı ve şebekeye erişim koşulları ve anlaşmanın şekli emredici şekilde 6446 sayılı Kanun'da ve ikincil mevzuatında düzenlenmiş olup dağıtım şirketinin bu kurallara aykırı davranması, üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilmesi ve özgür iradesiyle sözleşmenin karşı tarafını seçmesi, sözleşmeyi istediği zaman sonlandırabilmesi, sözleşmeyi istediği şekilde yapabilmesi söz konusu değildir. Dağıtım şirketinin bir özel hukuk tüzel kişisi olmasından hareketle sözleşmenin kurulmaması ya da geç kurulmuş olmasından kaynaklanan uyuşmazlığın özel hukuk hükümlerine tabi olduğunu belirtmenin eksik incelemeye dayalı olduğu görüşündeyiz. Zira Lisansız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmeliğin 34'üncü maddesinin 4'üncü fıkrasında da belirtildiği üzere lisanssız üretime esas şartların ortadan kalkması, şartların baştan beri mevcut olmaması, kanuna veya mevzuata karşı hile veya gerçek dışı beyanda bulunulması halinde bağlantı anlaşması iptal

²³⁷ Yönetmeliğin "Başvuruların evrak yönünden değerlendirilmesi" başlıklı 13 üncü maddesi, "başvuruların teknik yönden değerlendirilmesi" başlıklı 14 üncü maddesi uyarınca yapılan değerlendirme sonucunda olumlu olan başvurulara "Bağlantı görüşü oluşturulması ve bağlantı anlaşmasına çağrı mektubu düzenlenmesi" başlıklı 14 üncü madde uyarınca bilgi verilir.

²³⁸ EREN/DÖNMEZ, (Borçlar Genel I), s. 259; KILIÇOĞLU Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 22. Bası, Ankara, 2018, s. 115 vd.

²³⁹ Uyuşmazlık Mahkemesinin E. 2019/575, K. 2019/768 T. 25.11.2019 günlü kararı; E. 2016/103, K. 2016/531, 28.11.2016 günlü kararı; E. 2019/443, K.2019/590, 30.9.2019 günlü kararı; E. 2020/47, K. 2020/314, 28.5.2020 günlü kararı, www.kazanci.com, erişim tarihi: 16.05.2021

²⁴⁰ Uyuşmazlık mahkemesinin kararlarından şu karşı görüşe yer verilmiştir: "Her ne kadar davalı şirketin özel hukuk tüzel kişisi ve dava konusu işlemlerin de özel hukuk işlemi olduğu ifade edilmişse de, özel faaliyetler için söz konusu olamayacak üstün ayrıcalıklara sahip olan, yükümlülükler rejimine tabi tutulan ve sorumluluğu ile denetimi son tahlilde bir kamu otoritesi tarafından üstlenilen kamu hizmeti niteliğindeki elektrik dağıtım faaliyetini yürüten davalı şirket ile davacı şirket arasındaki ilişkinin ticari bir ilişki olarak değerlendirilemeyeceği, bu kapsamda kamu gücü kullanılarak tek yanlı irade açıklamasıyla tesis edilen dava konusu işlemlerin yargısal denetimini yapma ve bu işlemlerden doğan tazminat istemini (ve diğer istemleri) karara bağlama görevinin idari yargı merciiine ait olduğu açıktır."

edilmektedir. Görüleceği üzere, dağıtım şirketi maddede tespit edilen hallerde bağlantı anlaşmasını sona erdirmek zorundadır. Bu haliyle ortada özel hukuk hükümlerine tabi olan bir sözleşmeden söz etmenin mümkün olmadığı ileri sürülebilirse de kanaatimizce, anlaşmanın bazı emredici hükümler uyarınca düzenlenmesi ve sonlandırılması gerekliliği, onu tek başına idare hukuku sözleşmesi yapmaz. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin kararında da belirttiği gibi anlaşma, özel hukuk hükümlerine tabi olan dağıtım şirketi tarafından akdedilmektedir. Emredici hükümler de elektrik sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesine yöneliktir.

Anlaşmanın tarafları dağıtım şirketi ve lisanssız üreticidir. Üretici, bağlantı hizmeti karşılığında bir bedel ödenmektedir. Bağlantı anlaşmasında edimlerin değişimi söz konusudur. Bir tüketim tesisi ile ilişkilendirdiği üretim tesisini elektrik dağıtım şebekesine bağlamak isteyen üretici bağlantı bedeli ödemekte, dağıtım sistemin kararlı koşullarda işletilebilmesi için veri sağlama, ölçü sistemi tesis etme, dağıtım sistemini bozucu etkilere karşı koruma maksadıyla teknik tedbirleri almakla yükümlüdür. Dağıtım şirketi ise bunun karşılığında lisanssız üreticiye bağlantı hizmeti sunmakla yükümlüdür. Her iki edim arasındaki bu değişime synallagma²⁴¹ adı verilmektedir. Dolayısıyla bağlantı anlaşmasında her iki taraf da borç altına girdiği ve karşılıklı olarak alacaklı – borçlu sıfatlarını haiz oldukları²⁴² için anlaşma tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme niteliğindedir²⁴³.

Bağlantı anlaşması yapılması öncesinde dağıtım şebekesine bağlantı için ilave yatırım gerektiği hallerde, Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği'nin 21'inci maddesi uyarınca imzalanacak bir tesis sözleşmesi doğrultusunda²⁴⁴ lisanssız üretici dağıtım şebekesini dağıtım şirketi adına yapabilir. Bu durumda yapılması öngörülen varlığa dair tesis sözleşmesi bağlantı anlaşmasının eki olarak düzenlenecektir. Tesis sözleşmesi önceden belirlenen bir bedel karşılığında, lisanssız üreticinin dağıtım şirketi adına bir elektrik dağıtım varlığını tesis etmeyi ve vücuda getirdiği eserin de devri taahhüdünü üstlendiği bir sözleşmedir. Tesis sözleşmesi TBK'nin 470-486 maddeleri arasında düzenlenen eser sözleşmesinin özelliklerini içermektedir. Zira lisanssız üretici ile dağıtım şirketi bir eserin

²⁴¹ HAVUTÇU Ayşe, Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müspet Zararın Tazmini, Fakülteler Kitapevi, İzmir, 1995, s. 3, (Tam İki Taraf).

²⁴² EREN/DÖNMEZ, (Borçlar Genel I), s. 279.

²⁴³ GÜVEN /ÖZDEMİR, s. 28-29.

²⁴⁴ Kullanıcı Tarafından Dağıtım Tesisi yapılmasına Dair Usul ve Esaslar, 23.09.2014 tarihli ve 29128 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

meydana getirilmesinde anlaşmakta ve lisanssız üretici asli edim olarak bir tesis yapmayı taahhüt etmekte ve karşılığında dağıtım şirketi bir bedel ödemeyi üstlenmektedir.²⁴⁵.

Lisanssız üreticinin TKHK kapsamında “tüketici” olup olmadığı ve bu kapsamda koruma hükümlerinden yararlanıp yararlanmayacağına da değinmek gerekir. TKHK’de tüketici: “*Ticarî veya meslekî olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi*” şeklinde²⁴⁶ tanımlanmıştır. Hukukumuzda tüzel kişilerin de tüketici olmasına izin verilmiş olmasına rağmen 2011/83 sayılı Tüketici Direktifi’nde ise yalnızca “gerçek kişilerin” (*natural person*) tüketici olabileceği ifade edilmektedir. İlgili direktifte iş, zanaat ve ticaret ya da profesyonel kullanım dışında sözleşmede taraf olan gerçek kişi, tüketici olarak tanımlanmıştır. Fakat hukukumuzda bahsi geçen tüzel kişi tüketici kavramının açıklığa kavuşması gerekmektedir. Manevi bir yarar güden dernek ya da vakıfların tüketici sayılmaları gerektiği yönünde bir tereddüt bulunmamaktadır. Gerçek kişi tacirin de TTK m.19/1 uyarınca işlemin işletmesiyle ilgili olmadığını bildirdiği sözleşme ilişkisi kapsamında tüketici sayılabilmesi mümkündür. Fakat ticaret şirketleri için geçerli olan ticari iş karanesi nedeniyle ticaret şirketlerinin tüketici olup olamayacakları konusu çok tartışılmaktadır. Hâkim görüş TTK m. 19’da geçerli olan ticari iş karanesi nedeniyle ticaret şirketlerinin tüketici olamayacağı yönündedir. Diğer görüşe göre ise TKHK’nin 3/k maddesi, Avrupa Birliği Direktifleri’nden bilinçli olarak ayrılmış ve tüzel kişiyi de tüketici kavramına dâhil etmiştir. Dolayısıyla kanundaki bu bariz farklılığın amaçsal yorumlanması, TKHK’nin 3/k maddesinin TTK m. 19/2’de benimsenen ticaret şirketleri için ticari iş karanesine istisna kabul edilmesi gerekir²⁴⁷. Lisanssız üretim, elektriğin üretildiği yerde tüketilmesi ve tüketicinin kendi elektriğini üretmesi amacına yönelik olsa da ülkemizde üretilen elektriğin fazlası YEKDEM kapsamında ABD Doları Cent/kuruş para üzerinden satılabildiği için lisanssız üretim faaliyetini genellikle ticaret şirketleri yürütmektedir. Ayrıca lisanssız elektrik üretim tesisi kurabilmek için mutlaka üretim tesisin bir tüketim tesisi ile ilişkilendirilmesi ve söz konusu tüketim tesisinde tüketilen elektriğin üretilen elektrikten mahsup edilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan elektriğin hangi faaliyet kapsamında tüketildiği de önem arz etmektedir. Örneğin bir mesken abonelinin ticari faaliyetinden söz edilemeyeceği için üretim tesisinin mesken aboneliği ile ilişkilendirilmesi halinde tüketim

²⁴⁵ EREN/DÖNMEZ, (Borçlar Genel I), s. 30.

²⁴⁶ 4077 sayılı TKHK’de tüketici: “Bir mal veya hizmeti ticari veya meslekî olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya yararlanan gerçek ya da tüzel kişi” olarak tanımlanmıştır.

²⁴⁷ Tüzelkişi tacir sıfatını haiz şirketlerin tüketici sayılabilecekleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: YÜCER AKTÜRK İpek, Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, Y. 2016, Sa. 2, s 126 (Tacirin Sıfatı), https://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/20_2_5.pdf, erişim 11.05.2021.

tesisinin TKHK'nin ve EPTHY'nin tüketiciyi koruyucu hükümlerinden yararlanması gerekir. Zira tüketici lisansız üretime ilişkin bağlantı anlaşması ile değil; tüketim tesislerine özgü bağlantı anlaşması²⁴⁸ ile şebekeye bağlanmaktadır. Bu nedenle üretim tesisinin bağlantısında ortaya çıkan ihtilafın tüketimden ayrı görülmesi gerekmektedir; ancak tüketim tesisinin hiç elektrik tüketmemesi ya da kaçak elektrik kullanması Lisanssız Elektrik Üretime İlişkin Yönetmelik'in emredici hükmü uyarınca üretim tesisinden üretilerek şebekeye verilen elektriğin durumunda olumsuz bir etki meydana getirmekte, bu durumda lisansız üretici YEKDEM teşvikini alamamaktadır. Lisanssız üreticinin mesken aboneliği bir gerçek kişi olması halinde ise tüketilen elektrik bakımından ilgili lisanssız üreticinin TKHK hükümlerinden yararlanabileceği kanaatindeyiz. Zira mesken tüketici grubu için ticari veya mesleki amaçla elektrik tüketiminden söz edilemeyecektir. Kanaatimizce, mesken aboneliğine sahip bir lisanssız üretici - gerçek kişi tacir, ticaret şirketi, vakıf ya da dernek de olsa - TTK m. 16 uyarınca ürettiği fazla elektriği dağıtım şebekesine vererek karşılığında ticari kazanç elde ettiği için tacir sayılmalıdır ve TKHK'nin tüketiciyi koruyucu hükümlerinden istifade edememelidir.

2.4.2.1.2. Lisanssız elektrik üretimine ilişkin sistem kullanım anlaşması

Bağlantı anlaşmasında olduğu gibi lisanssız üreticiler için sistem kullanım anlaşması ("*sistem kullanım anlaşması*") da EPDK tarafından hükümleri standart olarak belirlenmiş ve Resmi Gazete'de yayımlanmıştır²⁴⁹. Sistem kullanım anlaşmasının tarafları lisansız üretici olan gerçek veya tüzel kişi ile dağıtım şirkettir. Sözleşme EPDK'nin bütünüyle düzenlediği, değiştirdiği eş söyleyişle kamunun müdahale²⁵⁰ ettiği bir sözleşmedir. Sezginer'e göre bu sözleşme türleri geleneksel ayrıma tabi değildir, Türk Hukuku bakımından idari sözleşmelerde taraflardan birinin idare olması gerektiğine dair ön koşul nedeniyle kamunun müdahale ettiği bu tür sözleşmeler idari sözleşme sayılmamaktadır. Sezginer bu tür sözleşmelere "*Birleşik İradeli Birleşme Sözleşmeler*" adını vermektedir.

²⁴⁸ Elektrik tüketim noktasının bir şebeke bağlanması gerekmektedir. Bu nedenle, tüketici ile dağıtım lisansı sahibi tüzel kişi arasında dağıtım bağlantı anlaşması imzalanması gerekmektedir.

²⁴⁹ Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun 6/6/2012 tarihli ve 3860/43 (1) sayılı Kurul Kararı, 26.6.2012 tarihli ve 28335 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁵⁰ SEZGİNER Murat, İdarenin Müdahale Ettiği Özel Hukuk Sözleşmeleri (Bileşik İradeli "Birleşme" Sözleşmeler), Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XVII, 2013, 1589- 1621, s. 1601. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48109/608421>, erişim tarihi: 10.11.2021.

Sistem kullanım anlaşması, dağıtım sisteminden enerji naklini sağlamak yani şebekeyi kullanmak bakımından açıkça bir bedel içermemektedir. Bedel ya da tarife²⁵¹ EPDK tarafından belirlenmekte ve dağıtım şirketi tarafından lisanssız üreticiye faturalanmaktadır. Faturalama, sistem kullanımını takip eden ayda kullanıcıya tebliğ edilmekte, ödeme için verilen süre, tebliği takip eden 15 günün bitiminde sona ermektedir. Ödenmeyen borca faiz uygulanabilmesi için TBK m. 117/2 uyarınca borçlunun ayrıca ihtarına gerek bulunmamaktadır. Ödemede gecikilen her gün için 6183 sayılı AATUHK m. 51 uyarınca gecikme zammı uygulanmaktadır. Bu hükümde olduğu gibi anlaşmada yer alan diğer tüm hükümlerin TBK m. 21 f. 2 uyarınca m. 20-25 arasında düzenlenen genel işlem koşulları bakımından içerik denetimine tabi tutulması ve karşı tarafın durumunu ağırlaştıran hükümlerin yazılmamış sayılmasını istemenin mümkün olduğu kanaatindeyiz.

Sistem kullanım bedelinin faturalanmasında üretilen ve tüketilen elektrik mahsup edilerek bulunacak değerın mutlak değerli hali²⁵² dikkate alınmaktadır. Dağıtım şirketi sistem kullanımını karşılığında düzenlediği faturanın lisanssız üretici tarafından ödenmemesi halinde, sistem kullanımını elektrik enerjisini kesmek suretiyle durdurabilir. Sistem kullanımını lisanssız üreticinin sistem kullanım bedeli ödemesi borcunun tam karşılığı olup anlaşma bağlantı anlaşmasında da belirtildiği üzere tam iki tarafa borç yükleyen ve sürekli edim içeren bir sözleşmedir. Lisanssız üretici, kendi ihtiyacı için ürettiği elektrik için TKHK hükümlerindeki korumalardan yararlanabilirse de üreterek sisteme verdiği ve karşılığında bir bedel aldığı sözleşme için dağıtım sistemi ile meydana gelen ihtilafta lisanssız üreticinin TKHK kapsamında tüketici hakem heyetleri (m. 66 vd) ile tüketici mahkemelerinde (m. 73 vd) dava açamayacağı, görevli mahkemenin tarafların tacir olması, ihtilafın Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen hususlarla ilgisi olması veya ticari işletme ile ilintisi bağlamında yapılacak değerlendirme sonrasında asliye ticaret mahkemesi olacağı, bu değerlendirme konularına olumsuz yanıt verilmesi halinde de davanın görüm ve çözüm yerinin asliye hukuk mahkemesi olacağı kanaatindeyiz. Ancak adli yargıda dağıtım şirketlerine karşı düzenlemeye tabi tarifelerin uygulanması ile ilgili açılacak davaların EPDK'nin belirlediği fiyatlara uygunluk ölçüsünde bir değerlendirmeye tutulacağını belirtmekte fayda

²⁵¹ Lisanssız üreticilere uygulanacak tarifenin kapsamına, Dağıtım ve Görevli Tedarik Şirketlerinin Tarife Uygulamalarına İlişkin Usul ve Esaslar'ın 16'ncı maddesinde yer verilmektedir. Tarife, sistemde çekilen ve/veya sisteme verilen enerji miktarı üzerinden hesaplanmaktadır.

²⁵² Üretilen ve tüketilen elektriğin mahsup edilerek bu miktar üzerinden lisanssız üreticiye sistem kullanım faturası düzenlenmesinin amacı, tüketilen elektrik enerjisinin mutlaka bir tedarik lisansı sahibi tüzel kişi tarafından sağlanması gerektiğinden tüketilen miktar için tüketiciye yansıtılmak üzere dağıtım şirketi tarafından söz konusu tüketicinin tedarikçisine sistem kullanım faturası düzenlenmesi nedeniyle mükerrer sistem kullanım bedeli ödenmesinin önlenmek istenmesidir.

bulunmaktadır. Nitekim EPDK tarafından ulusal olarak belirlenen kayıp – kaçak, perakende satış hizmet bedeli gibi düzenlemeye tabi tarifelerin uygulanması nedeniyle tüketiciler tarafından açılan davalar üzerine mahkemeler, TBK m. 146 uyarınca geçmişse dönük olarak on yıllık süre boyunca iadesi istenilen bedelleri kabul etmeye başladığında 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda 6719 sayılı Kanun²⁵³ ile değişiklik yapılmıştır. Söz konusu kanun ile mevcut elektrik piyasası kanuna 17'nci maddenin 4'üncü fıkrasına olarak eklenen hüküm²⁵⁴ uyarınca davalar tüketici aleyhine sonuçlanmaya başlamıştır.

Bağlantı anlaşmasında olduğu gibi sistem kullanım anlaşması için de kanunda bir şekil şartı öngörülmemiştir; ancak Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik 19.3 maddesinde üretim tesislerinin işletmeye alınmasından itibaren en geç bir ay içerisinde sistem kullanım anlaşmasının imzalanması gerektiği düzenlenmiştir. Bu hükümden hareketle sözleşmenin yazılı şekilde düzenlenmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

2.4.2.1.3. Lisanssız elektrik üretim tesisinin ilişkili olduğu tüketim tesisi için akdedilen tedarik sözleşmesi

Lisanssız elektrik üretiminin asıl amacı, üretim yapan gerçek veya tüzel kişinin kendi elektrik enerjisini karşılamasıdır (Lisanssız Elektrik Üretim Yönetmeliği m.23). Bu bakımdan lisanssız elektrik kullanımını düzenleyen mevzuatta lisanssız elektrik üretiminin mutlaka bir tüketim tesisi ile ilişkilendirilmesi gerektiği düzenlenmektedir. Aksine durumda, EPTHY m. 42. 1. a uyarınca sözleşmesiz elektrik tüketilmesi kaçak elektrik kullanımı olarak kabul edilecek ve Lisanssız Elektrik Üretim Yönetmeliği m. 28 f.7 uyarınca lisanssız elektrik üreticisinin şebekeye verdiği elektrik için üreten tüketiciye YEKDEM kapsamında herhangi bir ödeme yapılmayacaktır.

Tüketim tesisine - kullanım yerinin serbest tüketici olup olmamasına göre yapılacak ayrıma göre - tedarik lisansı sahibi tüzel kişinin elektrik sağlaması gerekir. Bir tüketicinin serbest tüketici niteliğini haiz olması halinde ikili anlaşmayla; serbest tüketici olmaması ya da serbest tüketici olmasına rağmen tedarikçisini seçmemesi halinde ise perakende satış sözleşmesiyle elektrik enerjisi tedarik edilmektedir. Lisanssız elektrik üretiminde de tüketici

²⁵³ 17.06.2016 tarihli ve 29745 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁵⁴ "(4) İlgili faaliyete ilişkin tüm maliyet ve hizmet bedellerini içeren Kurul onaylı tarifelerin hüküm ve şartları, bu tarifelere tabi olan gerçek ve tüzel kişileri bağlar. Bir gerçek veya tüzel kişinin tabi olduğu tarifede öngörülen ödemelerden herhangi birini yapmaması hâlinde, söz konusu hizmetin durdurulabilmesini de içeren usul ve esaslar Kurum tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir. Kurul tarafından tüketici özelliklerine göre abone grupları belirlenebilir. Kurulca düzenlemeye tabi tarifeler, doğrudan nihai tüketiciye veya nihai tüketiciye yansıtılmak üzere ilgili tüketiciye enerji tedarik eden lisans sahibi tüzel kişilere yansıtılır."

tarafı için akdedilmiş bir elektrik tedarik sözleşmesine ihtiyaç bulunmaktadır; ancak üretim tesisi ile ilişkilendirilmiş birden fazla tüketim tesisi olması halinde tüketimlerin aynı tedarikçi tarafından sağlanması gerekmektedir. Buna aykırı durumda üretilerek sisteme verilen elektrik enerjisinin karşılığında YEKDEM kapsamında ödeme alınamamaktadır. Bu tür bir yasaklama uzlaştırma mekanizmasını yürüten EPİAŞ'ın kullandığı PYS'nin birden çok tedarikçi tarafından düzenlenecek faturaya ve birden çok mahsup işlemine izin vermemesinden kaynaklanmaktadır. Sistemsel eksikliğin, tüketicinin tedarikçi seçme ve değiştirme hakkına engel oluşturduğu kanaatindeyiz.

2.5. Elektrik Piyasasında Tarife ve Fiyatlandırma

2.5.1. Genel olarak tarife

İlk olarak 4628 sayılı mülga Elektrik Piyasası Kanunu'na 5496 sayılı Kanunla²⁵⁵ eklenen geçici 9'uncu maddede²⁵⁶ düzenlemeye tabi tarifeler üzerinden elektrik enerjisi alan tüketicileri, elektrik dağıtım bölgeleri arasındaki maliyet farklılıklarından koruyacak şekilde ulusal bir tarife mekanizması uygulanması düzenlenmiş, bu düzenlemeye de “*fiyat eşitleme mekanizması*²⁵⁷” adı verilmiştir. Elektriğin dağıtımı, iletimi, perakende satışa esas enerji miktarı, kayıp- kaçak oranlarına göre kayıp kaçağa esas enerji maliyetleri ve perakende satış hizmet bedelinde olmak üzere toplam beş tarife grubunda çapraz sübvansiyon uygulanmış ve dağıtım bölgeleri arasındaki fiyat ve maliyet farklılıkları dikkate alınmaksızın Türkiye genelinde birim fiyatların / bedelin aynı şekilde uygulanması kararlaştırılmıştır. Fiyat eşitleme mekanizmasının süresi öncesinde 31.12.2010'a²⁵⁸, sırayla 31.12.2012²⁵⁹, 31.12.2015²⁶⁰, 31.12.2020²⁶¹ ve 31.12.2025²⁶²'e kadar uzatılmıştır.

Fiyat eşitleme mekanizmasının geçerli olduğu tüm dönemlerde EPDK, kanunun kendisine verdiği yetkiye dayanarak ulusal düzeyde uygulanacak elektrik tarifelerini belirlemiştir. 2006 ve 2007 yıllarında TEDAŞ'ın teklif ettiği tarifeler²⁶³ EPDK tarafından

²⁵⁵ 10.05.2006 tarihli ve 5496 sayılı Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 24.05.2006 tarihli ve 26177 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁵⁶ "GEÇİCİ MADDE 9 – *Düzenlemeye tâbi tarifeler üzerinden elektrik enerjisi satın alan tüketicileri, dağıtım bölgeleri arası maliyet farklılıkları nedeniyle var olan fiyat farklılıklarından kısmen veya tamamen koruyacak şekilde tesis edilmiş geçici bir "Fiyat Eşitleme Mekanizması" uygulanır. Fiyat Eşitleme Mekanizmasına ilişkin usûl ve esaslar ile Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Anonim Şirketi ve perakende satış lisansı sahibi dağıtım şirketlerinin bu uygulamaya ilişkin görev ve yükümlülükleri, Bakanlık ile Hazine Müsteşarlığının görüşleri alınmak suretiyle Kurul tarafından altmış gün içerisinde çıkarılacak tebliğ ile düzenlenir. Fiyat Eşitleme Mekanizmasının uygulanacağı geçiş dönemi 31 Aralık 2010 tarihinde sona erer. Bu tarihte sona eren ilk uygulama dönemi için, TEDAŞ tarafından yapılan tarife tekliflerinde, ulusal tarife uygulamasının gerekleri esas alınır ve teklif edildiği şekliyle Kurulca onaylanır. Bu dönem süresince abone grupları arasında çapraz sübvansiyon uygulanır. Bu kapsamda, TEDAŞ tarafından ilk uygulama dönemini kapsayacak şekilde Kuruma yapılan tarife teklifinde abone grupları için uygulanacak çapraz sübvansiyona da yer verilir. Kurul onaylı bu tarifeler ile çapraz sübvansiyon, ancak Bakanlar Kurulu kararı çerçevesinde yapılacak öneri ile değiştirilebilir. Geçiş dönemi süresince tüm hesaplar 4628 sayılı Kanun ve ilgili mevzuatına uygun şekilde ayrıştırılarak tutulur.*"

²⁵⁷ Fiyat Eşitleme Mekanizmasının uygulanması amacıyla 21/12/2006 tarihli ve 26383 sayılı Resmî Gazete'de Elektrik Dağıtım Bölgelerinde Uygulanacak Fiyat Eşitleme Mekanizması Hakkında Tebliğ yayımlanmıştır.

²⁵⁸ 5496 sayılı Kanunla belirlenmiştir.

²⁵⁹ 5784 sayılı Kanun ile 21.12.2012'ye uzatılmıştır.

²⁶⁰ 22.1.2013 tarihli ve 6408 sayılı Kanunun 2. Maddesiyle 4628 sayılı Mülga Elektrik Piyasası Kanununun geçici 9 maddesi değiştirilmiş, fiyat eşitleme mekanizmasının süresi 31.12.2015'e uzatılmış, Bakanlar Kuruluna da bu süreyi 5 yıla kadar uzatmaya Bakanlar Kurulu yetkilendirilmiştir.

²⁶¹ 14.12.2015 tarihli ve 8317 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2015/8317 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile fiyat eşitleme mekanizmasının süresi 31.12.2020'ye uzatılmıştır.

²⁶² 25.11.2020 tarihli ve 7257 sayılı Elektrik Piyasası Kanun ile fiyat eşitleme mekanizmasının süresi 31.12.2025 olarak belirlenmiş ve bu süreyi 5 yıla kadar uzatmaya Cumhurbaşkanı yetkilendirilmiştir.

²⁶³ Bknz. 5496 sayılı Kanun m. 6.

onaylanarak yürürlüğe girmiş, sonrasında yapılan kanun değişikliği²⁶⁴ ile ulusal tarifenin Kurum tarafından hazırlanacağı ve Kurul tarafından onaylanacağı hüküm altına alınmıştır.

TBK'nin "*Sözleşme özgürlüğü*" başlıklı 26'ncı maddesinde tarafların sözleşmenin içeriğini özgürce belirleyecekleri; 27'nci maddesinin 1'nci fıkrasında da kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kişilik haklarına, kamu düzenine, aykırı ve konusu imkânsız olan sözleşmelerin kesin olarak hükümsüz olacağı hüküm altına alınmıştır. Kişilerin maddi, manevi varlıklarını korumak ve geliştirmek için kullandıkları en önemli araçlardan biri sözleşmelerdir²⁶⁵. İrade serbestisinin borçlar hukukundaki karşılığı sözleşme özgürlüğüdür. TBK'deki sözleşme özgürlüğü ise içeriğinde sözleşme yapıp yapmama, sözleşmenin karşı tarafını seçme, sözleşmenin içeriğini ve şeklini seçme, sözleşmeyi değiştirme ve sözleşmeyi sona erdirme özgürlüklerini içine alan üst bir kavramdır. Elektrik piyasasında elektrik satışı, dağıtımı ve iletimi hizmetleri için sözleşmenin karşı tarafını, sözleşmenin içeriğini seçme özgürlüğü bulunmadığı gibi, elektriğin, satışı ve hizmet maliyetleri bakımından da taraflar sözleşme bedelini, vergi ve fonları özgürce belirleyememektedirler. Emredici hükümler, sözleşmenin tarafları arasındaki ilişkiyi bizzat düzenleyerek tarafların sözleşme serbestisini kısıtlamaktadır. Bu bakımından ulusal olarak uygulanacak tarife mekanizmasının farklılaştırılması halinde sözleşmenin TBK m. 27/1'de düzenlenen kanunun emredici hükümlerine aykırılık oluşturarak yaptırımın kesin hükümsüzlük olup olmadığının belirlenebilmesi için elektrik piyasasındaki tarife ve vergilerin emredici hüküm ya da düzenleyici hükümden hangisi olduğunu belirlemek gerekir. Bu bakımdan kuralın dayanağı ve konulmasındaki esas amaç belirlenerek karar verilmelidir. Kamu düzenini, kişilik haklarını, ahlakı koruyan hükümlerin emredici olduğu kabul edilmektedir²⁶⁶. Özellikle doğal tekel niteliğinde hizmet veren dağıtım ve iletim faaliyetleri bakımından sözleşmenin hükümsüz sayılması tüketicinin elektriği temin edememesine yol açar. Dolayısıyla böyle bir yaptırımın uygulanması başlı başına kamu düzeninin ihlal edilmesi anlamına gelir. Zira ekonomik olarak zayıf kişileri korumayı amaçlayan hükümlerin kamu düzeninin korunması ilgili olduğu ve emredici nitelik taşıdıklarının kabulü gerekir²⁶⁷. Şu halde elektrik tarifeleri ile vergi ve fonları düzenleyen kurallara aykırı davranılması halinde sözleşmenin

²⁶⁴ Bknz. 5784 Sayılı Kanun m. 7.

²⁶⁵ ZEVKLİLER Aydın/GÖKYAYLA Emre, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Ankara, 2014, s. 6; ERZURUMLUOĞLU Erzan, Sözleşmeler Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Ankara, 2013, s. 27.

²⁶⁶ REİSOĞLU Safa, Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, İstanbul, 2012, s. 134; TEKİNAY Selahattin Sulhi vd, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, İstanbul, 1993, s. 370 - 371.

²⁶⁷ OĞUZMAN Kemal / ÖZ Turgut, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C - I, 16. B., İstanbul, 2018, s. 83; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, İstanbul, 2014 s. 536.

hükümsüzlüğünden değil; başka yaptırımların uygulanmasından söz edilebilir. Bu tür yaptırımlar idari veya cezai nitelik arz etmekte olup hukukumuzda bu tür hükümler düzenleyici hüküm²⁶⁸ olarak kabul edilmektedir.

Aşağıda elektrik piyasasında tarife mekanizmasının temel unsurlarına yer verildikten sonra kişilerin bu mekanizmaların hangisinde serbestçe tasarruf edebildiklerine dair incelemeye yer verilecektir.

2.5.1.1. Ulusal tarife mekanizması

Türkiye’de 21 elektrik dağıtım şirketi ve 21 görevli tedarik şirketi bulunduğunu ve görevli tedarik şirketinin bir tedarik şirketi olması nedeniyle, serbest piyasa satışları hariç olmak üzere, düzenlemeye tabi tarifeler üzerinden elektrik dağıtım ve satışını yaptıklarını belirtmiştik. Son kullanıcıya yansıtılacak tarifelere dair yöntem, Dağıtım Lisansı Sahibi Tüzel Kişiler ve Görevli Tedarik Şirketlerinin Tarife Uygulamalarına İlişkin Usul ve Esaslar²⁶⁹ ile Kurul tarafından belirlenmiştir. Yine Kurul tarafından elektrik faturalarına esas tarife tabloları genellikle yılda dört çeyrek dönem halinde belirlenmekte, söz konusu tarifeler Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmektedir. 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun 17’nci maddesi uyarınca bağlantı tarifesi, dağıtım tarifeleri, iletim tarifesi, toptan satış tarifesi, perakende satış tarifeleri, son kaynak tedarik tarifesi düzenlemeye tabi tarife türleri olarak belirlenmiştir.

Bağlantı tarifesi: Üretim ya da tüketim tesislerinin dağıtım sistemine bağlanması için tesis edilen bağlantı hattının maliyeti ile sınırlıdır. Bağlantı hattını dağıtım şirketi tesis ederse, Elektrik Piyasasında Dağıtım Bağlantı Bedellerinin Belirlenmesi Hakkında Tebliğ²⁷⁰ uyarınca belirlenen birim fiyatların karşılığında hesaplanan bedelin üretici veya tüketici tarafından dağıtım şirketine ödenmesi zorunluluk arz etmektedir. Bağlantı hattının üretici ya da tüketici tarafından tesis edilmesi halinde bağlantı hattı işletme ve bakım karşılığında dağıtım şirketine devredilmektedir. Bağlantı hattının üretici ve tüketici tarafından tesis edilmesi halinde BSKY m. 10/B f. 6 uyarınca dağıtım şirketi ile bağlantı hattını yapan arasında bir tesis sözleşmesi imzalanması gerekmektedir. TBK m. 470 uyarınca yüklenicinin bir eser meydana getirmesi karşılığında iş sahibinin bedel ödemeyi borçlandığı iş görmeyi

²⁶⁸ KOCAYUSUPFAŞAOĞLU, s. 538.

²⁶⁹ 30.12.2015 tarihli ve 5999/3 sayılı Kurul Kararı ile belirlenen Dağıtım Lisansı Sahibi Tüzel Kişiler ve Görevli Tedarik Şirketlerinin Tarife Uygulamalarına İlişkin Usul ve Esaslar, 31.12.2015 tarihli ve 29579 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁷⁰ 18.10.2017 tarihli ve 30214 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

amaç edinen sözleşme eser sözleşmesidir²⁷¹. Bu sözleşme ile üretici ya da tüketici, dağıtım şirketine bağlantı bedeli ödenmemesi ile tesisin işletme ve bakım sorumluluğunun dağıtım şirketi tarafından üstlenilmesi karşılığında bir eser vücuda getirerek dağıtım şirketine devretmektedir. Tesisin ayıpsız olarak teslim edilmesi, üretici ve tüketicinin asli edim yükümlülüğü kapsamında ve eserin teslim edilmesi borcunun tamamlayıcısı olan bir borçtur²⁷². Devir öncesinde tesisin devre kabil olup olmadığı Elektrik Tesisleri Kabul Yönetmeliği²⁷³ uyarınca incelenmekte, devre engel bir durum olması halinde ise tesis kabul edilmemektedir. Devre engel oluşturan durumu eserin açık ayıpları olarak nitelemek mümkündür. Zira eserdeki ayıp kavramını, eserde bulunması gerekli olan niteliklerin bulunmaması şeklinde ifade edebiliriz²⁷⁴. Gizli ayıp ise dikkatli ve özenli bir şekilde incelenmesine rağmen ortaya çıkmayan ancak eserin kullanılmasıyla birlikte açığa çıkan eserin kullanıma elverişliliğini azaltan ayıptır²⁷⁵. Devirden sonra tesiste ortaya çıkan gizli ayıplarda kimin ne kadar süreyle sorumlu olacağı hakkında eser sözleşmesinde ayıp hükümlerine göre bir değerlendirme yapılması gerektiği kanaatindeyiz. Bu durumda, TBK m. 474 uyarınca ayıba karşı sorumluluk sürecinin başlatılabilmesi için ayıbın ihbar edilmesi gerekmekte olup kanunumuzda ihbar külfeti²⁷⁶ bakımından herhangi bir şekil şartı öngörülmemiştir. İş sahibinin ayıpla ilgili hakları TBK m. 475'te düzenlenmiştir. Bu haklar, sözleşmeden dönme, eserin düzeltilmesi ve ücretin indirilmesidir; ancak BSKY m.10/B emredici düzenlemesi nedeniyle tesise enerji verilmesi birlikte bağlantı hattının mülkiyetinin dağıtım şirketine geçtiği kabul edildiğinden, dağıtım şirketi bakımından tasarruf işleminden dönülmesi mümkün değildir. Ayrıca bağlantı hizmetinin sunulması dağıtım şirketinin tekelinde bir iş olduğu için tüketiciyi ya da üreticiyi elektriksiz bırakacak bu yöntemin TMK m. 2 uyarınca objektif iyi niyet kuralları ile örtüşmediğini belirtmek gerekir. Bu durumda dağıtım şirketi bedelin indirilmesi veya ayıbın giderilmesi seçeneklerinden birini kullanabilir. Bu iki seçeneğin kullanılabilmesi için de TBK m. 478'deki zamanaşımı süresinin uygulanması gerekir. Madde hükmünde açıkça teslim tarihinden başlayarak taşınırlarda iki yıl; taşınmazlarda beş yıllık bir zamanaşımı gönderilmiş; ancak yüklenicinin ağır kusur ise yirmi yıllık zamanaşımına bağlanmıştır.

²⁷¹ ÜNAL Akın, Eser Sözleşmesinde İş Sahibinin İşbirliği Yapma Ödevi (ERÜHFD: 2019, XIV, 2), 441- 456, s. 443. <https://dergipark.org.tr/pub/eruhfd/issue/50231/647816>, erişim tarihi: 12.12.2021.

²⁷² TANDOĞAN Haluk, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, II, Ankara, 1987, s. 160.

²⁷³ 07.05.1995 tarihli ve 22280 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁷⁴ TANDOĞAN, s.161; TUNÇOMAĞ Kenan, Türk Borçlar Hukuku, C.II, Özel Borç İlişkileri, İstanbul 1977, s.1015.

²⁷⁵ ŞENOCAK Zarife, Eser Sözleşmesinde Ayıbın Giderilmesini İsteme Hakkı, Ankara, 2002, s. 104.

²⁷⁶ ŞENOCAK s. 128.

Dağıtım tarifeleri: Dağıtım sistemindeki yatırımların, sistem işletiminin, bakım – onarımın yapılması, kesme- bağlama, sayaç okuma maliyet ve hizmetleri için belirlenmiş tarifedir. Türkiye’de elektrik dağıtım tarifeleri, bağlantı bedeli hariç olmak üzere, doğrudan nihai tüketiciye yansıtılmamaktadır. Bu bedeller, dağıtım şirketi ile dağıtım sistemi kullanım anlaşması imzalayan tedarikçilere faturalandırılmaktadır. Dolayısıyla bu bedeller elektrik tedarik edenler tarafından aynı şekilde (*pass through*) tüketiciye yansıtılmaktadır.

İletim tarifesi: Üretilen, ihraç ve ithal edilen elektriğin iletim sisteminde taşınması için gerekli olan maliyetlerin karşılanması amacıyla TEİAŞ’ın ihtiyaç duyduğu giderlerin karşılanmasını esas alan tarifedir.

Toptan Satış Tarifesi: 6446 sayılı Kanun’un 26’ncı maddesi uyarınca EÜAŞ tarafından dağıtım şirketleri için genel aydınlatma ve teknik ve teknik olmayan kaybın (kayıp- kaçak) karşılanması için; görevli tedarik şirketlerine ise serbest olmayan tüketicilere düzenlemeye tabi tarife üzerinden elektrik satışları için ihtiyaç duydukları enerjinin satışı için belirlenen birim fiyattır.

Perakende satış tarifesi: Görevli tedarik şirketi tarafından serbest olmayan tüketicilere yapılacak satışlarda görevli tedarik şirketinin aktif elektrik, müşteri hizmetleri ve perakende satış hizmet maliyetlerini karşılamak üzere belirlenen tarifedir.

Son kaynak tedariki tarifesi: Serbest tüketici olmasına rağmen elektrik enerjisini görevli tedarik şirketinden alan tüketiciler için bu tüketicileri serbest piyasadan elektrik enerjisi almaya teşvik edecek şekilde belirlenen ve görevli tedarik şirketini makul bir biçimde kâr elde etmesine olanak sağlayan tarifedir. EPTHY’nin²⁷⁷ 8’inci maddesinde son kaynak tedariki kapsamındaki tüketiciler sayılmıştır.

Son Kaynak Tedariki Kapsamındaki Tüketici:

1. Serbest tüketici²⁷⁸ olmasına rağmen görevli tedarik şirketinden enerji alan tüketiciler,
2. İkili anlaşma ile elektrik enerjisi ve/veya kapasite satın almakta olan bir serbest tüketicinin ikili anlaşmasının herhangi bir nedenle sona ermesi halinde görevli tedarik şirketinden elektrik enerjisi alan tüketiciler

“son kaynak tedariki” kapsamında yer almaktadır.

²⁷⁷ 30.05.2018 tarihli ve 30436 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁷⁸ 16.12.2021 tarihli ve 10623 sayılı EPD Kurulu Kararı ile 2022 yılında geçerli olan serbest tüketici limiti 1100 kWh/hr olarak belirlenmiştir.

Serbest tüketicilere uygulanmak üzere yeni bir tarife mekanizması yayınlanmıştır. Söz konusu tarife mekanizması, tedarikçisini seçme hakkını kullanmayan ve düzenlemeye tabi tarife üzerinden elektrik satın almaya devam eden serbest tüketicileri, serbest piyasa koşulları çerçevesinde elektrik satın almaya ve serbest piyasaya geçmeye teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Son Kaynak Tedariki Tarifesinin Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ²⁷⁹, de tüketiciler:

1. Yüksek Tüketimli Tüketiciler
2. Düşük Tüketimli Tüketiciler

olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Son Kaynak Tedariki Tarifesinin Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ kapsamında 1 Ocak 2022 tarihinden itibaren yıllık tüketim miktarı aşağıdaki tabloda gösterilen tüketiciler, “*Yüksek Tüketimli*” tüketici olarak adlandırılmakta ve bu kapsamdaki tüketicilerin tüketimleri son kaynak tedarik tarifesi ile fiyatlandırılmaktadır. Bu tüketiciler, EPDK’nin belirlediği düzenlemeye tabi tarifeden farklılaşan ve yüksek bedel ödemek zorunda olan tüketicilerdir.

1 Ocak 2022 tarihinden itibaren yıllık tüketim miktarı bu tablonun altında belirlenen tüketiciler ise “*düşük tüketimli tüketici*”lerdir ve bu tüketiciler serbest olmayan tüketiciler ile aynı fiyat koşullarına tabidir.

Son kaynak tedarik tarifesi, 21.10.2021 tarihli ve 10502 sayılı kurul kararı ile aşağıdaki şekilde belirlenmiştir. Bu tüketim limiti 1 Ocak 2022’den itibaren geçerlidir.

Son kaynak tedarik tarifesi 2022 yılı tüketim miktarı aşağıdaki şekilde belirlenmiştir²⁸⁰:

²⁷⁹ 20.01.2018 tarihli ve 30307 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁸⁰ 1 Temmuz 2022’de yürürlüğe girecek olan 31.03.2022 tarihli ve 10907 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı ile ticarethane, sanayi ve aydınlatma tüketici grupları için yüksek tüketimli tüketici limiti 3 milyon kWh’den 1 milyon kWh’e düşürülmüştür.

Tablo 2.2. Son kaynak tedarik tarifesi 2022 yılı tüketim miktarı²⁸¹

Tüketici Grubu	Tüketim Miktarı (kWh/yıl)
Mesken	50 milyon
Tarımsal Sulama (<i>Tarımsal Faaliyetler Abone Grubu</i>)	7 milyon
Ticarethane (<i>Kamu ve özel hizmetler sektörü ile diğer abone grubu</i>)	1 milyon
Sanayi	1 milyon
Aydınlatma	1 milyon

Tüm tarifelerin uygulanmasında 6446 sayılı Kanun'un geçici 9'uncu maddesi uyarınca bölgesel hizmet gereklilikleri ile maliyetlerden ziyade ulusal tarife uygulanmaktadır. 2011 yılında ilk kez elektrik tarifelerinin bileşenlerine ayrılarak gösterilmesi ile birlikte tüketiciler ödedikleri kayıp – kaçak bedeli, sayaç okuma bedeli, perakende satış hizmet bedeli gibi bedellerin iadesi istemli davaları açmaya başlamışlardı. Bu bedeller kanuna dayalı olarak ve EPDK'nin kurul kararları ile düzenleyici işlem şeklinde belirlenmelerine rağmen adli mahkemeler tüketicilerin açtıkları bu davaları kabul etmişlerdi. Bunun üzerine 6719 Sayılı Kanun'un 21. maddesi ile 6446 Sayılı Kanun'un 17. maddesine: *"Kurum tarafından gelir ve tarife düzenlemeleri kapsamında belirlenen bedellere ilişkin olarak yapılan başvurularda ve açılan davalarda; tüketici hakem heyetleri ile mahkemelerin yetkisi, bu bedellerin, Kurumun düzenleyici işlemlerine uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır."* hükmü eklenmiş ve hukuki muamelenin idari işleme uygunluk dışından denetlenemeyeceği bir kanun hükmü olarak mevzuatımızda yerini almıştı. Ancak bu hüküm daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir²⁸². Kanundan önce Yargıtay 3. H.D. tarafından verilen kararda²⁸³

²⁸¹ 31.03.2022 tarihli ve 10907 sayılı Kurul Kararı ile belirlenmiştir. 2 Nisan 2022 tarihli ve 31797 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁸² Anayasa Mahkemesi'nin 28/12/2017 tarihli ve E.: 2016/150, K.: 2017/179 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

²⁸³ Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin E. 2017/10926, K. 2018/8303 sayılı ve 11.9.2018 tarihli kararında; 875 sayılı Kurul kararının PSH bedeline ilişkin kısmının 06.04.2011 tarihi itibarıyla iptal edildiğine değinilerek, 2007-2010 yıllarını kapsayan tarife tekliflerinin uygulanmasına ilişkin idari işlemin dava konusu edilmediği, 875 Sayılı karar sonrasında uygulamaya konulan ekonomik politikalara göre gerekli duyulan tarihlere tarifelerde "güncelleme yapma" kararları uyarınca her yıl başında veya yıl içerisinde değişik tarihlere tüketicilere uygulanacak tarifeleri oluşturan kalemlerde EPDK'nin değişik tarihlere "düzenleyici işlem sayılan" kararları ile tarifelerin güncellenerek karar eklerindeki tabloların onaylandığı, Resmi Gazetede yayınlanarak ilan edilen bu tarifelerin tüm Dağıtım Şirketlerince hesaplama ve faturalandırma işlemlerinde (PSH bedeli tahsilinde) kullanıldığı, 875 sayılı karar ekinde kabul edilen tarifelerden sonra bu tarifelerde yapılan güncellemeler ile ilan edilen yeni tarifelerin iptal davasına konu edilmediği, tarife güncelleştirme ve onaylamaları yapılarak Resmi Gazetede ilan edilen kararlara ayrı bir dava açılıp iptali sağlanmadığı sürece elektrik piyasasının "düzenleyici idari işlemleri" olarak geçerliliklerini devam ettirmiş sayılacağı, bu nedenle temel işlem mahiyetinde olan kararın bir kısmının yürürlüğe girdiği tarihten (01.09.2006) uzun bir süre sonra iptaline kadarki süre içinde (06.04.2011) bu temel işlemin esas alınmak suretiyle ilk yürürlük sonrası değişik tarihlere EPDK tarafından yapılan ve içinde Perakende Satış Hizmet tarifesinin de olduğu tarife belirleme,

da düzenleyici işlemlerin her biri için ve sonraki dönemlerdeki tüm güncelleştirme kararları için idari yargıda iptal davası açılmadığından bahisle bedellerin tüketiciye iade edilmesi hukuka aykırı bulunmuştur.

2.5.1.2. Tüketici gruplarına göre tarifenin uygulanması

Elektrik Piyasası Tarifeler Yönetmeliği'nde²⁸⁴ elektrik enerjisinin ve kapasitenin iletimi, dağıtımı ve satışı ile bunlara dair hizmetlere ilişkin hüküm ve şartları içeren düzenlemeler tarife olarak adlandırılmıştır (m. 3 f. 1 ğğ). Aynı yönetmelikte, tüketici grubu, benzer özelliklere sahip olmaları nedeniyle Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı ile tarife uygulamaları kapsamında grup olarak alınan tüketiciler olarak tanımlanmıştır (m. 3 f. 1 oo).

Dağıtım Lisansı Sahibi Tüzel Kişiler ve Görevli Tedarik Şirketlerinin Tarife Uygulamalarına İlişkin Usul ve Esaslar'da elektrik piyasasında tüketici grupları; mesken²⁸⁵, sanayi, ticarethane (*Kamu ve özel hizmetler sektörü ile diğer abone grubu*), aydınlatma ve tarımsal sulama (*Tarımsal Faaliyetler Abone Grubu*) olmak üzere beş gruba ayrılmıştır²⁸⁶. Mesken ve ticarethane (*Kamu ve özel hizmetler sektörü ile diğer abone grubu*) abone grupları için ise kademe belirlenmiştir. Mesken abone grubu bakımından 8 kWh/gün ve altı için düşük kademe, bu limitin üzeri için ise yüksek kademe tayin edilmiştir²⁸⁷. Benzer şekilde esnaf niteliğini haiz tüketiciler için ticarethane (*Tarımsal Faaliyetler Abone Grubu*) abone grubu da kademelendirilmiş, böylece günlük ortalama tüketim limiti daha düşük olan tüketiciler korunmak istenmiştir. Ticarethane (*Kamu ve özel hizmetler sektörü ile diğer abone grubu*) bakımından bu limit 30 kWh/gündür. Ayrıca 24 Temmuz 2020 tarihli Resmi

güncelleştirme ve onaylama işlemlerinin idare hukukunun temel ilkelerinden olan "temel işlemin iptali üzerine sonuç işlem resen iptal edilmiş sayılmaz" prensibi uyarınca bu güncelleştirme ve onaylamalar "uygulanması zorunlu tarife niteliğinde olmakla" her biri için idari yargıda dava konusu edilerek iptalinin sağlanmadığı sürece yürürlükte kalıp uygulanacağı kesin olduğu, 875 sayılı Kurul kararı ile belirlenen Geçiş Dönemi Tarife Uygulamaları başlıklı II. Bölümün (B) bendinin iptaline karar verilmesi sonraki yıllar için güncelleştirilerek kabul edilen tarifeler bakımından ayrıca iptal davasına konu edilerek iptalinin sağlanmadığı sürece kendiliğinden yani ayrıca bir iptal davasına konu edilip iptal kararı alınmaksızın PSH tarifesinin uygulamasını ve buna bağlı olarak bedellerin alınmasını hukuki dayanaktan yoksun kılmayacağından bu tarifeler için ayrıca iptal davası açılıp açılmadığı ile açılmış ise iptalinin sağlanıp sağlanmadığının araştırılması gerektiği belirtilmektedir. www.kazanci.com.tr, erişim tarihi: 20.05.2021.

²⁸⁴ 19.06.2020 tarihli ve 31160 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

²⁸⁵ Şehit Aileleri ile Muharip/Malul Gaziler için mesken abone grubunun altında bir alt abone grubu oluşturulmuş olup tarife tablolarında bu gruptaki tüketicileri korumaya yönelik olarak mesken abone grubundan farklılaşan birim fiyat belirlenmektedir.

²⁸⁶ 30.04.2022 tarihli ve 31825 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 28.04.2022 tarihli ve 10961 sayılı Kurul Kararı ile Tarımsal Sulama Abone Grubunun adı, "*Tarımsal Faaliyetler Abone Grubu*" olarak; ticarethane abone grubunun adı ise "*Kamu ve özel hizmetler sektörü ile diğer abone grubu*" olarak değiştirilmiştir.

²⁸⁷ 28.02.2022 tarihli ve 10820 sayılı Kurul Kararı ile daha önce sırasıyla 5 kWh/gün ve 7 kWh/gün olan limit, 8 kWh/gün olarak belirlenmiştir.

Gazete’de yayımlanan 23.7.2020 tarihli ve 9467 sayılı Kurul Kararı ile mevcut usul ve esaslara “*yeşil tarife*” tanımı eklenmiştir. Kararda yeşil tarife, 6446 sayılı Kanun’un 17’nci maddesinin 4’üncü fıkrası kapsamında yenilebilir enerji kaynaklarının desteklenmesi amacıyla belirlenen tarife olarak tanımlanmıştır. Yeşil tarife, yenilenebilir enerjinin kullanımını artırmak amacıyla normal olarak belirlenen tarifelere göre daha yüksek bir fiyatın belirlendiği tarife türüdür. Yenilenebilir enerjiyi destekleme amacıyla olan herkes bu birim fiyat farkındaki külfete katlanarak yeşil ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına hizmet etmektedir.

Tüketici gruplarının her birinin gereklilikleri ve belirlenen bir gruba dâhil olabilmeyen gerektirdiği belgeler sayma yoluyla Dağıtım Lisansı Sahibi Tüzel Kişiler ve Görevli Tedarik Şirketlerinin Tarife Uygulamalarına İlişkin Usul ve Esaslar’da belirlenmiştir. Herhangi bir ana ya da alt tüketici grubuna dâhil olamayan tüketiciler için uygulanacak birim fiyatlar ticarethane grubuna (*Kamu ve özel hizmetler sektörü ile diğer abone grubu*) göre tayin edilmektedir. Serbest olmayan tüketicilere uygulanacak tarifeler, tüketici gruplarından hareketle standart olarak uygulanmaktadır. Serbest tüketiciler bakımından ise tüketici grubunun önemi, sistem kullanım birim fiyatları bakımından önem arz etmektedir. Serbest olmayan tüketiciler için sistem kullanıma dair bedeller kendilerine elektrik tedarik eden özel tedarikçilere²⁸⁸ yansıtılmaktadır. Özel tedarikçiler ise bu bedelleri, şebeke hizmetini veren dağıtım şirketine ödemek üzere tüketicilere aynen faturalandırmaktadırlar. Dolayısıyla aynı tüketici grubuna dâhil olan bir serbest tüketici ile serbest olmayan tüketici aynı şebeke hizmet maliyetini ödemektedir. Bu iki tüketicinin farklılaştığı nokta ise aktif elektriğin birim fiyatıdır. Özel tedarikçi düzenlemeye tabi tarifeye göre daha avantajlı bir fiyat sunmalıdır ki tüketici düzenlemeye tabi tarifeden elektrik enerjisi almayı bırakmalıdır. Ancak “*yüksek tüketimli tüketiciler*”, piyasanın serbestleşmesi ve rekabetçi bir piyasa yapısının oluşturulması amacıyla belirlenen ve nispeten diğer tarifelere göre daha yüksek olan son kaynak tedariki tarifesinden²⁸⁹ kaçınmak amacıyla serbest fiyatlardan elektrik enerjisi tedarik etmeye yönelmektedirler.

²⁸⁸ Özel tedarikçi, görevli tedarik şirketi dışındaki tüm tedarikçileri ifade etmektedir. Ancak görevli tedarik şirketi de serbest piyasadaki elektrik satışları için özel tedarikçilerle aynı hizmet bedelini ödemek ve tüketicisine yansıtmak zorundadır.

²⁸⁹ Son kaynak tedarik tarifesi tüketiciyi serbest piyasa geçmeye teşvik edeceğine göre, son kaynak tedariki kapsamında belirlenen birim fiyatın serbest olmayan tüketiciler için belirlenen tarifelerden yüksek olması gerekir. Nitekim Son Kaynak Tedarik Tarifesinin Düzenlenmesi Hakkında Tebliğin 6.3. maddesinde: “*Yüksek tüketimli tüketiciler için son kaynak tedarik tarifesi, ilgili dönemde serbest tüketici niteliğini haiz olmayan tüketiciler için onaylanmış perakende satış tarifesinden düşük olmamak üzere Kurul tarafından belirlenir.*” denilmektedir.

Son kaynak tedarik tarifesinin kuralları, Son Kaynak Tedarik Tarifesinin Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ’de²⁹⁰ belirlenmiştir. Tebliğ uyarınca tüketiciler, düşük²⁹¹ ve yüksek tüketimli²⁹² tüketici olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Bu iki tüketici arasındaki temel ayırım EPDK tarafından belirlenen yıllık elektrik tüketimidir²⁹³. Tüketim limitinin üzerinde kalan tüketiciler son kaynak tedarikçisi olan görevli tedarik şirketlerinden son kaynak tedariki tarifesi kapsamında elektrik tedarik ederse yüksek fiyatlara maruz kalacaktır. Belirlenen tarife, söz konusu tüketicileri, serbest piyasadan ikili anlaşma ile elektrik enerjisi tedarik etmeye zorlamaktadır. EPDK tarafından belirlenen tüketim limitinin altında kalan tüketiciler ise serbest olmayan tüketiciler ile aynı birim fiyatlar üzerinden elektrik almaya devam edebilirler.

Son kaynak tedarik tarifesi, mahiyeti itibariyle serbestçe ve bilinçli bir şekilde müzakere ederek elektrik enerjisini serbest piyasadan tedarik edecek tüketiciler için belirlenmiş olsa da 2020, 2021 ve 2022 yıllarında mesken tüketici grubunda²⁹⁴ yer alan tüketiciler de son kaynak tedarik tarifesinin kapsamında dâhil edilmiş bulunmaktadır. TKHK kapsamında tüketicilerinin ödediği bedelin karşılığını azami düzeyde alması ve tüketicinin her türlü yanılmadan uzak tutulması tüketiciyi korumanın temel hedefidir²⁹⁵. Geçmiş yıllarda, yüksek ve düşük tüketimli tüketici gruplandırılmasından mesken tüketicisinin ayrık tutulmasının temel sebebinin TKHK kapsamında bu tüketici grubunun korunmaya muhtaç olduğunun düşünülmüş olabileceği akla gelmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, son kaynak tedarik tarifesinin mesken tüketici grubu bakımından çok yüksek²⁹⁶ belirlenmiş

²⁹⁰ 20.01.2018 tarihli ve 30307 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁹¹ Son Kaynak Tedarik Tarifesinin Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ m. 4 f.1.a’da: “*Düşük tüketimli tüketiciler, son kaynak tüketici gruplarından Kurulca sosyal ve ekonomik durumlar gözetilerek belirlenen miktarın altında enerji tüketenlerin oluşturduğu tüketici grubu*” olarak tanımlanmaktadır.

²⁹² Son Kaynak Tedarik Tarifesinin Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ m. 4 f.1.1’da *Yüksek tüketimli tüketiciler: Son kaynak tüketici gruplarından Kurul tarafından belirlenen miktara eşit veya bu miktarın üzerinde enerji tüketenlerin oluşturduğu tüketici grubunu* şeklinde ifade edilmektedir.

²⁹³ Tüketim miktarı, 2018 yılı için 50 milyon kWh olarak belirlenmiş, bu rakamın altında olanlar düşük tüketimli tüketici sayılmıştır. 2021 yılı için alınan 22.10.2020 tarihli ve 9636 sayılı EPD Kurulu kararı ile mesken tüketici grubuna yönelik 50 milyon kWh/yıl, diğer tüketici gruplarına yönelik 7 milyon kWh/yıl, düşük ve yüksek tüketimli tüketicinin ayrımı için limit olarak belirlenmiştir. 2022 yılında mesken tüketici grubu için tüketim limitinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. 2022 yılında limit; sanayi, ticarethane ve aydınlatma grubu açısından 3 milyon kWh/yıl, tarımsal sulama grubu içinse 7 milyon kWh/yıl olarak belirlenmiştir. 1 Temmuz 2022’den sonra sanayi, ticarethane ve aydınlatma grubu açısından 1 milyon kWh/yıl; tarımsal sulama grubu içinse 3 milyon kWh/yıl olmuştur.

²⁹⁴ Dağıtım Lisansı Sahibi Tüzel Kişiler ve Görevli Tedarik Şirketlerinin Tarife Uygulamalarına İlişkin Usul ve Esaslarda mesken tüketici grubu şu şekilde tarif edilmektedir: “*mesken olarak kullanılan; müstakil binalar, apartmanlar ve apartmanlar içindeki bağımsız bölümler, konut kooperatifleri ve konut siteleridir...*”

²⁹⁵ KARA KILIÇARSLAN Seda, Tüketici Sözleşmelerinde Bilgilendirme Yükümlülüğü, Hacettepe HFD, 5(2) 2015, 183–222, s. 185. <http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C5S2makale8.pdf>, erişim tarihi: 29.05.2021; ZEVKLİLER/AYDOĞDU, “Tüketicinin Korunması Hukuku”, s. 36.

²⁹⁶ 2021 yılının Mayıs ayındaki birim fiyatlarla (mesken- tek terimli – tek zamanlı) yapılan hesaplama göre 50 milyon kWh tüketimin TL karşılığı yaklaşık 40 milyon TL’dir.

olması nedeniyle bu kadar yüksek tüketimi olan bir meskende yaşayan tüketicinin tecrübesizliğinden, düşük ve sabit gelirinden söz edilemeyecektir. Dolayısıyla bu tüketim limitine sahip bir tüketicinin korunmayarak söz konusu tüketici yüksek fiyattan elektrik enerjisi almak ya da rekabetçi piyasadan elektrik tedarik etmek konusunda zorunlu bir seçime yönlendirilmektedir. Bu durumun TKHK'ye aykırı olup olmadığının değerlendirilebilmesi için öncelikle mesken tüketicisi ile görevli tedarik şirket arasındaki sözleşmenin “*tüketici sözleşmesi*” olarak nitelenip nitelenmediğine bakılmalıdır.

Tüketici sözleşmelerinin tayini bakımından üç teoriden bahsedilmektedir²⁹⁷. Sübjektif teori olarak adlandırılan ilk teoride, taraflar arasındaki dengeye bakılmaktadır. Bu teoriye göre bir sözleşmenin tüketici sözleşmesi olup olmadığı hakkında tespit, tüketen tarafın tacir olmaması ön koşuluna dayandırılmaktadır. Ancak bu teori tacirin ticari işletmesiyle ilgili olmayan kendi ihtiyaçlarını karşıladığı sözleşmeler bakımından yetersiz kalmaktadır. Diğer teori olan objektif teoriye göre taraflar arasındaki dengeye bakılmaktadır. Alıcı taraf ticari işletmesinin sahibi olma özelliğine sahipse ve sözleşmedeki edim bu sıfatla ilgiliyse tüketici sözleşmesinden bahsedilemez. Ancak bu teoride mal ve hizmet ile edimin tacirlik sıfatıyla ilgisi yoksa tüketici sözleşmesinden söz etmek mümkündür. Bu teori genel – geçer bir kural vermediği gerekçesiyle eleştirilmektedir²⁹⁸. Nihayet amaç teorisi, sözleşmenin tarafından ziyade tüketimi yapan tarafın bu işlemi ne amaçla yaptığını önemser. Bu teorinin tacir ve tüketici kavramlarının birleştiği hallerde en uygun teori olduğu²⁹⁹ savunulmaktadır. Son kaynak tedariki kapsamında mesken tüketicisinin konutunun temel ihtiyacı olan elektrik enerjisini alırken TKHK kapsamında ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmediği ortadadır. Ne kadar yüksek olursa olsun 50 milyon kWh tüketim limiti dahi tüketicinin elektriği konut için almış olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bu bakımdan EPDK'nin belirlediği limitte mesken tüketicilerinin de dâhil edilerek bu grupta yer alan mesken tüketicisinin elektrik enerjisini son kaynak tedariki kapsamında yüksek bir fiyata almak zorunda bırakılması TKHK ile korunmak istenen denge açısından bir çelişki oluşturmaktadır. Diğer taraftan 6446 sayılı Kanun'da kurul kararlarına uygun olarak tahakkuk ettirilen sayaç okuma, dağıtım, iletim, teknik ve teknik olmayan kayıp ile perakende satış hizmet bedelleri hakkında açılan her türlü davada (geçici m. 20) aynı Kanununun 17. maddesine atıf yapılarak kurul tarafından onaylanan tarifelerin zorunlu olarak uygulanması gerektiği hüküm altına alınmaktadır. 6446 sayılı Kanun'da 6719 sayılı Kanunla

²⁹⁷ KARA KILIÇARSLAN, s. 187.

²⁹⁸ Age, s. 188.

²⁹⁹ Age, s. 188.

yapılan değişiklik sonrası 17. maddenin 10. fıkrasına eklenen hükümde mahkemeler ile tüketici hakem heyetlerinin, davalarda sadece, tahsil edilen bedellerin EPDK'nin düzenleyici işlemlerine uygunluğunu inceleyebilecekleri düzenlenmişken söz konusu hüküm Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir³⁰⁰. Kanaatimizce, geçici 20. maddede, son kaynak tedarik tarifesi sayılmadığından konutu için elektrik enerjisi alan tüketicinin görevli tedarik şirketi ile olan sözleşme ilişkisinde son kaynak tedarik tarifesi birim fiyatı nedeniyle ortaya çıkan ihtilafın tüketici mahkemesine taşınması halinde, tüketici mahkemesinin ihtilafı TKHK kapsamındaki tüketiciyi koruyan emredici hükümlere göre görebilmesi mümkündür.

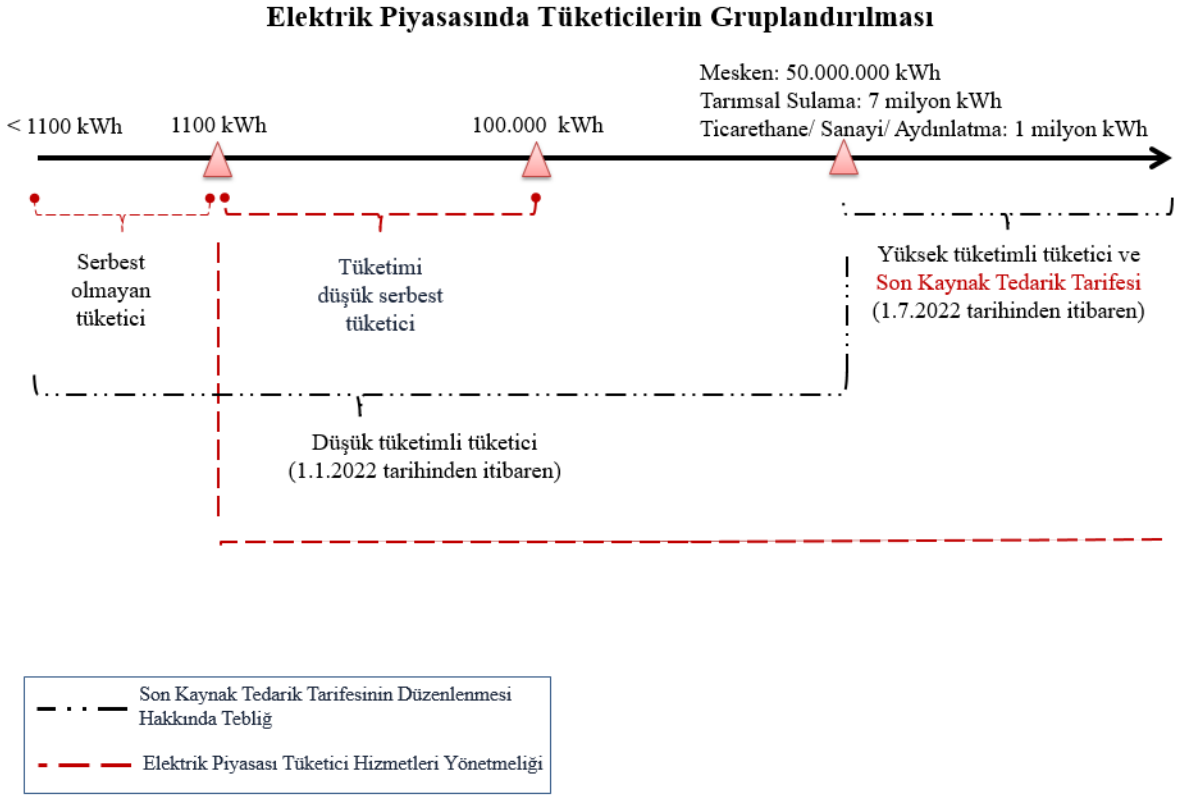
2.5.1.3. Serbest fiyat yapısı ve geçerli olduğu alanlar

Elektrik piyasasında düzenlemeye tabi tarifelerin tamamı, Elektrik Piyasası Kanunu ile bu kanuna dayalı olarak çıkarılan ikincil mevzuat ile belirlenmiştir. Özellikle dağıtım ve iletim faaliyetlerinin çok sıkı bir regülasyona tabi olmalarının doğal bir sonucu olarak bu hizmetler için tüketiciler tarafından ödenecek bedeller sıkı bir biçimde EPDK tarafından belirlenmektedir. Diğer taraftan EPDK, TKHK'ye nispeten geniş bir çerçevede elektrik tüketicisinin korumaya yönelik sıkı birim fiyat tedbirleri ile bu tüketicilerle akdedilecek sözleşme hükümlerini düzenleme ve/veya belirleme yolunu benimsemektedir. Özellikle serbest olmayan tüketiciler, son kaynak tedariki kapsamındaki tüketicilerin yanı sıra, "tüketimi düşük serbest tüketici" tanımına giren tüketiciler bakımından EPDK'nin bu belirleme yönelimi sürekli olarak kendisini göstermektedir.

Tüm bu anlatıların tüketiciler bakımından genel görünümü aşağıdaki tabloda verilmiştir.

³⁰⁰ 6719 sayılı Kanunla 6446 sayılı Kanuna 10. madde olarak eklenen: "(Ek: 4/6/2016-6719/21 md.) Kurum tarafından gelir ve tarife düzenlemeleri kapsamında belirlenen bedellere ilişkin olarak yapılan başvurularda ve açılan davalarda; tüketici hakem heyetleri ile mahkemelerin yetkisi, bu bedellerin, Kurumun düzenleyici işlemlerine uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır." hükmü Anayasa Mahkemesinin 28.12/2017 tarihli ve E.: 2016/150, K.: 2017/179 sayılı Kararı'nda yer alan: "EPDK tarafından gelir ve tarife düzenlemeleri kapsamında belirlenen bedellere ilişkin olarak yapılan başvurularda ve açılan davalarda tüketici hakem heyetleri ile mahkemelerin yetkisinin bu bedellerin sadece Kurumun düzenleyici işlemlerine uygunluğunun denetimi ile sınırlı olduğunu öngören kural, hak arama özgürlüğüne ölçüsüz bir müdahalede bulunmaktadır." gerekçesiyle iptal edilmiştir. AYM kararı, 15.02.2018 tarih ve 30333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Tablo 2.3. 2022 Yılında Tüketicilerin Statülerini Gösterir Tablo³⁰¹

Serbest olmayan tüketiciler ile son kaynak tedariki kapsamındaki tüketicilere, görevli tedarik şirketi tarafından EPD Kurulu tarafından belirlenen iltihaki sözleşme niteliğindeki perakende satış sözleşmesi³⁰² sunulmaktadır³⁰³. Halen yürürlükte olan perakende satış sözleşmesinin tüm hüküm ve koşulları, kendisinden önce yürürlükte olan sözleşmelerde olduğu gibi EPDK tarafından belirlenmektedir. Son kaynak tedariki tarifesi kapsamındaki tüketiciler ile de perakende satış sözleşmesi akdedilmektedir³⁰⁴. Tüm hüküm ve koşulları EPDK tarafından belirlenen son kaynak tedariki tarifesi ile serbest olmayan tüketicilere

³⁰¹ Tablo, 1 Temmuz 2022 tarihinden itibaren tüketici statüsünü göstermektedir.

³⁰² 06.08.2015 tarihli ve 5716-1 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı ile standart şekilde belirlenen ve 25 Ağustos 2015 Tarihli ve 29456 Sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan (matbu) mülga Perakende Satış Sözleşmesi, 22.11.2018 tarihli ve 8192 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı ile kabul edilen ve 30.11.2018 tarihli ve 30611 sayılı Resmi Gazete’de yürürlüğe giren Perakende Satış Sözleşmesi ile mülga edilmiştir.

³⁰³ AYRANCI, (Enerji), s. 284.

³⁰⁴ Yürürlükteki Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği’nin 8’nci maddesinde, perakende satış tarifesi veya son kaynak tedarik tarifesinden elektrik enerjisi ve/veya kapasite almak isteyen gerçek veya tüzel kişilerin, ilgili görevli tedarik şirketine yazılı veya şirketin kurumsal iletişim kanalları ya da e-Devlet kapısı aracılığıyla başvuruda bulunacağı hüküm altına alınmıştır.

uygulanacak tarifelerde ve sözleşme hükümlerinde taraflara herhangi bir serbesti tanınmamıştır.

Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği ile elektrik piyasasında yeni bir tüketici kavramı belirlenmiştir. Yıllık elektrik enerjisi tüketimi 100.000 kWh'tan düşük olan serbest tüketicileri kapsayan “*Tüketimi düşük serbest tüketici*” kavramı tüketicinin korunması ve özel bir takım önlemlerin alınması amacıyla getirilmiştir. Tüketimi düşük serbest tüketicilerle yapılacak ikili anlaşmanın asgari unsurları, kapsamı, sözleşmeyi fesih, sözleşmeden dönmeye dair kurallar yönetmelikte belirlenmiştir. Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nin “ikili anlaşmanın hükümleri” ve “ikili anlaşma kurma” başlıklı 11 ve 12'nci maddelerinde EPDK tarafından belirlenen hüküm ve koşulların yalnızca yıllık enerji tüketimi 100.000 kWh'tan düşük olan serbest tüketicileri kapsadığını belirtmek gerekir. Bu hükümlerde, sözleşmenin tarafları, sözleşmenin süresi (belirli süreli ya da süresiz), tüketicinin önceden bilgilendirilmesi, şikâyetlerin çözüm merkezi, faturalama hatası veya sayaçta arıza hallerinde hangi koşulların uygulanacağı da sözleşmede yer verilmesi gereken hususlar arasında yer almaktadır. EPDK, tüketimi düşük serbest tüketiciler ile yapılacak belirli süreli ikili anlaşmaların azami süresini de belirlemeyi tercih etmiştir. Bu sürenin azami 3 yıl olarak belirlenmesinin, tüketici ve tedarikçi arasındaki elektrik satışına dair avantajlar ile buna dair maliyetler arasında bir dengenin sağlanması amacına yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Zira uzun süreli sözleşmelerin yol açtığı tüketicinin yeni bir tedarikçi arayışına girmemesinin yaratacağı değişime kapalılığının piyasadaki rekabetçi koşulların oluşmasına bir engel olarak görülerek EPDK tarafından engellediği düşünülmektedir.

EPDK tarafından sözleşmeden cayma, haksız fesih, süre ve cayma bedelinin ikili anlaşmalarda belirlenmesi gerektiği düzenlenmişken, bu hükümlerin TKHK'den ayrı bir biçimde ele alınmadığı ve TKHK'ye nazaran daha koruyucu hükümler getirilmediği görülmektedir. TKHK'nin “abonelik sözleşmeleri” başlıklı 52'nci maddesinde olduğu gibi, tüketimi düşük serbest tüketicilerle yapılacak ikili anlaşmanın yazılı veya mesafeli olarak kurulabilmesi de mümkündür. TKHK'den farklı olarak elektrik piyasasında ikili anlaşmalar için getirilmiş olan 3 yıl saklama süresi bulunmaktadır. Bu sürenin öngörülmesinde EPDK'nin tüketiciyi korumak adına elektrik sözleşmeleri bakımından ihtilaf halinde denetim ve gözetim yükümlülüğünü yerine getirmek istediği anlaşılmaktadır.

EPTHY'nin 13'üncü maddesinde, ikili anlaşmalardan cayma hakkı 14 gün olarak belirlenmiştir. TKHK'ye dayanılarak hazırlanan Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği³⁰⁵'nin 9'uncu maddesinde de benzer şekilde cayma süresi 14 gün olarak belirlenmiş ve cayma hakkı ve süre yalnızca mesafeli sözleşmelere özgülenmiştir. Ancak elektrik piyasasındaki ikili anlaşmalarda, sözleşmenin mesafeli yapılıp yapılmadığına bakılmaksızın bir cayma hakkı öngörülmüş ve cayma süresi de Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği referans alınarak 14 gün olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği³⁰⁶'nin "sözleşmenin feshi" başlıklı 22'nci maddesindeki hükümlere ilaveten Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nde tüketimi düşük serbest tüketicilere sunulacak sözleşmelerin tüketici veya tedarikçi tarafından feshedilebilme koşulları ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Tüketicinin ikili anlaşma kapsamındaki ödemelerini zamanında yapmaması tedarikçi bakımından bir fesih sebebiyken, tedarikçinin dağıtım şirketi tarafından okunarak PYS³⁰⁷'ye girilen endeks bilgilerine göre ödeme bildirimini düzenlenmemesi de tüketici açısından bir fesih sebebi olarak belirlenmiştir. Öte yandan, tüketicinin kaçak veya usulsüz elektrik kullanması tedarikçinin diğer bir fesih sebebini oluşturmaktadır. Kaçak elektrik kullanılması halinde, tedarikçi portföyünde yer alan ve elektrik tedarik ederek müspet bir faydayı beklediği sözleşme ilişkisinde, tüketicinin hiç elektrik tüketmemiş ya da daha az tüketmiş olması nedeniyle ikili anlaşmada öngörülen elektrik miktarını tedarik edemeyecektir. Tedarikçi okunan endeks değerlerine göre ödeme bildirimini düzenlediğine göre, tüketimin hiç faturalanmaması ya da daha az faturalanması söz konusu olacaktır. Bu halde faturalanamayan ya da daha az faturalanan tüketim miktarı elektrik dağıtım şebekesinin bir kaybı olarak ortaya çıkacaktır. Ancak tedarikçi bu halde ikili anlaşmadan beklediği müspet faydayı elde edemeyecektir. Tedarik edilemeyen elektrik enerjisi için tedarikçinin ikili anlaşmalar piyasasında sağlamayı taahhüt ettiği miktar nedeniyle dengesizlik³⁰⁸ ile

³⁰⁵ Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliğinin ilk hali, 27.11.2014 tarihli ve 29188 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁰⁶ 24.01.2015 tarihli ve 29246 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁰⁷ Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde "Piyasa yönetim sistemi (PYS): *Dengeleme mekanizması ve uzlaştırmaya ilişkin işlemlerin yürütülmesi amacıyla, Piyasa İşletmecisi, sistem işletmecisi, piyasa katılımcıları ve sayaçların okunmasından sorumlu iletim ve dağıtım lisansı sahibi tüzel kişilerin kullanımına sunulan ve küçük istemci yapısında çalışan uygulamaları*" şeklinde tanımlanmıştır. Dağıtım şirketi, serbest tüketiciler bakımından sayacın üzerindeki endeksi okuyarak okuma tarihi bilgisi ile birlikte en geç 3 gün içerisinde PYS'ye girmekle yükümlüdür.

³⁰⁸ Dengesizlik, uzlaştırma dönemi bazında belirlenen piyasa katılımcılarının denge sorumluluklarından kaynaklanan enerji dengesizliklerine uygulanan fiyat olarak tanımlanabilir. Tüm Türkiye çapındaki elektrik talebi, toplam elektrik üretimi ile eşleşmediği hallerde dengesizliğe yol açan piyasa katılımcıları için bir yaptırım belirlenmiştir. Dengesizlik maliyeti, Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde öngörülmüş olan bir formül ile hesaplanmakta ve dengesizlikler "*pahalıya al, ucuz sat*" prensibi kapsamında uzlaştırılmaktadır.

karşılaşması da mümkündür. Bu dengesizlik elektrik tüketicisine sağlanması taahhüt edilen miktarın büyüklüğüne göre artıp azalabilmektedir. Tedarik şirketleri, dengesizlik maliyetlerini, müşterileri ile aralarında olan sözleşmelerin şartlarına bağlı olarak serbest piyasa koşullarına göre serbest tüketicilerine yansıtılabilmektedirler. Bu halde, ikili anlaşmanın hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesinden doğan müspet zarar ile uyulacağı inancıyla düzenlenen bir anlaşmanın gereği gibi yerine getirilememesinden kaynaklı olarak güvenin boşa çıkması olarak adlandırılan menfi zararın tüketiciye ikili anlaşmada yansıtılacağının kararlaştırılması kanaatimizce mümkündür. Müspet zararın belirlenmesinde tedarikçinin maruz kaldığı zararın hesaplanmasında, elektrik dağıtım şirketi tarafından belirlenen kaçak elektrik tahakkuk miktarı referans alınabilirse de bu bilginin tedarikçiye verilmesi mümkün olmadıđından³⁰⁹ ancak açılacak bir davada yargı makamları tarafından istenilmesi halinde hesaplamada göz önüne alınabilecektir. Bu halde, tedarikçi tedarik edemediği elektrik enerjisi miktarını ve bundan beklediği faydayı tüketiciden isteyebilecektir. Ayrıca tedarik edilemeyen elektrik enerjisi nedeniyle ortaya çıkacak dengesizlik maliyetinin de bu tüketicinin yol açtığı zarara göre oranlanması ve talep edilmesi ise kanaatimizce tedarikçinin “menfi zarar” ını oluşturmaktadır.

Tüketiciye tanınan bir diğer haklı sebeple fesih imkânı ise tüketicinin başka bir yere taşınması ya da kullanım yerini tahliye etmesidir (THY m. 16/1-ç). Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği’nde (m.16) tüketicinin yerleşim yeri değiştiğinde tedarikçinin aynı hizmeti yeni yerleşim yerinde tüketiciye sunamadığı halde, tüketici sözleşmeyi feshetme hakkını haiz iken elektrik tüketicisine, Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği’nden farklılaşan bu hakkın neden tanındığını irdelemek gerekir. Elektrik piyasasında tedarikçi ile tüketici arasında akdedilen “*ikili anlaşma*”nın Piyasa Yönetim Sistemine (PYS) girilerek Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği uyarınca ilgili tedarikçinin portföyüne eklenmesi gerekir. Portföye ekleme veya portföyden çıkarma Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği’nde sıkı kurallara bağlanmışır. Örneğin bir piyasa katılımcısı olan tedarikçinin bir tüketiciyi portföyüne ekleyebilmesi için içinde bulunulan ayın en geç altıncı gününden önceki son iş gününde o tüketiciyi PYS’de talep etmesi gerekir. Elektrik piyasasında serbest tüketici olma statüsü

³⁰⁹ Tüketici Hizmetleri Yönetmeliğinin “*İkili anlaşma kapsamında yer alan tüketicilerin hak ve yükümlülükleri*” başlıklı 39’uncu maddesinin 2’nci fıkrasında göre, bir tedarikçi ikili anlaşma ilişisine girmeden önce bir tüketicinin kaçak elektrik kullanmadığı bilgisini doğrudan tüketicinin ya da tüketicinin onayı olması halinde kendisi dağıtım şirketinden isteyebilir. Bu hükümden de görüleceği üzere, tedarikçinin kaçak elektrik kullanım bilgisini, tüketicinin izni olmadan dağıtım şirketinden alabilmesi mümkün değildir.

“kullanım yeri”ne bağlıdır³¹⁰. Dolayısıyla kullanım yerinden taşınan bir tüketici ile tedarikçi arasındaki elektrik tedariki ilişkisi de tüketicinin kullanım yerinden taşınması ile kopmaktadır. Tüketiciyi koruyan bu hüküm THY’ye yazılmasaydı tedarikçi, tam iki tarafa borç yükleyen ikili anlaşma kapsamında kendi edimini yerine getirdiğini bildirerek tüketiciden sözleşmenin ifa edilememesi nedeniyle ceza koşulunu³¹¹ talep edebilecekti. Diğer taraftan sözleşme kurulurken taraflardan biri diğer tarafa bir miktar para vermiş ve sözleşmeden dönme hakkını saklı tutmuş olabilir³¹². Tüketici TBK m. 178 uyarınca verdiği cayma parası, THY’deki ifadesi ile “cayma bedeli” ni de bu durumda ödemek zorunda olmayacaktır. Ayrıca sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilememesinden kaynaklı olarak tedarikçi müspet zararını³¹³ da tüketiciden isteyebilirdi ancak bu hüküm ile THY tüketiciyi koruyarak onun sözleşmeyi herhangi fesih tazminatı ödemediği feshetmesine imkân tanımıştır.

Tüketiciye THY’de tanınmış diğer bir fesih sebebi ise ikili anlaşmanın kurulması, yenilenmesi ve ikili anlaşmalarda değişiklik yapma süreçlerinde tedarikçiden kaynaklanan sebeplerle, tedarikçinin bildirimlerin veya bilgilendirmeleri geç yapması halidir (THY m. 16/1-a). Kanımızca öncelikle tüketicinin bu bildirim ve bilgilendirme yükümlülüğünün ne olduğunu bilmek gerekir. Tedarikçinin en temel bildirim yükümlülüğü PYS’de yapacağı ve ilgili serbest tüketiciyi portföyüne alma işlemidir³¹⁴. Her ne kadar taraflar arasında kurulmuş bir sözleşme olsa da elektrik tedarikinin başlayabilmesi için tüketicinin ilgili tedarikçinin portföyüne geçişinin yapılması gerekir. Tedarikçi Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği m. 30/A’daki bildirim yapmazsa, tüketici bir önceki tedarikçisinin portföyünde kalacak ya da son kaynak tedarikçisi olan görevli tedarik şirketinden düzenlemeye tabi tarifeler yoluyla elektrik enerjisi alacaktır. PYS’ye ikili anlaşmanın bildirilmesi, sözleşmenin hüküm ve

³¹⁰ Tüketici Hizmetleri Yönetmeliğine göre: “Bir önceki takvim yılında veya içinde bulunulan yılda serbest tüketici limitini aşan miktarda elektrik tüketilen kullanım yerinin kullanım hakkına sahip ya da kullanım hakkını edinen tüketiciler” serbest tüketici hakkını haizdir (m. 6/1-c).

³¹¹ Tedarikçi, tüketiciyi portföyüne eklemekle ikili anlaşmada belirlenen süre kadar tedarik yükümlülüğü altına girmektedir. Dolayısıyla tedarikçi, elektrik tedarik sözleşmesinin kendisi tarafından ifa edilmesine rağmen tüketici tarafından ifa edilememesi nedeniyle sözleşmeden doğan borcun ifası amacına yönelik olarak ceza koşulu belirleyebilir. Ceza koşulu zararı tazmini amacıyla değil; sözleşmeden doğan borcun ifasını sağlama amacına yöneliktir. Bknz: EREN Fikret/DÖNMEZ Ünsal, Eren Borçlar Hukuku Şerhi, C. III, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 2859 (Borçlar Genel III).

³¹² EREN/DÖNMEZ, (Borçlar Genel III), s. 2859; KILIÇOĞLU s. 774.

³¹³ Müspet zarar, sözleşmenin hiç veya gereği gibi ya da vaktinde ifa edilmemesinden doğan zarardır. Müspet zarar, fiili zarar ve yoksun kalınan kâr olmak üzere ikiye ayrılır. EREN/DÖNMEZ, (Borçlar Genel III), s. 2423. 1078; OĞUZMAN/ÖZ, s. 386; KILIÇOĞLU, s. 929.

³¹⁴ Serbest Tüketici Talep Kılavuzu, EPİAŞ, <https://www.epias.com.tr/wp-content/uploads/2020/06/Serbest-T%C3%BCketici-Talep-K%C4%B1lavuz-D%C3%B6k%C3%BCman%C4%B1-Tedarik%C3%A7i.v2-1.pdf>, erişim tarihi: 05.02.2022.

sonuçlarını doğurması bakımından “kurucu unsur” ya da “geciktirici şarttan” hangisinin kapsamına girdiği ise en temel tartışma konularından biridir. Sözleşmenin PYS’ye girilmiş olması kanunen konulmuş ve o olmazsa sözleşmeyi geçersiz hale getiren bir unsur değildir. Örneğin bir taşınmaz satışının tapu sicil müdürlüğünde yapılmamış olması sözleşmeyi geçersiz kılarken sözleşmenin PYS’ye girilmemesi sözleşmeyi geçersiz hale getirmemektedir. Kanımızca elektrik tedarik sözleşmelerinin bir türü olan ikili anlaşma, rızai bir sözleşme³¹⁵ olduğundan, sözleşmenin hüküm ve koşullarını doğurması için tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının olması yeterlidir. Sözleşme geçerli bir şekilde kurulmuştur. Tedarikçinin bildirim PYS’ye bildirim yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde, tüketici menfi zararını³¹⁶ tedarikçiden isteyebilir ve THY’nin kendisine vermiş olduğu hak kapsamında cayma bedeli ya da cayma koşulu ödemediği sözleşmeden dönebilir.

“Tüketimi düşük serbest tüketici” ile akdedilecek sözleşmede elektrik tedarikinin birim fiyatı serbestçe belirlenebilecektir. Serbest piyasa yapısının geçerli olmadığı alanlar dışında elektrik piyasasında tüketiciler ile tedarikçiler arasında aktif elektrik enerjisi birim fiyatının serbestçe belirlendiğini söylemek mümkündür. Ancak bu serbestliğin bir tüketiciye teklif edilecek birim fiyatın EPDK tarafından belirlenen birim fiyatın her türlü altında olması ile anlamlı olacağını söylemek gerekir. Zira bir tüketici ister son kaynak tedariki tarifesi kapsamında olsun isterse tüketimi düşük serbest tüketici olsun her halükarda EPDK tarafından belirlenen birim fiyatın altında bir aktif elektrik enerjisi birim fiyatı teklif edilirse bir tedarikçi ile ikili anlaşma ilişkisi içerisine girebilir. Diğer taraftan şebekeye özgü maliyetleri içeren şebeke tarifelerinin (dağıtım ve iletim – kesme – bağlama gibi) değiştirilmeksizin tüketiciye yansıtılması gerektiğini de hatırlatmak gerekir. Tüm bunların dışında tüketici ve tedarikçi özel hukuk hükümlerine tabi olarak akdedecekleri sözleşmelerde serbestçe hareket edebileceklerdir. İkili anlaşmalarda, bilhassa düşük tüketimli tüketiciye önerilen ikili anlaşmalar bakımından dahi elektrik piyasasında tam bir serbestinin olmadığı görülmektedir.

2.5.2. Zorunlu bedeller

İlk olarak 9 Kasım 1995 tarihli ve 22458 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Elektrik Tarifeleri Yönetmeliği ile elektrik piyasasında tüketiciye uygulanacak tarifeler

³¹⁵ YAVUZ, s. 170; CEVLAN Durmuş, “Elektrik Tedarik Sözleşmelerinde Bedel”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), s. 71.

³¹⁶ CEVLAN, s. 158; YAVUZ, s. 300.

belirlenmiştir. Bu yönetmeliğin yürürlük tarihinde henüz EPDK kurulmamış, Türkiye'nin ilk elektrik piyasası kanunu olan 4628 sayılı mülga Elektrik Piyasası Kanunu yürürlüğe konulmamıştı. Ancak o günden bu yana, elektrik sektöründe düzenlemeye tabi tarifeler hep olmuş, hatta bazılarının isimleri korunmuş, bazıları ise piyasanın yapısının ve dinamiklerinin değişmesine bağlı olarak zaman içinde evrilmiştir.

Günümüzde tüketicilere uygulanacak tarifelerin zorunlu olmasını düzenleyen temel mevzuat 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'dur. Bu kanunun "Tarifeler ve tüketicilerin desteklenmesi" başlıklı 17'nci maddesinin 4'üncü fıkrasında yer alan: "*(4) İlgili faaliyete ilişkin tüm maliyet ve hizmet bedellerini içeren Kurul onaylı tarifelerin hüküm ve şartları, bu tarifelere tabi olan tüm gerçek ve tüzel kişileri bağlar.*" hükmünden de anlaşılacağı üzere söz konusu kanundaki tarifeler herkesi bağlamaktadır ve uygulanması zorunludur. Kanunun 17'nci maddesinde belirtilen nihai tüketiciye uygulanacak tarifelerin yanı sıra tüketiciye yansıtılacak bedellerin neler olduğuna da değinmek gerekir.

Dağıtım Lisansı Sahibi Tüzel Kişiler ile Görevli Tedarik Şirketlerinin Tarife Uygulamalarına İlişkin Usul ve Esaslar uyarınca uygulanması zorunlu olan bedeller, perakende satış tarifeleri ile dağıtım sisteminin kullanımına ilişkin bedellerden oluşmaktadır. Söz konusu usul ve esaslara göre, perakende satış faaliyeti yalnızca düzenlemeye tabi tarifeden³¹⁷ elektrik enerjisi alan tüketicileri kapsamaktadır. Tüketilen aktif elektrik enerjisidir ve birimi kWh olarak ifade edilmektedir. Tüketicilerin seçimine göre günün her saati için tek bir tarifenin uygulandığı "tek zamanlı tarife" ya da gece, gündüz ve puant olarak ifade edilebilecek zaman dilimleri için farklı birim fiyatların uygulandığı "çok zamanlı tarife" için belirlenmiş birim fiyatlara göre aktif elektrik enerjisi hesaplanmaktadır. Dağıtım sisteminin kullanımına ilişkin bedeller ise dağıtım sisteminin kullanımı sırasında oluşan maliyetlerden hareketle EPDK tarafından hesaplanan bedellerdir. Dağıtım bedeli bir tüketicinin tek³¹⁸ veya çift terimli³¹⁹ tarife sınıfından hangisine tabi olduğuna göre şekillenmektedir. Dağıtım bedeli aşağıdaki bileşenlerden oluşmaktadır:

³¹⁷ Düzenlemeye tabi aktif elektrik bedelleri, yalnızca serbest olmayan tüketiciler ile son kaynak tedariki kapsamında görevli tedarik şirketinden elektrik enerjisi alan tüketicileri kapsamaktadır.

³¹⁸ Tek terimli tarife sınıfı: Sadece dağıtım sisteminden çekilen veya dağıtım sistemine verilen elektrik enerjisi miktarı (kWh) üzerinden dağıtım bedeli uygulanması esasına dayalı tarife sınıfıdır.

³¹⁹ Çift terimli tarife sınıfı: Dağıtım sisteminden çekilen veya dağıtım sistemine verilen elektrik enerjisi miktarı (kWh) üzerinden dağıtım bedeli ile buna ek olarak bağlantı anlaşması veya sözleşmesinde belirtilen güç miktarı (kW) üzerinden güç bedeli alma ve bu gücün aşılması halinde aşılacak kısım için ilave güç aşım bedeli alma esasına dayalı tarife sınıfıdır. Darbeli yük çeken sanayi tesisleri ile ark ocağı tesisleri zorunlu olarak çift terimli tarife sınıfına tabi olup, diğer OG seviyesinden bağlı kullanıcılara talep etmeleri halinde çift terimli tarife sınıfı uygulanır. Ayrıca AG seviyesinden bağlı üreticilere veriş yönünde talep etmeleri halinde çift terimli tarife sınıfı

“a) Dağıtım bedeli: Tek veya çift terimli tarife sınıfına tabi abonelerden dağıtım sisteminden çekilen elektrik enerjisi miktarı üzerinden ve üretim faaliyetleri kapsamında üreticilerin dağıtım sistemine verdiği enerji miktarı üzerinden alınan kWh birim bedelidir”.

“b) Güç bedeli: Dağıtım sistemine bağlı kullanıcılardan çift terimli tarife sınıfına tabi olanlar için bağlantı anlaşması veya sözleşmesinde belirtilen güç üzerinden aylık olarak alınan kW birim bedelidir”.

c) Güç aşım bedeli: Dağıtım sistemine bağlı kullanıcılardan çift terimli tarife sınıfına tabi olanlar için bağlantı anlaşması veya sözleşmesinde belirtilen gücü aşmaları halinde, aşılan güç miktarı üzerinden aylık olarak alınan kW birim bedelidir.

ç) Reaktif enerji bedeli: Dağıtım sistemi kullanıcılarından reaktif enerji uygulamasına tabi olanlar için reaktif enerjiye ilişkin olarak belirlenen sınırların aşılması halinde uygulanan bedeldir.

d) Emreamade kapasite bedeli: Bir üretim tesisi ile müşterileri ve/veya iştirakleri ve/veya serbest tüketiciler arasında özel direkt hat tesis edilmesi halinde tüketiciler adına üreticilere uygulanan bedeldir.

Ayrıca Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği’nde kesme – bağlama bedeli düzenlenmiştir. Kesme – bağlama bedeli: “*Tüketicinin elektriğinin bağlanması aşamasında uygulanan ve Kurul tarafından belirlenen bedeli*” olarak tanımlanmıştır. Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği’nin “Elektriğin kesilmesi ve bağlanması” başlıklı 49’uncu maddesinde elektriğin hangi hallerde kesileceği belirlenmiştir.

- a) Kullanım yerinin tahliye edilmesi nedeniyle ikili anlaşma veya perakende satış sözleşmesi sona erdirilerek elektrik tüketilmeyen,
- b) İkili anlaşması ve perakende satış sözleşmesi bulunmayan,
- c) Kaçak elektrik tespiti ile kaçak elektrik ve usulsüz elektrik enerjisi kullanımı sonucunda yükümlülükleri yerine getirilmemiş,
- ç) Ödeme yükümlülüğü yerine getirilmeyen,

kullanım yerlerinin elektriği kesilir. Ancak belirtmek gerekir ki her ödeme yükümlülüğünü yerine getirmeyen tüketicinin değil; yalnızca görevli tedarik şirketinden düzenlemeye tabi tarifeler üzerinden elektrik enerjisi alan tüketicilerin elektrik enerjisi

uygulanabilir. Çift terimli tarife sınıfına tabi kullanıcılar tarafından çekilen/verilen gücün en yüksek anlık değerinin belirlenmesi için demandmetreli sayaç tesis edilmesi zorunludur.

dağıtım şirketi tarafından, tedarikçisinin bildirimini üzerine kesilebilmektedir. Bu bakımdan perakende satış sözleşmesi ile elektrik enerjisi alan tüketicilerin elektrik enerjisi kesilebildiğine göre, perakende satış sözleşmesini “enerjinin kesilebileceği sözleşmeler”³²⁰ grubuna dâhil etmek gerekir. Elektrik enerjisinin kesilmesi üzerine borcunu ödeyen ya da kaçak ve usulsüz elektrik kullanımını kapsamında yükümlülüklerini yerine getiren tüketicinin elektrik enerjisi bağlanmaktadır. Kesme- bağlama bedeli, bağlamayı takip eden ilk faturaya yansıtılmaktadır. Kesme – bağlama bedeli, diğer bedellerde olduğu gibi dağıtım şirket tarafından tedarikçi aracılığıyla tahsil edilmektedir.

Elektrik tüketicilerine yansıtılacak bedellerin genişletilmesi, değiştirilmesi mümkün değildir. Bu bedeller, sayma yoluyla belirlenmiştir. Piyasada tarifelere, yönetmelik hükümlerine ve EPDK talimatlarına aykırı davranan lisans sahibi tüzel kişilere idari yaptırımlar³²¹ uygulanmaktadır.

2.5.3. Elektrik piyasasında tüketicilerden tahsil edilen vergiler

2.5.3.1. TRT Payı

TRT payı, 4/12/1984 tarihli ve 3093 sayılı Türkiye Radyo-Televizyon Gelirleri Kanunu’nun 5784 sayılı Kanunu’nun 11’nci maddesi ile değişik 4’üncü maddesinin (c) bendi uyarınca nihai tüketiciye elektrik enerjisi tedarik eden lisans sahibi tüzel kişilerce, hizmet maliyetlerine ilişkin kalemler hariç olmak üzere (iletim, dağıtım, PSH) elektrik enerjisi satış bedelinin yüzde ikisi oranda tahsil edilen ve TRT’ye aktarılan paydır. TRT payının matrahında, KDV, vergi ve fonlar yer almaz. TRT payından, sanayi tüketicileri ile OSB’ler istisna tutulmuştur. TRT Payı uygulaması, 21/12/2021 tarihli ve 7346 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun³²² ile yürürlükten kaldırılmıştır.

1 Ocak 2022’den sonraki nihai tüketiciye tedarik edilen elektrik enerjisinden TRT payı alınmayacaktır. 31.12.2021 tarihinde önce faturalanan nihai tüketicilere yapmış olunan satışlarla ilgili olarak %2 TRT payı hesaplanmakta; bu tarihten sonra ise TRT payı nihai tüketiciye yansıtılmamaktadır.

³²⁰ AYRANCI, (Enerji), s. 130.

³²¹ Elektrik piyasasında idari yaptırımlar, Elektrik Piyasası Kanunu’nun 16’ncı maddesinde düzenlenmiştir. “Yaptırımlar ve yaptırımların uygulanmasında usul” başlıklı maddeye göre, idari yaptırımları uygulayacak olan Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu’dur. Yaptırımlar, ancak piyasada faaliyet gösteren tüzel kişilere uygulanabilir.

³²² 25.12.2021 tarihli ve 31700 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2.5.3.2. Elektrik enerjisi fonu

Enerji fonunun işleyiş şekli, 15 Ağustos 1995 tarih, 22375 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Elektrik Enerjisi Fonu Yönetmeliği’nde belirlenmiştir. 21/12/2021 tarihli ve 7346 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 3096 sayılı TEK Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun’un geçici 4’üncü maddesinin a bendi³²³ yürürlükten kaldırılarak elektrik faturalarında enerji fonunun tahsili sonlandırılmıştır. 3291 sayılı Kanun’un Ek 2 maddesi uyarınca 31.12.2021 tarihi öncesinde tahakkuk etmiş fonların aynı usulde takip ve tahsili öngörülmüştür. Ayrıca 3291 sayılı Kanun’un Ek 2 maddesi de bu doğrultuda mülga edilmiştir. Nihai tüketiciye elektrik enerjisi satışı üzerinden alınan %1 oranındaki elektrik enerjisi fonu 1 Ocak 2021 tarihi itibarıyla %0,7 olarak³²⁴ uygulanırken 7346 sayılı Kanun uyarınca 1 Ocak 2022 itibarıyla elektrik enerjisi fonu nihai tüketiciye yansıtılmayacaktır.

2.5.3.3. Elektrik ve havagazı tüketim vergisi

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu’nun³²⁵ 39’uncu maddesi çerçevesinde elektrik ve havagazını dağıtan kuruluşlarca tahsil edilen vergiler tahsil tarihini takip eden ayın 20’nci günü akşamına kadar elektronik ortamda, bağlı bulunulan vergi dairesine beyan edilerek ödenmektedir. Verginin konusu, belediye sınırları içinde tüketilen elektrik enerjisi tüketimidir. Elektrik ve havagazı tüketim vergisinin mükellefi, elektrik ve havagazını tüketenlerdir. Elektrik Piyasası Kanunu’na göre elektrik enerjisini tedarik eden ve havagazını dağıtan kuruluşlar, satış bedeli ile birlikte bu verginin de tahsilinden ve vergi dairesine yatırılmasından sorumludurlar. Belediye Gelirleri Kanunu’nda verginin oranı %5 olarak belirlenmiş olup, imal, istihsal, taşıma, yükleme, boşaltma, soğutma, telli, telsiz ve telefon haberleşmesi işlerinde tüketilen elektriğin satış bedeli üzerinden %1 oranında elektrik ve havagazı tüketim vergisi alınır. Kazanç amacı gütmemek şartıyla işletilen sosyal kuruluşlar, ibadethaneler vergiden müstesnadır.

³²³ 20.6.2001 tarihli ve 4684 sayılı Kanunun 8’nci maddesiyle eklenmiştir. 7346 sayılı Kanun ile Elektrik Enerjisi Fonunu düzenleyen fıkra mülga edilmiştir.

³²⁴ 28.12.2020 tarihli ve 41756 sayılı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının oluru ile %1 olarak uygulanmakta olan elektrik enerjisi fonu, %0,7’ye düşürülmüştür.

³²⁵ 29.5.1981 tarihli ve 17354 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

2.5.3.4. Katma değer vergisi

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 10'uncu maddesinin (g) bendinde, elektrik dağıtım veya kullanımlarına bedel tahakkuk ettirilmesi hali, katma değer vergisini doğuran olay olarak tanımlanmıştır. Elektrik satışı mal teslimi sayılması nedeniyle elektrik faturalarında gösterilerek tahsil edilmekte ve beyannamesi verilerek takip eden ayın 25'inde Hazine Maliye Bakanlığı'na aktarılmaktadır. Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği³²⁶'ne göre, su, elektrik, gaz, ısıtma, soğutma ve benzeri enerji dağıtım veya kullanımlarında, bunların ilgili müesseselerce bedellerinin tahakkuk ettirilmesi ile vergiyi doğuran olay meydana gelmektedir.

1 Mart 2022 tarih ve 31765 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak aynı tarihte yürürlüğe giren 28 Şubat 2022 tarih ve 5249 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile *24 Aralık 2017 tarih ve 2007/13033 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Kararın eki (II) sayılı listeye;*

“34- Mesken ve Tarımsal Sulama abone gruplarına yapılan elektrik teslimleri” ifadesi eklenmiştir. Böylece, 1/3/2022 tarihli ve 31765 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5249 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile mesken ve tarımsal sulama amaçlı elektrik teslimlerinde KDV oranı %8'e indirilmiştir. Bu indirim yalnızca aktif elektrik satışına yöneliktir. Dağıtım bedeli, kesme – bağlama bedeli gibi aktif elektrik satışı olmayan hizmetler için KDV oranı elektrik faturalarında %18³²⁷ olarak belirlenmiştir.

³²⁶ KDV Genel Uygulama Tebliği, 26.4.2014 tarihli ve 28983 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³²⁷ Güncel KDV Oranları Mal Ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Karar uyarınca, mal teslimleri ile hizmet ifalarına uygulanacak katma değer vergisi oranları, aynı kararın eki olan I ve II sayılı cetvelde belirlenenler hariç olmak üzere, %18 olarak uygulanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNDE VE TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASASINDA TÜKETİCİ KAVRAMI VE TÜKETİCİNİN KORUNMASI

3. AVRUPA BİRLİĞİ ELEKTRİK PİYASASINDA TÜKETİCİ KAVRAMI

3.1. Son Tüketici (*Final Customer*)

96/92/EC sayılı Direktif, 2003/54/EC sayılı Direktif, 2009/72/EC sayılı Direktif ve nihayet 2019/944 sayılı direktiflerin tamamında son tüketicinin (*Final Customer*) tanımı değiştirilmemiştir. Söz konusu direktiflerde, son tüketici elektriği kendi ihtiyacı için alan tüketici olarak tanımlanmıştır.

Dağıtık blockchain teknolojisine dayalı tüketici kavramının, artık bildiğimiz anlamının da çok ötesinde olduğu kabul edilmektedir. Tüketiciler, üretim – tüketim ve hukuki işlemler akdedecek esneklik profiline evrilmektedir. Avrupa Birliği'nde tüketici, yeterli bilgi ve beceri ile kendi refahını maksimize etmek üzere temiz enerjinin merkezine oturtulmuştur³²⁸.

Son tüketici, 2019/944 sayılı AB Direktifi'nin 2'nci maddesinin 3'üncü paragrafında tanımlanmıştır. Ayrıca son tüketici kavramına, direktifin Recital kısmında da pek çok kez değinilmiştir. Recital'in 2'nci paragrafında 1999 yılından bu yana elektrik iç piyasasında (*the internal market of electricity*) ister AB vatandaşı olsun, isterse bir ticari işletme olsun yatırım sinyallerini alabilecek, rekabetçi piyasa fiyatlarından faydalanabilecek, yüksek hizmet standartlarından yararlanabilecek ve nihayet gerçek bir seçime sahip olabilecek bir son tüketicinin amaçlandığı ifade edilmektedir. Recital'in bir diğer bölümünde, vatandaş enerji topluluklarının (*citizen energy communities*) son tüketiciyi kapsayacak bir yapıyı içinde barındırdığına değinilmiş, küçük ölçekli girişimlerin ve son tüketicinin piyasa oyuncuları arasına dâhil edilerek elektrikte sosyal refahın artırılması ve arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik tüketici dönüşümüne³²⁹ işaret edilmiştir.

2019/944 sayılı Direktifle birlikte ilk kez tanımlanan aktif tüketici (*active customer*) de bir tür son tüketicidir; ancak bu tüketicilerin bir araya gelerek birlikte hareket ettiği

³²⁸ BEUC, The Future of Energy Consumers Bright or Burdensome?, 04.10.2019, s. 21, https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2019-055_the_future_of_energy_consumers.pdf, erişim tarihi: 11.09.2021.

³²⁹ AYDINOĞLU, s. 263.

tüketici gruplarını da içine almaktadır. Aktif tüketici, bir son tüketici olarak elektriği üreten, depolayan (*storage*), kendi sınırları içerisindeki kullanım yerinde elektriği tüketen ya da ürettiği elektriği satan, esneklik mekanizmasına veya enerji verimliliği planlarına katılan tüketicuyu ifade etmektedir.

Temel tüketici hakları, bir son tüketicinin esneklik ve tüketim yönetimi hizmetlerini sunmasına dair enerji topluluğuna (*energy community*) katılması halinde de sağlanmalıdır³³⁰. Örneğin bir enerji topluluğuna katılan tüketici, topluluk dışında da esneklik ya da tüketim yönetim hizmeti sağlayıcısını seçebilmelidir. Bu durum 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi ile sağlanmıştır. Direktif'in 12 (3) maddesinde, üye ülkelerin talep toplayıcılıkla işgal eden tedarikçilere ya da piyasa katılımcılarına, sözleşme sonlandırma bedelini tüketicilere yansıtılmalarına izin vermeleri gerektiği; ancak bu bedelin ölçülü olması ve tedarikçi ile piyasa katılımcısının direkt olarak ekonomik kaybını içerecek şekilde düzenlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Böyle bir yaklaşımın bir son tüketici olan aktif tüketicuyu korumayı amaçladığını söylemek mümkündür.

Son tüketici, 2019/944 sayılı Direktif'in 10'uncu maddesinde düzenlenen temel sözleşme haklarına da sahiptir. Bu bakımından son tüketicinin bir mesken tüketicisi ya da küçük – orta ölçekli bir işletme (SME) olması arasında bir fark da belirlenmemiştir. Aynı şekilde Direktif'te son tüketicinin dinamik fiyatlı sözleşme³³¹ kurabileceği, talep toplayıcılar vasıtasıyla talep tarafı katılımlı sözleşme ilişkisi³³² içerisine girebileceği belirlenmiştir. Ayrıca Direktif'in 18'nci maddesinde, tedarikçinin, faturalama ve fatura içeriği hakkında tüketicuyu doğru, anlaşılır, açık, belirli, kullanıcı dostu yöntemle ve karşılaştırmalı bir biçimde bilgilendirmesi gerekliliği konusunda üye ülkelere görev verilmektedir. Bu haklardan yararlanmada tüketiciler arasında herhangi bir ayırım gözetilmemiştir.

³³⁰ CEER Report, Customers and Retail Markets and Distribution Systems Working Groups Regulatory Aspects of Self Consumption and Energy Communities, Ref: C18-CRM9_DS7-05-03 25 June 2019, s. 26, https://www.ceer.eu/documents/104400/6509669/C18-CRM9_DS7-05-03_Report+on+Regulatory+Aspects+of+Self-Consumption+and+%20Energy+Communities_final/8ee38e61-a802-bd6f-db27-4fb61aa6eb6a?version=1.1, erişim tarihi: 11.10.2021.

³³¹ Dinamik fiyatlı sözleşme, bir tedarikçi ile tüketici arasında spot piyasadaki fiyatların yansıtılmasına dayalı sözleşmelere verilen isimdir.

³³² 2019/944 sayılı Direktif'in 17'nci maddesinde, son tüketicinin talep toplayıcılık vasıtasıyla talep tarafına katılabileceği düzenlenmiştir.

3.2. Mesken Tüketicisi (*Household Customer*)

Zaman içerisinde elektrik piyasasının yapısı yeni konulan çevre ve iklim politikalarındaki amaçlara göre değişmiştir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik enerjisi üretiminin payı her geçen gün artmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik enerjisi üretilmesi, geleneksel yöntemlerden elektrik üretilmesine nazaran doğası gereği değişken, daha az tahmin edilebilir ve dağınık bir görünüm arz etmektedir. Yenilenebilir Enerji Direktifi ve Enerji Verimliliği Direktifi'nin kabulü ile çevre ve iklim politikalarının bir gereği olarak tüketicilerin elektrik enerjisini verimli kullanmalarında daha fazla cesaretlendirilmesi fikri ortaya çıkmıştır. Böylece Avrupa Enerji Politikası'nda tüketiciler, iklim ve çevre ile ilgili hedefleri yerine getirmek üzere aktif rol üstlenmişlerdir. Tüketicilerin rolü, esaslı teknolojik gelişmelerden etkilenmiş, tüketicilerin çatı tipi güneş panelleri ve bataryalar gibi teknolojileri kullanarak daha düşük maliyetle elektrik enerjisine ulaşmaları kolaylaşmıştır. Ayrıca akıllı sayaçların geniş ölçüde kullanılması, tüketicilerin tüketim biçimlerini kontrol edebilmelerini ve tüketimlerini yönetebilmelerini sağlamış ve zamana bağlı elektrik fiyatlandırması ile birlikte verimli enerji için güçlü teşvikleri beraberinde getirmiştir.

2019/944 sayılı Direktif, kendinden önceki direktiflerde olduğu gibi mesken tüketicisini, evinin ihtiyacı için elektrik satın alan tüketici olarak tanımlamıştır. Direktifin evrensel hizmet (*universal service*) başlıklı 27'nci maddesi, üye ülkelerin mesken ve küçük ölçekli işletmelerin belirli bir kalitede, rekabetçi, kolay, açıkça karşılaştırılabilir, şeffaf ve ayrımcı olmayan fiyatlarda elektrik enerjisine ulaşabilmesi manasına gelen evrensel hizmetten faydalanmasına dair tedbirleri almalarının gerekliliğine işaret etmektedir. Ayrıca enerji yoksulluğunu³³³ önlemek üzere, kırılgan tüketicilerin³³⁴ korunması konusunda da tedbirlerin alınması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Avrupa Birliği'nde elektrik sektörüne uygulanacak genel kurallar da bulunmaktadır. Bunlar, 2011/83/EU sayılı Tüketici Hakları Direktifi (mülga 97/7/EC sayılı Mesafeli Sözleşmeler Direktifi³³⁵) ve 93/13/EEC sayılı Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar

³³³ Enerji yoksulluğu ile ilgili mücadele, mesken tüketicilerine özgülünmüş olup, söz konusu hükümler Direktif'in 29'uncu maddesinde yer almaktadır.

³³⁴ "*Vulnerable Consumer*" olarak adlandırılan kırılgan tüketiciler hakkındaki düzenlemeler 2019/944 sayılı Direktifin 28'nci maddesinde düzenlenmektedir.

³³⁵ 2011/83/EU sayılı Tüketici Hakları Direktifi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Direktifdir³³⁶. Elektrik Direktifleri genel hükümler içeren bu direktiflere nazaran özel hükümler (*lex specialis*) içermektedir³³⁷. Tüketiciyi korumaya yönelik ilk sektör spesifik kurallar, ikinci elektrik direktifi olan 2003/54/EC sayılı Elektrik Direktifinin ekinde yer almaktadır³³⁸ (*Annex A- Measures on Consumer Protection*).

2009/72/EC sayılı Direktifin 3(5)'üncü maddesinde, rekabetçi etkilerin yararlarını gerçekleştirmek amacıyla tüketiciyi güçlendirmede tedarikçi değiştirme hakkı anahtar bir rol olarak belirlenmiştir. Aynı direktifin 3 (12) ve (13)'üncü maddesi üye ülkelere tüketici hakları ve mevzuatı hakkında bilgi sağlamak ve uyuşmazlık çözümünde, tüketici şikâyetlerinde ve mahkeme dışı uyuşmazlık çözümlerinde bağımsız bir mekanizma (*enerji ombudsmanlığı ve tüketici organizasyonu*) yaratmak bakımından tek iletişim noktası (*single point of contact*) belirlemeyi ödev olarak vermektedir. 36'ncı madde, ulusal düzenleyici otoriterlerin kırılgan tüketicileri korumak ve tedarikçi değiştirmek için bilgi değişimini sağlayarak bu sayede yüksek standartlarda evrensel ve kamu hizmetinin gerekliliklerinin yerine getirilmesinin zorunluluğuna değinmektedir.

2009/72/EC sayılı Direktif'in Ek 1'inde, elektrik sağlayıcıları bakımından tüketicinin korunmasına dair yükümlülükler getirilmektedir. Bu yükümlülükler, genel bilgilendirme, basit ve pahalı olmayan uyuşmazlık çözümü, tedarikçi değişimine ilişkin bilgi verilmesi olarak özetlenebilir. 3'üncü Direktif, tüketicileri elektrik tüketim faturaları ve tüketim biçimlerine erişim konusunda cesaretlendirmekte ve böylece üye devletleri akıllı sayaç sistemlerinin kurulması için teşvik etmektedir³³⁹.

2019/944 sayılı Direktif'in "*Tüketicinin güçlendirilmesi ve korunması*" başlıklı III. Bölümü'nde mevcut tüketici hakları pekiştirilerek tüketicilere yeni haklar da verilmiştir. Direktif'in 4'üncü maddesinde tüketicilerin tedarikçi seçimini serbestçe yapacağı, 5'inci maddesinde tedarikçisini veya talep toplayıcısını (*m.13*) kolayca değiştirebileceği düzenlenmektedir. 10'uncu maddede tüketiciye sağlanan haklar revize edilmiş, 11'nci maddede ise tüketicinin dinamik fiyatlı sözleşme ilişkisine girebileceği düzenlenmiştir. Aynı Direktif'in 14'üncü maddesi, tüketiciye bedelsiz olarak fatura içeriklerinin doğru, açık ve

³³⁶ 5 Nisan 1993 tarihli ve 93/13/EEC sayılı Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Direktifi, 21.04.1993 tarihli, L 95/29 sayılı AB Resmi Gazete'sinde yayımlanmıştır. Direktifin güncel hali için: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01993L0013-20220528>, erişim tarihi: 28.04.2022.

³³⁷ CSERES, s. 39.

³³⁸ Annex A - Measures on Consumer Protection, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32003L0054>, erişim tarihi:10.01.2022.

³³⁹ Recital m. 55, 2009/72/EC sayılı Direktif.

belirli olduğunu belgeleyecek sertifikalandırılmış bir karşılaştırma aracının (madde 18) sunulmasını zorunlu kılmaktadır.

Mesken tüketicileri bakımından *Recital*'ın 11'nci maddesinde, tüketicilerin planlı kesintilerden olumsuz etkilenmemesi için tedarikçileri tarafından alternatif tedbirlerin alınması maksadıyla bilgilendirilmesini şart koşmaktadır. Bu tür önlemler elektrik kesintilerinin önlenmesi için ön ödeme sistemi, enerji danışmanlık servisleri, alternatif ödeme yöntemleri, borç ödeme yönetimi tavsiyesi, borçlunun ödeme güçlüğüne düşmemesine yönelik yöntemleri içermekte olup bu tedbirlerin tüketiciye herhangi bir ilave maliyete sebep olmaması da gereklidir. *Recital*'ın 11'nci maddesinde ifade edilen elektrik kesintisinin, tedarikçi ile ilişkilendirilmiş olması nedeniyle şebekeden kaynaklanan bir elektrik kesintisi olmadığı, burada bahsedilen kesintinin elektrik borcunun ödenmemesi nedeniyle ortaya çıkan elektrik kesintisi olduğu düşünülmektedir.

Mesken tüketicisini korumaya yönelik olarak *Recital*'ın 43'üncü maddesinde mesken tüketicisinin gönüllü olarak topluluk enerji girişimlerine³⁴⁰ (*community energy initiatives*) katılabileceği gibi dilediği zaman bu topluluklardan ayrılabilmesi de düzenlenmiştir. Mesken tüketicisi bu halde, topluluk enerji girişiminin sunduğu bağlantı hakkını kaybetmeyecek ve tüketici olarak korunmaya devam edecektir.

Mesken tüketicileri için sağlanan bir diğer hak ise elektrik faturalarının ödenmesinde sağlanacak esnek yöntemlerdir. Bu yöntemler *Recital*'ın 49'uncu maddesinde ele alınmaktadır. Esnek ödeme yöntemleri, gerçek tüketimlerinden bağımsız olarak tüketicinin yılın çeyrek dönemlerde faturasını ödeyebilmesi ya da yılın her ayında faturasını eşit olarak ödeyebilmesi şeklinde belirlenmiştir.

2019/944 sayılı Direktifte ayrıca kırılgan ve enerji yoksulu tüketicileri korumak maksadıyla üye ülkelerin gereken tüm tedbirleri alması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu tedbirler, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, elektrik faturasının ödenmesine ilişkin enerji politikası tedbirleri ya da enerji verimliliğine yönelik yöntemler ile elektrik enerjisinin borç nedeniyle kesilmesine dair politikaları içerebilir. Ayrıca elektriğin evrensel³⁴¹ olarak sağlanması bakımından mesken tüketicilerinin yanı sıra küçük ölçekli girişimler de

³⁴⁰ 2019/944 sayılı Direktif'in 43'ncü maddesi uyarınca, "*Topluluk enerji girişimleri*" temel olarak belirli bir türde, örneğin yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı olarak, üyelere ya da paydaşlarına, geleneksel elektrik tüketicilerinden farklı olarak kâr amacından ziyade ekonomik açıdan avantajlı elektrik sağlamayı amaçlayan girişimdir.

³⁴¹ Evrensel hizmet, 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nin 27'nci maddesinde düzenlenmiştir. Evrensel hizmet, elektriğin yeterli, şeffaf olarak belirli ve açık şekilde karşılaştırılabilir bir hizmet kalitesiyle sunulmasına verilen isimdir.

korunmaktadır. Bunlara ilaveten elektrik dağıtım şirketlerinin ayrımcı olmayan yöntemlerle mesken tüketicisinin elektrik sistemine bağlanmasına yönelik tedbirleri alması gerekliliğine de işaret edilmektedir.

3.3. Mesken Tüketicisi Dışındaki Tüketiciler (*Non - Household Customer*)

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nin "*tanımlar*" başlıklı 2'nci (5) maddesinde mesken abone grubuna dâhil olmayan tüketiciler tanımlanmıştır. Evsel tüketimleri için satın aldıkları elektrik enerjisi hariç olmak üzere, üreticiler, endüstriyel tüketiciler, küçük- orta ölçekli teşebbüsler, tacirler ve toptan satış için elektrik enerjisi alan gerçek ve tüzel kişiler mesken tüketicisi dışındaki tüketiciler (*Non-household customers*) olarak adlandırılmıştır. 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi kendisinden önceki direktiflerin aksine mesken tüketicisi dışındaki tüketici tanımına esaslı sonuçlar bağlamamıştır. Söz konusu direktif, mesken tüketicisi dışındaki tüketici tanımından hareketle yalnızca küçük – orta ölçekli işletmeler bakımından getirdiği koruma mekanizmalarını saymayı yeğlemiştir. Oysaki kendisinden bir önceki 2009/72/EC sayılı direktif, 1 Ocak 2004'ten itibaren tüm mesken abone grubu dışındaki tüketicilere serbest tüketici olma ve tedarikçi seçme hakkı bahsettiği için mesken tüketicisi dışındaki tüketici kavramına daha çok anlam yüklemiştir. Ayrıca tanımda endüstriyel tüketiciler ile küçük ve orta ölçekli üreticilere de yer verilmemiştir. 2009/72/EC sayılı Direktif'in perakende piyasaları (*retail market*) başlıklı 43'üncü maddesinde büyük ölçekli mesken tüketicisi (*large non-household customer*) dışındaki tüketicilerin elektrik alımlarını birden çok tedarikçiyle yapabilecekleri düzenlenmiştir. Recital'ın 20'nci maddesinde rekabetçi bir elektrik piyasası yapısı oluşturabilmek için büyük ölçekli mesken tüketicisi statüsünde olmayan tüketicilerin elektrik enerjisi ihtiyaçlarını garanti altına almak için birden çok tedarikçiden elektrik enerjisi alabilmeleri sağlanmıştır. Ancak direktifte "büyük ölçek" ifadesinin ne anlama geldiği açıklanmamıştır. Ancak her halükarda bu tüketicilerin rekabeti saf dışı bırakan münhasırlık hükümlerine (*exclusivity clause*) karşı korunması gerektiği de ifade edilmektedir. Ayrıca ulusal düzenleyici otoritenin rekabeti kısıtlayan münhasırlık hükümlerine karşı ulusal rekabet otoritesini bilgilendirme sorumluluğu da 37'nci maddede düzenlenmiştir.

3.4. Aktif Tüketici (*Active Consumer*)

Alvin Toffler, 1980 tarihli kitabı Üçüncü Dalga (*The Third Way*) ile sanayi sonrası çağa doğru giriş yaparken üreten ve tüketen kavramlarının bir araya gelmesi ile üreten tüketici (*prosumer*) kavramını ilk kez ortaya atmıştır³⁴². Elektrik piyasasında üreten tüketici, elektrik talebini bireysel olarak ya da kolektif organizasyon aracılığıyla üreten tüketiciler olarak tanımlanmıştır. *Prosumer*'in Avrupa Elektrik Piyasası'nda karşılığı aktif tüketicidir³⁴³ (*active customer*).

Aktif tüketici kavramı 2019/944 sayılı Direktifte, sınırlı bir alan içerisinde kendi kullanım yerinde ürettiği elektrik enerjisini tüketen ya da depolayan, ürettiği elektriği satan, esneklik ve enerji verimliliği projelerine katılan ancak her halükarda bu faaliyetlerinin birincil amacı ticari ya da profesyonel aktiviteye ilişkin olmayan son tüketici veya birlikte hareket eden tüketici olarak tanımlanmıştır. Aktif tüketicinin hak ve yükümlülükleri 2019/944 sayılı direktiften önce belirlenmemiştir. Çok iyi bilinmesine ve çokça kullanılmasına rağmen üreten tüketici kavramı Avrupa Birliği mevzuatında hukuken tanımlanmamıştır. Ancak gerek 2019/944 sayılı Direktif'te gerekse Yenilenebilir Enerji Direktifi'nde yer alan yenilenebilir öz tüketici (*renewable self-consumer*) ile birlikte hareket eden yenilenebilir öz tüketici (*jointly acting renewable self-consumer*) çok iyi bilinen *prosumer* kavramının karşılığıdır³⁴⁴.

Değişen iş dünyasında, aynı kişi özel ve bireysel ya da profesyonel olarak aynı alt yapıyı kullanmaktadır. Bu durumda, böyle hareket eden bir kişinin tüketicinin korunması mevzuatından ayrı tutulup tutulmadığı sorusu akla gelmektedir. Elektrik piyasasında tüketicilerin elektrik şebekesine bağlanması, elektrik tedarikçisini seçebilmesi, tedarikçisini hızlıca ve hiçbir külfete katlanmadan değiştirebilmesi, enerji sözleşmelerinden cayması, tüketimleri hakkında bilgilendirilmesi, uyuşmazlık çözüm yöntemlerine sahip olması hakları bulunmaktadır. 2018/2001 sayılı Yenilenebilir Enerji Direktifi'nde, üreten tüketicinin son tüketicinin haklarından yararlanacağı ifade edilmektedir³⁴⁵. Avrupa Birliği Adalet Divanı, (*Court of Justice of the European Union - CJEU*) sözleşme tarafının statüsü hakkında bir

³⁴² TOFFLER Alvin, *The Third Wave*, William Morrow, New York, 1980.

³⁴³ CEER Position Paper on Well-Functioning Retail Energy Markets, C15-SC-36-03, 14.10.2015, s. 2. <https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/68fcbbab-dd33-9830-7126-ac22cd6b3ba9>, erişim tarihi: 03.02.2021.

³⁴⁴ ROBERTS Josh, *Prosumer Rights: Options for an EU legal framework post-2020*, 2016, ClientEarth, s. 6. <https://www.greenpeace.org/static/planet4-eu-unit-stateless/2018/08/5be9a6ee-5be9a6ee-clientearth-prosumer-rights-options-for-a-legal-framework-final-03062016.pdf>, erişim tarihi: 15.04.2020.

³⁴⁵ 2018/2001 sayılı Yenilenebilir Enerji Direktifi m. 23.

karar³⁴⁶ verirken bireysel sözleşmenin değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. CJEU, aynı kişinin bazı hukuki işlemlerde tüketici, bazılarında ekonomik operatör olarak kabul edilebildiğini, sözleşmenin amacı ve doğası dikkate alındığında söz konusu kişinin belirli bir sözleşmedeki pozisyonuna bakmak gerektiğini ifade etmektedir. Bu açıklamaya göre, bir aktif tüketici, eş söyleyişle prosumer (üreten tüketici), tüketim amacıyla elektriği kullanıyorsa “*tüketici*” olarak; şebeke operatörüne elektrik satmaya dayalı işlem yapıyorsa, bu işlemlerinin de *ticari* kabul edilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır³⁴⁷.

3.5. Elektriği Tekrar Satış İçin Alan Tüketici (*Wholesale Customer*)

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi, 2009/72/EC sayılı Direktif, 2003/54/EC ve 96/92/EC sayılı Direktifte, toptan satış tüketicisi, elektriği tekrar satış için alan tüketici (*wholesale customer*) olarak tanımlanmıştır. Diğer direktiflerden farklı olarak 96/92/EC sayılı Direktifte üretim, iletim ve dağıtım fonksiyonlarının toptan satış faaliyeti ile birleşmemesi gerektiği ifade edilmektedir.

Her ne kadar elektrik direktifleri, elektriğin yeniden satışıyla işigal eden gerçek veya tüzel kişiyi tüketici (*customer*) olarak adlandırsa da Avrupa Adalet Divanı'nın kararı uyarınca elektriğin yeniden satışı için alınmasının ticari bir işe ilişkin olduğu ve bu kapsamda iş yapanların tüketicinin korunması mevzuatının getirdiği korumadan yararlanamayacağını söylemek gerekir.

2019/944 sayılı Direktifte, elektriğin yeniden satışı için alınması faaliyetini talep toplayıcılıkla (*aggregation*) ilişkilendirmek mümkündür. Toptan satış piyasasına ulaşmak bakımından iki veya daha fazla katılımcının rekabetçi piyasaya talep toplayıcı aracılığıyla katılması halinde, talep toplayıcı, talep toplayıcılık kapsamında son müşterinin tedarikçisi ile elektrik alım anlaşması akdedebilir. Talep toplayıcılık elektriğin yeniden satışı için alınmasının günümüzdeki örneğini oluşturmaktadır.

³⁴⁶ Judgment of the Court Justice of the European Union, 25 January 2018. Maximilian Schrems v Facebook Ireland Limited Case, C-498/16.

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=198764&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=840549>, erişim tarihi: 23.11.2020.

³⁴⁷ European Energy Consumers' Rights, Publications Office of the European Union, 2015. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d2eb27f5-b084-454c-adeb-1a2d7f477f91/language-en/format-PDF/source-102002971>, erişim tarihi: 15.11.2020.

4. TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASASINDA TÜKETİCİ KAVRAMI

4.1. Genel Olarak Tüketici Kavramı

Avrupa Birliği'nde 19 – 21 Ekim 1972 tarihinde, üye ülkelerin katılımı ile Avrupa Birliği'ni kurmak üzere, 9 ana başlıkta amaç ve politikalar ortaya konulmuştur.³⁴⁸ Paris Zirvesi Bildirgesi'nin “Sosyal Politikalar” başlığında tüketicinin korunmasına dair önlemlerin koordinasyonuna dair ilke kararı alınmıştır. 15 Nisan 1975'te Londra'da Topluluğun İlk Tüketici Koruma Politikası³⁴⁹ yayımlanmıştır. Söz konusu politikada tüketici için getirilen koruma önlemleri şu şekildedir:

- Sağlık ve Güvenliği Koruma,
- Aldatıcı ve haksız ticari uygulamaların ortadan kaldırılması (*Elimination of unfair or misleading commercial practices*)
- Etiketlemeye dair uygulama kuralları (*Application of rules for labelling*)
- Hukuki tavsiye ve tazmin hükümleri (*Provision of legal advice and redress*)
- Tüketicilerin bilgilendirilmesi (*Information to consumers*).

Avrupa Birliği'nde tüketiciyi koruyan pek çok düzenleme yapılmıştır. 2011/83/EU sayılı Tüketici Hakları Direktifi (*Consumer Rights Directive*), AB sınırları içerisinde ulusal düzeyde tüketiciyi koruyan kuralları harmonize etmek ve aynı noktaya getirmek üzere yayınlanmıştır. Direktifin kuralları, bir tarafta tüketici, diğer yanda ticaret yapan (*trader*) arasında akdedilen tüm sözleşmelere uygulanmaktadır. Üye ülkelerin, Direktif'in daha az ya da katı kurullarla Direktif'ten sapmaları mümkün kılınmamıştır³⁵⁰. Ayrıca aynı direktif, kapsamına elektrik sözleşmelerini de almaktadır (m. 3 – *Scope*); ancak Direktif'in 18 ve 20'nci maddeleri elektrik sözleşmeleri bakımından uygulanmayacaktır. Direktif, elektrik enerjisi tedarik sürecinin geleneksel mal statüsünde olmamasına (*sui generis yapısı*) bağlı olarak teslim (m. 18 *delivery*), riskin geçişi (m. 20 - *Passing of risk*) şartlarının elektrik tedarik sözleşmeleri bakımından uygulanmayacağını düzenlemektedir. 2001/83/EU sayılı Direktif'in Ek 1'inde bir tüketicinin cayma hakkı düzenlenmiştir. Elektrik tedarik sözleşmeleri bakımından da cayma hakkı 14 günlük süreye bağlanmış olmasına rağmen, cayma

³⁴⁸ Paris Zirvesi Açıklama Bildirisi – 19 – 21.10.1972

https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/b1dd3d57-5f31-4796-85c3-fd2210d6901/publishable_en.pdf, erişim tarihi: 10.03.2020.

³⁴⁹ Community's First Consumer Policy, 15 Nisan 1975, Londra.

<http://aei.pitt.edu/55066/1/ISEC.33.75.pdf>, erişim tarihi: 10.03.2020.

³⁵⁰ Avrupa Komisyonunun Direktif'in Uygulanmasına Dair Kısa Açıklaması

https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/consumer-protection-law/consumer-contract-law/consumer-rights-directive_en#evaluation-of-the-consumer-rights-directive, erişim tarihi: 11.03.2020.

bildiriminin ulaştığı tarihe kadar sağlanan elektrik enerjisinin tüketici tarafından ödenmesi gerektiği düzenlenmektedir.

Direktif, “Avrupa Birliği Tüketici Kanunlarının Gözden Geçirilmesi” kapsamında, Birlik tüketici kurallarının modernizasyonu ve güçlendirilmesi amacıyla 2019/2161/EU sayılı Direktif³⁵¹ değiştirilmiştir. 2011/83/EU sayılı Direktif’in tanımlar başlıklı 2’nci maddesinde elektriğin bir mal olduğu ifade edilmiştir. 2019/2161/EU sayılı Direktif’in 4’üncü maddesiyle “mal” tanımı yapılırken 2019/771 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktif’i³⁵² referans alınmış ve söz konusu Direktif’in 5 (a) maddesiyle belirli bir miktarda ve kalitede su, gaz ve elektriğin satışının mal olarak kabul edileceği hüküm altına alınmıştır³⁵³. Ayrıca 2019/2161/EU sayılı Direktif 6a. maddesiyle çevrimiçi pazar yerlerinde akdedilen tüketici sözleşmelerindeki bildirim yükümlülüğünü de yeniden ele almıştır. Bu kapsamda, çevrimiçi pazar yerlerinden satın alınan sınırlı bir miktar ve kalitede satışa sunulan, cayma periyodu içerisinde kullanılmaya başlanan ve tüketicinin ödeme yükümlülüğü bulunan elektrik tedarik sözleşmelerinde, tacir (*trader*) sözleşmeden kaynaklanan tüm yükümlülüklerini yerine getirmişse, tüketici bu durumda 14 gün içinde cayma hakkını kullanamayacaktır. Ancak bu durumda tüketicinin makul bir sürede sözleşmeden caymasının mümkün olmadığı hakkında bilgilendirilmesi zorunludur. 18 Aralık 2019’da Avrupa Birliği’nin Resmi Gazete’sinde yayımlanan çevrimiçi pazar yerlerinden elektrik enerjisi satışlarına ilişkin bu hüküm henüz Türkiye mevzuatında düzenlenmemiştir. Türkiye’de elektrik enerjisinin serbest piyasada tedarik edilebilmesi için öncelikle EPDK tarafından onaylanan tarife tablolarından bir miktar indirim yapılması gerekmektedir. Böylece tüketici serbest piyasadaki elektrik enerjisi almaya yönelebilecektir. Dolayısıyla henüz pazar yerlerinde elektrik satışı örneklerine Türkiye’de rastlanmadığı için Türkiye’de böyle bir düzenlemenin yapılmadığını söylemek mümkündür.

6502 sayılı TKHK, Avrupa Birliği’nde tüketici haklarını düzenleyen Direktif hükümleri ile uyumlu olarak hayata geçirilmiştir. Ülkemizin Avrupa Birliği’ne tam üyelik

³⁵¹ 27 Kasım 2019 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin, 93/13/EEC, 98/6/EC sayılı Konsey Direktifleri ile 2011/83/EU sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifini Değiştiren 2019/2161 sayılı Direktif. Avrupa Birliği Resmi Gazetesi, OJ L 328, 18.12.2019, s. 7–28.

³⁵² (AB) 2017/2394 Tüzüğü ve 2009/22/EC Yönergesini değiştiren ve 1999 Yönergesini yürürlükten kaldıran, mal satışı sözleşmeleriyle ilgili belirli hususlara ilişkin 20 Mayıs 2019 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin (AB) 2019/771 sayılı Yönergesi 1999/44/EC (EEA ile ilgili metin.) OJ L 136, 22.5.2019, p. 28–50.

³⁵³ European Parliament, “Understanding Electricity Markets in the EU”, Briefing November 2016, s. 7.

hedefi nedeniyle AB Tüketici Hukuku'ndaki gelişmeler, mevzuatın AB mevzuatı ile uyumlandırılması sürecinde, tüketici hukukumuzu da şekillendirmiştir³⁵⁴.

4.1.1. TKHK'nin kapsamı ve tüketici işlemleri

Tüketici işlemi ile tüketiciye ilişkin koruyucu hükümleri düzenleyen TKHK'nin kapsamında olmak, tüketicinin korunması mevzuatı hükümlerinin uygulanması ile uyumsuzlukların çözümünde tüketicilere özgü yargının görevli olması yönünden önem taşımaktadır. Bu sebeple, elektrik tüketicisinin tedarikçisiyle ve dağıtım şirketi ile olan ilişkilerinde öncelikle TKHK'nin kapsamına dâhil olan tüketici işleminin var olup olmadığını tespit etmek gerekmektedir. Tüketici işlemi, tüketici hukukunun temel ve en öncelikli terimidir.

TKHK'de *tüketici ile ona mal veya hizmet sunan, kamu tüzel kişilerini de kapsayacak şekilde mesleki ya da ticari amaçlarla hareket eden yahut onun adına veya hesabına hareket eden gerçek ya da tüzel kişiler arasında kurulan hukuki işlemler tüketici işlemi sayılmıştır* (m. 3/1-L). Kanun koyucu tüketici işlemini tanımlarken bizzat sözleşmelerin bazılarının isimlerini sayma yoluyla vurgulayarak tüketici ile bu kapsamda yapılacak her türlü sözleşmeyi kapsamına almayı tercih etmiştir. Tanımda hukuki işlemlerle birlikte “sözleşme” kavramının vurgulanmasının bu konuda yargıda ortaya çıkan ve tüketici aleyhine sonuç doğuran bazı çelişkilerin³⁵⁵ giderilmesini amaçladığı düşünülmektedir. Zira, sözleşme de hukuki işlemin bir çeşidi olduğuna göre kanun koyucu bunu açıkça zikretmekle aslında tüketiciyi korumaya yönelik olarak tüm belirsizlikleri gidermeyi hedeflenmiştir.

TKHK'de yapılan tanımdan hareketle mal veya hizmet piyasalarında, ticari yahut mesleki amaçlarla hareket edenler ve bunların temsilcilerinin tüketici ile yapmış olduğu her türlü hukuki işlem tüketici işlemi olarak kabul edilmektedir. Hukuki işlemin, mal veya hizmet piyasalarında yapılması, işlemin taraflarının biri tüketici olmak üzere diğerinin ticari ya da mesleki amaçlarla hareket eden kişi veya onun temsilcisi olması gerekir. Bir tüketici işleminden söz edebilmek için bu iki koşul gereklidir. Eş söyleyişle, işlemin bir tarafında

³⁵⁴ AKİPEK ÖCAL/ KARA, s. 21.

³⁵⁵ Yargıtay, TKHK.m.3/h'de yer alan mal veya hizmeti satın alan ifadesi nedeniyle eser sözleşmesini bir tüketici işlemi olarak kabul etmemiştir. Yargıtay 15. HD T:1.2.2018, E:2017/2498, K:2018/329 kararında olduğu gibi 4077 sayılı Kanun zamanında Yargıtay'ın kararlarına hâkim olan bu düşünce 6502 sayılı TKHK'nin yürürlüğe girmesinden sonra değişmiş, eser sözleşmesinde bir taraf tüketicisi ise bu işlem tüketici işlemi olarak kabul edilmiş ve uyumsuzluğun tüketici mahkemesinde çözülmesi gerektiği belirtilmiştir. Bknz: Yargıtay 20 HD. E: 2016/9117, K: 2016/7938, T:20.09.2016.

alıcı veya hizmetten faydalanan ile diğer tarafında profesyonel bir üretici, sağlayıcı veya satıcı vardır.

Tüketicinin TKHK'deki kapsamına değinmeden önce mal ve hizmet piyasalarını tespit etmek gerektiğini düşünmekteyiz. TKHK, “mal”ı alışverişe konu olan her türlü taşınır eşyayı, taşınmaz malları ve her türlü gayri maddi malları içerecek şekilde tanımlamıştır (m.3/1-h). TKHK, “hizmet” i, “mal” kavramından hareketle tanımlamıştır. TKHK'de ücret ya da menfaat karşılığında görülen ya da görülmesi taahhüt edilen mal temin etme dışındaki her türlü işlem “hizmet” olarak kabul edilmiştir. Tanımdaki “mal sağlama dışındaki” ibaresinden, edimin maddi edim olmadığı her hali anlamak gerekecektir. Bir diğer söyleyişle, hizmet, fiziksel özelliğe sahip malın aksine, insan ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olarak üretilen ya da organize edilen faaliyetler anlamına gelmektedir. Bu tanımlardan hareketle elektrik enerjisinin kendisinin bir taşınır mal olduğunu, elektriğin taşınmasına ilişkin işlemin de hizmet olduğunu ifade etmek mümkündür.

TKHK, tüketici işleminin yanında, tüketicilere yönelik uygulamaları da kapsamına almaktadır (TKHK m.2). Üretici, satıcı ya da sağlayıcıların tüketicilerle sözleşme yapmadan önce, sözleşmenin kurulması sırasında ve sözleşme ilişkisi kurulduktan sonraki tüm uygulamaları da TKHK kapsamındadır. Haksız ticari uygulamalar ile sözleşme öncesi görüşmelerden doğan sorumluluk (*culpa in contrahendo*) TKHK'den ayrı düşünülemez.

Hemen belirtmek gerekir ki, uyumsuzluğa konu olan hukuki ilişkinin TKHK'de yer alması onu tek başına tüketici işlemi haline getirmez. Hangi tür hukuki ilişkiden bahsederek bahsedelim, her türlü taraflardan birinin tüketici, diğerinin üretici – satıcı- sağlayıcı olması ve işlemin bir tüketici işlemi olması gereklidir. Bu bakımdan tüketici işleminin en önemli temel taşlarından olan “tüketici” kavramı da aşağıda incelenmiştir.

4.1.2. TKHK uyarınca “tüketici”

Tüketici işleminin tüketici hukukunun temeli olmasından dolayı “tüketici” ifadesini, tüketici işleminden hareketle tanımlamak yerinde olacaktır. Bir tüketici işleminde satıcı ya da sağlayıcı olmayan diğer taraf tüketicidir. Bu nedenle tüketici işlemi ile tüketici kavramları birbirinden ayrı düşünülemez.

4077 sayılı TKHK'nin ilk halinde, tüketici mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alan, nihai olarak kullanan veya tüketen gerçek ya da tüzel kişi olarak tanımlanmışken, 2003 yılındaki kanun değişikliği ile “mal veya hizmetin ticari veya mesleki olmayan amaçla

edinilmesi” ifade edilmiş, “kullanma, tüketme” kavramları ise, kullanma ve yararlanma olarak değiştirilmiştir.

TKHK m. 3/1-k’de ticari ya da mesleki olmayan amaçlarla hareket eden kişi, tüketici olarak tanımlanmıştır. Tüketici kavramı da sadece gerçek kişiye özgülenmemiştir. Ayrıca edinme, yararlanma, kullanma ve tüketme kavramları terk edilerek bunlardan daha fazlasını kapsayacak şekilde “hareket etme” fiili kullanılmıştır. Bu fiil, 2008/48/EC sayılı Tüketici Kredileri Direktifi’nden³⁵⁶ alıntılanmıştır.

Tüketici kavramında, amacın ticari ya da mesleki olmaması yeterli görülmüş ancak bunun dışında başka bir kriter aranmamıştır. Bu açıdan tüketicinin sosyo - ekonomik durumu, satıcı yahut sağlayıcının karşındaki zayıf konumda olmasına bakılmamıştır. Ticari veya mesleki faaliyet konusunda tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Kişinin kendi sorumluluğunda devamlı şekilde yürüttüğü ve para kazandığı faaliyetleri mesleki faaliyet olarak nitelendirilebilir.

Tüketicinin korunması, onun aldatılmasının önlenmesi düşüncesine dayanmaktadır. Bu bakımından kişinin ticari ya da mesleki olarak yeterli derecede bilgisinin olmasının beklenmesi ve aldatılma ihtimalinin mesleki ve ticari olan bu iş dışında olan özel alanında ortaya çıkacağı kabul edilmesi gerekir. “Ticari amaçla” hareket yorumlanabilir subjektif bir kavram olmakla birlikte çatışan menfaatler arasında kanun hükmünün hangisine üstünlük tanıdığı belirlenmesi gerekmektedir. Ticari amaç tespit edilirken sadece mâl oluş değerine bakılması da hatalı bir sonuca götürebilir. Tüketici, bir tüketici işlemi sonucunda kazanç elde etmiş olabilir. Örneğin ikinci el piyasası olan bir ürünü satarken bir gelir elde etmiş olabilir. Sırf gelir ya da kazanç elde edilmiş olması o işlemi tüketici işleminin kapsamından çıkarmaması gerekir. TKHK, tüketici işleminden kâr elde edilmiş olmasına ya da zarar oluşmasına bakmamakta, işin ticari ya da mesleki olmayan bir amaçla yapılmasını aramaktadır. Mesleki veya ticari olmayan amaçlarla hareket, olağan ticari işler dışında özel amaçla hareket olarak algılanmalıdır. Malı tüketmek, hizmeti kullanmak gayesi olmalıdır, edinilen malın başka bir malın hammaddesi olmaması gerekir.

AB’de 2008/48/EC sayılı Tüketici Kredileri Direktifi’nin 3/a maddesinde tüketici, ticaret, iş ve mesleği dışında hareket eden ve söz konusu direktifteki hukuki ilişkilere giren

³⁵⁶Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on Credit Agreements for Consumers and Repealing Council Directive 87/102/EEC m. 3-a: “*consumer*’ means a natural person who, in transactions covered by this Directive, is acting for purposes which are outside his trade, business or profession. OJ L. 133, 22.5.2008.

“gerçek” kişi olarak tanımlanmıştır. 2011/83/EU sayılı Tüketici Hakları Direktifi’nin 2’nci maddesinde de aynı tanım yapılmıştır. Esas itibariyle AB, ticari olmama, meslek ya da zanaat ile ilgili olmama ve profesyonel araçlarla hareket etmemeyi, tüketici olmanın ön koşulu olarak belirlemiştir. Tüketici Hakları Direktifi’nin *Recital* kısmında yer alan şu açıklama dikkat çekicidir: Tüketici tanımı, ticaret, işletme, zanaat veya mesleklerinin dışında hareket eden kişileri kapsamalıdır. Ancak sözleşmenin, kişinin kısmen ticari faaliyetiyle ilgili, kısmen bunun dışında kalan bir amaçla akdedildiği, ticaret amacının sözleşmenin genel içeriğine hâkim (“*predominant*”) olmayacak kadar sınırlı olduğu çift amaçlı sözleşmelerde, o kişinin tüketici olarak kabulünün gerektiği ifade edilmektedir. Bu konuda Avrupa Adalet Divanı’nın verdiği kararlarda da benzer bir sonuca varıldığı görülmektedir. Nitekim, Case-498/16 sayılı ve 14 Kasım 2017 tarihli *Maximilian Schrems v Facebook Ireland Limited* davasında, Brüksel Konvansiyonuna ilişkin olarak çok iyi bilinen *Gruber* kararına³⁵⁷ atıf yapılarak çift amaç³⁵⁸ (“*dual purpose*”) içeren sözleşmelerde, tüketici statüsünün varlığından söz edebilmek için sözleşme ile ticaret ve mesleğin arasındaki bağlantının marjinal olmak için oldukça hafif olması, yani bu ilişkinin akdedildiği bağlamdaki bütününde ihmal edilebilir bir rolünün olması gerektiği ifade edilmektedir.

Tüketici kavramına genel itibariyle gerçek kişiler dâhildir. Ancak TKHK’nin kabulü sırasında, TKHK, 2008/48/EC sayılı Direktif ile 2011/83/EU sayılı Direktifte yer alan gerçek kişi (“*natural person*”) ifadesinden ayrılarak tüzel kişilerin de özel alanları olabileceği gerekçesiyle kapsamına tüzel kişileri de almıştır. Tüketicinin gerçek ya da tüzel kişi olmasından daha önemli olan, hukuki işlemin ticari yahut mesleki amaçlarla yapıp yapılmadığıdır. TKHK’nin tüzel kişileri de kapsamına almasının sebebi, tüzel kişilerin iş veya meslek alanları dışında özel alanlarının da olabileceği fikridir. Nitekim tacir olanlar bakımından tartışma mevcutsa da manevi bir takım amaç ile hareket eden tüzel kişilerin özel ya da kişisel amaçla hareket etmeleri koşuluyla tüketici sayılacakları mutlak şekilde kabul edilmektedir.

Özel hukuk tüzel kişilerinin tüketici olup olmayacağı da hukuki işlemdeki amaçlarına göre değerlendirilmelidir. TTK’ye göre, ticari iş sayılan her işlem, ticari faaliyet kapsamında değerlendirilmelidir. Doktrinde³⁵⁹ TTK m. 3 ile m. 19 uyarınca ticari işleri yapan kişilerin

³⁵⁷ Judgment of 20 January 2005, *Gruber* (C-464/01, EU:C:2005:32, paragraph 39), on Articles 13 to 15 of the Brussels Convention.

³⁵⁸ Kararında, çift amaçlı sözleşmeler, özel ve profesyonel amacın her ikisine de hizmet eden sözleşmeler olarak ifade edilmiştir.

³⁵⁹ ASLAN, (Tüketici), s. 5; GÜMÜŞ Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler II. Cilt, 3. Baskı, İstanbul, 2018, s. 18 (Özel Hükümler Cilt II).

bu işleri dolayısıyla tüketici sayılmalarının mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Bu görüştekiler, ticari işletmeyle ilgili her işin ticari ya da mesleki amaçlı olduğunu, gerçek kişi tacirler bakımından istisna varsa da ticaret şirketleri bakımından böyle bir ayırım olmayacağını ifade etmektedirler. Yargıtay da benzer şekilde, tüzel kişi tacirin gıda, giyinme, barınma gibi insani ihtiyaçları olamayacağından hareketle tüzel kişi tacirin özel bir işlemi olamayacağını, dolayısıyla tacirlerin tüketici olarak kabul edilmelerinin mümkün olmadığına karar vermiştir³⁶⁰. Gerçek kişi tacirlerin ise mesleki veya ticari olmayan bir alanının olması ise her zaman mümkündür.

Ticaret şirketlerinin ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket edemeyecekleri görüşünün aksini savunan doktrindeki bir diğer görüş, TTK kapsamında ticari iş sayılanların dışında tüzel kişi tacirin ekonomik faaliyeti dışında ticaretin asli gereklerinden sayılmayan ve bunun dışında kalan arazi mal ve hizmet edinimlerinin TKHK kapsamında olabileceğini belirtmektedir³⁶¹.

Tüm bu görüş farklılıklarına rağmen, ticaret şirketleri bakımından bir işin ticari amaçla yapılıp yapılmadığı, kanunun güttüğü amaç ile ihtiyaçların objektif olarak belirlenmesini gerekli kılar. TKHK uyarınca ticari amaç yorumu yapılırken somut olayın özelliğine göre amaçsal bir yorum yapılmalıdır. TTK m. 19'da yer alan ticari iş karinesi aksi kanıtlanabilir bir çıkarımdır. Ancak menfaatler dengesi gözetilerek, hukuki ilişki içerisinde oldukları satıcı ya da sağlayıcıların üzerine fazla yüklenmek suretiyle ülke ekonomisinin ve kamu yararının zedelendiği hallerde tüzel kişi tacirin tüketici sayılmaması gerektiği düşünülmektedir.

Ticaret şirketlerinden sonra dernek ve vakıfların statüleri gereği tüketici olup olmayacaklarının da irdelenmesi gerekir. Dernekler ve vakıfların, ticari amaçlarla hareket etmedikleri sağlık, kültür, eğitim, sanat gibi alanlarda, işlettikleri ticari işletmeleri hariç olmak üzere, tüketici olabilmeleri gerekir. Örneğin bir vakfın fakir öğrencilere yardım etmek amacıyla bilgisayar satın alması onu tüketici statüsüne dâhil eder. Yargıtay da TTK m.16/2 kapsamında kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarısından çoğunu kamu görevi benzeri işlere harcayan vakıfların, bir ticari işletmeyi doğrudan doğruya işletmeleri halinde tacir olarak kabullerinin mümkün olmadığını ifade etmektedir³⁶². Ancak TTK m. 16/1 uyarınca amaçlarına erişmek için ticari işletme işleten dernek ve vakıfların fiilen yürüttüğü olağan ticari faaliyetlerinin kapsamında başkasının karşısında satıcı veya sağlayıcı

³⁶⁰ Yargıtay 17. HD, E: 2016/18301, K: 2016/12036 T: 28.12.2016.

³⁶¹ BATTAL Ahmet, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Yönünden Tacirlerin Tüketici Sıfatı, Prof. Dr. Ali BOZER'e Armağan, Ankara, 1998, s. 322.

³⁶² Yargıtay 3 HD, E: 2016/10511, K: 2018/3119, T: 28.03.2018.

olduğu hallerde söz konusu dernek ve vâkıfın tüketici sayılmaması gerektiği sonucuna varılmalıdır.

Özel hukuk tüzel kişileri ile dernek ve vakıfları inceledikten sonra bir de kamu tüzel kişilerinin tüketici olup olmayacaklarını da değerlendirmek gerekir. Anayasa'nın 123'ncü maddesinin 3'üncü fıkrası uyarınca kamu tüzel kişiliği kanunla veya kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulmaktadır. Tüketici hukuku, tüketiciyi koruma normlarından oluştuğu için kamu yararını amaçlayan ve kamu hizmeti gören kamu hukuk tüzel kişilerinin tüketici sıfatına sahip olmaları mümkün değildir.

Adi ortaklıklara gelince, TBK m. 620 uyarınca iki ya da daha fazla kişinin emeklerini, mallarını ortak bir amaca erişmek amacıyla birleştirdikleri sözleşme, adi ortaklık sözleşmesi olarak adlandırılmıştır. Adi ortaklığın tüzel kişiliği olmadığı için hukuki işlemlerin tarafı olabilmesi de mümkün değildir. TKHK m.3/1-k hükmünde yer alan ve ticari ya da mesleki olmayan amaçlarla hareket eden kişi kavramının içerisinde tüzel kişiliği olmayan adi ortaklığın bizzat kendisinin tüketici sıfatına sahip olamayacağı kanaatine ulaşılmaktadır.

4.2. Elektrik Piyasasında Tüketici Kavramı

4.2.1. Serbest olmayan tüketici

Serbest olmayan tüketici kavramı, yürürlükteki EPTHY³⁶³ yürürlüğe girene kadar, net bir biçimde tanımlanmamıştı. Mülga Elektrik Piyasası Serbest Tüketici Yönetmeliği³⁶⁴ ile mülga EPTHY³⁶⁵ serbest olmayan tüketiciyi kimden elektrik alabileceği ile tanımlamış, serbest olmayan tüketicinin statüsünün ne olduğunu belirlememiştir. Mülga olan bu yönetmeliklerde serbest olmayan tüketici, elektrik enerjisi ile kapasite alımlarını bölgesindeki görevli tedarik şirketinden yapabilen gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanmıştır. Yürürlükteki EPTHY ise serbest olmayan tüketiciyi sayma yoluyla belirlemiştir. Serbest tüketici olma ya da olmama statüsü tüketicinin kendisine göre değil; kullanım yerinin belirli kriterleri taşımasına göre tayin edilmektedir. Bu açıdan elektrik piyasasında tüketicinin kimliğinden ziyade, elektrik enerjisi tedarik edilen kullanım yerinin serbest tüketici olma koşullarını tüketiciye sağlaması gerekmektedir³⁶⁶.

³⁶³ 30.05.2018 tarihli ve 30436 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁶⁴ 04.09.2002 tarihli ve 24866 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁶⁵ 08.05.2014 tarihli ve 28994 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. 30.05.2018 tarihli ve 30436 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği mülga edilmiştir.

³⁶⁶ Bu durum, kullanım yerine belirli bir ETSO kod verilmesi suretiyle kullanım yerinin EPIAŞ nezdinde tedarikçi değişim süreçlerinin takip edilmesi ile ilgilidir.

EPHTY'nin "Serbest olmayan tüketici kapsamı ve elektrik tedariki" başlıklı 7'nci maddesinde aşağıdaki düzenlemelere yer verilmiştir.

- (i) İlk defa bağlantı anlaşması yapılmış kullanım yerinde elektrik enerjisi tüketen kişi serbest olmayan tüketici olarak tanımlanmıştır. Bağlantı anlaşması yapılmasına dair kurallar, EPBSKY³⁶⁷'de belirlenmiştir. Dağıtım şebekesine bağlanmak isteyen gerçek veya tüzel kişiler bu yönetmelik hükümleri uyarınca gerekli olan belgelerle birlikte (m. 10) dağıtım lisansı sahibi tüzel kişiye başvurumaktadırlar. Dağıtım şirketi söz konusu yönetmelikte belirlenmiş azami süreler içinde tüketiciye bağlantı görüşü vermekte (m. 10/A) ve bağlantı anlaşmasının imzalanması ile birlikte bağlantı görüşü için verilen sürede kullanım yerini dağıtım sistemine bağlamaktadır. İlk kez dağıtım sistemine bağlanan kullanım yerine elektrik almak isteyen tüketici, bölgesindeki görevli tedarik şirketine başvurarak elektrik enerjisi tedarik etmektedir.
- (ii) Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından belirlenen serbest tüketici limiti, serbest olmayan tüketiciyi belirlemek için de kullanılmaktadır. Bir önceki takvim yılında ve içinde bulunulan yılda kullanım yerinde serbest tüketici olma limitini aşmayan tüketici de serbest olmayan tüketici olarak tanımlanmaktadır. Serbest tüketici limiti, her yıl EPDK tarafından³⁶⁸ Kurul kararı alınarak belirlenmekte ve Resmi Gazete'de ilan edilmektedir.
- (iii) Diğer bir serbest olmayan tüketici kriteri ise serbest tüketici olup da bir önceki takvim yılındaki toplam elektrik enerjisi tüketiminin içinde bulunulan serbest tüketici limitini geçmemesi halidir. Bu halde bir önceki yılda serbest tüketici olma hakkından yararlanan tüketici, içinde bulunan yılda daha az tüketim yapması nedeniyle sahip olduğu serbest tüketicilik hakkını kaybetmektedir.

Serbest olmayan tüketiciler yalnızca perakende satış sözleşmesi ile görevli tedarik şirketinden elektrik enerjisi alabilir. Elektrik tedariki için ödeyecekleri birim fiyat ve hizmet bedelleri EPDK tarafından belirlenmektedir. Bir tüketici tabi olduğu tüketici grubuna göre tarifesi belirlenen tüketim bedelini zamanında ödemek zorundadır. EPDK'nin internet

³⁶⁷ İlk hali 28.01.2014 tarihli ve 28896 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁶⁸ 4628 sayılı Kanun, 14.03.2013 tarihli ve 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 30'uncu maddesi ile Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun adını almıştır. Kanun'un eski adı Elektrik Piyasası Kanunu'dur. 4628 sayılı Kanunun 5'nci maddesinde, "Her yılın ocak ayının sonuna kadar, serbest tüketici tanımına ilişkin limitlerdeki indirimleri belirlemek ve yeni limitleri yayımlamak" Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun görevleri arasında sayılmıştır.

sitesinde, ulusal tarife üzerinden hesaplanan fatura modülüne³⁶⁹ yer verilmiştir. Ancak bu hesaplama modülünde borcun geç ödenmesi nedeniyle 6183 sayılı Amme Alacakları Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 51'inci maddesi uyarınca hesaplanan gecikme zammı³⁷⁰ ile elektrik tüketim borcunun ödenmemesine bağlı olarak elektriğin kesilmesi ve açılması kapsamında oluşan kesme – bağlama bedeli gösterilmemektedir.

Serbest tüketici olmamanın bir diğer sonucu ise elektrik tüketim borçlarının ödenmemesi halinde kendisini göstermektedir. THY'nin “*zamanında ödenmeyen borçlar*” başlıklı 35'inci maddesinde, borcunu son ödeme tarihine kadar ödemeyen tüketicinin elektrik enerjisinin, görevli tedarik şirketi tarafından yapılacak bildirimleri takiben dağıtım şirketi tarafından kesilmesi gerektiği düzenlenmektedir. Borcundan dolayı yalnızca serbest olmayan tüketicinin elektrik enerjisi kesilebilmektedir. Ancak elektrik enerjisi kesilmeden önce tüketicinin son ödeme tarihinden itibaren 5 iş günü süre verilerek borcunu ödemesi gerektiğinin yazılı olarak veya kalıcı veri saklayıcısı³⁷¹ ile tüketiciye bildirilmesi gerekmektedir. Bu bildirim görevi, tüketicinin tedarikçisi olan görevli tedarik şirketine aittir. Aksi takdirde tüketicinin elektrik enerjisi kesilememektedir. Elektrik enerjisinin kesilmesi borçlu tüketicinin temerrüdünden kaynaklanmaktadır.

Bir görüşe göre elektrik enerjisinin kesilmesi “*ödemezlik def'i*” dir³⁷². TBK'nin 97'nci maddesine göre: “*Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmenin ifası isteminde bulunan tarafın, sözleşmenin koşullarına ve özelliklerine göre daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, kendi borcunu ifa etmiş ya da ifasını önermiş olması gerekir.*” Ödemezlik def'i, karşı edim ifa edilinceye ya da ifası teklif edilinceye kadar ifaya başlamama yetkisini bahşeden bir haktır. Ödemezlik def'i art arda veya sürekli edimlerde ifayı durdurma yetkisi vermektedir. Zamanaşımı def'inin aksine edimin ifasını sürekli değil, geçici olarak durdurmaktadır. Aker'e göre, elektriğin kesilmesi ve yeniden bağlanması yükümlülüğü ödemezlik def'inin

³⁶⁹Elektrik Fatura Hesaplama:

<https://lisans.epdk.gov.tr/epvys-web/faces/pages/online/tarifeFatura/tarifeFatura.xhtml> erişim tarihi: 03.04.2022.

³⁷⁰ Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nin 4 (1.i)'üncü maddesi uyarınca, gecikme zammının hesaplamasında 6183 sayılı Kanun'un 51'inci maddesi gereği belirlenen oran hesaplanmaktadır.

³⁷¹ Kalıcı veri saklayıcısı, 6502 sayılı TKHK'de yapılan tanım ile aynıdır. THY'de “Kalıcı veri saklayıcısı: Tüketicinin gönderdiği veya kendisine gönderilen bilgiyi, bu bilginin amacına uygun olarak incelemesine elverecek şekilde kaydedilmesini ve değiştirilmeden kopyalanmasını sağlayan ve bu bilgiye aynen ulaşılmasına imkân veren kısa mesaj, elektronik posta, internet, disk, CD, DVD, hafıza kartı ve benzeri her türlü araç veya ortamı,” olarak tanımlanmıştır.

³⁷² AKER Halit, Perakende Elektrik Satımıyla İlgili Mevzuata Genel Bir Bakış ve Borcunu Ödemeyen Abonenin Elektriğinin Kesilmemesine İlişkin Bazı Yargıtay Kararları Hakkında Değerlendirmeler, TFM 2017; 3(2), s. 1–22, s. 14. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/392839>, erişim tarihi: 10.03.2021.

bir görünümüdür ve ifadan kaçmaya örnek teşkil eder³⁷³. Aker, ödemezlik def'inin kullanımının emredici olmadığını, EPTHY'de hizmetin durdurulması için iki kez bildirim zorunluluğu getirildiğini ifade etmektedir. Kanımızca, ödemezlik def'inin kullanılması konusunda tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmede alacaklı taraf için bir irade serbestisi bulunsa da Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği, elektrik enerjisinin kesilmesi konusunda görevli tedarik şirketine irade serbestisi tanımamaktadır. Zira söz konusu maddenin düzenleniş biçiminden, borcunu zamanında ödemeyen tüketicinin elektrik enerjisinin kesileceğinin emredici şekilde düzenlendiği görülecektir³⁷⁴. Diğer bir görüşe göre, elektrik enerjisinin kesilmesi, bir yan yükümlülük olarak da kabul edilmektedir. Yan yükümlülükler, dürüstlük kuralından kaynaklanmaktadır, bağımsız değil, asli edime bağlıdır.

Elektrik enerjisinin kesilmesinin tüketiciyi korumaya yönelik olduğu söylenemez; ancak tüketicinin zararının arttığı durumlarda elektrik enerjisinin kesilmesi gerektiğine vurgu yapan, tüketicinin durumunu ağırlaştırmama ile açıklanan ve Türk Medeni Kanunu'nun 2'nci maddesine dayandırılan bir görüşe göre; elektrik enerjisinin zamanında kesilmemesi nedeniyle borçlunun durumunun ağırlaştırıldığı halde, alacaklının kusuru oranında müterafik kusur indirimi yapılması gerektiği savunulmaktadır³⁷⁵. Bu görüş Yargıtay 13. Hukuk Dairesi'nin, 08.04.2002 tarihli, E: 2002/1498 ve K: 2002/3727 sayılı Kararında yer alan gerekli bildirim yapılmasına bağlı olarak gecikme zammının artmasına kusuru ile sebebiyet veren davacının kendi kusuru nedeniyle tüketicinin maruz kaldığı gecikme zammının kusur oranında tenzil edilmesi gerektiği değerlendirilmesi ile desteklenmektedir. Oysaki söz konusu Yargıtay kararında borcunu zamanında ödemeyen tüketici ile ilgili bir mevzuat maddesine atıf yapıldığı görülmektedir. Nitekim Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından yayımlanan mülga Elektrik Tarifeleri Yönetmeliği'nin "*Borcunu zamanında ödemeyen abone*" başlıklı 50'inci maddesinin (d) bendinde, alacağın tahsili ile ilgili işlemleri yapmayan, aboneye elektrik kullandırmaya devam eden teşekkülün ya da şirketin, abonenin ödenmeyen faturasını takip eden ikinci fatura dönemindeki son ödeme tarihinden sonra gecikme cezası alamayacağı düzenlenmiştir. Dolayısıyla Yargıtay'ın kararına dayanak olan madde yürürlükten kaldırıldığına göre, gecikme zammının alınmaması ya da gecikme zammından elektrik tedarik eden teşekkülün kusuru

³⁷³ AKER, s. 15.

³⁷⁴ Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği m. 35: (4)*Tüketicinin öngörülen ödemelerini, ikinci bildirimde belirtilen süre içerisinde de yapmaması halinde, görevli tedarik şirketinin bildirim üzerine, bildirim tarihinden itibaren en geç 5 iş günü içerisinde dağıtım şirketi tarafından kesme bildirimini düzenlenmek suretiyle kullanım yerinin elektriği kesilir ve yerinde yapılan kesme bildiriminin bir örneği kullanım yerine bırakılır.*

³⁷⁵ AKER, s. 18.

oranında indirim yapılması gerektiği hakkındaki kararın, yürürlükteki mevzuatta böyle bir düzenleme olmadığı gerekçesiyle artık geçerliliğini yitirdiği görüşündeyiz.

Gecikme zammı, TBK m. 117 uyarınca faturada gösterilen vade tarihinin dolması ile talep edilebilir. Elektrik enerjisinin kesilmemesi nedeniyle gecikme zammından indirim yapılması ya da gecikme zammının bütünüyle alınmamasının TBK m. 117'ye aykırı olduğu kanaatindeyiz. Zira borcun ifa edileceği gün perakende satış sözleşmesinde belirlenmiştir (m. 18/9). Ayrıca borçlunun zamanında ödenmeyen borcu nedeniyle vade tarihinden itibaren 6183 sayılı Yasa'nın 51'nci maddesi uyarınca gecikme zammı ödeyeceği EPTHY'de hüküm altına alınmıştır (m. 35/6). Vadesinde ödenmeyen borç nedeniyle borçlunun temerrüde düştüğü (TBK m. 117) ve TBK m. 120 uyarınca mevzuatta belirlenen temerrüt faizinin borçlu tarafından ödeneceğini söylemek mümkündür.

Belirtmek gerekir ki elektrik enerjisinin kesilmesi evrensel kabul edilen elektrik hizmetine erişmeye engel oluşturmaktadır. Bu nedenle elektrik enerjisinin kesilmesinde bazı kısıtlamalar getirilmiştir. EPTHY'ye göre, kesme bağlama bedelinden düşük elektrik tüketim borçları için elektrik enerjisi kesilmez. Yine, tüketicinin kırılgan konumda olması nedeniyle 65 yaş üstü tüketiciler ile engelli tüketiciler bakımından da elektrik kesilmesi süreci belirli ön koşullara tabi kılınmıştır (m. 52/7).

Serbest olmayan tüketici, 6446 sayılı EPK'nin 17'nci maddesi uyarınca belirlenen perakende satış tarifesi ile elektrik enerjisi alabilir. Serbest olmayan tüketici, tedarikçisini seçme özgürlüğüne sahip değildir³⁷⁶. EPTHY'de 6502 sayılı TKHK'ye atıf yapılarak korunmak istenilen tüketicinin, giderek üst tüketim limiti düşürülen bu tüketici olduğunu söylemek mümkün gibi görünse de tek başına tüketim limitinin bir tüketiciyi TKHK kapsamına dâhil edemeyeceği sonucuna varılmaktadır. Her ne kadar 2022 yılında 1100 kWh/yıl tüketim limiti, günümüz koşullarında bir tüketicinin ancak kendi ihtiyacını karşılamak üzere elektrik alımı kapsamına girdiği düşünülebilirse de bir tacirin işletmesinin belirli bir bölümünün bu ölçekte düşük elektrik tüketebileceği göz önüne alındığında elektrik tüketiminden hareketle bir elektrik tüketicisinin diğer tüketicilere nazaran ekstra koruma altına alınması TKHK'nin benimsediği bir yöntem değildir. Ancak ticari ya da mesleki olmayan amaçlarla gerçekleştirilen elektrik alımı tüketici işlemi teşkil eder ve TKHK'deki tüketiciyi koruyan hükümlerin kapsamına dâhil olur. İş ve meslekle ilgili olma kişinin iş ve mesleği ile ilişkili olmayan ve profesyonel amaçlara özgülenmeyen malların tüketimidir.

³⁷⁶ AYRANCI, (Enerji), s.169.

4.2.2. Serbest tüketici

6446 sayılı EPK'ye göre (m. 3 f.1 cc), Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun belirlediği limitten daha fazla tüketimi bulunan tüketici, serbest tüketicidir. Bunun yanı sıra, kullanım yeri elektrik iletim şebekesine bağlı olan tüketici, herhangi bir tüketim limitine bakılmaksızın serbest tüketici olarak kabul edilmektedir. Ayrıca tüzel kişiliğe sahip organize sanayi bölgeleri de serbest tüketici olarak sayılmıştır; ancak böyle bir ayırım yapılmısa dahi, tüketim limiti göz önüne alındığında organize sanayi bölgelerinin (OSB) zaten serbest tüketici olma sınırını yakalayabileceği düşünülmektedir. Kanundaki bu düzenlemenin serbest tüketici limitinin çok yüksek olduğu dönemlerde OSB'nin de serbest tüketici olma hakkından yararlanarak bölge içerisindeki tüketicilere makul ve rekabetçi bir fiyattan elektrik tedarik etmesini sağlamaya yönelik olduğu düşünülmektedir.

OSB'lerin elektrik piyasasına özgü faaliyetlerini, Organize Sanayi Bölgelerinin Elektrik Piyasası Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik³⁷⁷ düzenlemektedir. Bu yönetmelik ve 6446 sayılı EPK uyarınca (m. 13), OSB'ler EPDK'den elektrik üretim ve dağıtım lisansı alarak OSB'nin onaylı sınırları içerisindeki katılımcıların elektrik enerjisi ihtiyaçlarını karşılayabilirler. OSB bu yönüyle elektrik dağıtım, üretimi ve katılımcıların elektrik ihtiyacı için serbest tüketici statülerinin hepsine birden sahip olabilmektedir. Yine belirtmek gerekir ki, OSB içerisindeki katılımcılar da serbest tüketici olabilirler. Bu durumda OSB, kendi sınırları içerisindeki serbest tüketicilere elektrik dağıtım hizmeti verecek (OSB'lerin Elektrik Piyasası Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik m.21) ve bu hizmet nedeniyle ortaya çıkacak hizmet maliyetlerini³⁷⁸ söz konusu tüketicilere yansıtacaktır (OSB'lerin Elektrik Piyasası Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik m.16). Bir serbest tüketici olarak OSB, dağıtım veya iletim şebekelerine bağlanabilir. OSB, dağıtım veya iletim lisansı sahibi tüzel kişi ile bağlantı ve sistem kullanım anlaşmalarını³⁷⁹ akdeder (OSB'lerin Elektrik Piyasası

³⁷⁷ 14.03.2014 tarihli ve 28941 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁷⁸ Dağıtım lisansına sahip OSB'lerin dağıtım tarifeleri de EPD Kurulu tarafından onaylanmaktadır. OSB'lerin Elektrik Piyasası Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik m. 15.2'de: "Bu Yönetmelikte yer alan usul ve esaslar çerçevesinde şeffaflık ve eşit taraflar arasında ayırım gözetilmeme ilkeleri uyarınca OSB tarafından sunulan ve Kurul tarafından uygun bulunarak onaylanan bedeller Kurum ve OSB İnternet sayfasında ve/veya OSB ilan panosunda yayımlanır." hükmüne yer verilmiştir.

³⁷⁹ OSB ile imzalanan bağlantı ve sistem kullanım anlaşmaları, tüketicilerle imzalanan anlaşmalardan farklı değildir. Ancak BSKY'nin EK-1'inde dağıtım şirketinin bağlantı anlaşmasını yaptığı kullanıcı ile sistem kullanım anlaşması imzalaması gerektiği ifade edilmektedir. Diğer taraftan BSKY m.12/9'da da sistem kullanım anlaşmasının tedarikçilerle imzalanacağı hüküm altına alınarak bir çelişki meydana getirilmiş olmaktadır. Bu durumda OSB'nin bir serbest tüketici olarak elektrik enerjisi satın alması halinde, sistem kullanım anlaşmasının kendisiyle mi yoksa tedarikçisi ile mi imzalanması gerektiğinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik m. 14). OSB'ye elektrik piyasasına özgü faaliyetleri için tanımlanan birden çok görev ve sorumluluklar, sanayinin gelişmesine yönelik olarak önemli bir girdi olan elektrik enerjisinin en ekonomik yolla katılımcılara tedarik edilmesini amaçlamaktadır. Bu yolla 6446 sayılı EPK'nin 13'üncü maddesinde, OSB'nin elektrik piyasasına özgü görevleri tanımlanmış, buna dair usul ve esasların ise yönetmelik ile belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

EPTHY'nin 6'ncı maddesinde, serbest tüketicilerin elektrik enerjisi alımlarını ikili anlaşma yaparak tedarik edebileceği belirtilmektedir. Serbest piyasada elektrik tedarik edemeyen serbest tüketici, son kaynak tedariki kapsamında görevli tedarik şirketinden düzenlemeye tabi tarifeler üzerinden elektrik enerjisi alabilir. Bu tüketiciler Son Kaynak Tedarik Tarifesinin Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ uyarınca "*düşük tüketimli serbest tüketici*" ise serbest olmayan tüketicilerden farksız bir biçimde perakende satış sözleşmesi ile elektrik enerjisi tedarik edebilirler; ancak görevli tedarik şirketinden son kaynak tedariki kapsamında elektrik enerjisi alan serbest tüketicilerin "*yüksek tüketimli tüketici*" olması halinde ise bu tüketiciler düzenlemeye tabi tarifeden farklılaşan, piyasa takas fiyatı ve YEKDEM birim bedeli gibi dayanak fiyatlarla hesaplanan tarifeden elektrik enerjisi tedarik etmek zorunda bırakılmaktadırlar. Bu yolla bu tüketicilerin serbest piyasaya geçişi teşvik edilmeye çalışılmaktadır. Düşük tüketimli serbest tüketici ise görevli tedarik şirketinden elektrik enerjisi aldığı anda serbest olmayan tüketicilerle aynı haklara sahip olmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında, elektrik piyasasında, TKHK'den farklı ancak ondan daha kapsamlı bir şekilde, tüketiciyi daha fazla korumaya yönelik bir mekanizmasının geliştirildiği görülmektedir.

Serbest tüketiciler, ikili anlaşma ile diledikleri tedarikçiden elektrik enerjisi tedarik edebilirlerse de kullanım yerinin bölgelerindeki dağıtım şebekesine bağlı olması nedeniyle bu tüketicilerin dağıtım şirketine karşı yükümlülükleri de bulunmaktadır. Bu yükümlülükler, kaçak ve usulsüz elektrik kullanmamak, sayaçlara erişim yetkisi vermek, kullanım yerini dağıtım şebekesine zarar vermeyecek şekilde işletmek şeklinde sayılabilir.

Dağıtım şirketi, bağlantı anlaşması ile bir kullanım yerine bağlantı ve elektrik dağıtım hizmetini sunmaktadır. Bu kapsamda, elektriğin nakli, elektrik şebekesinin bakımı, elektrik şebekesindeki arızaların giderilmesi, yatırımların yapılması gibi ihtiyaç duyduğu hizmet maliyetlerini EPDK tarafından belirlenen bedeller çerçevesinde nihai tüketiciye yansıtmaktadır. Ancak bu yansıtma doğrudan tüketiciye değil; tüketicinin tedarikçisine yapılmaktadır. Tedarikçi ise bu bedelleri toplayıp dağıtım şirketine ödemektedir. Dağıtım

şirketi ile tedarikçi arasındaki bu ilişkinin temelinde ise dağıtım sistem kullanım anlaşması³⁸⁰ bulunmaktadır. Piyasada elektrik ticareti yapabilmek için, elektrik dağıtım şebekesinin kullanımı için bu anlaşmanın tedarikçi ve dağıtım şirketi arasında imzalanması zorunludur³⁸¹. EPBSKY'ye göre (m.12 f. 9-10), dağıtım sistemine bağlantı anlaşmasının aksine, dağıtım sistemine bağlı tüketicilerin sistem kullanım anlaşması bu tüketicilerin tedarikçileri ile yapılmaktadır³⁸².

Serbest tüketici statüsüne sahip olmak tüketiciye bazı haklar da bahsetmektedir. Örneğin borcunu zamanında ödemeyen bir serbest tüketicinin elektrik enerjisi kesilememektedir. Serbest olmayan tüketici ve son kaynak tedariki kapsamındaki tüketicilerin aksine, tüketim borcunu ödemeyen bir serbest tüketicinin elektrik enerjisi kesilemediği için tedarikçinin borcun ödenmesine yetecek kadar miktar teminatı, ikili anlaşma kapsamında alması mümkündür. Ancak serbest tüketicinin kaçak elektrik kullanması halinde ise dağıtım şirketi tarafından elektrik enerjisinin kesilebileceğini gözden kaçırmamak gerekir. Ayrıca Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nde (m. 40) tüm tüketiciler, herhangi bir ayrıma tabi olmaksızın, tedarikçilerin sunmak zorunda olduğu tüketici şikâyetleri çözüm mekanizmasından yararlanabilirler.

Rekabete dayalı bir piyasa modelinin amaçlanan hedeflere ulaşabilmesi için arzda olduğu gibi tüketiciler bakımından da serbestleşmenin sağlanması gerektiği kabul edilmektedir³⁸³. Serbestleştirilmenin amacı tüketicilerin elektrik alışverişi için pazarlık yapmaları ve tüketim kalıplarını değiştirerek, bu değişiklikten faydalanmalarınıdır³⁸⁴. Ancak serbest tüketici limitinin giderek aşağıya çekilmesi nedeniyle piyasadaki teorik açıklık oranı³⁸⁵ yükselmesine rağmen, fiili açıklık oranı ise her zaman istenilen seviyede gerçekleşmemektedir. Bunun sebepleri arasında, 6446 sayılı EPK'nin geçici 1'inci maddesi

³⁸⁰ Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği'ne göre "Sistem kullanım anlaşması: *Bir üretim şirketi, tedarik lisansı sahibi şirket veya tüketicinin iletim sistemini ya da dağıtım sistemini kullanımına ilişkin genel hükümleri ve ilgili kullanıcıya özgü koşul ve hükümleri içeren anlaşmadır.*"

³⁸¹ DOĞAN Beşir Fatih, TEİAŞ'ın Uyguladığı Cezai Şartların Hukuka Uygunluğu, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 4 Sayı:1 Yıl 2013, s. 62. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/208289>, erişim tarihi: 22.02.2021.

³⁸² Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği'nin 12'nci maddesinin 9'uncu fıkrasında, tüketiciler için sistem kullanım anlaşmasının o tüketiciye elektrik tedarik eden tedarikçi ile yapılacağı belirtilmiş olmasına rağmen, aynı Yönetmeliğin EK 1'inde yer alan tabloya göre, sistem kullanım anlaşmasının dağıtım şirketi ile bağlantı anlaşması imzalamış olan kullanıcılar ile yapılacağı belirtilmiştir. Kanımızca EK 1'de yer alan tabloda bir hata yapılmıştır.

³⁸³ ERDEM Mustafa Can, Hukuki Açından Elektrik Piyasasında Rekabet, Ankara 2006, s. 329.

³⁸⁴ AKÇOLLU, s. 46.

³⁸⁵ 2020 yılında serbest tüketici limiti 1.400 kWh olarak belirlenmiş olup, bu limite karşılık gelen talep tarafında teorik piyasa açıklık oranı %96,8 olarak hesaplanmıştır. Serbest tüketicilerin 2020 yılı tüketimi 135,10 TWh olarak gerçekleşmiştir. Fiili piyasa açıklığı 2019 yılında %44 iken 2020 yılında bu oran %58,3'e yükselmiştir. Bknz. Elektrik Piyasası Gelişim Raporu, EPDK, Ankara 2021, viii.

uyarınca ulusal tarife uygulanması, ulusal tarifede çapraz sübvansiyonların olması, regüle tarifeye göre tüketicilere yeterli indirimin sağlanamaması nedeniyle tedarikçilerin isteksiz davranması, tüketiciler bakımından araştırma maliyetlerinin olması gibi pek çok sebep sayılabilir³⁸⁶. Elektrik Piyasası Arz Güvenliği Strateji Belgesi gereğince 2012 yılı sonuna kadar meskenler haricindeki tüm tüketicilerin, 2015 yılı sonuna kadar da tüm tüketicilerin serbest tüketici olacaklarına dair eylem planı maddesi henüz hayata geçirilememiştir. Ancak teorik piyasa açıklığına büyük ölçüde ulaşılmış olması nedeniyle serbest tüketici limiti, EPDK tarafından ölçüm sistemi alt yapısı, piyasa işletmecinin kapasitesi, rekabetin gelişimi, ölçme - iletişim alt yapısı, piyasada serbestçe müzakere edilerek ikili anlaşmalara bağlanabilecek üretim kapasitesi dikkate alınarak düşürülmeye devam edilmektedir. Diğer taraftan Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (2017-2023)³⁸⁷ ile ülkemizin stratejik hedeflerinin belirlenmiş olduğu farklı politika dokümanlarında sunulan çerçevede, enerji sektörünün sürdürülebilirliğini artırmak ve enerjisini verimli kullanan sektörlerle doğru olan dönüşümünü hızlandırmak amacıyla tüketiciyi merkeze alan hedefler belirlenmiştir. Tüketicilerin aktif, üreten bir tüketici olmasına dair çabalar da bu eylem planında ortaya konulmuştur. Dolayısıyla tüketim tarafının artık sadece serbest tüketici limiti parametresinden ziyade pek çok hedef ve parametrelerle pasif olmaktan çıkarıldığı görülmektedir.

TKHK açısından bakıldığında bir serbest tüketicinin yalnızca tüketim limitini geçmiş olması onu TKHK'nin kapsamı dışına çıkarmaz. Bir tüketicinin mesleki ya da ticari amaçlarla hareket edip etmediğine bakılarak onun TKHK kapsamındaki haklardan yararlanıp yararlanamayacağına karar verilmesi gerekir. Ayrıca tüketici vasfı da önem arz etmektedir. Bu bakımdan örneğin bir adi ortaklığın yahut kamu tüzel kişisinin ya da tartışmalı olsa da bir ticaret şirketinin TKHK kapsamındaki bir tüketici olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Bir gerçek kişi tacirin mesleki ve ticari olmayan bir alanı bulunduğuna göre, gerçek kişi tacirin elektrik enerjisini mesleki ve ticari olmayan bir amaçla alması halinde TKHK kapsamında olacağı sonucuna varılabilir. Serbest tüketicinin ticari

³⁸⁶ Elektrik piyasası, diğer sektörlerin faaliyetlerine girdi sağlamakta ve bu nedenle de ekonominin genel performansı açısından önem taşımaktadır. Yüksek sabit ve batık maliyetlerin olduğu bu piyasalara piyasaya giriş koşullarının ve düzenleyici çerçevenin sağlıklı olması gerekmektedir. Ayrıca bu piyasadaki parametrelerdeki değişikliklerin öngörülebilir olması elzemdir.

Bknz: ASLAN İ. Yılmaz vd., Enerji Hukuku, Cilt I, Ekin Kitabevi, Bursa 2007, s. 171- 172.

³⁸⁷ Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından hazırlanan ve Yüksek Planlama Kurulu tarafından kabul edilerek 02.01.2018 tarihli ve 30289 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan 2017-2023 yıllarını kapsayan Türkiye'nin birinci Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (UEVEP 2017-2023), enerji verimliliği alanındaki ulusal hedeflerimize ulaşmak için atılacak adımları ve bu adımların etkilerini içeren bir çalışmadır.

veya mesleki amaçlarla hareket edip etmediğini ve onun tüketici vasfını da tayin ettikten sonra ancak TKHK kapsamındaki korumadan söz edilebilir. Elektrik piyasası TKHK'ye göre daha özel bir mevzuat olduğu için elektrik piyasasında serbest tüketiciler için belirlenmiş koruyucu hükümlerden, bilhassa tüketimi düşük serbest tüketici olmanın sağladığı koruyucu hükümlerden tüketicinin yararlanabilmesi mümkündür.

4.2.3. Son kaynak tedariki kapsamında elektrik alan tüketici

6446 sayılı EPK'ye göre, son kaynak tedariki, serbest tüketici niteliğini haiz olmasına rağmen, elektrik enerjisi alımlarını görevli tedarik şirketi dışında başka bir tedarikçiden temin etmeyen tüketicilere elektrik enerjisi tedarik edilmesidir. EPK'nin 10'uncu maddesinin 5'nci fıkrasında, son kaynak tedarikinin kullanım yerinin bulunduğu bölgedeki görevli tedarik şirketi tarafından yapılacağı açıklığa kavuşturulmaktadır. Aynı fıkrada, son kaynak tedarikinin düzenlemeye tabi bir tarife olduğu ve EPDK tarafından belirleneceği de ifade edilmektedir.

EPHY'ye göre (m. 8), son kaynak tedariki kapsamındaki tüketici, (i) elektrik enerjisini görevli tedarik şirketi dışında başka bir tedarikçiden temin etmeyen tüketici ve (ii) ikili anlaşması herhangi bir nedenle sona eren ve görevli tedarik şirketinden elektrik tedarik eden tüketici olarak adlandırılmaktadır. Bu noktada, bir tüketici eylemsiz kalarak, diğeri ise tedarikçisinden ya da kendisinden kaynaklanan sebeplerle son kaynak tedarikine yönelmektedir. İkili anlaşmanın sona erme sebepleri, tüketicinin ikili anlaşmadan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmemesi, tüketicinin haklı veya haksız sebeple ikili anlaşmayı feshetmesi, ikili anlaşmanın süresinin bitmesi ve taraflarca sözleşmenin yenilenmemesi, tedarikçinin haklı veya haksız sebeplerle ikili anlaşmayı feshetmesi ve tedarikçinin lisansının sona ermesi, piyasa işletmecine olan borçlarında temerrüde düşmesi, teminat yükümlülüğünü yerine getirmemesi hallerinde söz konusu olmaktadır. Bu durumda, Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 30/A maddesi uyarınca bir tüketici, tedarikçi tarafından portföyünden çıkarılabileceği gibi, tedarikçinin lisansının sona ermesi (DUY m. 66 ve 132 G), tüketicinin EPIAŞ tarafından düzenlenen uzlaştırma faturalarını ödememesi ya da teminat yükümlülüğünü (DUY m. 30 A f.9) yerine getirmemesi halinde EPIAŞ tarafından da ilgili tedarikçinin portföyünden çıkartılabilir. Ayrıca bir serbest tüketicinin iki ayrı tedarikçi ile anlaşma imzalaması ya da ikili anlaşma yapmadan tüketicinin herhangi bir tedarikçinin portföyüne alınması hallerinde, EPIAŞ gerekli incelemeleri yaptıktan sonra bizzat kendisi de tüketiciyi ilgili tedarikçinin portföyünden çıkarma hakkını haizdir. Ancak

belirtmek gerekir ki, ikili anlaşma ile elektrik enerjisi alan bir tüketici, görevli tedarik şirketine başvurarak her zaman perakende satış sözleşmesi akdedilmesini talep edebilir. Görevli tedarik şirketinin, tüketicinin başka bir tüketici ile ikili anlaşması olduğunu bilse dahi tüketicinin perakende satış sözleşmesi imzalama talebini reddedemeyecektir. Bu durumda bir tüketici aynı anda iki tedarikçinin portföyünde olabilir. Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği, bu hallerde portföyden çıkarılma yöntemini düzenlememektedir. Kanaatimizce, bir tüketicinin hangi tedarikçinin portföyünde yer aldığını bilen dağıtım şirketinin bildiri üzerine söz konusu tüketicinin hangi tedarikçinin portföyünde kalacağına EPIAŞ'ın karar vermesi gerekir.

Portföyden çıkarma, tüketicinin, tedarikçinin ya da EPIAŞ'ın işleminden kaynaklansa da ikili anlaşma yapamayan bir tüketici her halükarda son kaynak tedariki kapsamında görevli tedarik şirketinden elektrik enerjisi alacaktır. Görevli tedarik şirketinin son kaynak tedariki portföyüne düşen tüketici, uzlaştırma periyodunun geçerli olduğu ayın ilk gününden itibaren son kaynak tedariki kapsamında yer alır. Bunun için tüketicinin perakende satış sözleşmesini imzalamış olması aranmaz. Özel hukuktan kaynaklanan sözleşme yapma yükümlülüğü olarak adlandırılan bu halde, görevli tedarik şirketi sözleşmenin karşı tarafını seçme ve sözleşmeyi yapıp yapmama özgürlüğüne sahip değildir. Fikren Eren'e göre, sözleşme akdetme zorunluluğu özel ya da kamu hukukundan kaynaklanabilir³⁸⁸. Görevli tedarik şirketinin bir özel hukuk tüzel kişisi olması nedeniyle kamu hukukundan kaynaklı enerji sağlama ödevi bulunmamaktadır. Fiili tekel de olmamasına rağmen, görevli tedarik şirketinin bu görevinin tüketiciyi korumak ve uluslararası mevzuatta evrensel hizmet olarak kabul edilen elektrik enerjisine ulaşmasını temin etmek maksadından kaynaklandığı düşünülmektedir. Her ne kadar Türkiye'de elektrik enerjisinin evrensel bir hizmet olduğu açıkça bir kanunda yer almasa da görevli tedarik şirketinin sözleşme yapma zorunluluğu elektrik enerjisine ulaşmanın evrensel bir hak olduğunun iç hukukumuzda da dolaylı olarak kabul edildiğinin bir göstergesidir.

Son Kaynak Tedarik Tarifesi Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ kapsamında tüketimi yüksek ve tüketimi düşük tüketici olarak gruplanan tüketiciler, görevli tedarik şirketinden perakende satış sözleşmesi ile elektrik enerjisi almaktadırlar. Yüksek tüketimli ve düşük tüketimli tüketiciler için aynı tip perakende satış sözleşmesi kullanılmaktadır. Ancak kanaatimizce bu durum birinin diğeri ile eş koruma kapsamına alındığı anlamına gelmemektedir. Zira perakende satış sözleşmesinin ilgili hükümleri, EPTHY'de bahsedilen

³⁸⁸ EREN/DÖNMEZ, (Borçlar Genel I), s. 231.

hakların ve borçların tekrarı mahiyetindedir. Söz konusu yönetmelik ise amaç maddesinden (m. 1) de anlaşılacağı üzere, son kaynak tedariki kapsamındaki tüm tüketicileri korumaya yönelik hükümler getirmekle birlikte, yönetmeliğin ilgili maddelerinde tüketiciyi koruyan hükümlerin tüketicinin statüsüne göre farklılaştırıldığı görülmektedir.

Avrupa Birliği'nin 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nde yer alan Evrensel Hizmet (*Universal Service*) (m. 27) maddesi uyarınca, üye ülkelerin mesken tüketicileri ile üye ülkelerin uygun bulması halinde küçük ölçekli işletmelerin evrensel hizmet kapsamında, kendi bölgelerinde rekabetçi, kolay, karşılaştırılabilir, şeffaf ve ayrımcı olmayan fiyatlarla elektrik enerjisine erişmeye hakkı olduğu vurgulanmaktadır. Bunu sağlamak üzere, üye ülkelerin bir son kaynak tedarikçisi ataması gerektiğine işaret edilmektedir. Ancak söz konusu direktifte son kaynak tedarikçisinin (*last resort supplier*) tanımı yapılmamıştır³⁸⁹. Örneğin Avusturya'da her elektrik tedarikçisi son kaynak tedarikçisi olarak, Çekya'da ise hangi tedarikçinin son kaynak tedarikçisi olacağı ihale yöntemiyle belirlenmektedir. Almanya ve Lüksemburg'ta ise en çok tüketiciye sahip tedarikçi üç yıl boyunca son kaynak tedarikçisi olarak görevlendirilmektedir. Ülkeden ülkeye değişen uygulamalara göre son kaynak tedarikçisi Slovenya'da dağıtım şirketi iken Fransa'da ise son kaynak tedarikçisi atanmamıştır.

Avrupa Birliği ile kıyaslandığında, ülkemizde mesken tüketicilerine yönelik olarak bir koruma sağlandığı, hatta Avrupa Birliği'nin de ilerisinde tüm abone gruplarının ikili anlaşma yapmadığı hallerde son kaynak tedarikçisi olan görevli tedarik şirketinden elektrik enerjisi alabildikleri ve evrensel hizmetin bu yönüyle AB kurallarına nazaran daha geniş kapsamda ele alındığı görülmektedir. Türkiye'deki son kaynak tedarikinde korunmaya çalışılan tüketici, yıllık tüketim limitlerine göre ayrıştırılmakta, tüketicilerin statüleri uygulanacak tarife bakımından farklılaştırılmaktadır. Yüksek ve düşük tüketimli tüketicilerin belirlenmesinde kullanılan tüketim limitlerinin görece yüksek (2022 yılında mesken için 50 milyon kWh/yıl – diğer tüketici grupları için 3 milyon kWh/yıl) belirlenmiş olması nedeniyle, son kaynak tedarik tarifesinin düşük tüketimli tüketiciyi korumayı amaçladığı ve yalnızca mesken değil tüm tüketicileri geniş bir perspektifte koruduğu söylenebilir.

TKHK kapsamındaki bir tüketicinin tüketim limitine bakılmaksızın bir tarafını oluşturduğu ve ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket ettiği hallerde son kaynak

³⁸⁹ ERGEG (European Regulators for Electricity and Gas) Status Review of Vulnerable Customer, Default Supplier and Supplier of Last Resort, Ref: E09-CEM-26-04, Brüksel, 2019, s. 29. <https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/f7cee707-0721-2da3-3275-1d53d5e0db26>, erişim tarihi: 20.01.2021.

tedariki kapsamında olsa da söz konusu tüketicinin TKHK'deki koruyucu hükümlerden yararlanabileceği sonucuna varılmaktadır.

4.2.4. Yıllık tüketimi yüz bin kWh ve altındaki tüketiciler

Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre, yıllık tüketimi 100 bin kWh'dan daha az olan tüketiciler için özel bir koruma rejimi getirilmiştir. Bu tüketiciler, yönetmelikte “*tüketimi düşük serbest tüketiciler*” olarak adlandırılmaktadır. Yönetmelikteki tanıma göre, bu tüketicilerin yönetmeliğin öngördüğü korumadan yararlanabilmesi için yıllık tüketimlerinin 100 bin kWh ile serbest tüketici limit arasında olması aranmaktadır. Bu tüketim aralığında olan tüketicilerin tüketici grubu ne olursa olsun (*ticarethane, mesken vs*), bu tüketiciler yönetmeliğin III. Bölümünde yer alan “*ikili anlaşma*” hükümlerinden yararlanabilirler. “Tüketimi düşük serbest tüketici” olmak söz konusu tüketiciye şu hakları sağlamaktadır:

- Sözleşme öncesinde bilgilendirilme (m. 10)
- Sözleşmede yer verilecek zorunlu hükümler (m.11)
- Kalıcı veri saklayıcısı ile bilgilendirilme
- Sözleşmenin mesafeli sözleşme olmasına bakılmaksızın 14 gün içinde sözleşmeden cayma hakkı (m. 13)
- Güvence bedelinin özel olarak belirlenmesi (m. 19)
- Ceza koşulu / cayma bedelinin sınırlandırılması³⁹⁰ (12 aylık tüketime karşılık bedelin %10'u)

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nde Türkiye'dekine benzer şekilde tüketim limitine göre özel koruma mekanizması öngörülmemiştir.

EPHY'de sağlanan ve yukarıda ifade edilen sözleşmeden önce bilgilendirilme ve kalıcı veri saklayıcı ile tüketicinin bilgilendirilmesi, Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği'ndeki TKHK kapsamında koruma altına alınan tüketicilere sağlanan haklar ile benzer özellikler taşımaktadır. Genel itibariyle bakıldığında Tüketici Hizmetleri Yönetmeliğindeki düzenlemeler ile Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği'nin (m. 8-13 ile 19-21) arasında uyum olduğu görülmektedir.³⁹¹

³⁹⁰ THY'nin 20'nci maddesi, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamındaki korumadan yararlanan tüketicileri hariç tutarak, ceza koşulunu / cayma bedelini tüketimi düşük serbest tüketicinin 12 aylık toplam tüketimine karşılık gelen, fesih ya da cayma zamanında hesaplanacak bedelin %10'u ile sınırlandırmaktadır.

³⁹¹ AKER, s. 4.

Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği, tüketimi düşük serbest tüketiciler ile akdedilecek sözleşmelerin mesafeli olarak kurulup kurulmadığına bakmaksızın bilgi asimetrisini önlemek³⁹² bakımından tüketiciye 14 gün içinde sözleşmeden cayma hakkı tanımaktadır. Ancak mesafeli sözleşmelerde tüketiciye cayma hakkının tanınmasının sebebi tüketicinin satın aldığı mal veya hizmeti görme imkânının olmamasından kaynaklanmaktadır³⁹³. Ayrıca mesafeli sözleşmelerin uzaktan iletişim araçlarıyla kurulması gerekir. Elektrik piyasasında ikili anlaşmaların mesafeli olarak kurulup kurulmadığına bakılmaksızın tüketiciye cayma hakkının tanınmasının satın alınan malın özelliğinden değil, kompleks bir yapıya sahip elektrik tedarik sözleşmeleri ile tüketiciye yüklenen görev ve sorumlulukların anlaşılması için tüketicinin bir miktar zamana ihtiyacı olması saikinden kaynakladığını düşünülmektedir. Zira tüketiciye, ulusal tarifeden ne kadar indirim yapıldığı, sözleşmenin süresi, elektrik tedariki ile birlikte yansıtılacak hizmet ve maliyetlerin neler olduğunu, ekli (bundle) ürün sunulup sunulmadığı gibi pek çok parametrenin tüketici tarafından değerlendirilebilmesi için zamana ihtiyaç olması, tüketicinin korunması bağlamında önemlidir.

Cayma hakkının kullanılması, Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği'nde kalıcı veri saklayıcısı ile tüketici tarafından yapılacak bildirimle bağlanmıştır. Benzer şekilde EPTHY de cayma hakkının e-posta, yazılı veya telefonla yapılmasında bir sakınca görmemiştir. Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği'ne tabi olan tüketiciler hariç olmak üzere, THY cayma nedeniyle tüketicinin cayma bedeli ödemesini engellememiştir; ancak cayma bedeline bir tavan sınırlaması getirmiştir.

Cayma hakkının hüküm ve sonuçlarını doğurması için beyanın gönderilmesinin yeterli olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Cayma hakkı, hukuki niteliği itibariyle bozucu yenilik doğuran bir haktır³⁹⁴. Bir görüşe göre³⁹⁵, cayma hakkının hüküm ve sonuçlarını doğurması için bu beyanın gönderilmesi gerekir. Diğer görüşe göre, cayma hakkı bozucu yenilik doğuran bir haktır ve varması gereken bir irade beyanıdır³⁹⁶. Kanaatimizce, Mesafeli

³⁹² YÜCEDAĞ GÖZTEPE Nafiye, Mesafeli Sözleşmelerde Tüketicinin Cayma Hakkı, TAAD, Yıl:7, Sayı:27 (Temmuz 2016), 667- 690, s. 667, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52666/694169> erişim tarihi: 08.03.2022.

³⁹³ Age, s. 669.

³⁹⁴ ATABEK Reşat, "Cayma Hakkı", Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı, Ankara 1985, s. 494.

³⁹⁵ YÜCEDAĞ GÖZTEPE, s. 673; DEMİR Mehmet, Kapıdan İşlemlerde Tüketiciyi Koruyan Geri Alma Hakkı, Turhan Kitabevi, 2001, s. 324-325.

³⁹⁶ YAĞCIOĞLU Burcu, Bağlanma Parası, Cayma Parası, Bunların Ceza Koşuluyla Benzerlikleri ve Farklılıkları, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, 1207-1270, s. 1233, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2017/11/32-BURCU-YAGCIOGLU.pdf>, erişim tarihi: 10.01.2022.

Sözleşmeler Yönetmeliği'ne göre (m. 12/1) satıcı veya sağlayıcı, bildirim kendisine ulaştığı andan itibaren malın ve malın gönderilmesine ilişkin bedelleri ödemek yükümlülüğü altına girdiğine göre, ikinci görüşte yer alan şekilde cayma bildirim varması gereken bir irade beyanıdır. Diğer taraftan, doktrinde cayma hakkının teknik anlamda bir geri alma hakkı³⁹⁷ olduğu ifade edilmektedir. Bu görüşe göre³⁹⁸, cayma hakkı tasarruf işlemi olarak bozucu yenilik doğuran bir haktır; ancak geri alma hakkı dönme hakkı gibi borçlandırıcı işlemi geriye dönük olarak sonlandırmaktadır. Kanaatimizce cayma hakkının geri alma hakkı olması tüm mal ve hizmet teslimleri bakımından mümkün değildir. Örneğin elektrik tedarik sözleşmeleri ile internet aboneliği sözleşmelerinden cayma, ancak ileriye doğru etki doğurabilir. Tüketici cayma hakkını kullanana kadar bu mal ve hizmetlerin sözleşmede belirtilen bir kısmını kullanmıştır.

Elektrik tedarik sözleşmesinden cayma hakkının kullanılması halinde, Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği'nde olduğu gibi satıcı ya da sağlayıcının 14 gün içinde aksiyon olarak bedeli ödeyebilmesi her zaman mümkün değildir. Elektrik piyasasında bir tedarikçinin portföyüne tüketici eklemesi ya da portföyünden tüketici çıkarması aylık uzlaştırma dönemleri bazında belirli günlere kadar yapılabilmektedir. Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği m. 30/A -3'te yer alan: *“Bir piyasa katılımcısı, bir serbest tüketiciye ait çekiş birimini portföyünden çıkartmayı talep etmesi durumunda, içinde bulunulan ayın en geç altıncı gününden önceki son iş günü saat 24:00'a kadar, Piyasa İşletmecisine PYS aracılığıyla başvuruda bulunur ve serbest tüketiciyi portföyden çıkarma işlemi gerçekleşir. Piyasa katılımcısı, Piyasa İşletmecisine yapacağı bu başvurudan önce ilgili tüketiciyi yazılı olarak bilgilendirir.”* hükmü uyarınca tüketicinin cayma talebinin maddede belirtilen süre zarfında tedarikçiye ulaşması gerekir; aksi takdirde tedarikçi söz konusu tüketiciyi portföyden çıkarabilmek için takip eden ayı beklemek zorunda kalacaktır. Bu durumda, tüketicinin tedarik aldığı elektrik enerjisinin bedelini, portföyden çıkış gerçekleşinceye kadar tedarikçiye ödemesi gerekir.

³⁹⁷ OĞUZ Cemal, Kapıdan Satışlarda Tüketicie Tanınan Cayma Hakkının Kullanılmasının Şartları Ve Caymanın Sonuçları, s. 3.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789841#:~:text=Cayma%20hakk%C4%B1%20niteli%C4%9Fi%20itibariyle%20kanundan,hale%20getir meleri%20imkan%C4%B1%20da%20yoktur.,erişim tarihi: 10.01.2022.>

³⁹⁸ YÜCEDAĞ, s. 673; OĞUZ, s. 3.; KAZMACI Özge Uzun, İnternet Ortamında Kurulan Mesafeli Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması (*Protection of Consumer in Distance Contracts Formed via Internet*), Cevdet Yavuz'a Armağan, 2792- 2818, s. 2806, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37344>, erişim tarihi: 10.01.2022; İNAL Emrehan, E-Ticaret Hukukundaki Gelişmeler ve İnternette Sözleşmelerin Kurulması, İstanbul 2005, s. 185-186.

4.3. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile Elektrik Piyasasındaki Tüketici Kavramlarının Karşılaştırılması

Tüketici kavramı, ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmeyen tüketici bakımından hukuki koruma sağlamaktadır. Tüketici sıfatı, TKHK'deki koruyucu hükümlerden yararlanma, alıcı veya tacir sıfatlarından ayrılarak TBK ve TTK'ye tabi olmamak bakımından çok büyük önem arz etmektedir³⁹⁹. Bu bakımdan kanunun koyucunun amacına uygun olarak her durumda bir işlemin tüketici işlemi ya da sözleşmesi olup olmadığı etraflıca incelenmelidir.

Abonelik sözleşmeleri, TKHK'nin 52'nci maddesinde ayrıntılı şekilde düzenlenmiş olup tüketicinin belirli bir mal veya hizmeti *sürekli* veya *düzenli* aralıklarla edinmesini sağlayan sözleşmedir. Elektrik piyasasındaki tedarikçi ediminin sürekli olması ve elektrik enerjisinin emreamade şekilde hazır olması onu sürekli bir hizmet ve mal teslimi haline getirmektedir⁴⁰⁰. Taraflar arasındaki borç ilişkileri zamansal olarak ani edimli, sürekli edimli ve art arda teslimli olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Ani edimli sözleşmeler, edim yükümlülüğünün bir defada yerine getirilmesi hali iken, borçluyu belirli bir süre içerisinde, devamlı ve kesintisiz olarak edim yükümlülüğü altında bırakan sözleşmeler de sürekli edimli sözleşme olarak adlandırılır⁴⁰¹. Art arda teslimli sözleşmeler ise borçluyu belirli periyotlarla tekrarlanan edimlerde bulunmaya sevk etmektedir. Elektrik tedarikindeki sürekli borç ilişkisinin art arda teslimli sözleşme ya da dönemsel edimli sözleşmeden hangisi olduğu konusu tartışmalıdır⁴⁰². Elektrik sözleşmeleri önceden belirlenmiş parçalar halinde teslim edilmediği için art arda teslimden söz etmek mümkün değildir. Ancak elektrik enerjisinin sürekli olarak tekrarlanarak tedarik edilmesi bu sözleşmelerin dönemsel edimli sözleşmeler haline getirmektedir⁴⁰³. Ancak Yavuz'un belirttiği gibi, elektrik tedarik sözleşmelerinin sürekli edimli ya da art arda teslimli sözleşmeler olarak isimlendirmeleri sözleşmenin feshi, temerrüt gibi hallerde bir farklılık meydana getirmemektedir⁴⁰⁴.

³⁹⁹ AKTÜRK, (Tacirin Sıfatı), s. 111.

⁴⁰⁰ YAVUZ, s. 105.

⁴⁰¹ ERTAŞ, s. 3094; ALTINOK ORMANCI Pınar, "Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), s. 14-22; Doğan, Temerrüt, s. 390-392;

⁴⁰² GÜVEN, (Enerji Sağlama), s. 25- 26.

⁴⁰³ Alman doktrininde ileri sürülen görüşler için bkz: GÜVEN, (Enerji Sağlama), s. 26; Güven, sanayi abonelerinin dönemsel edimli, tarifeli aboneler bakımından ise sürekli edimli sözleşme olduğunu Kabul etmektedir. Bknz GÜVEN, (Enerji Sağlama), s. 27.

⁴⁰⁴ YAVUZ, s. 106.

6502 sayılı TKHK’de, tüketici ile yapılan sözleşmenin adının veya niteliğinin herhangi bir önemi yoktur. TKHK m. 3/1-1 bendinde herhangi bir kısıtlama yapılmamıştır. Taraflardan birinin tüketici olduğu sözleşmelerde karşı tarafın sağlayıcı, satıcı ya da işletmeci olduğu her türlü hukuki işlem ve sözleşme 6502 sayılı TKHK’nin kapsamına girmektedir⁴⁰⁵. Tüketici işleminde, iktisadi işletmenin karşısında nispeten bu işletmeye nazaran zayıf konumda bir tüketici bulunmalıdır. Elektrik piyasasında elektrik tedarik faaliyeti ile iştigal edecek tüzel kişiler bakımından belirli sermaye yeterliliği aranması nedeniyle bu tüzel kişiler pek çok ticari işletmeden daha güçlü konumdadır. Ancak tedarikçinin ekonomik açıdan güçlü olması, bu sözleşmeye tüketici sözleşmesi niteliğini tek başına kazandırmaz. Zira TKHK’ye göre (m. 3 f.1 k) tüketicinin mesleki ve ticari amaçla hareket etmemesi gerekir. Bu bakımdan elektrik tedarikçisine göre daha dezavantajlı konumda olsa da bir tüketici ancak kendi ihtiyacı için elektrik enerjisi tedarik ettiğinde TKHK’deki koruyucu hükümlerden yararlanabilir.

Ayrancı’ya göre, elektrik piyasasındaki her türlü abonelik sözleşmesinde elektrik alan gerçek veya tüzel kişi TKHK bağlamında “tüketici” sıfatını taşıdığı için TKHK’deki korumadan yararlanabilecektir⁴⁰⁶. Kanaatimizce elektrik piyasasındaki tüketici kavramlarından yalnızca mesken tüketici grubu, TKHK kapsamında tüketicilere bahsedilen haklardan faydalanabilir. Zira tüketici işleminin temel özellikleri arasında, tüketicinin sözleşmenin karşı tarafı olan işletmeye göre daha zayıf konumda olması gereklidir. Oysaki bir sanayi tüketicisinin her ne kadar perakende satış sözleşmesi akdetmiş olsa da tüketici haklarından yararlanarak tüketici mahkemesinde ya da tüketici hakem heyetinde dava açamayacağını söylemek mümkündür.

Tüketici sözleşmeleri, tam iki tarafa borç yükleyen karşılıklı edimleri içeren ivazlı sözleşmelerdir⁴⁰⁷. Elektrik piyasasında tüketiciye sunulan perakende satış sözleşmesi, ikili anlaşma ya da bağlantı anlaşmasının tamamında tedarikçi ya da dağıtım şirketi bir mal veya hizmet tedarik etmek borcu altına girerken, tüketici de bunun karşılığında bedel ödeme borcunu üstlenmektedir. Ancak sözleşmenin ivazlı olması, tek başına o sözleşmeye tüketici sözleşmesi niteliğini kazandırmamaktadır. Bu durumda, bir sözleşmeyi tüketici sözleşmesi yapan diğer unsurlara bakmak gerekir. Sözleşme şartlarının tek taraflı olarak tüketici aleyhine değiştirilememesi de tüketiciyi korumak amacıyla getirilen düzenlemelerdendir.

⁴⁰⁵ AKİPEK ÖCAL/KARA, s. 33.

⁴⁰⁶ AYRANCI,(Enerji), s. 211.

⁴⁰⁷ AKİPEK ÖCAL/ KARA, s. 33.

Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nde tüketimi düşük serbest tüketiciler ile son kaynak tedariki kapsamındaki tüketiciler de dâhil olmak üzere, sözleşme şartlarının tek taraflı olarak tedarikçi tarafından değiştirilmesine izin verilmediği görülmektedir. Perakende satış sözleşmesi, tümüyle EPDK düzenlemesine ve onaylamasına tabi bir sözleşme olduğundan, tarafların her ikisi de sözleşme hükümlerinde değişiklik yapamamaktadır⁴⁰⁸. Ancak tüketimi düşük serbest tüketiciler bakımından akdedilecek sözleşmelerde, sözleşme değişikliklerinin mutlaka THY ekinde yer alan EK-3 ikili anlaşma değişiklik bildirim formu ile tüketiciye bildirilmesi şart koşulmaktadır. Dolayısıyla salt bu kavramlara bakarak elektrik tüketicisinin TKHK'ye tabi olup olmadığını tespit etmek güçtür. Zira elektrik piyasasında tüketici, TKHK'nin bahsettiği pek çok hakka elektrik piyasası mevzuatı kapsamında sahiptir. Örneğin Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nin EK 1'inde, bir tedarikçi ikili anlaşma yapmadan önce matbu bir biçimde dizayn edilen formla tüketiciyi bilgilendirmek zorundadır. TKHK'nin temel ilkeler arasında kabul ettiği (m. 4) tüketicinin açık anlaşılır bir biçimde bilgilendirilmesi zorunluluğunun elektrik piyasasındaki yansıması bu formdur⁴⁰⁹. Elektrik piyasasında kullanılan formların, belgelerin ve sözleşmelerin en az 12 punto olarak, açık, sade ve anlaşılır şekilde düzenlenmesi zorunlu tutulmaktadır. Bu düzenleme de TKHK m. 4 ile tam bir uyum içindedir.

TKHK'de olduğu gibi, elektrik piyasasında da tüketicilerin kalıcı veri saklayıcısı ile bilgilendirilmesi gerektiği düzenlenmektedir. Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği elektrik dağıtım ve satış faaliyetindeki bazı işlemler için tüketicinin kalıcı veri saklayıcısı ile bilgilendirilmesi zorunluluğunu getirmiştir. Yönetmelikte, kalıcı veri saklayıcısı; "*kısa mesaj, elektronik posta, internet, disk, CD, DVD, hafıza kartı ve benzeri her türlü araç veya ortam*" şeklinde tanımlanmıştır.

EPTHY'nin "*Sayaçların okuması ve okuma bildiriminin içeriği*" başlıklı 32'inci maddesinin yedinci fıkrasında, "*Zamanında ödenmeyen borçlar*" başlıklı 35'inci maddesinin dördüncü fıkrasında, "*Kaçak elektrik enerjisi tespiti süreci*" başlıklı 43'üncü maddesinin 7'nci fıkrasında, "*İhbar ve şikâyet başvuruları*" başlıklı 55 'inci maddesinin ikinci fıkrasında, "Tüketicilerin bilgilendirilmesi ile tüketici hakları ve zararların tazmini"

⁴⁰⁸ Perakende satış sözleşmesinin eki zeyilname ve özel hükümler kısmını taraflar serbestçe düzenleyebilir gibi gözükmese de çok sıkı kurallara tabi olan elektrik piyasasında, bilhassa perakende satış sözleşmesi ile yıllık tüketimi 100 bin kWh'in altında olan ve özel koruma rejimine tabi olan tüketiciler aleyhine değişiklik yapılmasının mümkün olmadığı kanaatindeyiz.

⁴⁰⁹ EK 1 formunun yanı sıra, ikili anlaşma akdetmeden önce bir tedarikçi, İkili Anlaşma Ön Bilgilendirme Formu (EK-2-A) ve İkili Anlaşma Değişiklik Bildirimi (EK-3) ile tüketiciyi bilgilendirmek zorundadır. Bknz THY m. 10.3.

başlıklı 56'ncı maddesinde, tüketicilerin kalıcı veri saklayıcısı ile bilgilendirilmesine yönelik yükümlülükler yer almaktadır.

Taraflar arasında akdedilen perakende satış sözleşmesinde bir süre sınırı bulunmamaktadır. Tüketici, belirsiz süreli perakende satış sözleşmesini dilediği zaman feshedebilir (TKHK m. 52.4). Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği, perakende satış sözleşmesinin sona erdirilmesi için bir form belirlemiştir (THY – Ek 4.B). Perakende satış sözleşmesi sonlandırma başvurusu görevli tedarik şirketinin kurumsal iletişim kanalları ya da e-Devlet kapısı aracılığıyla, güvenli elektronik imzayla ya da yazılı olarak EK-4/B formu kullanılarak yapılır (THY m. 24.2). Ancak sonlandırma EK- 4/B formuyla yapılmasa da herhangi bir kâğıt ya da kalıcı veri saklayıcısı ile fesih bildirimini satıcı ya da sağlayıcıya yönelmiş olması yeterlidir. Zira TKHK'ye göre (m. 52.4) abonelik sözleşmesinin feshi için sözleşmenin tesis edilmesini sağlayan yöntemden daha ağır koşullar belirlenmesi yasaklanmıştır. Sözleşmeyi sonlandırma iradesi, bozucu yenilik doğuran bir haktır ve karşı tarafa ulaşmasıyla hüküm ve sonuç doğurur.

TKHK'ye göre, haklı bir neden olmadığı sürece, tüketici işlemi niteliğindeki abonelik sözleşmelerinin yazılı yapılması zorunluluk arz etmektedir⁴¹⁰. Yazılı veya mesafeli olarak kurulan abonelik sözleşmelerinin tüketiciye kalıcı veri saklayıcısı ile verilmesi gerekmektedir. Perakende satış sözleşmesi ya da ikili anlaşmaların her ikisi de yazılı ya da mesafeli olarak kurulabilir. Aynı zamanda elektrik tedarik sözleşmelerinin içeriğinde nelerin olması gerektiği TKHK m. 52'de olduğu gibi THY'de de belirlenmiştir. Bu bakımdan her iki anlaşma da TKHK'nin abonelik sözleşmelerindeki hükümler referans alınarak düzenlenmiştir.

Tüketici sözleşmeleri, tam iki tarafa borç yükleyen, karşılıklı taahhütleri havi ivazlı sözleşmedir. Abonelik sözleşmeleri aynı zamanda dönemsel edimli sözleşmedir. “Dönme” sözleşmeyi sona erdiren sebeplerden biri olsa da geçmişe etkili sonuçlar doğurmaktadır⁴¹¹. Oysaki abonelik sözleşmeleri dönemsel edimli olup ileriye yönelik sonuç doğurmaktadır.

⁴¹⁰ AKİPEK/ ÖCAL, s. 156.

⁴¹¹ AKSOY Pınar Çağlayan, “Ayıplı Malı Aynen İade Edemeyen Alıcının Sözleşmeden Dönme Hakkı”, BATİDER, 2017, C. 33, S. 3, s. 180 – 182.

http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/48716/Ay%20c4%b1pl%20c4%b1_mal%20c4%b1_aynen_ia_de_edemeyen_al%20c4%b1c%20c4%b1n%20c4%b1n_s%20c3%b6zle%20c5%9fmeden_d%20c3%b6nme_hakk%20c4%b1.pdf?sequence=1&isAllowed=y, erişim tarihi: 11.05.2021; KARAAHMETOĞLU Şeyda Dursun, “Türk Borçlar Kanunu'na Göre Satıcının Ayıptan Sorumluluğunda Alıcının Sözleşmeden Dönme Hakkı”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, C. 11, S. 145-146, s. 949-951.

Bu nedenle abonelik sözleşmelerinden dönme olmaz; ancak söz konusu sözleşmeler feshedilebilir.

TKHK elektrik tüketicilerinin haklarının korunması ve ilişkilerin yorumlanmasında çok önemlidir. TKHK m. 3/1-h uyarınca taşınabilir bir eşya olan elektrik enerjisinin bir “mal” olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür. Ancak belirtmek gerekir ki tüketiciye sunulan faturalama ve müşteri hizmeti ise TKHK m. 3/1-d bağlamında “hizmet”tir. Elektrik Piyasası Kanunu’nun “dağıtım faaliyeti” başlıklı 9’uncu maddesinde, “sayaç okuma”, “bakım” ve “işletme” faaliyetleri hizmet olarak sayılmıştır. Aynı kanunun 9/6 maddesinde dağıtım faaliyeti bütünüyle “hizmet” olarak zikredilmiştir.

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi, kendisinden önceki direktiflerden kapsamlı olarak tüketicinin temel haklarını, tüketiciyi koruyan birlik kurallarına, özellikle 2011/83/EU sayılı Tüketici Hakları Direktifi ile 93/13/EEC sayılı Sözleşmelerdeki Haksız Şartlar Direktifindeki haklarına hanel gelmemek kaydıyla düzenlemiştir (m. 10). Bu haklar aşağıda belirtilmektedir:

- Tedarikçinin kimliği ve adresi,
- Hizmet sağlandığında, ilk bağlantı zamanında olduğu gibi sunulan hizmet kalitesi,
- Teklif edilen bakım hizmetinin tipi,
- Uygulanan tarifelerinin, bakım maliyetlerinin, ekli ürünlerin ve sağlanan hizmetlerin en güncel bilgi araçları,
- Sözleşmesinin süresi, yenileme ve sonlandırma süresi,
- Hatalı ya da gecikmiş faturalamayı da içerecek şekilde sözleşmeye bağlanan hizmetin kalitesi karşılanamadığında tazminat ödemesi ve geri ödeme,
- Madde 26 ile uyumlu olarak mahkeme dışındaki uyuşmazlık çözüm yönteminin başlatılma süreci,
- Şikâyetin ele alınma yöntemi de dâhil olmak üzere tüketici haklarına dair bilgilerin faturada ya da elektrik teşebbüsünün internet sitesinde yer alması.

2019/944 sayılı Direktife göre, tedarikçiler son tüketicileri, sözleşme değişiklikleri hakkında, mesken tüketicilerini değişikliklerin uygulanmasından önce bir aydan az olmamak, diğer tüketicileri ise iki haftadan az olmamak kaydıyla bilgilendirmekle yükümlüdür. Üye ülkeler, nihai tüketicinin yeni sözleşme koşullarını ya da bildirilen fiyatı kabul etmediği hallerde tüketicinin sözleşmeyi feshetmekte özgür olmasını sağlamak

zorundadır. Tedarikçiler ayrıca elektrik hizmetlerine ulaşma ve kullanma bakımından uygulanan tarife ve fiyatlar ile standart hüküm ve koşulları hakkında tüketiciyi şeffaf bir şekilde bilgilendireceklerdir. Direktif kapsamındaki tüketicilerin diğer hakları şu şekilde sayılmıştır:

- Tüketiciler geniş kapsamlı ödeme seçeneklerini tüketiciye sunacaklardır. Bu ödeme yöntemleri tüketiciler arasında ayrımcılık meydana getirmeyecektir. 2015/2366 sayılı İç Pazardaki Ödeme Hizmetlerine İlişkin Direktifte⁴¹² belirtildiği şekilde, ön ödeme yöntemleri ile sistemleri objektif olacak ve ayrımcı bir tutum sergilemeyecektir. Belirli ödeme yöntemleri ve sistemlerinin kullanılması alıcının doğrudan maliyetlerini aşmayacaktır.
- Mesken tüketicileri ön ödeme sisteminde dezavantajlı bırakılmayacaktır.
- Tüketiciler haksız ve yanıltıcı satış yöntemlerinden korunacaktır.
- Evrensel hizmete erişme hakları konusunda tedarikçiler tüketicileri bilgilendirecektir.
- Tedarikçiler, tedarikçi değişiminin gerçekleşmesini takip eden altı haftada son kapanış hesabını tüketiciye sağlayacaklardır.
- Tedarikçiler, herhangi bir planlı kesintide tüketicilerin alabilecekleri yeterli önlemleri tüketiciye sunacaklardır. Kesintiden kaçınmak için gereken bu alternatifler kaynaklar, ön ödeme yöntemleri, enerji danışmanlık ve denetim hizmetleri, alternatif ödeme yöntemleri, borç yönetim tavsiyesidir. Tedarikçiler, bu kaynaklar hakkında tüketicilerin ekstra maliyete katlanmasına yol açmadan bilgi verecektir.

1999 yılından bu yana gelişerek uygulanmakta olan elektrik iç pazarı, rekabetçi bir elektrik piyasası oluşturmak için önce 2003/53/EC sayılı Direktif ile sonrasında 2009/72/EC sayılı Direktifle tüketiciyi korumak üzere pek çok tedbir almıştır. Karbon – nötr bir elektrik piyasası meydana getirmek için elektrik piyasasına tüketicinin katılımı zorunlu görülmüştür. Avrupa İşbirliği Anlaşması⁴¹³ (TFEU), malların serbest dolaşımı, hizmetlerin sağlanmasında özgürlük gibi tüketiciyi korumaya yönelik tedbirleri tam anlamıyla açık bir piyasanın gereği olarak görmüş, Anlaşma tüm birlik politika ve uygulamalarında tüketicinin korunmasına yönelik gerekliliklerin göz önünde bulundurulmasını düzenlemiştir. Bu bakımdan

⁴¹² Elektrik İç Pazarında Ödeme Hizmetlerine İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2015/2366 sayılı Direktifi, 23.12.2015 tarihli ve L 337 sayılı AB Resmi Gazetesi, s. 35- 127.

⁴¹³ Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union, OJ C 326, 26.10.2012, p. 47–390.

Anlaşma'nın 4. bölümünde yer alan Tüketici Haklarının Korunması başlıklı 169'uncu madde tüketici haklarının korunmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekliliğini ortaya koymuştur⁴¹⁴.

2009/72/EC sayılı Elektrik Direktifi'nden bir adım daha öne çıkan 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi, 3. maddesinde tüketicilerin üç hafta içerisinde tedarikçi değiştirebilmesini, üye ülkelerin nihai tüketiciyi, özellikle kırılgan (*vulnerable*) tüketicileri korumak noktasında önlem almasını, fatura içeriğinin belirginleştirilmesini ve açıklanmasını sağlamak üzere üye ülkelere görevler yüklemektedir. Ayrıca Direktif'in Ek 1'inde tüketicileri koruyacak ekstra tedbirlere yer verilmiştir. Direktif'in 6'ncı maddesi bölgesel kalkınma ve tam liberal bir iç pazar ekonomisinin yaratılması için tüketicilerin güçlendirilmesine yönelik tedbirleri ortaya koymaktadır⁴¹⁵.

Avrupa Birliği elektrik direktiflerinde, yalnızca mesken aboneleri için yapılan tanımlar Tüketici Direktifi'ndeki tüketici tanımına karşılık gelmektedir⁴¹⁶. 2009/72/EC sayılı Elektrik Direktifi'nin 1'nci ekinde yer alan "*Tüketicilerin Korunmasına İlişkin Tedbirler*" başlıklı bölümün ilk paragrafında Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Direktifi⁴¹⁷ ile Mesafeli Satışlar Tebliği⁴¹⁸ ne atıf yapılmaktadır; ancak söz konusu direktiflerdeki tüketiciler gerçek kişi olup profesyonel ve ticari amaçlar haricinde kendi ihtiyacı için elektrik alan kişilerdir. Oysa elektrik piyasasında mesken, aktif, nihai tüketici tanımları yapılmakta ve söz konusu direktifte tüm tüketiciler – küçük orta işletmeler, kırılgan tüketiciler aynı şekilde korunmaktadır. Nitekim 2019/944 sayılı Direktif'in 10'uncu maddesi hiçbir ayırım yapmadan "*final customer*" yani nihai tüketicinin tamamını koruyucu tedbirler almaktadır. Her ne kadar mesken aboneleri dışında elektrik piyasasına özgü diğer tüketicilerin 2011/83/EU sayılı Tüketici Hakları Direktifi'nde⁴¹⁹ sağlanan korumalardan, bilhassa ihtilafların çözümünde, yararlanması mümkün olmasa da, elektrik direktifi elektrik

⁴¹⁴ GAZİTERİ Olga, the Energy Consumer Protection under the European Energy Law, (A Thesis Submitted for the Degree of Master of Energy Systems with Specialization in Energy Management, International Hellenic University, 2012) s. 36.

⁴¹⁵BJØRNEBYE Henrik / ALVIK Ivar, Legal Analysis of Contract Models in A Report Commissioned by Nordic Energy Research Common Nordic Electricity Retail Market, A Report Commissioned by Nordic Energy Research, s. 14.

⁴¹⁶ DÖĞERLİOĞLU İŞIKSUNGUR, (Doktora), s. 68.

⁴¹⁷ Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on Unfair Terms in Consumer Contracts.

⁴¹⁸ Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the Protection of Consumers in Respect of Distance Contracts.

⁴¹⁹ 2011/83/EU sayılı Tüketici Hakları Direktifi, mahkeme dışındaki uyuşmazlık çözümlerinin hayata geçirilmesi gerektiğine dair hükümler içermektedir. Özellikle mesafeli satışlar ile ilgili uyuşmazlık çözüm yöntemini düzenleyen III. Bölüm 6'ncı maddede, mahkeme ya da ulusal otoritelerin uyuşmazlık çözüm yönteminde görevlendirileceği hüküm altına alınmıştır.

tüketicilerinin tamamını korumakta, mahkeme dışından uyuşmazlık çözümünü ise ulusal otoritelere bir görev olarak vermektedir. 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nin *Recital* bölümünde (m. 36), geniş bir çerçevede tüketicin korunması enerji ombudsmanlığı, tüketici kuruluşu ya da düzenleyici otorite gibi mahkeme dışındaki bağımsız uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının etkililiğinin sağlanması ve üye ülkelerin hızlı ve etkili tüketici şikâyeti ele alma prosedürlerini uygulamaya koymaları gerektiğine işaret edilmektedir. Bizim iç hukukumuzda her ne kadar bir enerji ombudsmanlığı öngörülme de, TKHK'nin kapsamı dışında kalan diğer elektrik tüketicilerinin EPTHY gereği ulusal bağımsız idari otorite olan EPDK'ye başvurmaları ve ihtilafın çözümünü isteme hakları bulunmaktadır. Nitekim Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nin "*ihbar ve şikâyet başvuruları*" başlıklı 55'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında: "*Tüketici hizmetleri merkezine yapılan başvuruya ilişkin olarak, ilgili tüzel kişi tarafından öngörülen işlem hakkında başvuru sahibi ile ilgili tüzel kişi arasında bir anlaşmazlığın söz konusu olması halinde; başvuru sahibi tarafından Kuruma, ancak öngörülen işlemin ilgili mevzuata aykırılık teşkil ettiği iddiasıyla başvurulabilir. Kurum, gerekli gördüğü hallerde inceleme yapar veya yaptırır.*" hükmüyle mahkeme dışı bir uyuşmazlık çözüm mekanizmasının yaratıldığı görülmektedir.

5. TÜRKİYE’DE VE AVRUPA’DA ELEKTRİK TÜKETİCİSİNİN KORUNMASI

5.1. Zayıf (Vulnerable) Tüketicilerin Tespiti ve Korunması

Enerjinin adil dağılımı ile ilgilenen akademisyenler, küresel enerji sisteminin enerjinin üretiminden tüketilmek için taşınmasına, atık yönetiminden enerji ile ilgili tüm formlarda ve enerjinin hayat döngüsünde çok fazla haksızlık ve asimetri bulunduğunu bildirmektedirler⁴²⁰. Adaletsizlik, enerji kaynaklarına fazlasıyla sahip olmak (*aşırı tüketim, kirlilik, atıklar sebebiyle uğranılan çevresel ve toplumsal yük*) ya da yeterince elektrik enerjisine (*enerjinin modern formlarına ulaşmada eksiklik, gereken enerji ihtiyacından daha azına sahip olmak ve yoksulluk*) sahip olamamak şeklinde tezahür etmektedir⁴²¹.

Zayıf ya da kırılabilir tüketiciler ile enerji yoksulluğunun tanımlanmasında pek çok formül kullanılabilirse de bu tanımlama için gerçek enerji tüketimi ya da gerekli olan enerji tüketiminin hangisinin kullanılması gerektiği kararlaştırılması gereken konulardan biridir. Kırılabilirlik, gelir seviyesi, toplam harcama içerisindeki enerjiye ayrılan pay, evlerin enerji verimliliği, sağlık, yaş ve diğer sebepler nedeniyle elektriğe bağlılık gibi birden çok parametre ile ölçülmektedir⁴²². Enerji yoksulu evler, gerekli olan enerjiden daha az enerji harcayarak soğuk evlerde yaşamaktadırlar. Diğer taraftan evin enerji verimliliği ile ilgili gerçek veri bilinemediğinden gereken elektrik tüketiminin ölçülmesi de güçlük arz etmektedir⁴²³. Çoğu çalışmada enerji yoksulluğu endeksini hesaplayabilmek için Eurostat’ın Gelir ve Yaşam Koşulları İstatistiklerindeki⁴²⁴ ölçümlerden yararlanılmaktadır. Bunlar: evi yeterince sıcak tutamamak, tavanı sızan bir yaşam alanı, nemli duvarlar, yerler ve temel, çürük pencereler, ödenemeyen hizmet faturalarıdır.

Türkiye’de 6446 sayılı EPK’nin “*Tarifeler ve Tüketicilerin Desteklenmesi*” başlıklı 17’nci maddesinde, belirli bölgelere veya belirli amaçlara yönelik olarak tüketicilerin desteklenmesi amacıyla sübvansiyon yapılması gerektiğinde, sübvansiyonun fiyatlara

⁴²⁰ SOVACOOOL Benjamin K. / DWORKIN Michael H. , Global Energy Justice, Cambridge University Press, October, 2014, s. 377.

⁴²¹ SOVACOOOL Benjamin K. vd., Energy Decisions Reframed as Justice and Ethical Concerns. Nature Energy, 1. (2016), p. 16024. ISSN 0001- 4966, s. 2.
https://www.researchgate.net/publication/302065561_Energy_decisions_reframed_as_justice_and_ethical_concerns/link/5ddc5e50458515dc2f4dbe3a/download, erişim tarihi: 01.09.2021.

⁴²² DEL GUAYO İñigo vd., Energy Justice and Energy Law, Oxford, Haziran 2020, s. 150.

⁴²³ European Parliament, Energy Poverty Protecting Vulnerable Consumers.

⁴²⁴ Eurostat Income and Living Conditions, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/main-tables>, erişim tarihi: 20.12.2021.

müdahale edilmeksizin yapılacağı, sübvansiyonun tutarı ile usul ve esaslarının Cumhurbaşkanlığı kararı ile belirleneceği ve ilgili kurumun bütçesinden ödeneceği düzenlenmiştir.

6446 Sayılı EPK ile (m. geçici 1) tüketicileri dağıtım bölgeleri arası maliyet farklılıkları nedeniyle var olan fiyat farklılıklarından kısmen veya tamamen koruyabilmek için fiyat eşitleme mekanizması⁴²⁵ kullanılmaktadır. 31.12.2025 tarihine kadar yürürlükte olacak fiyat eşitleme mekanizması uygulandığı süre boyunca ulusal tarife uygulamasının gerekleri esas alınacak ve ulusal tarifede çapraz sübvansiyona yer verilecektir. Tüm bu yöntemlerde enerjideki adil olmayan kullanımlardan elektrik tüketicilerin korunması amaçlanmaktadır.

5.2. Enerji Yoksulluğunun Önlenmesi

Enerji yoksulluğu, AB'nin 2009/72/EC sayılı Direktifi ile 2019/944 sayılı Direktifi'nde (m. 28 – *Vulnerable Customers* /m. 29 *Energy Poverty*) açıkça ifade edilmiştir. Direktifler, enerji yoksulluğu ile başa çıkabilmek için ulusal aksiyon planları geliştirmeleri, zayıf (vulnerable) tüketicileri tanımlamaları ve korumaları konusunda üye ülkelere görev vermektedir. Bunlar, kritik zamanlarda elektrik enerjisinin kesilmemesi, sosyal haklar ya da enerji verimliliği geliştirmelerini sağlayarak yapılabilir. Avrupa Birliğinde, enerji yoksulluğu ile mücadele, sosyal ödemeler (*social payments*), zayıf tüketiciler için bazı ödemelerin farklılaştırılması, örneğin daha uygun birim fiyatların dizayn edilmesi, bazı vergi ve fonların ödetilmemesi, şebeke tarifelerinden indirim yapılması, elektrik enerjisinin kesilmesine sınırlama getirilmesi, binalardaki enerji verimliliğinin sağlanması için bina yenileme, renovasyon için vergi teşviklerinin sağlanması, krediler verilmesi şeklinde olabilmektedir. Bunların yanı sıra, zayıf tüketicilerin bilgilendirilerek tüketimlerini daha iyi yönetmelerini sağlamak, daha şeffaf bir enerji faturası ve tasarrufa yönlendirmek de enerji yoksulluğu ile mücadelede kullanılmaktadır.

Türkiye'de enerji yoksulluğu ile mücadele edilebilmesi için çeşitli yöntemlere başvurulmaktadır. Bunların ilki sosyal ödemeler yoluyla ekonomik açıdan dezavantajlı tüketicilerin desteklenmesidir. 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk

⁴²⁵ Fiyat Eşitleme Mekanizması Tebliği (Resmî Gazete Tarihi: 31.12.2015 Resmî Gazete Sayısı: 29579 (4.mükerrer) ile tüketicilerin, dağıtım şirketleri arasındaki ve düzenlemeye tabi faaliyetleri açısından görevli tedarik şirketleri arasındaki bölgesel maliyet farklılıkları kısmen veya tamamen korunmasına ilişkin fiyat eşitleme mekanizmasının düzenlenmesini amaçlanmaktadır.

Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamındaki düzenli sosyal yardım programlarından faydalanan ihtiyaç sahibi haneleri kapsayacak şekilde elektrik tüketim desteği verilmektedir. Ailedeki birey sayısına göre, belirlenen tüketim miktarına karşılık gelen tüketim bedeli ödenmektedir.

Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nde (m. 52.7) mesken tüketici 65 yaş üstü tüketicilerin ve %40'ın üzerinde engeli bulunan tüketiciler ile şehit ailesi muharip/malul ve gazilerin elektrik enerjisinin borcun ödenmemesi nedeniyle kesilebilmesi bazı ön koşullara bağlanmıştır. Ayrıca elektrik tarifelerinde mesken ve ticarethane tüketim grubu için kademeli tarife esas belirlenerek belirli bir kademenin⁴²⁶ altında yer alan tüketicilere birim fiyatı daha düşük bedel üzerinden elektrik enerjisi tedarik edilmektedir. Diğer bir teşvik ise, elektrik tüketimindeki KDV oranının %18'den %8'e düşürülmesi⁴²⁷ şeklinde gerçekleşmiştir.

⁴²⁶4/6/2016 tarihli ve 6719 sayılı Kanununun 21 md'si ile Elektrik Piyasası Kanunu'nun 17 maddesinin 4'üncü fıkrası değiştirilerek Kurul tarafından tüketici özelliklerine göre abone grupları, bu abone grupları için elektrik enerjisi tüketim miktarına göre farklı veya yenilenebilir enerji kaynaklarının desteklenmesi amacıyla ayrı tarifeler belirlenebileceğine ilişkin hüküm eklenmiştir.

⁴²⁷ 01.03.2022 tarihli ve 31765 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 28.02.2022 tarihli ve 5249 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile "Mal ve Hizmetlere Uygulanacak KDV Oranlarının Tespitine İlişkin Kararın Ekli II sayılı cetvelinde 34- Mesken ve tarımsal sulama aboneliklerine yapılan elektrik satışları ifadesi eklenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA VE TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASALARINDA TÜKETİCİ HAKLARI

6. AVRUPA ELEKTRİK TÜKETİCİSİNİN HAKLARI

AB mevzuatında tüketiciyi korumaya yönelik genel tüketici mevzuatının⁴²⁸ yanı sıra elektrik tedarik piyasasının işlemeye başladığı günden bu yana AB, vatandaşlarının enerji tüketicisi olarak yararlanabileceği hakları ortaya koymuştur. Bu kapsamda, iyi bir elektrik tedarik anlaşması yapmak, enerji kullanımını izlemek ve yönetmeyi sağlamak amaçlanmaktadır. Bir enerji tüketicisi olarak AB vatandaşlarının hakları üye ülkelerin ulusal düzeydeki mevzuatı ile açıkça belirlenmeli ve AB mevzuatının emrettiği hükümler iç mevzuata kazandırılmalıdır.

Üye ülkelerin mevzuatının tüketicilere elektrik bağlantısının sağlanması, tüketicinin tedarikçi seçimi yapabilmesi, kolay ve hızlı tedarikçi değişimi, açık ve şeffaf sözleşme hükümleri ile sözleşmeden cayma hakkının tanınması, elektrik faturasının içeriği hakkında doğru bilgilendirilme ve buna dayalı faturalandırma, enerjiyi verimli kullanma hakkında bilgilendirilme ve yenilebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik kullanımının faydaları hakkında bilgilendirilme, ekonomik açıdan dezavantajlı tüketicilerin korunması, uyuşmazlıklar ve şikâyetler konusunda hızlı ve etkin çözüm haklarını⁴²⁹ sağlaması gerekmektedir.

6.1. Elektrik Bağlantısı

Avrupa’da kişilerin enerjiye erişme hakkı elektrik ve gaz hizmet sektörleri tarafından “genel ekonomik çıkar hizmetleri” (“*services of an economic nature interest*”) kapsamında sağlanmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu “*genel ekonomik çıkarlar hizmetini*” üye ülkelerin ya da topluluğun tabi olduğu genel çıkar ilişkisi kriteri aracılığıyla belirli kamu

⁴²⁸ Tüketici Mevzuatı: Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council on Consumer Rights. Council Directive 93/13/EEC on Unfair Terms in Consumer Contracts; Directive 2005/29/EC on Unfair Business-to-Consumer Commercial Practices.

⁴²⁹ VIRGİLA Nicula/ NICOLETAB Oneiu Anda/ FLORİNB Todoran, Protection of the European Energy Consumers` Rights within the Globalization Context, Procedia Economics and Finance 27 (2015) 415 – 422, s. 415.

hizmeti yükümlülükleri olarak tanımlamaktadır. Genel ekonomik menfaat hizmetleri fikri, enerji iletişim, posta hizmetleri gibi büyük şebeke endüstrilerini kapsamaktadır⁴³⁰.

Kamu hizmeti yükümlülüklerinin üye ülkeler bakımından bu hizmeti alanlara bir hak sağlayıp sağlamadığını analiz etmek için öncelikle AB'nin üzerine kurulduğu insan onuru, özgürlük, eşitlik, insan hakları değeri bakımından Avrupa Birliği Anlaşması'nın⁴³¹ 2'nci maddesini incelemek gerekir. Bu madde Avrupa Birliği Anlaşması'nın (TEU)⁴³² 6'ncı maddesi ile bağlantılıdır. Birlik tarafından 12 Aralık 2007'de Strazburg'da kabul edilen Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi özgürlükler ve haklar konusunu tanımlamaktadır. Temel Haklar ve Özgürlüklere Dair Avrupa Konvansiyonu tarafından garanti edilen temel haklar, Birliğin genel ilkelerini oluşturmaktadır. Bildirge'nin 6'ncı maddesinde, Birliğin sosyal ve bölgesel uyumu desteklemek amacıyla, Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşma uyarınca, ulusal yasa ve uygulamalarda öngörülen genel ekonomik çıkar hizmetlerine erişimi tanıdığını ve saygı duyduğunu belirtmektedir. Ancak enerjiye erişim, bir insan hakkı olarak kabul edilmemiştir⁴³³.

AB'deki enerji tüketicisinin evinin bölgesel elektrik şebekesine bağlanacağı ve bu şebeke vasıtasıyla elektrik tedarik edileceğini garanti edilmektedir. Bağlantının, o bölgede tayin edilmiş ve görevlendirilmiş enerji şebeke işletmecisi tarafından yapılması gereklidir. Bağlantıya ilişkin tarife, hükümler ve koşullar ulusal düzenleyici otoritenin kontrolünde belirlenmelidir. Düzenleyici otoritenin diğer bir görevi ise yerel enerji alt yapısının uygun şekilde çalıştırılmasını da temin etmektir⁴³⁴.

AB, ilk olarak 2009/72/EC sayılı Direktifle Avrupa Birliği genelinde enerjiye erişimi sağlayacak hükümleri düzenlenmiştir. Direktif'in 3'üncü maddesinde “*Kamu hizmeti yükümlülüğü ve tüketicinin korunması*” başlığında birçok hak tanımlanmaktadır. Söz konusu elektrik direktifinin 3'üncü maddesinin 2'nci paragrafında, üye ülkelere, arz güvenliğinin sağlanması, elektrik tedarikinin düzeni, kalitesi, güvenliği, çevrenin korunması, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik sağlanması ve iklim değişikliği ile

⁴³⁰ AVILES Luis A., Electric Energy Access In European Union Law: A Human Right?, The Columbia Journal Of European Law Online, s 2-3. <https://web.law.columbia.edu/sites/default/files/microsites/journal-european-law/files/aviles.pdf>, erişim tarihi:18.02.2022.

⁴³¹ The Treaty of the European Union, 2008 O.J. (C 115) 16, art. 2 [hereinafter TEU].

⁴³² Official Journal of the European Union, 26.10.2012, C 326/19.

⁴³³ AVILES, s. 3.

⁴³⁴ European Energy Consumers' Rights What You Gain as An Energy Consumer from European Legislation, s. 5.

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d2eb27f5-b084-454c-adeb-1a2d7f477f91/language-en/format-PDF/source-96122221> erişim tarihi:18.02.2021.

mücadele görevlerini verirken bu yükümlülüklerin açıkça tanımlanmış, ayrımcı olmayan, şeffaf bir yaklaşımla doğrulanabilir olmasını ve ulusal düzeyde tüm tüketicilerin elektrik şebekesine eşit erişimini sağlaması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi'nde elektrik tüketicisi ile doğrudan şebeke bağı olan dağıtım sistem operatörü, enerji dönüşümünde önemli bir role sahiptir. Dağıtım sistem operatörü, ayrımcı olmayan bir biçimde elektrik şebekesine bağlantı tesis etmek noktasında “bağımsız şebeke operatörü” olarak belirlenmiştir⁴³⁵. Direktif'in *recital* bölümünün 65 nolu paragrafında, dağıtım şebeke operatörünün, tüketicinin alt pazar (*downstream market*) olan perakende satış seviyesinde ayrımcı olmayan bir erişimi sağlaması gerektiğine değinilmektedir. Dağıtım şebeke operatörünün özellikle mesken ve küçük ölçekli tüketiciler bakımından dikey bütünleşik yapısından⁴³⁶ kaynaklanan piyasa avantajı, piyasadaki rekabetin tesisi için engellenmelidir. Elektrik dağıtım şebekesine erişim bakımından tüketicinin de dağıtım şebekesi işletmecisiyle imzalayacağı anlaşmada kullanım yerine ait mülkiyet hakkını ya da kiralama yoluyla taşınmazı kullandığını ispat edebilmesi gereklidir⁴³⁷.

6.2. Tedarikçi Seçimi

AB üyesi ülkelerde elektrik tedariki hizmeti sunan teşebbüsler ile tüketici serbestçe elektrik tedarik sözleşmesi akdedebilir. Elektrik tüketicisi, kendi bölgesindeki şebeke operatörünü seçemese de Avrupa Birliği'nde tedarik hizmeti sunan tüm tedarikçilerle elektrik tedarik sözleşmesi yapabilir. Elektrik şebeke operatörü, diğer bir deyimle dağıtım ve iletim faaliyetiyle iştigal eden tüketiciler elektrik tedarik faaliyetinde bulunamazlar. Dağıtım şebeke operatörü, dikey bütünleşik yapıda elektrik tedariki ile iştigal eden bir teşebbüsün parçası ise tedarik faaliyetinden ayrı görsel bir kimlik ile tüketicilere hizmet vermelidir⁴³⁸. 2009/72/EC sayılı Direktifte (m. 7/3), 2'nci maddenin 7'nci paragrafında tanımlanan serbest tüketicilerin (*eligible consumers*) tedarikçi değiştirebileceği hüküm altına

⁴³⁵ DSOs as Facilitators of Energy Communities, EDSO, Position Paper, s. 5. <https://www.edsoforsmartgrids.eu/wp-content/uploads/E.DSO-Position-Paper-on-Energy-communities-FINAL.pdf> erişim tarihi:10.01.2021.

⁴³⁶ Vertically integrated (dikey bütünleşik) yapı, tedarik ve şebeke faaliyetlerinin aynı kişi, kişi grupları ya da kontrolün aynı kişide olması ya da doğrudan ya da dolaylı olarak aynı kişiler tarafından sunulması olarak açıklanabilir. Detaylı bilgi için bakınız 2019/944 sayılı Direktif (m. 2 /53).

⁴³⁷ TARCZYNSKI Waldemar/FLAGA-GIERUSZYNSKA Kinga, Civil and Procedural Instruments of the Consumer Protection on the Retail Electricity Market—Original Polish Model, *Energies* 2022, 15, 1400, s. 11. https://www.researchgate.net/publication/358639434_Civil_and_Procedural_Instruments_of_the_Consumer_Protection_on_the_Retail_Electricity_Market-Original_Polish_Model erişim tarihi: 11.01.2022.

⁴³⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: 2019/944 sayılı Direktif m. 35 (*Unbundling of Distribution System Operators*)

alınmıştır. Bu bakımdan tüketicilerin rekabete aykırı uygulamalardan korunması için alınması gereken tedbirlere, örneğin başka tedarikçilerden tamamlayıcı tekliflerin alınmasını dışlayan münhasırlık hükümlerine de direktifte yer verilmiştir. 2009/72/EC sayılı Direktif, serbest tüketici tanımını yaparak bu tüketicilerin istedikleri tedarikçiden elektrik enerjisi alabileceğini belirtmiştir. Oysa 2019/944 sayılı direktif herhangi bir ayırım olmadan tüm tüketicilere aktif tüketici olma hakkı sağlayarak tüketicilerin elektrik tedariki başta olmak üzere, talep tarafı katılımı, dağıtık elektrik üretimi gibi birden çok sözleşme ilişkisine girebileceği alt yapıyı hazırlamıştır⁴³⁹.

6.3. Kolay ve Hızlı Tedarikçi Değişimi

Temiz Enerji Paketi içerisinde getirilen en önemli yeniliklerden biri, tüketiciyi daha kısa sürede tedarikçi değişimine yönlendirmektedir. 2009/72/EC sayılı Direktif, bir tüketicinin üç haftalık periyotlarda tedarikçi değiştirebilmesini öngörürken, 2019/944 sayılı direktif, tüketicinin 2026 yılından başlamak üzere, herhangi bir iş gününde 24 saat içerisinde tedarikçi değişimi yapmasına izin veren alt yapının kurulması konusunda üye ülkelere görev vermektedir. Kısa sürede elektrik tedarikçisini değiştirebilmek, daha iyi koşullarda tedarik anlaşması imzalayabilmesi için tüketiciyi cesaretlendirmeye yönelik bir adımdır. Ancak tüketicinin perakende seviyesinde rekabetin artmasına yönelik bu katkısı, teknik olarak, tüketicinin tedarikçi değiştirmesine izin verecek bir alt yapıyla da desteklenmelidir. Bu bakımdan akıllı sayaçlar, tedarikçi değişiminde aktif rol oynayacaktır. 2019/944 sayılı direktifin *Recital* bölümünde (m.3) tedarikçi değişiminin her halükarda üç haftalık süreyi aşmaması gerektiğini de ifade etmektedir.

6.4. Sözleşmeyle İlgili Ayrıntılı Bilgilendirilme ve Sözleşmeden Vazgeçme Hakkı

Avrupa Birliği'nde tüketici, elektrik enerjisi sözleşmesini imzalamadan önce, yalın bir şekilde bilgilendirilme hakkına sahiptir. Elektrik tedarik sözleşmesinde değişiklik yapılması halinde, tüketici yeni koşulları kabul etmeyerek sözleşmeyi sonlandırabilir. Sözleşmenin iş yeri dışında ya da uzaktan yapılması (*internet ya da telefon aracılığıyla*)⁴⁴⁰ hallerinde tüketici herhangi bir gerekçe ileri sürmeksizin iki hafta içinde elektrik tedarik sözleşmesini sonlandırabilir⁴⁴¹. Elektrik tedarik sözleşmelerinin mesafeli yapılması halinde cayma hakkı

⁴³⁹ MĪLČĪUVĪENĚ vd., s. 6.

⁴⁴⁰ MÄNTYSAARI Petri, EU Electricity Trade Law, the Legal Tools of Electricity Producers in the Electricity Market, Springer, s. 85.

⁴⁴¹ 2019/944/EU sayılı Direktif m. 10 – Basic Contractual Rights.

AB mevzuatında aynı zamanda Tüketici Hakları Direktifi'nde⁴⁴² yer alırken elektrik piyasasını düzenleyen 2009/72/EC ve 2019/944 sayılı Direktiflerin her ikisinde elektrik tedarik sözleşmeleri ister mesafeli olsa isterse hazırlar arasında olsun tüketiciye sözleşmeden 14 gün içinde cayma hakkını tanımaktadır. 2019/944 sayılı Direktif, son tüketicilere sözleşme koşullarında herhangi bir değişiklik halinde, önce bilgilendirilme hakkını, sonrasında da sözleşme hükümlerini kabul etmediğinde cayma hakkını tanımaktadır⁴⁴³. Cayma hakkında süre, mesken tüketici grubunda yer alanlar bakımından bir ay olarak belirlenmiştir⁴⁴⁴.

Tedarik sözleşmesi, tüketicinin görebileceği şekilde aşağıdaki içeriğe sahip olmalıdır:

- Tedarikçinin adı ve adresi,
- Tedarik veya hizmetin tipi, kalitesi ve verilmeye başlanacağı tarih,
- Teklif edilen bakım hizmetinin tipi,
- Tarife ve bakım maliyetlerine dair bilginin nasıl sağlanacağı,
- Sözleşmenin ne kadar süreyle yapıldığı,
- Sözleşmenin sonlandırılması, yenilenmesi ve sözleşmeden cayılması
- Tedarikçinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde tüketiciye ödenecek tazminat ve iade hakkında bilgilendirme,
- Şikâyetin ele alınma yöntemi ve uyuşmazlığın çözümü hakkında hükümler.

Akdedilen elektrik sözleşmelerinde elektrik enerjisinin birim fiyatının değiştirilmesine veya güncellenmesine izin verilmişse, sözleşmedeki buna ilişkin maddenin açık ve anlaşılır bir şekilde kaleme alınması gerekir. Ayrıca birim fiyatın neden ve nasıl değiştirildiğine ilişkin bir metodun da sözleşmede olması aranmaktadır. Tedarikçi, birim fiyat değişikliğinden önce anlaşılır ve şeffaf bir şekilde tüketiciyi bilgilendirmelidir; ancak tüketici yeni koşulları kabul etmezse, sözleşmeyi feshetme hakkını haizdir.

Avrupa Birliği'nde tüm tüketicilerin enerji hizmetinden yararlanılabilmesi kapsamındaki kamu hizmeti sorumluluğu, tüketicilerin haklarının temeli ve tüketicilere tanınan hakların güvencesini oluşturmaktadır⁴⁴⁵. Elektrik direktifleri ile kamu hizmeti temeline dayalı tüketici haklarının korunmasına dair mevzuatı belirleme ve iç hukuklarında

⁴⁴² 2011/83/EC Tüketici Hakları Direktifi. Ayrıca 2009/72/EC sayılı Elektrik Direktifinin Ek 1 (Annex I) bölümünde tüketiciye cayma hakkını tanımaktadır.

⁴⁴³ DEL GUAYO vd. s. 150.

⁴⁴⁴ Cayma Hakkı sözleşmedeki değişikliğin yürürlüğe girmesinden bir ay önce kullanılmalıdır.

⁴⁴⁵ GARCIA Malaret Elinsenda, "Public Service, Public Services, Public Functions and Guarantees of Rights of Citizens: Unchanging Needs in Changed Context", Mark Freedland/ Silvana Sciarra (eds.), Public Services and Citizenship in European Law, Clarendon Press, Oxford 1998, s. 57-82 , s 58.

düzenleme yetkisi, üye devletlere verilmektedir. Elektriğin kalkınmanın merkezinde olması nedeniyle tüketicinin korunmasına ve haklarına dair liste elektrik direktifleri ile belirlenmiş ve üye ülkelere görev olarak verilmiştir.

6.5. Faturalama ve Elektrik Tüketimi Hakkında Doğru Bilgilendirilme

Elektrik piyasasında tüketicilerin sahip olduğu bir diğer hak ise ne kadar elektrik tükettiklerini hesaplamalarını sağlayabilecek sıklıkta bilgilendirilme hakkıdır. Tüketiciler, tüketim verilerini herhangi bir ek maliyete katlanmadan alma hakkına sahiptirler. Tüketicilerin akıllı sayaca⁴⁴⁶ (“*smart meter*”) sahip olmaları halindeyse her gün, ay ya da yıl elektrik tüketimlerinin tarihsel detaylarına ulaşabilme imkânı da bulunmaktadır. Bu halde, tüketiciler tedarikçilerinden geçmiş yılın tüketim verisini isteyebilirler. Diğer taraftan tüketiciler, kümülatif olarak geçmiş azami üç yıllık veriyi de alabilirler ancak her halükarda bu süre tedarik sözleşmesinin zamanı ile sınırlandırılmıştır. Akıllı sayaçlar, dijital ölçüme, iletme ve mesken tüketicisinin tüketim verisinin işlenmesine de yol açmaktadır. Mobil telefonlar, internet ya da veri transferi yöntemiyle ilgili kullanıcıya sayaç verileri aktarılmaktadır. Ayrıca tüketici kendisi zaman sınırı olmaksızın tüm sayaç verisini elde edebilmektedir. Diğer taraftan tüketicinin kalite ve nitelik açısından önem arz eden sayaç verisi onun bir takım kişisel verilerinin de transfer edilmesine ve işlenmesine yol açmaktadır. Bu durum başka bir endişeyi de ortaya çıkarmaktadır⁴⁴⁷. Sayaç tüketim verileri kişinin tüketim alışkanlıkları, evde ne kadar vakit geçirdiği gibi kişi hakkında bilgileri de içermektedir. Avrupa Birliği Veri Koruma Tüzüğü⁴⁴⁸ uyarınca (m. 4/1), kişiyi belirlenebilir kılan veriler kişisel veri olarak kabul edilmektedir.

Tüketimin tespit edilmesinde kullanılan sayaçlarla ilgili olarak da tüketicilerin tedarikçilerinden bir takım talep hakları vardır. Rekabetçi bir fiyattan bireysel olarak bir sayacın temin edilmesini istemek tüketicieye sağlanmış bir haktır⁴⁴⁹. Örneğin binanın

⁴⁴⁶ Akıllı sayaç elektrik tüketimini ölçen, geleneksel sayaçlara göre daha fazla bilgi sağlayan ve bir tür elektronik iletişim formu kullanarak veri alan elektronik sistemi ifade eder (Art. 2.28 of the EED 2012/27/EU)

⁴⁴⁷ DROSTE – FRANKE Bert. vd., *Balancing Renewable Electricity, Energy Storage, Demand Side Management and Network Extension from an Interdisciplinary Perspective*. Springer. *Ethics of Science and Technology Assessment* No. 40, s. 192. <https://doi.org/10.1007/978-3-642-25157-3> erişim tarihi: 19.02.2021.

⁴⁴⁸ General Data Protection Regulation (GDPR) Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the Protection of Natural Persons with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data, and Repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance).

⁴⁴⁹ Commission Recommendation 2012/148/EU on Preparations for the Roll-Out of Smart Metering Systems, of 9 March 2012.

yenilenmesi ya da yeni bir kullanım yeri yapılması halinde bireysel tüketimi ölçecek sayaçların temin edilmesi tedarikçiler bakımından da bir yükümlülüktür.

Avrupa Standardizasyon Kurumları⁴⁵⁰, teknoloji ve iletişim konularını da kapsayacak şekilde akıllı sayaçların mimari yapıları, akıllı şebekelerin bireysel unsurları ve akıllı sayaçlar için bir takım tamamlayıcı standartları belirlemiştir. AB, akıllı evler ve şebekeler hakkında araştırma yaparak uluslararası rekabeti de artırmayı hedeflemektedir. Tüm bunların merkezine de tüketiciyi almaktadır⁴⁵¹.

6.6. Elektrik Enerjisinin Verimli Kullanılması ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Enerji Kullanımının Faydaları Hakkında Bilgilendirilme

Araştırmalar, faturanın formatı ve içeriğinin elektrik tüketiminin azaltılması ve yeşil enerji seçimine doğru davranışsal bir değişiklik meydana getirdiğini göstermektedir⁴⁵². Eğer, elektrik tüketimi hakkında bilgi çarpıcı bir yöntemle ortalama bir ev tüketimi ile karşılaştırmalı verilirse tüketicilerin enerji tüketimlerini azaltma eğilimlerini ortaya çıkartabilmektedir⁴⁵³.

Tüketiciler tedarikçileri aracılığıyla elektrik faturalarında, sözleşmelerinde ve tüm hukuksal işlemlerinde ne kadar enerji tükettiklerini ve buna karşılık gelen gerçek bedelini bilmek hakkına sahiptir. Tüketiciler, geçen yılın aynı döneminde ne kadar elektrik tükettikleri ile karşılaştırmalı bir şekilde bu bilgiye erişebilirler. Ayrıca AB'nin enerjide dışa bağımlılığını azaltmak ve tüketicileri enerji verimliliğini sağlamaya yöneltmek için tedarikçilere enerji tasarrufu konusunda tüketicinin bilgilendirilmesi yükümlülüğü de verilmektedir. Bu bilgilendirme yöntemi tüketicilerin tüketici organizasyonları ve ajanslarına yönlendirilmesi ya da karşılaştırma araçlarına internet sitesinde yer verilmesi şeklinde olabilir.

2019/944 sayılı Elektrik Direktifi karşılaştırma aracı (*comparison tool*) hakkına ilişkin olarak ayrıntılı bir düzenlemeye yer vermektedir (m. 14). Direktif ile en az mesken tüketicileri ile yıllık 100 000 kWh'in altına elektrik tüketimi olan mikro ölçekli teşebbüsleri

⁴⁵⁰ Comité Européen de Normalisation (CEN), Comité Européen de Normalisation Électrotechnique (CENELEC) and European Telecommunications Standards Institute (ETSI).

⁴⁵¹ Building a Consumer-Centric Energy Union, Ref.: BEUC-X-2015-068 - 08/07/2015, s. 4.

⁴⁵² Team, Behavioural Insights. "Behaviour Change and Energy Use London": Cabinet Office, 2011. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/60536/behaviour-change-andenergy-use.pdf erişim tarihi: 11.02.2022.

⁴⁵³ EU COM, Final Report, Consumer Study on "Pre-contractual Information and Billing in the Energy Market – Improved Clarity and Comparability, s. 183.

kapsayacak, ücretsiz ve tedarikçilerin tekliflerini de içerek şekilde bir karşılaştırma aracının tüketicilere sunulması konusunda üye ülkelere görev verilmektedir. Bu karşılaştırma mekanizması, Haksız Ticari Uygulamalar Hakkındaki AB Direktifi'ne uyum kapsamında Avrupa Komisyonu Karşılaştırma Mekanizmaları Hakkında Temel İlkeler içerisinde de yer almaktadır⁴⁵⁴.

⁴⁵⁴Avrupa Komisyonu Karşılaştırma Mekanizmaları Hakkında Temel İlkeler “*The Key Principles*” kullanılan cihazlar fark etmeksizin (diz üstü bilgisayar, ürün ve hizmetleri kıyaslamak için tüketicinin kullanımına sunulan her türlü uygulama ve dijital içeriğin ya da karşılaştırılan parametrelerin (fiyat, kalite, kullanıcı yorumları) tamamını kapsamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Council of European Energy Regulators (CEER) Guidelines of Good Practice on Comparison Tools in the New Energy Market Design, A Public Consultation Paper, s. 9.

7. TÜRKİYE ELEKTRİK TÜKETİCİSİNİN HAKLARI

7.1. Bağlantı ve Sistem Kullanımı

Dikey bütünleşik yapının bulunduğu eski zaman tedarik sözleşmelerinden bu yana elektrik nakli, elektrik şebekesine bağlantı ve sistem kullanımına dair kurallar önemli ölçüde değişmiştir. Özellikle piyasa yapısının değişmesi ile birlikte piyasadaki rol ve sorumluluklar da farklılaşmıştır⁴⁵⁵. Şebeke hizmeti sunan tüzel kişiler ile tedarik tarafı kesin bir biçimde ayrılmıştır. Bunun yanı sıra, depolama, lisanssız elektrik üretimi, talep tarafı katılımı, elektrik şarj istasyonları gibi yeni faaliyet ve oyuncular da sisteme dâhil olmuştur. Karbon emisyonlarının sıfıra indirilmesi hedefleri kapsamında enerji verimliliği uygulamaları da artık şebekenin ve tüketicinin önemli konuları arasında yer almıştır. Henüz dağıtık elektrik üretimin eş söyleyişle üretilen elektriğin yerinde tüketilmesi bütünüyle uygulanamadığı için elektrik enerjisinin nakli ve kullanıma hazır hale gelmesi için bir elektrik şebekesine ihtiyaç bulunmaktadır. Elektrik sektörü üretimden tüketime doğru genel bir ağa sahiptir ve elektriğin tüketiciye ulaştırılması hatlar vasıtasıyla mümkün olmaktadır.⁴⁵⁶

Elektrik piyasasında bağlantı kavramı, tüketicilerin veya üreticilerin dağıtım veya iletim sistemine bağlanması olarak ifade edilebilir. Ayrıca dağıtım şirketi de iletim şebekesine bir bağlantı anlaşması ile bağlanmaktadır⁴⁵⁷. Tüketim tesislerinin elektrik piyasasında dağıtım şebekesine bağlanmasına dair kuralları “Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği” (“BSKY”) ile EPDK tarafından standart şekilde belirlenen ancak sadece özel hükümlerinde tüketiciye özgü bir takım özellikler sebebiyle değişiklik yapılabilen “dağıtım sistemine bağlantı anlaşması⁴⁵⁸” koymaktadır.

BSKY'nin “Bağlantı ve sistem kullanım hakları” başlıklı 4'üncü maddesine göre tüketicinin elektrik dağıtım sistemine bağlanması “*eşit taraflar arasında ayırım gözetmeksizin*” karşılanmak zorundadır. İlgili yönetmelik serbest tüketiciler bakımından ayırt edici şekilde vurgulamaktadır ki bu tüketicilerin elektrik dağıtım sistemine bağlanması noktasında tedarikçi seçme serbestisine müdahale edilemeyecektir. Bu hükmün konulmasındaki amacın, dağıtım ve tedarik faaliyetlerini elinde bulunduran dikey bütünleşik

⁴⁵⁵ ZILLMAN Donald vd., Innovation in Energy Law and Technology, Dynamic Solutions for Energy Transition, Oxford University Press, s. 10

⁴⁵⁶ ATİYAS İzak, Elektrik Sektöründe Serbestleşme ve Düzenleyici Reform. TESEV Yayınları. İstanbul, 2006, s. 81; ATİYAS İzak / ÇETİN Tamer / GÜLEN Gürçan, Reforming Turkish Energy Markets, Political Economy, Regulation and Competition in the Search for Energy Policy, Springer, 2012, s. 81.

⁴⁵⁷ Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği m. 3/1.a

⁴⁵⁸ 16.04.2016 tarihli ve 29686 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

yapıdaki elektrik teşebbüslerinin bağlantı hizmeti sunarken tüketicinin tedarikçi seçimine müdahalesini engellemek olduğu düşünülmektedir.

Dağıtım ya da iletim sistemi ile bağlantı tesis etmeden izole çalışan elektrik şebekeleri hariç olmak üzere, elektrik piyasasında bir şebekeye bağlanmadan elektrik enerjisi tedarik edebilmek mümkün değildir. Şebekeye bağlantı, iletim ya da dağıtım şebekesine bağlanmayı ifade eder. Bir tüketim tesisinin elektrik dağıtım şebekesine bağlanması esastır⁴⁵⁹.

Elektrik Şebeke Yönetmeliği⁴⁶⁰ (m. 33) uyarınca bir üretim veya tüketim tesisinin bağlantı gücünün 50 MW ve üzerinde olması halinde iletim şebekesine bağlantısı mümkün olabilmektedir. İletim şebekesine üretim, dağıtım lisansı sahibi tüzel kişiler ile yine dağıtım lisansı sahibi OSB'ler bağlanabilmektedir. Bunun yanı sıra büyük elektrik tüketim ihtiyacı olan ve darbeli yük çeken, bağlantı gücü yüksek olan tüketiciler de iletim sistemine bağlanabilirler. İletim sistemine bağlantı halinde, kullanıcı ve TEİAŞ arasında “*iletim sistemi sistem bağlantı anlaşması*⁴⁶¹” ve “*iletim sistemi sistem kullanım anlaşması*⁴⁶²” imzalanmaktadır. Kullanıcı ile TEİAŞ arasında imzalanan bu anlaşma da Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından onaylanan standart nitelikte anlaşmalardır⁴⁶³. İletim sistemine bağlantıyı (m. 3/1-a) ve sistem kullanımını (m. 3/1- dd) düzenleyen bu anlaşmalar 6446 sayılı EPK'de tanımlanmıştır. Ancak söz konusu anlaşmaların EPK'de tanımlanmış olması onları isimli sözleşme haline getirmemektedir. Akdedilen bir sözleşmenin objektif esaslı noktalarının bir isimli sözleşmenin objektif esaslı noktaları ile örtüşmesi gerekir⁴⁶⁴. Bu sözleşmeler, herhangi bir isimli sözleşmenin unsurunu içermemektedir, yeni unsurlar yeni bir sözleşme yaratmak için bir araya getirilmektedir⁴⁶⁵. Dolayısıyla iletim sistemine bağlantı ve sistem kullanım anlaşmaları “*sui generis*” sözleşme olarak adlandırılmaktadır. Anlaşmanın tarafları bir yanda TEİAŞ, diğer yanda ise dağıtım lisansı sahibi tüzel kişi, OSB, depolama tesisi sahibi tedarik şirketi ve üretim lisansı sahibi tüzel kişi ile bir tüketiciden herhangi birisi olabilir. İletim sistemine bağlanan tüketiciler, büyük bağlantı gücüne sahip tüketiciler oldukları için ve işlemin tüketici işlemi olmaması nedeniyle bu tüketiciler, TKHK kapsamında değildirler. Elektrik dağıtım sistemine bağlantı ve sistem kullanım sürecinden

⁴⁵⁹ Elektrik Şebeke Yönetmeliği'nin 33'üncü maddesi, iletim veya dağıtım şebekesinden hangisine bağlanılması gerekliliğini üretim ve tüketim tesisleri için ayrı ayrı belirlemektedir.

⁴⁶⁰ 29.03.2018 tarihli ve 7760-2 sayılı Kurul Kararı ile onaylanmıştır.

⁴⁶¹ 29.03.2018 tarihli ve 7760-1 sayılı Kurul Kararı ile onaylanmıştır.

⁴⁶² 7 Nisan 2018 Tarihli ve 30384 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

⁴⁶³ AYRANCI, (Enerji), s.113; YAVUZ, s. 235.

⁴⁶⁴ GÜMÜŞ, (Özel Hükümler Cilt I), s. 4; EREN, (Özel Hükümler), s. 947; AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşme), s. 34; YAVUZ Cevdet, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s.13

⁴⁶⁵ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 262.

farklı olarak iletim şebekesi için sistem kullanım anlaşması ve bağlantı anlaşması aynı kişi ile imzalanmaktadır.

Elektrik Piyasası Kanunu'nda 25.11.2020 tarihli ve 7257 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrasında (Ek m. 3) iletim sistemi bağlantı ve sistem kullanım anlaşmalarında düzenlenen sistem kullanım ihlallerinden kaynaklanan cezai şart ve diğer yaptırımlarla ilgili ihtilafların idari yargıda çözümleneceği hüküm altına alınmıştır. Yaptırım ve cezai şarta dair uyuşmazlıkların idari yargıda çözümlenecek olması, iletim sisteminin kullanımını ve iletim sistemine bağlantıyı içeren anlaşmaları idari nitelikli bir sözleşme yapıp yapmayacağı ise tartışma konusudur. Kanaatimizce, 6446 sayılı EPK'nin 1. maddesinde “özel hukuk hükümlerine” dayalı bir elektrik piyasasının kurgulandığı düşünüldüğünde, anlaşmalar özel hukuk sözleşmesi niteliğini kaybetmemektedir⁴⁶⁶; ancak iletim sisteminin kullanımında cezai şart uygulanmasına yol açan eylemin iletim şebekesinde yol açacağı zararın kamusal etkisi düşünüldüğünde ihlale yol açan eylemle ilgili sürecin üstün kamu gücüyle yönetilmesi amacıyla böyle bir düzenleme yapıldığı düşünülmektedir⁴⁶⁷.

İletim sistemine bağlantı ve sistemi kullanım anlaşmalarında herhangi bir süre bulunmamaktadır. Kullanım yeri şebekeye bağlı olduğu sürece, bağlantı ve sistem kullanım anlaşmaları yürürlükte kalacaktır. BSKY'de (m. 16) bağlantı anlaşmalarında kullanım yeri var oldukça dağıtım sistemine bağlantı anlaşmasının yürürlükte kalacağını belirtilmiş olmasına rağmen iletim sistemi sistem bağlantı anlaşması ve iletim sistemi sistem kullanım anlaşmasının yürürlüğü hakkında herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak kanaatimizce, her iki anlaşmada da bir süre belirtilmediğinden, anlaşmalar süresiz olarak akdedilmiştir.

Anlaşmalar, kanuni olarak şekil şartına tabi değildir. Eş söyleyişle anlaşmaların geçerliliği için kanunen zorunlu kılınan ve o şekilde yapılmadığında anlaşmaların geçersizliğini doğuran⁴⁶⁸ bir durum söz konusu değildir. Her ne kadar Enerji Piyasası Kurulu

⁴⁶⁶ YAVUZ, bağlantı ve sistem kullanım anlaşmalarının özel hukuk sözleşmesi olup olmadığının tartışmalı olduğunu bildirmektedir. Bknz: YAVUZ, s. 239.

⁴⁶⁷ Aksi görüş bknz: ÇELEN Serhat/KARAALP Fırat, TEİAŞ'ın Taraf Olduğu Sistem Kullanım Anlaşmalarının Hukuki Niteliği ve Bu Anlaşmalardan Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Görevli Yargı Yolu Sorunu, TAAD, 509- 546, s. 544. TEİAŞ'ın taraf olduğu sistem kullanım anlaşması, idari sözleşme ölçütlerinin tamamını karşıladığı için bir idari sözleşmedir ve bu nedenle, görevli yargı yeri noktasında herhangi bir yasal düzenlemeye bile gerek olmaksızın, bu anlaşmadan kaynaklanan uyuşmazlıkların idari yargı yerlerince çözüme bağlanması gerekir. Ancak, adli ve idari yargı yerlerinin ve uyuşmazlık mahkemesinin konuyla ilgili farklı kararlar vermesi nedeniyle, öğretilerdeki ve uygulamadaki “sistem kullanım anlaşmasının hukuki nitelendirilmesi” ve “bu anlaşmalardan kaynaklanan uyuşmazlıklardaki görevli yargı yolu” hususlarındaki belirsizliğin, bu konuda açık bir yasal düzenleme getirilmediği takdirde devam edeceği düşünülmektedir

⁴⁶⁸ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 506 vd.

tarafından onaylanmış anlaşma metni bulunsa da BSKY’de yer alan (m. 6/6) bağlantı ve sistem kullanım anlaşmalarının imzalanmaması halinde dahi kullanıcıların kurul tarafından onaylanan iletim bedelleri ile anlaşmalarda öngörülen diğer bedelleri ödemek yükümlülüğünden bahsedilmektedir. Dolayısıyla anlaşmalar için şeklin bir geçerlilik şartı olmadığını söylemek mümkündür.

Anlaşmalarda tarafların yükümlülüklerine bakıldığında, TEİAŞ’ın asli borcu bağlantı hizmetini sunmak ve şebekeyi enerjinin nakli için kullanılmaya hazır tutmaktır. Kullanıcının asli yükümlülüğü ise iletim bedeli ile iletim sisteminin kullanımına ilişkin bedelleri ödemektedir⁴⁶⁹. Anlaşmalar bu bakımdan “sürekli”, “tam iki tarafa borç yükleyen”, “ivazlı” sözleşme niteliğini taşımaktadır. Ayrıca EPDK tarafından belirlenen standart tipte bir anlaşma imzalandığı için taraflar sözleşmenin içeriğini, şeklini, şartlarını tartışmamaktadır⁴⁷⁰. Bu nedenle anlaşmalar katımlı (“*iltihaki*”) nitelik arz ederler.

TBK m. 20/IV maddesi uyarınca sunduğu hizmeti EPDK’den almış olduğu lisans kapsamında yürüten TEİAŞ’ın, yine EPDK tarafından onaylanmış anlaşmaları genel işlem koşulu içermektedir. Genel işlem koşulları dürüstlük kuralına aykırı olarak karşı tarafa zarar verdiği ve onun durumunu ağırlaştırdığı ölçüde geçersizdir⁴⁷¹.

Benzer şekilde dağıtım şebekesine bağlanmak için dağıtım şirketi ile “*dağıtım sistemi sistem kullanım anlaşması*⁴⁷²”, “*üretim faaliyeti gösteren tüzel kişiler için dağıtım sistemine bağlantı anlaşması*⁴⁷³”, “*tüketiciler için dağıtım sistemine bağlantı anlaşması*⁴⁷⁴” imzalanması gerekir. Bu anlaşmaların imzalanması sonrasında, görevli tedarik şirketinin dağıtım sistemine ilk kez bağlanan bir tüketiciyle perakende satış sözleşmesi imzalayabilmesi için ona bildirimde bulunulması gerekir (BSKY m. 13/1). Dağıtım sistemine bağlantı için bu anlaşmaların imzalanmaması halinde, bilhassa tüketim tesisleri için ikili anlaşma veya perakende satış sözleşmesi de imzalanamayacağı için Tüketici

⁴⁶⁹ 6446 sayılı EPK’ye göre, iletim tarifeleri de EPD Kurulu’nun düzenlenmesine tabidir. İletim sistemi 15 ayrı bölgeye ayrılmıştır. İletim tarifeleri, bağlanan kullanıcının üretim ya da tüketim tesisi olmasına göre farklılaşmaktadır. İletim sistemi kullanım bedeli tarife bölgelerine göre değişkenlik arz ederken, sistem işletim bedeli hem üretim hem de tüketim tesisleri bakımından sabit olarak belirlenmiştir. Ayrıca İletim Sistemi Sistem Kullanım Anlaşması’nın 9.maddesinde cezai şartlar belirlenmiştir. Cezai şartın hesaplanmasında da EPDK tarafından belirlenen birim bedeller baz olarak kullanılmaktadır.

⁴⁷⁰ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel Hükümler I, s. 287; AYRANCI, (Enerji), s. 284; YAVUZ, s. 200; CEVLAN, s. 89.

⁴⁷¹ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel Hükümler I, s. 686; AYRANCI, (Enerji), s. 289, YAVUZ s. 199; CEVLAN s. 90.

⁴⁷² 16.04.2016 tarihli ve 29686 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁴⁷³ 16.04.2016 tarihli ve 29686 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁴⁷⁴ 16.04.2016 tarihli ve 29686 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Hizmetleri Yönetmeliği'nin m.42/1-a uyarınca bu tüketicilerin kaçak elektrik kullanıldığı kabul edilmektedir⁴⁷⁵.

Elektrik dağıtım sistemine bağlantı bakımından üreticiler ve tüketicilerin imzalayacağı bağlantı anlaşması farklılık arz etmektedir. Nitekim Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği'nde bu iki farklı grubun bağlantı koşulları ayrı ayrı belirlenmiştir. Diğer taraftan dağıtım sistemi sistem kullanım anlaşması ise tüketicilerin tedarikçileri ile yapılmaktadır (BSKY m.12/9). Sistem kullanım anlaşmasından doğan ödeme borcu ise tedarikçinin üzerindedir. Zira Dağıtım Lisansı Sahibi Tüzel Kişiler ve Görevli Tedarik Şirketlerinin Tarife Uygulamalarına İlişkin Usul Ve Esaslar'da, dağıtım sistemi kullanıcılarına uygulanan dağıtım bedeli, güç bedeli, güç aşım bedeli ve reaktif enerji bedeli gibi bedeller ile kesme-bağlama bedelinin kullanıcıların tedarikçilerine fatura edileceği, tedarikçilerin kullanıcı adına dağıtım şirketi tarafından kendilerine fatura edilen bedelleri ilgili kullanıcıya yansıtacağı hüküm altına alınmıştır (m. 21/3). Bu durumda tüketici adına hareket eden tedarikçinin vekil sıfatıyla hareket ettiği akla gelebilirse de kanaatimizce tüketici adına tedarikçi tarafından yapılan sözleşme “*üçüncü kişi yararına*” sözleşmedir⁴⁷⁶. Zira bu ilişkinin “*temsil*” ilişkisi olarak adlandırılması halinde, temsilci sıfatıyla hareket eden tedarikçinin yaptığı sözleşmeden doğan hak ve borçların doğrudan tüketicide doğması (doğrudan temsil) ya da tüketiciye devredilmesi (dolaylı temsil) gerekir⁴⁷⁷. Oysaki sistem kullanım anlaşmasında hak ve borçlar tedarikçi adına ve hesabına doğmaktadır. Her ne kadar, dağıtım şirketi tarafından yansıtılan hizmet bedellerini tüketicisine yansıtıp toplama görevi olsa da bu borç doğrudan tedarikçiden talep edilmekte, sistem kullanımdan kaynaklanan borçlar tedarikçi uhdesinde doğmaktadır. Burada borçlu olan dağıtım sistemi kullanıcısının şahsen ifaya yükümlü olmadığı borcu, tedarikçisi, dağıtım şirketi ile arasındaki anlaşmaya dayanarak ifa etmektedir⁴⁷⁸. Borç doğrudan tedarikçi tarafından ifa edilmektedir; ancak ifanın sonucunda tedarikçinin portföyünde yer alan tüketiciden bir alacak hakkı söz konusu olmaktadır. Nitekim tedarikçinin sistem kullanım anlaşması gereği sistem kullanımından kaynaklanan borçları için dağıtım şirketine teminat vermesi gerekmektedir. Bu teminat, tedarikçinin portföyünde yer alan tüketicilerin toplam tüketimlerinden hareketle hesaplanmaktadır. Teminat borcunu ödemeyen tedarikçinin

⁴⁷⁵ Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği'nin 42 vd maddelerinde, kaçak elektrik kullanım halleri sayma yoluyla belirlenmiştir. Yönetmeliğin m. 42/1-a maddesinde perakende satış sözleşmesi olmaksızın dağıtım sistemine müdahale edilmesi bir kaçak elektrik kullanım türü olarak kabul edilmiştir.

⁴⁷⁶ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel Hükümler I, s. 287.

⁴⁷⁷ KILIÇOĞLU, s. 228.

⁴⁷⁸ KILIÇOĞLU, s. 543.

durumu ise 6446 sayılı EPK'nin 16'ncı maddesi uyarınca yaptırım uygulanmak üzere EPDK'ye bildirilir (m. 14).

Dağıtım sistem kullanım anlaşması “*tam iki tarafa borç yükleyen*” bir sözleşme olmakla birlikte dağıtım sisteminin kullanımına ilişkin edim yükü daha baskın olan taraf tedarikçidir. Diğer taraftan tedarikçi bu anlaşma ile tüketicisi adına sistem kullanım hakkını elde etmekte ancak tüketicisi adına dağıtım sisteminin kaliteli, sürdürülebilir ve kesintisiz bir şekilde sağlanmasını talep hakkını kazanamamaktadır. Anlaşmada sistem kullanımı hakkında ayıba karşı tekeffül hükümleri bakımından dağıtım şirketi tedarikçiye bir borç üstlenmiş değildir. Dolayısıyla tedarikçi ayıba karşı tekeffül hükümlerinden ileri gelen bir def'i hakkı⁴⁷⁹ da ileri süremez. Elektrik piyasasında dağıtım sisteminde ayıba karşı tekeffül yükümlülüğü doğrudan dağıtım şirketine ait olmakla birlikte, ayıba karşı tekeffül dağıtım şebekesinin “tedarik sürekliliği”, “teknik” ve “ticari” kalitesi olarak tezahür etmektedir. Bu yükümlülükler “*Elektrik Piyasasında Dağıtım ve Perakende Satış Faaliyetlerine İlişkin Kalite Yönetmeliği*⁴⁸⁰” (Kalite Yönetmeliği) ile düzenlenmiştir. Bu yönetmelikte elektrik dağıtım faaliyetinin kalitesinin tedarik sürekliliği, teknik ve ticari olmak üzere üç tür parametreyle ölçülmesi sağlanmıştır. “*Tedarik sürekliliği kalitesi*”, dağıtım sistemi kullanıcılarına düşük maliyetle ve mümkün olan asgari kesinti süresi ve sıklığı ile elektrik enerjisi sunabilme kapasitesidir (Kalite Yönetmeliği m. 7). “*Teknik kalite*”, kullanıcıların elektrik enerjisi talebinin; gerilimin frekansı, genliği, dalga şekli ve üç faz simetrisi açısından ulusal ve uluslararası standartlar ile ilgili mevzuatta belirlenen değişim sınırları içerisinde kesintisiz karşılanabilme kapasitesidir. “*Ticari kalite*” ise; dağıtım sistemine bağlanmak isteyen veya bağlı olan kullanıcılara, dağıtım şirketi tarafından verilen hizmetlerin Kalite Yönetmeliği ile belirlenen asgari standartları karşılayabilme kapasitesidir. Asgari standartlara, Kalite Yönetmeliğinin 6/A Tablosunda yer verilmiştir. Örneğin, “*bağlantı talebinin karşılanabileceği azami sürenin gerekçeleri ile birlikte başvuru sahibine yazılı olarak bildirilmesi*” bir kalite göstergesiyken, bu göstergenin standart süresi 7 gündür ve bu talebin süresinde yerine getirilmemesi halinde tazminat miktarı veya yapılacak işlem belirlenmiştir. Tazmin ya da yerine getirme, başvuruyu yapana veya dağıtım sistemi kullanıcılarına karşı taahhüt edilmektedir. Görüleceği üzere, elektrik dağıtım şebekesindeki ayıp nedeniyle dağıtım şirketi tarafından tedarikçiye karşı herhangi bir sorumluluk üstlenilmemektedir.

⁴⁷⁹ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel Hükümler I, s. 114 vd.

⁴⁸⁰ 29.12.2020 tarihli ve 31349 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

BSKY hükümleri ile elektrik dağıtım sistemine bağlantıya ilişkin olarak dağıtım sistemine bağlanma talebinin yapıldığı yerin şebekeye olan uzaklığına göre bağlantının karşılanması gereken azami süre belirlenmektedir. Yani şebekeye bağlantı için öngörülen süre bağlantı yapılacak yerin şebekeye olan metrik mesafesine göre hesaplanmaktadır. Elektrik dağıtım sistemine bağlantı, elektrik tüketicisi bakımından bir haktır ve bu hakkın yerine getirilmesi için dağıtım lisansı sahibi tüzel kişiye azami bir süre verilerek kullanım yerinin şebekeye bağlanması sağlanmaktadır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki dağıtım sistemine bağlanmak isteyen kişinin aynı yönetmelikte belirtilen bilgi ve belgeleri dağıtım şirketine sunması gerekir. Bu belgeler arasında, tapu ile İmar Kanunu uyarınca yapıya verilecek yapı ruhsatı veya yapı bittiğinde elektrik enerjisinin nihai bağlantısının yapılabilmesi için “yapı kullanma izin belgesi” yer almaktadır (m.10). Bu belgeler sunulmadığında dağıtım şirketinin ilgili gerçek veya tüzel kişinin talebini yerine getirmesi beklenmemektedir. Belgelerin eksiksiz sunulması üzerine dağıtım şirketi şebekeye bağlantı görüşü vermekte (m.10/B), dağıtım şebekesine bağlantısı uygun görülenlerle dağıtım sistemine bağlantı anlaşması imzalanmaktadır. Ancak her halükarda, bağlantı anlaşmasının imzalanmasından önce kullanıcının mali yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekmektedir (m. 12).

Kullanıcının mali yükümlülüklerinden kastedilenin bağlantı bedelinin ödenmesi ya da bağlantı hattının⁴⁸¹ şebekeye bağlanmak isteyen kullanıcı tarafından yapılması olduğu düşünülmektedir. Zira dağıtım şebekesine bağlantı aşamasında bağlantı talebinde bulunanın bağlantı hattını kendisinin yapması halinde herhangi bir mali yükümlülüğü bulunmamaktadır. Diğer taraftan bağlantı hattının dağıtım şirketi tarafından yapıldığı hallerde kullanıcının dağıtım bağlantı bedelini dağıtım şirketine bağlantı anlaşmasının imzalanmasından önce ödemesi gerekmektedir (BSKY m.12). Bu bedelin hukuki dayanağı EPK’dır⁴⁸² (m. 17/6-a). Dağıtım bağlantı bedeli; bağlantı yapan kişinin iç tesisatının dağıtım şebekesine bağlanması için inşa edilen ve Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliğinde tanımlanan bağlantı hattı kapsamında katlanılan masraflar ile sınırlı olup dağıtım şebekesi yatırım maliyetlerini içermez. Bağlantı hattının tüketici tarafından tesis edilmesi hâlinde, bağlantı hattı işletme ve bakım sorumluluğu karşılığı dağıtım şirketine devredilir, bu tüketicilerden bağlantı bedeli alınmaz. Elektrik Piyasasında Bağlantı

⁴⁸¹ EPK’ye göre dağıtım tesisi, dağıtım şebekesi ve bağlantı hattından oluşmaktadır. Bknz: Elektrik Piyasası Kanunu (m.3) ile Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği m. 10/B.

⁴⁸² 4/6/2016 tarihli ve 6719 sayılı Kanun’un 21 md. ile EPK’ye bağlantı bedeli ile ilgili hüküm ve koşullar eklenmiştir.

Bedellerinin Belirlenmesi Hakkında Tebliğ uyarınca⁴⁸³, bağlantı hattının dağıtım şirketi tarafından tesis edilmesi halinde bağlantı bedeli; orta gerilim ve alçak gerilim için ayrı ayrı olmak üzere bağlantısı yapılacak kullanıcının bağlantı gücü ve bağlantı hattına ilişkin mesafe değerleri ile ilgili dönemde geçerli olan Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu onaylı yatırım birim bedelleri de dikkate alınarak hesaplanır ve Kurul onayıyla⁴⁸⁴ yürürlüğe girer.

Üreticiler bakımından dağıtım şebekesine bağlanma süreci, tüketicilerin bağlantı sürecinden farklı olarak belirlenmiştir. Üretim tesisleri için bağlantı anlaşması ve sistem kullanım anlaşması üretim lisansı sahibi tüzel kişi ile yapılmaktadır. Tüketicilerden farklı olarak sistem kullanım anlaşması yine üreticinin kendisi ile yapılmaktadır. BSKY üreticilerin anlaşmaları yapmak üzere ne zaman dağıtım şirketine başvuracağını düzenlenmiştir (BSKY m. 12/5-6). Yönetmelikte, önlisans⁴⁸⁵ aşamasında bağlantı ve sistem kullanım anlaşması yapmak için dağıtım şirketine başvurulması ve lisansın alınmasından sonra bunun dağıtım şirketine tevsik edilmesi aranmaktadır.

Belirtmekte fayda görülmektedir ki lisanssız elektrik üreticileri için kurul tarafından onaylanan ayrı bir bağlantı ve sistem kullanım anlaşması yapılmaktadır. Dağıtım şebekesinden izole olan tesisler dışında lisanssız üreticilerin bir tüketim tesisi ile ilişkilendirilmesi gerektiğinden, üretim ve tüketim tesisi için ayrı ayrı bağlantı ve sistem kullanım anlaşmaları yapılmaktadır. Lisanssız üretim tarafı için bağlantı ve sistem kullanım anlaşmaları lisanssız üreticinin kendisiyle imzalanırken, tüketim tesisi için o tüketim tesisine elektrik tedarik eden tüketiciyle sistem kullanım anlaşması yapılmaktadır⁴⁸⁶. Lisanssız elektrik üretim tesislerinin elektrik dağıtım şebekesine bağlanmasındaki temel düzenlemeler, Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretim Yönetmeliği⁴⁸⁷,nde yer almaktadır.

⁴⁸³ 18.10.2017 tarihli ve 30214 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁴⁸⁴ EPD Kurulu tarafından her yıl bağlantı bedelleri, metrik mesafeye, hattın AG ya da OG olmasına göre değişen şekilde belirlenmekte ve Resmi Gazete’de yayımlanmaktadır. 2022 yılı için geçerli olan bedeller, 30.12.2021 tarihli ve 10687-11 sayılı Kurul Kararı ile belirlenmiştir.

⁴⁸⁵ EPK’de (m.3/1-z) önlisans, Üretim faaliyetinde bulunmak isteyen tüzel kişilere, üretim tesisi yatırımlarına başlamaları için gerekli onay, izin, ruhsat ve benzerlerinin alınabilmesi için belirli süreli verilen izin olarak tanımlanmaktadır.

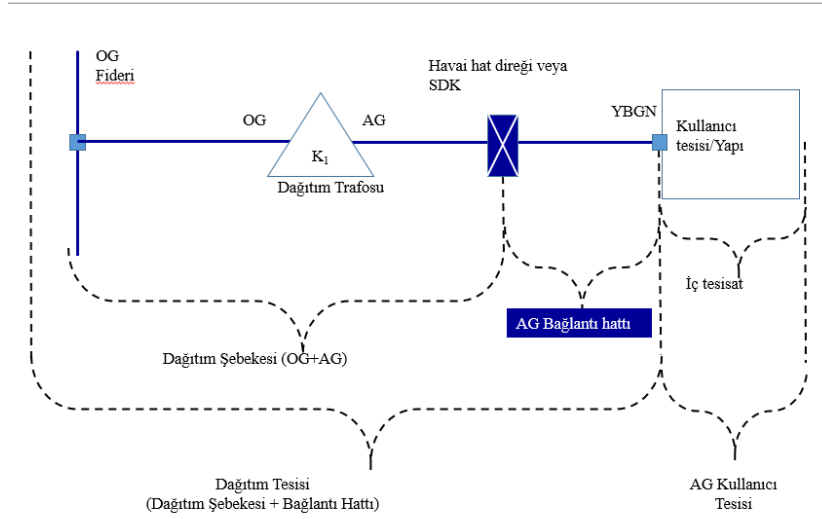
⁴⁸⁶ Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretim Yönetmeliği m. 5/7.

⁴⁸⁷ 12.05.2019 tarihli ve 30772 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Dağıtım tesisi⁴⁸⁸, dağıtım şebekesi⁴⁸⁹ ile bağlantı hattı⁴⁹⁰ndan oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda, bu ayrım gösterilmektedir. Bu ayrım, ilgili tesisin kimin tarafından hangi koşullarda tesis edileceğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Zira dağıtım şebekesinin yapımından dağıtım şirketi sorumludur. Aşağıdaki tablolarda gösterilen “dağıtım şebekesi” kavramına dahil olan tüm şebekenin bakımı ve işletme sorumluluğu dağıtım şirketine aittir (BSKY m.37). İşletme sorumluluğundan kastedilen ise örneğin şebekede meydana gelen arızanın dağıtım şirketi tarafından dağıtım sistemi kullanıcılarından bedel almadan giderilmesidir.

Tablo 7.1. AG Dağıtım Şebekesi⁴⁹¹

AG Bağlantı hattı

⁴⁸⁸ EPK (m. 3/1-f) Dağıtım tesisi: “İletim tesislerinin ve dağıtım gerilim seviyesinden bağlı üretim ve tüketim tesislerine ait şalt sahalılarının bittiği noktadan sonraki nihayet direğinden, alçak gerilim seviyesinden bağlı tüketicilerin yapı bina giriş noktalarına kadar, bina giriş ve sayaç arası hariç, elektrik dağıtım için teçhiz edilmiş tesis ve teçhizat ile dağıtım şirketince teçhiz edilen ya da devralınan sayaçları” şeklinde tanımlanmıştır.

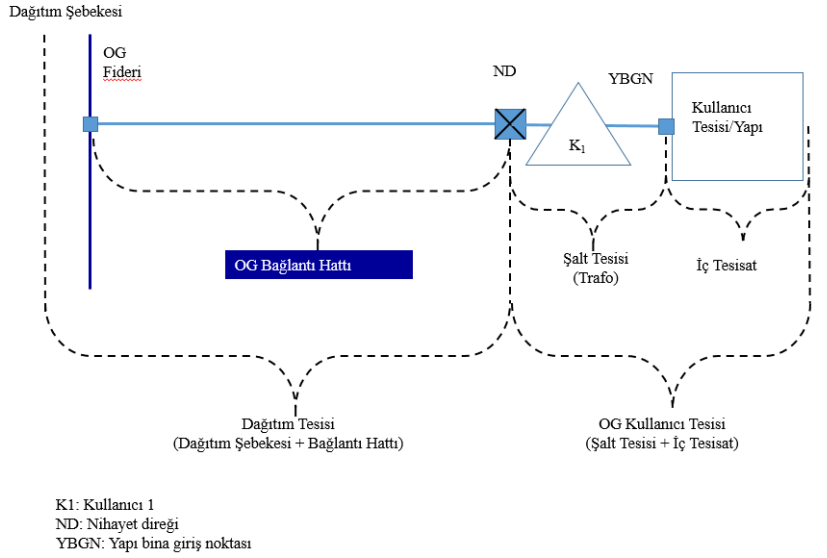
⁴⁸⁹ EPK (m. 3/1-tt) “Dağıtım şebekesi: Tüketicilerin iç tesisatını ve üreticilerin şalt sahasını dağıtım sistemine bağlamak üzere tesis edilen bağlantı hatları hariç dağıtım tesisi” olarak tanımlanmıştır.

⁴⁹⁰ BSKY (m 3/1- b) Bağlantı hattı: “Tüketicilerin iç tesisatını ve üreticilerin şalt sahasını dağıtım şebekesine bağlamak için gerekli AG’den bağlı tüketiciler için yapı bina giriş noktasından itibaren dağıtım şebekesine kadar, OG’den bağlı tüketiciler için tüketicinin şalt sahasının bittiği noktadan itibaren dağıtım şebekesine kadar, üreticiler için şalt sahasının bittiği noktadan itibaren dağıtım şebekesine kadar olan hattı,” şeklinde tanımlanmıştır.

⁴⁹¹ EPDK tarafından hazırlanan şebekeye bağlantı durumunu gösterir şekildir.

Tablo 7.2. OG Dağıtım Şebekesi⁴⁹²

OG Bağlantı (Branşman) hattı

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere, dağıtım tesisi tanımına girmeyen diğer yerlerden elektrik enerjisi talebi, ancak tesisi yapanın muvafakatinin alınması üzerine karşılanmaktadır. Ayrıca geçici⁴⁹³ olarak yapılan tesisler ile ilgili olarak dağıtım şirketinin herhangi bir sorumluluğunun olmadığını belirtmekte fayda görülmektedir. Geçici olarak yapılan bir tesisten faydalanmak, ancak o tesisi yapanın muvafakatinin alınması ile mümkün olmaktadır (BSKY m. 11 B/11).

EPK m.9'da dağıtım şirketi, dağıtım tesisinin işletmesinden, yatırımlarının yapılmasından sorumlu tutulmaktadır. Ancak dağıtım sistemi kullanımı açısından kapasitenin yetersiz olması halinde yeni yatırımın gerekmesi üzerine dağıtım sistemine bağlantı yapmak isteyen kişi, tesisin yapımını üstlenebilir ya da finanse edebilir. Bu durumda dağıtım şirketi ile bağlantı talep eden kullanıcı arasında bir "tesis sözleşmesi" yapılması gerekir.

Dağıtım "tesis sözleşmesi" hukuki niteliği itibariyle bir eser sözleşmesidir. Eser sözleşmesi, 6098 sayılı TBK'nin 7'nci bölümünde "Eser sözleşmesi" başlığı altında, 470 ila 486'ncı maddeleri arasında düzenlenen bir sözleşme türüdür. Dağıtım şirketi iş sahibi;

⁴⁹² EPDK tarafından hazırlanan şebekeye bağlantı durumunu gösterir şekildir.

⁴⁹³ BSKY (m. 3/1- z) "Geçici bağlantı: Şantiye, fuar, lunapark, panayır, maden ocağı vb. yerlerin elektrik ihtiyacının karşılanması amacıyla 10 (on) yıldan kısa, sınırlı bir süre için yapılan bağlantıyı" şeklinde tanımlanmaktadır.

dağıtım sistemine bağlanmak üzere elektrik dağıtım tesisi yapan kişi ise yüklenicidir. Nitekim BSKY m. 21’de elektrik dağıtım tesisinin tamamlanması akabinde dağıtım şirketi, tesisin geçici kabulünü takiben harcanan yatırım bedelini kullanıcıya ödemektedir. 6502 sayılı TKHK kapsamına giren tüketici de dağıtım tesisini yapabilir. Bu durumda tesis sözleşmesi bir tüketici sözleşmesi niteliğini taşır. Zira, dağıtım şebekesine bağlanmak isteyen kişinin ihtiyacı kendi meskeninin elektrik enerjisini sağlamaya yönelik ise bu işlemin bir tüketici işlemi olduğunun kabulü gerekir. TKHK’de “*eser*” meydana getirmek⁴⁹⁴ de bir tüketici işlemi olarak kabul edilmiştir (TKHK m. 3/1 –1). Ancak YHD. 15’inci Dairesinin kararında⁴⁹⁵, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin eser sözleşmesi olduğundan bahisle davaya tüketici mahkemesi sıfatıyla özel hükümlere göre bakılıp sonuçlandırılması bir bozma sebebi sayılmıştır. Ancak bu görüşe katılmamaktayız. Zira tüketici, meskenini elektrik dağıtım şirketi ile yaptığı sözleşme ile şebekeye bağlamak ve elektrik tedarik sözleşmesi yapmak istemektedir. Tüketici, bu sözleşmede mesleki ve ticari olmayan bir amaçla hareket etmektedir.

Tesis sözleşmesi, tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir⁴⁹⁶. İvazlı bir sözleşmedir. Zira dağıtım tesisi karşılığında dağıtım şirketi bir bedel ödemektedir. Tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile sözleşme kurulduğu için “rıza sözleşme”dir⁴⁹⁷.

Tesisin dağıtım şirketine geçişi ise öncelikle geçici kabulün⁴⁹⁸ yapılması, ardından da dağıtım şirketinin tesis bedelini ödemesiyle gerçekleşmektedir. Tesisin dağıtım şirketine devrinden önce, hak ve borçlar dağıtım tesisine bağlanma talebinde bulunan gerçek veya tüzel kişiye aittir⁴⁹⁹. Dağıtım tesisinin teslimi, ayıba karşı tekeffülden doğan hakların kullanımı, muayene ile bildirim sürelerinin başlangıcı açısından önem taşımaktadır.

Tesis sözleşmesinde kararlaştırılan konularda dağıtım tesisinin ayıplı olarak teslimi halinde dağıtım şirketinin tesisi devralıp devralmayacağı ile ilgili sahip olduğu hakları da tartışmak gerekir. Elektrik Tesisleri Kabul Yönetmeliği’nde yer alan (m. 6/3) “*Geçici kabul*

⁴⁹⁴ AKİPEK ÖCAL/KARA, s. 33.

⁴⁹⁵ Yargıtay 15. Hukuk Dairesi Esas Numarası: 2005/149 Karar Numarası: 2005/934 Karar Tarihi: 22.02.2005.

⁴⁹⁶ İki taraflı sözleşmelerde, taraflardan her birinin borcu, diğer tarafın borcunun karşılığını teşkil eder. Edimlerin değişimi yapılır. Bu akitlere “tam iki taraflı akitler” veya “karşılıklı (sinallagmatik) akitler” denir. OĞUZMAN/ ÖZ, s. 42.

⁴⁹⁷ ZEVKLİLER Aydın / HAVUTÇU Ayşe, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Seçkin Yayıncılık, 9. Bası, Ankara, 2007, s. 308.

⁴⁹⁸ Geçici kabul, Elektrik Tesisleri Kabul Yönetmeliği uyarınca yapılmaktadır.

⁴⁹⁹ ARAL Fahrettin / AYRANCI Hasan, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Genişletilmiş 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 70.

önerisinin yapılabilmesi için özürlü ve eksik işlerin işletmeyi ve yapılan işten güvenle yararlanmayı kesinlikle engellememesi, özürlü ve eksik işlerin ihale fiyatları ile hesaplanacak tutarının toplam ihale bedelinin %5'ini aşmaması gereklidir. Tersi durumunda kabul isteminde bulunulmayacaktır.” hükmü uyarınca dağıtım şirketi özürlü ve eksik işler nedeniyle yapılan tesisi şebekesine dâhil edemeyecekse, bu durumda dağıtım şirketi önce geçici kabul yapılmasından sonrasında ise tesisin devralmasından sorumlu değildir. Bu hüküm TBK m. 475/1'deki ayıp olarak ifade edilen “hakkaniyet gereği kabule zorlanamama”, “lüzumlu vasıflarda eksiklik” ile tam bir uyum içindedir. Bu halde, dağıtım şirketi bakımından “alacaklının temerrüdü” de oluşmamaktadır⁵⁰⁰. Dağıtım şirketinin ayıp halinde sözleşmeden dönüp dönemeyeceği de üzerinde durulması gereken başka bir konudur. Kanımızca geçici kabul sırasında kabulün yapılmasını sağlayan özürlü işler olması nedeniyle dağıtım şirketi tesisin kabulünü⁵⁰¹ yapmayacak ve tesisi devralmayacaktır. Tesisin geçici kabulü yapıldıktan sonra çıkan gizli ayıplar nedeniyle bağlantının tesis edilmiş olması nedeniyle sözleşmeden dönülemeyeceğini, ancak sonradan görülen ayıpların tesisi yapandan zamanaşımı müddetince giderilmesinin istenebileceği düşünülmektedir. Zira TBK'nin 475'inci maddesinde de sözleşmeden dönme çok sıkı kurallara tabi tutulmuştur. Ayrıca ayıbın sözleşme bedelinden indirilmesi de mümkün değildir. Zira tesis bedelinin hesaplanmasına esas parametreler, “Kullanıcı Tarafından Dağıtım Varlıklarının Tesis Edilme Metodolojisi⁵⁰²” nde belirlenmiştir. Kanaatimizce tesisin kabulünden sonra görülen ayıplar ancak bedel istemine dönüşecektir. Bedel istemi de - elektrik dağıtım tesisleri niteliği itibarıyla taşınmaz mal⁵⁰³ hükmünde olduğu için - TBK m. 478 uyarınca beş yıllık zaman aşımına tabidir⁵⁰⁴. Dağıtım tesisinin taşınmaz olmasına dair Esener ve Güven şu açıklamayı yapmaktadır: “ Enerji tesisatı, enerjinin üretimi, iletimi ve dağıtılmasına yarayan tüm tesisatı ifade eder. Bunlar, iletim, dağıtım ve üretim tesisatı olarak üçe ayrılır.” Devamında “Dağıtım tesisatları ise enerji kaynağının ölçümüne yarayan zorunlu ölçü tesisatları ile olan bağlantı hatlarından ibarettir. Enerji üretim ve iletime tesisatları ile dağıtım tesisatları

⁵⁰⁰ ARAL/AYRANCI, s. 346.

⁵⁰¹ Geçici kabul yetkisi, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından verilmektedir. Bakanlık proje onay ve geçici kabul yetkilerini her yıl internet sitesinde duyurmaktadır. <https://enerji.gov.tr/duyuru-detay?id=20212> erişim tarihi: 20.02.2022.

⁵⁰² 23.09.2014 tarihli ve 29128 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁵⁰³ Bir cisim üzerinde bağımsız olarak hâkimiyet kurulabiliyorsa, taşınır eşya sayılır. Bu nedenle bir taşınmazın bütünüyle parçası olan eşya, bağımsız eşya olma özelliğini yitirdiğinde taşınır mülkiyetinden çıkar ve taşınmaz mülkiyetine dâhil olur. Ayrıntılı bilgi için bkz: ESENER Turhan/GÜVEN Kudret, Eşya Hukuku, Genişletilmiş ve 6750 sayılı Kanun Eklenmiş 7. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 376.

⁵⁰⁴ CANBOLAT Ferhat, İstisna Sözleşmesinde İş Sahibinin Ayıba Karşı Tekeffülden Doğan Hakları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 180.

transit mecra niteliğini taşıyorsa bütünleyici parça prensibi gereği onu kuran işletmenin sahibi olduğu taşınmaz mülkiyetine dâhil olur (MK 724/I).⁵⁰⁵”

Tüm bu açıklamalardan da görüleceği üzere, elektrik piyasasında dağıtım sistemine bağlanmak ve sistemi kullanmak her tüketici için bir hak olarak düzenlenmiştir; ancak bu hakkın kullanılması için ilgili diğer mevzuatın (örneğin İmar Kanunu, Türk Medeni Kanunu) gerektirdiği bilgi veya belgelerin bağlantı talebinde bulunan gerçek veya tüzel kişi tarafından sağlanması gerekmektedir.

7.2. Sayaç Okuma, Ödeme Bildirimi ve Faturalama

Elektrik piyasasında, bir mal niteliğinde olan elektrik enerjisinin ne miktarda teslim edildiğinin ölçülebilmesi için sayacın okunması, ilk ve son endeks değerlerinin çarpım faktörüyle çarpılarak belirlenmesi gerekmektedir. Sayaç okuma, EPK m. 9 uyarınca elektrik dağıtım şirketleri tarafından yerine getirilmektedir. Elektrik Piyasası Tüketici Hizmetleri (EPHY) m. 32/1 uyarınca elektrik sayaçlarının 25 günden az; 35 günden fazla olmamak üzere okunması gerekir. Ancak bazı arıza sebepleriyle, örneğin mücbir sebep, dönemsel kullanım ile mevsim şartları halinde bu okuma süresi farklılaşmaktadır. Bu durumda, sayaçların yılda iki kez okunması gerekir. Tüketicinin tedarikçi değiştirmesi halinde ay sonu endeks değerinin alınmadığı hallerde, Tahmini Tüketim Değeri Belirleme Metodolojisi⁵⁰⁶ çerçevesinde belirlenen değer yeni tedarikçi için ilk, eski tedarikçi için son endeks değeri olarak kabul edilir (EPHY m. 32/3). Zira elektrik piyasasında uzlaştırma aylık olarak yapılmaktadır, tüketicinin eski tedarikçisinden yeni tedarikçisine geçiş sürecinde tüketiminin tespit edilmesi ve tedarikçiler tarafından yapılacak faturalamanın kapsamı bu sayede belirlenmiş olmaktadır.

Sayaç okuma dağıtım şirketinin; faturalama tedarik şirketinin sorumluluğundadır. Sayacın okunması üzerine, dağıtım şirketi tarafından okuma bildirimini bırakılır; fakat fatura ile birlikte okuma bildiriminin içeriğinde yer alan bilgilerin tüketiciye bildirilmesi mümkündür (EPHY m. 32/5). Okuma bildirimini yazılı olarak düzenlenmesi zorunludur. Tüketicinin tercih etmesi halinde, okuma bildirimini tüketiciye kalıcı veri saklayıcısı ile bildirilebilir. Kalıcı veri saklayıcısı ile bildirim türü, Abonelik Sözleşmeleri

⁵⁰⁵ ESENER/GÜVEN, s. 326.

⁵⁰⁶24.12.2020 tarihli ve 9857 sayılı EPD Kurulu Kararı ile uygun bulunan Metodoloji, 29.12.2020 tarihli ve 31349 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliği'nde de kabul edilmiştir. Okuma bildirim içeriğine EPTHY m. 32/6'da yer verilmiştir. Okuma bildirim, ödeme bildirim ya da fatura değildir; okuma bildirim sayaca, endekse, aktif ve reaktif elektrik tüketim miktarına ilişkin bilgileri içerir. Tüketici okuma bildirim sayesinde tedarikçisinin faturasına dayanak teşkil eden tüketim bilgilerini kolayca kontrol edebilir. Okuma bildirimine esas bilgiler, serbest tüketicilerin tedarikçileri tarafından faturalama yapılabilmesi için 3 gün içerisinde dağıtım şirketi tarafından PYS'ye bildirilmek zorundadır. Tüketimi düşük serbest tüketicilerin tedarikçilerinin PYS'ye bildirilen bu değer üzerinden faturalama yapmama ilgili serbest tüketicilere haklı sebeple sözleşmeyi feshetme hakkı vermektedir. (EPTHY m. 16/1-e)

Faturalamanın ne zaman yapılacağı konusunda serbest ile serbest olmayan tüketiciler arasında ayrım bulunmaktadır. İkili anlaşmalarla elektrik enerjisi alanlara yapılacak faturalama, ikili anlaşmada taraflarca serbestçe belirlenebilir. İki anlaşmada faturalama için herhangi bir süre öngörülmemişse, sayaç okuma dönemi faturalamanın da dönemidir (EPTHY m. 33/4). Perakende satış sözleşmesi ile elektrik enerjisi alan son kaynak tedariki kapsamındaki tüketiciler, serbest olmayan tüketiciler ve tüketimi düşük serbest tüketicilere, bazı istisnalar hariç olmak üzere, sayaç okuma periyodundan başka dönemi kapsayacak şekilde fatura düzenlenemez. Bu istisnalar, sözleşmenin sona ermesi ve feshi, tedarikçi değişikliği, tüketicinin elektrik enerjisinin kesilmesi ya da sayacının değişmesi halleridir. Faturalamanın okuma periyodu ile aynı tutulmasının, Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği'ndeki bir aylık faturalama süresi ile de uyumlu olduğu görülmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki sayacın okunmadığı arıza hallerde, okunamayan ay sayısı kadar vade farksız taksit yapılması da tüketici lehine önemli bir düzenlemedir. Buradaki koruma, serbest olmayan tüketici, tüketimi düşük serbest tüketici ve son kaynak tedariki kapsamındaki tüketicileri kapsamaktadır. Yine bu tüketicilerin elektrik faturalarının tebliği ile ödeme süresi arasında on günlük süre öngörülmüştür. Bu süre, Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği'nde belirlenen (m. 20) süreye nazaran daha korumacı bir yaklaşımla belirlenmiştir.

Elektrik tüketim borcunun ödenmesinde kredi kartı kullanılabilir. Ancak borcun kredi kartı ile taksitli ödenmesi halinde, taksit masrafına tüketicinin kendisinin katlanması öngörülmüştür. Ancak borcun tek çekimle ödenmesi durumunda tüketiciye herhangi bir masraf yansıtılmayacaktır (EPTHY m. 34/5-a). Kredi kartından masraf alınması halinde, masrafa dair bilgilendirmenin internet sitesinde ve faturada gösterilmesi gerektiği hakkında tedarikçilere sorumluluk verilmiştir. Bu sorumluluk, 6502 sayılı TKHK'nin m. 4/3

hükmünde getirilen “Tüketiciden kendisine sunulan mal veya hizmet kapsamında haklı olarak yapılmasını beklediği ve sözleşmeyi düzenleyen yasal yükümlülükleri arasında yer alan edimler ile sözleşmeyi düzenleyen kendi menfaati için yapmış olduğu masraflar için ek bedel talep edilemez.” hükmüyle ve aynı maddeni 5’inci fıkrasında yer alan ücret ve masrafların sözleşmenin eki olan kâğıt üzerinde yazılı olarak tüketiciye verilmesi kuralı ile uyumlu olduğu söylenebilir. Perakende satış sözleşmesinde, kredi kartıyla taksitli şekilde yapılan ödemelerde komisyon masrafının tüketiciye ait olduğuna dair herhangi bir bildirim yapılmamış; sadece EPTHY’ye ve ilgili mevzuata atıf yapılmıştır (PSS m. 9/2). Oysaki Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında kalan tüketiciler bakımından bu emredici düzenlenmeye uygun şekilde bilgilendirilmesi yasal bir zorunluluktur⁵⁰⁷. Perakende satış sözleşmesine bu hükmün eklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

7.3. Bilgi Edinme

Elektrik sektörünün 1980’lerden itibaren rekabete açılma, deregülasyon ve özelleştirme çalışmaları kapsamında geçirdiği dönüşüm, düzenleyici ve denetleyici otoriteler de dâhil olmak üzere sektörde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasında faaliyet farklılaşmasına ve bu bahsi geçen kuruluşların sayısının artmasına yol açmıştır. İlk başlarda Türkiye Elektrik Kurumu ile başlayan süreç, sonrasında elektriğin dağıtım ve tedarikinde TEDAŞ ile bir hazırlık evresi geçirmiş; nihayet serbestleşmenin / özelleştirmelerin tamamlanması ile birlikte elektrik dağıtım tarafında 21; tedarik tarafında 21’i görevli tedarik şirketi olmak üzere Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’ndan lisans almış 200’den fazla tedarik şirketi ile devam etmiştir. Ayrıca sektörde, sistem işleticisi TEİAŞ, sistem operatörü EPIAŞ, toptan satış faaliyeti ile işgal eden EÜAŞ gibi kamu payı olan şirketler de yer almaktadır.

Elektrik piyasası serbestleşme sürecine rağmen kamuoyunda bu şirketlerin hala TEDAŞ çatısı altında birlikte faaliyet gösterdiği, dağıtım faaliyeti gösteren şirketler ile elektrik satış faaliyeti gösteren şirketlerin bir bütün olduğu yanılgısı mevcuttur. Toplumda, üst pazar-alt pazar ayrımının net olarak bilinmemesi nedeniyle oluşan bu bilgi asimetrisi, dağıtım lisansı sahibi tüzel kişi ile görevli tedarik şirketlerinin karıştırılmasına, başvuruların yanlış yapılmasına ve yönlendirilmesine neden olmaktadır⁵⁰⁸. Bu kapsamda tüketicilerin

⁵⁰⁷ CEYLAN Ebru, Kredi Kartlarıyla İlgili 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Getirdiği Yenilikler, s. 274. <http://tbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-117-1465>, erişim tarihi: 10.02.2022.

⁵⁰⁸ KIZIL VOYVODA Özlem/VOYVODA Ebru, Türkiye’de Enerji Sektörünün Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Hukuk Düzenlemeleri – Elektrik Sektörü, Çalışma ve Toplum – Ekonomi ve Hukuk Dergisi,

bilgilendirilmesine yönelik olarak EPTHY’de tedarikçiler ve dağıtım lisansı sahibi tüzel kişiler için bilgi verme yükümlülüğü getirilmiştir.

EPTHY’de tüketici hizmet merkezleri aracılığıyla tüketicilerin hizmet seçeneklerini öğrenebilmeleri, kolay bir şekilde hizmet alabilmeleri için görevli tedarik şirketi ve dağıtım şirketi tarafından bilgilendirilmelerine yer verilmiştir (EPTHY m.56/1). İlgili tüketicilerin bilgilendirilmesi maksadıyla ücretsiz olarak broşür basılması, katalog verilmesi, kısa mesaj iletilmesi gibi araçlar kullanılabilir.

Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği’nde tüketicilerin imzalamış olduğu sözleşme ve taahhütnamenin bir örneği ile tüketicinin tarifesine ilişkin ayrıntıların, talep üzerine yazılı ya da kalıcı veri saklayıcısı ile herhangi bir ücret alınmaksızın verilmesi yahut internet sitesi üzerinden tüketiciye sunulması gerektiği düzenlenmektedir (m.10). EPTHY’de de buna paralel olarak tüketiciyi korumaya ve bilgilendirmeye yönelik tedbirler alınmıştır. İkili anlaşmanın imzalanmasından önce düzenlenen formlar ile (*Tüketici Hakları Bilgilendirme Formu, İkili Anlaşma Ön Bilgilendirme Formu, Fiyat Karşılaştırma Formu*), ikili anlaşmada değişiklik meydana getiren formların (*İkili Anlaşma Değişiklik Bildirimi*) tüketiciye kalıcı veri saklayıcısı ile bildirilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde, ikili anlaşmaların ve perakende satış sözleşmesinin de tüketiciye kalıcı veri saklayıcısı ile bildirilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır (EPTHY m. 12 / m. 22). Buradaki bilgilendirme yükümlülüğü, tüketiciyi korumaya yönelik edim yükümlülüğüdür⁵⁰⁹. Asli edimin ifasını kolaylaştıran ve kaynağını dürüstlük kuralından alan koruma yükümlülükleri, bağımsız bir nitelik taşımazlar ve ayrıca dava edilemezler⁵¹⁰. Sözleşme öncesinde bilgilendirme henüz sözleşme olmadığı için asli edim yükümlülüğü oluşturmazlar; sözleşme sonrasındaki bilgilendirmede sözleşme varlığına ihtiyaç duyulması nedeniyle, koruma ya da yan edim yükümlülüğünden bahsedilebilir⁵¹¹. Elektrik piyasasında ikili anlaşma ve perakende satış sözleşmesinde bilgilendirme yükümlülüğü tüketicini lehine düzenlenmiştir, aksinin kararlaştırılması mümkün değildir. Bu nedenle nispi emredici⁵¹² nitelik taşırlar. Ayrıca EPTHY’de mesafeli olarak kurulan ikili anlaşma ve perakende satış sözleşmesindeki bilgilendirme yükümlülüğü, sözleşme sonrası bir bilgilendirme yükümlülüğüdür.

<https://www.calismatoplum.org/makale/turkiyede-enerji-sektorunun-yeniden-yapilandirilmesi-surecinde-hukuk-duzenlemeleri--elektrik-sektoru>, erişim tarihi: 10.03.2022.

⁵⁰⁹ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 41; KARA KILIÇARSLAN s. 201;

⁵¹⁰ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 46.

⁵¹¹ KARA KILIÇARSLAN, s. 201.

⁵¹² YILDIRIM Abdülkerim, Mesafeli Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması, I. Baskı, 2009, s. 202.

Diğer taraftan Yönetmeliğin “*Sayaçların okuması ve okuma bildirimini içeriği*” başlıklı 32’inci maddesinin yedinci fıkrasında, “*Zamanında ödenmeyen borçlar*” başlıklı 35’inci maddesinin elektrik kesilmesini düzenleyen hallerini düzenleyen dördüncü fıkrasında, “*Kaçak elektrik enerjisi tespiti süreci*” başlıklı 43’üncü maddesinin 7’nci fıkrasında, “*İhbar ve şikâyet başvuruları*” başlıklı 55 ‘inci maddesinin ikinci fıkrasında, “Tüketicilerin bilgilendirilmesi ile tüketici hakları ve zararların tazmini” başlıklı 56’ncı maddesinde, “güvence bedelinin ödenmesi ve iadesine” dair 29’uncu maddesinde tüketicilerin kalıcı veri saklayıcısı ile bilgilendirilmesine yönelik yükümlülükler yer almaktadır.

Elektrik kesintilerine karşı da tüketicilerin özel olarak bilgilendirilmesi şartı getirilmiştir. Tüketicinin elektrik enerjisinin kesilebilmesi için son ödeme tarihinin geçmiş olması ve son ödeme tarihinin geçmesinden sonra beş günden az olmamak üzere verilen sürede tüketiciye borcun ödenmesi yönündeki ihtar gereklidir (EPHY m. 35). Ayrıca sosyal ve ekonomik sebeplerle bazı tüketiciler için elektrik enerjisinin kesilebilmesi için daha özel koşullar aranmaktadır. Bunlar kişinin yaşı, sağlığı ve ilgili mevzuat kapsamında kişiye tanınan ve o kişinin korunmasını gerekli kılan özelliğidir. Bu statüye sahip kişilerin elektrik enerjisi ancak tek bir kullanım yerine ait elektrik tüketim borcunun bir yıl boyunca aralıksız olarak üç dönem boyunca zamanında ödenmemesi ve elektrik enerjisinin kesileceğine dair bildirim yapılması halinde kesilebilir (EPHY m. 35 – m. 52/7).

Planlı ve plansız elektrik kesintileri hakkında tüketicilerin dağıtım şirketi tarafından bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu bilgilendirme hakkı yerine getirilmediğinde, dağıtım şirketi tüketiciye Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği’nin ekinde yer alan Tablo 6’daki tazminatı ödemek zorundadır (*Kalite kod no: 5*). Tazminat ödemesi tüketicinin isteğine bağlı değildir. Tazminatın dayanağı, sözleşme ilişkisinden doğan kusur sorumluluğudur. TBK m. 112’ye göre elektrik dağıtım hizmetinin verilmesi⁵¹³, dağıtım bağlantı anlaşmasına dayandığına göre, bilgilendirme yükümlülüğünü ihlal etmek dağıtım sistemi kullanıcısı bakımından bir hak doğurur. Sözleşmeye dayalı tazminatın hesabında, Kalite Yönetmeliği belirli miktar paranın ödenmesini öngörmüştür. Ancak zararın varlık ve miktarına göre kullanıcı TBK m. 114 uyarınca hesaplanacak tazminatı⁵¹⁴ da isteyebilir. Bu halde ispat yükü alacaklı üzerindedir.

⁵¹³ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 2268; NOMER Haluk N., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınları, 16. Bası, 2018, s. 362.

⁵¹⁴ NOMER, s. 362. EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 2268.

7.4. Şikâyetlerin Çözümü

7.4.1. Tüketici mahkemeleri ile tüketici hakem heyetlerinin görevi

Özel kanunlarında düzenlenen, belirli kişiler arasında meydana gelen yahut belirli özellikteki uyuşmazlıkları görmek üzere kurulan mahkemeler, özel mahkemeler olarak adlandırılır. TKHK'nin 73'üncü maddesinde tüketici işlemleri ve tüketiciye ilişkin uygulamalardan doğan uyuşmazlıklarda tüketici mahkemeleri görevlendirilmiştir.

Özel mahkeme niteliğindeki tüketici mahkemeleri ve genel mahkemeler arasında görev ilişkisi bulunmaktadır⁵¹⁵. Tüketici mahkemelerinin görev alanını düzenleyen tek düzenleme TKHK m.73 değildir. TKHK'nin 83/2.maddesi uyarınca taraflardan birinin tüketici olduğu işlemlerle ilgili olarak diğer kanunlarda düzenlemenin bulunması, söz konusu işlemin tüketici işlemi olmasını engellemez. Bu bakımdan elektrik piyasasındaki perakende satış sözleşmesi, ikili anlaşma, bağlantı ve sistem kullanım anlaşmalarının da tüketici işlemi sayıldığı hallerde tüketici mahkemesinin yetkisinden söz etmek mümkündür. Yargıtay'ın konuya ilişkin olarak bazı kararları bulunmaktadır. Bu kararlarda, TKHK kapsamında tüketici işlemine atıf yapılarak abonenin TKHK kapsamında olup olmadığı incelenmekte ve görev yönünden bir karara varılmaktadır. Nitekim Yargıtay tarımsal sulama aboneliği olan davacının TKHK kapsamında ticari ya da mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek ya da tüzel kişi olmadığından bahisle uyuşmazlığın çözümü için genel mahkemeleri görevli görmüştür⁵¹⁶. Yargıtay bir başka kararında ise, davalı adına yapılan elektrik aboneliğinin işyeri ya da meskenden hangisi için yapıldığının tespit edilmesi sonrasında, aboneliğin ticari işyerine ait olduğunun tespiti halinde genel mahkemelerde; aksi takdirde tüketici mahkemelerinde uyuşmazlığın görülmesi gerektiğine karar vermiştir⁵¹⁷. Hemen belirtmek gerekir ki kaçak elektrik kullanımı, niteliği itibarıyla bir tüketici işlemi değildir. Kaçak elektrik kullanımının haksız fiil olması nedeniyle kaçak elektrik tespiti, faturalaması, tahakkuku ve bununla ilgili uyuşmazlıkların tüketici mahkemesinde çözülebilmesi mümkün değildir. Yargıtay bu konudaki benzer bir kararında; haksız fiil olarak nitelenen kaçak elektrik ile ilgili uyuşmazlığın, TKHK kapsamında yer almadığı gerekçesiyle görüm ve çözüm yerinin genel mahkemeler olduğuna hükmetmiştir⁵¹⁸.

⁵¹⁵ KURU Baki/ARSLAN Ramazan/Yılmaz Ejder, Medeni Usul Hukuku, 6100 sayılı HMK'ya Göre Yeniden Yazılmış 23. Bası, Ankara 2012, s. 177.

⁵¹⁶ Yargıtay 3. HD. E: 2015/16605, K: 2015/18338, T: 18.11.2015.

⁵¹⁷ Yargıtay 3 HD. E: 2007/6878, K: 2007/7203, T: 3.5.2007.

⁵¹⁸ Yargıtay 4 HD. E: 2006/1402, K: 2006/1402 K, T: 1.3.2006.

TKHK'nin 73.maddesinde yer alan hüküm, tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalara ilişkin uyuşmazlıkların her zaman tüketici mahkemesinde görülmesini zorunlu tutmamaktadır. Nitekim TKHK m. 68, belirlenen miktarı aşmayan tüketici işlemlerine ilişkin uyuşmazlıkların tüketici hakem heyetlerinde görülmesini kabul etmiştir. Bu başvuru zorunluluğu dava şartıdır. Hatalı şekilde tüketici mahkemesine başvurulması halinde, başvurunun usulden reddi gerekir⁵¹⁹. Tutar sınırında asıl alacak ile asıl alacağa bağlı fer'i alacakların dikkate alınması önem arz etmektedir.

TKHK m. 70/3 uyarınca tüketici hakem heyetinin kararına karşı tebliğinden itibaren on beş gün içerisinde, heyetin bulunduğu yerdeki tüketici mahkemesine itiraz edilebilir. Aynı maddenin dördüncü fıkrası uyarınca, itiraz edilen karar, esas yönünden kanuna uygun ve fakat kanunun uygulanmasında hata varsa itirazın kabulü gerekir. Kanuna uygun olmayan husus yeniden yargılama yapılmasını gerektirmiyorsa, mahkeme evrak üzerinden kararı değiştirerek yahut düzelterek onayabilir. Karar usule ve kanuna uygun fakat gerekçe doğru kabul edilmezse, gerekçe değiştirilir veya düzelterek onama kararı verilir. Maddede, hakem heyeti kararlarının hukuka uygun bulunmadığı hallerde ne yapılacağı belirlenmemiştir. Ancak hakem heyetinin görev alanına girmeyen bir konuda mahkeme kararı iptal etmeli ve esas hakkında bir karar vermemelidir. Nitekim Yargıtay'ın görüşü de bu yöndedir⁵²⁰.

Elektrik piyasasında bir tarafını tüketicinin oluşturduğu, tüketici işlemi kabul edilen uyuşmazlıkların her yıl belirlenen sınırın altında kalması halinde uyuşmazlığın çözümü için önce tüketici hakem heyetine başvurulması zorunludur. Elektrik piyasası tüketicisinin hakem heyeti kararlarına karşı tüketici mahkemesinde itiraz etme hakkı da bulunmaktadır.

7.4.2. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri

TKHK'nin 68'nci maddesinin son fıkrasına bakıldığında, tüketicilerin alternatif çözüm mercilerine başvurmasının önünde bir engel olmadığı düzenlenmiştir. Alternatif uyuşmazlık yöntemleri tüketici işlemleri bakımından da kabul edilmiştir. Bu bakımdan müzakere, arabuluculuk ile uzlaşma gibi yöntemler birer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak tüketici işlemlerine ilişkin uyuşmazlıklarda kullanılabilir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden en sık ve etkin kullanılanı arabuluculuk ve uzlaşmadır.

⁵¹⁹ TUTUMLU Mehmet Akif, 6502 sayılı TKHK'ya Göre, Tüketici Hakem Heyetlerinin Yetki ve Görev Sınırları, Terazi Hukuk Dergisi, C.9, S.89, 2014, s. 116.

⁵²⁰Yargıtay 11. HD, E: 2013/17905, K: 2014/165, T: 7.1.2014.

Elektrik piyasasında tüketici işlemlerine ilişkin uyuşmazlıklarda, yukarıda belirtilen yöntemlerin tamamı kullanılabilmesi gibi taraflar, serbestçe öngörecekları diğery alternatif uyuşmazlık çözümlü yöntemlerini de uygulayabilirler.

7.4.3. Dava şartı arabuluculuk

7251 sayılı Kanun⁵²¹ ile TKHK'ye 73/A maddesi eklenmiştir. Madde uyarınca, tüketici hakem heyetlerinin görevindekiler hariç olmak üzere, aynı maddede belirtilen tüketici işlemlerine ilişkin olarak dava şartı arabuluculuk müessesesi getirilmiştir. Maddenin yürürlüğe girmesinden sonra; tüketici mahkemesinde dava açılacak olan uyuşmazlıklar, zorunlu arabuluculuğa dâhil olan uyuşmazlıklar ve tüketici hakem heyetine başvurulacak uyuşmazlıklar şeklinde üç tür başvuru türü ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan oldukça kompleks bir başvuru sistemi getirilmiş olup tüketicinin bunlardan hangisine başvurması gerektiğini tespit edebilmesi güçlük arz etmektedir. Bu durum kanımızca hak arama özgürlüğünü de olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra madde, hakem heyetlerinin sınırına dâhil uyuşmazlıklarda, dava şartı olan zorunlu arabulucuya başvurulmayacağını düzenleyerek bu konuda ortaya çıkan yorum farklılıklarına da son vermiştir (m. 73/A-1.a).

Elektrik piyasasında tüketici işlemi olan her uyuşmazlık için öncelikle uyuşmazlığın parasal limitine bakılması gerekmektedir. Parasal limit hakem heyetlerinin limitinde ya da daha aşağıdaysa bu halde hakem heyetine başvurulması zorunludur. Parasal limit, hakem heyetleri için belirlenen limitten yukarıdaysa bu halde tüketici, TKHK m. 73/A kapsamındaki uyuşmazlıkları tek tek inceleyecek, dava şartı arabuluculuk kapsamında yer alanlarda, dava açmadan önce zorunlu arabuluculuk müessesesine başvuracaktır.

7.4.4. Elektrik piyasasına özgü şikâyet mekanizması

Elektrik piyasasında dağıtım ve görevli tedarik şirketlerinin tüketicilerin şikâyetlerini iletebilecekleri 7/24 hizmet veren tüketici hizmetlerinin bulunması zorunludur. EPDK tarafından yayımlanan Elektrik Dağıtım Şirketleri ile Görevli Tedarik Şirketleri Çağrı Merkezleri Hizmet Kalitesi Standartlarına İlişkin Usul ve Esaslar⁵²²'in “Çağrı Merkezi”ni düzenleyen 5/ç maddesinde, şikâyetlerin belirlenen konu başlıklarına ve sıklıklarına göre

⁵²¹ 22.07.2020 tarihli ve 7251 sayılı Kanununun 59.maddesi ile TKHK'ye 73/A maddesi olarak “dava şartı olarak arabuluculuk” müessesesini getirmiştir. Kanun, 28.12.2020 tarihli ve 31199 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁵²² 29.12.2020 tarihli ve 31349 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

tasnif edileceği düzenlenmiştir. EPTHY m.55/5 uyarınca sınıflandırılan şikâyetler EPDK'ye raporlanmaktadır.

Tüketicilerin tüketici hizmet merkezileri tarafından alınan başvuru ve şikâyetlerinin on beş iş günü içinde çözülememesi halinde Elektrik Piyasasında Dağıtım ve Perakende Satış Faaliyetlerine İlişkin Kalite Yönetmeliği'nin ekinde yer alan Tablo 6 A/6. ve Tablo 10.1 uyarınca tüketiciye tazminat ödenmesi zorunludur. Bu tazminatın ödenmesinde TKHK kapsamında yer alan tüketici ile bu kapsamda olmayan tüketici arasında bir ayırım bulunmamaktadır.

EPDK, tüketici şikâyetlerini, mevzuata aykırılık iddiası ile kendisine başvurulduğunda incelemektedir (EPTHY m. 55/3). Her ne kadar Türkiye'de bir enerji ombudsmanlığı bulunmasa da EPDK'nin tüketici şikâyetini ele alması ve çözümlenmesi kanaatimizce bir ombudsmanlık faaliyetidir. Elektrik piyasasında ilgili tüzel kişiden yanıt alamayan kişi dilerse EPDK'ye de başvurabilir.

7.5. Elektrik Kesintisi ve Hizmet Kalitesi

7.5.1. TKHK kapsamında ayıp

Bir tüketici işlemi ya da uygulamasının konusu taşınır ya da taşınmaz mallar ile gayri maddi mallardan oluşmuyorsa, bu işlemin hizmet olduğu kabul edilmektedir. TKHK'nin 3/d maddesinde hizmet, bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan veya yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işlemi olarak tanımlanmıştır.

TKHK'nin 13'üncü maddesinde ayıplı hizmet iki fıkroda düzenlenmiştir. İlki, ayıplı hizmetin sözleşmede belirlenen sürede başlamamasıdır. Aynı zamanda, tarafların kararlaştırmış oldukları objektif olarak olması gereken nitelikleri taşımaması da sözleşmeye aykırı hizmettir.

Ayıplı mallara ilişkin düzenlemelerin benzeri olan ayıplı hizmete dair düzenlemelerdeki ayıp kavramı, hizmetin taşıdığı vasıflar ile taşınması gereken nitelikleri arasındaki fark olarak tanımlanabilir. Hizmetin taşınması gereken nitelikler belirlenirken, ayıplı malların tespitindeki gerekli ve taahhüt edilen nitelikte olma kavramından yararlanılabilir.

Bir malın ya da hizmetin satışından beklenen amacı temin edecek gerekli nitelikleri taşınması dürüstlük kuralının gereğidir. Satıcı bu gerekli özelliklerin eksikliğini bilmese ya da taahhüt etmese de bunlardan sorumludur.

Doktrinde, ayıplı ifanın sözleşmeye aykırı ifanın içerisinde yer alan bir kavram olduğundan hareketle TKHK’de ifa ile ilgili maddelerde sözleşmeye aykırılığın vurgulandığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda, sözleşmeye aykırılık ayıplı ifayı içerebileceği gibi, eksik ifa ve geç ifanın da ayıplı ifa kapsamına alınması gerekir⁵²³.

Ayıp, esaslı – esaslı olmayan, açık-örtülü ayıp şeklinde çeşitli ayrımlara tabi tutulmakla birlikte, söz konusu sınıflandırmaların ayıbın tespitine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır; ancak seçimlik hakların kullanılması açısından ayıbın türleri önemlidir.

7.5.2. TBK kapsamında gereği gibi ifa etmeme

Gereği gibi ifa etme, borca uygun bir şekilde edimin tam ve doğru şekilde yerine getirilmesidir. Gereği gibi ifa, borçlanılan edimin tüm unsurlarıyla yerine getirilmesidir. Edim, ifa eden tarafından kararlaştırılan zamanda, nitelikte ve miktarda yerine getirilmediğinde edimin gereği ifa edilmemesi söz konusu olur. Gereği gibi ifa etmeme, kötü ifa ile yan yükümlülüklerin ihlal edilmesi halini içerir.

Kötü ifa, edimin borç ilişkisindeki niteliğe uygun şekilde tam ve doğru olarak yerine getirilememesine denilmektedir⁵²⁴. Kötü ifa, edimin özelliklerinin kötü, eksik ya ayıplı olması halidir. TBK, satış, eser ve kira sözleşmelerinde ayıplı ifayı özel olarak tanımlamıştır. Kötü ifada, imkânsızlıktan farklı olarak ifada ya da ifa teşebbüsünde bulunmaktadır. Edimin niteliği olumlu (verme ya da yapma) ve olumsuz (yapmama) şeklinde olmaktadır. Edim konusunun niteliği, borçlu tarafından taahhüt edilmekte ya da temin edilmektedir. Kötü ifa halinde alacaklı iki tür zarara uğramaktadır. İlkinde edimin ayıplı olarak ifa edilmesi nedeniyle alacaklının ifa menfaati zarara uğramaktadır. Diğerinde ise edimin ayıplı ifası nedeniyle alacaklı mal ya da şahıs varlığında zarara maruz kalmaktadır.

Yan yükümlülüklerin ihlali halinde, borç ilişkisinden doğan aydınlatma, bilgilendirme gibi dürüstlük kuralına uygun davranma yükümlülüklerinin ihlali anlaşılmalıdır. Ayrıca koruma yükümlülüklerinin ihlali de yan yükümlülüklerin ihlali manasına gelmektedir. İfaya yardımcı yükümlülüklerden en çok ihlal edileni aydınlatma ve bilgi vermek yükümlülüğüdür⁵²⁵. Borçlunun koruma yükümlülüğünün kapsamı ise edimin ifası sırasında alacaklının mal ve kişi varlığının ihlaline karşı korunmasıdır.

⁵²³ KARAKOCALI Ahmet/KURŞUN Ali Suphi, Tüketici Hukuku (6502 sayılı Kanun ve İlgili Yönetmeliklere Göre), İstanbul, 2015, s. 14.

⁵²⁴ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 2243 vd.

⁵²⁵ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 2245.

Sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde, gereği gibi ifa etmemenin koşulları (i) borca aykırı bir davranışın varlığı (ii) zararın doğmuş olması (iii) borca aykırı davranış ile zarar arasında illiyet bağı bulunması ve (iv) borçlunun sözleşmeyi kusurlu olarak ihlal etmesi yer almaktadır. Bu halde, sözleşmeyi ihlal eden borçlunun alacaklıya verdiği zararın tazmini TBK m. 112’de düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, borçlu, borcu hiç veya gereği gibi ifa etmediği takdirde kendisine hiçbir kusurun yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe, alacaklının bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür.

7.5.3. Elektrik piyasasında ayıp kavramı

Evrensel hizmet, bir teşebbüse uygulanan bir dizi yükümlülükler bütünüdür⁵²⁶. Bu hizmet fiyat, kalite, karşılanabilirlik, ulaşılabilirlik ve süreklilik şeklinde ifade edilebilecek bazı temel özelliklere sahiptir⁵²⁷. Avrupa Birliği’nde elektrik enerjisinin evrensel bir hizmet olduğuna dair düzenlemelere 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi’nde⁵²⁸ yer verilmişken Türk Hukuku’nda elektrik enerjisinin “*evrensel hizmet*”⁵²⁹ olduğuna dair açık bir ifade bulunmamaktadır. Ancak kaliteli ve sürekli olarak elektrik enerjisine ulaşma kavramı, kanımızca her ne kadar adı açıkça zikredilmese de buna yönelik tedbirlerin alınmasına yönelik düzenleme iradesi, bu hizmetin Türk Hukuku’nda da kabul edildiğini göstermektedir.

Elektrik piyasasında tüketici haklarının en başında kesintisiz, sürekli ve kaliteli elektrik enerjisine erişim hakkı gelmektedir⁵³⁰. Bu hak elektrik piyasasında başta EPK olmak üzere, pek çok ikincil mevzuatta da korunmaya çalışılmıştır. EPK⁵³¹’nin “*amaç*” başlıklı 1’inci maddesi ile elektriğin kaliteli, yeterli, düşük maliyetli, sürekli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketiciye sunulmasını sağlayacak bir elektrik piyasası yapısının kurulması öngörülmüştür. 4628 sayılı mülga Elektrik Piyasası Kanunu’nda, elektrik enerjisinin

⁵²⁶ SAUTER Wolf, Public Services in EU Law, Cambridge University Press 2014, s. 10.

⁵²⁷ CARTER, Kennet, Universal Service and State Aid in the European Union in the Era of NGN, Nextcom vol. 2/2010, s. 16; MAZIARZ Aleksander, Universal Services in EU Law in the Era of Liberalization, European Scientific Journal April 2015 /SPECIAL/ edition ISSN: 1857 – 7881 (Print) e - ISSN 1857- 7431, s. 1.

⁵²⁸ 2019/944 sayılı Elektrik Direktifi’nde, mesken ve küçük ölçekli tüketicilerin ayrımcı olmayan bir yöntemle, rekabetçi, kolay, şeffaf ve kıyaslanabilir şekilde elektrik tedarik edilmesine hakkı olduğu belirtilmektedir (m. 27 – Universal Services)

⁵²⁹ “Evrensel hizmet” hizmet sağlayıcılar tarafından sağlanması zorunlu olan genel yarar şartlarını ifade eder. Bu çerçevede, zorunu hizmete kaliteli ve makul bir fiyattan ulaşmasını sağlamak evrensel hizmetin konusunu oluşturur. Bknz: DÖĞERLİOĞLU İŞIKSUNGUR, Elektriğin Hukuki Niteliği, EÜHFD, C. XV, S. 3-4 (2011) 249-265, s. 258 (Elektrik). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebyuhfd/issue/63083/957200> erişim tarihi: 22.01.2022.

⁵³⁰ DÖĞERLİOĞLU İŞIKSUNGUR, (Elektrik), s. 95.

⁵³¹ 4628 sayılı mülga Elektrik Piyasası Kanunu’nun amaç maddesi de tüketiciyi korumayı amaçlayan aynı hüküm içerir.

kalitesizliğinden ve/veya kesintilerden kaynaklanan zarar ve hasarların tazmininin tüketicilerin muhatap olduğu lisans sahibi tüzel kişilerin lisanslarında ve sözleşmelerinde yer alacağı, ayrıca buna ilişkin bir yönetmelik çıkarılacağı belirtilmiştir (m.13/son). Bu kapsamda elektrik piyasasında tüketici haklarını koruyacak şekilde elektrik enerjisinin ticari, teknik ve tedarik sürekliliği ile kalitesini sağlamaya yönelik tedbirlerin alınması amacıyla üç yönetmelik yayımlanmıştır.

- Elektrik Piyasasında Dağıtım Sisteminde Sunulan Elektrik Enerjisinin Tedarik Sürekliliği, Ticari ve Teknik Kalitesi Hakkında Yönetmelik⁵³² (mülga)
- Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Hizmet Kalitesi Yönetmeliği⁵³³ (mülga)
- Elektrik Piyasasında Dağıtım ve Perakende Satış Faaliyetlerine İlişkin Kalite Yönetmeliği⁵³⁴.

Bu yönetmeliklerle tüketicinin kaliteli, sürekli elektrik enerjisine ulaşması, şebeke kaynaklı zararların giderilmesi, taleplerinin kısa sürede çözümlenmesine ilişkin şebeke işletmecisine karşı sahip olduğu hakları belirlenmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki tüketicinin tedarikçiler karşısındaki ticari kaliteye⁵³⁵ dair hakları yalnızca görevli tedarik şirketlerinin faaliyetlerine özgülenmiş olup piyasada serbest tüketicilere elektrik tedarik eden diğer tedarikçiler bakımından bu yönde bir yükümlülük öngörülmemiştir. Elektriğin satışında tedarikçi ile tüketici arasındaki ticari kalite, garanti edilen standartlara uyumsuzluk halinde tüketiciye ödeme yapılması anlamına gelmektedir⁵³⁶. Bu tür bir kalite parametresi, bilhassa bilgi verme, tüketici başvurularına zamanında ve kaliteli yanıt verme, tüketici şikâyetlerine cevap verme ve bunun süresi gibi standartlardan oluşabilir⁵³⁷. Belirlenen kalite standartlarının sağlanamaması halinde tüketiciye tazminat ödenmesi gerekmektedir.

⁵³² 12.09.2006 tarihli ve 26287 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁵³³ 21.12.2012 tarihli ve 28504 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁵³⁴ 29.12.2020 tarihli ve 31349 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁵³⁵ Perakende satış faaliyetine özgülenen ticari kalite tablosu, Elektrik Piyasasında Dağıtım ve Perakende Satış Faaliyetlerine İlişkin Kalite Yönetmeliği’nde, Tablo 10’da gösterilmiştir.

⁵³⁶ Quality of Electricity Supply: Initial Benchmarking on Actual Levels, Standards and Regulatory Strategies, Council of European Energy Regulators Working Group on Quality of Electricity Supply, s. 10-12.

https://regulationbodyofknowledge.org/wp-content/uploads/2013/03/CouncilofEuropeanEnergyRegulators_Quality_of_Electricity.pdf, erişim tarihi:22.02.2021.

⁵³⁷ Ticari kalite, tedarik öncesindeki faaliyetler ile tedarik sözleşmesi sırasındaki hizmetler bakımından belirlenebilir. Bu kalite parametresi, elektriğin dağıtılması ve satılması için ayrı ayrı belirlenebilir. Nitekim gerilim problemleri, sayaç okuma, bağlantı gibi konular dağıtım faaliyetine özgülenebilirse de tüketiciye zamanında yanıt verme, tüketici hizmet merkezlerinin kalitesi konuları ise hem dağıtım hem satış faaliyeti bakımından geçerlidir. Bknz: Quality Of Electricity Supply: Initial Benchmarking On Actual Levels, Standards And Regulatory Strategies, Council of European Energy Regulators Working Group on Quality of Electricity Supply, s. 15-16.

Elektrik piyasasında elektrik satışına ilişkin olarak tedarik sürekliliği ve teknik kalite belirlenmemiş; ticari kalite ise yalnızca görevli tedarik şirketleri tarafından sunulan perakende satış hizmeti bakımından ele alınmıştır. Satış faaliyetine özgü ticari kalitenin kapsamı, yalnızca düzenlemeye tabi tarifelerden elektrik enerjisi alan tüketicileri korumaya yöneliktir. Düzenlemeye tabi tarifeler ise son kaynak tedariki kapsamında elektrik enerjisi alan tüketiciler ile serbest olmayan tüketicileri kapsamaktadır. Ancak yeşil tarife kapsamında, sosyal sorumluluk ve yüksek çevre bilinciyle, diğer tarifelere nazaran daha yüksek olan birim fiyattan enerji alan tüketicilerin de bu kapsamda olduğunu belirtmek gerekir.

Dağıtım faaliyetine özgülenen kalite faktörlerinin başında elektrik enerjisinin tedarik sürekliliği ile elektrik şebekesinde sunulan elektrik enerjisinin teknik kalitesi gelmektedir. Tedarik sürekliliği, elektrik kesintilerindeki süre ve sıklık bakımından ele alınmaktadır. Kesintiye maruz kalınan süre de başka bir kalite standardı olarak belirlenmiştir. Diğer taraftan, elektrik enerjisinin teknik kalitesi, gerilimin frekansı, genliği, dalga şekli ve üç faz simetrisi bakımından ölçülmektedir. Kalite parametrelerine uyum sağlanmadığı hallerde, tüketiciye tazminat ödenmesi öngörülmüştür. Ödemeler, görevli tedarik şirketleri ile dağıtım şirketleri tarafından kendileri için belirlenmiş parametrelere aykırılık ölçüsünde ilgisi tarafından yerine getirilmektedir.

Dağıtım faaliyetinin Elektrik Piyasasında Dağıtım ve Perakende Satış Faaliyetlerine İlişkin Kalite Yönetmeliği'nde ("Kalite Yönetmeliği"), her bir parametre özelinde belirlenen standartların sağlanamaması ayrı ayrı (i) ticari kalite tazminatı, (ii) tedarik sürekliliği tazminatı, (iii) uzun süreli kesinti tazminatının elektrik dağıtım sistemi kullanıcılarına ödenmesini gerekli kılmaktadır. Şebekeye özgü tazminatlar, yalnızca dağıtım şirketi açısından belirlenmişse de, elektrik iletim faaliyetinden kaynaklanan tazminatlar da, iletim lisansı sahibin tüzel kişiye rücu edilebilir⁵³⁸. Tazminatların ödenmesinde "*kullanıcı*"⁵³⁹'nın başvuru şartı aranmamıştır. Ödemeler, kalite parametrelerine uyumsuzluk üzerine resen ilgili dağıtım şirketi ya da görevli tedarik şirketi tarafından yapılmaktadır. Tazminat ödenmemesi halinde, ödenmeyen tazminat tutarları, dağıtım şirketlerinin elektrik piyasası

⁵³⁸ İletim kaynaklı kesintilerin iletim lisansı sahibi tüzel kişiye rücu edilebilmesi yalnızca uzun süreli kesintiye özgülenmiştir. Elektrik Piyasasında Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Kalite Yönetmeliği (m. 18/11): "*Bu madde kapsamındaki uzun süreli kesinti tazminatlarına ilişkin olarak; iletim kaynaklı kesintiler nedeniyle kullanıcılara ödenecek tazminat, dağıtım şirketi tarafından iletim sistemi şebeke işletmecisine rücu edilebilir.*"

⁵³⁹ Kullanıcı, Kalite Yönetmeliğinde (m.3/1-aa), elektrik dağıtım sistemini kullanan gerçek veya tüzel kişi olarak tanımlanmıştır. Dağıtım faaliyeti bakımından sağlanacak hizmetin kalitesinde serbest / serbest olmayan tüketici ayrımı yapılmamıştır.

faaliyetlerinden elde etmeleri öngörülen sistem işletim gelir tavanından kesilmektedir (Kalite Yönetmeliği m.27/5).

Elektrik piyasasındaki tazminatlar, hizmetin ayıplı şekilde sunulması nedeniyle öngörülmüştür. Ayıp, satın alınan ürünün ya da hizmetin niteliğinin, ondan beklenen özellikte olmamasına sebep olan, onun yararını azaltan ya da bütünüyle ortadan kaldıran durumu ifade eder⁵⁴⁰. Ayıba karşı sorumluluk, taraflar arasındaki hukuki ilişkiye dayanmaktadır⁵⁴¹. Bu ilişki, sözleşmeye dayalı bir ilişkidir. Dağıtım şebekesindeki sorumluluğunun hukuki dayanağı, “bağlantı anlaşması” iken; görevli tedarik şirketi tarafında ise “perakende satış sözleşmesi”dir. Diğer tedarikçiler bakımından ise her ne kadar Kalite Yönetmeliği’nde öngörülme de kanımızca TBK m. 112 uyarınca ayıptan sorumluluk hükümlerine başvurulabilir⁵⁴².

Elektrik şebekesinden kaynaklı olarak gerilim dalgalanmaları, kesinti, kullanıcının cihazlarında arıza ve bozulma meydana gelmesi, başvurunun zamanında yanıtlanmaması, bir hakkın zamanında yerine getirilmemesi halleri “ayıp” olarak nitelendirilmelidir. “Kötü ifa” olarak nitelendirilecek bu hallerde, kullanıcı ifa menfaatinde⁵⁴³ zarara maruz kalabilir ya da diğer mal varlığı değerinde ek bir zarara uğramış olabilir. İlkinde, elektrik enerjisini istenilen kalitede, sürede ve nitelikte alamama söz konusu iken, ikincisinde teçhizatı ortaya çıkan zarardan söz edilir. İfa etmeme, elektrik kesintileri nedeniyle kullanıcının sözleşme kapsamında taahhüt edilen elektrik enerjisine ulaşamaması halidir. Bu durum, sözleşmeden doğan bir zarardır ve giderim usulünde borca aykırı bir davranış ile zararın doğmuş olması aranır⁵⁴⁴.

Ayıplı ifa, ayıp nedeniyle istenilen kalitede elektrik enerjisinin ya da hizmetinin sağlanamaması veya kullanıcı teçhizatında ortaya çıkan zarardır⁵⁴⁵. Bu zararların tazmini, kullanıcıya bir miktar ödeme yapılmasını içerecek şekilde olabileceği gibi, teçhizat arızalarında ise teçhizatın bedelini ödeme ya da cihazı tamir ettirme şeklinde de gerçekleşebilir. Kalite Yönetmeliği’nde ürünün yenisi ile değiştirilmesi için dağıtım lisansı sahibi tüzel kişiye sorumluluk yüklenmemiştir. 6502 sayılı TKHK’de (m. 13-14), ayıplı

⁵⁴⁰ EDİS, Seyfullah: Türk Borçlar Hukukuna Göre Satıcının Ayıba Karşı Tekeffül Borcu, Ankara 1963, s. 7; TANDOĞAN, s. 163; BİLGE Necip, Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, Ankara 1971, s.73.

⁵⁴¹ EDİS, s. 8; TANDOĞAN s. 164.

⁵⁴² KILIÇOĞLU, s. 745 vd.

⁵⁴³ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 2243

⁵⁴⁴ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 2244.

⁵⁴⁵ DÖĞERLİOĞLU İŞIKSUNGUR, Özlem, Avrupa Birliği Elektrik Piyasasında Tüketicinin “Ayıba” Karşı Korunması, s. 113 (Ayıp). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46836/587234> erişim tarihi: 10.12.2021.

hizmet, “sözleşmede belirlenen süre içinde başlamaması veya taraflarca kararlaştırılmış olan ve objektif olarak sahip olması gereken özellikleri taşınamaması nedeniyle sözleşmeye aykırı olan hizmettir.” şeklinde tanımlanmış, ücretsiz onarım, sözleşmeden dönme veya ayıp oranında bedelden indirim tüketiciye tanınan seçimlik haklar arasında sayılmıştır. Elektrik dağıtım hizmeti bakımından sözleşmeden dönme ve bedelden indirim hakkı, verilen hizmetin zorunlu bir hizmet niteliğinde olması gereği kullanılamasa da ücretsiz onarım hakkı, Kalite Yönetmeliği’nin kullanıcı teçhizatlarındaki zararın giderimi (m.26) usulünde ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Ayrıca bedelden indirim hakkının da kullanılamaması, EPK m. 17 uyarınca dağıtım hizmetinin bedelinin düzenlemeye tabi olmasından ve tarafların bu bedel dışında başka bir bedel üzerinde anlaşamamalarından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan bağlantı anlaşması ve perakende satış sözleşmesi sürekli edimli bir sözleşme olduğu için sözleşmeden dönme hakkı kullanılamaz. Ancak görevli tedarik şirketi bakımından öngörülen ticari kalitenin sağlanamaması halinde, serbest olmayan tüketiciler bakımından görevli tedarik şirketinin son kaynak tedarikçisi olarak atanmış olması nedeniyle sözleşmenin feshi ve bedelden indirim de söz konusu değildir. Bu durumda, Kalite Yönetmeliğinde, ticari kalite kapsamına alınan kalite parametreleri bakımından tüketiciler ticari kalite tazminatına hak kazanırlar. Kapsama alınmayan kalite tazminatları nedeniyle bir sorumluluk meydana geldiğinde, kanımızca TBK m.112 uyarınca maddi zararın talep edilebilmesi gerekir. Bu zarar, sözleşmenin hiç veya gereği gibi ifa edilmemesinden kaynaklanan müspet zarardır⁵⁴⁶. TBK m. 112’deki giderim usulü kusur esasına dayalı bir sorumluluk türüdür⁵⁴⁷. Ancak kullanıcı, TBK m. 116 gereği⁵⁴⁸ bir kusursuz sorumluluk türü olan yardımcı kişiler nedeniyle de dağıtım şirketini sorumlu tutabilir. Bu durum, örneğin sayacın fazlarının yanlış bağlanması nedeniyle meydana gelen akımdan, kullanıcı cihazlarının bozulması halinde mümkün olabilir.

Sunulan elektrik hizmeti, ayıplı olarak ifa edildiği için TBK m. 112 vd. gereğince ayıptan doğan sorumluluk hükümleri uygulama alanı bulacaktır⁵⁴⁹. Kalite Yönetmeliği’nde ayıptan doğan sorumluluk süresi, ayıbın gerçekleştiği tarihten itibaren otuz günlük süreye tabi kılınmıştır. Ancak bu sürenin aşılması halinde de genel hükümler dairesince (TBK m. 112), zararın öğrenilmesinden itibaren on yıllık zamanaşımı süresinde (TBK m. 146) zararın giderilmesinin istenebileceği düşünülmektedir.

⁵⁴⁶ İNAN, s. 474; TUNÇOMAĞ, s. 806; EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 2244.

⁵⁴⁷ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 2244.

⁵⁴⁸ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 2245; NOMER, s. 346.

⁵⁴⁹ NOMER, s. 362; EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 2244.

Elektrik piyasasında ayıptan sorumluluk, dağıtım ve görevli tedarik şirketleri bakımından öngörülmüştür. Özel direk hat tesisi⁵⁵⁰ hali dışında, üreticinin ya da diğer tedarikçilerin ürünün ayıplı olmasından kaynaklanan sorumlulukları bulunmamaktadır⁵⁵¹. Bu durum, elektrik şebekesinde nakledilen elektriğin kimin tarafından üretilerek sisteme verildiği ya da elektrik tedarikinin hangi şirket tarafından yapıldığının bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Doktrinde üreticinin ayıplı ifasıyla ilgili olarak ileri sürülen sorumluluklarına⁵⁵² bu açıdan katılmak mümkün değildir.

Yan edim yükümlülükleri arasında yer alan bilgilendirme ve aydınlatma yükümlülüğüne de elektrik piyasasında yer verilmiştir. Aynı zamanda sağlayıcı ya da hizmet sunan bakımından elektrik tüketicisini koruyucu edim yükümlülükleri de getirilmiştir. Örneğin planlı elektrik kesintisinden önce tüketicinin en az kırk sekiz saat önce bilgilendirilmesinin zorunluluğu, onun tüketiciyi tedbir almaya sevk edecek bilgilendirme ve aydınlatma yükümlülüğünü oluşturmaktadır (Kalite Yönetmeliği m. 3/1-e). Bu yükümlülüğün ihlali halinde tüketicinin elektrik dağıtım şirketinden Kalite Yönetmeliği uyarınca tazminat alma hakkı bulunmaktadır (Kalite Yönetmeliği Tablo 6/A – Dağıtım Şirketi Ticari Kalite Tablosu m.5).

⁵⁵⁰ BSKY (m. 3/1-ö): “Yapılacak sistem kontrol anlaşması hükümlerine göre üretim lisansı sahibi bir tüzel kişinin üretim tesisi ile müşterileri ve/veya iştirakleri arasında elektrik enerjisi naklinin sağlanabilmesi veya üretim lisansı sahibinin sınırdan yer alan illerde kurduğu üretim tesisinde ürettiği elektriği iletim veya dağıtım sistemine bağlantı tesis etmeden ihraç edebilmesi amacıyla, iletim veya dağıtım şebekesi dışında ulusal iletim veya dağıtım sistemi için geçerli standartlara uygun olarak tesis edilerek işletilen hattı”

⁵⁵¹ Elektrik ve gazda kalite denilince, kötü veya iyi elektrik olarak bahsedilemez. Çeşitli sebeplere bağlı olarak elektrikteki gerilim dalgalanması ayıp olarak nitelenir. Bknz: GÜVEN, Kudret, Enerji Sağlayan İşletmelerin Elektrik ve Gazdan Doğan Sözleşme Dışı Sorumluluğu, Yargıtay Dergisi, OCAK — 1975, YIL: 13. SIRA SAYI: 51, 259-278, s. 262, <http://www.yargitaydergisi.gov.tr/dergiler/yd/temmuz1987.pdf> erişim tarihi: 22.03.2022.

⁵⁵² HAVUTÇU Ayşe, Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu, Ankara 2005, s. 70.

8. ELEKTRİK PİYASASINDA SUNULAN SÖZLEŞMELER VE HUKUKİ NİTELİKLERİ

8.1. Elektrik Sözleşmelerinin Genel Özelliği

8.1.1. Borç sözleşmesi olması

Bir kişiyi diğer bir kişiye karşı bir edim yükümlülüğü altına sokan hukuki ilişkiye borç denilmektedir. Borçlunun yerine getirmekle yükümlü olduğu, alacaklının ise borç ilişkisine dayanarak talep hakkı olan davranışa “*edim*” adı verilmektedir. Borç sözleşmeleri, taraflar arasında borç ilişkisi kuran, bir borç ve alacak doğuran sözleşmelerdir⁵⁵³. Sözleşmeden doğan edim yükümlülüğü asli ve tali edim yükümlülüğü olarak ikiye ayrılmaktadır. Asli edim, sözleşmenin tipini belirlerken, tali edim yükümlülükleri ise esaslı olmayan ve taraflarca serbestçe belirlenen, borçlusunun yerine getirmekle mükellef olduğu yan borçlara denilmektedir.

Borç sözleşmeleri, borçlar hukuku sözleşmelerinden farklı bir anlam taşımaktadır. Borç sözleşmesi mutlaka bir borç ilişkisi kurar. Bunun sonucunda da borç – alacak doğar. Buna rağmen, her borçlar hukuku sözleşmesi borç doğurmaz. Örneğin ikale, alacağın devri, ibra sözleşmeleri bir borç doğurmamalarına rağmen, borçlar hukuku sözleşmesidirler. Borç sözleşmelerine dair kurallar, kıyas yoluyla diğer sözleşmeler için de uygulanabilirler⁵⁵⁴.

Aşağıda ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz üzere, elektrik piyasasındaki sözleşmelerin tamamı, taraflar arasında bir borç ilişkisi meydana getirmektedir.

8.1.2. İsimli sözleşme olması

Kanunda düzenlenmiş borç sözleşmelerine “*isimli sözleşme*” adı verilmektedir. Bu sözleşmelerin diğer adı “*tipik*” sözleşmedir. İsimli sözleşmeler TBK’nin “*özel borç ilişkileri*” kısmında yer almaktadır. TBK’de vekâlet, kira sözleşmeleri düzenlenmişken, İş Kanunu’nda hizmet sözleşmesi, TMK’de ise miras sözleşmesi düzenlenmiştir.

İsimli sözleşmeler ise TBK’de ya da başka bir kanunda düzenlenmemiş sözleşmelerdir. İsimli sözleşmeler, TBK’deki irade özerkliğinden kaynaklanmaktadır. Taraflar TBK’nin 27’nci maddesine aykırı olmamak kaydıyla diledikleri kadar sözleşme kurabilirler.

⁵⁵³ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 262.

⁵⁵⁴ KILIÇOĞLU s. 30; EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 262

Kanun koyucunun bir sözleşmeyi adlandırmış olması ve düzenlenmiş olması o sözleşmeyi isimli sözleşmeler kategorisine sokmaktadır. Düzenlemeden amaç sözleşmenin herhangi bir kanunda yalnız isminin zikredilmiş olması değil, tanımının, esaslı unsurlarının, sözleşmenin tipini oluşturan asli edimlerin, tarafların hak ve borçlarının kanunda yer almasıdır. Ön sözleşme (TBK m.29), miras paylaşma sözleşmesi (TBK m. 676) kanunda zikredilmiş olmakla birlikte bu sözleşmelerin esaslı unsurları ve asli edimleri düzenlenmemiştir. Bu nedenle bu sözleşmeler isimli hale gelmemiştir.

Sözleşmenin esaslı noktaları objektif ve sübjektif esaslı noktalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sözleşmenin objektif esaslı noktaları kanun tarafından belirlenen o sözleşmeye özgü asli (kurucu) unsurlardır⁵⁵⁵. Sözleşmenin isimli olduğunun kabul edilebilmesi için “*essentialia negotii*” nin (esaslı unsur) kanun tarafından belirlenmiş olması gerekir⁵⁵⁶. Genel olarak bu kavram, sözleşmenin birinci derecedeki önemli noktalarını ifade etmektedir. Bir sözleşmenin esaslı noktaları, sözleşmenin uygulama alanının sınırlarıyla değil, onun temelini biçimlendirmekle ifade edilebilir⁵⁵⁷. Sözleşmenin esaslı unsurları dışında kalan noktaların içerikleri sözleşmeyi isimli ya da isimsiz hale getirmez. Bir sözleşmenin esaslı noktaları kanunla düzenlenmişse söz konusu sözleşmeler isimli sözleşme olarak kabul edilmektedir.

Birden fazla sözleşmeye ait unsurların bir araya getirilmesi sonucunda yeni bir sözleşmenin esaslı unsurları içerecek şekilde kanunda düzenlenmesine “*isimli karma sözleşme*” adı verilmektedir. İsimli karma sözleşme, objektif unsurları kanunda düzenlenmiş olması nedeniyle bir isimsiz sözleşme değildir. Bu sözleşme tipine olarak TBK’nin 472’nci maddesinin 1’inci fıkrasında yer alan malzeme sağlama borcunun yükleniciye ait olduğu eser teslim sözleşmesi örnek verilebilir⁵⁵⁸.

İsimsiz sözleşmeler; karma sözleşmeler ve kendine özgü (*sui generis*) sözleşmeler olarak ikiye ayrılmaktadır⁵⁵⁹. Kısmen ya da tamamen düzenlenmemiş unsurları bünyesinde bulunduran sözleşmelere *sui generis* (kendine özgü) sözleşmeler adı verilir⁵⁶⁰. “*Sui generis*” sözleşme, kanunda düzenlenmemiş isimsiz sözleşmelere ait asli unsurlardan oluşur⁵⁶¹. “*Sui generis*” sözleşmeler içerdiği unsur veya unsurlar bakımından kanunda

⁵⁵⁵ AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşme), s. 94, 95.

⁵⁵⁶ EREN, (Özel Hükümler), s. 947 vd.; AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşme), s.33.

⁵⁵⁷ AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşme), s. 36; EREN, (Özel Hükümler), s. 949.

⁵⁵⁸ AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşme), s. 37.

⁵⁵⁹ KUNTALP, s. 13; AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşme), s.41;

⁵⁶⁰ EREN, (Özel Hükümler), s. 949 vd.; Gümüş, (Özel Hükümler Cilt I), s. 8.

⁵⁶¹ AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşme), s. 51.

düzenlenen sözleşme tiplerinde yer almayan ve tamamen yeni bir oluşumu yansıtan sözleşmelerdir. Söz konusu unsurlar karma sözleşmelerde olduğu gibi özgün bir bağlılık içerisinde birbirlerine bağlanırlar. “*Sui generis*” sözleşmeyi karma sözleşmeden ayıran şey doğrudan içerdiği özgün unsurdur. “*Sui generis*” sözleşmelere örnek olarak know - how sözleşmesi, tek satıcılık sözleşmesi, elektrik piyasasında ikili anlaşmalar örnek olarak verilebilir. Karma sözleşme; unsurları kanunda münferit olarak düzenlenmemiş, fakat kanunda düzenlenmiş sözleşme tiplerine ait unsurların, özellikle asli edimlerin, kanunun öngörmediği şekilde bir araya gelmesiyle kurulan sözleşmeler olarak tanımlanmıştır⁵⁶². Elektrik piyasasında kullanılan sözleşmelerin tamamı, herhangi bir kanunda esaslı unsurları bakımından düzenlenmemiş olduğundan, her biri isimsiz sözleşmedir.

8.1.3. İki tarafa borç yükleyen sözleşme olması

Edim ilişkisi bakımından borç sözleşmeleri, bir tarafa borç yükleyen, iki tarafa borç yükleyen ve çok tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak üçe ayrılırlar.

Bir tarafa borç yükleyen sözleşmeler de niteliği itibariyle sözleşme oldukları için her iki tarafın da karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarını açıklamaları gerekir. Bu sözleşme ilişkisinde sadece bir taraf borç altına girerken, diğer taraf karşı tarafın beyanını kabul etmekte ancak kendisi bir borç yükümlülüğünü üstlenmeden “*alacaklı*” sıfatını kazanmaktadır. Kefalet sözleşmesi ile bağışlama taahhüdü tek tarafa borç yükleyen sözleşmeler arasında yer almaktadır⁵⁶³.

İki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, taraflar birbirinin karşılıklı olarak alacaklısı ve borçlusudur. Bu tür sözleşmeler : (i) tam iki tarafa borç yükleyen, (ii) eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler olarak ikiye ayrılırlar. Tam iki tarafa borç yükleyen türde, taraflar birbirine karşı asli edim yüklenmektedirler. Edimlerin değişim ilişkisine “*synallagma*” denilmektedir⁵⁶⁴. Kira sözleşmesi, ikili anlaşma, perakende satış sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdendir. Eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde ise edimlerin değişimi söz konusu değildir. Bu türdeki sözleşmelerde, edimler birbirine bağlı değildir, birbirinin sebebi ve karşılığı değildirler. Örneğin ivazsız vekâlet sözleşmesinde, vekil vekâlet verenin bir işini gördüğü sırada yaptığı masrafları vekâlet verenden isteyebilir.

⁵⁶² AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşmeler), s. 42; OKTAY, s. 273.

⁵⁶³ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 279; KILIÇOĞLU, s. 46-47.

⁵⁶⁴ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 279; HAVUTÇU, Tam İki Taraf, s. 3.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, vekil vekillik sıfatını üstlenirken vekâlet veren ise masrafi ödemektedir. Bu ilişkide karşılıklı bir değişim yoktur.

Çok taraflı sözleşmelerde de “*synallagma*” ilişkisi bulunmamakta, taraflardan her biri borç altına girmektedir. Sözleşmeye katılanlar ortak bir amaç için bir araya gelmişlerdir. Çok taraflı sözleşmelere doktrinde *ortaklık sözleşmesi*⁵⁶⁵ örnek verilmektedir.

8.1.4. Zaman yönünden türü

Zaman yönünden sözleşmeler: ani, dönemli ve sürekli sözleşmeler olarak üçe ayrılmıştır. Ani edimli sözleşmelerde, borçlu edimini zaman içerisinde bir kerede yerine getirmekle borcundan kurtulmaktadır. Dönemli sözleşmelerde ise, edim zaman içerisinde dönemsel olarak birden çok kez yerine getirilmektedir. Sürekli sözleşmeler ise sürekli borç içerirler. Süreklilikten anlaşılması gereken, edimin kesintiye uğramadan ifası değil, yerine getirme davranışının bir bütünlük oluşturacak şekilde uzun bir zaman içerisinde yerine getirilmesidir⁵⁶⁶.

Bir borç ilişkisinin, sürekli olarak nitelendirilmesi, ilişkinin geçersizliğine uygulanacak hükümler ve ilişkinin sona erdirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Doktrinde, elektrik, su ve doğal gaz gibi sözleşmelerin sürekli borç ilişkisi doğurduğu kabul edilmektedir⁵⁶⁷. Ancak kanaatimizce bu niteleme geleneksel elektrik sözleşmeleri bakımından geçerliyse de örneğin ileri tarihli teslimat sözleşmesinde teslimat bir kere yapıldığında sözleşme ilişkisi sona ermektedir. Diğer taraftan emisyon satışı ile YEK-G belgesinin de alınıp satılmasında edim bir kerede yerine getirilmektedir. Geleneksel elektrik tedarik sözleşmelerinin ise sürekli edim içerdikleri konusunda tereddüt bulunmamaktadır.

8.1.5. Genel işlem koşulu içeren sözleşme olması

Sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmeler nedeniyle bireysel sözleşmelerin yanı sıra, kitle sözleşmeleri veya formüler sözleşme adındaki yeni tip sözleşme modellerini doğmuş, sözleşmeler hukukunda tam irade özgürlüğü kavramı da giderek zayıflamaya başlamıştır. Düzenleyenin ileride kullanacağı çok sayıdaki benzer sözleşmelerde tek taraflı hazırlayarak diğer yana sunduğu hükümlere genel işlem koşulları adı verilmektedir.

⁵⁶⁵ ÇELEBİ ÇAKIR Betül, Joint Venture’in Hukuki Niteliği, YBHD, Yıl 2, Sayı 2017/2, s. 97–126, s. 113. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/337025>, erişim tarihi: 11.03.2022.

⁵⁶⁶ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 285; KUNTALP, s. 15; ALTINOK ORMANCI, s. 20.

⁵⁶⁷ KUNTALP, s. 15; AYRANCI, (Enerji), s. 203.

Türk Hukuku'nda TBK'de ve TKHK'de genel işlem koşulları ile bu koşulların denetlenmesine dair hükümler yer almaktadır. TBK m. 20 vd. maddelerinde yer alan genel işlem koşulları, sözleşmenin bir tarafının sözleşmeyi tek yanlı hazırlanması ile sözleşme hükümlerinin pazarlık edilmeden karşı tarafça imzalanmış olması şeklinde ifade edilecek iki temel kritere dayanmaktadır.

Taraflar sözleşmenin tamamını ya da bir kısmını müzakere edebilmişlerse, bu halde sözleşme, genel işlem koşulu içerse dahi, artık standart değil, bireysel olarak kabul edilmelidir. TBK m. 20/4 uyarınca sundukları hizmetleri kanunun veya yetkili makamların verdiği izne dayalı olarak yürüten kişi ya da kuruluşların hazırladıkları sözleşmelere de genel işlem koşulu ile ilgili hükümler uygulanacaktır. Genel işlem koşulundan bahsedebilmek için karşı tarafın sözleşmenin içeriğine müdahale edememiş olması gerekmektedir. Eğer iki taraf sözleşme hükümleri üzerinde tartışarak ve uzlaşa ile sözleşme koşullarını belirlemişlerse, TBK m. 27 dışındaki denetim hariç olmak üzere, sözleşme başka bir denetime konu edilmez.

TBK'nin genel işlem koşullarına dair hükümleri, tüketici işlemi sayılmayan diğer sözleşme ilişkilerine uygulanırken, taraflardan birinin tüketici olduğu sözleşmelerdeki genel işlem koşulları ve müzakere edilmemiş bireysel sözleşme hükümlerine TKHK ile Haksız Şartlar Yönetmeliği'nin hükümleri uygulanır.

TKHK m. 83/1'de, TKHK veya Haksız Şartlar Yönetmeliğinde düzenlenmeyen konularda TBK'nin genel işlem koşullarının tamamlayıcı olarak kullanılabilmesi hüküm altına alınmıştır. Örneğin TKHK'de yürürlük denetimi olmadığından TBK hükümleri bu bakımdan tüketici işlemlerine de uygulanabilecektir. Genel işlem koşullarının denetimi, yürürlük, yorum ve içerik denetimi olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Yürürlük denetiminde, genel işlem koşullarının sözleşmenin içeriğine dâhil olup olmadığına bakılmaktadır. TBK m. 1 uyarınca, taraf iradelerinin genel işlem koşulları üzerinde uyuşmadığı halin söz konusu olması gereklidir. Bunun dışında düzenleyenin karşı tarafın menfaatine uygun olmayan hükümler hakkında açıkça bilgi verip genel işlem koşullarının karşı tarafça öğrenilmesini sağlaması gerekir. Aksi durumda, genel işlem koşulları yazılmamış sayılmaktadır.

Genel işlem koşulları hakkında düzenleyenin karşı tarafı en geç sözleşmenin kurulma anında bilgilendirmesi gerekmektedir. TBK m. 21/2 uyarınca sözleşmeye veya işin özelliğine yabancı olan genel işlemler koşulları yazılmamış sayılmaktadır. Yazılmamış sayılan hükümler dışında sözleşmenin diğer hükümleri geçerliliği korumaya devam

edecektir. Düzenleyenin bu halde sözleşme ilişkisine girmeyeceği yönündeki iddiası ise dikkate alınmayacaktır.

İkinci denetim ise yorum denetimidir. Yorum denetiminde, ilişkinin tüm hal ve koşullarını göz önüne alan güven ilkesine dayalı yorum yapılmalıdır. Öncelikle sözleşmenin kelime anlamlarına bakılarak TBK m.19 uyarınca tarafların ortak iradelerinin ortaya konulması gerekir. Sözleşmenin lafzından bir sonuca varılamıyorsa yorum kurallarından yararlanılır. TBK m. 23 ile TKHK m.5/4, bu kurallar arasında yer alır. TBK m.23 uyarınca sözleşme hükmü açık yahut anlaşılır değilse veya biden çok anlam içeriyorsa, karşı tarafın lehine, düzenleyenin aleyhine yorumlanması gerekmektedir. TKHK m. 5 de TBK m. 23 ile aynı içeriğe sahiptir.

İçerik denetiminde ise, genel işlem koşullarının hakkaniyetli olup olmadığına bakılmaktadır. Bu denetim yönteminde de tüketicinin taraf olduğu sözleşmeler ile tüketici sözleşmesi olmayan sözleşmelerin ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Tüketici sözleşmeleri bakımından ise TKHK m. 5'te yer alan haksız şart denetimi yapılmalıdır. Haksız Şartlar Yönetmeliği'nin birinci ekinde nelerin haksız şart oluşturduğuna tek tek yer verilmiştir.

Elektrik piyasasındaki tüm sözleşmeler yazılı olarak yapılmakta ve EPDK'nin onayı ile yürürlüğe girmektedir. Sözleşmeyi karşı tarafa sunanlar bazı özel şartlar hariç olmak üzere, sözleşmede herhangi bir değişiklik yapmadan tüketiciye sunmaktadırlar. Kanunun ya da ilgili makamın verdiği izinle çok sayıda sözleşme düzenleyen lisans sahiplerinin sundukları sözleşmelere de TBK m. 20 vd. hükümleri ile TKHK m. 5 hükümlerinin uygulanması gerekir.

8.2. Elektrik Alt Yapısına Bağlantı ve Tedarik Sözleşmelerinin Tespiti ve Hukuki Niteliği

8.2.1. Dağıtım sistemine bağlantı anlaşması

Elektrik piyasasında kullanılan standart tipteki bu anlaşmanın hüküm ve koşulları az yukarıda da ifade edildiği üzere, Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir. EPK'de bağlantı anlaşması: *“Bir üretim şirketi, dağıtım şirketi ya da tüketicinin iletim sistemine ya da dağıtım sistemine bağlantı yapması için yapılan genel ve özel hükümleri içeren anlaşmayı”* şeklinde tanımlanmaktadır. Dağıtım şebekesine bağlanan

kullanıcının üretici olması halinde “üretim faaliyeti gösteren tüzel kişiler”e özgü olarak hazırlanan bağlantı anlaşmasının imzalanması gerekmektedir.

İletim şebekesine bağlanan gerçek veya tüzel kişi ile TEİAŞ arasında bağlantı anlaşması yapılmaktadır. Söz konusu anlaşma da benzer şekilde üretici ya da tüketici ile TEİAŞ arasında hüküm ve koşullarını doğurmaktadır⁵⁶⁸.

Anlaşmanın tarafları, bir tarafta dağıtım şirketi; diğer tarafta dağıtım sistemine bağlanmak isteyen gerçek veya tüzel kişidir. Anlaşma Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu’nun onayıyla yürürlüğe girmektedir. Bu açıdan anlaşma iltihaki sözleşme özelliğini taşımaktadır⁵⁶⁹. Taraflar, anlaşmanın genel hükümlerinde herhangi bir değişiklik yapamazlar⁵⁷⁰. Ayrıca bağlantı anlaşması kullanım yeri var olduğu sürece yürürlükte kalmaktadır. Anlaşma, kullanıcının dağıtım sistemine ilk kez bağlanması esnasında imzalanmasına rağmen, kullanım yerini devralan kişiler dağıtım şirketi ile ek protokol ya da sözleşme yapmamaktadır. Oysa anlaşma, yalnızca dağıtım sistemine bağlantıyı değil; aynı zamanda dağıtım sistemine bağlı olmanın gerektirdiği diğer edim yükümlerini de içermektedir. Örneğin kullanıcının yükümlülükleri arasında dağıtım şirketine kullanım yeriyle ilgili erişim hakkı vermek, dağıtım şebekesine bozucu etki yaratabilecek durumlardan kaçınmak yer almaktadır. Özellikle anlaşmanın “*cezai şartlar*” başlıklı 15’inci maddesinde ifade edilen dağıtım sisteminin kullanılması sırasında bağlantı gücünün aşılması, arızalı iletişim teçhizatının tamir edilmemesi, anlaşma gücünün altında elektrik çekilmesi, kullanıcının yanlış manevrası nedeniyle dağıtım tesislerinin olumsuz etkilenmesi gibi haller, yalnızca bağlantının değil; sistem kullanımının da bir sonucudur. Hal böyleyken anlaşmanın yalnızca bağlantı koşullarını düzenlemediği, aynı zamanda sistem kullanıma dair edim yükümlülüklerini de içerdiği göz önüne alındığında anlaşmanın sürekli edimli bir sözleşme olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu nedenle bağlantı anlaşmasının dağıtım sistemine bağlanan kişiyle imzalanması kanaatimizce yeterli olmayıp kullanıcı değişikliklerinde ek protokol / ek sözleşmeler yapılması gerekmektedir. Nitekim “yürürlük” maddesinde anlaşmanın taraflarca imzalanmasını takiben yürürlüğe gireceği, cezai şartların ise imzayı takip eden ayda hüküm ve sonuç doğuracağı belirtilmesine rağmen, anlaşmanın sadece ilk kullanıcı ile imzalanmasının yeterli görülmesi kanaatimizce “*fili sözleşme*

⁵⁶⁸ YAVUZ, s. 247.

⁵⁶⁹ YAVUZ, s. 240.

⁵⁷⁰ BSKY m. 12/1’e göre, Kurul, gerektiğinde bu anlaşmaların genel hükümlerinde değişiklik yapabilir.

*ilişkisi*⁵⁷¹ ile açıklanabilir. Fiili sözleşme ilişkisi teorisi, sözleşmenin kurulması için her zaman irade beyanlarının gerekmediği, kimi zaman fiili olgularla doğrudukları hükümler bakımından sözleşmelerle aynı seviyede tutulması fikrine⁵⁷² dayanmaktadır. Fiili sözleşme ilişkisinin kitlesel ilişkilerde, örneğin su, elektrik gibi vazgeçilmez ihtiyaçların tedarikinde irade beyanında bulunmaksızın fiili bir borç ilişkisi meydana geldiği fikrinden ortaya çıktığı doktrinde⁵⁷³ belirtilmiş olsa da bu durum dağıtım şirketi bakımından bazı dezavantajlara yol açmaktadır. Öncelikle tedarikçinin kullanım yerinde perakende satış sözleşmesi yapıldığını bildirmemesi ya da Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği m. 30/B’de yer alan serbest tüketici portalinin güncellenmemesi halinde dağıtım şirketi dağıtım hizmeti verdiği kullanıcıyı bilmeyecektir. Bu durumda, dağıtım şirketinin cezai şartları kime ve hangi koşulda uygulaması gerektiği ile ilgili belirsizlikler meydana gelecektir. Ayrıca dağıtım şebekesinin kalitesiyle ilgili olarak tazminat ödemelerinde kime tazminat ödemesi gerektiği konusunda tereddüt oluşacaktır. Diğer taraftan şebekeye kimin bağlı olduğunun bilinmesi, kaçak elektrik ile etkin mücadele için de gereklidir. Kanımızca kullanım yerini devralan kişinin ek protokol ile sözleşmeye katılması yerinde olur. Buna ilişkin olarak anlaşmada ve ilgili mevzuatta değişiklik yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Dağıtım sistemine bağlantı anlaşmasında yer alan “mevzuata uyum” maddesinin anlaşmanın değişen mevzuat hükümleri karşısında anlamsız hale gelmesine engel olmak amacıyla konulduğu düşünülmektedir. Ancak bu hükmün tek başına anlaşmayı güncel hale getirmediği ve anlaşmadaki belirsizlikleri gidermediği görülmektedir. Örneğin kullanıcının anlaşma gücü üzerinden elektrik enerjisi alması halinde uygulanacak yaptırımın muhatabı, “Kullanıcının iletim şalt sahalarının Dağıtım Şirketinin kullanımındaki OG baralarına bağlı tek bir tüzel kişi” dir. Oysa artık bu tür bir bağlantı şekli mevzuatta tanımlanmamaktadır. Şebekeye bağlılık durumu, iletim ya da dağıtım şebekesine bağlılık olarak iki türlü belirlenmiş ve elektrik tarifelerinde de bu durum uygulanmaya başlanmıştır. Bu halde, bağlantı anlaşmasında belirlenen bu ceza uygulanacak mıdır? Kanaatimizce ilgili mevzuatta böyle bir bağlantı tipi kalmadığı için bu cezanın da uygulama kabiliyeti kalmamıştır.

⁵⁷¹ Sosyal tipte davranış teorisi, sözleşmelerin karşılıklı ve birbiriyle uyumlu irade açıklamaları ile gerçekleştirilen klasik anlamdaki kuruluşunu aşma ve sözleşme ilişkisinin oluşumuna, toplumsal hayattaki gelişmelerin doğurduğu ihtiyaçları gözeterek ayrı bir boyut getirme çabasının bir sonucudur. Burada amaçlanan, klasik sözleşme hukukunda hukuki işlemin kurucu unsuru olarak görülen irade beyanları olmaksızın da sözleşme niteliğinde borç ilişkilerinin yaratılabilmesine meydan vermektedir. Fiili sözleşme ilişkisi için bkz: DEMİRCİOĞLU Huriye Reyhan, *Culpa in Contrahendo Sorumluluğu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008) s. 19.

⁵⁷² KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s.72.

⁵⁷³ *Age*, s.74.

Kanaatimizce anlaşmada uygulanması mümkün olmayan bir diğer hüküm ise dağıtım şirketinin taahhüt ettiği anlaşma gücünü, kullanıcıdan kaynaklanmayan bir nedenle sunamadığı durumda, bu gücün sağlanamadığı süre boyunca sağlanamayan güce karşılık gelen dağıtım sistem kullanım fiyatına göre hesaplanan bedelin dağıtım şirketi tarafından kullanıcıya ödenmesine ilişkin hükümdür. Zira elektrik dağıtım şirketi, elektrik tedarik etmemektedir; dağıtım hizmetinin sunulmasına ilişkin sistem kullanım bedeli ise tüketilen elektrik enerjisi miktarı üzerinden hesaplanmaktadır. Elektrik enerjisinin kesik olması nedeniyle sayaç tüketim kaydetmeyecektir. Bu durumda sağlanamayan elektrik enerjisinin nasıl tespit edileceği konusu belirsizlik meydana getirmektedir. Böyle bir düzenleme yürürlükteki mevzuat ile de çelişmektedir. Bu yönüyle dağıtım şirketinin sağlayamadığı elektrik ancak ve ancak elektrik dağıtım sisteminin tedarik sürekliliği ile ilgilidir ve kesinti süresi⁵⁷⁴, sıklığı⁵⁷⁵ ve uzun süreli kesintiler karşısında ödenecek tazminat miktarı ile dağıtım şirketine sorumluluk yüklenebilir. Dolayısıyla uygulanması mümkün olmayan bu hükmün anlaşma metninden çıkarılması gerektiği düşünülmektedir.

Tarafların karşılıklı asli edim yükümlülükleri şu şekildedir: dağıtım şirketi bakımından kullanıcıya bağlantı hizmeti sunulması ve şebekenin elektrik tedarikine izin verecek şekilde emre amade tutulmasıdır; kullanıcının asli edim yükümü ise dağıtım şebekesine usulüne uygun bağlanmak ve dağıtım şebekesini bozucu etki verecek manevralardan kaçınmaktır.

Tarafların yan edim yükümlüklerine gelince, kullanıcı kullanım yerindeki ölçüm sistemlerine zaman sınırı olmaksızın dağıtım şirketinin erişimine izin vermek zorundadır (m. 6). Anlaşmanın “*erişim ve müdahale*” hakkı başlıklı 6’ncı maddesinde “mülkiyetin gayri ayni haklar da dâhil olmak üzere” ifadesine yer verilerek kullanıcının dağıtım şirketine bu hakları tanınması gerektiği ifade edilmektedir. Borçlandırıcı nitelik arz eden bir sözleşmede kullanıcının dağıtım şirketine mülkiyet ya da sınırlı ayni hak tanınması gerektiğine dair bir hükmün bulunması, dağıtım şirketine mülkiyetin ya da sınırlı ayni hakkın devrini isteme hak ve yetkisini vermemektedir⁵⁷⁶. Kaldı ki, elektrik sayacı EPK ile birlikte dağıtım şirketinin mülkiyetine bırakılmıştır. Kullanıcı elektrik dağıtım sistemine bağlanırken elektrik iç tesisat

⁵⁷⁴ İŞIKDOĞAN İsa Ömer, Elektrik Dağıtım Faaliyetinde Hizmet Kalitesi ve Tarifelere Etkisi, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Uzmanlık Tezi, s. 17; YILMAZ Murat, Elektrik Dağıtımında Kalite Performans Göstergeleri Ve Kalite Faktörü, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Uzmanlık Tezi, s. 26. Sistem Ortalama Kesinti Süresi (*System Average Interruption Duration Index, Saidi*) Olarak Belirlenen Endeks, Müşterinin Belirli Bir Zaman Aralığında Enerjisiz Kaldığı Toplam Süreyi Ortaya Koymaktadır.

⁵⁷⁵ İŞIKDOĞAN, s. 18; YILMAZ, s. 26. Sistem Ortalama Kesinti Sıklığı Endeksi (*System Average Interruption Frequency Index, Saifi*) Bir Müşterinin Yıl İçerisinde Enerjisiz Kaldığı Ortalama Arıza Sayısını İfade Etmektedir.

⁵⁷⁶ Elektrik sayacının teferruat niteliği taşıdığı hakkında bkz: ESENER/ GÜVEN, Eşya Hukuku, s. 326.

projesini dağıtım şirketine onaylattığı için dağıtım şirketi sayacın kolayca erişilebilecek bir yere kurulmasını isteyebilir. Bu hak ona Elektrik İç Tesisleri Yönetmeliği ile verilmiştir (m.18). Dolayısıyla dağıtım sistemine bağlantı anlaşmasının değişen bu koşullara uyumlandırılması gerektiği düşünülmektedir.

8.2.2. Dağıtım sistemi kullanım anlaşması

EPK’de sistem kullanım anlaşması, “*Bir üretim şirketi, tedarik lisansı sahibi şirket veya tüketicinin iletim sistemini ya da dağıtım sistemini kullanımına ilişkin genel hükümleri ve ilgili kullanıcıya özgü koşul ve hükümleri içeren anlaşmayı*” şeklinde tanımlanmıştır. Dağıtım sistemine bağlantı anlaşmasından farklı olarak dağıtım sistemi kullanım anlaşması tedarikçi ile dağıtım şirketi arasında yapılmaktadır. Oysa iletim gerilim seviyesinden bağlı tüketiciler, sistem kullanım anlaşmasını TEİAŞ ile akdetmektedirler.

Elektrik dağıtım sisteminin kullanımına ilişkin sözleşmeler özel hukuk sözleşmeleridir. Anlaşmanın bir tarafında üretici, tedarikçi ya da tüketici, diğer tarafında ise iletim ya da dağıtım lisansı sahibi tüzel kişi bulunmaktadır. Dağıtım şirketi ve OSB de ayrıca iletim gerilim seviyesinde TEİAŞ ile sistem kullanım anlaşması akdetmektedir.

Sistem kullanım anlaşması ile dağıtım şirketi, üretici ya da tüketiciye sistemi kullandırma borcu altına girmekte, bunun karşılığında üretici ya da tüketiciye elektrik tedarik edenin dağıtım sisteminden kaynaklanan borçları ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında anlaşma tam iki tarafa borç yükleyen bir nitelik taşımaktadır⁵⁷⁷. Dağıtım gerilim seviyesinin kullandırılması için yapılan anlaşmada tedarikçi, tüketicisi için dağıtım sisteminin kullanımını sağlamaya yönelik akdi bir ilişki içerisine girmektedir. Yavuz’a göre, sistem kullanım anlaşması “*üçüncü taraf lehine*” bir sözleşme niteliğini taşımaktadır⁵⁷⁸. Ayrancı ise ilişkinin temelini “*temsil*” ilişkisine bağlamaktadır⁵⁷⁹. Tedarikçi, sözleşmeyi kendi adına yapmakta, sözleşme kapsamındaki alacak ve borçlar kendi adına doğmakta ancak sözleşme tüketici lehine hüküm ve sonuç ortaya çıkarmaktadır. Dağıtım şirketi ile tedarikçi arasındaki ilişki temsil ilişkisi olsaydı şayet, anlaşmanın tüketici nezdinde bir hak ve borç doğurması gerekirdi. Anlaşmanın karşı edimi olan sistem kullanımı karşılığında sistem kullanım faturasının ödenmesinde doğrudan tedarikçi sorumludur. Tedarikçi borcunu ödemediğinde, dağıtım şirketinin borcu tüketiciden

⁵⁷⁷ YAVUZ, s. 174

⁵⁷⁸ Age, s. 174.

⁵⁷⁹ AYRANCI, (Enerji), s. 128.

talep etme hakkı yoktur. Bu yönüyle bakıldığında, kanaatimizce sistem kullanım anlaşması, üçüncü taraf lehine yapılan sözleşme niteliği arz etmektedir.

Sistem kullanım anlaşması, elektrik sisteminin sürekli bir biçimde kullandırılması nedeniyle süreklilik arz eden bir sözleşmedir. Edimler, belirli ya da belirsiz zaman dilimlerinde ve sürekli olarak yerine getirilmektedir. Edimlerin sürekli ya da art arda teslim içerdiği konusu doktrinde⁵⁸⁰ tartışmalı olmakla birlikte⁵⁸¹ kanaatimizce edimin önceden tespit edilmesine dayalı bir sözleşme ilişkisi bulunmamaktadır. Kanaatimizce sistem kullanım anlaşmasında, sistemin kullanılmasına esas enerjinin miktarı belirlenmemekte, bu miktar değiştiğinde anlaşmanın revizyonu da talep edilmemektedir. Bağlantı anlaşmasından farklı olarak ihtiyaç duyulan enerjinin gücü ya da sistemden çekilecek enerji miktarı belirlenmemektedir. Dolayısıyla sistemden her an elektrik enerjisi tedarik edilebilir ve iletilebilir. Ayrıca anlaşmada “*dönme*” hakkı bulunmamaktadır. Dönme ileriye yönelik bir sonuç doğururken “*fesih*” ileriye etkili hüküm ve sonuç doğurmaktadır⁵⁸².

Sistem kullanım anlaşmasında herhangi bir süre sınırı bulunmamaktadır. Anlaşma, lisansın sona ermesi ya da iptali sebebinin yanı sıra tedarikçinin sözleşmeyi sonlandırması, tarafların mutabakatı ya da üreticiler bakımından ise bağlantı anlaşmasının sona ermesi hallerinde sonlanmaktadır. Dağıtım şirketine anlaşmanın sona erdirilmesi ya da feshi hakkı tanınmamıştır. Sistem kullanım anlaşmasından “*dönme*” hakkının kullanılmayacağı, anlaşmada yer alan “*Bu anlaşmanın sona ermesi, tarafların bu anlaşmadan kaynaklanan mali yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz.*” hükmüyle de ortaya konulmaktadır. Bu haliyle anlaşma, geçmişe etkili değil; ileriye dönük olarak sonlanmakta, sistem kullanımına esas dönemdeki alacak ve borçlar ilerleyen dönemde hesaplanmaktadır.

Her ne kadar anlaşmada yer almasa da tedarikçinin dengeleme ve uzlaştırma piyasasında EPIAŞ’a karşı teminat ve ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde, EPIAŞ, ilgili tedarikçinin portföyünü boşaltarak tüm portföyün düzenlemeye tabi tarifelerle görevli tedarik şirketinden enerji almasını temin etmektedir (Dengeleme ve Uzlaştırma

⁵⁸⁰ GÜVEN’e göre, sanayi aboneleri dönemsel nitelik arz ederken, tarifeli aboneler sürekli bir edim içermektedir. GÜVEN, (Enerji Sağlama) s. 27.

⁵⁸¹ Yavuz, sözleşmelerde ne kadar elektrik kullanılacağından baştan belli olduğu hallerde, ard arda teslimli sözleşme ilişkisinden söz edilebilirse de tedarik miktarının belirli olmadığı sözleşmelerin sürekli edimli olduğunu söylemenin mümkün olduğunu, ancak bunun uygulamada bir fark yaratmadığını, tartışmanın akademik boyutta kaldığını ifade etmektedir.

⁵⁸² BUZ Vedat, Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme, Ankara 1998, s. 75 vd.

Yönetmeliği m. 132 E/ 5.a-ç). Sözleşmenin nispiyeti ilkesinden⁵⁸³ ayrılan bu düzenlemeyle dağıtım şirketi kendisine karşı edim yükümlülüğünü yerine getirirse de bir tedarikçiye karşı üçüncü kişi niteliğini haiz EPİAŞ'ın istemi üzerine sistemi kullandırma borcunu yerine getirmekten imtina etmektedir. Bu durum borç ilişkisinin nispiyeti ilkesi ile çelişmektedir. Elektrik piyasasındaki bu tür bir emredici düzenleme nedeniyle dağıtım şirketinin ilgili tedarikçiye sistemi kullandırmaktan kaçınması, sözleşmenin bir özel hukuk sözleşmesi olmadığını düşündürebilir. Ancak sözleşmenin taraflarının özel hukuk tüzel kişileri olmaları ve EPK'nin 1'inci maddesinde de belirtildiği üzere elektrik piyasasının özel hukuk hükümleri dikkate alınarak kurgulandığı değerlendirildiğinde, söz konusu sözleşmenin bir kamu hukuku sözleşmesi olmadığını söylemek mümkündür⁵⁸⁴. Çelen ve Karaalp'e göre sistem kullanım anlaşması, anlaşmanın tarafı olmayan idare tarafından müdahale edilen “*sui generis*” bir sözleşmedir⁵⁸⁵. Yavuz'a göre⁵⁸⁶ sistem kullanım anlaşmasının EPDK tarafından onaylanması o sözleşmeyi idare hukuku sözleşmesi haline getirmemelidir. Bir sözleşmenin idari ya da özel hukuk sözleşmesi olup olmadığı kanun koyucunun iradesine bağlıdır. Sezginer⁵⁸⁷'e göre, özel hukuk ve idari sözleşme kavramları artık geleneksel bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir, bu nedenle idarenin müdahale ettiği özel hukuk sözleşmeleri “*bileşik iradeli birleşme sözleşmesi*”⁵⁸⁸ dir. Danıştay, “*dağıtım sistem kullanım anlaşmasını*” bir özel hukuk sözleşmesi olarak kabul etmektedir. Sezginer'e göre, bileşik iradeli birleşme sözleşmesinde, sözleşmeyi birinin hazırlanması ve diğerinin kabul etmesi şeklinde tezahür eden katımlı bir sözleşme ilişkisi yoktur. Anlaşmayı, tarafların dışında olan bir üçüncü kişi hazırlamaktadır. Taraflar arasında müzakere yoluyla hazırlanmış bir sözleşme de bulunmamaktadır⁵⁸⁹.

Benzer şekilde, sistem kullanım anlaşmasının tarafı olan tedarikçinin dağıtım sistemi kullanımına karşılık olarak teminat verme yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde, ilgili tedarikçiye Kurul'un idari para cezası uygulamasının⁵⁹⁰ da piyasa aksaklığını gidermeye

⁵⁸³ Borç ilişkisi yalnız bu ilişkinin tarafları arasında hüküm ve sonuç doğurur. Alacak hakkının üçüncü bir kişiye karşı ileri sürülmesi mümkün değildir. Sözleşmeler sadece, sözleşen taraflar arasında hüküm ve sonuç doğurur. Bknz. EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 26.

⁵⁸⁴ Aksi görüş için bknz: ÇELEN / KARAALP, dağıtım hizmetinin özelleştirilmiş olması nedeniyle verilen hizmetin kamu hizmeti niteliğinin değişmediğini, sistem kullanım anlaşmasının klasik bir özel hukuk sözleşmesi olmadığını ifade etmektedir.

⁵⁸⁵ ÇELEN / KARAALP, s. 543.

⁵⁸⁶ YAVUZ, s. 115 - 116.

⁵⁸⁷ SEZGİNER, s. 1590.

⁵⁸⁸ SEZGİNER, bu tür sözleşmelerde idarenin işleminin özel hukuk sözleşmesinin bir hükmünü oluşturduğunu savunmaktadır.

⁵⁸⁹ SEZGİNER, s. 1614.

⁵⁹⁰ Danıştay 13. Dairesi, E:2019/740, K: 2019/1315, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/danistay/13-d-e-2019-740-k-2019-1375-t-29-4-2019>, erişim tarihi: 20.11.2020.

yönelik bir kamu müdahalesi olduğu kanaatindeyiz. Kanaatimizce, elektrik piyasasındaki sözleşmelerin (belirli ölçüde ikili anlaşmalar hariç olmak üzere) EPD Kurulu tarafından onaylanması onun özel hukuk sözleşmesi olmasını değiştirmemektedir. Kamunun müdahalesinin, henüz elektrik sektöründe ulusal tarife uygulanması nedeniyle tedarikçilerden kaynaklanan aksaklıkların tüm sistem kullanıcılarına yansıtılmasını önlemek ve külfete sebep olanın katlanmasını sağlamaya yönelik olduğu düşünülmektedir.

8.2.3. Perakende satış sözleşmesi

Elektrik sağlama sözleşmelerinin başında gelen ve belki de en eskisi olan sözleşme perakende satış sözleşmesidir. İlk olarak mülga Müşteri Hizmetleri Yönetmeliği⁵⁹¹'nde tanımlanan sözleşmenin ön koşulu, kullanım yerinde daha öncesinde düzenlenmiş bir bağlantı anlaşmasının varlığıdır. Bugüne kadar elektrik piyasasında kullanılan perakende satış sözleşmesi pek çok kez değiştirilmiştir. Bunlar:

- (i) 23.11.2003 tarihli ve 25298 sayılı, 13.12.2003 tarih ve 25315 sayılı, 18.12.2003 tarih ve 25320 sayılı, 11.01.2004 tarih ve 25343 sayılı ve 29.01.2004 tarih ve 25361 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanan “Alçak Gerilim Elektrik Enerjisi Satışına İlişkin Perakende Satış Sözleşmesi” ve “Yüksek Gerilim Elektrik Enerjisi Satışına İlişkin Perakende Satış Sözleşmesi”
- (ii) 23.05.2004 tarihli ve 25470 sayılı Resmi Gazete’de (çeşitli ilanlar) yayımlanan “Yüksek Gerilim Elektrik Enerjisi Satışına İlişkin Perakende Satış Sözleşmesi” ile “Alçak Gerilim Elektrik Enerjisi Satışına İlişkin Perakende Satış Sözleşmesi”
- (iii) 06.08.2015 tarihli ve 5716-1 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı ile standart şekilde belirlenen ve 25 Ağustos 2015 Tarihli ve 29456 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan (matbu) mülga Perakende Satış Sözleşmesi,
- (iv) 22.11.2018 tarihli ve 8192 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Kararı ile kabul edilen ve 30.11.2018 tarihli ve 30611 sayılı Resmi Gazete’de yürürlüğe giren Perakende Satış Sözleşmesidir. Halen yürürlükte olan perakende satış sözleşmesi 8192 sayılı Kurul Kararı ile kabul edilen bu sözleşmedir.

⁵⁹¹ 25.09.2002 tarihli ve 24887 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

4628 sayılı mülga EPK ile 6446 sayılı EPK “*perakende satış sözleşmesini*” tanımlamamıştır. Ancak ikincil mevzuat olan mülga Müşteri Hizmetleri Yönetmeliği, mülga Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği ve yürürlükteki Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği perakende satış sözleşmesini tanımlamıştır. Perakende satış sözleşmesinin ilk ve temel koşulu sözleşmenin görevli tedarik şirketi tarafından tüketicilere sunulan bir sözleşme olmasıdır. Diğer tedarikçiler, perakende satış sözleşmesi akdedemezler. Sözleşmenin karşı tarafı, serbest olmayan tüketici ya da son kaynak tedarik tarifesi kapsamında elektrik enerjisi alan tüketicidir. Sözleşme, EPD Kurulu tarafından onaylanan standart bir anlaşmadır. Sözleşmenin bedeli, serbestçe belirlenmemektedir. EPD Kurulu tarafından ve her bir tüketici grubuna özgü olarak belirlenen birim fiyatlar tüketilen elektrik enerjisi miktarı ile tespit edilerek faturalanmaktadır. Tüketim miktarı, THY m.32 uyarınca dağıtım şirketi tarafından okunan sayaç değerleriyle belirlenmektedir. Okunan sayaç değerleri “okuma bildirimi” vasıtasıyla kullanım yerine bırakılır ya da tüketicinin talep etmesi halinde elektronik ortamda tüketiciye gönderilir. Sayaç okuma dönemleri 25 ila 35 gün arasında belirlenmiştir; ancak dönemsel kullanım ve ağır mevsim şartları gibi hallerde senede iki kez okuma yapılması gerekmektedir. Faturalamada ise, dağıtım şirketi tarafından okunan sayaç değerlerinin çarpan faktörü ile çarpılması sonucu bulunan değer dikkate alınır.

Görevli tedarik şirketi, kendisine başvuran herkesle perakende satış sözleşmesi akdetmek zorundadır. Bu yönüyle sözleşme, katımlı (*iltihaki*) sözleşme⁵⁹² özelliği göstermektedir. Katımlı sözleşmelerde taraflar sözleşmenin içeriğini ve şartlarını tartışamazlar. Katımlı sözleşmelerde sözleşmenin tarafları için tek bir alternatif vardır: Taraflar, sözleşmeyi kabul edecek ya da sözleşmeyi yapmaktan vazgeçecektir⁵⁹³. Son kaynak tedariki kapsamındaki tüketicinin sözleşmeyi yapıp yapmama, sözleşmenin karşı tarafını seçme ve sözleşme bedelini belirleme özgürlüğü olsa da bazen bu tüketiciler görevli tedarik şirketinden isteğe bağlı bir şekilde elektrik enerjisi tedarik etmemektedirler. Bu hal, EPIAŞ tarafından bir tedarikçinin portföyünün boşaltılması ve portföyün görevli tedarik şirketine devredilmesi halinde söz konusu olmaktadır. Bu durumda tüketici için bu tür bir özgürlükten söz edilemeyecektir.

TBK m.12 uyarınca sözleşmelerde şekil serbestisi bulunmaktadır. Perakende satış sözleşmesi bakımından ise Tüketici Hizmetleri Yönetmeliği’nde şekil şartı getirilmiştir. THY m.22 uyarınca perakende satış sözleşmesi yazılı ya da mesafeli olarak kurulabilir.

⁵⁹² EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel 1, s. 292.

⁵⁹³ Age, s. 292.

Sözleşmelerin yazılı veya mesafeli olarak yapılması Abonelik Yönetmeliği'nin 5'inci maddesi ile uyum içindedir. Sözleşmenin mesafeli olarak kurulabilmesi nedeniyle, aynı zamanda Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği'nin hükümlerinin de sözleşmeye evleviyetle uygulanması gerekir. Ancak unutmamak gerekir ki, perakende satış sözleşmesinin tüketici tarafı her zaman TKHK'nin koruma rejimine tabi değildir. THY, perakende satış sözleşmesine dair kuralları detaylı bir şekilde düzenleyerek tüketicinin TKHK kapsamında olup olmadığına bakılmaksızın her tüketici bakımından aynı şekilde belirlemiştir.

Elektrik tedarik sözleşmesinde ayıp, TBK'de ve TKHK'de belirlenen ayıp kavramından farklılaşmaktadır. Elektrik Piyasasında Dağıtım ve Perakende Satış Faaliyetlerine İlişkin Kalite Yönetmeliği⁵⁹⁴ ile belirlenen elektrik dağıtım şebekesinde mümkün olan asgari kesinti sıklığı ve süresi ile elektrik tedarik edilmemesi ile gerilimin frekansı, genliği, dalga şekli ve üç faz simetrisi açısından ulusal ve uluslararası standartlar ile ilgili mevzuatta belirlenen değişim sınırları içerisinde elektrik enerjisinin kesintisiz karşılanabilme kapasitesinin sağlanamaması ayıp olarak tariflenebilir⁵⁹⁵. Perakende satış sözleşmesinde tedarikçi, ayıba karşı tekeffülden sorumlu değildir⁵⁹⁶. Elektrik şebekesini işletmek, arızasını gidermek ve elektrik şebekesinde bakım yapma görevi şebeke operatörleri olan iletim ve dağıtım şirketlerine verilmiştir. Dolayısıyla elektrik enerjisinin sürekli olarak kesilmesi ya da istenilen kalitede sunulmaması tedarikçinin görevi değildir⁵⁹⁷. Bu bakımdan ayıpla ilgili tazminat taleplerinin dağıtım ya da iletim şirketlerine yöneltilmesi gerekir.

Son kaynak tedarik tarifesi kapsamında elektrik enerjisi almakta olan bir tüketicinin ikili anlaşmasının herhangi bir nedenle sona ermesi halinde, sona ermeyi takip eden ilk günden itibaren tüketicinin görevli tedarik şirketinden elektrik enerjisi aldığı kabul edilmektedir (THY m. 21/7) . Perakende satış sözleşmesinin imzalanmadığı bu halde dahi görevli tedarik şirketi ile tüketici arasında fiili sözleşme ilişkisi⁵⁹⁸ yaratılmış olmaktadır. Bu halde, görevli tedarik şirketinin tüketiciye iki iş günü içinde bildirim yaparak tüketiciyi perakende satış sözleşmesi imzalamaya davet etmesi, davetin içeriğinde tedarikçi olarak kimliğine, sözleşmenin kurulduğu ana yer vererek 10 iş günü içerisinde güvence bedelini ödemesi ve perakende satış sözleşmesine esas kimlik bilgilerini güncellemesini tüketiciden

⁵⁹⁴ 29.12.2020 tarihli ve 31349 sayılı 1. Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁵⁹⁵ Zira elektriğin şebekeye 220 volt yerine 380 volt olarak verilmesi ayıp niteliği taşımaktadır. Bknz. AYRANCI, (Enerji), s. 204.

⁵⁹⁶ YAVUZ, s. 214.

⁵⁹⁷ Ayrancı'ya göre, ayıp nedeniyle sözleşmeden dönme imkânı enerji sözleşmelerinin sürekli borç ilişkisi taşıması nedeniyle mümkün değildir. Sürekli borç ilişkilerinde sona erme ileriye dönüktür. Bknz: AYRANCI, (Enerji), s. 203.

⁵⁹⁸ DEMİRCİOĞLU, s. 19.

istememesi gerekmektedir. Belirtilen süre içerisinde görevli tedarik şirketine başvurulmaması halinde, elektrik enerjisinin kesileceğinin bildirilmesi kanımızca bir tür *ödemezlik def'i*⁵⁹⁹dir. *Ödemezlik def'i*nde karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde taraflardan biri, daha sonra ifa etme hakkı olmadıkça, borcunu ifa etmeden ya da ifasını önermeden ifayı talep ederse, karşı taraf bir "*karşı hakka*", özellikle def'i hakkına dayanarak ifadan kaçınabilir⁶⁰⁰. *Ödemezlik def'i* her iki tarafa borç yükleyen, edimler arasında karşılıklılık bulunan, edimlerin karşılıklı bir değişim içinde bulunduğu sözleşmelerde muacceliyet arz eden edimler bakımından ileri sürülebilir⁶⁰¹.

Enerji sağlama sözleşmelerinin bir türü olan perakende satış sözleşmesi, sürekli edimli bir sözleşmedir. Ayrancı'ya göre⁶⁰², tarafların enerji sağlama sözleşmelerinden bekledikleri menfaat bir anda gerçekleşmemektedir, süreklilik arz etmektedir. Elektrik temini sözleşmesiyle tedarikçi tüketiciye elektriğe her ihtiyaç duyduğu anda elektrik tedarik etme yükümlülüğü altındadır. Tedarikçi, sürekli olarak hazır bulunmak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında perakende satış sözleşmesi "*sürekli edimli bir sözleşmedir*"⁶⁰³.

Perakende satış sözleşmesi, isimsiz sözleşmedir. TBK'de veya özel bir kanunda düzenlenmemiştir⁶⁰⁴; hüküm ve koşulları ikincil mevzuat ile belirlenmiştir. Kısmen ya da tamamen düzenlenmemiş unsurları bünyesinde bulunduran sözleşmelere "*sui generis*" (kendine özgü) sözleşmeler adı verilir⁶⁰⁵. "*Sui generis*" sözleşme, kanunda düzenlenmemiş isimsiz sözleşmelere ait asli unsurlardan oluşur⁶⁰⁶. *Sui generis* sözleşmeler içerdiği unsur veya unsurlar bakımından kanunda düzenlenen sözleşme tiplerinde yer almayan ve tamamen yeni bir oluşumu yansıtan sözleşmelerdir. Perakende satış sözleşmesinin esaslı unsurları ve ismi kanunda düzenlenmemiştir. Elektriğin satılması ona sadece bir satış sözleşmesi özelliği kazandırmamaktadır. Elektriğin bir şebeke aracılığıyla taşınması, kendini önceleyen bağlantı ve sistem kullanım anlaşması bulunmalıdır. Kanımızca perakende satış sözleşmesi "*sui generis*" bir sözleşmedir⁶⁰⁷.

Perakende satış sözleşmesi süresiz bir sözleşmedir. Geçici bağlantılarda ise sözleşmenin süresi, bağlantı anlaşmasında belirtilen süre kadardır. Tüketici, sözleşmeyi

⁵⁹⁹ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel III, s. 2103.

⁶⁰⁰ Age, s. 2103.

⁶⁰¹ Satıcının elektrik kesme hakkının ödemezlik def'i olduğu hakkında bkz. AYRANCI, (Enerji), s. 182.

⁶⁰² AYRANCI, (Enerji), s. 159.

⁶⁰³ KUNTALP Erden, Ard Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara, 1968, s. 9.

⁶⁰⁴ EREN, (Özel Hükümler), s. 963; AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşme), s. 33,

⁶⁰⁵ EREN, (Özel Hükümler), s. 963; GÜMÜŞ, (Özel Hükümler Cilt I), s. 8.

⁶⁰⁶ AKTÜRK, (İsimsiz Sözleşme), s. 51.

⁶⁰⁷ AYRANCI, (Enerji), s. 152.

görevli tedarik şirketine en az beş gün süre vermek kaydıyla tarihini bildirerek sözleşmeyi sona erdirebilir. Tüketicinin serbest tüketici olma hakkını kullanarak başka bir tedarikçiye geçmesi halinde sözleşme kendiliğinden sona erer. Diğer taraftan görevli tedarik şirketinin lisansının iptal edilmesi ya da sona ermesi, tüketicinin iflas etmesi ya da tasfiye memuru atanması halinde de sözleşme kendiliğinden sona erer.

Dönme geçmişe dönük (*ex tunc*) etki⁶⁰⁸ doğururken; fesih, geçerli olarak kurulmuş bir sözleşme ilişkisinin sonradan ortaya çıkan bir sebeple ileriye etkili (*ex nunc*) sonuç doğurmak üzere sona erdirilmesidir⁶⁰⁹. Perakende satış sözleşmesinin borcun ödenmemesi nedeniyle feshedilmesi çok sıkı kurallara tabi tutulmuştur. Öncelikle borcun son ödeme tarihinin geçmesi, bekleme sürelerinin dolması, güvence bedelinden borcun mahsubu ve son olarak verilen 15 günlük sürede borcun ödenmemesi halinde sözleşme feshedilebilir. Taraflardan birinin sözleşmeye aykırı davranması halinde, diğer tarafın vereceği 15 günlük sürede aykırılık giderilmediğinde sözleşme feshedilebilir.

Perakende satış sözleşmesinin düzenlenmesi aşamasında gerçeğe aykırı beyanda bulunulduğuna ilişkin olarak üçüncü kişilerin iddialarının bulunması halinde görevli tedarik şirketi tarafından 10 iş günü süre verilerek iddia edilen durumun olmadığına kanıtlanması tüketiciden talep edilir, iddianın aksi kanıtlanamazsa sözleşme iptal edilir. Buradaki iptal hakkının irade bozukluğuna bağlanan hukuki sonuç (yaptırım) olduğu⁶¹⁰ düşünülmektedir. Yaptırıma ilişkin olarak iki teori ileri sürülmektedir. İlki geçersizlik, ikincisi ise iptal teorisidir. Geçersizlik teorisine göre, sözleşme başından itibaren geçersizdir; iptal teorisine göre sözleşme başlangıçta geçerlidir, iradesi sakatlanan kişi iptal hakkını kullandığında sözleşme geçerliliğini yitirir. Bu ikinci durumda bozucu şarta bağlılık söz konusudur. TBK'nin iptal teorisini kabul ettiği sonucuna varılmaktadır⁶¹¹. Kanaatimizce, perakende satış sözleşmesi açısından bakıldığında da elektrik tedarikinin sürekli edimli bir sözleşme ilişkisi olması nedeniyle sözleşme ilişkisinin başından itibaren geçersiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Geçersizlik anına kadar, elektrik enerjisi tüketilmiştir, hatta tüketilen elektriğin bedeli tahsil edilmiş olabilir. Bu açıdan ancak görevli tedarik şirketinin bildirimini üzerine belirlenen sürenin sonunda ileri sürülen iddianın aksi kanıtlanmadığı halde, perakende satış sözleşmesi iptal edilmiş olacaktır, iptal geriye dönük sonuç doğurmayacaktır.

⁶⁰⁸ BUZ, s. 75 vd.

⁶⁰⁹ KILIÇOĞLU, s. 88; YAVUZ, s. 313.

⁶¹⁰ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 917.

⁶¹¹ Age, s. 426.

Perakende satış sözleşmesi formüler⁶¹² biçimde önceden belirlenmekte ve umuma arz edilmektedir. EPDK'nin onayıyla belirlenen sözleşmeyi her iki taraf da müzakere edemez. Bu sözleşmede yer alan tüm hüküm ve koşulların dayanağı yine EPDK tarafından EPK'ye dayanılarak yürürlüğe konulan ikincil mevzuattır. TBK uyarınca genel işlem koşullarına (m. 20 vd) bağlanan sonuç TMK m. 2'deki hakların elde edilme ve borçların yerine getirilmesinde dürüstlük kuralına uygun hareket etme zorunluluğunun bir yansımasıdır. Genel işlem koşullarına bağlanan “yazılmış sayılmama” yaptırımını, dürüstlük kuralına aykırı düşecek şekilde taraflardan biri aleyhine dengesizliğe yol açma halinde uygulanmaktadır. Genel işlem koşullarının dürüstlük kurallarına aykırı şekilde konulmuş olmasının değerlendirilmesinde, tarafların konumu, özellikle bir tarafın diğer taraf üzerinde hâkim durumda olup olmadığı, konulan hükmün emsal sözleşmelerde uygulanmasının alışlagelmiş olup olmadığı, şaşırtıcı nitelikte bir hüküm olup olmadığı gibi unsurlar göz önünde bulundurulacaktır⁶¹³.

Perakende satış sözleşmesine genel işlem koşulu denetimiyle bakıldığında kanaatimizce genel işlem koşulu sayılan hallerden ilki, görevli mahkemenin belirlenmesine dair maddedir. Bilindiği üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 17'nci maddesi uyarınca, yetki sözleşmesi yalnızca tacirler veya kamu tüzel kişileri arasında yapılabilir. Perakende satış sözleşmesi, sözleşmenin karşı tarafı olan herkes için yetkili mahkeme belirlemiş, sözleşmenin ifa edildiği ili tek yetkili mahkeme olarak kabul etmiştir⁶¹⁴. Bu hüküm, genel yetkili olan davalının yerleşim yeri mahkemesinin de yetkisini kaldırmayı amaçlamıştır. Bu hüküm tam anlamıyla genel işlem koşulu sayılıp “yazılmamış sayılma” yaptırımına tabi tutulmalıdır.

Diğer bir genel işlem koşulunun ise elektrik tüketim bedelinin zamanında ödenmemesi halinde, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usul Hakkında Kanun'unun 51'nci maddesini aşmayacak şekilde gecikme zammı işletilmesine dair maddede olduğu düşünülebilir. (m.9/3). Aker'e göre, buradaki gecikme zammı “*vade farkı*”ndan başka bir şey değildir⁶¹⁵. TKHK'de abonelik sözleşmeleri bakımından faiz oranı belirlenmediğinden söz konusu sözleşmelere TBK m. 120'deki faiz oranının uygulanmasında bir sakınca

⁶¹² YAVUZ, s. 121.

⁶¹³ KILIÇOĞLU, s. 117; EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 707.

⁶¹⁴ AKER, s. 4.

⁶¹⁵ AKER, s. 19.

bulunmamaktadır⁶¹⁶. Borcun zamanında ödenmemesi halinde temerrüt nedeniyle temerrüt faizi alınması açısından hukukumuzda bir engel olmamakla birlikte özellikle TKHK'ye tabi tüketiciler bakımından THY'de belirlenmiş olan ve azami sınırında 6183 sayılı Kanun'un 51'inci maddesini referans alan düzenleme kanaatimizce genel işlem koşulu teşkil etmemektedir.

8.2.4. İkili anlaşma

EPK uyarınca ikili anlaşma özel hukuk hükümlerine tabi olarak yapılan, Kurul onayına tabi olmayan elektrik enerjisi ile kapasitesinin alınması ve satılmasını içeren anlaşma olarak tanımlanmaktadır (EPK m. 3/1-j). Anlaşmanın konusu elektrik enerjisinin alınması ve satılmasıdır. TMK m.762'de, "*edinmeye elverişli olan*", taşınmaz mülkiyetine dâhil edilemeyecek güçler, taşınır mülkiyetinin kapsamına alınmıştır. İkili anlaşmanın konusu olan elektrik enerjisinin "taşınır mal" olduğu kabul edilmektedir. MK. m.686'da elektrik ile gaz, "*temellüke salih bulunan kuvvet*" olmasından hareketle, taşınır mal statüsünde kabul edilmiştir. Güven'e göre⁶¹⁷, elektrik enerjisi kanun gereği eşya olarak kabul edilir, enerjiye dönüşen elektrik, sözleşme amacı bakımından artık bir eşya değil, "*enerji edimidir.*" Ayrancı'ya göre, elektrik bir mal niteliği taşımaktadır, elektriğin fiziki varlığı vardır ve ona dokunulabilir⁶¹⁸. 3065 sayılı Kanun uyarınca elektrik mal teslimi olarak kabul edilmektedir (m.2/3). Elektrik enerjisinin kendisi, kanaatimizce taşınır olmakla beraber, onun nakli ise bir hizmettir⁶¹⁹. Zira, elektrik üretildiği yerde tüketilmiyorsa, bir şebeke yardımıyla nihai tüketiciye taşınmaktadır. Bunun için öncelikle şebekeye bağlantı ve şebekenin kullanımı gerekmektedir. Bu bakımdan şebekeye dair edim yükümlülükleri bir hizmetin sunulması iken, ikili anlaşmadaki edim yükümünü ise elektrik enerjisinin alınıp satılması oluşturmaktadır.

Taraflar, sözleşmenin hükümlerini, sözleşme konusu elektrik enerjisinin birim fiyatını ve sözleşmenin karşı tarafını seçme özgürlüğüne sahiptirler⁶²⁰. Bu bakımdan ikili anlaşmalar

⁶¹⁶ Aynı yöndeki görüş için bkz: AKER, s. 19; ŞEN Mustafa Serhat / ŞEN Mustafa Kamil, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da Faiz Hükümleri Ve Sınırları Tüketici İşlemlerinde Faiz, TAAD, Yıl: 11, Sayı: 38 (Nisan 2019) 201-237, s. 223.

⁶¹⁷ GÜVEN, Kudret, Elektrik ve Gazın Eşya Olma Niteliği, Ankara Barosu 1984/2, s. 232. <http://www.ankarabarsu.org.tr/siteler/ankarabarsu/tekmakale/1984-2/2.pdf>, erişim tarihi:11.01.2021.

⁶¹⁸ AYRANCI, (Enerji), s. 146.

⁶¹⁹ Age, s. 146.

⁶²⁰ Danıştay 13. Dairesi'nin E:2018/3628, K: 2020/3774, T:22.12.2020: *Genel olarak ikili anlaşmanın kurulması, yenilenmesi, sona ermesi, cayma ve fesih hakkı, anlaşmada değişiklik yapılması, anlaşmanın kapsamına, ceza koşuluna ve fatura düzenlenmesine, ikili anlaşma kapsamında yer alacak bedellerin belirlenmesine ve bildirimine ilişkin hükümlerin düzenlenmesinin, ikili anlaşmanın kurulmasına müdahale,*

“rızaı” bir akittir⁶²¹. İkili anlaşma, tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Tedarikçi elektrik tedarik etmekle, tüketici ise onun bedelini ödemekle yükümlüdür. Bu iki edim yükümü asli edim yükümüdür. Tüketicinin bilgilendirilmesi ise tedarikçinin yan edim yükümleri arasındadır. Örneğin THY m. 56/3’e göre geçmiş tüketimlerin verilmesi hakkında tedarikçinin bilgi verme yükümlülüğü yan edim yükümlülüğüdür. Tarafların birinin edimi, diğerinin karşılığını oluşturur. Sözleşmenin kurulması için karşılıklı irade beyanlarının buluşması yeterlidir⁶²².

Son kaynak tedariki tarifesi uygulanacak yüksek tüketimli tüketicinin ikili anlaşma ile elektrik enerjisi almasını zorunlu kılacak daha yüksek bir tarife mekanizmasının uygulanması nedeniyle bu tüketicinin yapmak zorunda bırakıldığı ikili anlaşmanın da *rızaı* bir sözleşme olduğunda duraksama yoktur. Zira bu kapsamdaki tüketici sözleşmenin tarafını, birim fiyatını, sözleşme ilişkisine girip girmemeyi özgür iradesiyle seçmektedir. Özel hukuk hükümlerine dayalı olarak akdedildiği için ikili anlaşmalarla ilgili olarak ortaya çıkacak uyuşmazlıkların görüm ve çözüm yeri adli yargı mahkemeleridir.

Kanundaki tanımında, ikili anlaşmaların Kurul onayına tabi olmadığı ifade edilmekle birlikte, THY’de düşük tüketimli tüketiciler için getirilen sözleşmenin feshi, sözleşmeden cayma, sözleşme öncesinde tüketicinin bilgilendirilmesi zorunluluğu, sözleşmenin azami süresi gibi aslında tarafların serbestçe üzerinde tasarruf edemeyeceği nitelikte hükümlerin ikili anlaşmada yer alması zorunluluğu getirildiğinden ikili anlaşmaların tamamının Kurul onayına tabi olmadığı sonucunun doğru bir yaklaşım olmadığı düşünülmektedir.

İkili anlaşmalar, he ne kadar özel hukuk hükümlerine tabi olarak akdedilse de kimi zaman tedarikçiler tarafından önceden hazırlanmış sözleşmelerin, üzerinde müzakere edilmeden tüketiciye sunulması söz konusu olabilmektedir. Söz konusu sözleşmeler TBK m. 20 vd. uyarınca içerik ve yorum denetimine (düzenleyenin aleyhine yorum) tabidir⁶²³.

tarafların sözleşme iradesinin tecellisini engellenmesi ve bu konudaki üst hukuk normları ile Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu hükümlerine aykırılık olduğu ileri sürülmekte ise de; idarenin kanunla verilen düzenleme yetkisinin sınırları içinde kalan ölçülülük ilkesine aykırılık teşkil etmeyen ve piyasada dengeyi sağlamak, tüketiciye bir takım kolaylıklar sunmak amacına hizmet eden yönetmeliğin bu hükümlerinde iptali gerektirir hukuka aykırılık görülmemiştir.

⁶²¹ Sözleşmenin kurulabilmesi, hükmünü ve sonuçlarını doğurabilmesi için tarafların birbirine uygun karşılıklı iradeleri (*consensus*) gerekir. Bu tür sözleşmelere *rızaı* sözleşmeler denir. Bknz: YEŞİLLER Mehmet, Roma Hukukunda Kira Sözleşmesi, (LOCATIO CONDUCTIO REI), Yetkin Yayınları, 2019, Ankara, s. 67 vd.

⁶²² CEVLAN, s. 238.

⁶²³ AYRANCI, (Enerji), s. 292-303; EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 686 vd.

8.2.4.1. Sözleşmenin tarafları

İkili anlaşmanın taraflarının kimler olacağı hakkında açıklayıcı bir hüküm olmamakla birlikte, elektrik enerjisinin satıcısının herhangi bir gerçek ya da tüzel kişi olabilmesi mümkün değildir. Elektrik enerjisinin satışını yapacak kişilerin EPDK'den lisans alması mecburidir. Bununla birlikte her lisans alan elektrik enerjisinin satışı ile işgal edemez. Bu bakımdan satıcı tarafının EPDK'den üretim lisansı ya da tedarik lisansı alması gereklidir. Elektrik piyasasında bu iki lisans sahibine “*tedarikçi*” adı da verilmektedir (EPK m. 3/1-gg). Görevli tedarik şirketinin de tedarik lisansı bulunmaktadır (EPK geçici m. 11). Sözleşmenin elektrik enerjisini alan tarafında ise serbest tüketici ya da elektriği, toptan satışı amacıyla satın alan üretim ya da tedarik lisansı sahibi tüzel kişi bulunabilir. Dolayısıyla ikili anlaşmaların nihai tüketicisi bir serbest tüketici iken, üretim ya da tedarik lisansı sahibi tüzel kişi (kendi elektrik ihtiyaçları için aldıkları elektrik enerjisi hariç olmak üzere) elektriği tekrar satmak için satın almaktadırlar (Toptan satış EPK m. 3/1-aaa).

8.2.4.2. İkili anlaşmanın şekli

TBK'ye hâkim olan temel ilkelerden biri de “*şekil özgürlüğü*” ilkesidir. TBK m. 12/1 hükmü uyarınca taraflar arasında borç doğuran sözleşmeler herhangi bir şekil şartına tabi değildir. Nitekim EPK ikili anlaşmaları özel hukuk hükümlerine tabi bir anlaşma olarak kabul etmiş olmasına rağmen THY ise tüketimi düşük serbest tüketici ile yapılacak anlaşmaların yazılı veya mesafeli kurulabileceğini düzenlemiştir (THY m. 12/2). Sözleşme öncesindeki bildirimlerin yapılması da şekil şartına tabidir. Bu bildirimlerin yazılı olarak yapılması zorunlu tutulmuştur.

TKHK kapsamında ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmeyen ve elektrik enerjisini kendi ihtiyacı için alan tüketiciler ile yapılacak sözleşmeler, Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği'ne tabidir (Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği m. 4/1-ı). Bu yönetmelik uyarınca tüketici ile yapılacak sözleşmelerin mesafeli ya da yazılı olarak kurulması zorunlu tutulmuştur. THY, Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği'nden bir adım daha ileriye giderek tüketicinin yıllık yüz bin kWh'in altında elektrik tüketmesi halinde, elektrik ticari bir amaç için alınsın ya da alınmasın, bu tüketicilerle kurulacak sözleşmelerin de yazılı ya da mesafeli kurulabileceğini belirtmiştir. THY bakımından söz konusu tüketiciler için şekil serbestisi olduğundan söz edilemeyecektir. İkili anlaşmalar, mesafeli

olarak da akdedilirler⁶²⁴. Bu bakımdan 6502 sayılı TKHK kapsamında olan tüketiciler için Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği hükümleri de uygulama alanı bulur.

8.2.4.3. İkili anlaşmanın ivaz yönünden değerlendirilmesi

İkili anlaşmalar, belirli ivaz karşılığında, eş söyleyişle karşı alacak hakkı edinmek maksadıyla yapılırlar⁶²⁵. Bu bakımdan ikili anlaşmalar ivazlı sözleşme niteliğindedir. İkili anlaşmanın cazip gelmesi ve elektrik enerjisinin satışı için tedarikçi tarafından teklif edilen birim fiyatın EPDK tarafından onaylanan tarife tablolarındaki birim fiyatlardan düşük olması, tüketicinin bu sözleşmeyi akdetmesindeki temel motivasyonlardan biridir⁶²⁶. Bununla birlikte ikili anlaşmada, aktif elektrik enerjisinin alınması ve satılması söz konusudur. Oysaki şebeke için ödenen giderler, dağıtım şirketi tarafından tüketiciden tahsil edilmek üzere doğrudan tedarikçiye yansıtılır. Dolayısıyla taraflar, şebekeye özgü maliyetleri müzakere edemezler.

Tedarik edilen elektrik enerjisinin bedeli, tüketicie fatura edildikten sonra ödenir. KDV Uygulama Tebliği'ne göre (m. Ç. 1), elektrik enerjisinin teslimi önceden yapıldığı halde, vergiyi doğuran olay, tahakkuktur. Malın tedarikçi tarafından tüketicisine teslim edilmesi, zilyetliğin devredilmesi suretiyle olur. TMK m. 977'ye göre, şeyin üzerinde hâkimiyet sağlayacak araçların bir önceki zilyedin rızası ile zilyetliği devralanın hâkimiyet alanına geçmesi ile zilyetlik devredilmiş olmaktadır⁶²⁷. TMK m. 762 uyarınca üzerinde hak edinmeye uygun olan elektrik enerjisi taşınır mülkiyetine konu olduğuna göre, elektrik enerjisinin elektrik düğmesine basılması ile birlikte zilyetliği tüketicisine geçmektedir. Ancak doktrinde elektrik gibi doğal güçlerin üzerinde zilyetlik ve mülkiyetin söz konusu olmayacağı da ifade edilmektedir⁶²⁸. Kanımızca elektrik enerjisi mülkiyet hakkının konusu olabilir. Tüketici elektrik enerjisinin mülkiyetini devren kazanır. Elektrik enerjisi niteliği itibariyle “tüketilebilen eşyadır⁶²⁹.” Elektrik enerjisinden yararlanma ile birlikte, elektrik maddesel varlığını kaybeder. Elektrik enerjisi, şebekeden geçirildiği için nihai tüketicie ulaştırılan enerjinin hangi santralden üretilerek sisteme verildiği bilinmemektedir. Bu nedenle, elektrik enerjisini tedarik etme borcu, cins borcudur. Misli şeyler, biri diğerinin

⁶²⁴ AKER, s. 4.

⁶²⁵ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 268 vd.; İNAN Ali Naim: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara 1984, s. 79.

⁶²⁶ YAVUZ, s. 152.

⁶²⁷ ESENER/GÜVEN, s. 82.

⁶²⁸ ESENER/GÜVEN, s. 324.

⁶²⁹ CANARSLAN Gökçe, Tüketilebilen Eşya Üzerinde Kurulan İntifa Hakkı, ERÜHFD, C. XIV, S. 1, (2019), s 3. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eruhfd/issue/46717/585897>, erişim tarihi: 11.12.2020.

yerine konulan, sayılan, tartılan taşınır şeylerdir⁶³⁰. Elektrik enerjisi borcu cins borcu olduğu için edimin ifasının imkânsızlığından söz edilemez. Henüz üretilmemiş bir şeyin satışı da mümkün olabilir. Nitekim ileri teslimat tarihli sözleşmelerde⁶³¹ olduğu gibi, elektrik enerjisi ileri bir tarihte teslim edilmek üzere sözleşmeye bağlanmakta, günü geldiğinde tedarikçinin teslim borcu doğmaktadır. Bu durumda şarta bağlı bir sözleşme ilişkisi mevcuttur. Şart, teslimat günü geldiğinde gerçekleşmiş olacaktır⁶³². Teslimi isteyebilme anına kadar, sözleşme askıdadır.

8.2.4.4. İkili anlaşmanın PYS'ye girilmesi zorunluluğu

DUY m. 30/A uyarınca, serbest tüketiciye elektrik enerjisi tedarik eden piyasa katılımcısı, o tüketiciye elektrik tedarik ettiğini PYS üzerinden EPIAŞ'a bildirmek zorundadır. Gerek serbest tüketiciye elektrik tedarikinde olsun, gerekse piyasa katılımcılarının birbirleri arasında akdettikleri ikili anlaşmada olsun, tüm ikili anlaşmaların merkezi olan bu sisteme girilmesi gerekmektedir. Tedarik edilen enerji bu sistemde alıcısı ile buluşturulmaktadır. Eşleşmeyen tüketim ve üretim bilgisine istinaden sistemin yük alması ya da yük atması gerekmektedir. İkili anlaşmaların PYS'ye miktarları ile girilmesine rağmen belirtilenden fazla elektrik üretilmesi ya da tüketilmesi halinde sistemde dengesizlik meydana gelir. Bu dengesizliğin giderilmesi için dengeleme güç piyasasının TEİAŞ tarafından işletilmesi ve sistemin dengede tutulmasının sağlanması gerekir. Tarafların tedarik etme ve tüketme edimleri birbirleriyle buluşmadığında TEİAŞ tarafından işletilen dengeleme güç piyasasından elektrik üretilmesi ya da tüketilmesi gerekir. Bunun ortaya çıkardığı dengesizlik ise, dengesizliğe mal olana yansıtılır. Önceden planlanmış bir sistemin işletilmesi için taraflar gün öncesinden ya da gün içi piyasasında taleplerini PYS'ye girmektedir.

PYS'ye girilene kadar ikili anlaşmanın hüküm ve sonucunu doğurup doğurmadığını tespit etmek gerekir. THY'ye göre, tüketimi düşük serbest tüketici ile yapılan ikili anlaşmanın PYS'ye girilmemesi tüketiciye haklı fesih hakkı kazandırmaktadır (THY m. 16/1-a). PYS'ye bildirmemek anlaşmanın feshini gerektiriyorsa, o halde anlaşmanın geçerli

⁶³⁰ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s.172.

⁶³¹“İleri Tarihli Fiziksel Teslimatlı Elektrik Piyasası” sayesinde, piyasa katılımcılarına; fiyat riskinden korunma, geleceğe yönelik fiyat öngörüsü oluşturma ve karşı taraf riskinden korunma imkânı sağlanması hedeflenmektedir. Elektrik sözleşmelerinde ileri tarihli fiziksel teslimat, 7162 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'unun 14.maddesi ile EPK'ye eklenmiştir. 30.01.2019 tarihli ve 30671 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁶³² İNAN, s. 420; EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel III, s. 2812.

bir şekilde kurulduğunu, hüküm ve sonuçlarını doğurduğunu söylemek gerekir. Kanaatimizce ikili anlaşmanın PYS'ye bildirilmemesi halinde tedarikçi temerrüde düşer. Bu halde tüketici, sözleşmeyi feshederek menfi zararının tazminini isteyebilir. Menfi zarar, borçluya duyulan güveni sona erdirir. TBK m. 125/3 uyarınca menfi zarar, sözleşmenin geçersiz olmasından ya da kurulmamış olmasından değil, borçlunun temerrüdü yüzünden sözleşmenin feshinden kaynaklanır. Zarar, anlaşmanın akdedilmesi halinde ortaya çıkan fayda ile sözleşmenin feshi nedeniyle malvarlığı durumunda ortaya çıkan farka göre hesaplanır⁶³³.

8.2.4.5. Zaman bakımından ikili anlaşmanın türü

İkili anlaşmalarda edim bir kere yerine getirmekle bitmez. Edimin yerine getirilmesi zaman içinde sürekli bir ilişki meydana getirir⁶³⁴. Tüketimi düşük serbest tüketici ile yapılacak belirli süreli ikili anlaşmaların süresi en fazla üç yıl olabilecektir (THY m. 10/2) Taraflar edimlerini sözleşmenin sona ermesine kadar belirli olmayan bir zaman diliminde yerine getirirler. Taraflar edimini yerine getirme noktasında sürekli hazır haldedirler. Bu bakımdan ikili anlaşmalar sürekli edimli sözleşmelerdir. İkili anlaşmaların sürekli edimli sözleşme olması onu TBK m. 207 vd düzenlenen satım sözleşmesinden ayırmaktadır. Ayrıca şebekedeki zarardan, başka bir anlatımla ayıba karşı tekeffül hükümlerinden tedarikçinin sorumlu olmaması nedeniyle ikili anlaşma bir satış sözleşmesi olarak kabul edilemeyecektir⁶³⁵. Bu yönüyle de incelediğinde ikili anlaşma *sui generis* bir sözleşme örneğidir.

8.2.4.6. Sözleşmenin süresi, feshi ve sona ermesi

THY m. 10 uyarınca tüketimi düşük serbest tüketiciler ile yapılacak belirli süreli sözleşmeler hariç olmak üzere, sözleşmede zaman sınırı bulunmamaktadır. İkili anlaşmalar sürekli edimli sözleşmeler oldukları için bu sözleşmeden dönülemez, ancak sözleşme ileriye yönelik olarak feshedilebilir⁶³⁶. Sözleşme belirli bir süre için yapıldıysa bu sürenin sonunda kendiliğinden sona erer. Tedarikçinin lisansının iptal edilmesi ya da süresinin dolması veya EPIAŞ tarafından yürütülen piyasalarda işlem yapan bir tedarikçinin teminat ve ödeme

⁶³³ BUZ, s. 240; TEKİNAY vd., s. 969.

⁶³⁴ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 285; YAVUZ, s. 280.

⁶³⁵ YAVUZ, s. 329; SELİÇİ, Özer, Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1977, s. 8 - 15, EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 285; ALTINOK, s. 14-22; KUNTALP, s. 22 vd.: Ortada, tek bir öneri ve kabulden teşekküle eden bir tek sözleşme bulunmaktadır.

⁶³⁶ GÜVEN, (Enerji Sağlama), s. 151; AYRANCI, (Enerji), s. 238; YAVUZ, s. 313.

yükümlülüğünün yerine getirmemesi halinde, tedarikçinin portföyü boşaltılarak tüketiciler görevli tedarik şirketine devredilir. Bu halde de anlaşma kendiliğinden sonra erer. Ancak tüketici, tedarikçinin kusuru nedeniyle portföyü boşaltılan tedarik şirketinden menfi zararını talep edebilir. Düşük tüketimli tüketici, ikili anlaşmanın bildirilmemesi (THY m. 16/1-a), tedarikçiden kaynaklanan sebeplerle portföy geçişinin yapılamaması (m. 16/1-c), dağıtım şirketi tarafından PYS'ye bildirilen tüketimleri üzerinde faturalama yapılmaması hallerinde anlaşmayı haklı nedenle feshedebilir. Yine ikili anlaşma öncesinde THY m.12/1 uyarınca tüketicinin bilgilendirilmemesi, tüketiciye haklı sebeple sözleşmeyi sona erdirmeye hakkı verir. THY'nin 12.maddesi, tüketici ve tedarikçinin haklı sebeple sözleşmeyi sona erdirmeye hallerini düzenlenmiştir. Tüketicinin, kaçak / usulsüz elektrik kullanması, borcunu ödememesi, kullanım yerini tahliye etmesi, tüketicinin tasfiyesi ya da iflas etmesi hallerinde de tedarikçi sözleşmeyi haklı sebeple feshedebilir (m. 16/2). Belirsiz süreli sözleşmelerde tüketici sözleşmeyi her zaman sona erdirebilir. Tüketici, tedarikçiye sözleşmenin haklı sebeple feshi halinde, cayma bedeli ve ceza koşulu ödemez.

8.2.4.7. Zamanaşımı

Zamanaşımından bahsedebilmek için zamanaşımına tabi olan bir alacak ile sürenin geçmesi aranmaktadır. Hukuki işlemde, haksız fiilden ve sebepsiz zenginleşmeden doğan alacaklar zamanaşımına tabidir. Zamanaşımı nispi haklar ve alacak hakları bakımından söz konusu olabilir. TBK m. 149 uyarınca zamanaşımı, alacağın vadesinin gelmesi ile birlikte işlemeye başlamaktadır. TBK m. 112 uyarınca kusurlu ifa imkânsızlığı ile TBK m. 118-122 temerrüitten kaynaklanan gecikme tazminatında da asli edimin ifa edilmesine dair talebin muaccel olmasıyla zamanaşımı işlemeye başlar. Zamanaşımı süreleri emredici nitelik arz eder, sözleşmeyle değiştirilemez. Zamanaşımı borçluya tanınmış bir haktır. Niteliği itibarıyla bir def'dir. İleri sürüp sürmemek borçluya tanınmışsa da zamanaşımından önceden vazgeçme olmaz⁶³⁷.

İkili anlaşmalar için özel bir zamanaşımı süresi belirlenmediğinden ikili anlaşmalardaki zamanaşımı süresi de TBK m. 146'da belirtilen genel zamanaşımı süresine tabidir⁶³⁸.

⁶³⁷ TEKİNAY vd. s. 1072; EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel III, s. 2695.

⁶³⁸ YAVUZ, s. 326.

8.2.4.8. Şebekeden kaynaklanan zarar ziyandan tedarikçinin sorumlu olmaması

Elektrik tedarik sözleşmesinin “*sui generis*” özelliği gereği, elektriğin şebekede taşınması ve tedariki farklı tüzel kişiler tarafından yerine getirilmektedir. Elektrik şebekesindeki elektrik kesintilerinden ve elektrik enerjisinin kalitesinden elektrik dağıtım şirketi sorumludur. Tüketici, maruz kaldığı elektrik kesintisi nedeniyle ortaya çıkan zararı, elektrik enerjisini üreten ya da tedarik edenden talep edemez.

Elektrik Dağıtım ve Perakende Satışına İlişkin Kalite Yönetmeliği uyarınca (m. 3/1-rr) uzun süreli kesintiler (yıllık azami kesinti süreleri- kentsel: 10 saat, kentaltı: 11 saat, kırsal: 12 saat) nedeniyle dağıtım şirketi tazminat ödemekle yükümlüdür. Ayrıca elektriğin sürekli bir biçimde teknik kalite parametrelerine uygun şekilde sunulmaması halinde de dağıtım şirketi aynı yönetmeliğin ekinde yer alan Tablo 9 uyarınca, imar yerleşim alanı ve imar yerleşim alanına göre değişen azami kesinti süreleri / sıklığı baz alınarak hesaplanan tazminatı tüketiciye ödemek zorundadır.

Tüketicinin kaçak ya da usulsüz elektrik kullanması halinde de tüketicinin yol açtığı zarara, tedarikçi katlanmamaktadır. THY m. 42 vd. maddelerinde düzenlenen kaçak elektrik eylemi, dört ana başlıkta toplanmıştır. Bunlardan ilki, ikili anlaşma ya da perakende satış sözleşmesi olmadan dağıtım sistemine müdahale edilerek elektrik tüketilmesidir (m. 42/1-a). Diğeri, dağıtım şirketinin kestiği elektrik enerjisinin yükümlülüklerin yerine getirilmeden açılmasıdır (m. 42/1-ç) . Bu iki kaçak kullanım türü, diğer kaçak türlerine göre nispeten kaçak elektrik kullanımının basit halini oluşturmaktadır. Ancak özel hat çekilerek elektrik enerjisi kullanmak (m. 42/1-b) ve sayaçlar ile ölçü sistemine müdahale edilerek tüketimin doğru tespit edilmesini önlemek (m. 42/1-c) kaçak elektrik kullanımının nitelikli halidir. Bu tür kullanımların tamamı TBK m. 49 vd. uyarınca haksız fiildir⁶³⁹. Şebekedeki kaçak elektrik kullanımında kaçak elektrik enerjisinin tespiti ve faturalanmasını dağıtım şirketi yapmaktadır (THY m. 46). Kaçak kullanımdan ve kaçak elektrik tüketim miktarından tedarikçi sorumlu değildir. Hemen belirtmek gerekir ki TKHK'nin kapsamına tüketicinin taraf olduğu “hukukî işlemler”; yani mal ile hizmet piyasalarında tüketiciler ile satıcılar / sağlayıcılar arasındaki sözleşme ilişkileri girer. Tüketicinin tarafını oluşturduğu haksız fiiller, TKHK kapsamı dışındadır⁶⁴⁰. Haksız fiil sorumluluğunda taraflar arasındaki ihtilaf,

639 KÖSTEKÇİ Özge/ KÖSTEKÇİ Yaşar, Hukuk ve Ceza Davaları Boyutuyla Elektrik Enerjisi Hukuku, 7 B., 2012 s. 172; Yargıtay 19. Hukuk Dairesi; 21.06.2010 tarih, E:2009/12026, Karar: 2010/7788: Kaçak elektrik tüketiminin haksız fiil niteliğinde olması nedeniyle kaçak elektrik tespit tutanaklarının düzenlendiği tarihten itibaren temerrüt faizi istenebilecektir.

640 TUTUMLU Mehmet Akif, Tüketici Mahkemelerinin Görev ve Yetki Sınırları, Ankara, 2006, s. 162.

bir hukukî işlem veya muameleden değil, bilâkis, haksız fiil sonucu oluşan zararın tazmini nedeniyle doğmaktadır.

Usulsüz elektrik kullanılması THY'nin 48.maddesinde düzenlenmiştir. İkili anlaşmanın yahut perakende satış sözleşmesinin kişinin kendi adına düzenlenmesi gerekmektedir. Kendi adına sözleşme bulunmayan tesisatlar ile ait olduğu tüketici grubundan başka bir gruptan elektrik enerjisi tüketenlerin tespiti ve dağıtım şirketine bildirilmesi tedarikçilerin sorumluluğundadır. Yargıtay'a göre, tüketicinin kaçak elektrik kullanması bir haksız fiil olduğuna göre, adına aboneliğini sonlandırmayan kişi, kaçak elektrik kullanan kişi ile birlikte sorumludur⁶⁴¹. Dağıtım şirketi, maddede belirtilen bildirimlerin yapılmasından sonra usulsüz elektrik kullanılan kişinin elektrik enerjisini kesmektedir. Bu iki türde usulsüz elektrik kullanıldığının bildirilmesi sorumluluğu tedarikçiye yüklenmiştir.

8.2.5. Piyasa katılım anlaşması

Elektrik piyasasında dengeleme mekanizması büyük ölçüde, Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği kapsamında düzenlenmiştir. Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 5'inci maddesine göre; dengeleme mekanizmasının vadeli elektrik piyasası ile ikili anlaşmaları tamamlayıcı nitelikte olduğu, (i) gün öncesi dengeleme, (ii) gün içi dengeleme ile (iii) gerçek zamanlı dengelemeden oluşan faaliyetleri kapsadığı ifade edilmiştir. Dengeleme mekanizması sonucunda, piyasa katılımcılarının uzlaştırma işlemleri, EPIAŞ tarafından Takasbank aracılığıyla yapılmaktadır (Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği uyarınca (m. 6/A, 7 ve 7/A)).

Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde 2 Şubat 2020 tarihinde yapılan değişiklikle mevcut yönetmeliğe “*vadeli elektrik piyasası*” na dair kurallar da eklenmiştir. Yönetmeliğe göre (m. 4/1-yyyyy), “*vadeli elektrik piyasası (VEP): Piyasa katılımcılarına fiziksel teslimat yükümlülüğü doğuran ileri tarihli elektrik piyasasını*” şeklinde tanımlanmıştır. EPD Kurulu'nun 9965-2 sayılı Kararı ile kabul edilen “*Vadeli Elektrik Piyasası İşletim Usul ve Esasları*”⁶⁴² (VEP Usul ve Esasları) ile vadeli elektrik piyasasının yürürlük tarihini 1 Aralık 2020 olarak belirlemiş, ancak erteleme sonrasında piyasanın açılışı 31 Mayıs 2021'de⁶⁴³ yapılmıştır. VEP Usul ve Esasları uyarınca, piyasa katılımcılarına *ileri*

⁶⁴¹ Yargıtay 11. HD, E: 2003/6944 K: 2004/1821, T:26.02.2004. AYRANCI, (Enerji), s. 205.

⁶⁴² 02.02.2020 tarihli ve 31027 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁶⁴³ 19.11.2020 tarihli ve 9704 sayılı EPD Kurul Kararı ile belirlenmiştir.

tarihli fiziksel teslimat yükümlülüğü doğuran elektrik piyasası olarak tanımlanan vadeli elektrik piyasası, EPİAŞ bünyesinde kurulan vadeli elektrik kontratları aracılığıyla sürekli ticaret metoduyla işlemektedir. Piyasadaki işlemler teklif bölgesi, teslimat dönemi ve yük tipi bazında gerçekleştirilmektedir. VEP kontratları, kontratın taraflarına ilgili teslimat dönemi boyunca, ilgili teklif bölgesinde, teslimat döneminin teslimata konu olan günlerinde, ilgili yük tipinin kapsadığı saatlerde her saat eşit miktarda olacak şekilde 1 lot yani 0,1 megavatsaat ve katları elektrik veriş veya çekiş yükümlülüğü getirmektedir. “*Emtia vadeli işlem sözleşmesi*” özelliği taşıyan⁶⁴⁴ bu tür kontratlar, vadeli işlem piyasasında standartları daha önceden belirlenmiş sözleşme kapsamında, belirli kalite ve miktardaki emtiayı, vadesi geldiğinde satın almak yükümlülüğünü üstlendiği, karşılık olarak satıcının aynı sözleşme içerisinde sözleşmede belirtilen kalite ve miktardaki emtiayı sözleşmede belirlenen vade içerisinde satma yükümlülüğünü üstlendiği sözleşme olarak adlandırılmaktadır. Emtia vadeli işlem sözleşmeleri, karşılıklı edimlerin değiştiği bir sözleşme olduğu için *tam iki tarafa borç yükleyen rızai* bir sözleşmedir. Aynı zamanda emtia vadeli işlem sözleşmeleri, ani edimli bir sözleşmedir, zira emtia niteliğindeki elektrik enerjisinin miktarı vade tarihi geldiğinde satıcı tarafından bir kez yerine⁶⁴⁵ getirilmektedir. Niteliği itibariyle borçlandırıcı (taahhüt) içeren bir sözleşmedir⁶⁴⁶, vade geldiğinde taahhüt edilen elektrik enerjisinin mülkiyetini karşı tarafa geçirme borcu üstlenilmektedir.

EPİAŞ'taki diğer piyasalar ise aşağıdadır:

Gün öncesi piyasası: Gün öncesi dengeleme; sistemdeki arz ve talebin dengelenmesi ve piyasa katılımcılarının⁶⁴⁷ sözleşme taahhütleri ile üretim ve/veya tüketim planlarını gün öncesinde dengelemeleri amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerden oluşur ve gün öncesi planlama ya da gün öncesi piyasası aracılığıyla sağlanmaktadır.

Gün içi piyasası: Gün içi dengeleme, piyasa katılımcılarının sözleşme taahhütleri ile üretim ve/veya tüketim planlarını gün içinde dengelemeleri amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerden oluşur ve gün içi piyasası aracılığıyla sağlanmaktadır.

⁶⁴⁴ CEYLAN Ali, Finansal Teknikler, Ekin Kitabevi, 5. Baskı, Bursa 2003, s. 414.

⁶⁴⁵ KILIÇOĞLU, s. 5.

⁶⁴⁶ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 262.

⁶⁴⁷Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliğinde (m. 4/1-iii) “Piyasa katılımcısı: Bu Yönetmelikte tanımlanan lisans sahibi tüzel kişiler ve bu tüzel kişiler için oluşturulabilecek farklı kategorileri” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle dengeleme uzlaştırma piyasasında işlem yapan Üretim lisansı sahibi, Tedarik lisansı sahibi, OSB üretim lisansı sahibi, Dağıtım lisansı sahibi, İletim lisansı sahibi tüzel kişiler piyasa katılımcısıdır (DUY m. 10). TEİAŞ şebeke işletmecisi (DUY m.a16), EPİAŞ ise piyasa işletmecisidir (DUY m. 11). Dağıtım şirketinin yükümlülükleri de DUY m. 15'te sayılmıştır.

Piyasa katılımcıları, her bir uzlaştırma dönemi için, bir tarafta sisteme verişler, elektrik enerjisi alımları ve ithalatları ile diğer tarafta, sistemden çekişler, elektrik enerjisi satışıları ve ihracatları arasında denge sağlamakla yükümlüdürler. Piyasa katılımcıları, uzlaştırma dönemi bazında enerji dengesizliklerinin uzlaştırılması için EPIAŞ'a karşı mali sorumluluk üstlenmektedirler. Enerji dengesizlikleri, uzlaştırma dönemi bazında belirlenecek sistem dengesizlik maliyeti üzerinden uzlaştırılmaktadır. Bir uzlaştırma dönemi için geçerli sistem dengesizlik maliyeti, söz konusu uzlaştırma dönemi için gün öncesi piyasasında belirlenmiş olan nihai piyasa takas fiyatı veya dengeleme güç piyasasında belirlenmiş olan saatlik sistem marjinal fiyatı kullanılarak belirlenen fiyattır.

Dengesizlik maliyeti, Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde öngörölmüş olan bir formöl ile hesaplanmakta ve dengesizlikler "*pahalıya al, ucuza sat*" prensibi kapsamında uzlaştırılmaktadır. Yenilenebilir enerji tesisleri de dengeleme yükümlölüklerine uymak ve gerektiğinde buna ilişkin fiyatlara katlanmak zorundadır.

Tedarik şirketleri, dengesizlik maliyetlerini, müşterileri ile aralarında olan sözleşmelerin şartlarına bağlı olarak serbest piyasa koşullarına göre serbest tüketicilerine yansıtılabilmektedirler. Ancak, görevli tedarik şirketlerinin düzenlemeye tabi müşterilerine ilişkin olarak oluşun dengesizlik maliyetleri doğrudan bu müşterilere yansıtılamamakta; görevli tedarik şirketlerinin dengesizlik maliyetleri, Türkiye genelindeki ortalamaya dayanan bir dengesizlik maliyeti tazmin mekanizması vasıtasıyla tazmin edilmektedir. İsbetli talep tahminleri vasıtasıyla dengesizlik yönetimi bakımından ülke ortalamasından daha iyi performans gösteren görevli tedarik şirketleri, tazminat mekanizması sayesinde söz konusu dengesizlik yönetim faaliyetlerinden fayda sağlayabilmektedir.

Piyasa katılım anlaşmasının tarafı tüketiciler olmasa da tüketicilere elektrik tedarik eden piyasa katılımcılarının, piyasa katılım anlaşması, vadeli elektrik piyasası katılım anlaşması, gün öncesi piyasası katılım anlaşması ve gün içi piyasası katılım anlaşmasını imzalaması ve piyasa işletmecisi olan EPIAŞ'a anlaşmanın bir örneğini vermesi gerekir⁶⁴⁸. Elektrik piyasasında önceleri tek bir piyasa katılım anlaşması varken, elektrik piyasasının yapısının değişmesi ve gelişmesi, yeni piyasaların ortaya çıkması nedeniyle piyasa katılım anlaşmaları da çeşitlenmiştir. Anlaşmanın bir tarafında piyasa işletmecisi olarak EPIAŞ, diğer tarafında ise piyasa katılımcısı bulunmaktadır. Anlaşma, elektrik piyasasında kullanılan diğer anlaşmalar gibi tek taraflı olarak EPIAŞ tarafından hazırlanmakta, EPDK

⁶⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bknz Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği m. 25.

Başkanı tarafından onaylandıktan sonra anlaşmanın karşı tarafına sunulmaktadır. Söz konusu anlaşmalar, ilgili piyasada, örneğin gün öncesi piyasasında, işlem yapabilmenin ön koşuludur. Eş söyleyişle, bir piyasa katılımcısı o piyasada işlem yapmadan önce anlaşmayı imzalayıp EPIAŞ'a teslim etmelidir. Bir diğer taraftan, piyasa katılımcısı, EPIAŞ'a olan teminat, ödeme, avans işlemlerini merkezi uzlaştırma kuruluşu ile yapacağı bir anlaşma ile de garanti etmektedir. Bu anlaşmaya “Merkezi uzlaştırma kuruluşu – katılımcı anlaşması” adı verilmektedir. Söz konusu anlaşma EPIAŞ tarafından hazırlanmakta ve piyasa katılımcılarına sunulmaktadır. Elektrik dengeleme ve uzlaştırma sisteminde tek taraflı olarak düzenlenen anlaşmaların bulunması, tüm tarafların hak ve borçlarının aksamadan yerine getirilmesi ve sağlıklı bir elektrik piyasası yapısının oluşturulmasına yöneliktir.

Piyasa katılım anlaşmalarının tamamı “*katımlı (iltihaki)*” sözleşmedir. Elektrik piyasasına özgü bu anlaşmaların tarafını, içeriğini seçme özgürlüğü piyasa katılımcısına tanınmamıştır⁶⁴⁹. Anlaşmaların tek taraflı hazırlanması, genel ve soyut hükümler içermesi, çok sayıda sözleşmesel ilişki için hazırlanmış olması sebepleriyle anlaşma TBK m. 20 vd. maddelerinde ifade edilen genel işlem koşulları içermektedir⁶⁵⁰. Anlaşmalar, piyasa katılım anlaşması tarafının ödeme ve teminat yükümlülüğünü garanti altına alırken; EPIAŞ bakımından ise eşit taraflara eşit muamele edilmesi ile ilgili yükümlülükleri içermektedir. Bu bakımdan anlaşma, tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir⁶⁵¹. Piyasa katılımcısı piyasada işlem yaptıkça, dengeleme ve uzlaştırma faaliyetleri devam ettikçe anlaşmalar taraflar için sürekli bir borç ilişkisi içerir⁶⁵². EPIAŞ, piyasa işletmecisi sıfatıyla verdiği hizmetler için piyasa işletim ücreti⁶⁵³ alacağına dair hakkını da sözleşmede belirtmektedir. Anlaşmada, “*fesih*” maddesi öngörülmemiş; ancak anlaşmanın sona ereceği haller ise sayma yoluyla belirtilmiştir. Bunlar, piyasa katılımcısının lisansının sona ermesi ya da iptali⁶⁵⁴, EPIAŞ'a karşı olan ödeme, avans, teminat yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi hallerine

⁶⁴⁹ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 292; YAVUZ s. 198; AYRANCI, (Enerji), s. 102; ATAMER Yeşim, Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, İstanbul 2001, s. 7.

⁶⁵⁰ AYRANCI, (Enerji), s. 288; HAVUTÇU, Genel İşlem, s. 15; EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 292.

⁶⁵¹ Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde her iki taraf da birbirine karşı asli bir edim yüklenmektedir. Edimler birbiriyle değişmektedir. Bu ilişkiye “*synallagma*” adı verilir Bknz: EREN, Genel Hükümler, s. 211; HAVUTÇU, Tam İki Taraf, s. 3 vd.

⁶⁵² Sürekli sözleşmelerde asli edim, sözleşme sona erinceye kadar zaman içinde devamlı olarak ifa edilir. Bknz EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 292; GÜVEN/ÖZDEMİR, s. 26.

⁶⁵³ Piyasa işletim ücreti, düzenlemeye tabi tarifedir. EPIAŞ'ın tarifi de EPDK tarafından onaylanmaktadır. Bknz: Piyasa İşletim Gelirinin Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ, 22.12.2015 tarihli ve 29570 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁶⁵⁴ Bknz. Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği m. 132/G.

özgülenmiş olan ve aslında Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde de sıkı koşullara bağlanmış süreçlerdir.

8.2.6. Yan hizmet anlaşmaları

6446 sayılı EPK'de yan hizmetlerin sağlanması yükümlülüğü, iletim faaliyeti kapsamında düzenlenmiştir. İletim faaliyeti başlığı altında yan hizmetler piyasası kapsamında elektrik enerjisi veya kapasitesi satın alınması TEİAŞ'ın görevleri arasında sayılmıştır (m. 8/1). Ayrıca yük dağıtımını ve frekans kontrolünü gerçekleştirmek, yan hizmetler piyasasını işletmek de iletim faaliyeti kapsamındadır (EPK m. 8/2-ç).

Elektrik Piyasası Yan Hizmetler Yönetmeliği'nde “*Yan hizmet anlaşmaları: İletim ve/veya dağıtım sistemine bağlı olan üretim şirketleri, dağıtım şirketleri, elektrik depolama tesisleri veya tüketiciler tarafından Elektrik Şebeke Yönetmeliği uyarınca TEİAŞ'a sağlanacak yan hizmetleri, yan hizmet bedellerini, koşullarını ve hükümlerini belirleyen anlaşmalar*” olarak tanımlanmıştır.

Yan hizmetler, üretim lisansı sahibi tüzel kişilerin, dağıtım lisansı sahibi tüzel kişilerin, depolama tesislerinin ve tüketicilerin katılımıyla sistemin işletme güvenliği ve sistem bütünlüğü sağlayacak tedbirlerin TEİAŞ tarafından alınmasıdır. Yan hizmet anlaşmaları, (i) primer frekans kontrol hizmeti, (ii) sekonder frekans kontrol hizmeti, (iii) talep tarafı yedeği hizmeti, (iv) anlık talep kontrol hizmeti, (v) reaktif güç kontrolü, (vi) Oturan sistemin toparlanması hizmetini kapsamaktadır. Yan hizmetlerin tedariki TEİAŞ tarafından, yan hizmet piyasa katılımcısı niteliğini haiz tüzel kişilerden ve kriterleri önceden belirlenmiş tüketicilerden karşılanmaktadır. Bu işlemler sonucunda alacak ve borç ilişkileri yine TEİAŞ tarafından yürütülmektedir.

Yan hizmetler tedarikini, EPIAŞ'a dengeleme birimi olarak kaydı yapılmış 30 MW ve üzeri kurula güce sahip üretim lisansı sahibi tüzel kişiler ile OSB üretim lisansı sahibi tüzel kişiler, otomatik olarak devreden çıkabilecek ve Kurul tarafından belirlenen limitleri geçen talep tarafı yedeğini sağlayabilecek tüketim tesisleri ve depolama tesisleri sağlayabilirler. Yan hizmet anlaşmaları kapsamında bu kişiler EPIAŞ tarafından işletilen “Yan hizmet piyasası yönetim sistemi”ne kaydolmak zorundadırlar.

- Primer Frekans Kontrol Rezerv Tedarik Süreci Katılım Anlaşması TEİAŞ ile ilgili üretim tesisi arasında, EPD Kurul onayı ile belirlenen, standart tipteki bir anlaşmadır.

- Sekonder Frekans Kontrol Rezerv Tedarik Süreci Katılım Anlaşması da TEİAŞ ile imzalanan, rezerv bedelinin ödenmesi karşılığında, sekonder frekans kontrolünün sağlanması amacıyla ilgili üretim tesisinin ve TEİAŞ'ın yükümlüklerini içerir anlaşmadır. Anlaşma EPD Kurulu tarafından onaylanan standart nitelikte bir anlaşmadır.
- Talep Tarafı Yedeğine İlişkin Yan Hizmet Anlaşmaları, iletim sistemine bağlı tüketici ile TEİAŞ arasında yapılan, sistemin üretim – tüketim dengesinin sağlanarak kararlılığının korunması ve kısıtların giderilmesi amacıyla gönüllük esasına dayanan bir anlaşmadır. Tüketicinin TEİAŞ ile bu anlaşma ilişkisine girebilmesi için mutlaka iletim gerilim seviyesinden bağlı olması ve yıllık elektrik enerjisi tüketiminin Kurul tarafından belirlenen tüketim limitinin üzerine olması zorunludur. TEİAŞ tarafından hazırlanan standart anlaşmadır. Anlaşma sürelidir ve aylık olarak yapılır. Verilen hizmetin karşılığında TEİAŞ, hizmetin ücretini ödemektedir.
- Anlık Talep Kontrol Hizmetine İlişkin Yan Hizmet Anlaşması, Elektrik Şebeke Yönetmeliğinde tanımlı acil durum önlemleri kapsamında sistem frekansındaki düşmenin kritik işletme koşulları oluşmadan önlenmesi için TEİAŞ tarafından iletim sistemine bağlı tüketim tesisleri arasında düzenlenen ihaleler aracılığıyla anlık talep kontrol yedekleri tedarik edilir. Anlaşma TEİAŞ tarafından hazırlanır ve EPDK tarafından onaylanır. Anlaşmanın süresi bir yıldan az olmaz. Sağlanan hizmet karşılığında talep kontrol hizmet bedeli TEİAŞ tarafından ödenir.
- Konvansiyonel Üretim Tesisleri İçin Reaktif Güç Desteği Sağlanmasına Dair Yan Hizmet Anlaşması, Senkron Kompansatör Olarak Reaktif Güç Desteği Sağlanmasına Dair Hizmet Anlaşması, Rüzgâr Enerjisine Dayalı Üretim Tesisleri İçin Reaktif Güç Kontrolü Yan Hizmet Anlaşması ile ilgili üretici ve TEİAŞ arasında yapılır. İletim sistemine bağlantı durumuna göre, 66 kV ve üzeri gerilim seviyesinden 30 MW üzerindeki üretim tesislerinin reaktif güç kontrolüne katılması zorunludur. 30 MW altı üretim tesisleri ile rüzgâr ve güneşe dayalı üretim tesislerini katılım süreci TEİAŞ'in ihtiyacına göre şekillenmektedir. EPDK tarafından onaylanmış standart nitelikte bir anlaşmadır. Verilen hizmet bedelsiz⁶⁵⁵ ve zorunlu bir hizmettir.

⁶⁵⁵ Yan Hizmetler Yönetmeliği m. 43/1.

- Oturan Sistemin Toparlanması Halinde Yapılan Yan Hizmet Anlaşması ise TEİAŞ ile harici bir enerji kaynağına ihtiyaç duymadan devreye alınabilme özelliğine sahip olan ve TEİAŞ tarafından oluşturulan sistem toparlanma planında yer alan üretim tesislerine veya TEİAŞ tarafından oluşturulan sistem toparlanma planında yer alan elektrik depolama tesislerine sahip tüzel kişilerin TEİAŞ ile bu yan hizmet anlaşmasını imzalamaları zorunluluk arz etmektedir. Zorunlu olarak sunulması gereken bu hizmetin bedeli TEİAŞ tarafından ödenmektedir. Bu kapsamda yer alan üreticilerin, planlı bakım, arıza ya da mücbir sebep hallerinde oturan hizmetin toparlanması hizmetini vermemeleri halinde, Yan Hizmetler Yönetmeliği kapsamında yerine getirmeme bedeli⁶⁵⁶ ödemesi gerekir.

Yan hizmet anlaşmalarına katılma, iletim seviyesinden bağlı üreticiler ile yapılan talep tarafına katılıma ilişkin olanı hariç olmak üzere, gönüllük esasına tabi değildir. Bilhassa reaktif güç kontrolü ile oturan sistemin toparlanmasında üretici tarafı, sözleşme bedelini ve sözleşme konusu edimi belirleme özgürlüğüne sahip değildir. Taraflar, anlaşma hükümlerini müzakere edemezler⁶⁵⁷. Reaktif güç desteği halinde verilen hizmet bedelsizdir. Bu yönüyle talep tarafı katılımı ivazsız bir nitelik⁶⁵⁸ taşımaktadır. İvazsız sözleşmelerde, ivazsız olarak bir edimi yerine getiren tarafın sorumluluğunun daha hafif değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin TBK m. 114 hükmünün katılma anlaşmaları bakımından uygulanabilir olup olmadığı kanaatimizce tartışmalıdır. Zira bir tarafta kamunun yüksek menfaati ve diğer tarafta ise bu ödevin yerine getirmemenin sorumluluğu yarışır niteliktedir. Kanımızca, bu tür sözleşmesel ilişkide, katılım anlaşmasının tarafı üreticiler bakımından kusur sorumluluğu aranmalıdır. Zira tehlike sorumluluğu, işletmenin verdiği bir zarardan kaynaklı olarak ortaya çıkmamıştır⁶⁵⁹. Reaktif güç desteği katılma sözleşmelerinde bedel olmadığı için “eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme⁶⁶⁰”dir. Oturan sistemin toparlanması halinde verilen yan hizmetin ani ya da sürekli bir edim yükümlülüğünden hangisini içerdiği konusunda da bir değerlendirme yapmak gerekir. Kanaatimizce sistemin oturması ya da oturma riskinin bulunması “bozucu şarttır”⁶⁶¹. Anlaşma yapıldığı anda hüküm ve sonuç doğurur. Bozucu

⁶⁵⁶ Yerine getirmeme bedeli için bkz: Yan Hizmetler Yönetmeliği m. 51/1.

⁶⁵⁷ YAVUZ, s. 232.

⁶⁵⁸ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 297.

⁶⁵⁹ EREN Fikret/DÖNMEZ Ünsal, Eren Borçlar Hukuku Şerhi, Yetkin Yayınları, C. II, 2022 (Borçlar Genel II) s. 1592 vd. ; KILIÇOĞLU s. 304.

⁶⁶⁰ EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 279.

⁶⁶¹ Bozucu şarta bağlı sözleşmelerde, askı dönemi bozucu şartın devamı ya da ortadan kalkması ilgilidir. Bknz: EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel III, s. 2857; İNAN, s. 419.

şartın gerçekleşmesi ile birlikte TEİAŞ, sistemin oturma riskinin olduğu aralıkta sürekli olarak üreticiden ürettiği elektriği sisteme vermesini talep eder. Buradaki süreklilik, sistemin oturma riskinin bertaraf edilmesi süresi boyunca devam eder. Anlaşmaların tamamı, isimsiz sözleşmedir. Elektrik, reaktif ve rezerv satışı edim yükümüyle birlikte sözleşme satış sözleşmesine benzese de, bir şebekenin kullanılması, alım miktarının önceden belirlenmemesi, geleneksel olmayan tedarik edimi içermesi, kira ve satım sözleşmesi hükümlerinin kanunun öngörmediği şekilde iç içe geçmiş olması nedeniyle bu anlaşmaların tamamının “*sui generis*” sözleşme olduğunu söylemek yerinde olur⁶⁶². Anlaşmaların tamamı, EPDK tarafından onaylandığı için anlaşmalar genel işlem koşulları bakımından TBK m. 25 uyarınca içerik ve TBK m 23 gereğince yorum denetimine tabidir.

8.2.7. Enterkonneksiyon anlaşması

Elektrik Piyasası Bağlantı ve Sistem Kullanım Yönetmeliği’nde (BSKY), enterkonneksiyon anlaşması; “*Uluslararası enterkonneksiyon hatlarını kullanan üretim şirketleri ve tedarik şirketleri ile bu hatları işleten iletim veya dağıtım şirketleri arasında yapılan ve enterkonneksiyon hatlarının kullanımı ile ilgili esas ve usulleri içeren anlaşma*” olarak tanımlanmaktadır. BSKY’nin 17’nci maddesinde; enterkonneksiyon⁶⁶³ hatlarıyla elektrik enerjisi veya kapasitesi ihracatı faaliyetinde bulunmak isteyen üretim şirketleri ve tedarik şirketleri ile elektrik enerjisi veya kapasitesi ithalatı faaliyetinde bulunmak isteyen tedarik şirketlerinin Elektrik Piyasası İthalat ve İhracat Yönetmeliği⁶⁶⁴’nde belirlenen usul ve esaslara göre enterkonneksiyon hatlarını işleten TEİAŞ veya ilgili dağıtım şirketine başvuracağını, TEİAŞ ve ilgili dağıtım şirketinin, başvuru sahibinin başvurusunu, Elektrik Piyasası İthalat ve İhracat Yönetmeliğinde belirlenen usul ve esaslara göre değerlendireceğini ve gerekli şartları sağlayan başvuru sahibi ile Yönetmelik EK-1’de gösterildiği şekilde enterkonneksiyon kullanım anlaşması imzalayacağını belirtmektedir.

Elektrik Piyasası İthalat ve İhracat Yönetmeliği’nin 12’nci maddesinde, Sistem İşletmecisi (TEİAŞ ya da dağıtım şirketi) ile enterkonneksiyon hattı kapasite kullanımına hak kazanan tüzel kişiler arasında Enterkonneksiyon Kullanım Anlaşması imzalanacağı, senkron paralel olmayan bağlantılar için genel hükümleri Kurul tarafından onaylanan

⁶⁶² Aynı yönde görüş için bkz: YAVUZ, s. 232-233.

⁶⁶³ Enterkonneksiyon, iletim ve dağıtım sistemlerinin toplamından oluşan ulusal elektrik sisteminin diğer bir ülkeye ait elektrik sistemine bağlanmasıdır. Bknz: ASLAN vd. s. 285.

⁶⁶⁴ 17.05.2014 tarihli ve 29003 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

standart nitelikteki enterkonneksiyon kullanım anlaşmaları kullanılacağı düzenlenmiştir. Bu kapsamda, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından 11.11.2021 tarihli ve 10543 sayılı Kurul Kararı ile standart nitelikteki enterkonneksiyon kullanım anlaşması onaylanmıştır.

Enterkonneksiyon Kullanım Anlaşması, elektrik enerjisinin ithalatı ve ihracatında kullanılmak üzere, EPDK tarafından standart şekilde onaylanmış bir anlaşmadır. Şebeke işletmecisi olan TEİAŞ ve dağıtım şirketi, anlaşma kapsamında enterkonneksiyon için bağlantı ve sistem kullanım hizmeti verilmesi yükümlülüğü altındadır. Ayrıca enterkonneksiyon noktalarındaki ölçüm sistemleri vasıtasıyla uzlaştırmaya esas veriş – çekiş miktarlarının tespit edilmesi ve bu miktarların uzlaştırma işlemlerinin yapılması için EPİAŞ’a bildirilmesi de bağlantı noktasına göre TEİAŞ’ın ya da dağıtım şirketinin sorumluluğundadır. Kullanıcının sorumluluğu enterkonneksiyon hizmeti nedeniyle elektrik tarife tablolarında yer alan bedeli ödemektir⁶⁶⁵. Diğer taraftan sistem kullanımı nedeniyle borcun ödenmemesi ihtimaline karşılık enterkonneksiyon kullanıcılarından teminat alınmaktadır. Anlaşmanın dikkat çeken bir diğer özelliği ise anlaşmanın enterkonneksiyon kullanıcısı bakımından EPİAŞ nezdinde yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri de içermesidir. Bu yükümlülük arasında elektrik piyasasında uzlaştırma⁶⁶⁶ işlemlerinin yapılabilmesi için EPİAŞ nezdinde bir kullanıcı adı tanımlanmasını (kullanıcı kaydı) yaptırmak yer almaktadır. Anlaşmada, üçüncü kişi olan EPİAŞ bakımından da bir yükümlülük tayin edilmiştir. Hükümde, EPİAŞ’ın enterkonneksiyon kullanıcısının kaydını ve uzlaştırma işlemlerini yapması yönünde bir yükümlülüğe yer verilmiş olsa da buradaki durumun üçüncü kişiyi borçlandırmaya⁶⁶⁷ yönelik bir işlem olmadığı, mevzuat ile EPİAŞ’a verilmiş olan görevlerin tekrarı niteliğinde olduğu düşünülmektedir.

Enterkonneksiyon anlaşması, standart şekilde onaylanan bir anlaşmadır ve tam iki tarafa borç yüklemektedir. Şebeke işletmecisi enterkonneksiyon için şebekesini kullandırma yükümlülüğü altına girerken, enterkonneksiyon kullanıcısı ise şebeke hizmet ya da şebekenin kullanımına dair bedelleri ödemektedir. Enterkonneksiyonun devamı boyunca taraflar arasında sistemin kullanımına ilişkin sürekli bir yükümlülük bulunmaktadır. Anlaşma, bu bakımdan sürekli borç doğuran bir sözleşme niteliğini haizdir. EPD Kurulu

⁶⁶⁵ Enterkonneksiyon kullanıcısının enterkonneksiyon hattı kapasite kullanımına ilişkin ödeme yükümlülüğü için bkz. Elektrik Piyasası İthalat ve İhracat Yönetmeliği m. 12/2.

⁶⁶⁶ Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği’ne göre: “*Uzlaştırma: Dengeleme mekanizmasından ve/veya enerji dengesizliğinden doğan alacak ve borç miktarlarının hesaplanması ve ilgili alacak borç bildirimlerinin hazırlanması işlemleri*” dir.

⁶⁶⁷ Üçüncü kişinin aleyhine borç kurulamaması ilkesi, nispi ilkesinin de bir gereğidir. Taraflar üçüncü kişi aleyhine borç ilişkisi meydana getiremezler; ancak dilerlerse üçüncü kişi yararına sözleşme yapılabilir (TBK. m. 129). EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel I, s. 29.

onayına tabi bir anlaşma olduğu için standart hükümler içermektedir⁶⁶⁸. Anlaşmanın genel hükümlerinde Kurul onayı olmaksızın değişiklik yapılamaz. Anlaşmanın tek taraflı olarak hazırlanıp sunulması nedeniyle genel işlem koşulları bakımından içerik⁶⁶⁹ ve yorum denetimine⁶⁷⁰ tabi olduğunu söylemek mümkündür. Enterkonneksiyon anlaşması da EPDK tarafından belirlenen ve yöneldiği kişiler bakımından birel işlem niteliği göstermektedir. Taraflar, sözleşme hükümlerini müzakere etmemektedir, ancak anlaşma taraflar arasında alacak ve borç ilişkisi meydana getirmektedir. Kanaatimizce anlaşmanın hükümlerinin idari yargıda iptali talep edilebileceği gibi, aynı hükümler için genel işlem koşulu içerdikleri gerekçesiyle adli mahkemelerde de dava açılabilir. İptal davasında, bir özel hukuk tüzel kişisi olan dağıtım şirketinin idari yargıda taraf sıfatı olmayacağından⁶⁷¹ dava EPDK'ye karşı açılmalıdır. İptal edilen hükmün sonucunda alacak ya da borç doğması halinde alacak hakkı adli yargıda dava edilebilir ve dağıtım şirketi adli yargıdaki davada taraf sıfatını haiz olabilir.

Anlaşma, lisansın sona ermesi ya da iptali ile kullanıcının iflası hallerinde, enterkonneksiyon süreli olarak verilmişse bu sürenin sona ermesiyle birlikte kendiliğinden sona ermektedir. Kullanıcı, anlaşmadan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmediğinde, anlaşma sistem işletmecisi tarafından feshedilir. Fesih halinde anlaşma geleceğe yönelik olarak ortadan kalkar⁶⁷². Fesih anına kadar anlaşma hüküm ve koşullarını doğurur⁶⁷³. Nitekim anlaşmanın yürürlükte olduğu dönemdeki hak ve borçların yerine getirilmesi taraflarca fesihden sonra da istenebilir. Anlaşmadaki fesih, borçlunun

⁶⁶⁸ÖZEL Çağlar/ ÖZCAN BÜYÜKTANIR, Burcu G./ÖZEL Fatma, “Elektrik Piyasalarında Elektrik Sağlama Amaçlı Sözleşmeler”, Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, C. 8, Özel Sayı, s. 2092. <https://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/27-%C3%96ZEL-B%C3%96YÜKTANIR-%C3%96ZEL.pdf> erişim tarihi: 20.02.2021.

⁶⁶⁹ İçerik denetiminde, genel işlem şartlarının kullanan lehine dürüstlük kuralına aykırı şekilde sonuç doğurmasına bakılmaktadır (TBK m 25). ATAMER, s. 143; AYRANCI, (Enerji), s. 298; DEMİR Duygu, “Genel İşlem Şartları ve Tüketicini Korunması”, Hukuk Gündemi Dergisi Ankara 2006, S. 5, s. 62; ATAMULU İsmail, Genel İşlem Şartlarında Şahsî (Bireysel) Anlaşmanın Mevcudiyetini İspat Yükü, ERÜHFD, C. XIII, S. 1, (2018), s. 112.

⁶⁷⁰ Sözleşme yorumlanırken dürüstlük ilkesi gereği tarafların sözleşmenin yapıldığı sıradaki uyuşan iradeleri göz önünde bulundurulmalıdır. ATAMER, s. 125 vd. ; YAVUZ Nihat, Genel İşlem Şartlarının Tanımı, Yorumu ve Denetlenmesi, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, S. 105, Ankara 2000.

⁶⁷¹ Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göre, dağıtım şirketi özel hukuk tüzel kişisi olduğundan dağıtım şirketi aleyhine idari yargıda dava açılmaz. Uyuşmazlık Mahkemesi, E:2019/836, K:2019/861, T:23.12.2019.

⁶⁷² EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel III, s. 2508; SEROZAN Rona, Sözleşmeden Dönme, İstanbul 1975, s. 124.

⁶⁷³ SEROZAN, s. 44; EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel III, s. 2512.

temerrüdüne dayanmaktadır. Bu durum “*olağanüstü fesih*”⁶⁷⁴ halini oluşturmaktadır. Sürekli sözleşme ilişkisinde⁶⁷⁵ fesih beyanının karşı tarafa ulaşmasıyla birlikte fesih gerçekleşir.

⁶⁷⁴ Fesih, olağan ve olağanüstü olmak üzere ikiye ayrılır. Olağan fesihte fesih beyanı karşı tarafa ulaştıktan belirli bir süre sonra fesih gerçekleşir; ancak olağanüstü fesihte ise sözleşme ilişkisi hemen sona ermektedir. Bknz: EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel III, s. 2508; SEROZAN, s. 121.

⁶⁷⁵ Fesih, sürekli borç ilişkilerini sona erdirir, dönme ise ani edimli borç ilişkilerini sona erdirir. Bknz: BUZ, s. 75 vd.; SEROZAN, s. 80. EREN/DÖNMEZ, Borçlar Genel III, s. 2508.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARBON EMİSYONLARININ AZALTILMASI VE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARINA DAYALI ELEKTRİK TÜKETİMİ

9. EMİSYON TİCARETİ VE YEK-G BELGESİ

9.1. Genel Olarak

Düşük karbon ekonomisine geçişin önemli bir fon yaratması öngörülmektedir. Karbon piyasaları karbonun atmosferden atılmasına ve karbon emisyonlarının azaltılmasına yardımcı olarak büyük bir görev üstlenmektedir. Kyoto Protokolü⁶⁷⁶'nün EK B'sinde tanımlandığı üzere sera gazları, metanol (CH₄), kükürt hekzaflorür (SF₆), su buharı, karbondioksit (CO₂), azot oksit (CN₂O), halokarbonlardan (CFC ve özellikle CFC₂ halonları) oluşmaktadır.

Sera gazının ya da ozon tabakasını incelten maddelerin temel sebebi, fosil yakıtı dayalı sanayileşmedir. Küresel ısınmanın bir diğer sebebi ise ormansızlaşma olarak görülmektedir. Ormanlar, karbondioksitin parçalamasını sağladığı için ormanların yok olması iklim değişikliğine yol açmaktadır. Sera gazlarının sebep olduğu bir diğer olumsuz etki ise asit yağmurlarıdır⁶⁷⁷.

Dünyada iklimin büyük ölçüde ısınması ve artan sanayileşmeye bağlı olarak ısınmanın daha da yüksek boyutlara ulaşması nedeniyle uluslararası arenada amaçlanan sıcaklığın düşürülmesi değil; aksine sıcaklıkta istikrarı yakalamaktır. Ticaret Bakanlığı'na göre, sera gazlarının yayılmasında en büyük etkiye sahip sektör, enerji sektörüdür⁶⁷⁸. Kyoto Protokolü'nün EK A'sında da sera gazı salınımına yol açan sektör / kaynak olarak enerjiye ilk sırada yer verilmiştir.

⁶⁷⁶ Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf> erişim tarihi: 10.02.2022.

⁶⁷⁷ ROSCHMANN Christian / FIRAT Engin, İklim Değişikliği ve İnsan Hakları (Climate Change and Human Rights), Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi, 70 (4) 2021: 1155-1198, s. 1160. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1469385> erişim tarihi: 11.09.2021.

⁶⁷⁸ Bknz Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre, enerji sektörü en çok sera gazı üreten sektördür. <https://www.csb.gov.tr/sss/iklim-degisikligi> erişim tarihi: 09.02.2022.

9.2. Karbon Salınımlarının Azaltılmasına Dair Tarihçe

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi uyarınca iklim değişikliği: *“Karşılaştırılabilir bir zaman periyodunda gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan ya da dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan etkinlikleri sonucunda iklimde oluşan değişiklik”* şeklinde tanımlanmıştır⁶⁷⁹.

İklim en yalın ifadeyle, yeryüzünün bir yerinde uzun yıllar boyunca yaşanan ya da gözlemlenen tüm hava koşullarının ortalama durumu olarak tanımlanabilir. Sistematik bir yaklaşımda, gözlemlenen aşırı olayların yanında, zaman ve mekân ölçeğindeki değişikliklerin dikkate alınması da gerekmektedir. Bu nedenle, daha geniş anlamda iklim: *“Belirli bir alandaki hava koşullarının, atmosfer elemanlarının değişkenlikleri ve ortalama değerleri gibi uzun süreli istatistikleri ile tanımlanan sentezi”* olarak tanımlanabilir⁶⁸⁰.

“Hava olayları ayrı tutulmak koşuluyla, tüm zaman ve alan ölçeklerinde iklimin ortalama durumundaki ve standart sapmalar ile uç olayların oluşumu gibi öteki istatistiklerdeki değişimler” ise iklim değişkenliği olarak adlandırılmaktadır⁶⁸¹.

Sanayi devriminden bu yana, fosil yakıtların kullanılması, ormansızlaşma ve üretim süreçleri gibi çeşitli insan etkinlikleri ile atmosfere salınan sera gazlarının (CO₂, CH₄, N₂O vb.) atmosferdeki miktarlarında gerçekleşen hızlı artışa bağlı olarak sera etkisi kuvvetlenmeye başlamıştır. Bu nedenle yoğun fosil yakıt kullanımına bağlı olarak atmosferdeki miktarı hızlı bir şekilde artan karbondioksit (CO₂) diğer sera gazlarından miktar olarak daha fazla olması sebebiyle ilgi odağı konumundadır.

İklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınmada devletlerin mücadele etmek zorunda kaldığı en önemli küresel sorunlardan biri haline gelmiştir. Bu nedenle, çevreye verilen zararın ve bunun ekonomik ve sosyal sonuçlarının görülmeye başladığı 1970’li yıllardan itibaren önlemler alınması amacıyla uluslararası düzeyde ilk ve önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. İklim değişikliği ile mücadele, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin düşük karbonlu ekonomiye geçiş ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini doğrudan etkileyebilecek ve bunların geliştirilmesinde belirleyici olabilecektir.

⁶⁷⁹ Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, İklim Değişikliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2000.

⁶⁸⁰ İklim İçin Rehber, <https://www.iklimin.org/ikliminicerrehber.pdf>, erişim 01.05.2022.

⁶⁸¹ A’dan Z’ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi.

9.2.1. Viyana Konvansiyonu

Sürdürülebilir kalkınmanın önünde iklim değişikliği ile mücadele en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Çevrenin zarar görmesi ile birlikte bu zararın ekonomik ve sosyal etkileri 1970'li yıllarda görülmeye başlanmış ve iklim değişikliği ile mücadele için ilk adımlar atılmıştır. Bunlardan ilki Viyana Konvansiyonu (*Vienna Convention for the Protection of Ozone Layer*)⁶⁸², 22.03.1985 tarihinde Viyana'da imzalanmış, 22.09.1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Anlaşmada, taraf ülkeler ozon tabakasında meydana gelen zarara karşı önlem almayı amaçlamışlardır. Genel olarak taraflar için bir bağlayıcılık ya da yasal zorunluluk içermeyen anlaşma ile araştırma, yasal ve idari alt yapının oluşturulması, yasal, teknik ve bilimsel işbirliğinin temin edilmesi, kloroflorakarbon (CFC) gazlarının sistematik olarak gözlemlenmesi ve bilgi paylaşılması öngörülmektedir.

9.2.2. Montreal Protokolü

Montreal Protokolü (*Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer*)⁶⁸³, Montreal'de 196 ülkenin katılımı ile imzalanmıştır. 1 Ocak 1989'da yürürlüğe girmiştir. Montreal Protokolü'ne taraf olabilmek için Viyana Konvansiyonuna katılmış olmak şarttır. Montreal Protokolü, doğal yollarla ortaya çıkmayan bazı kimyasalların (CFC's, halons, halojenik CFC's) üretimini ve tüketimini kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Bunun için belirli hedefler ve zaman planını ortaya koymaktadır. Protokol, gelişmekte olan ülkeler hariç olmak üzere, baz yıl 1986 yılındaki CFC's'in üretimini ve tüketimini durdurmayı ve yüzde yirmi oranında azaltmayı, ek olarak 1999 yılına kadar yüzde otuz daha indirmeyi öngörmektedir. Hedef ve zaman planında kullanılan formül, hava kirliliğini kontrol altında tutan anlaşmalar ile Kyoto Protokolü'nde de benimsenmiştir.

1997'de protokolde yapılan değişiklik ile yeni, kullanılmış ve dönüştürülmüş maddelerin ithalat ve ihracatı ile Protokol ile uyumlu olmayan maddelerin yasaklanmasına ilişkin ticaretin kontrol altında tutulabilmesi için bir lisanslama mekanizması öngörülmüştür.

Protokolde, gelişmekte olan ülkelere on yıllık bir erteleme ile hedef ve zaman planına uyum için kişi başına 0,3 kg tüketimin azaltılmasına yönelik olarak ayrı bir limitinin garanti

⁶⁸²Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer, 21.10.1988 tarihli ve 297/10 L sayılı AB Resmi Gazetesi'nden yayımlanmıştır.

[https://eur-lex.europa.eu/Legal-Content/En/All/?Uri=Celex:21988a1031\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/Legal-Content/En/All/?Uri=Celex:21988a1031(01)) erişim tarihi: 10.01.2022.

⁶⁸³ Montreal Protocol on Substances That Deplete the Ozone Layer - Declaration by the European Economic Community, 31.10.1988 tarihli L/297 sayılı AB Resmi Gazete'sinde yayımlanmıştır. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A21988A1031%2802%29>, erişim tarihi: 10.01.2022.

edilmesi suretiyle gereken uyum maliyetleri için “*Montreal Protokolü Fonu*” oluşturulmuştur. Protokol uyarınca, taraf ülkeler diğer ülkelerle yapacakları sözleşmelerle, Protokol kapsamında kullanımı yasaklanan gazların üretim ve tüketimini konu edinen bir ilişki içine giremezler. Protokol kapsamındaki önemli gelişmeler arasında, taraflardan gelen yıllık raporların gözden geçirilmesi için komite kurulması, Protokolün uyumsuzluk problemlerinin adreslenmesi, teknik tedbirlerin alınması da dâhil olmak üzere uyumsuzlukları gidermek üzere bir dizi önlemin hayata geçirilmesi yer almaktadır.

9.2.3. İklim değişikliği paneli ve iklim değişikliği çerçeve sözleşmesi

İklim Değişikliği Paneli (*International Panel on Climate Change*)⁶⁸⁴ sonucunda ortaya çıkan raporun yayımlanması ile birlikte iklim değişikliğinin küresel olarak yol açabileceği zararlara değinilerek iklim değişikliği ile mücadele için birlikte hareket etmek gerektiğine vurgu yapılmıştır. İklim değişikliği ilk kez İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (“BMİDÇS”) ile ayrıntılı bir çerçevede ele alınmıştır. Bu sözleşme, 1992 yılında Rio de Janeiro’da toplanan Çevre ve Kalkınma Konferansı ile oluşturulmuştur. BMİDÇS ile iklim değişikliği ile mücadeledeki ilkelerin başında “*ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk*” gelmektedir. Bu ilke ile ülkeler için ayrı salım standartları belirlenmiştir.

BMİDÇS ile 1990 yılı baz alınarak 2000 yılına kadar sera gazlarının azaltılması için sera gazı emisyonlarının dengelenmesi kararı alınmıştır. BMİDÇS ile ortaya çıkan diğer önemli ilkeler arasında, “*sürdürülebilir gelişim hakkı*” ile “*kuşaklar arası eşitlik*” yer almaktadır. Sözleşme karbon yutakları oluşturmak ve gelişmekte olan ülkeler için teknoloji yaratmayı da hedeflemektedir. Ancak kısa bir süre sonra, sera gazı etkisinin azaltılması için BMİDÇS ile ortaya çıkan hüküm ve ilkelerin yeterli olmadığı, Berlin’de 28 Mart – 7 Nisan 1995 tarihlerinde gerçekleştirilen toplantıda kabul edilmiştir.⁶⁸⁵

⁶⁸⁴ Report of the First Session of the WMO/UNEP Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), Geneva, 9-11 Kasım 1988. https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=4858 erişim tarihi:10.01.2022.

⁶⁸⁵ Earth Negotiations Bulletin, Published by the International Institute for Sustainable Developments, Vol 12, No: 21, 10 Nisan 1995.

9.2.4. Kyoto Protokolü

Sera gazı emisyonlarının 1990 seviyesinde devam eden salınımlarının gelecekteki iki yüz yıl boyunca artarak devam edeceği tespiti üzerine, 1997 yılında “İklim Değişikliği Çerçeve Protokolü”⁶⁸⁶ (Kyoto Protokolü)⁶⁸⁷ imzaya açılmıştır⁶⁸⁸. Protokol 11 Aralık 1997’de kabul edilmiş, 16 Şubat 2005 yılında yürürlük kazanmıştır. Sözleşmede taraf olan ülkeler, gelişmişlik düzeylerine ve iklim değişikliğine etkileri bakımından sınıflandırılmışlardır. Protokolün EK A bölümünde, sera gazlarının neler olduğu belirtilmiş, sera gazına sebep olan sektör ve kaynaklar tespit edilmiş; (EK 1) bölümünde gösterilen ülkelerin, sayısallaştırılmış emisyon limitleri ile emisyon azaltma taahhütlerine yer verilmiştir (Bazı yıla göre, yüzdesel olarak). Protokolün 3’üncü maddesiyle 2008 - 2012 yılları arasında, 1990 yılı seviyesine göre EK B’de yer alan toplam antropojenik karbon dioksit salınımına karşılık gelen ve EK A’da gösterilen sera gazlarının salınımında (yüzde beş oranında) azalma hedeflenmiştir. Kyoto Protokolü’nün uygulandığı bu ilk dönemde, AB yüzde sekiz oranında azaltım taahhüt etmiştir. Doha’da kabul edilen Kyoto Protokolü değişikliği ile ilk dönemin bitişi olan 2012 yılından başlayarak Paris Anlaşması’nın yürürlüğe girdiği tarihi kapsayan ikinci dönemde (2013- 2020), katılımcılar emisyonlarını 1990 yılı seviyesine göre yüzde on sekiz oranında azaltmayı taahhüt etmiştir.

Kyoto Protokolü’nün 17’nci maddesinde, Protokolün EK B’sinde gösterilen ülkeler, 3’üncü maddedeki emisyon azaltım hedeflerini sağlamak üzere, protokolü imzalayanlarla emisyon ticareti mekanizmasına katılacaklardır. Bu protokol ile piyasa bazlı bir mekanizma olan emisyon ticareti mekanizması ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, EK B ülkelerinin sıra karbon azaltılmasına yönelik olarak Protokolü imzalayan ülkelerle “*ortak uygulama*” ve Protokole taraf olmayanlarla “*temiz kalkınma mekanizması (TKM)*” ile hedeflerini yerine getirmek üzere projeler geliştirmeleri gerekmektedir. Bu mekanizmalara esneklik mekanizması adı verilir ve tamamlayıcı nitelik⁶⁸⁹ arz ederler. Temiz Kalkınma Mekanizması (TKM) Kyoto Protokolü’nün 12’nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre EK-B listede yer alan ülke, EK-1’de belirtilen dış ülkelere yatırım yaparak sertifikalandırılmış olarak

⁶⁸⁶ Kyoto Protokolü. https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/kyoto_protokol.pdf erişim tarihi: 10.01.2022.

⁶⁸⁷ Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf> erişim tarihi:10.01.2021)

⁶⁸⁸ Protokol, Japonya’nın Kyoto şehrinde, 11 Aralık 1997’de kabul edilmiştir. 16 Şubat 2005’te yürürlüğe girmiştir. Protokole 192 üye katılmıştır. Kanada’da protokolden 2012 yılından itibaren çekilmiştir.

⁶⁸⁹ CAN Ferhan, Türkiye’de Uygulanan ve Gönüllü Karbon Piyasalarında Faaliyette Bulunan Projelerin Paydaş Katılımı Açısından Değerlendirilmesi, Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, 2018, 3(1): 1-17, s. 3. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/466309> erişim tarihi: 09.03.2022.

emisyona azaltım kredileri elde eder. Elde ettikleri kredi kadar salım hakkı kazanabilir ya da bu krediyi karbon piyasasında satabilirler. Ortak uygulama (*Joint Implementation*) ise Kyoto Protokolü'nde EK- 1 taraf ülkelerin birbirleriyle emisyon azaltımına ilişkin projelere yatırım yaptığı, bu projeler yoluyla elde edilen emisyon indirimi sayesinde projenin yapıldığı ülkenin salınım iznini azaltan, yatırım yapan ülkenin salınım iznini artıran bir uygulamadır⁶⁹⁰.

Sera gazının azaltılmasında kirletenin ödemesine ilişkin bir prensip belirlenmiştir. Karbon fiyatlandırmasında karbon vergisi ve emisyon ticareti (ET) mekanizmaları kullanılmaktadır. Karbon vergisi, karbon emisyon miktarından baz alınarak belirlenen bir vergi türüdür⁶⁹¹. ET, Kyoto Protokolü'nün ardından gelişme göstermiştir ve karbon finansmanının işleyişini şekillendirmektedir. İklim değişikliği ile mücadelede, maliyetleri azaltmak amacıyla oluşturulan piyasalar gönüllü ve zorunlu olarak ikiye ayrılmaktadır.

Kyoto Protokolü'nün temel amacı, AB üyeleri de dâhil olmak üzere, endüstrileşmiş ülkelerin emisyon azaltımlarına dair zorlayıcı hedefler koymaktır. Kyoto Protokolü'nden sonra yürürlüğe giren Paris Anlaşması ise evrensel ve hukuki açıdan bağlayıcı iklim değişikliğini önleyici anlaşma olma unvanını kazanmıştır⁶⁹².

9.2.5. Paris Anlaşması

Aralık 2015'te yapılan İklim Değişikliği Konferansı'nda (COP21), 196 ülke tarafından kabul edilen Paris Anlaşması⁶⁹³, yirmi dokuz maddeden oluşmaktadır. Anlaşma 4 Kasım 2016'da yürürlüğe girmiştir. Paris Anlaşması, iklim değişikliği ile mücadele konusunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ayrımı yapmaksızın etkin bir mücadeleyi amaçlamaktadır.

Anlaşma uzun dönemde, sanayi öncesi döneme göre sıcaklık artışını 2°C'nin altında tutmayı, ayrıca bu artışın 1.5°C'nin altında tutulmasına ilişkin çabanın sürdürülmesini hedeflemektedir. Anlaşmanın tarafları, Paris Anlaşması'nın hedeflerine katkı sunmak

⁶⁹⁰ HALAÇ Serkan, Gönüllü Piyasalarda Yenilenebilir Enerji Yatırımları ve Karbon Emisyon Kredilerinin Muhasebeleştirilmesi: Bir Tekstil Firması Analizi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), s. 19.

⁶⁹¹ UBAY Birol/BİLGİCİ Yüksel, Karbon Fiyatlandırmasında Emisyon Ticaret Sistemi ve Önemi, Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Year: 2021 | Volume: 10 | Issue: 1 | dergipark.org.tr/en/pub/klujfeas | E-ISSN: 2587-2052, s. 52.

⁶⁹² ŞAHİN Göktuğ/TAKSİM Muhammet Ali/ YİTGİN Burak, Effects of the European Green Deal on Turkey's Electricity Market, İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Yıl 2021 / Sayı: 1 / 40 – 58, s. 42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baybem/issue/59515/835052> erişim tarihi: 06.02.2022.

⁶⁹³ Paris Agreement, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22016A1019\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22016A1019(01)) erişim tarihi:10.01.2022.

maksadıyla ulusal niyet edilen ulusal katkı beyanını (NUKB) sunacaklar ve iklim değişikliğiyle mücadelelerini raporlayacaklardır. AB üyesi ülkeler ile diğer gelişmiş ülkeler emisyonları azaltarak iklim değişikliğiyle mücadele etmeye devam edeceklerdir. Diğer taraftan gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerdeki iklim değişikliği etkilerine karşı dayanaklılık inşa edeceklerdir.

Paris Anlaşması ile anlaşmaya taraf olan ülkelerin, emisyon azaltılması konusunda ortak bir taahhüdü bulunmaktadır. Anlaşmada, gelişmiş ülkelerin daha fazla emisyon azaltması ve mutlak bir azaltım yapması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ise “*ortak ancak farklılaştırılmış sorumluluk*” prensibi gereği kapasitelerine göre emisyon azaltmaları gerekmektedir. Anlaşma ile 2050 yılında gelişmiş ülkeler bakımından sıfır emisyon hedefi konulmaktadır.

Paris Anlaşması’nda gelişmiş ülkeler, iklim değişikliği karşısında kırılgan olan ülkelere sağlayacakları finansal destek ile iklim değişikliği ile mücadeleye katkı sağlayabileceklerdir. Anlaşmada dikkat çeken önemli konu, anlaşmaya taraf olan ülkeler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olarak gruplandırılmasına rağmen, BMİDÇS’deki sınıflandırmadan farklı olarak bu gruplara hangi ülkelerin dâhil olduğu belirtilmemiştir.

Paris Anlaşması, NUKB’nin sunulması, iklim değişikliği ile mücadele, sera gazı emisyonlarının azaltımı, iklim değişikliğinin meydana getirdiği olumsuz etkilerle ilişkili kayıp ve zararın tespit edilmesi, bu kayıp ve zararların en aza indirilmesi, Anlaşma’daki yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere finansal kaynak sağlaması, teknoloji transferi gibi tedbirlerle 2050 yılında karbon - nötr bir çevrenin yaratılmasını amaçlamaktadır.

9.2.6. Avrupa yeşil anlaşması ve “Fit for 55”

2050 yılının sonunda Avrupa’nın iklim - nötr hale gelmesini amaçlayan ve Paris Anlaşması’ndaki kararların desteklenmesi maksadıyla AB Komisyonu tarafından duyurulan Avrupa Yeşil Mutabakatı, (*European Green Deal*) AB’nin ekonomisinde güçlü bir dönüşüm yaratılması ve Avrupa’nın iklim nötrlüğüne – (*climate neutrality*) ulaşılmasını öngörmektedir⁶⁹⁴.

⁶⁹⁴ ECER Kübra/GÜNER Oğuz/ÇETİN Murat, Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Türkiye Ekonomisinin Uyum Politikaları, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, Yıl: 2021, Cilt: 9, Sayı: 2, s. 125-144, s 127. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1923045> erişim tarihi: 10.02.2022.

Avrupa Yeşil Mutabakatı'nda 2050 sonunda ulaşılması amaçlanan iklim nötrlüğü, emisyonların azaltılması, yeşil teknolojilere yatırım yapılması, çevrenin korunması ve bir bütün olarak AB üyesi ülkeler için net sıfır sera gazı emisyonunun sağlanması manasına gelmektedir⁶⁹⁵.Avrupa Yeşil Mutabakatı ile temiz bir çevre, temiz enerji, daha az atık, sağlıklı yiyecek, tarımsal ilaçların azaltılması, yeniden kullanılabilir paketler, sağlığın korunması, binaların yenilenmesi, elektrikli araçlara şarj ünitelerinin kurulumu, temiz su, hava ve toprak gibi hedefler öngörülmüştür⁶⁹⁶.

2020 yılının Mart ayında AB Komisyonu tarafından, Avrupa Yeşil Mutabakatı ile Avrupa ekonomisi ve toplumu için 2050 yılına kadar iklim - nötr hedefini bağlayıcı kılmak amacıyla Avrupa İklim Kanunu Teklifi ("*European Climate Law*") sunulmuştur. Kanun teklifi ile 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarının 1990 yılı seviyesine oranla en az yüzde elli beş oranında azaltılmasına dair ara bir hedef belirlenmiştir⁶⁹⁷. Avrupa İklim Kanunu, 9 Temmuz 2021 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış, 29 Temmuz 2021'de yürürlüğe girmiştir⁶⁹⁸. Eylül 2020'de ise 2050 karbon – nötr seviyesine ulaşmak, temiz enerjiye dayanan işleri teşvik etmek, küresel sıcaklığı 1,5°C ile sınırlamak ve iklim değişikliğinin yol açtığı olumsuz sonuçları engellemek amacıyla 2030 yılı İklim Hedefi Planı (*2030 Climate Target Plan*) kamuoyu ile paylaşılmıştır⁶⁹⁹.

2050 yılında iklim nötrlüğünü sağlamak amacıyla tüm sektör ve endüstriler için bir dizi planı önermekte olan "55'e Uygun" paketi (*Fit for 55 Package*), AB'nin 2030 yılına kadar sera gazı emisyonlarını en az yüzde elli beş oranında azaltmak ve AB mevzuatını bu hedefe uyumlu hale getirmek amacıyla AB Komisyonu tarafından Temmuz 2021'de kabul edilmiştir.

⁶⁹⁵ European Climate Law – Achieving Climate Neutrality by 2050, Published Initiatives https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12108-European-climate-law-achieving-climate-neutrality-by-2050_en, erişim tarihi: 10.02.2022.

⁶⁹⁶ What is in it for me? https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_19_6717, erişim: tarihi: 10.02.2022.

⁶⁹⁷ European Climate Law, https://ec.europa.eu/clima/eu-action/european-green-deal/european-climate-law_en erişim tarihi:10.02.2022.

⁶⁹⁸ 2021/1119 EU Regulation of 30 June 2021, European Climate Law <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119> erişim tarihi:10.02.2022.

⁶⁹⁹ 2030 Climate Target Plan, https://ec.europa.eu/clima/eu-action/european-green-deal/2030-climate-target-plan_en#:~:text=With%20the%202030%20Climate%20Target,below%201990%20levels%20by%202030 erişim tarihi:10.01.2022.

9.2.7. Sınırdaki Karbon Düzenlemesi Mekanizması (*Carbon Border Adjustment Mechanism - CBAM*)

“55’e Uygun” paketinin (*Fit for 55 Package*) getirdiği sınırdaki karbon düzenlemesi mekanizması⁷⁰⁰ (SKDM) ile 2050 yılındaki karbon – nötr bir geleceğin kurgulanması amacına yönelik olarak AB içindeki emisyon azaltım önlemleri kapsamındaki tedbirler nedeniyle enerji üretiminin AB sınırları dışına çıkarılmasını (*carbon leakage*) ve bu nedenden dolayı AB ekonomisinin olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla sınırdaki karbon düzenlenmesinin hayata geçirilmesi  ng r lmektedir⁷⁰¹. SKDM kapsamında AB Emisyon Ticareti Sistemi (“EU ETS”) ithal malları kapsayacak Şekilde geniŐletilmektedir. AB Komisyonu SKDM’nin kurulması için regülasyon önerisini, 14 Temmuz 2021’de sunmuŐtur⁷⁰². Regülasyonun 1 Ocak 2023’te y r rl ge girmesi beklenmektedir. 31.12.2015 tarihine kadar da raporlamaya dayalı bir geçiş mekanizması öngörülmektedir. 1 Ocak 2026’da SKDM’nin hayata geçirilmesi planlanmakta ve 10 yıl süreyle bu mekanizmanın uygulanması hedeflenmektedir.

AB’ye ithal edilecek  imento, elektrik, demir  elik, alüminyum ve gübre gibi emisyon kaçağı yüksek olan  r nler SKDM kapsamına alınmaktadır. AB’ye bu ürünlerin ithal edilmesi aşamasında SKDM’ye ihtiyaç duyulmaktadır. İlgili ürünün ithalatında SKDM sertifikası alınması ve sertifikanın ithal mallardaki gömülü emisyonların karşılığı olması gerekmektedir. SKDM sertifikasının, beyanname ile birlikte teslim tarihinden önceki takvim yılında sunulması planlanmaktadır. Sertifikanın bedeli ise Euro / Ton olarak ifade edilen EU ETS tahsislerinin (*allowances*) haftalık ortalama ihale bedeli olarak belirlenmiştir.

9.2.8. AB Emisyon Ticareti Sistemi (EU ETS)

AB ETS, 2005 yılında kurulmuş olan ilk uluslararası emisyon ticaretidir⁷⁰³. AB ETS, iklim değişikliği ile mücadele kapsamında hayata geçirilmiş, sera gazı emisyonlarının etkin maliyetle azaltılması için aracı bir sistemdir. Sistem elektrik ve ısı üretiminden, petrol

⁷⁰⁰ Regulation of the European Parliament and of the Council Establishing A Carbon Border Adjustment Mechanism, Brussels, 14.7.2021 COM(2021) 564 final.

⁷⁰¹ Carbon Border Adjustment Mechanism: Questions and Answers, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_3661, erişim tarihi:10.01.2022.

⁷⁰² Fit for 55 Package Proposals (CBAM, ETD and SCF) - Progress Report <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14574-2021-INIT/en/pdf>, erişim tarihi:10.01.2022.

⁷⁰³ Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 Establishing A System for Greenhouse Gas Emission Allowance Trading within the Union and Amending Council Directive 96/61/EC, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:02003L0087-20180408> erişim tarihi:10.01.2022.

rafineri, çelik fabrikaları, demir, alüminyum, metal, çimento, kireç, cam, seramik, selüloz, kâğıt, karton, asit ve dökme organik kimyasal üretiminden, ticari havacılıktan kaynaklanan karbondioksit (CO₂), azot oksit (N₂O), alüminyum üretiminden kaynaklanan perfluorokarbonlar (PFC) gazlarından⁷⁰⁴ kaynaklanan emisyonların azaltılmasını sağlayan bir mekanizmadan oluşmaktadır.

Sistem “*cap and trade*” – üst sınıra ulaş / sat ilkesi ile çalışmaktadır. Üst sınır, sektör ve gazların tabi olduğu sera gazının toplam miktarı dikkate alınarak belirlenmektedir. Üst sınır kapsamındaki sektörler, emisyon izinlerini alıp satmaktadırlar. Hatta ihtiyaç halinde, birbiriyle emisyon izinlerinin ticaretini de yapmaktadırlar. Aynı zamanda emisyon tasarrufu sağlayan projelerle, kredi satın alabilmektedirler. Mevcut izinler için öngörülmüş toplam miktarın belirli olması izinlerin bir değerinin olmasını sağlamaktadır. İlgili senenin sonunda, ilgili sektörün meydana getirdiği emisyonları kapsayacak kadar iznin bulunması zorunludur. Aksi takdirde para cezası uygulanmaktadır.

9.2.9. Yeşil Enerji Sertifika Sistemi

Yeşil enerji sertifika sistemi (YESS), yenilenebilir kaynaklara dayalı olarak elektrik enerjisi üretenlere, proje bazında verilen sertifikalandırma sürecini ifade etmektedir. YESS veren kuruluşlar, YES (*International Renewable Energy Certificate System - IREC*⁷⁰⁵) sistemine bağlıdır. Uluslararası sertifikasyon süreci aracılığıyla yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektriğin ve son tüketici adına yenilenebilir enerji haklarının kaydedilmesi sağlanmaktadır. Bu kapsamda, rüzgâr, güneş, biyokütle / biyogaz, hidroelektrik ve jeotermal kaynaklara dayalı elektrik enerjisinin sertifikasyon süreci yürütülmektedir. Sertifikasyon sisteminin katılımcılarının tam unvan ve logoları ile kaynak bazında sunulan elektrik enerjisi, ilgili sertifikasyon kuruluşu tarafından yayınlanmaktadır. IREC sertifika hesabı bulunan şirketler, sertifika transferleri ile sertifika oluşturma (itfa) işlemlerini bu hesap üzerinden yapabilmektedirler. IREC standardının uluslararası geçerliliği bulunmaktadır. Bu platformda lisanslı veya lisansız üreticiler tarafından üretilen elektrik enerjisi miktarı üzerinden oluşturulan sertifikalar tüketiciler ile buluşturulmaktadır. Lisanslı üreticilerin ürettiği uzlaştırmaya esas veriş miktarı otomatik bir şekilde kullanılmakta; lisansız üreticiler ise ilgili dağıtım şirketi tarafından kesilen faturaları

⁷⁰⁴ Zorunlu Emisyon Ticareti Sistemi İçinde Yer Alan Sektörler ve Gazlar, https://ec.europa.eu/clima/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets_en#ecl-inpage-685, erişim tarihi:10.01.2022.

⁷⁰⁵ The I-REC Code, <https://www.irecstandard.org/the-i-rece-code-i-recs-for-electricity/#/> erişim tarihi: 10.01.2022.

platform üzerinden yüklemektedirler. Üretilen enerjinin birim miktarı üzerinden düzenlenen sertifikalar, tüketiciler tarafından listelenerek satın alınabilmektedir. Tüketiciler, bu sertifikaları, Sera Gazı Protokolü⁷⁰⁶ (*Greenhouse Gas Protocol*), GHG Protokol Kapsam 2⁷⁰⁷ ve *Carbon Disclosure Project* (CDP) kapsamında kullanabilmektedirler. CDP⁷⁰⁸ aracılığıyla, şehirlerin, devlet ya da bölgelerin, kamu otoritelerinin ve şirketlerin - durumlarına uygun olan - çevrenin korunması, sürdürülebilir sıfır karbon seviyesi, ormansızlaşmanın engellenmesi ve suyun güvenli geleceğine doğru gelişmeleri şeffaflık ve hesap verebilirlik bakımından raporlanmaktadır.

Elektrik enerjisi için kullanılan I-REC (E) sertifikası, elektriğin nerede üretildiği, üretilen elektriğin birimi hakkında bilgi veren Enerji Nitelik Sertifikasıdır (*Energy Attribute Certificate*). Gönüllük esasına dayalı piyasalarda kullanılabilir ve tüm kullanıcıların elektrik konusunda bilinçli ve kanıta dayalı bir seçim yapmasına olanak tanımaktadır.

9.3. Türkiye Tarihçesi

9.3.1. Uluslararası sözleşmeler

Türkiye, 20.10.2003 tarihinde BMİDÇS'yi⁷⁰⁹, ardından 07.05.2009 tarihinde Kyoto Protokolü'nü onaylayarak⁷¹⁰ bu anlaşmalara taraf olmuştur. 1997 yılında Türkiye, Kyoto Protokolünü iç hukukunda onaylamadığı için 2008 - 2012'yi kapsayan birinci dönemde sera gazı emisyonu taahhüdü altına girmemiştir.

⁷⁰⁶ Kurumsal Şirketlerin operasyonlarından kaynaklanan emisyonların ölçülmesi ve yönetilmesi için Sera Gazı Protokolü tüm dünyada uygulanan standartları içermektedir. IREC Sertifikası, yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik tedarik edildiğini ispat eder ve Sera Gazı Protokolü tarafından kabul edilir. <https://ghgprotocol.org/>, erişim tarihi: 10.01.2022.

⁷⁰⁷ Kurumsal standartlar, organizasyonların elde edilen ya da tüketilen elektrik enerjisinin üretiminden kaynaklanan emisyonların miktarını belirlemeyi amaçlar. Bu emisyonlar Kapsam 2 olarak adlandırılırlar ve dolaylı bir emisyon kaynağı olarak kabul edilirler. Çünkü emisyonlar, raporlayan organizasyonun faaliyetlerinin bir sonucudur; fakat aslında başka bir organizasyon (elektrik üreticisi ya da kuruluşu) tarafından kontrol edilen ya da mülkiyetine sahip olunan kaynaklarda gerçekleşir. Ayrıntılı bilgi için bkz: GHG Protocol Scope 2 Guidance https://ghgprotocol.org/sites/default/files/standards/Scope%20%20Guidance_Final_Sept26.pdf, erişim tarihi: 10.01.2022.

⁷⁰⁸ Why Disclose? <https://www.cdp.net/en/companies-discloser>, erişim tarihi: 10.01.2022.

⁷⁰⁹ 16.10.2003 tarihli ve 4990 sayılı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, 21.10.2003 tarihli ve 25266 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁷¹⁰ 2009/14979 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen Milletlerarası Sözleşme, 13.05.2009 tarihli ve 27227 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Türkiye, Paris Anlaşması'nı, 7335 sayılı Kanun⁷¹¹ ile onaylamıştır. Paris Anlaşması'nda öngörülen Ulusal Katkı Beyanı'nı, 30.09.2015 tarihinde sunmuştur. Türkiye 2030 yılında, yüzde yirmi bir oranında azaltma beyanında bulunmuştur.

9.3.2. Türkiye ikincil mevzuatı

Türkiye'de gönüllü karbon piyasasının kurulmasına ilişkin temel, Gönüllü Karbon Piyasası Proje Kayıt Tebliği⁷¹² (“Kayıt Tebliği”) ile ortaya konulmuştur. Bu Tebliğ ile emisyon azaltılmasına dair projelerin kaydedilmesi ve bunlara dayalı karbon sertifikalarının izlenmesine dair süreçler belirlenmiştir. Türkiye'de karbon emisyon ticareti ve karbon vergisi bulunmamaktadır. COP26 (*Conference of Parties*) sonrasında Türkiye'nin hedefleri arasında emisyon ticaretinin kurulması ve karbon vergisi ile ilgili çalışmalara başlanması yer almış ve bu kapsamda 2024 yılında emisyon ticaret sisteminin kurulması kararlaştırılmıştır⁷¹³.

11.12.2019 tarihinde AB'nin Yeşil Mutabakatı'nın yayımlanmasından sonra AB'nin Gümrük Birliği ortağı olan Türkiye de AB ile olan ticari entegrasyonu sağlamak üzere, 2021 yılında Ticaret Bakanlığı tarafından Yeşil Mutabakat Eylem Planı 2021⁷¹⁴'i (“Yeşil Mutabakat EP”) yayımlamıştır. Eylem Planı, 9 ana başlıktan, 32 hedeften oluşmakta ve Plan 81 eylemi içermektedir⁷¹⁵.

Planın 2.1 “Sınırdaki Karbon Düzenlemeleri” başlığında, AB'nin sınırdaki karbon düzenlemelerinin Türkiye'nin AB ile olan ticareti üzerindeki olumsuz etkisinin kaldırılması amacıyla ulusal karbon fiyatlandırma mekanizmasının değerlendirilmesine dair çalışmaların yürütülmesi hedeflenmiştir. Bu planda karbon vergisinden söz edilmemiş olmakla birlikte, emisyon ticaretine yönelik ilk adım atılmıştır.

Eylem Planı'nda YEK'ten elektrik tedarik eden tüketicilerin tükettikleri elektrik enerjisinin bu kaynaklardan üretildiğinin güvenilir ve şeffaf bir şekilde tüketicilere

⁷¹¹ 07.10.2021 tarihli ve 31621 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁷¹² 09.10.2013 tarihli ve 28790 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

⁷¹³ İklim Şurası 2022- Komisyon Tavsiye Kararları, 25 Şubat 2022, s 14.

⁷¹⁴ Yeşil Mutabakat Eylem Planı 2021,

<https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf>, erişim tarihi:10.02.2022.

⁷¹⁵ Eylem Planı, sınırdaki karbon düzenlemeleri, yeşil ve döngüsel bir ekonomi, yeşil finansman, temiz, ekonomik ve güvenli enerji arzı, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir akıllı ulaşım, iklim değişikliği ile mücadele, diplomasi ve AB Yeşil Mutabakatı hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri hedeflerinden oluşmaktadır.

kanıtlanabilmesi için “Yenilenebilir Enerji Kaynak Belgesi’nin (“YEK-G Belgesi) uygulamaya konulması hedeflenmiştir.

Türkiye’de EP YEK Garanti Belgesi Yönetmeliği (YEK- G Yönetmeliği)⁷¹⁶ ile elektrik enerjisinin belirli miktarının yenilenebilir enerji kaynaklarından (YEK) üretildiğinin takibi, ispatı ve ifşa edilmesiyle tüketicilere yenilebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrik enerjisinin belgelendirilmek suretiyle tedarik edilmesini sağlayan bir YEK-G Sisteminin kurulması amaçlanmıştır.

9.4. Emisyon Ticareti

Uluslararası arenada sera gazı emisyonlarıyla (*Greenhouse Gas*) mücadele etmek için çeşitli girişimlerde bulunulmuş, 1992 yılında Rio de Janeiro’da 160 ülke BMİDMÇS üzerine anlaşmışlardır. Detayların Birleşmiş Milletler Taraflar Konferansı’nda (*COP - UN Conference of Parties*) konuşulması kararlaştırılmıştır. 1997 yılında imzalanan Kyoto Protokolü sera gazı salınımının azaltma amacına yönelik ilk büyük ve önemli anlaşma olmuştur. Kyoto Protokolünün Ek1’inde yer alan 38 gelişmiş ülke sera gazı salınımını belirli bir plan dâhilinde indirmeyi taahhüt etmiştir. Paris Anlaşması ile birlikte sera gazı salınımı ile mücadele etkin bir şekilde devam etmiştir.

İklim değişikliğinin önlenmesi amacına yönelik olarak karbon vergisi, YEK desteklemesi, cezai yaptırımlar gibi birçok mekanizma kullanılmaktadır. BMİDÇS ve Kyoto Protokolü’nde sera gazı azaltılmasına dair esneklik mekanizmaları, Kyoto Protokolü’nün EK A’ında yer alan taahhüde konu zararlı gazların azaltılmasını sağlayacak ya da bu piyasalardan emisyon kredileri satın alınacak bir yapıdır. Kyoto Protokolü’nde kabul edilen esneklik mekanizmaları taraf ülkelerin taahhütlerine ulaşmalarını sağlayacak üç finansman modelini önermektedir. Bu finansman kaynakları, ortak uygulama (*JI-Joint Implementation*), temiz kalkınma (*CDM- Clean Development Mechanism*) ile emisyon ticaretidir (*ET- Emissions Trading*)⁷¹⁷.

Kyoto Protokolü uyarınca, ortak uygulama ile emisyon ticareti EK 1 ülkeler arasında; temiz kalkınma ise EK 1 ve EK 1 dışı ülkeler arasında gerçekleşmektedir. Esneklik mekanizmaları adı verilen tüm bu uygulamalar sayesinde ülkeler sayısallaştırılmış sera gazı hedeflerine ulaşmayı hedeflemektedir.

⁷¹⁶ 14.11.2020 tarihli ve 31304 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

⁷¹⁷ LABATT Sonia/WHITE Rodney R., Carbon Finance: the Financial Implications of Climate Change, 2007, s. 141.

Kyoto Protokolü'nün EK1 'inde yer alan ülkeler ve EK B 'de hedeflerini ortaya koyan ülkeler, yükümlülüklerini yerine getirmek için lokal sera gazı azaltım faaliyetinde bulunurken, diğer ülkelerde yapılan projeler uyarınca kazanılan sertifikaları satın alarak emisyon azaltma hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadırlar⁷¹⁸. Belirtilen esneklik mekanizmaları vasıtasıyla azaltılan her bir karbon karşılığında karbon hakkı elde edilmekte ve söz konusu haklar ticarete konu edilmektedir⁷¹⁹.

Kyoto Protokolü'nün 12. maddesinde temiz kalkınma mekanizması düzenlenmektedir. EK1 'de yer alan bir ülke, EK1 dışı (gelişmekte olan ülke ile) ülkede yapacağı emisyon azaltan proje yatırımları sayesinde sertifikalandırılmış azaltım kredisine hak kazanmaktadır. Bu kredi miktarı kadar, emisyon verme hakkına sahip olmaktadır.

Kyoto Protokolü'nün 6.maddesinde ortak uygulama projesi yer almaktadır. Ortak uygulama, Protokol'ün EK-1 'inde yer alan ülkelerin, aynı Protokol'ün 3.maddesindeki taahhütlerini yerine getirmek için birbirleri arasında yaptıkları emisyon azaltıcı projelerdir. Ortak uygulama ile temiz kalkınma mekanizması arasındaki temel fark, yapıldığı ülkelerdir. Ortak uygulama projeleri EK1 ülkeler arasında gerçekleştirilirken, temiz kalkınma EK1 ve EK2 ülkeler arasındaki projeleri kapsar.

Bir ton karbondioksite eşdeğer sera gazı emisyonuna karşılık sertifikaya temiz kalkınmada “*sertifikalandırılmış emisyon azaltımı*” (CER- *Certified Emission Reduction*); ortak yürütmeye “*emisyon azaltım birimi*” (ERU- *Emission Reduction Unit*) ve nihayet EK B üyesi emisyon ticareti uygulayan ülkelerinkine ise “*tahsis edilmiş miktar birimi*” (AAU- *Assigned Amount Unit*) adı verilmektedir⁷²⁰. Emisyon Ticaretinde AAU sertifikaları, Ek-B ülkeleri arasında ticarete konu edilmektedir. Ortak Yürütme projeleri ve Temiz Kalkınma Mekanizması sonucunda elde edilen CER ile ERU sertifikaları üçüncü kişiler tarafından satılarak emisyon ticareti yapabilmektedir

9.4.1. Emisyon ticareti ve karbon piyasası

Kyoto Protokolü'nün 17.maddesinde tanımlanan diğer bir mekanizma emisyon ticareti sistemidir (“ETS”). ETS'nin temelinde ülkelere tahsis edilen emisyon izninin kullanılmayan kısmının satılması yatmaktadır. Kyoto Protokolü'nün EK1 'inde yer alan bir ülke, EK-

⁷¹⁸ AYAS Ceren vd., İklim çözümleri: 2050 Türkiye vizyonu. Xpress Baskı, Wwf-Türkiye, 2009, s. 61.

⁷¹⁹ BAILEY Ian, The EU Emissions Trading Scheme, Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change, 1; 144-153, 2010.

⁷²⁰ ARI İzzet, İklim Değişikliği ile Mücadelede Emisyon Ticareti ve Türkiye Uygulaması, (DPT Uzmanlık Tezi). Ankara, 2010, 38-39.

B'deki taahhütlerini baz alarak emisyon azaltma stratejisi oluşturmaktadır. Kendisine tanınan emisyon iznini aşan bir ülke, aşmayan bir ülkeden bu izni satın almaktadır⁷²¹. Bu alış - veriş işleminden sonra alışverişe konu emisyon, satan ülkenin azaltım biriminden indirilmekte, satın alan ülkenin azaltım birimine eklenmektedir. Bu sistemle, kirletme izninin kullanılmayan kısmının satılması amaçlanmaktadır.

Kyoto Protokolü'ne taraf olan ülkelerin ulusal sera gazı emisyon ticaretini kurmaları, emisyon birimlerinin kayıtlarını tutmak üzere, elektronik bir veri tabanı oluşturulması, bilgilerin doğru, şeffaf bir biçimde tutulması ve bu sayede elde edilen gelirlerin izlenmesi temin edilmek istenmektedir. Kyoto Protokolü'nün EK B'sinde yer alan ülkeler emisyon ticareti mekanizmasına katılabilirler (Kyoto Protokolü m.17).

9.4.2. Karbon piyasası türleri

Karbon piyasasında, piyasa işlem gören ürünlere, piyasadaki alıcı ve satıcı grubuna, zorunluluğuna göre, hacme göre farklı adlarla anılmaktadır. Bu sınıflandırmalar aşağıda açıklanmıştır.

9.4.2.1. Zorunlu olmaya göre

Bu piyasa, zorunlu ve gönüllü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kyoto Protokolü'nde esneklik mekanizması (*flexibility mechanism*) olarak adlandırılan emisyon ticareti, ortak yürütme ve temiz kalkınma olarak üçe ayrılmaktadır.

Kyoto Protokolü'nün Ek1'inde yer alan ülkelerin emisyon azaltım hedeflerine ulaşmaları zorunlu tutulmuştur. Zorunlu hedeflere ulaşmak için ortaya çıkan piyasalar zorunlu piyasalar olarak adlandırılmaktadır. Zorunlu olan esneklik mekanizması ile teknoloji transferi ile yatırım araçları sayesinde sürdürülebilir kalkınmayı özendirmek, Kyoto Protokolü hedeflerini gerçekleştirmek, finansal açıdan sonuç doğuran bir yolla emisyonları azaltmak, gelişmiş, gelişmekte olan ülkeleri emisyon azaltımı için teşvik etmek amaçlanmaktadır.

⁷²¹ BAYRAK Mehmet Ragıp, Sürdürülebilir Kalkınma için Türkiye'de Düşük Karbon Ekonomisi ve Kyoto Protokolü'nün Finansman Kaynakları, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 2012, 266-279, s. 272. <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/90> erişim tarihi: 22.02.2021.

Tablo 9.1. Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizması Özeti⁷²²

Mekanizmanın Adı	Kyoto Protokolü	Katılımcı Ülkeler		Karbon Birimi
		Yatırımcı (Alıcı)	Ev Sahibi (Satıcı)	
Temiz Kalkınma Mekanizması (TKM) <i>Clean Development Mechanism (CDM)</i>	m.12	EK – B Ülkeleri	EK-I Dışı Ülkeler	Sertifikalendirilmiş Emisyon Azaltımı (SEA) <i>Certified Emission Reduction (CER)</i>
Ortak Yürütme (OY) <i>Joint Implementation (JI)</i>	m.6	EK – B Ülkeleri		Emisyon Azaltım Birimi (EAB) <i>Emission Reduciton Unit (ERU)</i>
Emisyon Ticareti (ET) <i>Emission Trade (ET)</i>	m.17	EK – B Ülkeleri		Tahsislendirilmiş Miktar Birimi <i>Allocated Allowance Unit (AAU)</i>

ET'nin üç türü bulunmaktadır. Bunlardan ilki üst sınır ve ticarettir (*Cap and Trade*). Emisyonu sınırlama ve ticaretini yönetme ile belirli bir zaman dilimi içerisinde salınabilecek toplam emisyon miktarını belirleyen ve bu tutarın karbon emisyon sertifikası adı altında emisyon azaltım yükümlülüğü olan taraflara satılması ile gerçekleştirilen bir ticaret yöntemidir⁷²³. Diğer bir yöntem ise, kredi ticarettir (*baseline and credit trading*). Bu sistemde, emisyon salınımı için kota belirlenmemektedir. Emisyon salım hakkı, salınım azaltıcı projelere yapılan yatırımların karşılığında kazanılmaktadır⁷²⁴. Son tür ise karbon denkleştirme (*offset*). Bu yöntemde, salınan karbon miktarı, başka bir yerden satın alınarak elde edilir. Bu sistemde, atmosfere salınan toplam gaz miktarı aynı kalmakta ancak karbonun belirli bir seviyede kısıtlanması amaçlanmaktadır⁷²⁵.

Gönüllü emisyon ticareti ise, uluslararası bir taahhütten bağımsız şekilde, gönüllü olarak yapılır. Kyoto Protokolü'ndeki esneklik mekanizmalarına benzer. Farkın temeli devletin belirlediği politikalar uyarınca değil; tamamıyla gönüllülük esasıyla yapılmasıdır⁷²⁶.

⁷²² Çevre ve Orman Bakanlığı “Kyoto Protokolü Esneklik Mekanizmaları ve Diğer Uluslararası Emisyon Ticareti Sistemleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2008”.

⁷²³ UYAR Süleyman/Cengiz EMRE, Karbon Sera Gazı Muhasebesi, Karbon (*Greenhouse Gas Accounting*), 47-68, s. 55.

<https://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/105malicozum/3%20s%C3%BCleyman%20uyar.pdf>, erişim tarihi: 14.02.2021.

⁷²⁴ BAYRAK, s. 274.

⁷²⁵ ARI, s. 66; UYAR/CENGİZ, s. 52.

⁷²⁶ ARI, s. 66; KARA Döndü, Karbon Emisyon Sertifikalarının Muhasebeleştirilmesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, 2020) s. 61.

9.4.2.2. Hacme göre

Hacimlerine göre, emisyon ticareti toptan karbon piyasaları ve perakende karbon piyasaları olarak ikiye ayrılır. Perakende karbon piyasalarında küçük ölçekte işlemler görülürken, toptan karbon piyasalarında ise bir milyon tondan daha fazla karbon kredisi için işlem yapılmaktadır⁷²⁷.

9.4.2.3. Mala göre

Proje ve tahsisat esaslı işlemler olarak ikiye ayrılır. Sera gazı salınımlarını azaltmaya yönelik projelerden elde edilenlere “*proje bazlı işlem*” ; kendilerine tahsis edilen oran ya da açık artırma yoluyla satın aldıkları tahsisat oranında edinmeye ise “*tahsisat esaslı işlem*” adı verilmektedir.

İzin verilen miktardan daha az sera gazı salımı yapan taraflar, sahip oldukları karbon kredisini ya da tahsisatlarını, salımlarını azaltmak isteyen ya da azaltamayanlara satma olanağına sahip olmaktadır. Piyasası oluşturulan karbon emisyonu, küresel bazda ticareti yapılan emtia haline gelmiştir⁷²⁸.

9.4.2.4. Sözleşme şekline göre

Karbon ticareti, sözleşme şekillerine göre karbon spot ticareti, karbon *forward*, *future* ve *opsiyon* sözleşmeleri olarak gruplandırılmaktadır. Karbon spot piyasalarında tahsislendirilmiş miktar birimi, emisyon azaltım birimi sertifikalarının işlemleri gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte TKM projeleri kapsamında elde edilen CER sertifikalarının da işlemleri yapılmaktadır.

Karbon *forward* sözleşmeler, vadesi, miktarı ve fiyatı iki taraf arasında belirlenen sözleşmelerdir. Önceden belirli sabit fiyat ile alınan sertifikanın gelecekte kullanılmasına olanak sağlamaktadır⁷²⁹. Opsiyon sözleşmeler, alıcı ve satıcının belirlediği opsiyon miktarı ve primi, belirli bir vadede ve fiyat üzerinden, bir mal, kıymet ya da finansal göstergiyi satın

⁷²⁷ UYAR/CENGİZ, s. 55; KARA, s. 65; ÖZDAN Setenay, Kyoto Protokolü Kapsamında Emisyon Ticareti, Karbon Borsaları ve Türkiye’ye Yansımaları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2014) s. 110.

⁷²⁸ TUNAHAN Hakan, Küresel İklim Değişikliğini Azaltmanın Bir Yolu Olarak Karbon Finansmanı, Sakarya Üniversitesi Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı: 46, 2010, s. 206.

⁷²⁹ KONURALP Güner, Sermaye Piyasaları Analizler, Kurumlar ve Portföy Yönetimi, 2. Baskı, İstanbul, 2005, s. 21.

alma ve satma hakkı veren bir sözleşme türüdür⁷³⁰. Karbon *futures* sözleşmeleri⁷³¹ ise, vadeleri ile miktarları belirli standarda bağlanan, organize piyasalarda işlem gören, sözleşmeye konu varlığın fiyatı, sözleşmedeki, değerine göre farklılaşan sözleşmelerdir.

9.5. YEK- G Sistemi ve Organize YEK-G Piyasası

Yeşil Mutabakat EP ile YEK-G Yönetmeliği'nin yayımlanmasından sonra Türkiye'de 1 Haziran 2021'de Organize YEK-G piyasası açılmıştır. Yeşil bir çevreye destek olma amacıyla olan tüketiciler ve tedarikçiler bu piyasa aracılığıyla tükettikleri ve kullandıkları elektrik enerjisinin YEK olduğunu sertifikalandırabilmek amacıyla bu piyasada işlem yapabilmektedirler.

Sistem EPIAŞ tarafından işletilmektedir⁷³². Piyasa gönüllük esasına dayanmaktadır. Piyasanın işleyişine ilişkin olarak YEK-G Sistemi ve Organize YEK-G Piyasası İşletimi Usul ve Esasları⁷³³ EPDK tarafından yayımlanmıştır. YEK-G belgesi ile üretici ve tedarikçiler karbon – nötr bir hedefe ulaşmada ürünlerinin yenilebilir enerji kaynaklarına dayandığını belgelemekte, tüketiciler ise çevrenin korunmasına katkıda bulunmakta ve elektrik ürününü seçme hakkına sahip olmaktadır.

9.5.1. YEK-G sistemi ve organize YEK-G piyasası katılımcıları

YEK-G sisteminde ve organize YEK-G piyasasında, üretim ve tedarik lisansı sahibi tüzel kişiler işlem yapabilir. İşlemden önce belirtilen bu piyasa katılımcılarının EPIAŞ ile piyasa katılım anlaşmalarını (YEK –G Sistemi ve Organize YEK-G piyasası için) imzalamaları gerekir.

Piyasa katılımcılarının YEK-G'de işlem yapabilmeleri için DUY hükümleri uyarınca EPIAŞ nezdinde tüzel kişilik kayıtlarının yapılması zorunludur (YEK-G Yönetmeliği m. 9). Üretim lisansı sahibi tüzel kişiler bakımından portföylerinde yer alan üretim tesislerinin ya da bir ünitesinin geçici kabulünün yapılması gereklidir. YEK- G belgesi ancak lisanslı üretim santrallerinden üretilen belgelendirmeler için verilebilir. Henüz lisansız elektrik üretim tesisleri için YEK- G belgesi verilmesine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

⁷³⁰ MONAST Jonas/ANDA Jon/PROFETA Tim, U.S. Carbon Market Design: Regulating Emission Allowances as Financial Instruments, Duke University February 2009, s. 8.

⁷³¹Age, s. 7.

⁷³² YEK-G Sistemi 1 Haziran 2021'de açılmıştır.

⁷³³ 08.05.2021 tarihli ve 31478 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

YEK-G sistemine kayıt yıllık olarak yapılır. Tedarikçiler, tüketici lehine gerçekleştirecekleri YEK – G belgesi itfa işlemine ilişkin hususları, tüketici ile imzalayacakları sözleşmede belirtmek zorundadır. Bu bakımdan taraflar arasında yapılacak ikili anlaşmalarda mutlaka YEK-G Belgesinin verilmesi ile ilgili hükümlerin konulması gerekmektedir.

9.5.2. YEK-G sistemi ve organize YEK-G piyasasında tüketici tarafı

YEK – G sisteminin bir tarafında üretim ve tedarik lisansı sahibi tüzel kişiler bulunur. Sistem sayesinde, tedarikçiler ve tüketiciler satın aldıkları enerjinin YEK'ten olduğunu edindikleri sertifikalar aracılığıyla belgelemektedirler. YEK-G'de işlem yapabilen tüketiciler, serbest tüketici statüsünü haiz tüketicilerdir. Serbest olmayan tüketicilerin YEK-G sistemini doğrudan kullanabilmesi mümkün değildir. Hemen belirtmek gerekir ki son kaynak tedariki kapsamında olan ve görevli tedarik şirketinden elektrik enerjisi alan tüketiciler için enerji tedariki ile birlikte veya enerji tedarikinden bağımsız olarak EPIAŞ'a YEK-G belgesi itfa bildiriminde bulunulabilir. Serbest olmayan tüketicilerin YEK-G Belgesini alabilmelerinin tek yolu, görevli tedarik şirketinden yeşil tarife üzerinden elektrik enerjisi almalarıdır. Yeşil tarife, EPDK tarafından yayınlanan tarife tablolarında gösterilen ve diğer tarifelere nazaran birim fiyatı daha yüksek olarak belirlenen düzenlemeye tabi bir tarife türüdür. Yeşil tarife kapsamında elektrik enerjisi kullanan tüketiciler görevli tedarik şirketi aracılığıyla YEK- G belgesi alabilirler. YEK-G belgesini onlar için görevli tedarik şirketi, organize YEK – G piyasasından temin eder. Görevli tedarik şirketi EPIAŞ'tan temin ettiği YEK- G belgelerini, tüketiciye düzenleyeceği faturalarda yer alan ve şekli EPDK tarafından belirlen bir logo aracılığıyla ifşa eder (YEK-G Yönetmeliği m. 7/5) YEK-G tüketilen elektrik enerjisinin karşılığında alınan bir belgedir.

9.5.3. YEK-G sistemi ve organize YEK-G piyasasında yapılan işlemler

YEK-G sistemi, şebekeye verilen her 1MWh birim enerjinin belgeleme sistemi üzerinden kaydedilmesini sağlayan sisteme verilen addır⁷³⁴. Bu sistemde, YEK-G kullanıcılarının üretim tesisleri ile ilişkilendirilmesi, YEK-G Belgesinin kullanıcılar arasında transferi ve bunun kayda alınması, YEK-G belgesinin bir tüketici ile

⁷³⁴ Yenilenebilir Enerji Kaynak Garanti Sistemi (Yek-G) ve Organize Yek-G Piyasası Kullanıcı Kılavuzu.

ilişkilendirilmek suretiyle itfa⁷³⁵ , ihraç⁷³⁶ , ifşa⁷³⁷ edilmesi, EPİAŞ tarafından belgelerin iptali⁷³⁸ ile ilga⁷³⁹ edilmesi işlemleri yürütülmektedir. EPİAŞ, bu işlemler hakkında sistem kullanıcılarını PYS aracılığıyla bilgilendirmektedir.

Her bir MWh belgelendirilebilir üretim miktarı için 1 adet YEK-G belgesi ihraç edilebilir. YEK-G Belgesi, elektrik enerjisinin üretildiği tarihten itibaren azami on iki ay içinde itfa edilerek tüketiciye verilmelidir. Aksi takdirde EPİAŞ tarafından mülga edilir. YEK – G belgesi ihraç talebi DUY kapsamındaki nihai uzlaştırma bildirimini dikkate alınarak karşılanır. YEK-G belgesinin ticareti, organize YEK-G ve YEK-G ikili anlaşma piyasasında gerçekleştirilir.

YEK-G belgesi tüketilen elektrik enerjisinin yenilenebilir kaynaklara dayalı olarak üretildiğini gösterir. Blockchain teknolojiyle üretilir. Belge, çevre bilinciyle hareket eden ve ülke ekonomisine katkı sağlamayı amaçlayan tüketicilerin markasının bilinirliğini artırmak amacıyla kullanılmaktadır. YEK- G belgesinde, elektriğin hangi santralden, hangi üretici tarafından üretildiği, tüketim dönemi, tüketicinin adı, santralin adı ve kurulu gücü, kaynak tipi (rüzgar, güneş vs.), üretim – tüketim dönemi ve miktarı, santralin işletmeye girdiği tarihi yer almaktadır. Elektrik, nakil hatları aracılığıyla dağıtıldığı için tüketici hangi santralden üretilen elektriği tükettiğini bilmemektedir. Bu belge tüketilen elektrikle ilgili tüm bilgileri vermektedir. Elektrik tüketilmeden bu belgenin düzenlenebilmesi mümkün değildir.

⁷³⁵ YEK-G Yönetmeliği m. 3/1-i “İtfa: Kayıt veri tabanında yer alan hesapta bulunan bir YEK-G belgesinin, belirli bir yenilenebilir enerji tüketimi ile ilişkilendirilip ifşa amacıyla kullanılmak üzere, hesap sahiplerinin talebi doğrultusunda Piyasa İşletmecisi tarafından başka bir hesaba transfer edilmesi engellenecek şekilde elektronik olarak sonlandırılması işlemi”

⁷³⁶ YEK-G Yönetmeliği m. 3/1-g: “İhraç: Kayıt veri tabanında yer alan hesap sahibi tüzel kişilik tarafından YEK-G belgesi ihraç başvurusunu müteakiben, YEK-G sistem kullanıcılarına ait belgelendirilebilir üretim miktarı dikkate alınarak YEK-G belgesinin Piyasa İşletmecisi tarafından elektronik bir belge olarak düzenlenmesini,”

⁷³⁷ YEK-G Yönetmeliği m. 3/1-f: “İfşa: Tedarikçiler tarafından, tüketicilere tedarik edilen elektrik enerjisinin belirli bir miktar veya oranının, yenilenebilir enerji kaynaklarından üretildiğinin ve YEK-G belgesi vasıtasıyla belgelendirildiğinin, fatura ve/veya beraberinde başka bir bildirim aracı ile açıklanmasını”

⁷³⁸ YEK-G Yönetmeliği m. 3/1-ı: “İptal: Kayıt veri tabanında yer alan hesapta bulunan bir YEK-G belgesinin, ihraç ve transfer sürecinde oluşabilecek hatalar ile YEK-G sisteminin işletilmesi kapsamında oluşabilecek diğer hususlar sebebiyle Piyasa İşletmecisi tarafından gerçekleştirilecek iptal işlemi”

⁷³⁹ YEK-G Yönetmeliği m. 3/1-ğ: İlga: Kayıt veri tabanında yer alan hesapta bulunan bir YEK-G belgesinin üretim dönemi bitiş tarihinden itibaren 12 ay geçmesine rağmen itfa edilmemiş olması sebebiyle, Piyasa İşletmecisi tarafından tekrar başka bir hesaba transfer edilemeyecek şekilde elektronik olarak iptal işlemi,

9.5.4. YEK-G belgesi ticareti

YEK-G Belgesi ticareti, YEK-G sistemi kullanıcıları (*üretim ve tedarik lisansı sahibi tüzel kişiler*) arasında yapılır. Gerçekleşen üretim karşılığında EPİAŞ tarafından ihraç edilen belgelerin ticareti, enerji tedarikinden bağımsız olarak organize YEK-G piyasasında; enerji tedariki ile birlikte veya enerji tedarikinden bağımsız şekilde YEK-G ikili anlaşma piyasasında gerçekleştirilir (YEK-G Yönetmeliği m. 11).

YEK-G sistem kullanıcıları, serbest tüketiciler için enerji tedariki ile birlikte veya ondan bağımsız şekilde EPİAŞ'a itfa talebinde bulunabilirler. Görevli tedarik şirketi de yeşil tarife kapsamında elektrik tedarik ettiği serbest olmayan tüketicilere verilecek YEK-G belgesini, organize YEK-G piyasasından temin ve tedarik eder (YEK-G Yönetmeliği m. 11/3).

YEK-G Belgesi alınan ve satılan bir belgedir. Organize YEK-G piyasasında YEK-G belgesinin alış ve satış teklifleri verilir ve bu teklifler EPİAŞ tarafından buluşturulur, alış yönünde ödenmesi gereken borç tutarı ile satış yönündeki alacak miktarı, EPİAŞ tarafından hesaplanarak taraflara faturalanır. Alış ve satış yönlü teklifler, piyasa katılımcıları olan üretim ve tedarik lisansı sahibi tüzel kişiler arasında gerçekleştirilir. Tüm bu işlemlerde taraf EPİAŞ'tır. YEK-G sistem kullanıcılarının her fatura dönemi için EPİAŞ'a ödeyecekleri ya da EPİAŞ tarafından YEK-G sistem kullanıcılarına ödenecek tutarları içeren uzlaştırma bildirimleri EPİAŞ tarafından yayınlanır. YEK-G belgesinin satışına karşılık alacak tutarı ile alışına dair borç tutarı EPİAŞ tarafından faturalanır. İşlem sonunda tarafların EPİAŞ'a ödeyecekleri tutarlar, tarafların hesap açtıkları merkezi uzlaştırma bankası aracılığıyla (*Takasbank*) gerçekleştirilir. Tarafların borçlarını yerine getirmemesi ihtimaline karşılık olarak teminat alınır.

9.5.5. YEK- G belgesinin uluslararası piyasalarda kullanımı

Ekonomik programın temelinde yatan, sera gazı salınımını yapanların kendi aksiyonlarının tüm maliyetini üstlenmemesidir. Bu tür maliyetler, toplumun refahını, çevreyi ve iklimi olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzluğu gidermek üzere karbon vergisi ya da karbon emisyon ticareti mekanizmaları geliştirilmiştir. Karbon vergisi, yol açılan sera gazı miktarının vergilendirilmesine dayanan bir sistemdir. Emisyon ticareti mekanizması ise emisyon tahsislerinin / izinlerinin (*allowances*) ihaleyle ya da bedava alınması anlamına gelmektedir. Emisyon ticaretinde bir emisyon izni, bir ton karbondioksitin karşılığında

verilmektedir. Bu izinler özel ya da uluslararası piyasalarda alınıp satılmaktadır. Her bir uluslararası transfer BMİDÇS tarafından doğrulanmaktadır.

Karbon vergisi ve emisyon ticareti doğrudan kapsam - 1’de (doğrudan emisyon) raporlanmaktadır. YEK – G Belgesi, Sera Gazı Protokolü uyarınca, Kapsam 2: Enerji dolaylı sera gazı emisyonu (başkaları tarafından üretilen ancak hesaplama yapan şirket tarafından satın alınan elektrik, ısıtma ve soğutma sistemlerine bağlı sera gazı emisyonları) satın alınan elektrik enerjisinin raporlanmasında kullanılabilir.

YEK-G belgesinin uluslararası geçerliliği bulunmaktadır. YEK-G belgesi, Kyoto Protokolü kapsamında yayımlanan Sera Gazı Protokolü gereği karbon ayak izinin hesaplanmasında tüketilen enerjinin YEK olduğunu ispata yaramaktadır.

9.6. Aynı Hak

9.6.1. Aynı hak

Hak, hukuken koruma altına alınan, ondan faydalanılması sahibinin veya temsilcisinin iradesine bırakılan çıkarıdır. Haklar ortak yönlerinden hareketle belirli gruplara ayrılmaktadır. Hakların para ile ölçülebilme kriterleri onları malvarlığı ile şahıs varlığı hakları olarak sınıflandırırken; ileri sürülebildikleri kişiler itibarıyla bakıldığında mutlak – nispi haklar; kullanılmalarındaki etki bakımından alelade haklar ve yenilik doğuran haklar; şahsen kullanılıp kullanılmamalarına göre ise bağlı ve bağımsız haklar olarak toplamda beş ayrı grupta incelenmektedir. Aynı haklar, malvarlığı haklarının kapsamında yer almaktadır.

TMK’de aynı hakkın tanımı bulunmamaktadır. Klasik görüşe göre, aynı hak “şey üzerinde doğrudan hâkimiyet sağlayan hak”, şahısçı görüşe göre “şey üzerinde herkese karşı ileri sürülen hak” tanımı yapılmaktadır⁷⁴⁰.

Aynı hak, sahibine şey üzerinde hak ve yetkiler tanımaktadır. Bu yetkiler, onu kullanma, ondan yararlanma, fiili ve hukuksal hâkimiyet alanında bulundurabilme yetkisi ile onunla hukuki ilişkilere girebilme yetkisi vermektedir.

Türk ve İsviçre Hukuku’nda kabul edilen modern görüşe göre (birleştirici görüş) aynı hakkı, “şey” üzerinde doğrudan hâkimiyet sağlayan, herkese karşı ileri sürülebilen hak

⁷⁴⁰ AYAN Mehmet, Eşya Hukuku, Zilyetlik ve Tapu Sicili. Konya, Mimoza Yayınları, Güncelleştirilmiş 6. Bası, 2012, s. 31; SİRMEN Lale, Eşya Hukuku, 9. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 2-3.

olarak tanımlanmaktadır. Aynı hakların üç ana unsuru bulunmaktadır. Bunlar, eşya, doğrudan doğruya hâkimiyet ve herkese karşı ileri sürülebilmedir⁷⁴¹.

9.6.2. Aynı hakların diğer haklardan ayırt edilmesi

Mutlak haklar, sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülebilen, sahibinin herkesten ona riayet etmesini isteyebildiği haklardır. Mutlak haklar, özel olarak korunmuş ve sürekli olarak teminat altına alınan haklardır. Mutlak hakların, en önemli kısmı aynı haklardan oluşmaktadır. Aynı haklar, niteliği malvarlığı hakkına ilişkin olması nedeniyle diğer aynı haklardan da ayrılmaktadır. Aynı hakların konusu eşya olduğu için diğer mutlak haklar olan kişilik hakları ile velayet hakkından ayrılmaktadır⁷⁴².

Roma Hukuku'ndan günümüze kadar gelen aynı hak ve alacak hakkı ayırımına da değinmek gerekir. Aynı hakların konusunu eşya oluşturduğu için diğer mutlak haklardan kolaylıkla ayrılabilir; ancak bu ayırım aynı hakkı alacak hakkından ayırmamaktadır. Eşyaya ilişkin alacak haklarında alacaklı borçludan bir edimi yerine getirmesini ister, aynı haklarda ise doğrudan bir hakimiyet söz konusu olduğu için aynı hakka herkes uymakla yükümlüdür⁷⁴³. Aynı haklar herkese ileri sürülebilir; oysa nispi haklar sadece borçluya karşı ileri sürülebilir. Bunun yanı sıra aynı hak sahibi hakkından kimsenin iznine gerek duymaksızın vazgeçebilirken, bu durum alacak hakkında ancak borçlunun rızası ile mümkündür. Alacak hakları, irade özerkliği ilkesi uyarınca, TBK m.27'deki kurallara aykırı olmamak kaydıyla özgür iradeleri ile akdedecekleri sözleşmeler vasıtasıyla kurulabilirken, aynı haklarda sınırlı sayı "*numerus clausus*" ilkesi geçerlidir.

9.6.3. Aynı haklara hâkim olan ilkeler

Aynı haklara hâkim olan ilkeler arasında aleniyet, belirlilik, sınırlı sayı, tipe bağlılık, hak düşürücü ve zamanaşımı süresine tabi olmamak, zaman itibarıyla öncelik, sebebe bağlılık, başkalarına devredilebilme özellikleri bulunmaktadır.

⁷⁴¹ OĞUZMAN M. Kemal / SELİÇİ Özer / OKTAY ÖZDEMİR Saibe, Eşya Hukuku. İstanbul, 16. Bası (15. Basıdan Tıpkı Bası), Filiz Kitabevi, 2013, s. 4.

⁷⁴² ESENER/GÜVEN, s. 50; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 20.

⁷⁴³ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 20. ESENER/GÜVEN, s. 51.

9.6.3.1. Aleniyet ilkesi

Aynı haklara hâkim olan ilkelerin ilki, aleniyet yani kamuya açıklıktır. Aynı haklar herkese karşı ileri sürülebildikleri için herkes tarafından anlaşılabilmesi ve ulaşılabilir olmaları gerekmektedir. Ancak bu durumda, aynı hakkın konusunu oluşturan eşya üzerindeki hakka herkesin saygı göstermesi sağlanabilir⁷⁴⁴. Aleniyet ilkesi, taşınırlarda zilyetlik ile taşınmazlarda ise tapu sicili aracılığıyla sağlanır. Bazı hallerde, kamuya açıklanan durum ile gerçek durum arasında fark olabilir. Bu halde, iyi niyetli üçüncü kişilerin haklarının korunmasını TMK m. 1023 sağlarken; taşınırlar bakımından ise TMK m. 988 - 990 arasındaki düzenlemeler iyi niyetli kişileri korumaktadır.

9.6.3.2. Belirlilik ilkesi

Aynı haklara hâkim olan bir diğer ilke ise belirliliktir. Aynı haklar, türü, kapsamı ve konusu belirli şekillerde kurulabilmektedir. Ferdiyle belli olan eşyalar üzerine aynı hak kurulabilir. Belirlilik prensibinin yanı sıra, aynı haklar bakımından hak düşürücü süre ve zamanaşımı süresi işlemez. Aynı haklar kullanmakla da sona ermezler⁷⁴⁵.

Bir kişinin malvarlığının tamamını kapsayacak biçimde, rehin hakkı tesis edilemez. Buna ilişkin olarak TMK m. 854'ü örnek olarak vermek mümkündür. Nitekim maddeye göre, rehin hakkının taraflarca belirlenmesi zorunluluk arz etmektedir.

9.6.3.3. Sınırlı sayı (Numerus Clausus) ilkesi

Aynı haklara hâkim olan ilkelerden bir diğeri de sınırlı sayı ve tipe bağlılık ilkesidir. Aynı hakların türü ve içeriği kanun tarafından kesin bir şekilde belirlenmektedir.

Aynı haklarda sınırlı sayı ilkesi TMK tarafından benimsenmiştir. TMK'nin yanı sıra bu ilke Alman ve İsviçre Medeni Kanunlarında da kabul edilmiştir. Almanya'da *numerus clausus* ilkesi çok sert bir biçimde ele alınmaktadır. Alman Hukukunda “*typenzwang*” ve “*typenfixierung*” olarak ifade edilen bu iki ilkenin ilkinde, sınırlı sayıda aynı hak olduğu, ikincisinde ise bu hakların içeriğinin zorunlu normlar tarafından belirlendiği ve taraflarca bu hakların içeriğinin değiştirilemeyeceği ifade edilmektedir. Alman Hukuku'na göre, yalnızca

⁷⁴⁴ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 27; ESENER/GÜVEN, s. 52.

⁷⁴⁵ ESENER/GÜVEN, s. 51.

kanun koyucu yeni aynı haklar yaratabilir, tarafların özerkliği ise bu hakların meydana getirilmesinde dışlanmaktadır.⁷⁴⁶

Numerus clausus ilkesi yerine, aynı haklarda açık sistem manasına gelen “*numerus apertus*” ilkesini kabul eden hukuk sistemleri de vardır. Söz konusu hukuk sistemlerinde, sınırlı sayı ilkesi kabul edilmemekte ancak bir aynı hakkın meydana getirilmesi için bazı sınırlamalar getirilmektedir. Örneğin İngiliz Hukuku’nda “*numerus clausus*” ilkesi bulunmamakta ancak bu halde yargı kararlarına veya hukuk normuna ihtiyaç bulunmaktadır. İngiliz Hukuku bu açıdan konuya en esnek bakan hukuk sistemidir⁷⁴⁷. Söz konusu uygulamaların, aynı hakların belirlilik ilkesine zarar verdiği ileri sürülse de doktrinde bazı kimseler tarafından aynı haklara geniş ölçüde bakılmasının aynı hakları güçlendireceği, medeni hukuk anlamında eşya hukukunun etkisinin daha çok artacağı ifade edilmektedir⁷⁴⁸.

TMK, aynı hak türlerini, mülkiyet, irtifak, rehin ve taşınmaz yükü olarak belirlemektedir. Zilyetliğin hukuki niteliği ise tartışılmış olup, aynı hak olmadığı genel kabul görmektedir⁷⁴⁹. Tarafların yeni aynı hak oluşturmaları yönünde yapacakları sözleşmeler TBK m. 27 uyarınca geçersiz olarak kabul edilmektedir⁷⁵⁰.

9.6.4. Aynı hakların türleri

Aynı hak ile ilgili açıklamalara bakıldığında, aynı hakkın türleri hukuk sistemleri arasında farklılık göstermektedir. Aynı hakların, kanunda sayılan haklar ile sınırlı olduğu prensibi neredeyse tüm hukuk sistemleri tarafından kabul edilmekle birlikte, hukuk sistemlerinin bazılarında yeni aynı hakların meydana getirilebileceği kabul edilmektedir. Hukukumuzda, aynı hak türleri ile içerikleri kanun koyucu tarafından belirlenmiştir. Türk Eşya Hukuku açısından kurulması imkânı olan dört aynı hak vardır. Bunlar mülkiyet ile sınırlı aynı hak olarak kabul edilen irtifak, taşınmaz yükü ile rehindir. Kanunda kesin olarak sayılmış olan aynı hakların dışında yeni aynı hakların meydana getirilebilmesi mümkün değildir.

⁷⁴⁶AKKERMANS Bram, The Numerus Clausus of Property Rights, Faculty of Law Maastricht University November 2015, s. 16. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2693667, erişim tarihi: 08.05.2022.

⁷⁴⁷ OSSOWSKA Magdalena, The Numerus Clausus Issue in Property Law – European Private Law and the Polish Perspective, Article in *Studia Iuridica*, March 2020, 211- 226, s. 217. https://www.researchgate.net/publication/339880327_The_Numerus_Clausus_Issue_in_Property_Law_-_European_Private_Law_and_the_Polish_Perspective, erişim tarihi: 08.05.2022.

⁷⁴⁸ AKKERMANS, s. 17.

⁷⁴⁹ ÜNAL Mehmet / BAŞPINAR Veysel, Şekli Eşya Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012. s. 115.

⁷⁵⁰ ÜNAL/BAŞPINAR, s. 115.

9.6.4.1. Mülkiyet hakkı – Sınırlı ayni haklar

Mülkiyet hakkı, eşya hukukundaki en geniş, en kapsamlı mutlak hâkimiyet hakkıdır. Mülkiyet hakkını düzenleyen TMK m. 683 uyarınca mülkiyet hakkının “aktif” ve “koruyucu” olmak üzere iki tür yetki sağladığı kabul edilmektedir. Aktif yetki ile eşya fiilen kullanılır, eşya üzerinde hak tesis edilir ve eşyanın başkasına devri sağlanır. Koruyucu yetki ise, malikin haksız bir şekilde mala el atılmasının önlenmesini isteyebilmesini, istihkak davası açılabilmesini veren yetkidir⁷⁵¹.

Mülkiyet hakkının taşınır üzerindeki türüne, taşınır mülkiyeti; taşınmaz üzerinde kurulanına ise taşınmaz mülkiyeti adı verilmektedir. Eşya hukuku anlamında eşya niteliğini haiz olmayan bulutlar, dağlar, nehirler üzerinde mülkiyet hakkı söz konusu değildir.

Mülkiyet, Türk hukuku ile Kıta Avrupası hukuk sisteminde en geniş yetkileri veren ayni hak olarak kabul edilirken, Anglo - Amerikan hukukunda oldukça esnek bir mülkiyet hakkı sistemi ve anlayışı bulunmaktadır. Bilhassa, taşınır eşya üzerindeki ayni hakların içeriklerinde bir sınırlama olmadığı görülmektedir⁷⁵².

Ayni hakların mülkiyet ve sınırlı ayni hak olarak ayrılması, Roma Hukuku’ndan bu yana devam etmektedir. Sınırlı ayni haklar, Roma Hukuku’nda başkasına ait olan mallar üzerinde kurulan haklar olarak ifade edilmekte ve mülkiyete hakkına ilişkin yükümlülükler olarak görülmekteydi. Sınırlı ayni haklar, günümüzde, mülkiyet hakkının sahibine sunduğu yetkilerin sadece bir veya birkaçını veren haklar olarak kabul edilmektedir⁷⁵³. Sınırlı ayni haklar, sahibine sağladığı yetki bakımından irtifak, taşınmaz mükellefiyeti ve rehin olarak üçe ayrılmaktadır.

9.6.4.2. Hakkın konusuna göre ayni haklar

Hakkın konusunun eşya olması veya eşya olmaması şeklinde iki çeşit ayırım yapılabilir. Konusu eşya olan haklar, taşınırlar veya taşınmazlar üzerinde kurulurlar. Konusu eşya olan ayni hakların hukuki açıdan sonuçlarına bakıldığında, bunların üzerinde aleniyetin sağlanması ile borçlandırıcı işlemlerin şekle bağlılığı bakımından bir nitelendirme yapılmak istendiği görülmektedir. Taşınırlar üzerindeki aleniyeti zilyetlik; taşınmazlar üzerindeki aleniyeti tapu sicili sağlamaktadır. Ayni hakların kurulmasını sağlayan borçlandırıcı

⁷⁵¹ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY ÖZDEMİR s. 272-275.

⁷⁵² AKSOY DURSUN Sanem, Eşya Kavramı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2012, s. 11.

⁷⁵³ ÜNAL/BAŞPINAR, s. 101.

işlemleri taşınmazlarda şekle bağılyken, taşınırlarda aranan özel bir şart bulunmamaktadır. Aynı hakların bazıları sadece taşınırlar üzerinde kurulabilir. Örneğin hapis hakkı sadece taşınırlar üzerinde kurulurken, ipotek ise sadece taşınmazlar üzerinde kurulabilmektedir⁷⁵⁴.

Kanun koyucu tarafından ekonomik bir takım sebeplerle haklar, malvarlığı ile doğal güçler üzerinde aynı hak kurulmasına izin verilmiştir. Örneğin elektrik enerjisi üzerindeki mülkiyet hakkı (TMK m. 762), tereke üzerinde kurulan intifa hakkı buna örnek olarak verilebilir.

9.7. YEK-G Belgesinin ve Emisyon Tahsislerinin Hukuki Niteliği

9.7.1. Uluslararası hukuktaki hukuki nitelendirme

9.7.1.1. Emisyon tahsislerinin AB hukukundaki niteliği

AB'nin 2003/87/EC sayılı ETS Direktifi⁷⁵⁵, AB Emisyon Ticaretinde ticareti yapılan emisyon tahsislerinin hukuki niteliğini ortaya koyacak bir tanımlama içermemektedir. AB Sayıştay'ı (*"The European Court of Auditors"*) raporu, emisyon tahsislerinin hukuki özelliğinin açık bir şekilde belirlenmesinin önemine dikkat çekerek tahsislerin tanımlanmasındaki eksikliğin piyasasının belirliliği ve likiditesini etkileyebileceğini belirtmiştir⁷⁵⁶. Mahkeme, Avrupa Komisyonu'na emisyon tahsislerinin, teminat olarak kullanılmasını sağlayacak şekilde tescilleri ile birlikte mülkiyet hakkı olarak tanımlanmasının faydası hakkında görüşünü bildirmiştir.

Yürürlükteki AB mevzuatı, emisyon tahsislerinin bazı özelliklerinden yola çıkarak onu, herhangi bir ayrıntıya girmeden, mal ya da hak olarak tanımlarken Ocak 2018'de yürürlüğe giren 2014/65/EU sayılı MiFID II⁷⁵⁷, emisyon tahsisinin finansal bir enstrüman olduğunu belirtmektedir. Emisyon tahsislerini, 2003/87/EC sayılı AB Direktifi, transfer

⁷⁵⁴ ÜNAL/BAŞPINAR, s. 105.

⁷⁵⁵ Directive 2003/87/EC of The European Parliament and of The Council of 13 October 2003 Establishing a Scheme for Greenhouse Gas Emission Allowance Trading within the Community and Amending Council Directive 96/61/EC AB Resmi Gazete'si 25.10.2013 L. 275/32.

⁷⁵⁶ Europe Economics and Norton Rose Fulbright, Interplay between EU ETS Registry and Post Trade Infrastructure, Study Commissioned by the European Commission, Publications Office of the European Union, 2015.

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0796bc9e-035b-4f48-88a6-7a7a4bfb7b0a/language-en>, erişim tarihi:20.02.2022.

⁷⁵⁷ Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on Markets in Financial Instruments and Amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU, OJ L 173 12.6.2014, s.349.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014L0065-20220228>, erişim tarihi: 20.02.2022.

edilebilir idari bir hak ya da mevzuattan kaynaklanan uyum yükümlülüğü kapsamında bir yetkilendirme olarak tanımlamaya daha yakınken, 389/2013 sayılı Komisyon Regülasyonun⁷⁵⁸ 40.maddesi, eşya hukukunda düzenlenen misli, soyut bir varlık olarak tanımlamaktadır. Emisyon tahsisleri, ihale edilebilen, ticarete kullanılan, sahiplerinin onu nasıl kullanılacaklarına dair belirli bir derecede özgürlük içeren bir yapıya sahiptir. Bir mülk olarak tahsisler, belirli bir şekilde tanımlanmış, sicile kaydedilen, benzersiz, münhasır bir sahipliği içeren, geri dönülemez, transfer edilebilen bir enstrümandır⁷⁵⁹.

Sistem, emisyon tahsislerinin hukuki niteliğini, her ülkenin kendi hukukunun düzenlemesine bırakmıştır. Bazı ülkeler, emisyon tahsislerini mülkiyet hakkına dahil ederek teminat ve finansal bir enstrüman olarak kullanımlarına izin vermekte, bazıları idari bir yetkilendirme olarak diğerleri de idari ve kendine özgü bir hak olarak kabul etmektedir⁷⁶⁰. Emisyon tahsislerini, İngiltere, Belçika ve Fransa mülkiyet hakkı kapsamına dâhil ederken; Almanya ve Polonya hem mülkiyet hem de idari bir hak olarak kabul etmektedir⁷⁶¹.

Emisyon tahsislerinin nitelendirilmesi, emisyon ticaretinin gelişimi üzerindeki etkisi ile bir ülkenin diğeri ile olan ihtilafında maddi olarak nasıl bir muamele yapılacağı bakımından da önem taşımaktadır. Ancak bazı yazarlar, ülkelere özgü böyle bir ayrışmanın hukuki belirlilik ilkesi ile çelişeceğini ifade etmektedir⁷⁶².

AB Sayıştay'ı emisyon piyasasının likidesinin desteklemek ve emisyon tahsislerindeki teminatı korumak için tahsislerin yasal niteliğinin tanımlanmasına ilişkin açıklık ve kesinlik gerekliliğini raporunda gündeme getirmiştir⁷⁶³. Ancak, bu tür bir uyumlaştırılmış tanımın AB ETS uygulamasına ilişkin değerlendirmesinde belirlenen sorunları nasıl çözeceğini ifade etmemiştir.

⁷⁵⁸ Commission Regulation (EU) No 389/2013 of 2 May 2013 Establishing a Union Registry pursuant to Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council, Decisions No 280/2004/EC and No 406/2009/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Commission Regulations (EU) No 920/2010 and No 1193/2011 Text with EEA relevance, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0389>, erişim tarihi: 20.02.2022.

⁷⁵⁹ MACE, M.J., 'The Legal Nature of Emission Reductions and EU Allowances: Issues Addressed in an International Workshop', Journal for European Environmental & Planning Law, 2005, Vol.2 (2), s. 125.

⁷⁶⁰ CLÒ Stefano, 'European Emissions Trading In Practice', Chapter 4 Legal and Economic Aspects of the European Emissions Trading Scheme, Edward Elgar Publishing, 2011, pp. 60-62;

⁷⁶¹ Legal Natura of EU ETS Allowances, Milieu Ltd – December 2018, s. 5, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9d985256-a6a9-11e9-9d01-01aa75ed71a1>, erişim tarihi: 10.04.2022.

⁷⁶² LOW Kelvin F. K./ LIN Jolene, 'Carbon Credits as EU Like It: Property, Immunity, TragiCO2medy?', Journal of Environmental Law, 2015, Volume: 27, Issue: 3, pp. 377-404. s. 27,

⁷⁶³ MILLONIS Nikolaos/KÖSE Hacı Ömer/TARTAGGIA Matteo/ The European Union and Climate Change: An Auditor's Perspective Avrupa Birliği ve İklim Değişikliği: Denetçi Perspektifi, s. 11- 16. https://dergi.sayistay.gov.tr/Upload/95906369/files/dergi/pdf/122m1_2.pdf, erişim tarihi: 10.02.2022.

Avrupa Komisyonu, Avrupa Sayıştay'ına verdiği yanıtta, tahsislerin yasal statüsünün AB düzeyinde tanımlanmamasına rağmen AB karbon piyasasının büyüdüğünü ve olgunlaştığını belirtmiştir. ArcelorMittal Davası⁷⁶⁴'nın başsavcısı, 2003/87/EC Direktifi ile uyumlu olan emisyon tahsislerinin ve onu takip eden siparişlerin hukuki niteliğinin belirlenmesine gerek olmadığını ifade etmiştir. Mahkeme, davaya ilişkin kararında, emisyon tahsislerinin niteliğini tanımlamamıştır; ancak bir işletmecinin, yetkili makama önceden haber vermeksizin, bu tahsislerin ilgili olduğu tesiste gerçekleştirilen faaliyetlerini durdurmasından sonra verilen tahsislerin 2003/87/EC sayılı Direktif'in m.3/1-a maddesinde⁷⁶⁵ belirtilen anlamı taşımayacağını ifade etmiştir.

AB'de mülkiyet hakkının tanımı yeknesak bir biçimde yapılmamıştır. AB'nin işleyişine ilişkin Anlaşmanın (TFEU) 345.maddesinde AB'nin üye ülkelerin mülkiyet hakkını yöneten sistemlerine hanel getirmeyeceği vurgulanmaktadır. AB İnsan Hakları Mahkemesi ("CJEU") bu hükmü, üye devletlerin özel ve kamu mülkiyetindeki şirketlere ilişkin kurallarına dair sorunlar bakımından TFEU'nun tarafsızlık ilkesinin bir ifadesi olarak görmektedir. Doktrinde, Anlaşmanın özel veya kamu şirketlerinin mülkiyet sorunlarına ilişkin olarak TFEU'nun tarafsız olduğunu teyit etmekle birlikte, bu maddenin bir AB mülkiyet kanununun çıkarılmasına engel teşkil etmediği ifade edilmektedir⁷⁶⁶.

AB mülkiyet hukukunun harmonize edilmesi ile ilgili çalışmalar yapılmışsa da AB bu konuda kesin bir aksiyon almaktan kaçınmaktadır⁷⁶⁷. Mülkiyet hakkı, 19.yüzyıla kadar fikir birliğine varılmış şekilde şey üzerindeki doğrudan ve aralıksız güç olarak tanımlanmıştır. Üçüncü kişiler, şeyin üzerinde, malikin izni olmaksızın onu ele geçirmek için hukuken

⁷⁶⁴ Preliminary Ruling from the Luxembourg Court, <http://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3d9ac471-4287-11e6-af30-01aa75ed71a1/language-en/format-HTML/source-search>, erişim tarihi: 10.02.2022.

⁷⁶⁵ Direktif'in 3/1-a maddesinde tahsis şöyle ifade edilmiştir: Tahsis, Direktifin hükümlerine uygun olarak ve onun karşılama amaçları için geçerli olacak sürede bir ton karbondioksit eşdeğerinin salınması için verilen izin anlamına gelmektedir.

⁷⁶⁶ AKKERMANS, Bram /RAMAEKERS, Eveline., 'Article 345 TFEU (ex Article 295 EC), Its Meanings and Interpretations', European Law Journal, Vol. 16, No: 3, May 2010, pp. 292–314, s. 292. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/eurlj16&div=21&id=&page=> erişim tarihi: 11.01.2022.

⁷⁶⁷ Bu konuda devam eden proje örneği için Christian von Bar from the University of Osnabrück (Germany). Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group) Edited by Christian von Bar, Eric Clive and Hans Schulte-Nölke and Hugh Beale, Johnny Herre, Jérôme Huet, Matthias Storme, Stephen Swann, Paul Varul, Anna Veneziano and Fryderyk Zol https://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2005_1_17.pdf erişim tarihi: 15.02.2022. ; APAYDIN Eylem/TEKİN APAYDIN Deniz, The Unification Efforts in EU Civil Law, Marmara Journal of European Studies, Volume 26, No: 2, 2018, s. 27.

https://avrupa.marmara.edu.tr/dosya/avrupa/mjes%20arsiv/vol%2026-2/2_Apayd%C4%B1n%26Apayd%C4%B1n.pdf, erişim tarihi: 11.01.2022.

müdahalede bulunamazlar. Daha sonraları geliştirilen kişisel teoride (*personalist theory*), mülkiyet hakkının herkese karşı ileri sürülebileceği belirtilmiştir (*erga omnes*). Mülkiyet hakkı, doğrudan ve sürekli bir biçimde şeyi kullanmak, haklarından yararlanmak, yok etmek gücünü veren doğrudan ve vasitasız bir haktır⁷⁶⁸. Bu hak, biriktirme, elde tutma, kiralama ve satma kabiliyeti de verir.

Alacak hakkı, *numerus apertus* sözleşme özgürlüğü kapsamında özgürce taraflarca meydana getirilebildiği halde, mülkiyet hakkının *numerus clausus* ilkesi çerçevesinde kanun tarafından öncelikle tanımlanması gerekir⁷⁶⁹. Mülkiyet hakkı, kişiye aşağıdaki hakları verir:

- Erişim hakkı: kişiye tanımlanmış fiziksel alana girme ve onun tüm yararlarından eksiksiz bir biçimde faydalanmayı içerir.
- Çekilme Hakkı: Kaynak birimi ya da kaynak sistemin ürünlerini elde etme hakkı anlamına gelir.
- Yönetim Hakkı: İç kullanım şeklini düzenleme ve iyileştirmeler yaparak kaynağı dönüştürme hakkı verir.
- Dışlama Hakkı: Kimlerin erişim haklarına ve geri çekilme haklarına sahip olacağını ve bu hakların nasıl devredilebileceğini belirleme hakkı verir.
- Devretme Hakkı: Satma, kiralama ya da terk etme / bırakma hakkı hakkıdır.

Mülkiyet hakkı, maddi ve maddi olmayan mallar üzerindeki haklar olarak sınıflandırılabilir. Mallar ve arazi maddi mülkiyet hakkı iken; fikirler maddi olmayan mülkiyet hakkına dâhildir. Maddi ve maddi olmayan tahsis kavramları, emisyon tahsislerinin kaydî nitelikte (389/2013 sayılı Direktif m. 40) ve maddi olmayan araçlar olmaları ile yakından ilgilidir. Emisyon tahsisi, İngiltere ve Galler Yüksek Mahkemesi'nde verilen Armstrong – Winnington Davası'nda⁷⁷⁰ verilen kararda açıkça maddi olmayan mal olarak nitelendirilmiştir. Maddi olmayan mallar, bir hukuk sistemi tarafından yaratılan haklardan ayrılamazken, maddi mallar hukuki haklarından ayrılabilirler⁷⁷¹.

Emisyon tahsisleri, bedava, ihale yoluyla ya da ticaret ile elde edildiğinde, eşya olarak kabul edilebilir ve böylece açıkça tanımlanmış olma, benzersizlik, münhasır mülkiyet ve

⁷⁶⁸ OSTROM Elinor/HESS Charlotte, Private and Common Property Rights, Workshop in Political Theory and Policy Analysis, Indiana University, 2007.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1304699, erişim tarihi: 20.02.2022.

⁷⁶⁹ LOW/LIN s. 389.

⁷⁷⁰ Armstrong DLW GmbH v Winnington Networks Ltd, 2012, EWHC 10.

http://climatecasechart.com/climate-change-litigation/wp-content/uploads/sites/16/non-us-case-documents/2012/20120111_2012-EWHC-10_decision.pdf, erişim tarihi:11.02.2022.

⁷⁷¹ LOW/LIN s. 382.

değişmezlik gibi bazı özel karakteristikleriyle eşya hukuku tarafından düzenlenebilir⁷⁷². Emisyon tahsislerine ilişkin mülkiyet hakkı devredilebilir (tutulabilir, satılabilir, başkası tarafından verilebilir), üçüncü kişiler bu hakka müdahale edemezler ve tescil edilebilirler⁷⁷³. Emisyon sahibinin hakkı, doğrudan ve vasıtasız bir biçimde eşya üzerindeki mülkiyet hakkına benzer ve onun kadar geniştir. Mülkiyet hakkı sahipleri ivazlı ya da karşılıksız olarak onu elden çıkarabilir, yok edebilir veya terk edebilir. 2003/87/EC sayılı Direktif'in 12.maddesi, hak sahibinin talebi üzerine hak sahibine belirli bir takdir yetkisi vererek emisyonların iptal edilebileceğini düzenlemektedir.

Ticarete konu edilen emisyon hakları, devredilebilir ve satılabilir olduğu için genellikle mülkiyet hakkı olarak kabul edilmektedir. 389/2013 sayılı Sicil Yönetmeliği'nin ("*Registry Regulation*") 40.maddesine göre, misli bir eşyadır ve ticarete konu edilebilir. Bazı üye ülkeler, finansal bir enstrüman yahut teminat olarak emisyon tahsislerini taşınabilir varlık (*movable assets*) ya da emtia olarak kabul etmektedir⁷⁷⁴.

Emisyon tahsisi ile mülkiyet hakkı arasındaki bir diğer benzerlik ise tescildir. Mülkiyet hakkı, bazen tescile tabidir, özellikle bazı mallar (arabalar, gemiler ve taşınmazlar) için bu durum zorunluluk arz etmektedir. Bazı eşyalar için sicile kayıt, mülkiyet hakkının varlık şartlarından biridir (*kuruculuk*). Benzer şekilde, 2003/87/EC sayılı ETS Direktifi'nde (m.19) ve 389/2013 sayılı Sicil Yönetmeliği'nde (m. 4/3), tahsislerin doğru bir şekilde muhasebeleştirilmesinin gerektiğine işaret edilmektedir. Sicil Yönetmeliği'nin 40.maddesine göre, AB siciline yapılan tescil kaydı, emisyon tahsisinin üzerinde ilk bakışta görülen (*prima facie*) yeterli bir ispat kanıtı oluşturmaktadır. Sicil, hakkın varlığını tanımlar ve betimler⁷⁷⁵. Birlik siciline kaydolma ihtimali, hem mülkiyet hakkı hem de emisyon hakkı bakımından onları tanımlayan bir amacı göstermektedir.

Diğer mülkiyet haklarında olduğu gibi, emisyon tahsisi çeşitli özelliklere göre sınıflandırılabilir. Örneğin süresi (eskiden geçiciydi ancak şu sürekli olarak) ya da esnekliği (başka mülkiyet hakları nedeniyle sınırlandırılabilir.) yönünden karakterize edilebilir. Mülkiyet hakları sınırlamaya tabidir, bazıları sürekli iken diğerleri tükenir / sona ererler. 2003/87/EC sayılı ETS Direktifi'nin 13.maddesinde emisyon haklarının öncelikle geçici (başlangıcından belirli bir tarihe kadar ve yıllık) olarak düzenleneceği bildirilmiş olsa da

⁷⁷² MACE, s. 125.

⁷⁷³ MACE, s. 125.

⁷⁷⁴ Legal Nature of EU ETS Allowances, s. 41.

⁷⁷⁵ LOW/LIN s. 402.

2003/87/EC Direktifini değiştiren 2018/410/EU sayılı Direktif ile emisyon haklarının belirsiz süreyle geçerli olması düzenlenmiştir(m.13).

2015/849/EU sayılı Kara Para Aklama Direktifi'nde (m.3/3) eşya; her türlü varlık, taşınır ya da taşınmaz, maddi, maddi olmayan, bu varlıkların mülkiyetini veya bu varlıklarla olan ilgisini kanıtlamak üzere dijital ya da elektronik olanlar da dâhil her türlü formdaki belge olarak sayılmıştır. 398/2013 sayılı Sicil Yönetmeliği (m.98) ve 1031/2010 sayılı İhale Yönetmeliği (m.55), birlik sicili ile emisyonların açık artırma ve ihalesinde özel olarak hazırlanmış kara para aklama karşıtı rejim kurmaktadır.

Mülkiyet haklarının bir başka özelliği de “*erga omnes*” etkisi nedeniyle herkese karşı ileri sürülebilmeleridir. Örneğin borç ilişkisinde, sadece borç ilişkisinin karşı tarafına bir takım haklar ileri sürülebilir (*rights in personam*)⁷⁷⁶. Malik dışında herkes, malikin mülkiyet hakkını kullanmasını engelleyen davranıştan kaçınmak zorundadır. Buna “*evrensel pasif yükümlülük*⁷⁷⁷” adı verilmektedir, bu yükümlülüğün ihlali tazminat sorumluluğuna yol açar. Emisyon tahsisinde malik, mülkiyet hakkında olduğu gibi herkese ileri sürülebilecek bir hakka sahiptir.

Mülkiyet hakkı, borç ilişkilerindeki aksine, zamanla ve kullanmakla tükenmez. Emisyon tahsisinin, 2003/87/EC sayılı Direktif'i değiştiren 2018/410/EU sayılı direktifin 13.maddesi ile 2021 yılından bu yana belirsiz süreli olduğu kabul edilmiştir. Mülkiyet hakkının özellikleri ışığında, emisyonların niteliğinin mülkiyet hakkıyla önemli benzerlikler içerdiiği ve dolayısıyla bu tahsisin eşya hukuku bağlamında mülkiyet hakkı olabileceği sonucuna varılmaktadır.

Türk Hukuku'nda henüz gönüllü olarak emisyon ticareti yapılabildiği için hukukumuzda emisyonun eşya, gayri maddi mal gibi tanımlamaları bugüne kadar hiç yapılmamıştır. Türk Hukukun'da, cismani varlıklar eşya olarak kabul edilmiştir. Ancak TMK m. 762'de doğal güçlerin taşınır eşyanın konusu olduğu açıkça düzenlenmiştir. Emisyon tahsisinin hak, fikri mülkiyet hakkı ya da kişilik hakkı kapsamında yer almadığı açıktır. Emisyon tahsisinin cismani bir niteliğinin olmaması, Kanunda düzenlenmemiş olması nedeniyle mülkiyet hakkına konu edilememesi, sahibiyle arasındaki aitlik ilişkisinin kurulmasını zorlaştırmaktadır. Doğal güçlerin taşınır mülkiyetine dahil edilmesindeki benzer ihtiyacın emisyon ticareti için de ortaya konulması gerektiği düşünölmektedir.

⁷⁷⁶ “Rights in Rem” ya da “Rights in Personam” arasındaki farklar için bkz: LOW/LIN s. 387.

⁷⁷⁷ Legal Nature of EU ETS allowances s. 43.

Emisyon tahsisinin, diğ er bir adıyla çevreyi kirletme izninin alınıp satılmasında tahsisin fiziki bir varlık göstermediğ i ortadadır. TMK m. 762 kapsamında doğ al güçler için belirlenen istisnanın emisyon tahsisleri için de yapılması gerektiğ i kanaatindeyiz. Zira 1 Ocak 2023'ten itibaren AB'ye ithal edilecek (elektrik, ç imento, demir-ç elik, gü bre, alü minyum) ürünler için sınırda karbon düzenlemesi kapsamında sertifika satın alınması gerekmektedir. Sınırda karbon düzenlemesi resmi olarak 1 Ocak 2026'da başlayacağı için emisyon tahsislerinin hukuki niteliğ inin iç hukukumuzda belirlenmesi gerekir. Ayrıca Türkiye'nin Yeş il Mutabakat Eylem Planı ile AB sınırda karbon düzenleme mekanizması dikkate alınmak suretiyle ulusal bir karbon fiyatlandırma mekanizmasına yönelik ç alı ş malar yapılması hedef olarak ortaya konulduğ una göre, bu fiyatlandırma mekanizmalarında iş lem gö recek emisyonların da hukuki niteliğ inin ortaya konulması kaçınılmaz hale gelmektedir.

Eş ya kavramının unsurlarından olan üzerinde hakimiyet kurulabilmesi bakımından da emisyon tahsisleri değ erlendirilmelidir. Türk ve İsviç re Hukuku'nda mülkiyet ve zilyetliğ in cismani varlıklar üzerinde mümkün olabileceğ i belirtilmektedir. Ancak emisyon tahsisleri alınıp satılabilen, sahibine yeknesak olarak bağı lı olan, hatta beyanname ile bildirilen bir yapı arz etmektedir. AB ETS sisteminde izlenebilmesi, bir sicilin bulunması emisyon üzerinde hakimiyet kurulmasına izin vermektedir. Hatta 389/2013 sayılı Sicil Regü lasyonu emisyonu misli nitelikte, ticarete konu edilen, kaydı leştirilen bir enstrü man olarak kabul etmiştir. Bu tanım, onu eş ya hukukunda düzenlenen eş yaya yakın bir anlam iç ermektedir. Bu bakımdan emisyon tahsisinin eş ya niteliğ i açısından üzerinde hakimiyet kurulabilecek bir yapısı olduğ unu söylemek mümkündür.

Emisyon tahsisi, AB'de Birlik Sicili'ne tescil edilmektedir. Tahsisler, açıkça tanımlanmış, yeknesak, transfer edilebilir bir özellik ihtiva etmektedir. Bu durum, belirlilik ve aleniyet ilkesine uygundur. Emisyon tahsisinin ekonomik anlamda bir değ er taşıdığı da ortadadır. Bu bakımdan emisyonların iş levsellik açısından sınırlarının belirli olduğ unu söylemek mümkündür.

Zilyetlik açısından değ erlendirildiğ inde, TMK m. 973/1'de zilyet, şey üzerinde fiili hâkimiyeti olan kimse olarak belirtilmiştir. Zilyetlik, eş ya üzerindeki fiili hâkimiyeti gösteren hukuki bir durumdur. Fiili hâkimiyet ile zilyet olma iradesi, zilyetliğ in iki unsurudur. Fiili hâkimiyet her zaman eş ya üzerinde doğ rudan sağ lanamaz. Örneğ in, TMK m. 973/2 uyarınca taşınmaz yükü ile taşınmaz üzerinde kurulan irtifak haklarında hakkın fiilen kullanılması zilyetliktir. TMK m. 977'de de belirtildiğ i üzere, filli hâkimiyetin mutlaka eş yanın üzerinde sağ lanması zorunluluğ u bulunmamaktadır. Zilyetliğ i sağlayacak araçların

devredilmesi eşya üzerindeki hâkimiyeti sağlamak için yeterlidir. Bu bakımdan eşyanın özelliği, niteliği ve ekonomik olarak özgülenme amacının dikkate alınması gerekir. 389/2013 sayılı Sicil Yönetmeliği'nin 14'üncü maddesi uyarınca merkezi idare, AB'nin toplam miktar hesabını oluşturmakta, AB Komisyonu ise yetkilendireceği merkezi bir idare tarafından toplam emisyon miktarına karşılık gelen tahsisleri belirlemektedir. Her bir emisyonun, meydana getirilmesi üzerine, eşsiz bir birim tanımlama kodu ("*unique identification code*") verilmektedir (Sicil Yönetmeliği m. 41/3). Bu eşsiz tanımlama kodu, emisyona belirlenebilir bir karakter kazandırarak özel mülkiyete uygun hale getirmektedir. Fakat emisyon tahsisinin çalınması halinde, seri numaralarından tahsis emisyon kolaylıkla tespit edilebilir ve hırsızlık sonrası bu kod artık birlik sicilinde kayıtlı tutulmaz. Böylelikle, emisyon tahsisleri herkese karşı aleni hale gelmiş olmaktadır (389/2013 sayılı Sicil Yönetmeliği m. 83 ve 110). Emisyon tahsisleri üzerindeki fiili hâkimiyet üçüncü kişiler tarafından da algılanabilir. Dolayısıyla emisyon tahsislerini bu özelliği dikkate alındığında, üzerinde zilyetliğin tesis edilebilirliğinin kabulü gerekir.

Eşya kavramının bir diğer unsuru olan kişisel olmama bakımından emisyon tahsislerini incelediğimizde, emisyon tahsisleri, kişisel değildirler, kişilik değerinin dışında varlıklardır. Bu unsur bakımından emisyonun eşya olduğu söylenebilir.

Eşyanın ekonomik değer taşıma unsuru bulunmaktadır. İlgili sektörlerin emisyonları, buna karşılık gelen emisyon miktarları ile eşleştirerek piyasadaki emisyon sayıları limitlenmektedir. Bu yolla EU ETS, az bulunurluk ("*scarcity*") meydana getirmekte ve bu durum emisyonun ekonomik bir değer kazandırmaktadır. 2003/87/EC sayılı ETS Direktifinin 16'ncı maddesinde, emisyonların ekonomik bir değeri olduğu açıkça ifade edilmiştir. Emisyonunun bir bedelinin olması yanı sıra bir de emisyonlara ilişkin idari para cezası öngörülmüştür. Emisyon sahibi, emisyonlara karşılık gelen tahsisleri teslim etme yükümlülüğüne uymazsa, ilgili otorite her ton karbondioksit için 100 Euro ceza uygulamaktadır; ancak cezanın ödenmesi tahsisleri teslim etme yükümlülüğünden alıkoymamaktadır. Emisyon tahsisleri ekonomik bir değer taşıdığı, ürün ithalatında değişim aracı olarak kullanıldığı için eşyanın taşınması gereken iktisadi değeri bünyesinde barındırdığı ve onun bu açıdan eşya olarak kabul edilebileceğini söylemek mümkündür.

9.7.1.2. YEK sertifikalarının AB hukukundaki niteliği

2009/28/EC sayılı AB Direktifi'nde yeşil sertifikaların yenilenebilir enerji kaynaklarının desteklenmesi mekanizmasındaki yükümlülük bakımından bir uyum enstrümanı olduğu görülmektedir. YEK sertifikalarının ulusal mevzuat kapsamında en yaygın tanımlamaları, gayri maddi varlık, gayri maddi mal veya mülkiyet hakkı olduğu yönündedir.

Ulusal mevzuatta Belçika tarafından medeni hukuk kapsamında yapılan tanımda YEK sertifikalarının gayri maddi mal ya da varlık olarak nitelendiğini görmekteyiz⁷⁷⁸. İngiltere'de geniş anlamda yenilenebilir enerji yükümlülük sertifikası gayri maddi varlık olarak tanımlanmıştır⁷⁷⁹. Polonya'da YEK sertifikaları, diğer bir adıyla kaynak sertifikaları (*certificates of origins*) alınıp satılan ve mülkiyet hakkını içeren emtialar olarak kabul edilmektedir⁷⁸⁰. İtalya'da YEK sertifikaları ile ilgili çeşitli hukuki nitelendirmeler yapılsa da, YEK sertifikalarının imtiyaz ve yetkilendirmelerle birlikte üçüncü kişilere transfer edilebildiği, bu tür bir karakteristiğın ona eşya hukukunda tanımlanan bir hak özelliği kazandırdığı ifade edilmiştir⁷⁸¹. Romanya'da YEK sertifikası, 1MWh elektrik enerjisinin yenilenebilir enerji kaynaklarından üretildiğini gösteren bir senet niteliğinde görülmektedir⁷⁸².

ABD'de de YEK sertifikası (*TRECs ya da RECs olarak kısaltılmaktadır.*) hakkında tartışmalar devam etmektedir. Engel⁷⁸³, RECs'i pazarlanabilir mal olarak kabul etmektedir. Elder⁷⁸⁴, elektriğin bir eşya olarak tanımlanmasından hareketle, RECs'in de bir eşya olduğunu savunmaktadır. ABD'de 24 eyalet, elektriğin izlenmesi ve ticareti bağlamında elektrik enerjisi üretimini kanıtlayan bir doküman olarak YEK sertifikasının eşya olduğunu ve mülkiyet hakkı ile ilişkili olduğunu tanımaktadır. ABD'de New Jersey Üst Mahkemesi (*Superior Court*) yenilebilir enerji sertifikasının üretilen 1MWh'lık enerjiyi ve onun çevreye

⁷⁷⁸ BANET Catherine, Tradable Green Certificates Schemes under EU Law, The influence of EU Law on National Support Schemes for Renewable Electricity Generation, s. 59.
<https://www.duo.uio.no/handle/10852/81968?locale-attribute=en>, erişim tarihi: 06.02.2022.

⁷⁷⁹ BANET, s. 60.

⁷⁸⁰ Energy Act, Article 9.e,

⁷⁸¹ COLCELLI Valentina, The Juridical Natura of Green Certificates, The Problem of the Legal Nature of Green Certificates in the Italian Legal System, Department of Juridical Studies "A. Giuliani", Faculty of Law, University of Perugia, via Pascoli, 33, Italy, 301-306, s. 305.

<https://ideas.repec.org/a/eee/enepol/v40y2012icp301-306.html>, erişim tarihi: 02.01.2022.

⁷⁸² BANET, s. 60.

⁷⁸³ ENGEL Kirsten. H., The Dormant Commerce Clause Threat to Market Based Environmental Regulation: The Case of Electricity Deregulation, 26 Ecology L.Q. (1999), s. 261.

⁷⁸⁴ ELDER Bruce, Renewable Energy Credits (RECs) in California – Status after Passage of Senate Bill 107 of 2006, Energy Policy Initiatives Center, University of San Diego School of Law, June 2007, s. 23-24

olan faydalarını temsil ettiğini belirterek YEK sertifikasının eşya olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme kararında⁷⁸⁵:

“ Sertifikanın yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen, düşük karbon emisyonuna sahip belirli bir miktar elektrik biriminin yenilebilir enerji kaynaklarıyla ilgili gereksinimi karşıladığı, eyalet hukukuna göre alınıp satılabildiği, sertifikanın üretilen elektrikten bağımsız şekilde pazarlanabildiği ve ayrı bir şekilde ticaret konu edinebildiği, bu nedenle sertifikanın eşya niteliğini haiz olduğu üzerinde durmaktadır.”

Üst mahkeme kararında temyiz mahkemesinin (*The USA Court of Appeals*) ikinci dairesinin bir kararına atıf yaparak YEK sertifikalarının enerjinin kendisinden ayrı ve bağımsız bir şekilde satılabildiği, kredilerin şirketler ya da bireyler tarafından geleneksel fosil yakıtlarından üretilen elektriğin denkleştirilmesi için kullanıldığını ya da kamu kurumları tarafından belirli gereklilikleri karşılamak amacıyla alındığını, bu nedenle söz konusu belgenin eşya özelliğini haiz olduğunu belirtmektedir. ABD Çevre Koruma Kurumu, Enerji Bakanlığı YEK sertifikasının, yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretilmesini belgeleyen çevreye faydaları içeren bir eşya olduğunu ve belgenin mülkiyet hukuku ile ilişkili olduğunu belirtmektedir⁷⁸⁶.

9.7.2. YEK-G belgesinin hukuki niteliği

9.7.2.1. Genel olarak eşya kavramı

Ayni hak, TMK’de tanımlanmamıştır, ayni hak “bir şeyin üzerinde doğrudan doğruya hâkimiyet sağlayan” hak olarak tanımlanmaktadır. Eşya hukuku, kişilerin eşya üzerindeki hâkimiyetleri nedeniyle ortaya çıkan ilişkileri düzenlemektedir. Taşınır eşya üzerindeki zilyetliğin rolünü, taşınmazlar bakımından tapu sicili üstlenmektedir⁷⁸⁷. Ayni haklara hâkim olan ilkeler, belirlilik ve kamuya açıklıktır. Eşya, kişilerin üzerinde hâkimiyet kurabildikleri ve maddi olan, kişisel olmayan, belirli sınıra sahip şeydir⁷⁸⁸. Eşya hukukunda belirlilik, ayni hakkın konusunu belirli bir şeyin oluşturmasını, açıklık ilkesi ise hakkın varlığının herkese karşı açıklanması olarak ifade edilebilir. TMK uyarınca ayni hak, hak düşürücü süreye ve

⁷⁸⁵ Wheelabrator Lisbon, Inc. v. Connecticut Dep't of Pub. Util. Control, No. CV054003405, 2006 WL 894895 (Conn. Super. Ct. Mar. 20, 2006) aff'd sub nom. Wheelabrator Lisbon, Inc. v. Dep't of Pub. Util. Control, 283 Conn. 672, 931 A.2d 159 (2007).

⁷⁸⁶ Guide to Purchasing Green Power: Renewable Electricity, Renewable Energy Certificates, and On-Site Renewable Generation, (March 2010), http://www.epa.gov/greenpower/documents/purchasing_guide_for_web.pdf., erişim tarihi: 15.02.2022.

⁷⁸⁷ AYAN s. 31

⁷⁸⁸ AKİPEK Jale / AKINTÜRK Turgut, Eşya Hukuku. İstanbul, 2018, s. 3 vd.

zamanaşımına tabi değildir. Sadece TMK’de belirlenen aynı hakların kurulması (*numerus clausus*) mümkündür⁷⁸⁹.

Aynı hakkın unsurları, eşya, doğrudan doğruya hâkimiyet ve herkese karşı ileri sürülmedir⁷⁹⁰.

Eşya’nın üzerinde uzlaşmış bir tanımı yoktur, ülkeden ülkeye değişir. Bazı ülkeler, eşyayı cismani bir değer üzerinden tanımlarken, diğerleri ise ifade ettiği ekonomik değeri de dikkate almaktadır⁷⁹¹. Doktrinde eşya; üzerinde hâkimiyet sağlayan, ekonomik bir değer taşıyan, sınırları belli olan varlıklar olarak tanımlanmıştır⁷⁹². Eşyanın özelliklerinden birisinin “maddi olma” unsuru nedeniyle fikir ve sanat eserleri eşyanın dışında bırakılmaktadır⁷⁹³. Doktrinde fikri bir ürünün cisim üzerinde somutlaştırıldığı hallerde söz konusu cismin eşya olarak kabulünün mümkün olduğu ifade edilmektedir⁷⁹⁴.

AB’nin benimsediği ulusal hukuk sistemlerine göre esnek ve geliştirmeye açık malvarlığı tanımı, ekonomik bir değer olarak ifade edilebilecek, satılabilecek yahut değiştirilebilecek herhangi şeyi veya bir durumu kapsamaktadır. Ekonomik değeri olan tüm varlıklar, mülkiyet kavramı ile ilişkilendirilmektedir⁷⁹⁵. Kaynağını ABD’den alan emisyon hakkı, atmosfere belirli oranda CO₂ bırakma hakkını elde etmek amacıyla bir ülkenin atmosferi kirletme hakkının satın alınmasını ifade etmektedir. Emisyon hakkı olarak nitelenmesi yapılan bu hak, maddi olmayan mallar üzerindeki mülkiyet hakkını ifade etmektedir. Bu durum mülkiyet hakkının kapsamının genişlediğine örnek oluşturmaktadır. Zaman içinde ortadan kalkacak bir obje üzerinde mülkiyet hakkının kurulamayacağı iddia edilmez; zira aksi takdirde tüketilebilen eşya üzerinde mülkiyet hakkından söz edilemezdi⁷⁹⁶.

YEK–G Belgesi, organize piyasada ve ikili anlaşmalarla alınıp satılmaktadır. Belgenin maddi bir değeri bulunmaktadır. Her ne kadar, elektrik enerjisinin yenilebilir enerji kaynaklarından üretildiğini belgelese de bu belgenin maddi bir varlığı bulunmaktadır. YEK-G belgesi elektronik olarak düzenlenebildiği gibi, yeşil tarifeden elektrik enerjisi alanlar için fatura üzerindeki bir logo ile de gösterilmektedir. Cismani bir varlığı bulunmaktadır. Belge

⁷⁸⁹ ESENER/GÜVEN s 50-51; AKİPEK/AKINTÜRK s. 94; SİRMEN, s. 37 vd.

⁷⁹⁰ OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 4.

⁷⁹¹ AKSOY DURSUN, s. 11 vd.

⁷⁹² AYAN, s. 15; ESENER/GÜVEN, s. 41.

⁷⁹³ AKİPEK/AKINTÜRK, s. 28; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 7.

⁷⁹⁴ SİRMEN, s. 7.

⁷⁹⁵ VON BAR, Christian, Grundfragen Europäischen Sachenrechtsverständnisses, JZ 18/ 2015, s. 845-900, s. 848.

⁷⁹⁶ WOERDMAN Edwin, Tradable Emission Rights, The Elgar Companion to Law and Economics, Second Edition, 2005.

yazılı ya da elektronik olarak düzenlendiği için mekânda bir yer işgal eder, üzerinde hâkimiyet kurulabilir, ulusal ve uluslararası tüm pazarlarda alınıp satılabilir. Nitekim Sera Gazı Protokolü⁷⁹⁷ kapsamında YEK-G belgesi, yenilenebilir enerji yükümlülüğü (*Renewables Obligation Certificate*) karşılığında kotayı⁷⁹⁸ karşılamak ya da fon almak için kullanılabilir. Örneğin ABD’de eyaletler, yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik enerjisi üretilmesini desteklemek amacıyla üreticilere, belirli bir oranda yenilebilir enerji kaynaklarından elektrik üretilmesini zorunlu kılacak minimum standartlar koymaktadır. Örneğin Kaliforniya’da, 2013 yılına kadar, tedarik edilen enerjinin %20’sinin; 2020’ye kadar %33’ünün yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanması zorunlu kılınmaktadır. Hangi türdeki üretimin uyumu sağlayacağı da politikalar yoluyla ortaya konmaktadır.

Karbon vergisi istinasından faydalanmak için de YEK-G belgesi kullanılmaktadır (*Levy Exemption Certificate*)⁷⁹⁹. İngiltere’de mesken ve mesken tüketici olmayanlar (*non-residential ya da non-domestic*) ile ilgili bir ayırım yapılarak (genellikle sanayi ve büyük ölçekli ticarethane aboneliklerinin) elektrik kullanımları vergilendirilmektedir. Fakat yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrik enerjisi vergiden istisna tutulmaktadır. Bu bakımdan yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretenler, vergi istisnasını sağlayacak bir belge düzenleyerek tedarikçilere vermektedirler (*Levy Exemption Certificates*). Tedarikçileri tüketicilerinin bu vergiyi ödemelerinden kaçınabilmeleri için söz konusu belgeyi elde etmek zorunda kalmaktadırlar.

Belge, elektriğin yenilenebilir enerji kaynaklarından üretildiğini göstermek üzere de üreticiler tarafından tüketicilerine verilmektedir (*Renewable Energy Guarantee of Origin*)⁸⁰⁰. AB’de tüketicilerin tedarikçilerini seçmesiyle birlikte, elektrik piyasasında rekabet de artmıştır. AB, tüm elektrik tedarikçilerine yakıtın karışımın ne olduğunu, karbondioksit miktarını ve radyoaktif atıkları gösterme zorunluluğu getirmiştir. Kaynak Belgesi (*The Guarantee of Origin Certificate*), enerji kaynaklarının hesaplanmasını ve açıklanmasını sağlamaktadır. Ayrıca gönüllü olarak tüketicinin etiketlerinde temel olarak kullanılmaktadır.

YEK belgesi, bir tüketici tarafından çevreye duyarlılık, toplum bilinci, ülkenin hedeflerine destek vermek, markasının bilinirliğini artırmak, düşük karbon ekonomisine

⁷⁹⁷ Greenhouse Gas Protocol Scope 2 Guidance, An amendment to the GHG Protocol Corporate Standard, World Resources Institute, 85.

⁷⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: *Age*, s. 85

⁷⁹⁹ *Age*, s. 86.

⁸⁰⁰ *Age*, s. 86.

destek olmak ve diğerlerinden farklılaştırmak amacıyla da kullanılmaktadır. Bu tür bir kullanım genellikle gönüllü (*voluntarily use*) olarak adlandırılmaktadır. Tüketici, tükettiği elektriğin tamamının kendisine yenilenebilir enerji kaynaklarından kullanıldığı etiketiyle (“*all renewable label*”) verilmesini istemektedir. Gönüllü tüketici programları, tüketicinin ürün seçimini artırmaya, belirli bir zaman diliminde şebekedeki yenilenebilir enerjinin payının artırılmasına yöneliktir⁸⁰¹.

YEK sertifikası, üretilen ve tedarik edilen ürünle birlikte, üretilmeyi ve tedariki izleyen bir biçimde verilebileceği gibi ondan ayrı ticarete konu edilebilir. Sertifikaların her türünde, alıcı ve satıcılar arasında belgenin ticareti yapılmaktadır. Belgenin son alıcısı, üretici, tedarikçi ya da bir tüketici olabilir. Belgenin edinilmesi bazen regülatif bir amaçla olabilir. Belge, üçüncü bir kişi tarafından kayıt altına alınmak suretiyle ihraç ve ifşa edilebilir. YEK belgesi Türk Hukuku’nda bağımsız bir üçüncü kişi olan EPIAŞ tarafından verilmektedir. Belge bedeli karşılığında EPIAŞ’ın taraf olduğu işlemlere konu olmaktadır. YEK-G belgesi, organize piyasada (YEK-G Yönetmeliği m. 12 vd) ve ikili anlaşma piyasasında (YEK-G Yönetmeliği m. 11/1-b) işlem görmektedir. EPIAŞ’ın taraf olduğu ilişkide, belgeyi veren ve alan arasında hukuki bir ilişki kurulmaktadır. Tüm bu özellikler belgenin maddi olma unsuru olduğunu göstermektedir.

YEK-G belgesinin elektrik ürününden ayrı ya da birlikte teslimini ayırt etmek gerektiği kanısındayız. Görevli tedarik şirketi tarafından yeşil tarife kapsamında sunulan YEK-G belgesi ile yine yenilenebilir kaynaklara dayalı elektrik tedariki sonucunda sunulan YEK-G belgesinin elektrik tedariki sözleşmelerinde gösterilmesi gerekmektedir. Tedarikçiler, tüketicilere ifşa ile yükümlü oldukları belgeleri, tüketimleri oranında ispat etmek ve belgelemek zorundadırlar (YEK-G Yönetmeliği m. 7/1-2). Enerji tedariki ile birlikte sunulan YEK-G belgesi (YEK-G Yönetmeliği m. 11/1-b) tam iki tarafa borç yükleyen elektrik tedarik sözleşmesinde malın mülkiyetini devreden üretici ya da tedarikçi bakımından bir borç oluşturmaktadır, hukuki niteliği itibariyle nispi bir özellik taşımaktadır ve sadece elektrik enerjisinin alacaklısı tarafından borçlu tedarikçiye karşı ileri sürülebilmektedir. Ancak bu belge borçlandırıcı bir işlem sonucunda alındıktan sonra, alıcının mülkiyet hakkına dâhil olmakta ve alıcı onun üzerinde elektrik tedarik sözleşmesinden bağımsız olarak tasarruf edebilmektedir.

⁸⁰¹ *Age*, s. 86.

Mülkiyet hakkı sahibine, kullanma, yararlanma ve tasarruf yetkilerini verir. Roma Hukuku'ndan bu yana gelen bu yetkiler, mülkiyet hakkının malikine tanıdığı olumlu yetkiler arasında yer almaktadır. YEK-G belgesi tüm bu yetkilerin tamamını malikine vermektedir. YEK-G belgesinin sahibi, onu kendisi kullanarak çerçeveleyip binasına asarak yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik kullandığını herkese bildirebilir. Malik, vergi indiriminden yararlanmak maksadıyla belgeyi yetkili makamlara ibraz edebilir. Onu ulusal (YEK- G organize ve ikili anlaşmalar piyasası) piyasalardan alabilir ya da satabilir. YEK-G Belgesi, herkese karşı ileri sürülebilir. Nispi bir özellik göstermez. Tüm bu açılardan bakıldığında belgenin maddi bir değeri olduğu, üzerinde hâkimiyet kurulduğu kişisel olmadığı ve belirli sınırlara sahip olduğu açıklıkla söylenebilecektir.

9.7.2.2. YEK - G belgesinin aynı hak bakımından değerlendirilmesi

Aynı hak, kişinin eşya üzerinde doğrudan doğruya hâkimiyeti olduğuna göre, hak sahibinin herhangi birinin aracılığına ihtiyaç olmaksızın hakkını kullanabilmesi gerekmektedir. Aynı hakkı, eşya üzerinde kurulan alacak haklarından (*nispi*) ayırmak gerekir.

Aynı haklara hâkim olan ilkelerden belirlilik, belirli bir şeyin bir aynı hakkın konusunu oluşturması; kamuya açıklık, varlığının herkese karşı açıklanması; inancın korunması, iyi niyetli üçüncü kişilerin aynı hak kazanmak amacıyla giriştikleri hukuki işlemlerdeki inançlarının korunmasını; sınırlı sayı ile tipe bağlılık ilkesi, TMK'de öngörülen aynı hakların kurulabileceğini (*numerus clausus*); hak düşürücü süre ve zamanaşımına tâbi olmama; aynı hakkın fiilen kullanılmasa bile hakkın düşmeyeceğini, aynı hakkın herkese karşı ileri sürülebilmesine olanak sağlayan talep ve davaların zamanaşımına tabi olmayacağını ifade etmektedir⁸⁰².

YEK-G belgesinden doğan hak ve borçlar EPIAŞ'a, tedarikçiye ya da üreticiye karşı değil herkese karşı ileri sürülebilir. Nihai olarak tüketicinin eline geçen YEK-G belgesi ifşa edilmesi ile birlikte, tüketiciyle eşleştirilmekte ve artık o belgenin başka bir tüketici ile eşleşmesi mümkün olmamaktadır. YEK-G Belgesi edinildikten sonra belgenin kullanılması halinde karşı taraf hak düşürücü sürenin geçtiğini iddia edemez ya da belgenin zamanaşımına uğradığına dair bir def'i ileri süremez. Tüketici YEK-G belgesini aldıktan sonra, onu Sera Gazı Kapsam 2'de ya da uluslararası raporlamalarda karbon ayak izinin

⁸⁰² AKİPEK/AKINTÜRK, s. 387 vd.; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 303.

azaltılması kapsamında kullanabilmektedir. Bu kapsamda YEK-G belgesi üzerindeki malikin haklarının bir aynı hakka dayandığını söylemek mümkündür.

9.7.2.3. Eşyanın türü bakımından değerlendirme

Doktrinde eşya, taşınır – taşınmaz, basit – birleşik, misli – misli olmayan, tüketilebilen- tüketilemeyen eşya, bölünebilen – bölünemeyen eşya, sahipli- sahipsiz eşya gibi çeşitli ayrımlara tabi tutulmaktadır.

TMK’de taşır eşyanın tanımına yer verilmemiş olmasına rağmen, TMK m. 762’de edinmeye elverişli, taşınmaz mülkiyetinin konusuna girmeyen taşınabilen maddi şeyler, taşınır mülkiyetinin konusunu oluşturur. Mallar, maddi ve maddi olmayan mallar olarak sınıflandırılmaktadır. Cismani bir varlığa sahip olan, hissedilen, yer kaplayan şeyler maddi mal olarak kabul edilmektedir⁸⁰³. YEK-G Belgesinin, faturada bir logo ile düzenlenerek verilmesi halinde, elle tutulan cismani bir YEK belgesinden söz edilebilecektir. Maddi olmayan mallar ise cismani bir varlığa sahip olmayan, elle tutulup gözle görülmeyen, yer kaplamayan şeylerdir. Parayla ölçülebilir değerleri vardır⁸⁰⁴. Maddi olmayan mallar ise malvarlığı hakları ile fikir ve sanat eserleri olarak alt gruba ayrılmaktadır. Elektronik yolla itfa, ihraç ve ifşa edilen YEK-G belgesinin malvarlığı haklarına dâhil olduğunu ve mülkiyet hakkının konusunu oluşturabileceği görülmektedir. Ancak belgenin taşınır ya da taşınmaz olmasına dair bir nitelemenin de yapılması gerekmektedir, bunun ise nelerin taşınmaz varlığının kapsamına girmeyeceğinden hareketle yapılması önem taşımaktadır. YEK-G belgesi EPIAŞ tarafından kayıt altına alınan ve sicil benzeri bir görevi olan hesapta takip edilmekte ve izlenmektedir. Ancak sadece belgenin kaydının tutulması ve izlenmesi onun taşınmaz olduğu sonucuna götürmez.

Mülkiyet, onu yaratan, nakleden veya onun etkisinde olan cisimler üzerinde de kurulabilmektedir⁸⁰⁵. Doğal güçlerde olduğu gibi, onun bir belgeye bağlanması ve herkese karşı o belge aracılığıyla sunulması gerekir. Bu belge fiziksel olarak ve elektronik olarak el değiştirebilir. Taşınmaz eşya, bulunduğu yerde sabit kalan, başka yere içeriğinde değişiklik yapılmadan taşınamayan maddi mallardır⁸⁰⁶. YEK-G belgesi belirli bir forma büründükten

⁸⁰³ GEZDER Ümit, Elektronik Ticaret Hukukî İşlemlerinin Ayrımı – Dijital İçerik Ve Hukukî Niteliği, Cevdet Yavuz’a Armağan, 1120 -1132, s. 1127.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/333980>, erişim tarihi: 03.03.2022.

⁸⁰⁴ AKİPEK/AKINTÜRK s. 25-26.

⁸⁰⁵ AKİPEK/AKINTÜRK s. 580- 581.

⁸⁰⁶ AYAN, s. 17; AKİPEK/AKINTÜRK s. 455; ESENER/GÜVEN s. 44.

sonra el değiştirebilir, elektronik olarak alınıp satılabilir; ancak elektronik olanını taşınır olarak nitelenmek mevcut hukuk düzenimizde mümkün değildir. Ancak bir EPIAŞ nezdinde izlenebilir sicil benzeri bir hesaba kaydolduğu için niteliği itibariyle belgeyi taşınmaz hüviyetine dâhil etmek de söz konusu olabilir. Belirtmek gerekir ki taşınır eşyaların da bir sicili vardır. Örneğin motorlu bir taşıtın kaydolduğu sicilin olması onu taşınmaz yapmamaktadır. Belge, üretildiği elektrik enerjisini temsil etmemektedir. Eş söyleyişle, belgenin satışa sunulmasıyla karşı tarafa belgede gösterilen elektrik enerjisi tedarik edilmemektedir. TTK m. 646'da kıymetli evrakın içerdikleri haktan ayrı olarak ileri sürülemeyeceği ve başkalarına devredilemeyeceği düzenlenmiştir. Örneğin konşimentoda da olduğu gibi, senedin teslimi malvarlığının teslimi anlamına gelmektedir⁸⁰⁷. Ancak YEK-G belgesinin teslim edilmesi, onun üzerinde gösterilen elektrik enerjisinin teslim edilmesi manasına gelmemektedir. Hukuk düzenimiz, taşınmazların satışında resmi şekil şartını koymuştur. Sözleşme konusunun taşınır olması halinde, araçların satışı gibi bazı özel haller hariç olmak üzere, TMK özel bir şekil şartı belirlememiştir (TBK m. 12/1). YEK-G belgesi de organize ve ikili anlaşmalar piyasasında belirli bir usule göre el değiştirebilir, diğer taraftan organize olmayan piyasalarda, örneğin elden teslimle de belgenin el değiştirmesi mümkündür. Dolayısıyla bu tür bir malvarlığı hakkının kanaatimizce taşınır ya da taşınmaz olduğunu hukuk düzenimizce tanımlanmalıdır.

YEK-G belgesinin misli ve misli olmayan eşya olarak da incelenmesi gerekir. Belge, kullanıcı adını, üretim tesisinin yerini, üretilen elektriği kaynak türünü, üretim tesisinin konumunu, ihraç tarih ve saatini içermektedir. Bu bakımdan misli bir özellik taşımaz.

Belge, sahipli bir eşya niteliğini taşımaktadır. Sahipli eşya, üzerinde mülkiyet hakkı kurulmuş olması manasına⁸⁰⁸ geldiğine göre, YEK-G belgesi ihraç edilmiş olmakla birlikte ilk sahibiyle buluşmaktadır. Sonrasında organize (YEK-G Yönetmeliği m. 22) ve ikili anlaşmalar piyasasında el değiştirebilmektedir.

YEK-G Belgesi ihraç edilmiş olmakla birlikte, tüketilemeyen bir eşya halini almaktadır. Bölünemeyen bir eşyadır. Her bir MW enerji için bir adet YEK-G belgesi düzenlenir. Üzerinde eşsiz bir kodla ifşa edilir. Nihai tüketici, YEK-G belgesinin doğruluğunu e-devlet kapısından doğrulayabilirler.

⁸⁰⁷ AYAN, s. 74; OĞUZMAN / SELİÇİ / OKTAY ÖZDEMİR, s. 84.

⁸⁰⁸ ESENER/GÜVEN, s. 45.

SONUÇ

Türkiye’de elektrik tüketicisinin hakları, TKHK, Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği, Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği’ne nazaran elektrik piyasası mevzuatında daha fazla korunmuştur. Sözleşmeyi fesih, cayma, tüketicinin bilgilendirilmesi gibi konularda elektrik piyasası mevzuatı daha kapsamlı tedbirler almıştır. TKHK kapsamına girmeyen bir tüketici, elektrik piyasasında serbest olmayan tüketici, tüketimi düşük serbest tüketici ya da düşük tüketimli serbest tüketici ise birbiriyle eş haklara sahip olmaktadır. Oysaki son kaynak tedariki kapsamında yer alan yüksek tüketimli tüketici de fiyat dezavantajına rağmen görevli tedarik şirketinden elektrik enerjisi almaya devam ederse, perakende satış sözleşmesi imzalamak zorundadır. Bu tüketiciler, çoğunluğunu meskenlerin oluşturduğu serbest olmayan tüketiciler ile eş koruyucu haklara sahip olmaktadır. Bu bakımdan serbest tüketicilerle yapılacak anlaşmaların farklılaştırılması ve müzakereye açık hale getirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Perakende satış sözleşmesi, EPDK tarafından onaylanmaktadır. İltihaki bir sözleşme niteliğinin taşımaktadır. Tek taraflı düzenlendiği için genellikle EPTHY’nin tekrarı niteliğinde hükümler içermektedir. Bunun yanı sıra sözleşmede genel işlem koşulları da yer almaktadır. Örneğin bir tüketici tacir ya da kamu tüzel kişisi değilse, HMK m. 17 uyarınca kendisiyle yetki sözleşmesi yapılamaz. Oysaki perakende satış sözleşmesinin 23’üncü maddesinde mahkemelerin yetkisine ilişkin hüküm konulmuştur. Hükme göre, sözleşme hükümlerinin ifa edildiği il, yetkili mahkeme olarak belirlenmiş, tüketicinin HMK’den kaynaklanan hakları ortadan kaldırılmak istenmiştir. Bu hüküm niteliği gereği bir genel işlem koşuludur. Tüketici aleyhine sonuç doğuran bu hüküm TBK m. 21 uyarınca yazılmamış sayılır. Ayrıca bu tür bir hüküm tüketiciyi, yalnızca ifa yeri mahkemesinde dava açabileceğine dair yanıltıcı bir sonuca yönelttiğinden, Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Yönetmeliği m.5 uyarınca tüketici aleyhine haksız şart teşkil etmektedir. Sözleşme ile kanun emredici hükmü olan mahkemenin yetkisi kaldırılamayacağından, sözleşme hükmü, yazılmamış sayılmanın yanı sıra TBK m. 27 uyarınca kesin olarak hükümsüzdür.

Perakende satış sözleşmesinde (m.3) bağlantı anlaşmasına atıf yapılmaktadır. Ancak sözleşmenin ekinde bağlantı anlaşması yerine, bağlantıya esas bilgiler verilmektedir. Oysa tüketici dağıtım şirketi ile yapılan bağlantı anlaşmasından haberdar olmayabilir. Abonelik Sözleşmeleri Yönetmeliği m.10 bakımından bu anlaşmanın bir örneğinin tüketiciye kalıcı veri saklayıcısı ile verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Perakende satış sözleşmesinin ekinde “zeyilname” yer almaktadır. Zeyilnamenin yapılması yalnızca güvence bedelindeki değişikliğe özgülenmiştir. Oysaki bir tüketicinin bağlantı gücünü değiştirmesi, tüketicinin bir tüketici grubundan diğerine geçmesi (örneğin sanayi – ticarethane), çift terim- tek terim arasında değişiklik yapması hallerinde de anlaşmanın revize edilerek tüketiciye verilmesi gerekmektedir. Taraflar, sözleşme hükümlerinde değişiklik yapamadıklarına göre, sözleşme hükümlerinin tadil edilmesine dair düzenlemenin de sözleşmeye yazılması gerektiği düşünülmektedir.

Elektrik piyasasında kullanılan bağlantı ve sistem kullanım anlaşmalarının güncel olmadığı görülmektedir. Elektrik kullanıcısı ile yapılan anlaşma, içerik olarak yalnızca bağlantıya ilişkin değil, sistemin kullanımına dair hükümler içermesine rağmen, anlaşmaya yalnızca “bağlantı” adının da verilmesi kanaatimizce eksik olmuştur. Dağıtım şirketinin tüketiciye sunmakla yükümlü olduğu elektrik enerjisinin kalitesi ile ilgili yükümlülüklerini düzenleyen bir içeriğe de anlaşmada yer verilmemiştir. Bağlantı anlaşması çoğu zaman kullanıcının kendisiyle değil; kullanım yerinin şebekeye bağlanması esnasında yetkili elektrikçi ile ya da müteahhit ile yapılmaktadır. Çoğu zaman tüketici anlaşmaya taraf olmamaktadır. Bağlantı anlaşması bir kez yapılmakla diğer tüm tüketicileri bağlamaktadır. Bu yönüyle dağıtım şirketi ile şebekeye bağlanan arasında “fiili sözleşme ilişkisi” meydana getirilmiş olmaktadır.

Sistem kullanım anlaşması ise nihai tüketiciye elektrik enerjisi tedarik eden lisans sahibi tedarikçi ile akdedilmektedir. Tedarikçi bu anlaşma ile tüketicisi adına sistemin kullanılmasına dair hüküm ve koşulları dağıtım şirketi ile belirlemektedir. Kanaatimizce tedarikçi ile dağıtım şirketi arasındaki bu ilişki “*üçüncü kişi lehine sözleşme*” ilişkisi meydana getirmektedir.

Elektrik piyasasında gerek tüketiciye gerekse lisans sahibi tüzel kişilere sunulan anlaşmaların tamamı EPDK tarafından belirlenmekte ve onaylanmaktadır. Bunun yanı sıra anlaşmaya esas fiyat, tarife, hizmet koşulları da EPDK tarafından emredici olarak belirlenmektedir. Taraflar arasında akdedilen sözleşme, özel hukuk sözleşmesi olmasına rağmen, sözleşme konusu işteki ücrete ilişkin uyuşmazlığa adli yargı makamları bakmamaktadır. Zira söz konusu düzenlemeler, idari bir işlem olan kurul kararlarıyla alınmaktadır. Ayrıca bağlantı ve erişim hizmeti konusunu da taraflar karşılıklı olarak müzakere edemezler. Bu bakımdan perakende satış sözleşmesi, bağlantı anlaşması da dâhil olmak üzere elektrik piyasasında kullanılan anlaşmaların TBK m 26’da belirlenen sözleşme özgürlüğü çerçevesinde taraflarca özgürce belirlendiği söylenemeyecektir. Bu tür

sözleşmeler, geleneksel olarak idari sözleşme- özel hukuk sözleşmesinden farklı bir görünüm arz etmektedir. Danıştay, sistem kullanım anlaşmasını özel hukuk sözleşmesi olarak kabul etmektedir. Ancak taraflar sözleşmeyi müzakere etmediği gibi anlaşma kapsamında uygulanacak birim fiyatlar da EPDK tarafından düzenleyici idari işlemlerle belirlenmektedir. İşlemin temelini oluşturan idari işlem (örneğin tarifeyi belirleyen düzenleyici işlem) idari yargı tarafından iptal edildiğinde tarafların kendi aralarında akdettikleri sözleşme hükümlerinde düzenlenmeyen konuda tarafların herhangi bir talep hakkının olmadığı ileri sürülebilir mi? Kanaatimizce bir idari işlemle belirlenen tarifinin iptal edilmesi o hizmetin verilmediği ya da malın teslim edilmediği manasına gelmemektedir. İptal edilen işlem nedeniyle sözleşmenin hizmeti alan tarafına bedelin tamamı iade edilirse bu durumda hizmetin bedelsiz olarak gördürülmesi sonucu ortaya çıkar. Bu halde, hizmet bedelinin mahkemece tedarikçiye ya da tüketiciye bütünüyle iade edilmesi yerine, iptal edilen düzenleyici işlemin yerine başka bir idari işlem konulup konulmadığına ve bu hizmete ne kadar bedel belirlendiğine bakılarak mahkemelerce işlem tesis edilmelidir. Bu durum, sistem kullanımı anlaşması, bağlantı anlaşması ve perakende satış sözleşmesinin tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme olma özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bedelin idari yargı tarafından iptal edilmiş olması halinde, sözleşmeye konu hizmetin ivazsız olarak sunulmasına engel olunması gerektiği düşünülmektedir.

Elektrik piyasasında ayıp kavramı ise üzerinde durulması gereken başka bir konudur. Elektrik şebekesindeki kesinti, teçhizattaki zarar, elektrik enerjisinin tedarik sürekliliği ve teknik kalitesinden tedarikçi, üretici ya da şarj ağı işletmecisi sorumlu değildir. Elektrik şebeke operatörünün elektrik şebekesindeki ayıptan sorumluluğunun “haksız fiil” ya da “sözleşmenin gereği gibi ifa edilmemesi”nden hangisinden kaynaklandığına dair kanaatimiz, dağıtım sistemi kullanıcısı ile dağıtım ya da iletim lisansı sahibi arasındaki bağlantı anlaşmasının, bu ilişkisinin dayanağı olduğu yönündedir. Her ne kadar tedarikçi ile yapılan sistem kullanım anlaşması, şebekenin kullanımına dair kuralları ortaya koysa da anlaşma kullanıcı ile akdedilmediğinden ve genel olarak tedarikçinin dağıtım şirketine olan yükümlülüklerini düzenlemiş olmasından hareketle elektrik şebekesindeki ayıplardan kaynaklanan sorumluluğu kapsamadığı düşünülmektedir. Bu nedenle ayıptan doğan sorumluluk sözleşme ilişkisine dayanan bir sorumluluktur. Haksız fiil hükümlerinden ziyade, sorumluluğun dayanağı, sözleşme olduğundan, ayıptan doğan tazminat talepleri, TBK m. 146 hükmü uyarınca on yıllık zamanaşımı süresine tabidir.

Sistem kullanım anlaşması ise tedarik lisansı sahibi tüzel kişi, üretim lisansı sahibi tüzel kişi ile dağıtım şirketi arasında imzalanmaktadır. Tedarikçi, elektrik tedarik ettiği kullanıcı için imzaladığı bu sözleşme ile sistem kullanım bedelini ödemek taahhüdü altına girmektedir. Bu taahhüt, kullanıcının kendisine yansıtılan bedelin ödenmesinden bağımsız olarak tedarikçi tarafından üstlenilmektedir. Sistem kullanıma ilişkin hak ve borçlar doğrudan tedarikçi nezdinde doğmaktadır. Sistem kullanım borcu ise dağıtım şirketi tarafından elektrik sistemi kullanıcısının lehine yerine getirilmektedir. TBK m. 129’da düzenlenen üçüncü kişi lehine sözleşmede, sistem kullanım borcunun ifası doğrudan elektrik tüketicisine yapılmaktadır. Dolayısıyla tam iki tarafa borç yükleyen, sürekli edimli bir sözleşme türü olan sistem kullanım anlaşmasında taraflar arasındaki ilişkinin “*üçüncü kişi lehine sözleşme*” ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Elektrik piyasasında tüketici kavramı ile kullanıcı kavramı iç içe geçmiştir. “*Tüketici*”, genelde ikili anlaşma ya da PSS olsun herhangi bir tedarik sözleşmesi ile elektrik enerjisi alan gerçek veya tüzel kişileri tanımlamak amacıyla kullanılmışken, “*kullanıcı*” daha çok sistem kullanım ve bağlantı sözleşmelerindeki elektrik kullanıcılarını ve şebekeye bağlantı tesis eden üreticiyi ya da tüketiciye elektrik tedarik eden tedarik lisansı sahibini tanımlamak amacıyla yazılmıştır. Tüketici ile kullanıcı tabirleri bu yönüyle bakıldığında, şebeke işleticisi ile tedarikçinin tüketiciyle veya kullanıcıyla arasındaki hukuki ilişkinin tayini bakımından da önem kazanmaktadır. Kullanıcı, şebeke işletmecisinin karşısında haklar edinmekte ve ona karşı borçlar üstlenmekte iken, tüketici ise doğrudan tedarikçiye karşı talep hakkına sahip olmaktadır.

Tüketici, elektrik piyasasında TKHK’den çok farklı şekilde tanımlanmıştır. Elektrik piyasasında tüketilen elektrik miktarının az ya da çok olması, tüketicilerin bir takım koruma mekanizmalarından yararlanmasını sağlamak ya da onları genel düzenlemelere tabi kılmak görevi üstlenmektedir. Zira, TBK ve TKHK’ye göre daha özel koruma hükümleri içeren elektrik piyasası mevzuatından tüketicinin yararlanamadığı hallerde, kendisinin TKHK kapsamında tüketici olmasına bağlı olarak bu kanun hükümlerindeki korumayı talep etmek hakkını haiz olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan bir tüketicinin serbest olmayan tüketici olması, onun PSS ile elektrik almasını sağlarken tüketicinin TKHK’ye tabi olmasından bağımsız olarak tedarikçisine fazlaca sorumluluklar yüklemektedir. Elbette ki bir tüketicinin serbest olmayan tüketici olması demek, onun elektrik enerjisini TKHK kapsamında bir tüketici olarak ve bir tüketici işlemi statüsü ile elektrik aldığı manasına

gelmemektedir. TKHK kapsamında yer alması ise bir tüketicinin tüketici hakem heyetleri ile mahkemelerinde dava açabilmesini de sağlamaktadır. Oysaki TKHK kapsamında olmayan ancak PSS ile elektrik alan bir tüketicinin bu mahkemelerde davacı ya da davalı sıfatını taşıması söz konusu olmaz. Bu bakımdan elektrik piyasasında, serbest olmayan, serbest tüketici ile tüketimi düşük serbest tüketici yahut son kaynak tedariki kapsamında tüketici olmak TKHK kapsamındaki hakları bahşetmezken bu kapsamda yapılan tanımlamalar tüketiciyi elektrik piyasasına özgü olarak dizayn edilen korumalardan yararlandırmaktadır. TKHK m. 3/1- k ve m. 3/1-l kapsamı ise bir tüketiciye TKHK kapsamındaki “abonelik sözleşmeleri”, “haksız şartlar”, “mesafeli satış sözleşmesi” ile tüketici yargısına özel bir takım hakları (tüketici hakem heyetleri, tüketici mahkemesi, zorunlu arabuluculuk) sağlamaktadır.

Elektrik enerjisinin bir mal olduğu artık AB düzenlemeleri ile Türk Hukuku’nda kesin bir biçimde kabul edilmiştir. Nitekim 2011/83/EU sayılı Direktif’in tanımlar başlıklı 2’nci maddesinde elektriğin bir mal olduğu ifade edilmiştir. 2019/2161/EU sayılı Direktif’in 4’üncü maddesiyle “mal” tanımı yapılırken 2019/771 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktif’i referans alınmış ve söz konusu Direktif’in 5 (a) maddesiyle herhangi bir taşınır malın, belirli bir miktarda ve kalitede satışını içeren su, gaz ve elektriğin mal olarak kabul edileceği hüküm altına alınmıştır. Türk Hukuku’nda ise TMK m.762 ile elektrik enerjisinin bizatihi kendisi “mal” olarak kabul edilmekle birlikte, elektrik enerjisinin hatlar ve transformatörler ile nakli ise tanımlanmış değildir. Ancak EPK m. 9’da elektrik dağıtım ile iletim faaliyetlerinin birer hizmet olduğu kabul edilmektedir. Nitekim, sayaç okuma, arıza giderme gibi faaliyetler, “hizmet” ile ilişkilendirilebilir. Bu bakımdan bağlantı ve sistem kullanım anlaşması birer hizmet edimi içeren sözleşme iken, PSS ile ikili anlaşma mal teslimi edimini içeren sözleşmedir.

Elektrik sözleşmelerinin, ileri teslimat içeren elektrik sözleşmeleri hariç olmak üzere, tamamı zaman bakımından sürekli edimli sözleşme oldukları için bu sözleşmelerden dönme olmaz, ancak taraflar sözleşmeyi feshedebilirler. EPTHY hükümleri bakımından “*tüketimi düşük serbest tüketiciler*” ile akdedilecek sözleşmelerde, tedarikçinin bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmemesi, elektrik faturasını dağıtım ya da iletim şirketi tarafından bildirilen endeks değerine göre düzenlememesi gibi hallerde tüketici sözleşmeyi haklı nedenlerle fesih edebilir. Aynı şekilde, tedarikçinin de sözleşmeyi haklı nedenlerle

feshedebileceği haller düzenlenmiştir. Görüleceği üzere, elektrik tedarik sözleşmelerinde elektrik tedarik etme edimi başladığı için sözleşmeden dönme söz konusu değildir.

Taraflar arasındaki elektrik alış – verişinin başlayabilmesi için ikili anlaşmaların PYS’ye bildirilmesi gerekmektedir. Tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile ikili anlaşma kurulmasına rağmen, elektrik tedarik etme edimi ancak PYS’ye bildirim sonrası mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla PYS’ye bildirim, kanaatimizce bir “*geciktirici şart*” olarak nitelenebilir.

AB elektrik piyasası ile Türkiye elektrik piyasasında tüketiciye benzer haklar tanındığı görülmektedir. Bir elektrik şebekesine bağlanma, tedarikçi seçebilme, elektrik birim fiyatlarından indirim talep edebilme, sayaçların zamanında okunmasını istemek, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kullanımı ile ilgili taleplerinin karşılanması, elektrik enerjisinden kaynaklanan ayıpların giderilmesi şeklinde özetlenebilecek hakları bulunmaktadır. Türkiye’de TKHK ile TBK’nin yanı sıra, EPTHY, EPBSKY ve Kalite Yönetmeliği elektrik tüketicisinin haklarını korumaktadır. Avrupa Birliğinde ise ilk direktiften başlayarak yürürlükteki 2019/944/EU sayılı Direktif, tüketicilerin sahip oldukları temel hakları özel olarak belirlemektedir. Ayrıca 2019/944/EU sayılı Direktif, kendinden önceki iki direktifin (2009/72/EC ile 2003/54/EC sayılı Direktif) tüketiciyi koruyan hükümlerinin de üzerinde yeni hakları tüketicilere tanımaktadır. Bu yeni haklar teknolojinin gelişmesi ile birlikte enerji verimliliği ve karbon nötr bir geleceğe erişmenin merkezine tüketiciyi almak fikrinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle tüketicilerin 2026 yılından başlayarak iş gününde tedarikçi değiştirebilecek bir yapının taahhüt edilmesi, dinamik fiyatlı sözleşmelerin yapılabilmesi, tüketicinin yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik enerjisi tükettiğinin belgelenmesini istemesi gibi yeni haklar tüketiciye tanınmıştır. AB’nin elektrik direktifleri ile öngördüğü elektrik piyasası rejiminin çok benzeri Türkiye’de hayata geçirilmiştir. Özellikle AB’deki gelişmelerin etkisiyle elektrikli araçların ihtiyaç duyacağı şarj hizmetinin sağlanması konusunda yeni bir lisans türü yaratılmıştır. Bu yeni lisans türünün adı “*şarj ağı işletmecisi lisansı*”dır. Ayrıca elektrik piyasasında, şarj hizmetlerine özgü olmak üzere ilk kez sadakat sözleşmesine yer verilmiştir. Söz konusu sözleşme, şarj ağı işletmecisi ile yapılan ve elektrikli aracı şarj etmek isteyen kullanıcı ile akdedilen bir sözleşmedir. Sözleşmenin esaslı unsurları kanunda düzenlenmemiştir. Bu nedenle *isimsiz* bir sözleşmedir.

Sadakat sözleşmesi, elektrik şarj hizmetinin indirimli olarak alınmasını sağlayan, satın alınan hizmet karşılığında puan elde edilmesi ile biriken puanların harcanması ve kampanyalara katılma amacına yönelik bir sözleşmedir. TBK m. 209 vd.' de düzenlenen taşınır satış sözleşmesine elektrik enerjisinin araca transfer edilerek satılması ve kullanıcının bedel ödemesi yönünden benzetmekle birlikte, taşınır satış sözleşmesinden satın alınan elektrik nedeniyle puan kazanılması, puanların harcanması yönünden farklılaşmaktadır. Ayrıca sadakat sözleşmesinin sürekli edimli bir sözleşme olması nedeniyle TBK m.229 uyarınca ayıp nedeniyle sözleşmeden dönme mümkün değildir. Diğer taraftan aracın şarj edilmesi sırasında, şarj hizmetinin sağlandığı yerde aracın bırakılması ve araç için otopark hizmetinden faydalanılması da mümkündür. Bu haliyle sadakat sözleşmesi, kullanıcıya geçici olarak bir otopark hizmeti de sunmaktadır. Sözleşme bu yönüyle TBK' m. 299 vd'deki kira sözleşmesine benzese de sözleşmede öne çıkan unsur, aracın yakıtı mahiyetindeki elektriğin tedarik edilmesi ve tedarikin sürekli aynı şarj işletmecisinden ya da istasyonundan alınması nedeniyle ödülünün olmasıdır. Bu yönüyle sözleşme “*sui generis*” bir özellik arz etmektedir.

Şarj hizmeti ile ilgili olarak dile getirilmesi gereken bir diğer konu ise EPDK'nin yayımladığı yönetmelikte, “*elektrikli aracın şarj edilmesi*” bir hizmet olarak adlandırılmıştır. Oysaki burada sadece şarj edilen aracın ihtiyaç duyduğu yakıt satın alınmaktadır. Aracın sahibine ya da işletenine karşı bir iş görme edimi taahhüt edilmemektedir. Şarj hizmeti, Şarj Hizmeti Yönetmeliği'nde de tanımlandığı üzere, “*Elektrikli araçların akü, pil, kondansatör ve benzeri enerji depolayan ekipmanlarını şarj etmek üzere ticari amaçla ve bedeli mukabilinde gerçekleştirilen kablolu veya kablosuz enerji aktarımı*”dır. Dolayısıyla satılan şey, elektrik enerjisidir. Geleneksel elektrik tedarikinde elektrik dağıtım ve iletim tesis ve şebekesi kullanılırken, elektrikli aracın şarjında “*şarj ünitesi*” aracılığıyla elektrik enerjisi aktarılmaktadır. Elektrikli araçlara şarj yoluyla elektrik aktarılması, kanaatimizce TBK m. 762'de düzenlenen taşınır niteliğini haizdir. Şarj Hizmeti Yönetmeliği'nin adının değiştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

AB'nin “*Fit for 55*” ile 2050 yılında sıfır karbon hedefine ulaşmasında öngördüğü rejimlerin arasında, sınırda karbon düzenlemesi (*carbon border adjustment mechanism*) ile elektrik üretiminin yenilenebilir enerji kaynaklara dayandırılması yer almaktadır. Ayrıca Kyoto Protokolü'nden bu yana AB'nin emisyon ticaretinin alım ve satımının yapıldığı bir sistemi bulunmaktadır. EU ETS olarak adlandırılan bu sistemde, dünyanın kirletilmesine engel

olmak amacıyla emisyon alınıp satılmaktadır. Halihazırda organize bir piyasada, emisyon ticareti yapılmaktadır. Sınırdaki karbon düzenlenmesinin 1 Ocak 2026'da hayata geçirilmesi ile birlikte, elektrik, çimento, demir- çelik, gübre ve alüminyumun AB'ye ihraç edilmesi halinde, bu ürünler için belirlenen emisyon karşılığını beyanname ile sunulması ve ürünlerin yol açtığı karbon emisyonlarına karşılık sertifika alınması gerekmektedir. Kyoto ve Paris Anlaşmaları ile çevrenin temiz tutulmasına dair duyarlılığın artırılması, enerji bağımlılığının azaltılmasına yönelik olarak ticareti yapılan emisyonun hukuki niteliği de hep tartışma yaratmaktadır. Türkiye'de Yeşil Enerji Mutabakatı ile kurulması hedeflenen zorunlu emisyon ticareti mekanizması olmadığı için emisyonun hukuki niteliği bugüne kadar tartışılmamıştır. Ancak AB'de uzun yıllardan beri işleyen bir emisyon ticareti mekanizması olduğu için emisyonun hukuki niteliği tartışılmış, hatta emisyon ticari bir davaya dahi konu olmuştur. ArcelorMittal Davası'nda, mahkeme emisyonun hukuki niteliğini tartışmamıştır. AB İşbirliği Anlaşması'nın ("*Treaty of Functioning European Union*") 345'inci maddesinde, özel ve kamu mülkiyetini haiz şirketlerin eşya hukuku bağlamında problemle karşılaşmamasını teminen, Anlaşma AB genelinde bir eşya hukuku düzenlenmesinden özellikle kaçınmıştır. MiFID II Direktifi'nde de AB, emisyonu finansal bir enstrüman olarak kabul etmiştir. Ancak emisyonun EU ETS siciline kaydedilmesi, ona yeknesak bir seri numarasının verilmesi, tanımlanabilir oluşu, alım – satım işlemlerine konu edilebilmesi, transferinin mümkün olması nedenleriyle emisyonun eşya olarak kabul edilmesi söz konusu olabilmektedir. Türk Hukuku'na baktığımızda ise eşya üzerindeki aynı hakların İsviçre ve Alman Hukukunda olduğu gibi sınırlı sayıda düzenlenmiş olması nedeniyle AB Hukuku'na göre dizayn edilmiş emisyonun mevcut özellikleri ona eşya olma sıfatını yüklemek için yeterli gelmemektedir. Emisyonun cismani bir varlığının olmaması onu eşya olarak nitelemenin önündeki en büyük engeldir. Bunun dışında, emisyonun üzerinde hâkimiyet kurulabilmesi, maddi bir değerinin olması, kişilik dışı olması, ekonomik bir değer taşıması onu eşya olmaya yakınlıktır. Ancak her halükarda, doğal güçlerin TMK m. 762'de tanımlandığı ve kendilerine taşınır vasfı yüklendiği gibi emisyon tahsisinin de eşya olarak kabul edilmesi ve aynı hakka konu olabilmesi için TMK'nin onun statüsünü açıklığa kavuşturması gerektiği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, emisyon ticaretinden kaynaklanan maliyetlerin ise tüketicilere yansıtılmasına engel olacak düzenlemelere TKHK'de ve TBK'de yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sınırdaki karbon düzenlenmesinin hayata geçirilmesi ile birlikte emisyon tahsisinin satın alınmasına dair giderlerin tüketiciye yansıtılmasının da TKHK m. 5 bağlamında haksız şart teşkil etmesine dair önlemlerin alınması gerektiği düşünülmektedir.

Çevrenin ve tüketicinin korunması bakımından elektrik piyasasına özgü bir diğer yenilik ise YEK-G belgesidir. YEK – G belgesi, basılı bir belge olarak teslim edildiğinde, cismani bir varlığı da bulunduğundan, belgenin maddi bir değerinin bulunması, kişilik dışı olması, üzerinde hâkimiyet kurulabilmesi, organize piyasalarda işlem görmesi, alım- satıma konu olması, hatta EPİAŞ nezdinde bir sicilinin olması YEK- G Belgesine eşya sıfatını kazandırmaktadır. Ancak organize piyasalarda dijital olarak işlem gören YEK – G Belgesinin ise eşya olarak kabulü için, emisyon tahsisinde olduğu gibi kanuni bir düzenleme gerektirdiği düşünülmektedir. YEK-G Belgesi, tüketicinin tedarik ettiği elektriğin yenilenebilir enerji kaynaklarına dayandığını gösteren bir belge olması nedeniyle, talep sahibinin TKHK bağlamında bir tüketici olması ve işlemin tüketici işlemi olduğu hallerde, taraflar arasındaki uyuşmazlığa TKHK hükümleri uygulanacaktır. Yenilenebilir enerjinin artan önemi, sınırda karbon düzenlemesinin etkileri, enerjide dışa bağımlılığının azaltılması ve teknolojik gelişmelere paralel olarak hukukumuzda emisyon ticareti ile YEK- G ticaretine yönelik düzenlemelerin yapılması, gerek ulusal gerekse uluslar arası boyuttaki hukuki ilişkilerin düzenlenmesinde kolaylık sağlayacaktır.

Teknolojik gelişmeler ile değişen elektrik piyasasının yanı sıra geleneksel olarak tüketici ile elektrik piyasası aktörleri arasında devam eden tedarik, bağlantı ve sistem kullanım ilişkileri açısından bakıldığında, bu sözleşmelerin TKHK kapsamında sayılan bir tüketici ile yapılması ve bu sözleşmelerin tüketici işlemi olmaları halinde, söz konusu sözleşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıklar TKHK m. 83/2 uyarınca tüketici mahkemeleri tarafından görülecektir. Ayrıca tüketici işlemi niteliğinde sözleşmelerde, tüketicinin sözleşme öncesinde bilgilendirme yükümlülüğü kapsamında EPTHY’de tüketiciyi korumaya yönelik tedbirleri almıştır. Ancak aynı şeyi bağlantı anlaşması için söylemek güçtür. Zira, bağlantı anlaşması kullanım yerinin elektrik şebekesine bağlanması sırasında bir kez akdedilmekte ve kullanım yeri var olduğu sürece, tüketici değişikliklerinde yeniden düzenlenmeksizin, hep yürürlükte kalmaktadır. Oysa bir tüketici işlemi niteliğindeki bağlantı anlaşmasında tüketici bilgilendirilmediği gibi, anlaşmanın içerisinde yer alan ve şebekenin kullanımı ile ilgili cezai koşulların TKHK m. 5 uyarınca “*haksız şart*” olarak kabulü gerekir. Zira, tüketici bu anlaşma koşullarından habersizdir, düzenleyenin tek taraflı iradesi ile uygulamaya konulmaktadır. Tüketici işlemi niteliğinde olmayan bağlantı anlaşmasının ise TBK m. 20 vd. uyarınca genel işlem koşulları yönünden içerik ve yorum denetimine tabi tutulması söz konusudur.

EPİAŞ ile piyasa katılımcılarının, dağıtım şirketi ile tedarikçilerin, iletim lisansı sahibi ile dağıtım şirketinin arasında akdedilen sözleşmelerin her biri tez kapsamında incelenmiştir. Bu sözleşmeler arasında, bağlantı anlaşması, sistem kullanım anlaşması, yan hizmet anlaşmaları, piyasa katılım anlaşması, enterkonneksiyon anlaşması yer almaktadır. Piyasa katılımcılarının kendi aralarında akdettikleri ikili anlaşmalar ile ileri vadede teslimatı içeren elektrik tedarik sözleşmeleri hariç olmak üzere, tüm anlaşmalar EPDK tarafından hazırlanmakta ya da onaylanmaktadır. Bu nedenle, söz konusu anlaşmaların özel hukuk sözleşmesi olup olmadığı tartışma konusudur. Kanaatimizce, bu ihtilaf EPİAŞ ya da TEİAŞ'ın tarafını oluşturduğu sözleşmeler bakımından daha dikkatli el alınmalıdır. Zira bu iki lisans sahibi olan tüzel kişiliğin, EPDK düzenlemeleri kapsamında diğer taraflara nazaran sektörde bir kısım işleri yönetmek, emir ve talimat vermek, piyasayı belirli ölçüde düzenlemekle ilgili görevleri bulunmaktadır. Örneğin EPİAŞ, DUY hükümleri uyarınca, uzlaştırma işlemlerini yürütmek, avans ve ödeme yükümlülüklerini takip etmek, borcunu ya da DUY kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere dair portföy boşaltma işlemlerini yürütmek şeklinde belirtilebilecek görevleri bulunmaktadır. Bu görevler, ona EPDK tarafından yapılan düzenlemeler ve EPK ile verilmektedir. Üstün bir takım yetkilerle donatılmış olan bu iki tüzel kişinin işlemlerinin özel hukuk kapsamında değerlendirilmeyeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

- AKÇOLLU Yeşim : Elektrik Sektöründe Rekabet ve Regülasyon, Rekabet Kurumu, Uzmanlık Tezleri Serisi No.31, Ankara 2003.
- AKER Halit : Perakende Elektrik Satımıyla İlgili Mevzuata Genel Bir Bakış ve Borcunu Ödemeyen Abonenin Elektrığının Kesilmemesine İlişkin Bazı Yargıtay Kararları Hakkında Değerlendirmeler, TFM 2017; 3(2), s. 1–22. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/392839>, erişim tarihi: 10.03.2021.
- AKİPEK Jale
- AKINTÜRK Turgut : Eşya Hukuku. İstanbul, 2018.
- AKKERMANS Bram : The Numerus Clausus of Property Rights, Faculty of Law Maastricht University November 2015. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2693667, erişim tarihi: 08.05.2022.
- AKKERMANS Bram
- RAMAEKERS Eveline : ‘Article 345 TFEU (ex Article 295 EC), Its Meanings and Interpretations’, European Law Journal, Vol. 16, No: 3, May 2010, pp.292–314. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/eurlj16&div=21&id=&page=>, erişim tarihi: 11.01.2022.
- AKİPEK ÖCAL Şebnem
- KARA İlhan : Tüketici Hukuku Dersleri, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021.
- AKSOY DURSUN Sanem :Eşya Kavramı. İstanbul: XII Levha Yayıncılık, 2012.
- AKSOY Pınar Çağlayan :Ayıplı Malı Aynen İade Edemeyen Alıcının Sözleşmeden Dönme Hakkı”, BATİDER, 2017, C. 33, S. 3. <http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/48716/>

[Ay%ç4%b1pl%ç4%b1_mal%ç4%b1_aynen_iade_edemeyen_al%ç4%b1c%ç4%b1n%ç4%b1n_s%c3%b6zle%c5%9fmede_n_d%c3%b6nme_hakk%ç4%b1.pdf?sequence=1&isAllowed=y](#), erişim tarihi: 11.05.2021.

ALATON Clement vd. : Energy Communities: From European Law to Numerical Modeling, arXiv:2008.03044v, [cs.CY] 7 Ağustos 2020.

ALTAN Alpaslan : Enerji Sağlama Sözleşmeleri Bakımından Sözleşme Özgürlüğü ve Sözleşme Yapma Zorunluluğu İlkelerinin Uygulanması, Ankara Barosu Dergisi, S. 4, Ankara, 2004, 61-88.

ALTINOK ORMANCI Pınar:“Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011).

APAYDIN Eylem

TEKİN APAYDIN Deniz : The Unification Efforts in EU Civil Law, Marmara Journal of European Studies, Volume 26, No: 2, 2018.
https://avrupa.marmara.edu.tr/dosya/avrupa/mjes%20arsiv/vol%2026-2/2_Apayd%C4%B1n%26Apayd%C4%B1n.pdf,
erişim tarihi: 11.01.2022.

ARAL Fahrettin

AYRANCI Hasan : Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Genişletilmiş 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.

ARDIYOK Şahin

:Doğal Tekeller ve Düzenleyici Kurumlar, Türkiye için Düzenleyici Kurum Modeli, Rekabet Kurumu Ankara, 2002.

ARI İzzet

: İklim Değişikliği ile Mücadelede Emisyon Ticareti ve Türkiye Uygulaması, (DPT Uzmanlık Tezi), Ankara, 2010.

- ASLAN, İ. Yılmaz : Enerji Hukuku, Elektrik Piyasasında Rekabet ve Regülasyon, Cilt 1, Bursa, 2007.
- ASLAN, İ. Yılmaz : 6502 sayılı Tüketici Kanununa Göre Tüketici Hukuku, 5. Bası, İstanbul, 2015.
- ASLAN İ. Yılmaz vd. Enerji Hukuku, Cilt I, Ekin Kitabevi, Bursa, 2007.
- ATABEK Reşat :“Cayma Hakkı”, Yaşar Karayalçın’a 65. YAŞ ARMAĞANI, Ankara, 1985.
- ATAMER Yeşim : Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, İstanbul, 2001.
- ATAMULU İsmail :Genel İşlem Şartlarında Şahsî (Bireysel) Anlaşmanın Mevcudiyetini İspat Yükü, ERÜHFD, C. XIII, S. 1, (2018).
- ATİYAS İzak : 15/16 Mart 2001 “Regülasyon ve Rekabet” konulu çalışmada sunulan tebliğ, Rekabet Kurumu Yayını No: 0081, Rekabet Kurumu, Ankara, 2001.
- ATİYAS İzak : Rekabet Politikasının İktisadi Temelleri Üzerine Düşünceler, Rekabet Dergisi, S. 1, 2000, s. 25-47.
- ATİYAS İzak : Elektrik Sektöründe Serbestleşme ve Düzenleyici Reform. TESEV Yayınları. İstanbul, 2006.
- ATİYAS İzak
ÇETİN Tamer
GÜLEN Gürcan : Reforming Turkish Energy Markets, Political Economy, Regulation and Competition in the Search for Energy Policy, Springer, 2012.

- AVILES Luis A. :Electric Energy Access In European Union Law: A Human Right?, The Columbia Journal Of European Law Online, <https://web.law.columbia.edu/sites/default/files/microsites/journal-european-law/files/aviles.pdf>, erişim tarihi:18.02.2022.
- AYAN Mehmet : Eşya Hukuku, Zilyetlik ve Tapu Sicili. Konya, Mimoza Yayınları, Güncelleştirilmiş 6. Bası, 2012.
- AYAS Ceren vd., :İklim çözümleri: 2050 Türkiye vizyonu. Xpress Baskı, Wwf-Türkiye, 2009.
- AYDINOĞLU Zeynep Nihal: Yenilenebilir Enerji Alanında Yurttaş Enerji Toplulukları (Bürgerenergiegesellschaft): Yerel Kabul Edilebilirlik Açısından Almanya Örneği, ÇÜHFD - C. 5 - S. 1 - Nisan 2020 - s. 253-274.
<http://earsiv.cankaya.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12416/4688/Ayd%C4%B1no%C4%9Flu%2C%20Zeynep%20Nihal.pdf?sequence=1&isAllowed=y> erişim tarihi: 15.05.2021.
- AYRANCI, Hasan : Enerji Sözleşmeleri, Yetkin Yayınları, Ankara 2010. (Enerji Sözleşmeleri)
- BAILEY Ian : The EU Emissions Trading Scheme, Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change, 1; 144-153.
- BANET Catherine :Tradable Green Certificates Schemes under EU Law, The influence of EU Law on National Support Schemes for Renewable Electricity Generation. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/81968?locale-attribute=en> erişim tarihi: 06.02.2022.

- BATTAL Ahmet : Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Yönünden Tacirlerin Tüketici Sıfatı, Prof. Dr. Ali BOZER'e Armağan, Ankara, 1998.
- BAYRAK Mehmet Ragıp : Sürdürülebilir Kalkınma için Türkiye'de Düşük Karbon Ekonomisi ve Kyoto Protokolü'nün Finansman Kaynakları, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 2012, 266-279. <http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/90> erişim tarihi: 22.02.2021.
- BİLGE Necip : Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, Ankara 1971.
- BİLİMGUT İnanç : Elektrik Piyasasında Son Kaynak Tedariki, (Uzmanlık Tezi, EPDK, 2008), Ankara.
- BJØRNEBYE Henrik
ALVIK Ivar, :Legal Analysis of Contract Models in A Report Commissioned by Nordic Energy Research Common Nordic Electricity Retail Market, A Report Commissioned by Nordic Energy Research.
- BUZ Vedat : Borçlunun Temerrüdünde Sözleşmeden Dönme, Ankara 1998.
- CAMERON Peter D. :“Competition in Energy Markets”, Second Edition, Oxford University Press, Oxford 2007.
- CAMPHELL Christian: :Legal Aspects of Doing Business in Europe II”, (Yorkhill Law Publishing: 2009).
- CAN Ferhan :Türkiye’de Uygulanan ve Gönüllü Karbon Piyasalarında Faaliyette Bulunan Projelerin Paydaş Katılımı Açısından Değerlendirilmesi, Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları

Dergisi, 2018. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/466309> erişim tarihi: 09.03.2022.

CAN Mustafa Erdem :Hukukî Açından Elektrik Piyasasında Rekabet, Turhan Kitapevi, Ankara, 2006.

CANARSLAN Gökçe : Tüketilebilen Eşya Üzerinde Kurulan İntifa Hakkı, ERÜHFD, C. XIV, S. 1, (2019).
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/eruhfd/issue/46717/585897>,
erişim tarihi: 11.12.2020.

CANBOLAT Ferhat : İstisna Sözleşmesinde İş Sahibinin Ayıba Karşı Tekeffülden Doğan Hakları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.

CARAMIZARU Aura
UIHLEIN Andreas : Energy Communities: An Overview of Energy and Social Innovation, Science for Policy Report by the Joint Research Centre (JRC), Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020.

CARTER Kennet : Universal Service and State Aid in the European Union in the Era of NGN, Nextcom vol. 2/2010.

CEVLAN Durmuş :Elektrik Tedarik Sözleşmelerinde Bedel, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012).

CLÒ Stefano :‘European Emissions Trading In Practice’, Chapter 4 Legal and Economic Aspects of the European Emissions Trading Scheme, Edward Elgar Publishing, 2011.

CSERES Kati J. : “The Active Energy Consumer in EU Law, European Journal of Risk Regulation (EJRR)”, Volume 9, Issue 2, June, 2018.

- COLCELLI Valentina : The Juridical Natura of Green Certificates, The Problem of the Legal Nature of Green Certificates in the Italian Legal System, Department of Juridical Studies “A. Giuliani”, Faculty of Law, University of Perugia, via Pascoli, 33, Italy, 301-306.
<https://ideas.repec.org/a/eee/enepol/v40y2012icp301-306.html>, erişim tarihi:02.01.2022.
- ÇAKMAK Zeynep : Bağımsız İdari Otorite Olarak Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, I. Baskı, Ankara, 2011.
- ÇELEBİ ÇAKIR Betül : Joint Venture’in Hukuki Niteliği, YBHD, Yıl 2, Sayı 2017/2, s. 97–126, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/337025>, erişim tarihi: 11.03.2022.
- ÇELEN Serhat
KARAALP Fırat :TEİAŞ’ın Taraf Olduğu Sistem Kullanım Anlaşmalarının Hukuki Niteliği ve Bu Anlaşmalardan Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Görevli Yargı Yolu Sorunu, TAAD, 509-546.
- CEYLAN Ali : Finansal Teknikler, Ekin Kitabevi, 5. Baskı, Bursa 2003.
- CEYLAN Ebru : Kredi Kartlarıyla İlgili 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Getirdiği Yenilikler. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-117-1465> erişim tarihi: 10.02.2022.
- ÇINAR Hacı Yusuf :Elektrik Piyasasında Dağıtım Faaliyetine İlişkin Lisanslama Rejimi ve Denetimi” Astana Yayınları, Ankara, 2018.

- ÇORLU Hüseyin Çağrı : Identifying Relevant Markets in the EU Energy Sector: Experience and Prospects, Medeniyet ve Toplum / Güz 2018 Cilt 2, Sayı 2.
- DEL GUAYO İñigo vd. : Energy Justice and Energy Law, Oxford, Haziran 2020.
- DEMİR Duygu :“Genel İşlem Şartları ve Tüketicini Korunması”, Hukuk Gündemi Dergisi Ankara, 2006.
- DEMİR Mehmet :Kapıdan İşlemlerde Tüketiciyi Koruyan Geri Alma Hakkı, Turhan Kitabevi, 2003.
- DEMİRCİOĞLU Huriye Reyhan: Culpa in Contrahendo Sorumluluğu, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008).
- DOĞAN Beşir Fatih : TEİAŞ'ın Uyguladığı Cezai Şartların Hukuka Uygunluğu, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 4 Sayı:1 Yıl 2013.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/208289>,
erişim tarihi: 22.02.2021.
- DOĞAN Gülmelihat, :Sürekli Borç İlişkilerinde Borçlunun Temerrüdü”, Ankara Barosu Dergisi, 2014, S. 4, 387- 413.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/abd/issue/33819/374527> erişim tarihi: 12.11.2021.
- DÖĞERLİOĞLU İŞIKSUNGUR Özlem: “Avrupa Birliği Enerji Piyasalarında Tüketicie İlişkin Düzenlemeler ve Bu Düzenlemelerin Türk Enerji Mevzuatına Yansımaları”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010).

DÖĞERLİOĞLU İŞİKSUNGUR Özlem: Elektriğin Hukuki Niteliği, EÜHFD, C. XV, S. 3–4 (2011) 249-265 (Elektrik)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebyuhfd/issue/63083/957200>
erişim 22.01.2022.

DÖĞERLİOĞLU İŞİKSUNGUR, Özlem: Avrupa Birliği Elektrik Piyasasında Tüketicinin “Ayıba” Karşı Korunması (Ayıp).
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46836/587234>
erişim tarihi:10.12.2021.

DROSTE – FRANKE Bert vd.: Balancing Renewable Electricity, Energy Storage, Demand Side Management and *Network Extension from an Interdisciplinary Perspective*. Springer. Ethics of Science and Technology Assessment No. 40, s. 192.
<https://doi.org/10.1007/978-3-642-25157-3> erişim tarihi: 19.02.2021.

ECER Kübra

GÜNER Oğuz

ÇETİN Murat

: Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Türkiye Ekonomisinin Uyum Politikaları, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, Yıl: 2021, Cilt: 9, Sayı: 2, s. 125-144.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1923045>,
erişim tarihi:10.02.2022.

EDİS, Seyfullah

: Türk Borçlar Hukukuna Göre Satıcının Ayıba Karşı Tekeffül Borcu, Ankara, 1963.

ELDER Bruce

: Renewable Energy Credits (RECs) in California – Status after Passage of Senate Bill 107 of 2006, Energy Policy Initiatives Center, University of San Diego School of Law, June 2007.

- ENGEL Kirsten. H. : The Dormant Commerce Clause Threat to Market Based Environmental Regulation: The Case of Electricity Deregulation, 26 Ecology L.Q., 1999.
- ERDEM Mustafa Can : Hukuki Açıdan Elektrik Piyasasında Rekabet, Ankara 2006.
- ERGÜN Çağdaş Evrim : Avrupa Birliği Enerji Hukuku, Çakmak Yayınevi, Ankara, 2007.
- EREN Fikret
DÖNMEZ Ünsal : Eren Borçlar Hukuku Şerhi, C. 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022 (Borçlar Genel I).
- EREN Fikret
DÖNMEZ Ünsal : Eren Borçlar Hukuku Şerhi, C. III, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022 (Borçlar Genel II).
- EREN Fikret
DÖNMEZ Ünsal : Eren Borçlar Hukuku Şerhi, C. III, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022 (Borçlar Genel III).
- EREN Fikret : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Yetkin Kitabevi, 9. Bası, Ankara, 2021, (Özel Hükümler).
- ERTAŞ Şeref :Sürekli Borç İlişkilerinde (Dauerschuldverhaeltnisse) Zamanaşımı, DEÜHFD, Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, 2014, C. 16, Özel Sayı 2014.
- ERZURUMLUOĞLU Erzan : Sözleşmeler Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Ankara, 2013.
- ESENER Turhan
GÜVEN Kudret: :Eşya Hukuku, Genişletilmiş ve 6750 sayılı Kanun Eklenmiş 7. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.

FRIEDEN Dorian

ROBERTS Josh

GUBINA Andrej F. :“Overview of Emerging Regulatory Frameworks on Collective Self-Consumption and Energy Communities in Europe,” in 2019 16th International Conference on the European Energy Market (EEM). IEEE, 2019.

GANCHEVA Mariya vd :”Models of Local Energy Ownership and the Role of Local Energy Communities in Energy Transition in Europe”, European Committee of the Regions, Publications Office of the European Union: Luxembourg, 2019.

GARCIA Malaret Elinsenda : Public Service, Public Services, Public Functions and Guarantees of Rights of Citizens: Unchanging Needs in Changed Context”, Mark Freedland/ Silvana Sciarra (eds.), Public Services and Citizenship in European Law, Clarendon Press, Oxford 1998, s. 57-82.

GAZITERI Olga : The Energy Consumer Protection under the European Energy Law, (A Thesis Submitted for the Degree of Master of Energy Systems with Specialization in Energy Management, International Hellenic University, 2012).

GEZDER Ümit : Elektronik Ticaret Hukukî İşlemlerinin Ayrımı – Dijital İçerik ve Hukukî Niteliği, Cevdet Yavuz’a Armağan, 1120 - 1132.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/333980>, erişim tarihi: 03.03.2022.

GISSEYA Giorgio Castagneto

DODDSA Paul E.

RADCLIFFEB Jonathan : Market and Regulatory Barriers to Electrical Energy Storage Innovation, <https://core.ac.uk/download/pdf/111082781.pdf>, erişim tarihi: 30.09.2020.

- GÜMÜŞ Mustafa Alper : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Vedat Kitapçılık, 3. Bası, Cilt I, İstanbul, 2018 (Özel Hükümler, Cilt I).
- GÜMÜŞ Mustafa Alper : Borçlar Hukuku Özel Hükümler II. Cilt, 3. Baskı, İstanbul, 2018 (Özel Hükümler, Cilt III),
- GÜVEN Kudret : Enerji Sağlama Sözleşmeleri, Hüküm ve Sonuçları, Ankara, 1994, (Enerji Sağlama).
- GÜVEN Kudret : Elektrik ve Gazın Eşya Olma Niteliği, Ankara Barosu 1984/2. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1984-2/2.pdf> erişim tarihi: 11.01.2021.
- GÜVEN Kudret
ÖZDEMİR Atalay : Enerji Sağlama Sözleşmelerinde Yan Yükümlülükler ve İşlevi, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 3, S. 1, s. 11- 46.
- GÜVEN Kudret : Enerji Sağlayan İşletmelerin Elektrik ve Gazdan Doğan Sözleşme Dışı Sorumluluğu, Yargıtay Dergisi, OCAK — 1975, YIL: 13. SIRA SAYI: 51, 259-278. <http://www.yargitaydergisi.gov.tr/dergiler/yd/temmuz1987.pdf>, erişim tarihi: 22.03.2022.
- GÖNEN Yakup : “Türkiye’de Elektrik Kamu Hizmetinin Yürütülmesi ve Lisans Usulü” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011).
- GÜNUĞUR Haluk : “Avrupa Birliği’nin Hukuk Düzeni, Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayını”, Ankara, 2007.
- HALAÇ Serkan : Gönüllü Piyasalarda Yenilenebilir Enerji Yatırımları ve Karbon Emisyon Kredilerinin Muhasebeleştirilmesi: Bir

Tekstil Firması Analizi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020).

HAVUTÇU Ayşe : Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması, İzmir, 2003.

HAVUTÇU Ayşe : Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Sözleşmelerde Temerrüt ve Müspet Zararın Tazmini, Fakülteler Kitapevi, İzmir, 1995. (Tam İki Taraf)

HAVUTÇU Ayşe : Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu, Ankara, 2005.

İŞIKDOĞAN İsa Ömer : Elektrik Dağıtım Faaliyetinde Hizmet Kalitesi ve Tarifelere Etkisi, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Uzmanlık Tezi.

İNAL Emrehan :E-Ticaret Hukukundaki Gelişmeler ve İnternette Sözleşmelerin Kurulması, İstanbul, 2005.

İNAN Ali Naim : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara, 1984.

KARAAHMETOĞLU Şeyda Dursun: “Türk Borçlar Kanunu’na Göre Satıcının Ayıptan Sorumluluğunda Alıcının Sözleşmeden Dönme Hakkı”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, C. 11, S. 145-146.

KARA Döndü :Karbon Emisyon Sertifikalarının Muhasebeleştirilmesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, 2020).

KARA KILIÇARSLAN Seda: Tüketici Sözleşmelerinde Bilgilendirme Yükümlülüğü, Hacettepe HFD, 5(2) 2015, 183–222.

<http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C5S2makale8.pdf>, erişim tarihi: 29.05.2021.

KARAKILIÇ Hasan : “Hukuki Açıdan Elektrik Piyasası”, Güncel Yayınevi, İzmir, 2006.

KARAKOCALI Ahmet

KURŞUN Ali Suphi: : Tüketici Hukuku (6502 sayılı Kanun ve İlgili Yönetmeliklere Göre), İstanbul, 2015.

KAYA Bağdagül

:Avrupa Birliği Elektrik ve Doğal Gaz Piyasalarında Rekabet ve Türkiye’ye Yansımaları, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).

KAZMACI Özge Uzun

:İnternet Ortamında Kurulan Mesafeli Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması (*Protection of Consumer in Distance Contracts Formed via Internet*), Cevdet Yavuz’a Armağan, 2792- 2818, s 2806, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/373445>, erişim tarihi: 10.01.2022.

KILIÇOĞLU Ahmet

: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 22. Bası, Ankara. 2018.

KIZIL VOYVODA Özlem

VOYVODA Ebru

: Türkiye’de Enerji Sektörünün Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Hukuk Düzenlemeleri – Elektrik Sektörü, Çalışma ve Toplum – Ekonomi ve Hukuk Dergisi, <https://www.calismatoplum.org/makale/turkiyede-enerji-sektorunun-yeniden-yapilandirilmesi-surecinde-hukuk-duzenlemeleri--elektrik-sektoru>, erişim tarihi: 10.03.2022.

- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip: Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, İstanbul, 2014.
- KONURALP Güner :Sermaye Piyasaları Analizler, Kurumlar ve Portföy Yönetimi, 2. Baskı, İstanbul, 2005.
- KÖSTEKÇİ Özge
KÖSTEKÇİ Yaşar :Hukuk ve Ceza Davaları Boyutuyla Elektrik Enerjisi Hukuku, 7 B., 2012.
- KRÜGER Heiko : “European Energy Law and Policy, An Introduction”.
- KURU Baki
ARSLAN Ramazan
Yılmaz Ejder :Medeni Usul Hukuku, 6100 sayılı HMK’ya Göre Yeniden Yazılmış 23. Bası, Ankara 2012.
- LABATT Sonia
WHITE Rodney R : Carbon Finance: the Financial Implications of Climate Change, 2007.
- LAVRIJSSEN Saskia :“Power to the Energy Consumers. European Energy and Environmental Law Review”, 2017, volume 26, issue 6.
- LEAL ARCAS Rafael
LASNIEWSKA Feja
PROEDROU Filippos : “Prosumers: New Actors in EU Energy Security”, Netherlands Yearbook of International Law, Cambridge University Press, Volume 48, Springer, 2018, 139 -172.
- LOW Kelvin F. K.
LIN Jolene :“Carbon Credits as EU Like It: Property, Immunity, TragiCO2medy?”, Journal of Environmental Law, 2015, Volume: 27, Issue: 3, pp. 377–404.

LOWITZSCH Jens

ANKE Florian

:Consumer (Co) Ownership in Renewables, Energy and the Fight against Energy Poverty - a Dilemma of Energy Transitions. 9(3) Renewable Energy Law and Policy Review (RELP), Vol. 9, No:3, 2019.

MACE M.J.

:‘The Legal Nature of Emission Reductions and EU Allowances: Issues Addressed in an International Workshop’, Journal for European Environmental & Planning Law, 2005, Vol.2 (2).

MATHUR Micheal

: “Energy Storage in the New Electricity Market Design- Leveling the Playing Field and Improving the Security of Electricity Supply”, (Master’s Thesis University of Helsinki, Faculty of Law, 2020).

MÄNTYSAARI Petri

: EU Electricity Trade Law, the Legal Tools of Electricity Producers in the Electricity Market, Springer.

MAZIARZ Aleksander

: Universal Services in EU Law in the Era of Liberalization, European Scientific Journal April 2015/SPECIAL/edition ISSN: 1857 – 7881 (Print) e - ISSN 1857- 7431.

MERHACI Selin ÖZDEN

ERKAN Vehbi Umut,

: “Anglo - Amerikan Hukukundan Kıta Avrupası Hukukuna – Özel Hukukta De Minimis Kuralı from Anglo-American Law to Continental European Law– De Minimis Rule in Private Law”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi – İnühfd - Cilt:9 Sayı:2, 49-70, 29.12.2018.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/inuhfd/issue/38129/446918>,

erişim tarihi: 10.10.2021.

- MERSINIA Ioanna : “Energy Transitions: Regulatory and Policy Trends”
Cambridge: Intersentia 2017.
- MILČIUVIENĒ Saulē vd. :The Role of Renewable Energy Prosumers in Implementing
Energy Justice Theory, Sustainability, 2019.
- MILLONIS Nikolaos
KÖSE Hacı Ömer
TARTAGGIA Matteo : The European Union and Climate Change: An Auditor’s
Perspective Avrupa Birliği ve İklim Değişikliği: Denetçi
Perspektifi.
https://dergi.sayistay.gov.tr/Upload/95906369/files/dergi/pdf/122m1_2.pdf, erişim tarihi: 10.02.2022.
- MONAST Jonas
ANDA Jon
ROFETA Tim : U.S. Carbon Market Design: Regulating Emission
Allowances as Financial Instruments, Duke University
February 2009.
- NOMER Haluk N. : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınları, 16. Bası,
2018.
- OĞUZ Cemal : Kapıdan Satışlarda Tüketicie Tanınan Cayma Hakkının
Kullanılmasının Şartları Ve Caymanın Sonuçları.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789841#:~:text=Cayma%20hakk%C4%B1%20niteli%C4%9Fi%20itibariyle%20kanundan,hale%20getirmeleri%20imkan%C4%B1%20da%20yoktur.> erişim tarihi:10.01.2022.
- OĞUZMAN Kemal
ÖZ Turgut :Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C - I, 16 B., İstanbul, 2018.
- OĞUZMAN M. Kemal

SELİÇİ Özer

OKTAY ÖZDEMİR Saibe :Eşya Hukuku. İstanbul, 16. Bası (15. Basıdan Tıpkı Bası), Filiz Kitabevi, 2013.

OKTAY Saibe

:İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C 55, S. 1 - 2.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/95879>, erişim tarihi: 11.01.2022.

OSSOWSKA Magdalena

: The Numerus Clausus Issue in Property Law – European Private Law and the Polish Perspective, Article in Studia Iuridica, March 2020, 211- 226.

https://www.researchgate.net/publication/339880327_The_Numerus_Clausus_Issue_in_Property_Law_-_European_Private_Law_and_the_Polish_Perspective, erişim tarihi: 08.05.2022.

OSTROM Elinor

HESS Charlotte

: Private and Common Property Rights, Workshop in Political Theory and Policy Analysis, Indiana University, 2007.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1304699 erişim tarihi: 20.02.2022.

ÖZEL Çağlar

ÖZCAN BÜYÜKTANIR Burcu G.

ÖZEL Fatma:

: “Elektrik Piyasalarında Elektrik Sağlama Amaçlı Sözleşmeler”, Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, C. 8, Özel Sayı.

<https://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/27-%C3%96ZEL-B%C3%96YÜKTANIR-%C3%96ZEL.pdf> erişim tarihi: 20.02.2021.

ÖZYAKIŞIR Özkan

ÜNVER Serdar

: “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Dayalı Lisanssız Elektrik Üretimi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXIV, Y. 2020.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/57377/813037>

erişim tarihi: 15.05.2021.

ÖZCAN Elvin Evrim

: İdare Hukuku Açısından Türkiye'de Elektrik Sektörünün Regülasyonu ve Avrupa Birliği, Rusya, Çin ve Güney Amerika Uygulamaları, 1. Baskı, 2010.

ÖZDAN Setenay

: Kyoto Protokolü Kapsamında Emisyon Ticareti, Karbon Borsaları ve Türkiye'ye Yansımaları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2014).

PETERS, Anne T. G.

: “Data Management in a Smart Electricity System ‘Is the Dutch Electricity Act Ready for the Changing World of the Electricity Sector Regarding Data Management and Data Protection by DSOs?’”, (Master Thesis, Tilburg University, 18 Mayıs 2020).

PRETTICO, G. vd.

: “Distribution System Operators Observatory 2018, Overview of the Electricity Distribution System in Europe”, 2019.

ROSCHMANN Christian

FIRAT Engin

: İklim Değişikliği ve İnsan Hakları (Climate Change and Human Rights), Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi, 70 (4) 2021: 1155-1198.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1469385>

erişim tarihi: 11.09.2021.

SİRMEN Lale

: Eşya Hukuku, 9. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

SOVACOOOL Benjamin K.

PARAG Yael : “Electricity Market Design for the Prosumer Era. 1 Nature Energy 2016.

SOVACOOOL Benjamin K.

DWORKIN Michael H. : Global Energy Justice, Cambridge University Press, October, 2014.

SOVACOOOL Benjamin K. vd.:Energy Decisions Reframed as Justice and Ethical Concerns.

Nature Energy, 1. (2016).

https://www.researchgate.net/publication/302065561_Energy_decisions_reframed_as_justice_and_ethical_concerns/link/5ddc5e50458515dc2f4dbe3a/download, erişim tarihi: 01.09.2021.

REİSOĞLU Safa

: Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, İstanbul, 2012.

ROBERTS Josh

: Prosumer Rights: Options for an EU Legal Framework Post-2020, 2016, ClientEarth.

<https://www.greenpeace.org/static/planet4-eu-unit-stateless/2018/08/5be9a6ee-5be9a6ee-clientearth-prosumer-rights-options-for-a-legal-framework-final-03062016.pdf>, erişim tarihi: 15.04.2020.

SAUTER Wolf

: Public Services in EU Law, Cambridge University Press, 2014.

SELİÇİ Özer

: Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul, 1977.

SEROZAN Rona

: Sözleşmeden Dönme, İstanbul, 1975.

- SEZGINER Murat : İdarenin Müdahale Ettiği Özel Hukuk Sözleşmeleri (Bileşik İradeli “Birleşme” Sözleşmeler) (Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XVII, 2013) 1589- 1621.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48109/608421>,
erişim tarihi: 10.11.2021
- ŞAHİN Göktuğ
TAKSİM Muhammet Ali
YİTGİN Burak : Effects of the European Green Deal on Turkey’s Electricity Market, İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Yıl 2021 / Sayı: 1 / 40 – 58, s. 42.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/baybem/issue/59515/835052>
erişim tarihi: 06.02.2022.
- ŞAHİN, Selen Yersu : “Enerji Sektöründe Ayrışma”, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri, Uzmanlık Tezleri Serisi No:13.
- ŞEN Mustafa Serhat
ŞEN Mustafa Kamil :6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da Faiz Hükümleri Ve Sınırları Tüketici İşlemlerinde Faiz, TAAD, Yıl: 11, Sayı: 38 (Nisan 2019) 201-237.
- ŞENOCAK Zarife : Eser Sözleşmesinde Ayıbın Giderilmesini İsteme Hakkı, Ankara, 2002.
- TALUS, Kim, :“Introduction to EU Energy Law”, Oxford University Press USA -OSO, 2016. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/uef-ebooks/detail.action?docID=4842926>, erişim tarihi: 11.10.2020.
- TALUS Kim
AALTO Pami : “Competences in EU Energy Policy, Research Handbook on EU Energy Law and Policy”.

https://www.researchgate.net/publication/344848563_Competences_in_EU_energy_policy, erişim tarihi: 29.04.2022)

TAN Turgut : “Bağımsız İdari Otoriteler ve veya Düzenleyici Kurullar”, Amme İdaresi Dergisi, 35, 2 (2002).

TANDOĞAN Haluk : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, II, Ankara, 1987.

TARCZYNSKI Waldemar FLAGA

GIERUSZYNSKA Kinga : Civil and Procedural Instruments of the Consumer Protection on the Retail Electricity Market—Original Polish Model, *Energies* 2022, 15, 1400.

https://www.researchgate.net/publication/358639434_Civil_and_Procedural_Instruments_of_the_Consumer_Protection_on_the_Retail_Electricity_Market-Original_Polish_Model
erişim tarihi: 11.01.2022.

TATLI Burçak :Türkiye Elektrik Pazarında Güncel Gelişmeler ve Avrupa Birliği Komisyonunun CEZ Kararı (İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi- İnHÜFD, 9,1), 2018, 77-104.

TEKİNAY Selahattin Sulhi vd.: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, İstanbul, 1993.

TOFFLER Alvin : The Third Wave, William Morrow, New York, 1980.

TUNAHAN Hakan : Küresel İklim Değişikliğini Azaltmanın Bir Yolu Olarak Karbon Finansmanı, Sakarya Üniversitesi Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı:46.

TUNÇOMAĞ Kenan : Türk Borçlar Hukuku, C.II, Özel Borç İlişkileri, İstanbul, 1977.

TUTUMLU Mehmet Akif :Tüketici Mahkemelerinin Görev ve Yetki Sınırları, Ankara, 2006.

TUTUMLU Mehmet Akif :6502 sayılı TKHK'ya Göre, Tüketici Hakem Heyetlerinin Yetki ve Görev Sınırları, Terazi Hukuk Dergisi, C.9, S.89, 2014.

UBAY Birol

BİLGİCİ Yüksel

:Karbon Fiyatlandırmasında Emisyon Ticaret Sistemi ve Önemi, Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Year: 2021 | Volume: 10 | Issue: 1 | dergipark.org.tr/en/pub/klujfeas | E-ISSN: 2587-2052.

UYAR Süleyman

Cengiz EMRE

:Karbon Sera Gazı Muhasebesi, Karbon (*Greenhouse Gas Accounting*), 47-68.

<https://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/105malicozum/3%20s%C3%BCleyman%20uyar.pdf>, erişim tarihi: 14.02.2021.

ÜNAL Akın

: Eser Sözleşmesinde İş Sahibinin İşbirliği Yapma Ödevi (ERÜHFD: 2019, XIV, 2), 441- 456.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/eruhfd/issue/50231/647816>, erişim tarihi: 12.12.2021.

VİRGİLA Nicula

NİCOLETAB Oneiu Anda

FLORÎNB Todoran

: Protection of the European Energy Consumers` Rights within the Globalization Context, *Procedia Economics and Finance* 27 (2015) 415 – 422.

VON BAR Christian

: Grundfragen Europäischen Sachenrechtsverständnisses, *JZ* 18/ 2015, s. 845-900.

WILLEMS, Bert

ZHOU Juulia

: The Clean Energy Package and Demand Response: Setting

Correct Incentives, *Energies*, 2020, 13, 5672.
doi:10.3390/en13215672.

https://www.researchgate.net/publication/346557895_The_Clean_Energy_Package_and_Demand_Response_Setting_Correct_Incentives, erişim tarihi: 10.10.2021.

WOERDMAN Edwin : *Tradable Emission Rights, the Elgar Companion to Law and Economics, Second Edition*, 2005.

YAĞCIOĞLU Burcu : *Bağlanma Parası, Cayma Parası, Bunların Ceza Koşuluyla Benzerlikleri ve Farklılıkları*, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, 1207-1270.

<https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2017/11/32-BURCU-YAGCIOGLU.pdf>, erişim tarihi: 10.01.2022.

YAVUZ Cevdet : *Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, Beta Yayınları, İstanbul, 2016.

YAVUZ Mustafa : *Elektrik Piyasası Kanununun Öngördüğü Hukuki Rejim, ve Elektrik Tedarik Sözleşmeleri – Özellikle İkili Anlaşma-Elektrik Tedarik Sözleşmeleri*, XII Levha Yayınları, Ankara, 2011.

YAVUZ Nihat : *Genel İşlem Şartlarının Tanımı, Yorumu ve Denetlenmesi*, Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi, S. 105, Ankara 2000.

YEŞİLLER Mehmet : *Roma Hukukunda Kira Sözleşmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012).

YILDIRIM Abdülkerim : *Mesafeli Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması*, I. Baskı, 2009.

- YILMAZ Murat : Elektrik Dağıtımında Kalite Performans Göstergeleri ve Kalite Faktörü, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Uzmanlık Tezi.
- YİTGİN Burak : “Türkiye Organize Elektrik Piyasalarında Talep Tarafı Katılımı Regülasyonu, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Özyeğin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017).
- YÜCEDAĞ GÖZTEPE Nafıye: Mesafeli Sözleşmelerde Tüketicinin Cayma Hakkı, TAAD, Yıl:7, Sayı:27 (Temmuz 2016), 667- 690, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52666/694169> erişim tarihi: 08.03.2022.
- YÜCER AKTÜRK İpek : İsimli Sözleşme Genel Teorisi ve Uzaktan Öğretim Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016. (İsimli Sözleşme)
- YÜCER AKTÜRK İpek : Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, Y. 2016, Sa. 2, s 111. [https://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/20_2_5.pdf (erişim 11.05.2021)] (Tacir Sıfatı)
- Zevkliler Aydın
AYDOĞDU Murat : Tüketicinin Korunması, Ankara, 2004.
- ZEVKLİLER Aydın
GÖKYAYLA Emre : Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Ankara, 2014.
- ZEVKLİLER Aydın
HAVUTÇU Ayşe : Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, Seçkin Yayıncılık, 9. Bası, Ankara, 2007.

ZIEGLER Friedrich : “Consumer Protection Law in the Ongoing European Internal Energy Market by the Example of the Electricity Directive 2009/72/EC, Dissertation”, (Charles University, Faculty of Law, 2014).

ZILLMAN Donald vd. :Innovation in Energy Law and Technology, Dynamic Solutions Energy Transition, Oxford University Press.

Diğer Dokümanlar

2030 Climate Target Plan,

https://ec.europa.eu/clima/eu-action/european-green-deal/2030-climate-target-plan_en#:~:text=With%20the%202030%20Climate%20Target,below%201990%20levels%20by%202030 erişim tarihi:10.01.2022.

2030 İklim ve Enerji Çerçevesi. https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030_en erişim tarihi: 10.09.2020.

AB 2019 Yılı Türkiye İlerleme Raporu.

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-_tr.pdf,
erişim tarihi:13.09.2020.

A’dan Z’ye İklim Değişikliği Başucu Rehberi.

Avrupa Birliği Enerji Stratejisi, https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-strategy/energy-union_en, erişim tarihi: 10.10.2020.

Avrupa Komisyonu, 2019, Basın Açıklaması. Clean Energy for All Europeans; *European Commission* 2017, Clean Energy for All Europeans Package.

https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans-package_en,
erişim tarihi: 10.10.2020.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 96/92/EC sayılı Elektrikte İç Pazarın ortak Kuralları.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2003/54/EC sayılı Elektrikte İç Pazarın Ortak Kuralları.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2009/72/EC sayılı Elektrikte İç Pazarın Ortak Kuralları

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2019/944 sayılı Elektrikte İç Pazarın Ortak Kuralları.

Avrupa Topluluğunun Kurulması ve Avrupa Birliği Anlaşmasını Değiştiren Lizbon Anlaşması.

Avrupa Topluluğunun Kuruluşuna İlişkin Anlaşma.

https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_en.pdf, erişim tarihi: 13.09.2020.

Avrupa Yeşil Anlaşması (*European Green Deal*) (COM 2019) 640 Final, Brüksel 11.12.2019.

BEUC, The Future of Energy Consumers Bright or Burdensome?, 04.10.2019, https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2019-055_the_future_of_energy_consumers.pdf, erişim tarihi: 11.09.2021.

Carbon Border Adjustment Mechanism: Questions and Answers, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_3661, erişim tarihi:10.01.2022.

CEER Position Paper on Well-Functioning Retail Energy Markets, C15-SC-36-03, 14.10.2015, <https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/68fcbbab-dd33-9830-7126-ac22cd6b3ba9>, erişim tarihi: 03.02.2021.

CEER Report, Customers and Retail Markets and Distribution Systems Working Groups Regulatory Aspects of Self-Consumption and Energy Communities, Ref: C18-CRM9_DS7-05-03 25 June 2019. https://www.ceer.eu/documents/104400/6509669/C18-CRM9_DS7-

05-03_Report+on+Regulatory+Aspects+of+Self-Consumption+and+%20Energy+Communities_final/8ee38e61-a802-bd6f-db27-4fb61aa6eb6a?version=1.1, erişim tarihi: 11.10.2021.

CEER The Future Role of DSOs A CEER Public Consultation Paper.
<https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/61ddf36f-0e30-8ac6-c7bb-ba1b8d30be78>,
erişim tarihi: 11.10.2020.

Commission Staff Working Document Turkey 2021 Report, Strasbourg, 19.10.2021.
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/turkey-report-2021_en, erişim tarihi:
10.12.2021.

Commission Staff Working Paper Interpretative Note On Directive 2009/72/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Electricity and Directive 2009/73/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Natural Gas the Unbundling Regime, Brussels, 22 January 2010.
https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2010_01_21_the_unbundling_regime.pdf, erişim tarihi: 4.10.2020.

Community's First Consumer Policy, 15 Nisan 1975, Londra.
<http://aei.pitt.edu/55066/1/ISEC.33.75.pdf>, erişim tarihi: 10.03.2020.

Dağıtım ve Perakende Satış Şirketlerinin Hukuki Ayırıştırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Taslağı Üzerine Rekabet Kurumu Görüşleri, 2012.
<http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fKurum+G%c3%b6r%c3%bc%c5%9f%c3%bc%2fdag%c4%b1t%c4%b1mparekende.pdf>, erişim tarihi 13.09.2020.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, İklim Değişikliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, 2000.

DSOs as Facilitators of Energy Communities, EDSO, Position Paper,
<https://www.edsoforsmartgrids.eu/wp-content/uploads/E.DSO-Position-Paper-on-Energy-communities-FINAL.pdf> erişim tarihi:10.01.2021

Earth Negotiations Bulletin, Published by the International Institute for Sustainable Developments, Vol 12, No: 21, 10 Nisan 1995.

ERGEG (European Regulators for Electricity and Gas) Status Review of Vulnerable Customer, Default Supplier and Supplier of Last Resort, Ref: E09-CEM-26-04, Brüksel, 2019. <https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/f7cee707-0721-2da3-3275-1d53d5e0db26>, erişim tarihi: 20.01.2021.

European Climate Law – Achieving Climate Neutrality by 2050, Published Initiatives https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12108-European-climate-law-achieving-climate-neutrality-by-2050_en, erişim tarihi: 10.02.2022.

European Commission. Climate Strategies and Targets.

https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020_en#tab-0-0, erişim tarihi: 10.10.2020.

Europe Economics and Norton Rose Fulbright, Interplay between EU ETS Registry and Post Trade Infrastructure, Study Commissioned by the European Commission, Publications Office of the European Union, 2015.

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0796bc9e-035b-4f48-88a6-7a7a4bfb7b0a/language-en> , erişim tarihi:20.02.2022.

European Energy Consumers' Rights, Publications Office of the European Union, 2015. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d2eb27f5-b084-454c-adeb-1a2d7f477f91/language-en/format-PDF/source-102002971>, erişim tarihi: 15.11.2020.

Eurostat Income and Living Conditions, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/main-tables>, erişim tarihi: 20.12.2021.

European Parliamentary Research Service 2016, Understanding Electricity Markets in the EU,

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/593519/EPRS_BRI\(2016\)593519_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/593519/EPRS_BRI(2016)593519_EN.pdf), erişim tarihi:10.10.2020.

Energy Storage: Which Market Designs and Regulatory Incentives Are Needed? Study for the ITRE Committee, 2015.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563469/IPOL_STU\(2015\)563469_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563469/IPOL_STU(2015)563469_EN.pdf), erişim tarihi: 12.05.2021.

Fit for 55 Package Proposals (CBAM, ETD and SCF) - Progress Report
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14574-2021-INIT/en/pdf>, erişim tarihi:10.01.2022.

Greenhouse Gas Protocol Scope 2 Guidance, An amendment to the GHG Protocol Corporate Standard, World Resources Institute.

Guide to Purchasing Green Power: Renewable Electricity, Renewable Energy Certificates, and On-Site Renewable Generation , March 2010),

http://www.epa.gov/greenpower/documents/purchasing_guide_for_web.pdf., erişim tarihi: 15.02.2022.

İklim İçin Rehber, <https://www.iklimin.org/ikliminicerrehber.pdf>, erişim 01.05.2022.

Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf> erişim tarihi: 10.02.2022.

Legal Monitoring, Clean Energy Package, 31 Temmuz 2019.

Legal Natura of EU ETS Allowances, Milieu Ltd – December 2018, s. 5, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9d985256-a6a9-11e9-9d01-01aa75ed71a1>, erişim tarihi: 10.04.2022.

Paris Zirvesi Açıklama Bildirisi – 19 – 21.10.1972

https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/b1dd3d57-5f31-4796-85c3-fd2210d6901/publishable_en.pdf, erişim tarihi: 10.03 2020.

“Q & A: What Are ‘Citizen’ and ‘Renewable’ Energy Communities?”, Policy Paper, REScoop.EU, 2019.

Quality of Electricity Supply: Initial Benchmarking on Actual Levels, Standards and Regulatory Strategies, Council of European Energy Regulators Working Group on Quality of Electricity Supply, s. 10-12.

https://regulationbodyofknowledge.org/wp-content/uploads/2013/03/CouncilofEuropeanEnergyRegulators_Quality_of_Electricity.pdf, erişim tarihi:22.02.2021.

Report of the European Energy Regulators' Group for Gas and Electricity (ERGEG), 2004 Annual Report.

<https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/9afca34e-6e96-d8dc-0f71-2bb436f367a5#:~:text=The%20ERGEG%20was%20set%20up,of%20the%20internal%20energy%20market%22>, erişim tarihi: 13.05.2021.

Report of the First Session of the WMO/UNEP Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), Geneva, 9-11 Kasım 1988.

https://library.wmo.int/doc_num.php?explnum_id=4858 erişim tarihi:10.01.2022.

Serbest Tüketici Talep Kılavuzu, EPIAŞ, <https://www.epias.com.tr/wp-content/uploads/2020/06/Serbest-T%C3%BCketici-Talep-K%C4%B1lavuz-D%C3%B6k%C3%BCman%C4%B1-Tedarik%C3%A7i.v2-1.pdf>, erişim tarihi: 05.02.2022.

Team, Behavioural Insights. "Behaviour Change and Energy Use London": Cabinet Office, 2011.

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/60536/behaviour-change-andenergy-use.pdf erişim tarihi: 11.02.2022.

The Regulatory Authorities, Commission Staff Working Paper Interpretative Note On Directive 2009/72/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Electricity And Directive 2009/73/EC Concerning Common Rules for the Internal Market in Natural Gas, 22 January 2010, Brussels.

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2010_01_21_the_regulatory_authorities.pdf, erişim tarihi: 10.03.2020.

United Nations Environment Programme.

<https://www.unenvironment.org/news-and-stories/story/business-unusual-shift-carbon-neutral>, erişim tarihi: 10.10.2020.

United Nations Environment Programme (UNEP): Emissions Gap Report 2019.

<https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/30798/EGR19ESEN.pdf?sequence=13>, erişim tarihi: 10.10.2020.

Why Disclose? <https://www.cdp.net/en/companies-discloser>, erişim tarihi: 10.01.2022.

What is in it for me? https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_19_6717, erişim tarihi: 10.02.2022.

Yeşil Mutabakat Eylem Planı 2021,

<https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf>, erişim tarihi:10.02.2022.